B 14
5
0
ZIONALE
IRENZE

14

Ovidius Naso

P U B L I I

OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEΩN

L I B R I   X V.

Ad Usum Scholarum Accommodati;

Cum adnotationibus poſthumis

JOANNIS MINELLII

A

PETRO RABO

Auctis, & emendatis.

V E N E T I I S,

MDCCLXXXVI.

Sumptibus Jo: Antonii Pezzana.

SVPERIORVM PERMISSV, AC PRIVILEGIO.

B° 14. 5. 120.

TYPOGRAPHUS
LECTORI.

IMmortale opus P. Ovidii Metamorphoſeωn typis noſtris recudendum curavimus ex recentione, & caſtigatione P. Joſephi Juvencii cum de humanioribus literis, tum de adoleſcentulorum inſtitutione optime meriti. Etſi vero ejuſdem præclari viri jamdiu vulgatas, omniumque ſuffragio probatas adnotationes textui ſubjicere nullo negotio potuiſſemus, quas tamen Joannes Minellius, & Petrus Rabus Viri doctiſſimi quondam Roterodami ediderunt, perbreves eas quidem, dilucidas, eruditas, ingeniiſque adoleſcentum egregie accommodatas, improbo ſane labore, ſubſtituendas curavimus; quarum exemplaria nulla vel rariſſima proſtant, atque adeo a nobis recudi quamplurimi poſtulaverunt. Nocturna jam nunc manu, diurnaque verſent, atque inoffenſo pede percurrant quicumque ſive ſtyli elegantiam, ſive poeticæ facultatis artem ex aureo hoc opere conquirere ſibi conantur, & noſtram in eorum ſtudia, moreſque ſollicitudinem æqui, bonique conſulant. Vale.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

VITA.

ORtus eſt Ovidius Sulmone, olim oppido Pelignorum, in Italia, ad Sarum fluvium, Hirtio & Panſa Conſulibus, qui apud Mutinam bello Antoniano, perierunt. Natus autem eſt loco equeſtri, in familia perantiqua. Eluxit mira in puero indoles ad poeſim: patris tamen juſtis ad leges perdiſcendas, & fori quæſtuoſam artem, ſe contulit: Athenas etiam petiit, eloquentiæ ac litterarum ſedem. Extincto patre, ad factitandos verſus ſe retulit, in quibus etſi limatus aliquando non eſt, ingenio nihilominus, ubertate ſcribendi, ac facilitate, præſtat. Habitavit prope Capitolium: ejus horti propter viam Flaminiam viſebantur. Cum in ſcribendo non ſe contineret pudoris finibus, ab Auguſto, licentiam hanc non ferente, pulſus in exilium eſt Tomos, urbem Scythiæ barbaram, & inhoſpitam, cum annum ageret 50. ibique octo ferme annis exulavit, quibus exactis ſummo in mœrore, diem ſupremum obiit, anno Tiberii ſeptimo, Chriſti 20.

Quodnam fuerit eruditorum judicium de Ovidio, ſatis loquitur conſentiens tot ſæculorum de ſummo vate fama. Unum in eo multi reprehendunt, quod nimis ingenioſus aliquando ſit, quod vitium ſane paucorum eſt. Eum Fabius multo præſtantiorem futurum fuiſſe tradit, ſi ingenio ſuo temperare, quam indulgere, maluiſſet. Illam tamen qualemcumque in ſcribendo negligentiam ſolebat ipſe excuſare, cum diceret decentiorem eſſe faciem, in qua nævus aliquis ineſſet. Id vero multo etiam apertius de iſtis Metamorphoſeon libris confitetur, de quibus ita canit L. I. Triſtium, Elegia 6.

Orba parente ſuo quicumque volumina cernis,
His ſaltem veſtra detur in urbe locus.

Quoque magis faveas, non ſunt hæc edita ab ipſo,
Seu quaſi de domini funere rapta ſui:

Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, erat.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
* METAMORPHOSEON
LIBER PRIMUS.
SYNOPSIS.

CHaos in quatuor elementa converſum: inde natus orbis terrarum. Quatuor mundi ætates. Gigantum ſcelus, & pœna. Lycaon in lupum mutatur. Orbis mergitur diluvio, reparatur, & ſaxa in homines transformantur. Pythonem Apollo interficit. Hinc orti ludi Pythii. Daphne in laurum converſa: Io in vaccam, ac poſtea in Deam Iſidem. Argus necatur: ejus oculis ornatur pavonis cauda.

I.

Operis propoſitio. Chaos, & Orbis incunabula.

1 IN nova 2 fert animus 3 mutatas dicere formas
Corpora. 4 Dii Cœpit (5 nam vos mutaſtis & illas)
6 Aſ-

* METAMORPHOSIS. Latine Transformatio, a μεταμορφοῦσθαι transformari, aliamque figuram ac faciem induere. Deſcribit enim Ovidius in his Libris Transformationes illas, cum rerum, tum perſonarum, quæ jam inde ab initio mundi uſque ad ipſius tempora accidiſſe fabulis traduntur plurimis.

1 Mos eſt fere Poetarum ſtatim in ipſo operum ſuorum principio proponere, primum quibus de rebus ſint tractaturi: deinde invocare: tertio loco narrare. Eam conſuetudinem Ovidius quoque in hujus operis initio ſervat. Nam & breviſſime ea, de quibus eſt ſcripturus, proponit; mox Deos, ut ut ſibi adeſſe velint, rogat; denique narrationem ab ipſo mundi primordio orditur. 2 Cupit, id eſt, conſtitui. 3 Per Hypallagen: valet enim, corpora mutata in novas formas figuraſque. Perquam autem eleganter Poeta de corporum transformationibus dicturus, ab immutata verborum ſtructura orditur, ut nempe rerum mutationem verborum typo quadantenus adumbret. 4 Deos invocat, quo ſibi ita favere velint, ut, quæ a principio mundi uſque ad ſua tempora factæ ſunt mutationes, perpetuo carmine complecti poſſit.

5 Etenim Vos, Dii, mutaſtis illas,

 las,

[6] Aſpirate meis; primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum [7] deducite [8] tempora carmen.
[9] Ante mare & terras, & quod tegit omnia [10] cœlum,
Unus erat toto [11] naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigeſtaque moles:
Nec quicquam, niſi pondus [12] iners, congeſtaque [13] eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina [14] Titan,
Nec nova creſcendo reparabat cornua [15] Phœbe,
Nec [16] circumfuſo pendebat in aere tellus,
Ponderibus librata ſuis: nec [17] brachia longo
[18] Margine terrarum porrexerat [19] Amphitrite.
Quaque erat & tellus, illic & [20] pontus, & [21] aer.
Sic erat [22] inſtabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: [23] nulli ſua forma manebat.
[24] Obſtabatque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia ſiccis,
Mollia cum duris, ſine pondere [25] habentia [26] pondus.

II.

ſas, ac proinde merito veſtrum in iis enarrandis imploro auxilium.

6 Spiritum ac favorem immittite. Metaphora a ventis ſumpta, qui dum navium vela implent, aſpirare proprie dicuntur. Sic Virgil. *Aſpirat primo fortuna labori.*

7 Producite, protrahite inſtar fili omnem illam carminis materiam. Perpetuum, id eſt, nuſquam interruptum. Sic Horat. lib. 1. Od. 6. *Carmine perpetuo celebrare* ita ut altera transmutatio alteri concinne connectatur. 8 Uſque ad Initium imperii Auguſti. 9 Hæc eſt narratio, quam a prima mundi origine Poeta ſic repetit, ut deſcribat primam rerum mutationem. Nam primum omnium fuiſſe Chaos ait, id eſt, quandam rerum omnium ſine ulla forma, confuſionem. Deinde narrat quomodo Chaos in quatuor elementa, (ut veteres Philoſophi voluerunt) ætherem, aerem, aquam, terram fuerit commutatum: & ſic diſcretum, ut æther propter levitatem ſummum occupaverit locum, proximum aer: tertium aqua, in infimum vero propter gravitatem terra detruſa fuerit. 10 Quicquid alii conjiciant *Cælum* derivari vel a *celando*, vel ...*ando*, mihi equidem conve...tur habere nomen ἀπὸ ... ... 11 Natura eſt vis, qua omnia naſcuntur. 12 Pigrum & immobile.

13 In eundem locum inter ſe diſſidentia ſemina & primordia rerum male conjunctarum. 14 Neque ſol ullus erat, qui lumen funderet, neque luna quæ modo creſceret, modo decreſceret. 15 Luna, quæ ſingulis menſibus renovari videtur. *Phœbus* Sol, *Phœbe* Luna: φοῖβος Græce *Purus*. 16 Nec terra ſuis propriis ponderibus ſuſtentata pendebat in aere, ut nunc apparet.

17 Sic aquæ vocantur Brachia Oceani quibus terram amplectitur.

18 Margo eſt extremitas rei: q. d. nondum Oceanus terrarum extremitates ambitu ſuo fuerat complexus. 19 Oceani filia, Neptuni uxor, ex qua Triton natus. Hic atque alibi pro mari ponitur, ſic dicta παρὰ τῶ ἀμφιτρίβειν τὴν γῆν, quod terram ambeundo conterat. 20 Pro aqua. Metonym. 21 Derivatur, ut quidam volunt, ἀπὸ τῶ αἴρειν, id eſt, ab elevando, vel extollendo.

22 Mobilis. 23 Nullum elementorum propriam habebat figuram atque naturam. 24 Inter ſe elementa pugnabant, quia contrariæ qualitates in eodem erant ſubjecto.

25 Cum levibus.

26 Gravia.

II.

Evolvitur Chaos. Elémenta ſuis quaque locis componuntur.

Hanc Deus, & melior litem [1] natura [2] diremit.
Nam cœlo terras, & terris abſcidit undas,
Et [3] liquidum [4] ſpiſſo ſecrevit [5] ab aere cœlum.
[6] Quæ poſtquam evolvit, cæcoque exemit acervo.
Diſſociata locis concordi pace ligavit.
[7] Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummaque locum ſibi [8] legit in arce.
[9] Proximus eſt aer illi levitate, locoque.
[10] Denſior his tellus, [11] elementaque grandia traxit,
Et preſſa [12] eſt gravitate ſui. [13] Circumfluus humor,
Ultima poſſedit, [14] ſolidumque coercuit orbem.
Sic ubi diſpoſitam, quiſquis fuit ille deorum,
Congeriem [15] ſecuit, ſectamque in [16] membra redegit:
[17] Principio terram, ne non [18] æqualis ab omni

Par-

1 Deus. Nam & expoſitive hic accipitur: q. d. Deus, ſive Natura, vel Deus, id eſt Natura.

2 Diſſolvit. Proprie autem dirimi dicuntur lites & prælia, cum diſſolvuntur atque tolluntur.

3 Purum, clarum. 4 Craſſo: in quo & nubes generantur & pluviæ. 5 Separavit atque diſtinxit.

6 Poſtquam Deus quatuor elementa explicuit, & ex illo acervo, quod Chaos dicunt, eduxit, quamvis locis disjuncta eſſent, quadam tamen concordia ea copulavit. 7 Æther atque ignis, qui ſupremum propter levitatem ſibi locum vendicavit. 8 Elegit. 9 Proxime ad ignem ætheremque accedit. 10 Craſſior & gravior.

11 Partes magnas & graviores ex illo acervo ſecum traxit. Bene traxit: nam vi quadam naturali omnia gravia deorſum trahuntur. *Elementum* vero eſt corpus ſimplex in quod alia corpora reſolvuntur. Dicitur *Elementum* quaſi Alimentum, ab *alendo*, quod omnia corpora mixta ex illis aluntur, foventur & conſervantur. Proprie *Elementum* id dicitur, quod in ſe aliqua primum eſt, & ex quo ipſa res componitur, ut litteræ ſunt elementa dictionis. Sumitur etiam pro primis cujuslibet artis principiis, & præceptis: ſic præcepta vel rudimenta Grammaticæ, &c. vocamus Elementa. Sic ex veterum Philoſophorum dogmate ſumitur pro illis quatuor ſimplicibus corporibus, igne, aere, aqua, & terra, ex quorum permixtione omnia corpora inferiora, quæ proprie mixta dicuntur, conſurgunt. 12 Ob gravitatem ſuam in infimum locum deſcendit. 13 Aqua. 14 Continuit durum terræ orbem. Coercere enim eam non poſſet, niſi undique ipſam complecteretur. De hoc luculenter 1. Fauſt. *Lucidus hic aer, & quæ tria corpora reſtant. Ignis, aqua, & tellus, unus acervus erat. Ut ſemel hæc rerum ſeceſſit lite ſuarum, Inque novas abiit maſſa ſoluta domos; Cœlum flamma petit, propior locus aera cepit, ſederunt medio, terra fretumque loco.* Et, *Poſt Chaos, ut primum data ſunt tria corpora mundo, Inque novas ſpecies omne receſſit opus: pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora ſtraxit, At cœlum levitas in loca ſumma tulit.* 15 Separavit ac diviſit.

16 In partes diduxit. 17 Poſtquam Chaos in 4. elementa diſtinxit, effecit ut undique terra foret rotunda, variiſque rebus inſtineretur.

18 Æqualis undique eſſet.

Parte foret, magni ſpeciem [19] glomeravit in orbis.
Tum [20] freta diffudit, [21] rapidiſque [22] tumeſcere ventis
[23] Juſſit, & [24] ambitæ circumdare littora terra.
Addidit & fontes, & [25] ſtagna immenſa, lacuſque,
Fluminaque obliquis [26] cinxit [27] declivia [28] ripis;
[29] Quæ diverſa locis partim ſorbentur ab ipſa;
In mare perveniunt partim, [30] campoque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis littora [31] pulſant.
Juſſit & [32] extendi campos, [33] ſubſidere [34] valles,
[35] Fronde tegi ſylvas, [36] lapidoſos ſurgere montes.

19 Effecit in ſimilitudinem magni globi & pilæ, quæ ex omni parte ſibi eſt æqualis. *Glomerare* enim eſt globum (qui undique rotundus eſt) efficere. 20 Maria mediterranea immiſit. Nam freta proprie dicuntur maria anguſta inter duas terras exiſtentia, a fervendo dicta. 21 Rapacibus, omnia ſecum rapientibus. 22 Inflari, in tempeſtatem erigi. 23 Voluit.

24 Undique a mari circumdatæ. Littora autem propie maris dicuntur. 25 Maximas paludes.

26 Circumdedit. 27 Deorſum labentia. 28 Ripæ propriæ ſunt fluminum. 29 Fluminum naturam deſcribit. Nam quædam ab ipſa ſorbentur terra, quædam in mare deferuntur. 30 Æquore. Proprie *campus* eſt terræ planities. 31 Percutiunt. Eleganter autem littora a *ripis* diſtinxit: littora enim maris, quæ fluminum dicuntur.

32 Terræ planities dilatari.

33 In ima deſcendere. 34 *Vallis* ea oblonga concavitas dicitur, quæ eſt inter duos montes vicinos.

35 Arbores in ſylvis naſci.

36 Montes ſaxoſos in altum tolli.

III.

Zonæ, & Venti.

Utque [1] duæ [2] dextra cœlum, totidemque [3] ſiniſtra

Par-

1 Cingula, circuli. *Zona* enim eſt ſpatium terræ interpoſitum inter duos Tropicos, vel inter alterutrum Tropicorum, & vicinum circulum Polarem, vel alterutrum Circulorum Polarium, & proximum punctum Polarem. Qua ratione quinque Zonæ reperiuntur, quarum duæ extremæ *Frigidæ* dicuntur media *Torrida*, & duæ *Temperatæ* inter Torridam & Frigidas. Unde Virg. 1. *Georg.* ſic canit: *Quinque tenent cœlum Zonæ, quarum una coruſco Semper ſole rubens, & Torrida ſemper ab igni: Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris: Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris Munere conceſſæ divum.* Appellantur autem Zonæ, quia ſunt circuli quidam lati, cœlum terramque veluti cingula quædam ambientes. Zona torrida eſt Zona, quæ inter duos Tropicos Cancri & Capricorni continetur; continens in latitudine gradus 47. mediam interſecat Circulus Æquinoctialis. Vocatur autem *Torrida*, a Solis, ardore: propter quem vetuſtiſſimis mortalium inhabitabilis putabatur. cujus viæ ſubjecta eſt, perpetuo ardore: propter quem vetuſtiſſimis mortalium inhabitabilis putabatur. *Zona Temperata* ad Septentrionem, eſt inter Tropicum Cancri & Circulum Arcticum *Zona Temperata* ad Auſtrum, eſt inter Tropicum Capricorni & Circulum Antarcticum. Dicuntur autem *Temperatæ*, quia in medio inter frigus & calorem poſitæ ſunt. *Zona Frigida Septentrionalis*, eſt inter Circulum Arcticum, & punctum Polarem Septentrionalem, a quo Circulo ad hujuſmodi punctum ſunt gradus 23. cum dimidio. *Zona Frigida Auſtralis* eſt inter Circulum Antarcticum, & punctum Polarem Auſtralem. Vocantur autem hæ duæ extremæ *Frigidæ*, quia longiſſime a Solis via ſepoſitæ ſunt, & ob nimium frigus itidem inhabitabiles veteribus exiſtimabantur. 2 Quæ ad Arcticum vergit Polum. 3 Quæ ad Antarcticum vergit Polum.

Parte ſecant zonæ [4] quinta eſt ardentior illis:
[5] Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
[6] Cura Dei, totidemque [7] plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis [8] æſtu;
Nix tegit alta duas: [9] totidem inter utramque locavit
[10] Temperiemque dedit, miſta cum frigore flamma.
Imminet his aer, qui quanto eſt pondere terræ,
Pondere aquæ levior; tanto eſt [11] oneroſior igne.
[12] Illic & [13] nebulas, illic conſiſtere [14] nubes
Juſſit, & humanas motura [15] tonitrua mentes,
Et cum [16] fulminibus facientes frigora [17] ventos.
His quoque non paſſim mundi fabricator habendum.
Aeram permiſit. [18] Vix nunc obſiſtitur illis,
(Cui [19] ſua quiſque regat [20] diverſo flamina tractu)
Quin [21] lanient mundum: Tanta eſt diſcordia [22] fratrum,
[23] Eurus ad [24] Auroram, [25] Nabathæaque regna receſſit,
[26] Perſidaque, & [27] radiis [28] juga ſubdita matutinis.
[29] Veſper, & occiduo quæ littora ſole tepeſcunt

Pro-

4 Quintam Poeta Mediam vocat, quam idcirco ardentiorem eſſe ait, quod per eam Sol bis in anno decurrit. 5 Terram. Nam Terra, quæ eſt ponderoſa, quinque Zonis continetur atque diſtinguitur. 6 Deus.

7 Regiones.

8 Fervore, ac nimio calore.

9 Duas temperatas inter extremas & mediam collocavit. 10 Quæ idcirco Temperatæ vocantur, quia (ut diximus) in medio inter frigus & calorem poſitæ ſunt.

11 Ponderoſior, gravior. 12 In illo aere. 13 Nebulæ ſunt vapores denſi haud longe a terris aquiſve recedentes. 14 Nubes eſt vapor humidus & denſus, ad mediam uſque aeris regionem evectus, ibique compactus a frigore, ut cœlum nobis obumbret. 15 *Tonitru* eſt ſonus, quem ſicca exhalatio, intra nubem denſam ac magnam concluſa, & ictu vehementi eam diſrumpens, efficit. 16 Fulmina & venti, frigora adducentes, in aere gignuntur. *Fulmen* eſt exhalatio ignita e nube magno impetu excuſſa. 17 *Ventus* eſt exhalatio multa & copioſa, a terra progreſſa, quæ ab occurrente frigore repulſa & repreſſa, paulatim in obliquum retorquetur, & cum impetu per aerem ruit.

18 Cum difficultate reſiſtitur violentiæ ventorum, quamvis unicuique eorum propria loca fuerint aſſignata. Quod ſi totus aer illis fuiſſet permiſſus, de rebus humanis actum foret. 19 Suos ſpiritus. 20 Diverſis regionibus: Eurus ab Oriente, Zephyrus ab Occidente, Auſter a Meridie, Boreas a Septentrione. 21 Dilacerent. 22 Quia Auroræ & Aſtræi giganti filii fuiſſe finguntur. 23 Hic deſcribuntur Venti Principales ſeu Cardinales, qui a quatuor mundi cardinibus, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione (unde *Cardinales* dicti) ſpirant. 24 Hic ſpirat ab ortu æquinoctiali, qui cum ſuis collateralibus eſt moderate calidus, ſiccus, ſerenus, omnium ſaluberrimus, reddit corpora expedita & mollia. 25 Orientalia. Nabath enim (ut narrant) Iſmaelis filius, una cum undecim fratribus ſuis omnem terram ab Euphrate ad mare rubrum uſque poſitam tenuit, Nabathæamque provinciam nominavit. Unde *Nabathæa regna* fuerunt appellata. 26 Perſis, quæ & Perſia dicitur, regio eſt Indiæ finitima. 27 Radiis Solis exorientis. 28 Montes ſubjectos. 29 Euro contrarius Zephyrus (quem *Favonium* quod ſatis omnibus faveat, Latini appellant) ab occaſu æquinoctiali flat, qui ventus cum ſuis collateralibus eſt frigidus & humidus, nubilus & tempeſtuoſus, ad pluviam pronus, corporibus & animis minus ſalutaris.

A 3

Proxima ſunt Zephyro: 30 Scythiam, 31 ſeptemque triones
32 Horrifer invaſit 33 Boreas: contraria tellus
Nubibus aſſiduis, 34 pluvioque madeſcit ab Auſtro:
35 Hæc ſuper impoſuit liquidum & gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ facis habentem.

30 Regionem ad Septentrionem ſitam, a Scytha rege denominatam. 31 Triones boves dicti ſunt aratorii. Septem autem ſtellæ ita in ea parte cœli ſunt collocatæ, ut plauſtrum cum bobus effingere videantur, quæ & *Septentriones* vocantur, & illi regioni *Septentrionis* nomen impoſuerunt.

32 Horrorem ac frigus ferens. 33 Hic a Septentrione ſpirat, qui cum ſuis collateralibus frigidus eſt & ſiccus, (tranſmeat enim per loca nivoſa & frigida) ideoque concitat grandines, nives, fulmina, aerem purgat, corpora corroborat. 34 Auſter ſeu Notus calidus eſt & humidus, ideoque pluvioſus (ſpirat enim per mare & loca humentia & calida) a meridie ſpirat. Alii plures ventos ſtatuunt, quos collaterales vocant, qui ad latera ventorum cardinalium tanquam ſocii & comites adjiciuntur, ita ut omnino ſint 12. his verſibus comprehenſi: *Flat Subſolanus, Vulturnus, & Eurus ab Ortu: Circius Occaſum, Zephyruſque Favonius afflant. Et media de parte die Notus, Africus, Auſter: Conveniunt Aquilo, Boreas, & Corus ab Arcto.* 35 Aeri, in quo venti regnant, ſuperimpoſitus eſt æther, qui & gravitate, & omni perturbatione caret. *Æther* autem (qui ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, *a ſemper currendo*, vel ἀπὸ τοῦ αἴθειν, ab ardendo, derivatur) idem eſſe cum cœlo, a Cicerone perhibetur, in quo ignes formas curſus determinatos efficiunt.

IV.

Ornatur cœlum aſtris; tellus animantibus; Homo conditur.

Vix ita limitibus 1 diſcreverat omnia 2 certis:
Cum, quæ preſſa diu 3 maſſa latuere ſub ipſa,
4 Sidera cœperunt toto efferveſcere cœlo.
5 Neu regio foret ulla 6 ſuis animalibus 7 orba:
8 Aſtra tenent cœleſte 9 ſolum, formæque Deorum:
10 Ceſſerunt 11 nitidis habitandæ piſcibus undæ;
12 Ter-

1 Diſtinxerat, ſc. Deus, ſive Melior Natura. 2 Terminis fixis ac immutabilibus. 3 Sub ipſa maſſa, ſub illo acervo, quod Chaos priſci vocarunt. 4 Sydus eſt ſignum ex multis ſtellis compoſitum, ut Aries, Taurus, &c. Stellæ autem ſunt ſingulares, ac ſolæ, neque cum aliis miſtæ, ut Planetæ.

5 Neve. Animalibus ita mundi partes fuerunt exornatæ, ut Dii & Aſtra cœlum tenerent, piſces maria ſortirentur, feræ terram occuparent, volucribus aer ſit aſſignatus. 6 Propriis, ac ipſi convenientibus. 7 Privata. 8 Eorum ſequitur opinionem, qui ajunt ſydera & Deos eſſe animalia. 9 *Solum* eſt, quicquid rem aliquam ſuſtinet, ut navium, piſciumque ſolum dicitur eſſe mare, hominum vero terra; avium aer; ſyderum ac Deorum cœlum. Unde etiam patriam natale ſolum dicimus, & exulem, qui a patria ſit expulſus quaſi qui extra ſolum ſit ejectus. 10 In diviſione obtigerunt. Cedere enim interdum ſignificat, in jus alicujus venire: ut *hoc mihi cedit*, i. in jus meum tranſit. Alioqui cedere eſt abire, & locum dare. 11 Splendidis ob aſſiduam lotionem.

[12] Terra feras cepit, [13] volucres [14] agitabilis aer.
[15] Sanctius [16] his animal, mentiſque capacius [17] altæ
Deerat adhuc, [18] & quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt: ſive hunc divino ſemine fecit
[19] Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, [20] ſeductaque nuper ab alto
Æthere, [21] cognati retinebat ſemina cœli:
Quam [22] ſatus Japeto miſtam fluvialibus undis
[23] Finxit in [24] effigiem [25] moderantum cuncta Deorum.
[26] Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre
Juſſit & erectos ad ſidera tollere vultus.
Sic, [27] modo quæ fuerat rudis & ſine [28] imagine tellus,
[29] Induit ignotas hominum [30] converſa figuras.

12 Terra animalia bruta accepit. 13 Aves, *a volando dictas*. De hoc 2. De Arte. *Sylva feras, aer volucres accepit habendas; in liquida piſces delituiſtis aqua.*

14 Mobilis, quia facile huc atque illuc impellitur. 15 Ultimus animalium homo ex terræ limo ad imaginem & ſimilitudinem Dei fuit creatus, ſive a Deo, totius mundi opifice, quod verum eſt; ſive a Prometheo, Japeti filio, quod Poetæ finxerunt. 16 Feris, piſcibus avibus, non Diis. 17 Profundæ memoriæ, magnique ingenii: vel mentis divinæ magis particeps, quam cætera animantia, propter rationem, quæ in ſolo homine eſt, quæ divinæ particula auræ appellatur. 18 Quod in reliqua imperium haberet: omnia enim poteſtati hominis Deus ſubjecit. 19 Deus: nam Deus rerum omnium eſt auctor.

20 Separata. 21 Simul nati. Nam terra una cum cœlo ex illo acervo, quod Chaos vocarunt, orta eſſe perhibetur. 22 Filius Japeti, ſc. Prometheus. 23 Formavit. 24 In ſimilitudinem & imaginem. 25 Regentium & gubernantium. 26 Cum alia animalia curvata ſint in terram, homo ſolus ore ſublimi, & ad cœlum erecto, præditus eſt, ut Deum, ad cujus imaginem creatus eſt, aſſidue contempletur, & cœlum (unde originem traxit) intueatur. 27 Nuper, paulo ante. 28 Forma.

29 Accedit homines antea ſibi ignotos.

30 In figuram eam, quam habet commutata.

V.

Mundi ætates. Prima aurea, ſecunda argentea.

[1] Aurea prima [2] ſata eſt ætas, quæ [3] vindice nullo,
Sponte ſua ſine lege fidem [4] rectumque colebat.
Pœna metuſque aberant; nec vincla [5] minantia fixo
Ære

1 Ex variis hominum moribus quatuor ætates effectæ videntur, quibus pro morum qualitate a metallis nomina impoſita fuerunt. Prima enim *Aurea* fuit appellata, quod optimis moribus, illo tempore, quo Saturnus regnavit, homines floruerint. Secunda *Argentea*, quod quo tempore cœpit regnare Jupiter, in vitia homines inclinare cœperunt. Tertia *Ærea*, quam bella occuparunt. Quarta *Ferrea*, quod in ea a nullo crudelitatis genere homines abſtinuerunt. 2 Seminata, ac ex moribus hominum effecta. 3 Punitore.

4 Honeſtatem ac virtutes.

5 Nec leges atque edicta in æs incidebantur, &, ut ab omnibus legi poſſent, publicis parietibus af-

Ære ligabantur: nec [6] ſupplex turba timebat
Judicis [7] ora ſui; ſed erant ſine judice [8] tuti.
[9] Nondum cæſa ſuis, [10] peregrinum ut [11] viſeret orbem,
Montibus, in liquidas [12] pinus deſcenderat undas:
Nullaque [13] mortales præter ſua littora norant.
[14] Nondum [15] præcipites cingebant oppida foſſæ;
[16] Non tuba directi, non [17] æris cornua flexi,
Non [18] galeæ, non enſis erat: ſine militis [19] uſu
[20] Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.
[21] Ipſa quoque [22] immunis, [23] raſtroque intacta, nec ullis
[24] Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus.
Contentique cibis nullo [25] cogente creatis,
Arbuteos fœtus [27] montanaque fraga legebant,
[28] Cornaque, & in [29] duris hærentia mora [30] rubetis,
[31] Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.
[32] Ver erat æternum; placidique tepentibus auris
[33] Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam [34] fruges tellus inarata ferebat:
[35] Nec renovatus ager gravidis [36] canebat [37] ariſtis.
Flumina jam lactis, jam flumina [38] nectaris ibant:

Fla-

affigebantur. 6 Nam aureæ ætatis tempore nullus erat judex, cum omnes ſponte recte agerent. 7 Faciem & vultum. 8 Securi & ab omni injuria remoti. 9 Tunc nemo ad navigandum naves fabricatus eſt: unuſquiſque enim ſuis locis contentus erat. 10 Alienas terras. Totum pro parte. 11 Ad videndum iret. 12 Arbor. Species pro genere. Eſt autem pinus arbor montana, ex qua naves conficiuntur. 13 Homines. 14 Nulla tunc oppida erant. 15 Altæ. 16 Nulla tunc bellica inſtrumenta in uſu erant. Nam tubas, buccinas, & cornua in exercitu habebant Romani. 17 Litui. Nam Lituus tuba eſt inflexa. 18 Galea tegmen eſt capitis ferreum. 19 Opera, i. ſine bello & præliis. 20 Suavia, ab effectu, quod molles homines reddant. 21 Terra ſine ullo cultu omnia victui animalium neceſſaria abunde ſuppeditabat. Unde Virg. 1. Georg. *Ante Jovem*, &c. 22 Libera aut a cultura, aut ſine ullo ſeminum munere. 23 Inſtrumentum ad excolendam terram accommodatum: a radendo dictum, quod terram radat. 24 Vulnerata. Cum enim terra proſcinditur aratria, maxima tum vulnera pati videtur.

25 Colente agros. Qui enim agros colit, cogere ipſos videtur, ut fructus emittant. 26 Fructus arbuti, quæ eſt arbor admodum humilis, poma ferens rubicunda.

27 Quæ in montibus colliguntur. 28 Poma ſunt rubicunda.

29 Aſperis, ſpinoſis. 30 Locis rudis & ſpinis conſitis. 31 Glandibus quoque, quæ ex quercubus arboribus Jovi ſacris, cadebant, veſcebantur illi homines primi.

32 Nullæ tunc erant variationes temporum, ſed Zephyri aſſidue flantes ſine ullo ſemine naſcentes ſic fovebant flores, ut ver ſemper eſſe videretur. 33 Leniebant, fovebant, ut non nimio neque calore, neque frigore areſceret.

34 Fruges dicuntur omnes fructus, quicunque e terra naſcuntur, in quibus poma quoque commemorantur. 35 Tunc minime opus erat agros renovare, cum ſingulis annis ſine ullo cultu frumenta ferrent. Eſt autem Novalis, periphraſis: Novalis enim eſt arvum, quod alternis annis ſeritur. 36 Canus fiebat. Nam agri, frumentis maturis, quodammodo caneſcere videntur. 37 Plenis granorum ſpicis. *Ariſtas* enim, quæ ſunt partes ſpicæ primum areſcentes, (unde & nomen ſumpſerunt) pro ipſis ſpicis poſuit.

38 Nectar potio eſt Deorum ſuaviſſima.

Flavaque de viridi 39 ſtillabant 40 illice mella.
41 Poſtquam, 42 Saturno 43 tenebroſa in 44 Tartara miſſo.
Sub 45 Jove mundus erat, ſubiitque argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære:
Juppiter 46 antiqui 47 contraxit tempora veris,
Perque hyemes 48 æſtuſque, & inæquales autumnos,
Et 49 breve ver, 50 ſpatiis 51 exegit quatuor annum.
Tum primum ſiccis aer fervoribus uſtus
52 Canduit; & 53 ventis glacies 54 aſtricta 55 pependit.
Tum primum ſubiere domos: domus antra fuerunt,
Et denſi frutices, & 56 junctæ cortice virgæ.
57 Semina tum primum longis 58 Cerealia ſulcis
Obruta ſunt, preſſique jugo gemuere juvenci.

39 Guttatim cadebant.

40 Quercu. Ilex autem arbor eſt glandifera, Jovi conſecrata.

41 Aureæ ætati, qua Saturnus regnavit, ſubnectitur Argentea, in qua regnavit Jupiter, quæ ut Aurea deterior, ſic eſt Ærea melior. 42 Poſtquam Saturnus, Aurei ſæculi rector, a Jove filio Cretæ regno eſt pulſus, & ad inferos relegatus. Saturnus enim, Veſtæ filius, auxilio Titanum fretus, cum Jove filio, imperium orbis occupato, congreſſus, & ab illo Cretæ regno pulſus, ad Janum, Italiæ regem, confugit, a quo benigne ſuſceptus, & in partem regni admiſſus, urbem condidit in iis locis, ubi nunc eſt Roma, quam de ſuo nomine *Saturniam* appellavit. Hinc *Virg.* 7. *Æn. Primus ab æthereo*, &c.

43 Tenebrarum plena. 44 Tartarus locus eſt apud inferos profundiſſimus. 45 Imperio Jovis, qui filius Saturni & Opis fuiſſe, ac eodem partu cum Junone editus dicitur. Jupiter dictus eſt (ut ſcribit Cicero) quaſi *juvans pater*. Ordo eſt: *Jupiter contraxit tempora antiqui veris, poſtquam mundus erat ſub Jove, miſſo Saturno in Tartara tenebroſa.* 46 Perpetui illius, quo Aurea ætas eſt gaviſa. 47 Abbreviavit. 48 Æſtatem. 49 Illius perpetui comparatione ver breve dicitur. 50 Menſuris temporum: ſingulæ enim anni partes ex tribus menſibus conſtant. 51 Digeſſit. 52 Candens & igneus viſus eſt propter nimium æſtum. 53 Borea, aliiſque frigidis. Ventorum enim frigore aqua in glaciem conſtringitur. 54 Conſtricta, congelata.

55 Ab arboribus, ſpeluncarumque tegminibus.

56 Crates, aut ſimile quippiam ex corticibus & virgis inter ſe junctis, contextum, quibus tum pro domibus uſi ſunt habitantes. De huc 2. De Arte: *Tum genus humanum ſolis errabat in agris; Hiſque meræ vires, & rude corpus erat. Sylva domus fuerat, domus herba, cubilia frondes: Jamque diu nulli cognitus alter erat.* 57 Tunc primum homines cœperunt arare & ſeminare. 58 Frumenta: nam Ceres prima omnium frumenta hominibus oſtendit, cum antea glandibus veſcerentur.

VI.

Ætas ærea, & ferrea. Gigantes cælo, ac Superis Bellum inferunt.

1 Tertia poſt illam ſucceſſit ahenea proles.
2 Sævior ingeniis, & ad 3 horrida promptior arma,
Non

1 Ærea ætas, quæ & Ænea dicitur, Argenteam eſt ſubſecuta, cujus homines bellicoſi quidem erant, procul tamen a ſceleribus aberant. 2 Durior, aſperior, quam Argentea fuit. 3 Hor-

P. OVIDII NASONIS

VITA.

ORtus eſt Ovidius Sulmone, olim oppido Pelignorum, in Italia, ad Sarum fluvium, Hirtio & Panſa Conſulibus, qui apud Mutinam bello Antoniano, perierunt. Natus autem eſt loco equeſtri, in familia perantiqua. Fluxit mira in puero indoles ad poeſim: patris tamen juſſis ad leges perdiſcendas, & fori quæſtuoſam artem, ſe contulit: Athenas etiam petiit, eloquentiæ ac litterarum ſedem. Extincto patre, ad factitandos verſus ſe retulit, in quibus etſi limatus aliquando non eſt, ingenio nihilominus, ubertate ſcribendi, ac facilitate, præſtat. Habitavit prope Capitolium: ejus horti propter viam Flaminiam viſebantur. Cum in ſcribendo non ſe contineret pudoris finibus, ab Auguſto, licentiam hanc non ferente, pulſus in exilium eſt Tomos, urbem Scythiæ barbaram, & inhoſpitam; cum annum ageret 50. ibique octo ferme annis exulavit, quibus exactis ſummo in mœrore, diem ſupremum obiit, anno Tiberii ſeptimo, Chriſti 20.

Quodnam fuerit eruditorum judicium de Ovidio, ſatis loquitur conſentiens tot ſeculorum de ſummo vate fama. Unum in eo multi reprehendunt, quod nimis ingenioſus aliquando ſit, quod vitium ſane paucorum eſt. Eum Fabius multo præſtantiorem futurum fuiſſe tradit, ſi ingenio ſuo temperare, quam indulgere, maluiſſet. Illam tamen qualemcumque in ſcribendo negligentiam ſolebat ipſe excuſare, cum diceret decentiorem eſſe faciem, in qua nævus aliquis ineſſet. Id vero multo etiam apertius de iſtis Metamorphoſeon libris confitetur, de quibus ita canit L. I. Triſtium, Elegia 6.

Orba parente ſuo quicumque volumina cernis,
His ſaltem veſtra detur in urbe locus.

Quoque magis faveas, non ſunt hæc edita ab ipſo,
Sed quaſi de domini funere rapta ſui:

Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, erat.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
* METAMORPHOSEON
LIBER PRIMUS.

SYNOPSIS.

CHaos in quatuor elementa converſum: inde natus orbis terrarum. Quatuor mundi ætates. Gigantum ſcelus, & pœna. Lycaon in lupum mutatur. Orbis mergitur diluvio, reparatur, & ſaxa in homines transformantur. Pythonem Apollo interficit. Hinc orti ludi Pythii. Daphne in laurum converſa: Io in vaccam, ac poſtea in Deam Iſidem. Argus necatur: ejus oculis ornatur pavonis cauda.

I.

Operis propoſitio. Chaos, & Orbis incunabula.

[1] IN nova [2] fert animus [3] mutatas dicere formas
Corpora. [4] Dii Cœpit ([5] nam vos mutaſtis & illas)
[6] Aſ-

* METAMORPHOSIS. Latine Transformatio, a μεταμορφοῦσθαι transformari, aliamque figuram ac faciem induere. Deſcribit enim Ovidius in his Libris Transformationes illas, cum rerum, tum perſonarum, quæ jam inde ab initio mundi uſque ad ipſius tempora accidiſſe fabulis traduntur plurimis.

1 Mos eſt fere Poetarum ſtatim in ipſo operum ſuorum principio proponere, primum quibus de rebus ſint tractaturi: deinde invocare: tertio loco narrare. Eam conſuetudinem Ovidius quoque in hujus operis initio ſervat. Nam & breviſſime ea, de quibus eſt ſcripturus, proponit; mox Deos, at ut ſibi adeſſe velint, rogat; denique narrationem ab ipſo mundi primordio orditur. 2 Cupit, id eſt, conſtitui. 3 Per Hypallagen: valet enim, corpora mutata in novas formas figuraſque. Perquam autem eleganter Poeta de corporum transformationibus dicturus, ab immutata verborum ſtructura orditur, ut nempe rerum mutationem verborum typo quadantenus adumbret. 4 Deos invocat, quo ſibi ita favere velint, ut, quæ a principio mundi uſque ad ſua tempora factæ ſunt mutationes, perpetuo carmine complecti poſſit.

5 Etenim Vos, Dii, mutaſtis illas,

[6] Aſpirate meis; primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum [7] deducite [8] tempora carmen.
[9] Ante mare & terras, & quod tegit omnia [10] cœlum,
Unus erat toto [11] naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigeſtaque moles:
Nec quicquam, niſi pondus [12] iners, congeſtaque [13] eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina [14] Titan,
Nec nova creſcendo reparabat cornua [15] Phœbe,
Nec [16] circumfuſo pendebat in aere tellus,
Ponderibus librata ſuis: nec [17] brachia longo
[18] Margine terrarum porrexerat [19] Amphitrite.
Quaque erat & tellus, illic & [20] pontus, & [21] aer.
Sic erat [22] inſtabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: [23] nulli ſua forma manebat.
[24] Obſtabatque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia ſiccis,
Mollia cum duris, ſine pondere [25] habentia [26] pondus.

II.

las, ac proinde merito veſtrum in iis enarrandis imploro auxilium.

6 Spiritum ac favorem immittite. Metaphora a ventis ſumpta, qui dum navium vela implent, aſpirare proprie dicuntur. Sic Virgil. *Aſpirat primo fortuna labori*.

7 Producite, protrahite inſtar fili omnem illam carminis materiam. Perpetuum, id eſt, nuſquam interruptum. Sic Horat. lib. 1. Od. 6. *Carmine perpetuo celebrare* ita ut altera transmutatio alteri concinne connectatur. 8 Uſque ad initium imperii Auguſti. 9 Hæc eſt narratio, quam a prima mundi origine Poeta ſic repetit, ut deſcribat primam rerum mutationem. Nam primum omnium fuiſſe Chaos ait, id eſt, quandam rerum omnium: ſine ulla forma, confuſionem. Deinde narrat quomodo Chaos in quatuor elementa, (ut veteres Philoſophi voluerunt) ætherem, aerem, aquam, terram fuerit commutatum: & ſic diſcretum, ut æther propter levitatem ſummum occupaverit locum, proximum aer: tertium aqua, in infimum vero propter gravitatem terra detruſa fuerit. 10 Quicquid alii conjiciant *Cœlum* derivari vel a *celando*, vel a *cælando*, mihi equidem convenientius videtur habere nomen ἀπὸ τȢ κοίλȢ a concavitate. 11 Natura eſt vis, qua omnia naſcuntur. 12 Pigrum & immobile.

13 In eundem locum inter ſe diſſidentia ſemina & primordia rerum male conjunctarum. 14 Neque ſol ullus erat, qui lumen funderet, neque luna quæ modo creſceret, modo decreſceret. 15 Luna, quæ ſingulis menſibus renovari videtur. *Phœbus* Sol. *Phœbe* Luna: φοῖβος Græce *Purus*. 16 Nec terra ſuis propriis ponderibus ſuſtentata pendebat in aere, ut nunc apparet.

17 Sic aquæ vocantur Brachia Oceani quibus terram amplectitur.

18 Margo eſt extremitas rei: q. d. nondum Oceanus terrarum extremitates ambitu ſuo fuerat complexus. 19 Oceani filia, Neptuni uxor, ex qua Triton natus. Hic atque alibi pro mari ponitur, ſic dicta παρὰ τȢ ἀμφιτρίβειν τὴν γῆν, quod terram ambeundo conterat. 20 Pro aqua. Metonym. 21 Derivatur, ut quidam volunt, ἀπὸ τȢ αἴρειν, id eſt, ab elevando, vel extollendo.

22 Mobilis. 23 Nullum elementorum propriam habebat figuram atque naturam. 24 Inter ſe elementa pugnabant, quia contrariæ qualitates in eodem erant ſubjecto.

25 Cum levibus.

26 Gravia.

II.

Evolvitur Chaos. Elémenta ſuis quaque locis componuntur.

Hanc Deus, & melior litem [1] natura [2] diremit.
Nam cœlo terras, & terris abſcidit undas,
Et [3] liquidum [4] ſpiſſo ſecrevit [5] ab aere cœlum.
[6] Quæ poſtquam evolvit, cæcoque exemit acervo.
Diſſociata locis concordi pace ligavit.
[7] Ignea convexi vis & ſine pondere cœli
Emicuit, ſummaque locum ſibi [8] legit in arce.
[9] Proximus eſt aer illi levitate, locoque.
[10] Denſior his tellus, [11] elementaque grandia traxit,
Et preſſa [12] eſt gravitate ſui. [13] Circumfluus humor,
Ultima poſſedit, [14] ſolidumque coercuit orbem.
Sic ubi diſpoſitam, quiſquis fuit ille deorum,
Congeriem [15] ſecuit, ſectamque in [16] membra redegit:
[17] Principio terram, ne non [18] æqualis ab omni

Par-

1 Deus. Nam & expoſitive hic accipitur: q. d. Deus, ſive Natura, vel Deus, id eſt Natura.

2 Diſſolvit. Proprie autem dirimi dicuntur lites & prælia, cum diſſolvuntur atque tolluntur.

3 Purum, clarum. 4 Craſſo: in quo & nubes generantur & pluviæ. 5 Separavit atque diſtinxit.

6 Poſtquam Deus quatuor elementa explicuit, & ex illo acervo, quod Chaos dicunt, eduxit, quamvis locis disjuncta eſſent, quadam tamen concordia ea copulavit. 7 Æther atque ignis, qui ſupremum propter levitatem ſibi locum vendicavit. 8 Elegit. 9 Proxime ad ignem ætheremque accedit. 10 Craſſior & gravior.

11 Partes magnas & graviores ex illo acervo ſecum traxit. Bene traxit: nam vi quadam naturali omnia gravia deorſum trahuntur. *Elementum* vero eſt corpus ſimplex in quod alia corpora reſolvuntur. Dicitur *Elementum* quaſi Alimentum, ab *alendo*, quod omnia corpora mixta ex illis aluntur, foventur & conſervantur. Proprie *Elementum* id dicitur, quod in re aliqua primum eſt, & ex quo ipſa res componitur, ut litteræ ſunt elementa dictionis. Sumitur etiam pro primis cujuslibet artis principiis, & præceptis: ſic præcepta vel rudimenta Grammaticæ, &c. vocamus Elementa. Sic ex veterum Philoſophorum dogmate ſumitur pro illis quatuor ſimplicibus corporibus, Igne, aere, aqua, & terra, ex quorum permixtione omnia corpora inferiora, quæ proprie mixta dicuntur, conſurgunt. 12 Ob gravitatem ſuam in infimum locum deſcendit. 13 Aqua. 14 Continuit durum terræ orbem. Coercere enim eam non poſſet, niſi undique ipſam complecteretur. De hoc luculenter 1. Fauſt. *Lucidus hic aer, & quæ tria corpora reſtant. Ignis, aqua, & tellus, unus acervus erat. Ut ſemel hæc rerum ſeceſſit lite ſuarum, Inque novas abiit maſſa ſoluta domos; Cœlum flamma petit, propior locus aera cepit, ſederunt medio, terra fretumque loco.* Et, *Poſt Chaos, ut primum data ſunt tria corpora mundo, Inque novas ſpecies omne receſſit opus: pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora ſtraxit, At cœlum levitas in loca ſumma tulit.* 15 Separavit ac diviſit.

16 In partes diduxit. 17 Poſtquam Chaos in 4. elementa diſtinxit, effecit ut undique terra foret rotunda, variiſque rebus inſtrueretur.

18 Æqualis undique eſſet.

Parte foret, magni ſpeciem [19] glomeravit in orbis.
Tum [20] freta diffudit, [21] rapidiſque [22] tumeſcere ventis
[23] Juſſit, & [24] ambitæ circumdare littora terræ.
Addidit & fontes, & [25] ſtagna immenſa, lacuſque,
Fluminaque obliquis [26] cinxit [27] declivia [28] ripis;
[29] Quæ diverſa locis partim ſorbentur ab ipſa;
In mare perveniunt partim, [30] campoque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis littora [31] pulſant.
Juſſit & [32] extendi campos, [33] ſubſidere [34] valles,
[35] Fronde tegi ſylvas, [36] lapidoſos ſurgere montes.

29 Effecit in ſimilitudinem magni globi & pilæ, quæ ex omni parte ſibi eſt æqualis. *Glomerare* enim eſt globum (qui undique rotundus eſt) efficere. 20 Maria mediterranea immiſit. Nam freta proprie dicuntur maria anguſta inter duas terras exiſtentia, a fervendo dicta. 21 Rapacibus, omnia ſecum rapientibus. 22 Inflari, in tempeſtatem erigi. 23 Voluit.
24 Undique a mari circumdatæ. Littora autem proprie maris dicuntur. 25 Maximas paludes.
26 Circumdedit. 27 Deorſum labentia. 28 Ripæ propriæ ſunt fluminum. 29 Fluminum naturam deſcribit. Nam quædam ab ipſa ſorbentur terra, quædam in mare deferuntur. 30 Æquore. Proprie *campus* eſt terræ planities. 31 Percutiunt. Eleganter autem littora a *ripis* diſtinxit: littora enim maris, quæ fluminum dicuntur.
32 Terræ planities dilatari.
33 In ima deſcendere. 34 *Vallis* enim oblonga concavitas dicitur, quæ eſt inter duos montes vicinos.
35 Arbores in ſylvis naſci.
36 Montes ſaxoſos in altum tolli.

III.

Zonæ, & Venti.

Utque [1] duæ [2] dextra cœlum, totidemque [3] ſiniſtra
Par-

1 Cingula, circuli. Zona enim eſt ſpatium terræ interpoſitum inter duos Tropicos, vel inter alterutrum Tropicorum, & vicinum circulum Polarem, vel alterutrum Circulorum Polarium, & proximum punctum Polarem. Qua ratione quinque Zonæ reperiuntur, quarum duæ extremæ *Frigidæ* dicuntur media *Torrida*, & duæ *Temperatæ* inter Torridam & Frigidas. Unde Virg. 1. *Georg.* ſic canit: *Quinque tenent cœlum Zonæ, quarum una corusco Semper ſole rubens, & Torrida ſemper ab igni: Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris: Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris Munere conceſſæ divum.* Appellantur autem Zonæ, quia ſunt circuli quidem lati, cœlum terramque veluti cingula quædam ambientes. Zona torrida eſt Zona, quæ inter duos Tropicos Cancri & Capricorni continetur; continens in latitudine gradus 47. mediam intercedit Circulus Æquinoctialis. Vocatur autem *Torrida*, a Solis ardore: propter quem vetuſtiſſimis mortalium inhabitabilis putabatur, cujus viæ ſubjecta eſt, perpetuo ardore: propter quem vetuſtiſſimis mortalium inhabitabilis putabatur. *Zona Temperata* ad Septentrionem, eſt inter Tropicum Cancri & Circulum Arcticum *Zona Temperata* ad Auſtrum, eſt inter Tropicum Capricorni & Circulum Antarcticum. Dicuntur autem *Temperatæ*, quia in medio inter frigus & calorem poſitæ ſunt. *Zona Frigida Septentrionalis*, eſt inter Circulum Arcticum, & punctum Polarem Septentrionalem, a quo Circulo ad hujuſmodi punctum ſunt gradus 23. cum dimidio. *Zona Frigida Auſtralis* eſt inter Circulum Antarcticum, & punctum Polarem Auſtralem. Vocantur autem hæ duæ extremæ *Frigidæ*, quia longiſſime a Solis via ſepoſitæ ſunt, & ob nimium frigus itidem inhabitabiles veteribus exiſtimabantur. 2 Quæ ad Arcticum vergit Polum. 3 Quæ ad Antarcticum vergit Polum.

Parte ſecant zonæ [4] quinta eſt ardentior illis:
[5] Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
[6] Cura Dei, totidemque [7] plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis [8] æſtu;
Nix tegit alta duas: [9] totidem inter utramque locavit
[10] Temperiemque dedit, miſta cum frigore flamma.
Imminet his aer, qui quanto eſt pondere terræ,
Pondere aquæ levior; tanto eſt [11] oneroſior igne.
[12] Illic & [13] nebulas, illic conſiſtere [14] nubes
Juſſit, & humanas motura [15] tonitrua mentes,
Et cum [16] fulminibus facienres frigora [17] ventos.
His quoque non paſſim mundi fabricator habendum.
Aeram permiſit. [18] Vix nunc obſiſtitur illis,
(Cui [19] ſua quiſque regat [20] diverſo flamina tractu)
Quin [21] lanient mundum: Tanta eſt diſcordia [22] fratrum,
[23] Eurus ad [24] Auroram, [25] Nabathæaque regna receſſit,
[26] Perſidaque, & [27] radiis [28] juga ſubdita matutinis.
[29] Veſper, & occiduo quæ littora ſole tepeſcunt

Pro-

4 Quintam Poeta Mediam vocat, quam idcirco ardentiorem eſſe ait, quod per eam Sol bis in anno decurrit. 5 Terram. Nam Terra, quæ eſt ponderoſa, quinque Zonis continetur atque diſtinguitur. 6 Deus.

7 Regiones.

8 Fervore, ac nimio calore.

9 Duas temperatas inter extremas & mediam collocavit. 10 Quæ idcirco Temperatæ vocantur, quia (ut diximus) in medio inter frigus & calorem poſitæ ſunt.

11 Ponderoſior, gravior. 12 In illo aere. 13 Nebulæ ſunt vapores denſi haud longe a terris aquiſve recedentes. 14 Nubes eſt vapur humidus & denſus, ad mediam uſque aeris regionem evectus, ibique compactus a frigore, ut cœlum nobis obumbret. 15 *Tonitru* eſt ſonus, quem ſicca exhalatio, intra nubem denſam ac magnam concluſa, & ictu vehementi eam diſrumpens, efficit. 16 Fulmina & venti, frigora adducentes, in aere gignuntur. *Fulmen* eſt exhalatio ignita e nube magno impetu excuſſa. 17 *Ventus* eſt exhalatio multa & copioſa, a terra progreſſa, quæ ab occurrente frigore repulſa & repreſſa, paulatim in obliquum retorquetur, & cum impetu per aerem ruit.

18 Cum difficultate reſiſtitur violentiæ ventorum, quamvis unicuique eorum propria loca fuerint aſſignata. Quod ſi totus aer illis fuiſſet permiſſus, de rebus humanis actum foret. 19 Suos ſpiritus. 20 Diverſis regionibus: Eurus ab Oriente, Zephyrus ab Occidente, Auſter a Meridie, Boreas a Septentrione. 21 Dilacerent. 22 Quia Auroræ & Aſtræi giganti filii fuiſſe finguntur. 23 Hic deſcribuntur Venti Principales ſeu Cardinales, qui a quatuor mundi cardinibus, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione (unde *Cardinales* dicti) ſpirant. 24 Hic ſpirat ab ortu æquinoctiali, qui cum ſuis collateralibus eſt moderate calidus, ſiccus, ſerenus, omnium ſaluberrimus, reddit corpora expedita & mollia. 25 Orientalia. Nabath enim (ut narrant) Iſmaelis filius, una cum undecim fratribus ſuis omnem terram ab Euphrate ad mare rubrum uſque poſitam tenuit, Nabathæamque provinciam nominavit. Unde *Nabathæa regna* fuerunt appellata. 26 Perſis, quæ & Perſia dicitur, regio eſt Indiæ finitima. 27 Radiis Solis exorientis. 28 Montes ſubjectos. 29 Euro contrarius Zephyrus (quem *Favonium* quod ſatis omnibus faveat, Latini appellant) ab occaſu æquinoctiali flat, qui ventus cum ſuis collateralibus eſt frigidus & humidus, nubilus & tempeſtuoſus, ad pluviam pronus, corporibus & animis minus ſalutaris.

Proxima ſunt Zephyro: 30 Scythiam, 31 ſeptemque triones
32 Horrifer invaſit 33 Boreas: contraria tellus
Nubibus aſſiduis, 34 pluvioque madeſcit ab Auſtro:
35 Hæc ſuper impoſuit liquidum & gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ facis habentem.

30 Regionem ad Septentrionem ſitam, a Scytha rege denominatam. 31 Triones boves dicti ſunt aratorii. Septem autem ſtellæ ita in ea parte cœli ſunt collocatæ, ut plauſtrum cum bobus effingere videantur, quæ & *Septentriones* vocantur, & illi regioni *Septentrionis* nomen impoſuerunt.

32 Horrorem ac frigus ferens. 33 Hic a Septentrione ſpirat, qui cum ſuis collateralibus frigidus eſt & ſiccus, (tranſmeat enim per loca nivoſa & frigida) ideoque concitat grandines, nives, fulmina, aerem purgat, corpora corroborat. 34 Auſter ſeu Notus calidus eſt & humidus, ideoque pluvioſus (ſpirat enim per mare & loca humentia & calida) a meridie ſpirat. Alii plures ventos ſtatuunt, quos collaterales vocant, qui ad latera ventorum cardinalium tanquam ſocii & comites adjiciuntur, ita ut omnino ſint 12. his verſibus comprehenſi: *Flat Subſolanus, Vulturnus, & Eurus ab Ortu: Circius Occaſum, Zephyruſque Favonius afflant. Et media de parte die Notus, Africus, Auſter: Conveniunt Aquilo, Boreas, & Corus ab Arcto.* 35 Aeri, in quo venti regnant, ſuperimpoſitus eſt æther, qui & gravitate, & omni perturbatione caret. *Æther* autem (qui ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν, *a ſemper currendo*, vel ἀπὸ τοῦ αἴθειν, ab ardendo, derivatur) idem eſſe cum cœlo, a Cicerone perhibetur, in quo ignes formas curſus determinatos efficiunt.

IV.

Ornatur cœlum aſtris; tellus animantibus, Homo conditur.

Vix ita limitibus 1 diſcreverat omnia 2 certis:
Cum, quæ preſſa diu 3 maſſa latuere ſub ipſa,
4 Sidera cœperunt toto efferveſcere cœlo.
5 Neu regio foret ulla 6 ſuis animalibus 7 orba:
8 Aſtra tenent cœleſte 9 ſolum, formæque Deorum:
10 Ceſſerunt 11 nitidis habitandæ piſcibus undæ;
12 Ter-

1 Diſtinxerat, ſc. Deus, ſive Melior Natura. 2 Terminis fixis ac immutabilibus. 3 Sub ipſa maſſa, ſub illo acervo, quod Chaos priſci vocarunt. 4 Sydus eſt ſignum ex multis ſtellis compoſitum, ut Aries, Taurus, &c. Stellæ autem ſunt ſingulares, ac ſolæ, neque cum aliis miſtæ, ut Planetæ.

5 Neve. Animalibus ita mundi partes fuerunt exornatæ, ut Dii & Aſtra cœlum tenerent, piſces maria ſortirentur, feræ terram occuparent, volucribus aer ſit aſſignatus. 6 Propriis, ac ipſi convenientibus, 7 Privata, 8 Eorum ſequitur opinionem, qui ajunt ſydera & Deos eſſe animalia. 9 *Solum* eſt, quicquid rem aliquam ſuſtinet, ut navium, piſciumque ſolum dicitur eſſe mare, hominum vero terra; avium aer; ſyderum ac Deorum cœlum. Unde etiam patriam natale ſolum dicimus, & exulem, qui a patria ſit expulſus quaſi qui extra ſolum ſit ejectus. 10 In diviſione obtigerunt. Cedere enim interdum ſignificat, in jus alicujus venire: ut *hoc mihi cedit*, i. in jus meum tranſit. Alioqui cedere eſt abire, & locum dare. 11 Splendidis ob aſſiduam lotionem.

[12] Terra feras cepit, [13] volucres [14] agitabilis aer.
[15] Sanctius [16] his animal, mentiſque capacius [17] altæ
Deerat adhuc, [18] & quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt: ſive hunc divino ſemine fecit
[19] Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, [20] ſeductaque nuper ab alto
Æthere, [21] cognati retinebat ſemina cœli:
Quam [22] ſatus Japeto miſtam fluvialibus undis
[23] Finxit in [24] effigiem [25] moderantum cuncta Deorum.
[26] Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre
Juſſit & erectos ad ſidera tollere vultus.
Sic, [27] modo quæ fuerat rudis & ſine [28] imagine tellus,
[29] Induit ignotas hominum [30] converſa figuras.

12 Terra animalia bruta accepit. 13 Aves, *a volando dictas*. De hoc 2. De Arte. *Sylva feras, aer volucres accepit habendas; in liquida piſces delituiſtis aqua.*

14 Mobilis, quia facile huc atque illuc impellitur. 15 Ultimus animalium homo ex terræ limo ad imaginem & ſimilitudinem Dei fuit creatus, ſive a Deo, totius mundi opifice, quod verum eſt; ſive a Prometheo, Japeti filio, quod Poetæ finxerunt. 16 Feris, piſcibus avibus, non Diis. 17 Profundæ memoriæ, magnique ingenii: vel mentis divinæ magis particeps, quam cætera animantia, propter rationem, quæ in ſolo homine eſt, quæ divinæ particula auræ appellatur. 18 Quod in reliqua imperium haberet: omnia enim poteſtati hominis Deus ſubjecit. 19 Deus: nam Deus rerum omnium eſt auctor.

20 Separata. 21 Simul nati. Nam terra una cum cœlo ex illo acervo, quod Chaos vocarunt, orta eſſe perhibetur. 22 Filius Japeti, ſc. Prometheus. 23 Formavit. 24 In ſimilitudinem & imaginem. 25 Regentium & gubernantium. 26 Cum alia animalia curvata ſint in terram, homo ſolus ore ſublimi, & ad cœlum erecto, præditus eſt, ut Deum, ad cujus imaginem creatus eſt, aſſidue contempletur, & cœlum (unde originem traxit) intueatur. 27 Nuper, paulo ante. 28 Forma.

29 Accedit homines antea ſibi ignotos.

30 In figuram eam, quam habet commutata.

V.

Mundi ætates. Prima aurea, ſecunda argentea.

[1] Aurea prima [2] ſata eſt ætas, quæ [3] vindice nullo,
Sponte ſua ſine lege fidem 4 rectumque colebat.
Pœna metuſque aberant; nec vincla 5 minantia fixo
Ære

1 Ex variis hominum moribus quatuor ætates effectæ videntur, quibus pro morum qualitate a metallis nomina impoſita fuerunt. Prima enim *Aurea* fuit appellata, quod optimis moribus, illo tempore, quo Saturnus regnavit, homines floruerint. Secunda *Argentea*, quod quo tempore cœpit regnare Jupiter, in vitia homines inclinare cœperunt. Tertia *Ærea*, quam bella occuparant. Quarta *Ferrea*, quod in ea a nullo crudelitatis genere homines abſtinuerunt. 2 Seminata, ac ex moribus hominum effecta. 3 Punitore.

4 Honeſtatem ac virtutes.

5 Nec leges atque edicta in æs incidebantur, &, ut ab omnibus legi poſſent, publicis parietibus

Ære ligabantur: nec [6] ſupplex turba timebat
Judicis [7] ora ſui; ſed erant ſine judice [8] tuti.
[9] Nondum cæſa ſuis, [10] peregrinum ut [11] viſeret orbem,
Montibus, in liquidas [12] pinus deſcenderat undas:
Nullaque [13] mortales præter ſua littora norant.
[14] Nondum [15] præcipites cingebant oppida foſſæ;
[16] Non tuba directi, non [17] æris cornua flexi,
Non [18] galeæ, non enſis erat: ſine militis [19] uſu
[20] Mollia ſecuræ peragebant otia gentes.
[21] Ipſa quoque [22] immunis, [23] raſtroque intacta, nec ullis
[24] Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus.
Contentique cibis nullo [25] cogente creatis,
Arbuteos fœtus [27] montanaque fraga legebant,
[28] Cornaque, & in [29] duris hærentia mora [30] rubetis,
[31] Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.
[32] Ver erat æternum; placidique tepentibus auris
[33] Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam [34] fruges tellus inarata ferebat:
[35] Nec renovatus ager gravidis [36] canebat [37] ariſtis.
Flumina jam lactis, jam flumina [38] nectaris ibant:

Fla-

affigebantur. 6 Nam aureæ ætatis tempore nullus erat judex, cum omnes ſponte recte agerent. 7 Faciem & vultum. 8 Securi & ab omni injuria remoti. 9 Tunc nemo ad navigandum naves fabricatus eſt: unuſquiſque enim ſuis locis contentus erat. 10 Alienas terras. Totum pro parte. 11 Ad videndum iret. 12 Arbor. Species pro genere. Eſt autem pinus arbor montana, ex qua naves conficiuntur. 13 Homines. 14 Nulla tunc oppida erant. 15 Altæ. 16 Nulla tunc bellica inſtrumenta in uſu erant. Nam tubas, buccinas, & cornua in exercitu habebant Romani. 17 Litui. Nam Lituus tuba eſt inflexa. 18 Galea tegmen eſt capitis ferreum. 19 Opera, i. ſine bello & præliis. 20 Suavia, ab effectu, quod molles homines reddant. 21 Terra ſine ullo cultu omnia victui animalium neceſſaria abunde ſuppeditabat. Unde Virg. 1. Georg. *Ante Jovem*, &c. 22 Libera aut a cultura, aut ſine ullo ſeminum munere. 23 Inſtrumentum ad excolendam terram accommodatum: a radendo dictum, quod terram radat. 24 Vulnerata. Cum enim terra proſcinditur aratris, maxima tum vulnera pati videtur.

25 Colente agros. Qui enim agros colit, cogere ipſos videtur, ut fructus emittant. 26 Fructus arbuti, quæ eſt arbor admodum humilis, poma ferens rubicunda.

27 Quæ in montibus colliguntur. 28 Poma ſunt rubicunda.

29 Aſperis, ſpinoſis. 30 Locis rudis & ſpinis conſitis. 31 Glandibus quoque, quæ ex quercubus arboribus Jovi ſacris, cadebant, veſcebantur illi homines primi.

32 Nullæ tunc erant variationes temporum, ſed Zephyri aſſidue flantes ſine ullo ſemine naſcentes ſic fovebant flores, ut ver ſemper eſſe videretur. 33 Leniebant, fovebant, ut non nimio neque calore, neque frigore areſcerent.

34 Fruges dicuntur omnes fructus, quicunque e terra naſcuntur, in quibus poma quoque commemorantur. 35 Tunc minime opus erat agros renovare, cum ſingulis annis ſine ullo cultu frumenta ferrent. Eſt autem Novalis, periphraſis: Novalis enim eſt arvum, quod alternis annis ſeritur. 36 Canus fiebat. Nam agri, frumentis maturis, quodammodo caneſcere videntur. 37 Plenis granorum ſpicis. *Ariſtas* enim, quæ ſunt partes ſpicæ primum areſcentes, (unde & nomen ſumpſerunt) pro ipſis ſpicis poſuit.

38 Nectar potio eſt Deorum ſuaviſſima [illegible]

Flavaque de viridi [39] ſtillabant [40] illice mella.
Poſtquam, [42] Saturno [43] tenebroſa in [44] Tartara miſſo,
Sub [45] Jove mundus erat, ſubiitque argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære:
Juppiter [46] antiqui [47] contraxit tempora veris,
Perque hyemes [48] æſtuſque, & inæquales autumnos,
Et [49] breve ver, [50] ſpatiis [51] exegit quatuor annum.
Tum primum ſiccis aer fervoribus uſtus
[52] Canduit; & [53] ventis glacies [54] aſtricta [55] pependit.
Tum primum ſubiere domos: domus antra fuerunt,
Et denſi frutices, & [56] junctæ cortice virgæ.
[57] Semina tum primum longis [58] Cerealia ſulcis
Obruta ſunt, preſſique jugo gemuere juvenci.

39 Guttatim cadebant.
40 Quercu. Ilex autem arbor eſt glandifera, Jovi conſecrata.
41 Aureæ ætati, qua Saturnus regnavit, ſubnectitur Argentea, in qua regnavit Jupiter, quæ ut Aurea deterior, ſic eſt Æraa melior. 42 Poſtquam Saturnus, Aurei ſæculi rector, a Jove filio Cretæ regno eſt pulſus, & ad inferos relegatus. Saturnus enim, Veſtæ filius, auxilio Titanum fretus, cum Jove filio, imperium orbis occupato, congreſſus, & ab illo Cretæ regno pulſus, ad Janum, Italiæ regem, confugit, a quo benigne ſuſceptus, & in partem regni admiſſus, urbem condidit in iis locis, ubi nunc eſt Roma, quam de ſuo nomine *Saturniam* appellavit. Hinc *Virg.* 7. *Æn. Primus ab æthereo*, &c.
43 Tenebrarum plena. 44 Tartarus locus eſt apud inferos profundiſſimus. 45 Imperio Jovis, qui filius Saturni & Opis fuiſſe, ac eodem partu cum Junone editus dicitur. Jupiter dictus eſt (ut ſcribit Cicero) quaſi *juvans pater*. Ordo eſt: *Jupiter contraxit tempora antiqui veris, poſtquam mundus erat ſub Jove, miſſo Saturno in Tartara tenebroſa.* 46 Perpetui illius, quo Aurea ætas eſt gaviſa. 47 Abbreviavit. 48 Æſtatem. 49 Illius perpetui comparatione ver breve dicitur. 50 Menſuris temporum: ſingulæ enim anni partes ex tribus menſibus conſtant. 51 Digeſſit. 52 Candens & igneus viſus eſt propter nimium æſtum. 53 Borea, aliiſque frigidis. Ventorum enim frigore aqua in glaciem conſtringitur. 54 Conſtricta, congelata.
55 Ab arboribus, ſpeluncarumque tegminibus.
56 Crates, aut ſimile quippiam ex corticibus & virgis inter ſe junctis, contextum, quibus tum pro domibus uſi ſunt habitantes. De hoc 2. De Arte: *Tum genus humanum ſolis errabat in agris; Hiſque meræ vires, & rude corpus erat. Sylva domus fuerat, domus herba, cubilia frondes: Jamque diu nulli cognitus alter erat.* 57 Tunc primum homines cœperunt arare & ſeminare. 58 Frumenta: nam Ceres prima omnium frumenta hominibus oſtendit, cum antea glandibus veſcerentur.

V I.

Ætas ærea, & ferrea. Gigantes cælo, ac Superis Bellum inferunt.

[1] Tertia poſt illam ſucceſſit ahenea proles.
[2] Sævior ingeniis, & ad [3] horrida promptior arma,
Non

1 Ærea ætas, quæ & Ænea dicitur, Argenteam eſt ſubſecuta, cujus homines bellicoſi quidem erant, procul tamen a nefariis ſceleribus aberant. 2 Durior, aſperior, quam Argentea fuit. 3 Hor-

ſo-

Non ſcelerata tamen [4] De duro eſt ultima ferro.
Protinus [5] erupit [6] venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugere pudor, verumque, fideſque:
In quorum ſubiere locum fraudeſque, doliquc.
Inſidiæque, & [7] vis, & [8] amor ſceleratus habendi.
[9] Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos,
[10] Navita, quæque diu ſteterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis [11] inſultavere carinæ.
[12] Communemque prius, ceu lumina ſolis & auræ,
[13] Cautus humum longo ſignavit [14] limite menſor.
[15] Nec tantum ſegetes alimentaque debita dives
Poſcebatur humus; [16] ſed itum eſt in viſcera terræ:
Quaſque recondiderat, [17] Stygiiſque [18] admoverat umbris
EFFODIUNTUR [19] opes, [20] irritamenta malorum.
Jamque [21] nocens ferrum, [22] ferroque nocentius aurum
Prodierat: prodit bellum, quod pugnat [23] utroque,
[24] Sanguineaque manu [25] crepitantia concutit arma.
Vivitur ex [26] rapto: non [27] hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer a genero: fratrum quoque [28] gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
[29] Lurida [30] terribiles miſcent [31] aconita novercæ:
Filius ante diem patrios [32] inquirit in annos.

Vi-

serem incutientia. 4 Ultima ætas a *ferro*, metallorum duriſſimo, propter feros mores eſt appellata. Nam relictis virtutibus illius ætatis, homines vitia ita ſunt amplexi, ut omne honeſtum terras reliquiſſe videatur. 5 Cum impetu intravit. 6 Metalli deterioris. Nam venæ non tantum animalium dicantur, ſed etiam metallorum.

7 Violentia. 8 Avaritia, quæ idcirco ſcelerata vocatur, quod hominem ad omne ſcelus impellat, ſceleratumque faciat. 9 Navigabat. Probat autem homines ferreæ avaritiæ nimium ſtuduiſſe, cum imperiti navigandi, ſe tamen ventis quorum naturam ignorabant, committerent. 10 Nauta, per epentheſin. 11 Saltus quoſdam dediſſe ſunt viſæ. 12 Tum primum terra, antea communis, dividi eſt cœpta.

13 Callidus. 14 Termino.

15 Non ſolum fruges coacta eſt proferre terra, ſed lapilli quoque pretioſi, & metalla ex ejus viſceribus ſunt effoſſa. 16 In intimas terræ partes fodiendo deſcenſum eſt.

17 Inferis. Eorum ſequitur opinionem, qui ajunt inferos in centro terræ eſſe. 18 Appoſuerat.

19 Lapilli pretioſi, aurum & argentum. 20 Incitamenta ac ſtimuli ad mala perpetranda. 21 Ex ferro enim conficiuntur enſes, quibus homines occiduntur. 22 Nam auri adipiſcendi gratia, graviſſima quæque fœdiſſimaque ſcelera committuntur. Unde Virg. *Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames?* 23 Et ferro & auro Victoria enim ſolet in illis reſidere caſtris, in quibus plus auri pecuniarumque habetur. 24 Sanguinolenta. Bello autem, ut homini, manus & ſenſus attribuit Poeta.

25 Reſonantia. 26 Rapina. 27 *Hoſpes* enim proprie is dicitur, qui privatim & amicitiæ cauſa alterum hoſpitio excipit, vel etiam excipitur. *Hoſpes* item pro peregrino accipitur. 28 Concordia, 29 Nigra ab effectu, quod nigra corpora eorum, qui illa comederint, efficiant. 30 Crudeles in privignos.

31 Venena Nam aconitum herba eſt maxime venenoſa ex ſpuma Cerberi canis primum in cotibus nata, unde & nomen accepit. Nam ἀκόνη Græce *cotem* ſignificat, unde aconitum eſt deductum.

32 Utrum pater multos annos ſit victurus, an paucos, ſortilegus filius conſulit.

Victa 33 jacet 34 pietas: & 35 virgo 36 cæde madentes
Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.
Neve foret terris ſecurior 37 arduus æther,
38 Affectaſſe ferunt regnum cœleſte 39 Gigantes,
Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.
Tum 40 pater omnipotens miſſo perfregit 41 Olympum
Fulmine, & 42 excuſſit ſubjectum 43 Pelion Oſſæ.
44 Obruta mole ſua cum corpore 45 dira jacerent,
Perfuſam multo natorum 46 ſanguine terram
Immaduiſſe ferunt, 47 calidumque animaſſe cruorem.
48 Et, ne nulla ſuæ ſtirpis 49 monumenta manerent,
In 50 faciem vertiſſe hominum: ſed & 51 illa propago
Contemptrix ſuperum, ſævæque avidiſſima cædis,
Et violenta fuit. 52 Scires è ſanguine natam.

33 In nullo eſt pretio.

34 Pietas contemnitur. Proprie autem Pietas dicitur cultus, quem Deo, patriæ, parentibus, & ſanguine conjunctis debemus.

35 Juſtitia, quæ Aſtrei gigantis filia fuiſſe dicitur, vel (ut alii) Jovis & Themidis. Ordo eſt: *& virgo Aſtrea ultima cæleſtium reliquit terras madentes cæde*. 36 Sanguinis effuſione. Hac de re lib. 1. Faſt. *Nondum juſtitiam facinus mortale fugarat, Ultima de ſuperis illa reliquis humum*. 37 Altum cœlum. 38 Anxie, & ſummo cum deſiderio quæſiviſſe. Nam affectare ſignificat aliquid nimium appetere. 39 Vaſtiſſimorum corporum homines, Terræ filii, ſine patre. 40 Jupiter.

41 Macedoniæ montem altiſſimum. Interdum tamen Olympus pro ipſo cœlo ponitur. 42 Quatiendo dejecit. 43 Theſſaliæ montes ſunt. 44 Oppreſſa vaſtitate ſua, magnitudine ac pondere. 45 Crudelia. 46 Nam Gigantes Terræ filios fuiſſe diximus. 47 Animam calido cruori immiſiſſe. 48 Et ut aliqua memoria ſuæ prolis maneret ac reſtaret. 49 Memoria ſuæ prolis. *Monumentum* enim dicitur quicquid ad poſteritatis memoriam conficitur. 50 In figuram humanam, ac denique in homines.

51 Verum etiam illa progenies quæ ex ſanguine Gigantum orta eſt, impia fuit in Deos, & ab omni humanitate æquitateque aliena.

52 Scire poſſes ex aviditate cædis, ex Gigantum ſanguine genitam eſſe.

V I I.

Jupiter convocat Superos. Via lactea.

Quæ 1 pater 2 ut 3 ſumma vidit Saturnius arce,
Ingemit: 4 & facto nondum vulgata recenti
5 Fœda Lycaoniæ 6 referens convivia menſæ.
Ingentes animo, dignas Jove concipit iras:

7 Con-

1 Jupiter, Saturni filius. 2 Poſtquam. 3 A ſummo cœli vertice.

4 Propter ſcelus paulo ante commiſſum nondum erant cognita Lycaonis convivia Jovi appoſita.

5 Crudelia. Nam Lycaon hoſpitio ſuſceptos non ſolum interficiebat, ſed etiam convivis comedendos apponebat. Quod quidem cum Jupiter cognoviſſet, ejus domum incendit, & Lycaonem in lupum, animal rapaciſſimum, mutavit. Sane Lycaon ἀπὸ τῦ λύκυ, quod lupum ſignificat, dictus videtur.

6 Animo revolvens.

7 Conciliumque vocat; tenuit mora nulla vocatos.
8 Eſt via ſublimis 9 cœlo manifeſta ſereno,
Lactea nomen habet, 10 candore notabilis ipſo.
Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta 11 Tonantis,
Regalemque domum: dextra, lævaque 12 deorum
13 Atria nobilium valvis 14 celebrantur 15 apertis.
16 Plebs habitat diverſa locis: 17 à fronte potentes
Cœlicolæ, clarique ſuos poſuere Penates.
Hic locus eſt, quem, 18 ſi verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixiſſe 19 palatia cœli.
Ergo ubi 20 marmoreo ſuperi ſedere receſſu;
21 Celſior ipſe loco, ſceptroque innixus 22 eburno,
Terrificam capitis 23 concuſſit terque, quaterque
24 Cæſariem; cum qua terram, mare, ſidera movit.
25 Talibus inde modis ora indigentia ſolvit:

7 Multitudinem Deorum ad conſulendum congregatam.

8 Lacteum circulum deſcribit, per quem ad regiam Jovis iter diis eſſe ait. Lacteum circulum Græci γαλαξίας (ἀπὸ τοῦ γάλακτος, a lacte; unde & Latini *Lacteum* appellarunt) alii viam *Lacteam* appellant. 9 Nam Lacteus circulus unus ex omnibus oculis noſtris conſpicitur, alii ſola percipiuntur cogitatione. 10 Notam & viſu facilis ob ſuum candorem. 11 Jovis. 12 Clarorum, qui Majores Gentium Dii appellantur. Sunt autem 12. & nomina quidem mulierum 6. Juno, &c. 13 Aulæ.

14 Frequentantur. 15 Januis patentibus. *Valvæ* autem dictæ ſunt, quod, dum aperiuntur, in ſe revolvuntur. *Fores* proprie dicuntur, quæ foras aperiuntur.

16 Multitudo Minorum Deorum. Nota ethnicorum inſaniam, qui aliquot Deorum ſuorum plebi accenſere auſi ſunt. 17 In fronte Lactei circuli potentiores Dii habitant, ibique ædes ſuas collocavere. 18 Si id aſſerere auderem.

19 Regiam cœli. Palatium enim unus eſt e collibus Romanis, in quo magnifice Imperatorum ædes conſpiciebantur. Inde factum eſt, ut ampliſſimas quaſque ædes vulgus palatia vocet.

20 In interiore ædium parte marmoribus ſtrata. 21 Ipſe Jupiter ſublimior cæteris, ut reges ſedere conſueverunt. 22 Sceptro ex ebore confecto incumbens. *Sceptrum* autem baculus eſt, quo priſci reges utebantur. Sceptrum vero inprimis Jovi attribuitur, ut qui rex ſit hominum atque Deorum. *Sceptrum* autem dictum eſt ἀπὸ τοῦ σκήπτεσθαι, ab *innitendo*, quod illi ſtantes reges innitantur.

23 Sæpius commovit atque agitavit. Hoc autem habitu ſignificat Jovem fuiſſe iratum. Crebra enim concuſſio capitis indignationem ſignificat. 24 Crines terrorem incutientes. 25 Hoc modo iratus Jupiter eſt deinde locutus.

VIII.

Jupiter de hominum improbitate coram Superis expoſtulat.

1 Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempeſtate fui, qua 2 centum 3 quiſque parabat
In-

1 De mundi regno Jupiter cum Gigantibus graviſſimum geſſit bellum, eoſque tandem ſuperavit, & ad inferos detruſit. 2 Centum manus. Unde & gigantes *Centimani* a centum manibus vocantur. 3 Quiſque gigantum. Nam *anguipedes* dicti ſunt gigantes, quod an-

Injicere anguipedem captivo brachia [4] cœlo.
[5] Nam, quamquam ferus hoſtis erat, tamen illud ab uno
Corpore, & ex una pendebat origine bellum.
[6] Nunc mihi, [7] qua totum [8] Nereus [9] circumſonat orbem,
Perdendum eſt mortale genus: [10] per flumina juro
Infera, ſub terras [11] Stygio labentia luco.
[12] *Cuncta prius tentanda: ſed [13] immedicabile vulnus*
Enſe recidendum eſt; ne [14] pars ſincera [15] trahatur.
Sunt mihi [16] Semidei, ſunt ruſtica numina Fauni,
Et [17] Nymphæ, Satyrique, & monticolæ Sylvani:
Quos quoniam cœli nondum [18] dignamur honore,
Quas dedimus, certe terras habitare ſinamus.
An [19] ſatis, o ſuperi, tutos fore creditis illos,
Cum mihi, qui fulmen, qui vos [20] habeoque regoque,
Struxerit inſidias notus feritate Lycaon?
[21] Confremuere omnes: [22] ſtudiiſque ardentibus auſum
Talia [23] depoſcunt. [24] Sic, cum [25] manus impia [26] ſævit

27 San-

anguineos pedes habere viderentur, ut ſcribit 5. Faſt. Quod ſignificat (ut ait Macrobius) nihil eos rectum, nihil ſupernum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente. 4 Quod captivum reddere cupiebant. Q. d. Nunc magis ſum ſollicitus, quam cum gigantes cælo manus injicere conati ſunt. 5 Nam quamvis gigantes viri eſſent fortiſſimi, mihi tamen bellum minime cum toto hominum genere ſuſcipiendum fuit, ſed cum una ſolum gigantum progenie. 6 Nunc non unam gentem, ſed totum genus humanum prorſus mihi eſt perdendum 7 Quatenus & quouſque. 8 Deus eſt marinus, ſed pro Oceano ponitur, qui univerſum orbem circumit. Unde 5. Faſt. *Duxerat Oceanus quondam Titanida Thetyn, Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.*

9 Circumſtrepit fluctibus.

10 Per Stygem paludem juro, me totum genus humanum perditurum. 11 Nemori, Stygi paludi imminenti. 12 Omnia prius ſunt experienda, quam genus humanum perdatur. Sed mali tamen ſunt perdendi, ne boni periclitentur. 13 Inſanabile. Ut enim corporis partes inſanabiles & corruptæ ſolent amputari, ne reliquæ corporis partes putreſcant; ſic genus humanum eſt perdendum, ne Satyri, Nymphæ, ac Fauni hominum ſceleribus inquinentur.

14 Integra ac ſana, & incorrupta, ſc. Satyri, &c. 15 In putredinem & corruptionem ducatur.

16 Heroes alio nomine vocantur; majores enim hominibus, ac Diis minores fuiſſe videntur. Fauni, Satyri, Sylvani Dii habiti ſunt ruſticani. 17 Nympharum varia ſunt nomina. Aliæ enim dicuntur *Nereides*, quæ mare incolunt, a *Nereo* patre: aliæ *Najades*, quæ fontes, ἀπὸ τοῦ νάειν a *fluendo*: aliæ *Napeæ*, quæ ſylvas: aliæ *Oreades*, quæ montes, ἀπὸ τῶν ὄρεων, a *montibus*: aliæ *Dryades*: aliæ *Hamadryades*, quæ in ſylvis habitare, unaque cum arboribus naſci, morique dicuntur: ἅμα enim *ſimul*, & δρῦς δρυὸς, *arborem & quercum* ſignificat. 18 Nondum dignos cenſemus, qui in cœlum recipiantur. 19 Hoc argumento, a Majori ſumpto, colligit Jupiter genus humanum omnino eſſe perdendum. Nam ſi mihi (inquit) cui imperium eſt in Deos & homines, inſidias ſtruere Lycaon, feritate ſua notiſſimus, eſt auſus, quo modo Dii Minores ab humano genere poterunt eſſe tuti? 20 Contineo. 21 Simul fremuerunt & murmuraverunt facinoris immanitate commoti. 22 Iratis animis.

23 Sc. ad pœnam. 24 Ut totum genus humanum conjurationibus & inſidiis, contra Auguſtum Cæſarem ſtructus, commotum eſt; ſic Dii, auditis Jovi ſtructis inſidiis, irati ſunt. 25 Impiorum conjuratorum multitudo.

26 Sævit ut extingueret.

[27] Sanguine Cæſareo [28] Romanum extinguere nomen;
[29] Attonitum tanto ſubitæ terrore ruinæ
Humanum genus eſt, totuſque perhorruit orbis.
[30] Nec tibi grata minus pietas, Auguſte, tuorum,
Quam fuit illa Jovi. Qui poſtquam voce manuque
Murmura [31] compreſſit, tenuere ſilentia cuncti.

27 Auguſti Cæſaris cæde, qui Julii Cæſaris filius fuit adoptivus. 28 Quod Julius Cæſar, Auguſtuſque filius ejus, geſtis ſuis clariſſimum reddiderat. 29 Stupefactum. 30 Non minus pietas populi Romani, qui tuos inſidiatores ultus eſt, tibi grata fuit, quam Jovi Deorum indignatio, quam conceperunt, cum audiſſent inſidias Jovi ipſi a Lycaone fuiſſe ſtructas. 31 Compeſcuit.

I X.

Lycaon mutatus in lupum. Jupiter diluvio perdere orbem ſtatuit.

[1] Subſtitit ut clamor preſſus gravitate regentis,
Jupiter hoc iterum ſermone [2] ſilentia rupit:
[3] Ille quidem pœnas [4] curam hanc dimittite) ſolvit;
[5] Quod tamen admiſſum, quæ ſit vindicta, docebo.
Contigerat noſtras [6] infamia temporis aures:
Quam cupiens falſam, [7] ſummo delabor Olympo,
Et Deus humana [8] luſtro [9] ſub imagine terras.
[10] Longa mora eſt, quantum [11] noxæ ſit ubique repertum,
Enumerare: [12] minor fuit ipſa infamia vero.
[13] Manala tranſieram latebris horrenda ferarum,
Et cum [14] Cylleno gelidi [15] pineta [16] Lycei.
Arcados hinc ſedes & [17] inhoſpita tecta [18] tyrranni
In-

1 Poſtquam ceſſavit clamor, Jovis autoritate cohibitus.

2 Locutus eſt. Sic Virg. *Quid me alta ſilentia cogis Rumpere?*

3 Lycaon ille, feritate nobilis, pœnas dedit. 4 Ipſum depoſcendi ad pœnam. 5 Quamvis dederit pœnas Lycaon, volo vos tamen docere & peccatum, quod admiſit, & pœnam, qua fuit affectus.

6 Ignominia ſæculi, quo crudeliſſima quæque ſcelera committebantur. 7 E ſummo cœlo in terras deſcendo. 8 Peragro, circumeo.

9 Aſſumpta humana forma.

10 Longum foret enumerare, quantum ubique ſceleris invenerim.

11 Culpæ, ſceleris. 12 Eo, quod verum erat. Majora enim ſcelera, & plura a Jove deprehenſa fuere, quam dicebantur.

13 Deſcribit iter, quo ad Lycaonem pervenit. Mœnalus autem & urbs, & mons eſt Arcadiæ celeberrimus, a Mœnalo Arcadis filio, denominatus.

14 Cyllene mons eſt Arcadiæ, Mercurio dicatus. Unde etiam *Cyllenius* appellatur.

15 Loca pinis conſita. 16 Arcadiæ montis, Pani ſacri. 17 Inhoſpitalia. 18 Lycaonis, Arcadiæ regis. *Tyrannus* enim apud priſcos pro rege & bono principe accipiebatur. Virg. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.* Uſus deinde obtinuit, ut pro eo poneretur, qui dominatu crudeliter abuteretur. Arcas autem proprium ſilii Caliſtus nomen eſt, & gentile: unde *Arcadius* & *Arcadius* derivatur.

Ingredior, [19] traherent cum [20] ſera [21] crepuſcula noctem.
[22] Signa dedi veniſſe Deum; vulguſque [23] precari
Cœperat: irridet primo [24] pia vota Lycaon.
[25] Mox, ait, experiar, Deus hic, [26] diſcrimine aperto,
An ſit mortalis: [27] nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem ſomno, nec [28] opina perdere morte
Me parat: hæc illi placet experientia veri.
Nec [29] contentus eo, miſſi de gente [30] Moloſſa
Obſidis unius jugulum mucrone [31] reſolvit:
Atque ita [32] ſemineces partim ferventibus artus
[33] Mollit aquis, partim ſubjecto torruit igni.
Quos ſimul impoſuit menſis; ego [34] vindice flamma
In dominum & [35] dignos everti [36] tecta penates.
[37] Territus ipſe fugit, nactuſque [38] ſilentia ruris
[39] Exululat, fruſtraque loqui conatur: [40] ab ipſo
Collit os rabiem, ſolitaque cupidine cædis
Utitur in pecudes; [41] & nunc quoque ſanguine gaudet.
[42] In villos abeunt veſtes, in crura lacerti.
Fit lupus, & [43] veteris ſervat veſtigia formæ.
Canities eadem eſt, eadem violentia vultus:
Idem [44] oculi lucenti; eadem feritatis imago eſt.
Occidit [45] una domus; [46] ſed non domus una perire

Di-

19 Adducerent.

20 Cum adveſperaſceret.

21 *Crepuſculum* dicitur dubia lux. 22 Significavi me, qui adveneram, eſſe Deum. 23 Colere ac venerari. 24 Piorum preces.

25 Primo Lycaon piorum vota, qui me venerabantur, irridere cœpit: deinde periculum facere de mea divinitate cogitavit. 26 Manifeſto periculo. i. experientia.

27 Nemo poterit dubitare, an Deus ſit, an homo. Si enim Deus erit, interfici non poterit: ſin homo fuerit, facile interficietur.

28 Inopinata. 29 Nec ſatis ei viſum eſt me velle perdere, niſi etiam mihi in cœnam carnes humanas partim elixas, partim toſtas appoſuiſſet. 30 Moloſſi populi ſunt Epyri, a quibus, bello victis, Lycaon obſides acceperat, quorum unum jugulavit, ut ipſum Jovi apponeret epulandum.

31 Aperuit. 32 Semimortua membra & adhuc palpitantia.

33 Coquit & mollia reddit.

34 Ultrice. 35 Qui incenderentur, cum tam ſceleratum dominum pati poſſent. 36 Domum: pars pro toto. 37 Incendio ædium perterritus Lycaon, in ſylvas aufugit, & in lupum, feritati ſuæ maxime conveniens animal, fuit commutatus. 38 Sylvas. 39 Valde ululat. Jam enim in lupum fuerat mutatus: nam ululare luporum eſt proprium. 40 Quia loqui non poterat: in rabiem actus eſt, quam ab hominibus in pecudes tranſtulit. 41 Quemadmodum cum eſſet homo. 42 In pilos veſtes mutatæ fuerunt: brachia autem in crura. Sicque Lycaon in lupum fuit mutatus. 43 Adhuc ſigna priſtinæ formæ retinet: nam & eandem canitiem, & vultus violentiam habet.

44 Oculi præterea, ipſi, ut prius, lucent: ac eandem feritatem, quam etiam prius, exercet. Homines aliquando in lupos mutari falſo nonnulli tradidere. Herodot. de Neuris, &c. Pueriliter quoque mentitur ille Olaus Magnus de gentibus Septentrionalibus. Originem traxiſſe hæ nugæ videntur ex morbo quodam, quem medicorum filii λυκανθρωπίαν vocant. Hæc eſt melancholia quædam qua qui laborant, luporum de more noctu egrediuntur, ululantes inſtar lupi.

45 Lycaonis. 46 Omnes hominum domus ſunt evertendæ, non

una

Digna fuit: quà terra patet, fera regnat [47] Erinnys.
In [48] facinus juraſſe putes: [49] dent ocius omnes
Quas meruere pati ([50] ſic [51] ſtat ſententia) pœnas.
[52] Dicta Jovis pars voce probant, ſtimuloſque frementi
Adjiciunt: alii partes [53] aſſenſibus implent.
Eſt tamen humani generis [54] jactura [55] dolori
Omnibus: & quæ ſit terræ mortalibus [56] orbæ
Forma futura [57] rogant: [58] quis ſit laturus in aras
Thura: feriſne paret [59] populandas tradere terras?
Talia quærentes ([60] ſibi enim fore cætera curæ)
[61] Rex ſuperum trepidare vetat; ſobolemque priori
Diſſimilem populo promittit [62] origine mira.
[63] Jamque [64] erat in totas ſparſurus fulmina terras;
Sed timuit, ne forte [65] ſacer tot ab [66] ignibus æther
[67] Conciperet flammas, totuſque ardeſceret [68] axis.
Eſſe quoque in [69] fatis reminiſcitur, [70] affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat; & [71] mundi moles [72] operoſa [73] laboret.
[74] Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.

Pœ-

una ſola. Ubique enim nefanda ſcelera perpetrantur. 47 Feritas, impietas inhumanitas. *Erynnis* enim dicitur Furia infernalis, diſcordia, bello, & contentione gaudent. Poſſes putare, omnes homines ſe mala omnia perpetraturos conjuraſſe. 49 Cito ac repente omnes puniantur. 50 Ita decretum eſt, ut omnes puniantur. 51 Fixa ea & immota. 52 Omnes Dii Jovis ſententiam partim verbis, partim nutu approbarunt. 53 Nuto & manibus ſe Jovi aſſentire ſignificant. 54 Perditio. 55 Triſtitiæ.

56 Privatæ. 57 Interrogant Jovem. 58 Quis ſit Diis ſacrificaturus. 59 Vaſtandas. 60 Sc. ait.

61 Jupiter. 62 Quia lapides, ut paulo poſt narrabit, in homines fuerunt mutati, quod quidem maxime mirandum eſt. 63 Et ſtatim.

64 Statim Jupiter fulminibus genus humanum perdidiſſet, niſi veritus eſſet, ne cœlum quoque terrarum incendio conflagraret, cum præſertim in fatis meminerit eſſe, ut aliquando totus mundus igne abſumatur. Itaque non fulminibus, ſed diluvio genus humanum perdere decrevit. 65 Sacrum cœlum. 66 Quod opus eſſet ad totam terram comburendam.

67 i. Incenderetur. 68 Totum cœlum. Synecdoche eſt: axis enim, quæ pars eſt cœli, pro toto ponitur cœlo. Nam axis proprie eſt illud plauſtri lignum, circa quod rotæ vertuntur: ad cujus ſimilitudinem axis in mundi ſphæra vocatur linea recta, per centrum terræ traducta; quæ eſt totius mundi diameter; circum quam volvitur atque convertitur mundus: cujus axis extremitates Poli mundi appellantur, a verbo πολέω, quod eſt *verto*: unde & *vertices* Latinis, item *Cardines* dicti, quia circum hos tota mundi machina circumvolvitur. Qui Poli ſunt duo, quorum alter *Arcticus*, i. *urſinus*, ἀπὸ τῆς ἄρκτου, ab *urſa*, vicino ſydere; alter *Antarcticus* nominatur, ab oppoſitione quam habet cum *Arctico*. 69 In diſpoſitione fatorum, ne totus mundus conflagraret. Eſt autem Fatum externi decreti divini opus ac divinæ providentiæ effectum; unde Boetius: *Fatum eſt rebus mobilibus* (id eſt, mutationibus obnoxiis) *inhærens diſpoſitio, per quam divina providentia ſuis quæque nectit ordinibus*. 70 Adventurum eſſe.

71 Machina mundi. 72 Multi operis. 73 In labore & periculo propter incendium futura ſit.

74 Fulmina a Cyclopibus confecta. Cyclopes enim Jovi fulmina

faci-

Pœna placet 75 diverſa; Genus mortale ſub undis
Perdere, & ex omni 76 nimbos 77 demittere cœlo.

feciſſe dicuntur. Fuerunt autem populi Siciliæ, unum in media fronte oculum habentes.

75 Contraria. Diluvium enim incendio contrarium eſt. 76 Pluvias. 77 Deorſum mittere.

X.

Diluvii deſcriptio.

1 Protinus 2 Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcumque fugant inductas 3 flamina nubes:
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat 4 alis,
5 Terribilem 6 picea tectus caligine vultum:
Barba 7 gravis 8 nimbis, canis fluit 9 unda capillis,
Fronte ſedent nebulæ, 10 rorant pennæque ſinuſque.
11 Utque manu late pendentia nubila preſſit,
Fit 12 fragor, & 13 denſi funduntur ab æthere nimbi.
Nuncia Junonis varios induta colores
Concipit 14 Iris aquas, alimentaque nubibus affert.
15 Sternuntur ſegetes, & deplorata 16 colonis
17 Vota jacent, longique perit labor 18 irritus anni.
Nec cœlo contenta ſuo eſt Jovis ira: ſed 19 illum
20 Cæruleus frater juvat 21 auxiliaribus undis.
Convocat 22 hic 23 amnes: qui poſtquam tecta 24 tyranni
Intravere ſui, Non eſt 25 hortamine longo
Nunc, ait, utendum; vires effundite veſtras:

(Sic

1 Statim Jupiter clauſis in ſpelunca iis ventis, qui inducunt ſerenitatem, Auſtrum, pluvia gaudentem, emiſit. 2 Æoli ſpeluncis. Æolus enim ventorum rex eſt.

3 Ventos, a flando ſic dictos.

4 Alæ ventis attribuuntur ob velocitatem. 5 Tectum vultum habens. 6 Nigris nubibus. Nam Auſter nubiloſus eſt ventus.

7 Plena. 8 Pluviis. 9 Aqua.

10 Stillant, in roris ſimilitudinem. 11 Poſtquam Notus manibus nebulas compreſſit, maximæ pluviæ eſſe cœperunt. 12 Proprie ſtrepitus rerum fractarum. 13 Crebræ pluviæ. 14 Irim eſſe Junonis nunciam docet *Virg. IX. Æn. Irim de cœlo miſit Saturnia Juno Audacem ad Turnum. Iris* eſt arcus multicolor in nube rorida, partim tranſlucida, partim opaca & concava ex radiorum Solis oppoſiti repercuſſione apparens oculis ſpectantium. Iris derivatur ab εἴρω, quod eſt, *dico, loquor*, quod ſignum ſit pluviæ, tum præteritæ, tum inſtantis adhuc: ſiquidem non niſi in nube rorida, & quæ in imbrem ſolvi parata ſit, reſplendet.

15 Frumenta in agris exiſtentia in terram ab aquis dejiciuntur. *Seges* autem dicitur frumentum nondum demeſſum. 16 Agricolis.

17 Spes valde ploratæ, vel etiam deſperatæ, ut de quarum eventu nulla ſpes ſit reliqua. Vota autem vocat frumenta multis votis & precibus expetita.

18 Vanus ac ſine ullo fructu.

19 Jovem. 20 Neptunus.

21 Auxilium adferentibus ad perdendum genus humanum, *Auxiliares milites* proprie dicuntur, qui a foris in auxilium mittuntur.

22 Neptunus. 23 Deos fluviorum. *Amnis* enim fluvius dicitur ab *ambiendo*, ut ait Varro, quod omnia flumina *circumeant*. 24 Regis. 25 Hortatu, exhortatione.

(Sic opus eſt) aperite [26] domos, ac [27] mole remota,
Fluminibus veſtris totas immittite [28] habenas.
Juſſerat: hi redeunt, ac fontibus ora relaxant.
Et [29] de frænato volvuntur in æquora curſu.
[30] Ipſe [31] tridente ſuo terram percuſſit: at illa
Intremuit, motuque vias patefecit aquarum.
[32] Expatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cumque ſatis arbuſta ſimul, pecudeſque, viroſque,
Tectaque, cumque ſuis [33] rapiunt [34] penetralia ſacris.
[35] Si qua domus manſit, potuitque reſiſtere tanto
[36] Indejecta malo: [37] culmen tamen altior hujus
Unda tegit, [38] preſſæque latent ſub [39] gurgite turres.
Jamque mare & tellus [40] nullum diſcrimen habebant:
[41] Omnia pontus erat, deerant quoque littora ponto.
[42] Occupat hic collem; cymba ſedet alter adunca,
Et [43] ducit remos illic, ubi nuper ararat.
[44] Ille ſuper ſegetes, aut merſæ culmina [45] villæ
Navigat: hic ſumma piſcem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi ([46] ſi fors tulit) [47] anchora prato:
Aut ſubjecta terrunt curvæ [48] vineta carinæ.
Et [49] modo qua [50] graciles [51] gramen carpſere capellæ;
Nunc ibi [52] deformes ponunt ſua corpora phocæ.
Mirantur ſub aqua lucos, urbeſque, domoſque
[53] Nereides: ſylvaſque tenent delphines, & altis
[54] Incurſant ramis, [55] agitataque [56] robora [57] pulſant.
[58] Nat lupus inter oves; fulvos vehit unda leones;

Un-

26 Fontes, qui fluviorum domus eſſe videntur. 27 Obſtaculo.

28 Translatio equis ſumpta; qui habenis inhibentur. 29 Effrenato, ac ſine ullo retinaculo. 30 Neptunus. 31 Ut Jovi Fulmen, ſic Neptuno tridens attribuitur, quo dum percutit terram, fit terræ motus. Fictio autem a cauſa naturali ſumpta eſt. Nam aquæ cavernis terræ intercluſæ, quando vi erumpunt, terræ motus efficiunt, quos aliquando eruptiones aquarum ſequuntur. 32 Late ſparſa. 33 Vi abſtrahunt. 34 Penetralia cum Diis Penatibus. Nam *Penetralia* ſunt Penatium Deorum ſacraria.

35 Ordo eſt: *Si qua domus remanſit indejecta, & potuit reſiſtere tanto malo*. 36 Non dejecta in terram. 37 *Culmen* eſt tecti ſummitas, a culmo dictum, quod culmo antiquitus domus tegerentur. 38 Submerſæ. 39 Sub mari. *Gurges* proprie locus eſt in flumine profundior. 40 Nullam differentiam. 41 Omnia mare occupaverat. 42 Alius ex hominibus in montem confugiebat, alius in cymbam. 43 Remigat. 44 Alius.

45 Domus & ædificii in agris. Eſt enim villa domus in agro, agri colendi, & fructum condendorum, aut etiam habitationis cauſa conſtituta. Dicta autem eſt villa a *vehendo*, i. trahendo, quaſi *vehilla*, quod in eam fructus *convehantur* ex agris, & *evehantur*, cum venduntur. 46 Si caſu evenit.

47 Inſtrumentum ferreum, quod ad continendas naves in mare demittitur. Unde *anchorarii funes* dicuntur quibus anchoræ ligantur.

48 Loca vitibus conſita.

49 Paulo ante. 50 Macræ & agiles capræ. 51 Herbam. Species pro genere.

52 Turpes & vaſti vituli marini. 53 Nymphæ marinæ, a Nereo pave appellatæ.

54 Frequenter incurrunt.

55 Impulſa.

56 Arbores. Sp. pro gen.

57 Percutiunt. 58 Natat.

Unda vehit [59] tigres; nec [60] vires [61] fulminis apro,
Crura ablate proſunt velocia cervo.
Quæſitiſque diu terris, [62] ubi ſiſtere poſſit,
In mare [63] laſſatis volucris vaga decidit alis.
[64] Obruerat tumulos immenſa licentia ponti,
[65] Pulſabantque [66] novi [67] montana cacumina fluctus.
[68] Maxima pars unda rapitur: [69] quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.

59 Feras truculentas, mirandæ velocitatis, in Armenia Indiaque naſcentes. *Tigris* etiam eſt fluvius Armeniæ, a velocitate, qua decurrit, ſic appellatus.
60 Quia aquæ vis curſum impediebat. 61 Quia eadem fere vis eſt dentis apri inferiendo & penetrando, quam fulminis: unde idem & *fulmineus* a Poetis appellatur. 62 In quibus terris ſe firmare poſſit. 63 Defatigatis, feſſis. 64 Cooperuerat montes. *Obruere* enim eſt terra aquave cooperire. 65 Percutiebant. 66 Inſoliti. 67 Montium ſumitates. 68 Hominum. 69 Qui ſubmerſi non fuerant, fame periere.

X I.

Deucalion & Pyrrha e diluvio ſervati. Amborum pia querela. Orbis ſibi redditus.

[1] Separat [2] Aonios [3] Actæis [4] Phocis ab arvis
Terra [5] ferax, dum terra fuit: ſed tempore in illo
Pars maris, & latus ſubitarum campus aquarum.
[6] Mons ibi verticibus [7] petit arduus aſtra duobus,
Nomine Parnaſſus, ſuperatque cacumine nubes.
[8] Hic ubi Deucalion (nam [9] cætera texerat æquor)
[10] Cum conſorte tori parva rate vectus adhæſit,
[11] Corycidas Nymphas, & [12] numina montis adorat,
[13] Fatidicamque Themin, quæ tunc [14] oracla tenebat.
Non [15] illo melior quiſquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illa reverentior ulla deorum.
[16] Jupiter ut liquidis [17] ſtagnare paludibus orbem,

Et

1 Montem Parnaſſum deſcribit, in cujus cacumen ſua altitudine ab undis tutum, Deucalion & Pyrrha ſe receperunt. 2 Bœotiam. 3 Ab Attica regione. 4 Regio eſt inter Bœotiam & Atticam, a *Phoco* denominata, in que mons Parnaſſus duobus collibus eminens conſpicitur. 5 Fertilis. 6 Parnaſſus mons eſt Phocidis, a *Parnaſſo*, antiquiſſimo vate, cognominatus. 7 Tendit in altum ſydera verſus. 8 In hoc monte Parnaſſo. 9 Reliqua loca mare occupaverat. 10 Cum uxore. Nam uxor lecti mariti conſors eſt. 11 Corycum antrum eſt Parnaſſi, Nymphis ſacrum. Unde *Corycides Nymphæ* dicuntur. 12 Apollini, Baccho, & Muſis Parnaſſus dicitur eſſe conſecratus.

13 Themidem arcana fatorum prædicentem *Themis* autem filia Cœli & Terræ fuiſſe ſcribitur Hæc Dea fuit, quæ præcipiebat hominibus, ut a Diis peterent id quod fas eſſet, unde etiam nomen accepit. Nam Θέμις apud Græcos *fas ac juſtum* ſignificat. 14 Reſponſa dabat. 15 Deucalione. Hæc eo pertinent, ut oſtendat Poeta, Deucalionem & Pyrrham ob pietatem in Deos merito fuiſſe incolumes conſervatos. 16 Poſtquam Jupiter vidit totum terrarum orbem ſic aquis eſſe obrutum, ut ſtagnum eſſe videretur, atque ex hominibus ſolos Deucalionem & Pyrrham ſupereſſe, reducta ſerenitate, diluvium ita decreſcere cœpit, ut terræ cœperint apparere. 17 Sta-

gnum

Et [18] ſupereſſe videt de tot modo milibus unum,
Et ſupereſſe videt de tot modo millibus unam,
[19] Innocuos ambos, cultores numinis ambos;
[20] Nubila disjecit, nimbiſque [21] Aquilone remotis,
[22] Et [23] cœlo terras oſtendit, & æthera terris.
Nec maris [24] ira [25] manet; poſitoque [26] tricuſpide telo,
[27] Mulcet aquas [28] rector pelagi; ſupraque profundum
Extantem, atque humeros [29] innato murice [30] tectum
Cæruleum [31] Tritona vocat; conchaque ſonanti
Inſpirare jubet: fluctuſque & flumina [32] ſigno
Jam revocare dato. Cava buccina ſumitur [33] illi
[34] Tortilis, in latum [35] quæ turbine creſcit ab imo:
Buccina, quæ in medio [36] concepit ubi aera ponto,
[37] Littera voce replet ſub [38] utroque jacentia Phœbo.
[39] Tum quoque ut ora Dei madida [40] rorantia barba
Contigit, & cecinit juſſos inflata [41] receſſus;
Omnibus audita eſt telluris, & æquoris undis:
Et quibus eſt undis audita, [42] coercuit omnes.
Jam mare [43] littus habet; plenus capit alveus amnes;
Flumina [44] ſubſidunt; colles exire videntur.
Surgit humus, creſcunt loca decreſcentibus undis.
[45] Poſtque diem longam [46] nudata cacumina ſylvæ
Oſtendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat: quem poſtquam vidit inanem
Et [47] deſolatas agere alta ſilentia terras;
Deucalion lacrymis ita Pyrrham affatur [48] obortis:
O [49] ſoror, o conjux, o fœmina ſola ſuperſtes,
Quam commune mihi genus, & [50] patruelis origo,

Dein-

gnum & lacum eſſe effectum. *Stagnare* enim proprie dicuntur *terræ*, aquis non defluentibus coopertæ. *Stagna* enim paludes vocantur. 18 Superſtites eſſe, ſupervivere. 19 Inſontes, innocentes. 20 Nubes diſſipavit. 21 Ab Aquilone depulſis. Eſt enim Aquilo ventus nubila expellens. 22 Eleganter: nam terræ aquis ita tegebantur, ut aeri occultæ eſſent. 23 Aeri. 24 Tempeſtas. 25 Perſeverat. 26 Tridente depoſito: tres enim cuſpides habet, unde & tridens dictus eſt. 27 Mitigat mare tumidum atque iratum. 28 Neptunus Deus maris. 29 Murex eſt concha, ex cujus ſanguine purpureus conficitur color, pro ipſo colore ſæpius a Poetis uſurpatur. 30 Tectos & coopertos humeros habentem. 31 Tubicinem Neptuni, cui mandat, ut receptui canat, fluvioſque in ſuos fontes revocet. 32 Facto ſigno, ut redeant.

33 Ab illo Tritone. 34 Retorta in latitudinem. 35 Quæ ab ore anguſto incipit, & in amplum deſinit, ad turbinis ſimilitudinem. 36 Poſtquam inflari cœpit.

37 Omnia littora reſonant.

38 Sic in *Epiſt. Dejani*. *Impleſti meritis Solis utramque domum*. Eſt autem hyperbole Poetica: ab Oriente ad Occidentem. 39 Poſtquam ori Tritonis fuit admota.

40 Stillantia. 41 Regreſſus fluviorum a Neptuno imperatos.

42 Inhibuit, & continuit.

43 Quo paulo ante carebat.

44 Diminuuntur, & minus profunda ſunt. 45 Poſt longum tempus. 46 Foliis privata. 47 Deſtitutas ab hominibus & a beſtiis.

48 Repente natis. 49 Oratio eſt affectus plena, qua Deucalion maximopere ſibi Pyrrham devincit, taciteque eo inducit, ut ſecum de genere humano reparando conſilium capiat. 50 Deucalion & Pyrrha

pa-

Deinde [51] torus junxit, nunc ipſa pericula jungunt:
Terrarum, quaſcunque vident occaſus & ortus,
Nos duo turba ſumus: poſſedit cætera pontus.
Hæc quoque adhuc vitæ non eſt fiducia noſtræ
Certa ſatis: terrent etiam nunc nubila mentem.
Quis tibi, ſi ſine me fatis [52] erepta fuiſſes,
Nunc animus [53] miſeranda foret; Quo ſola timorem
Ferre modo poſſes? Quo conſolante dolores?
Namque ego, (crede mihi) [54] ſi te quoque pontus haberet,
Te ſequerer conjux, & me quoque pontus haberet.
O utinam poſſem populos reparare [55] paternis
Artibus, atque animas formatæ [56] infundere terræ.
Nunc genus in nobis reſtat [57] mortale duobus.
(Sic viſum eſt ſuperis) hominumque [58] exempla manemus.

patrueles fuerunt: nam Japetus duos habuiſſe filios dicitur, Prometheum, qui Deucalionem, & Epimetheum, qui Pyrrham genuit.

51 Lectus & nuptiæ. 52 Liberata ab hoc diluvio. 53 Miſericordia digna. 54 Si tu in mare decidiſſes, ac ſubmerſa eſſes: ego quoque, cujus in te amor ſummus eſt, in mare præcipitem me darem. Sic *Virg.* 1. *Æn. Et te, pater optime Teucrum, Pontus habet Lybiæ.* 55 Nam Prometheus, ut ſupra vidimus, terram in imaginem hominis figuravit, eique animam ex igne eductam immiſit.

56 Immittere. 57 Humanum.

58 Exemplaria. Exemplum enim eſt id, quod proponitur aut ad imitandum, aut ad fugiendum. Exemplar autem id, ad cujus ſimilitudinem aliquid fit.

X I I.

Homines a lapidibus procreati.

Dixerat, & flebant: placuit cœleſte precari
Numen, & auxilium [1] per ſacras quærere ſortes.
Nulla mora eſt: adeunt pariter Cephiſidas undas,
Et nondum [2] liquidas, [3] ſed jam vada nota ſecantes.
[4] Inde ubi libatos [5] irroravere [6] liquores
Veſtibus, & capiti; flectunt veſtigia ſanctæ
Ad [7] delubra [8] deæ: quorum [9] faſtigia turpi
[10] Squallebant [11] muſco, [12] ſtabantque ſine ignibus aræ.
Ut

1 Per ſacra oracula & Deorum reſponſa. Hor. *Dictæ per carmina ſortes.* 2 Puras ac limpidas, ſed limo turbidas.

3 Sed jam alveos ſuos tenentes: neque enim ripis egrediebantur. Virg. *Ille viam ſecat ad naves*, id tenetur. 4 Antiqui templa ingreſſuri, Deoſque precaturi, prius aqua ſe aſpergebant, & lavabant: quam conſuetudinem Deucalion & Pyrrha Diis ſupplicaturi, ſervarant. 5 Inſperſere. 6 Hauſtas aquas. 7 Templa. Nam *delubra* ſunt templa, aut loca, in quibus ſunt ſimulacra Deorum. Ita dicta, quod in iis Dii *ponantur*; ſicut *Candelabrum* dicitur, ubi candela ponitur, ut ait Varro.

8 Themidis. 9 Summitates: nam faſtigium eſt altitudo ac ſummitas cujuſcumque operis.

10 Squallida erant. 11 Herbula minutiſſima in locis humidis naſcente. 12 Altaria ſine ſacrificiis erant.

Ut templi tetigere gradus, [13] procumbit [14] uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oſcula ſaxo:
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina [15] juſtis
Victa [16] remolleſcunt, ſi flectitur ira Deorum;
Dic, Themi, qua generis damnum reparabile noſtri
Arte ſit; & [17] merſis fer opem, mitiſſima, rebus.
Mota [18] dea eſt, [19] ſortemque dedit: Diſcedite templo,
Et [20] velate caput, [21] cinctaſque reſolvit veſtes;
[22] Oſſaque poſt tergum magnæ jactate parentis.
[23] Obſtupuere diu: [24] rupitque ſilentia voce
Pyrrha prior; juſſiſque deæ parere recuſat:
Detque ſibi veniam [25] pavido rogat ore, [26] pavetque
Lædere jactatis [27] maternas oſſibus umbras.
Interea [28] repetunt cæcis obſcura [29] latebris
Verba datæ ſortis ſecum, inter ſeque [30] volutant.
[31] Inde [32] Promethides placidis [33] Epimethida dictis
[34] Mulcet; &, Aut fallax, ait, eſt [35] ſolertia nobis,
Aut pia ſunt, [36] nullumque nefas oracula [37] ſuadent.
[38] Magna parens terra eſt: lapides in corpore terræ
Oſſa reor dici: jacere hos poſt terga jubemur.
[39] Conjugis augurio quanquam [40] Titania mota eſt;
Spes tamen in dubio eſt: adeo cœleſtibus ambo
[41] Diffidunt monitis: [42] ſed quid tentare nocebat?
[43] Diſcedunt, [44] velantque caput, tunicaſque recingunt,
Et juſſos lapides ſua poſt [45] veſtigia [46] mittunt.
Saxa (quis hoc credat, niſi ſit pro teſte [47] vetuſtas?)
[48] Ponere duritiem cœpere ſuumque rigorem;
[49] Mollarique mora, mollitaque [50] ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturaque [51] mitior illis

Con-

13 Procidit. 14 Deucalion & Pyrrha. 15 Juſtorum hominum.

16 Mitia ſiunt. 17 Deletis & oppreſſis. 18 Themis. 19 Oraculum & reſponſum, quod ſubjicitur.

20 Velato capite Deos adorare ſignum erat humilitatis. 21 Diſcingite veſtes veſtras, quæ ſunt cinctæ more ſacrificantium. 22 Lapides terræ, ut mox Deucalion interpretatur.

23 Per longum tempus ſtupentes admirati ſunt, quidnam ſibi vellet tale reſponſum. 24 Locuta eſt.

25 Ipſa pavida. 26 Quia timet. 27 Matris animam. 28 Mente revolvunt. 29 Myſteriis. 30 Cogitant. 31 Deinde. 32 Deucalion Promethei filius. 33 Pyrrham Epimethei filiam. 34 Mitigat ac ſolatur. 35 Ingenium, prudentia. Proprie autem eſt ingenii acumen, & dexteritas ad rem aliquam agendam a *ſolers*. 36 Nullam impietatem. 37 Mandant. 38 Recte oraculum interpretatus eſt Deucalion. Nam terra merito magna *parens* dicitur, cum animata omnia atque inanimata ex ea naſcantur.

39 Mariti Deucalionis vaticinio.

40 Pyrrha Iapeti Titanis neptis.

41 Non credunt. 42 Sc. *ajunt*.

43 Templo. 44 Tegunt, uti juſſi erant a Themide. 45 Poſt ſua terga. *Veſtigia* autem pedum ſigna dicuntur, ſed ſæpius pro ipſis pedibus ponuntur. 46 Jaciunt.

47 Antiquitas, quæ maximæ eſt autoritatis. Hoc autem idcirco fingitur, quod Deucalion, rex Theſſaliæ, poſt diluvium, quo tota Græcia fuit inundata, rudes homines ac feros moribus ac legibus inſtruxit, quibus informati duritiem omnem ac feritatem depoſuere. 48 Deponere. 49 Mollia fieri. 50 Accipere formam & figuram humanam. 51 Mollior.

Contigit; [52] ut quadam, ſit non manifeſta videri
Forma poteſt hominis, ſed [53] uti de marmore cœpta,
Non [54] exacta ſatis, [55] rudibuſque ſimillima ſignis.
[56] Quæ tamen ex illis aliquo pars humida ſucco,
Et terrena fuit, verſa eſt in [57] corporis uſum:
Quod ſolidum eſt, flectique nequit, mutatur in oſſa.
Quæ modo vena fuit, ſub [58] eodem nomine manſit.
Inque brevi ſpatio, ſuperorum [59] numine, ſaxa
[60] Miſſa [61] viri manibus faciem [62] traxere virorum;
Et [63] de fœmineo reparata eſt fœmina jactu.
Inde genus durum ſumus, [64] experienſque laborum:
Et [65] documenta damus, [66] qua ſimus origine nati.

52 Aliqua quandam quidem formam habere videbantur ſaxa illa, ſed non humanam aperte præ ſe ferebant formam. Talem autem habebant, qualem ſtatuæ marmore inchoatæ. 53 Tanquam.

54 Perfecta. 55 Impoſitis ſtatuis. *Signa* etiam ſtatuas ſignificant. Sic lib. 3. *Vite Pario formatum marmore ſignum*. *Signum* proprie eſt parva quædam ſignificatio, indicans totius rei qualitatem. 56 Terrenæ partes lapidum molles & humidæ in corpus fuerunt mutatæ. Solidæ vero & duræ, in oſſa. Venæ autem in venas, nam & lapides venas ſuas habent.

57 Carnis. *Corpus* enim proprie *viventium* dicitur: caro mortuorum. 58 Venæ. 59 Voluntate Deorum.

60 Jacta.

61 Deucalionis.

62 Acceperunt figuram maſculorum. 63 Lapides a Pyrrha jacti, in fœminas creverunt. 64 Patiens laborum ac pœnarum. Sic *Virg. Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem, unde homines nati, durum genus*. 65 Experimenta, probationes. 66 Quam originem ſimus ſortiti. Cum enim tam patientes laborum ſimus, facile oſtendimus nos de lapidibus eſſe generatos.

XIII.

Apollo Pythonem ſerpentem enecat: ludos Pythios inſtituit.

[1] Cætera diverſis tellus animalia formis
Sponte ſua peperit; poſtquam vetus humor ab igne
Percaluit ſolis, cœnumque [2] undæque paludes
Intumuere æſtu, fœcundaque ſemina rerum
[3] Vivaci nutrita ſolo, ceu matris in [4] alvo,
Creverunt, [5] faciemque aliquam [6] cepere morando.
Sic ubi deſeruit madidos, [7] ſeptem fluus agros
[8] Nilus, & antiquo ſua flumina reddidit alveo,

[9] Æthe-

1 Reliqua animalia ex terra humida & ſole calefacta orta ſunt.

2 Humidæ.

3 Terra vitam ſubminiſtrante.

4 Tanquam in utero matris.

5 Formam & figuram.

6 Concepere, accepere.

7 Quod ſeptem oſtiis in mare erumpat. 8 Exemplo declarat reliqua animalia ex terra ſponte fuiſſe orta. *Nilus* autem fluvius ſingulis quibuſque annis Ægyptum inundans, fœcundam non ſolum frumentorum, ſed variorum quoque animalium eam reddit.

[9] Æthereoque recens exarſit ſidere limus:
Plurima cultores verſis animalia glebis
Inveniunt; & in his, quædam [10] modo cœpta per ipſum
Naſcendi ſpatium, quædam imperfecta, ſuiſque
Trunca vident humeris; & eodem corpore ſæpe
Altera pars vivit; rudis eſt pars altera tellus.
[11] Quippe ubi temperiem ſumſere humorque calorque;
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta [12] duobus
[14] Cumque ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat; & [15] diſcors concordia [16] fœtibus apta eſt.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus æthereis altoque [17] recanduit æſtu;
Edidit innumeras ſpecies, partimque figuras
[18] Reddidit antiquas, partim nova monſtra creavit.
Illa quidem [19] nollet; ſed te quoque, maxime Python,
Tum genuit; populiſque novis, incognite ſerpens,
Terror eras: [20] tantum ſpatii de monte [21] tenebas.
Hunc [22] Deus arcitenens, & nunquam talibus armis
Ante, niſi in damis [23] capreiſque fugacibus uſus,
Mille gravem telis, [24] exhauſta pene pharetra,
Perdidit, effuſo [25] per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam poſſet delere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.
[26] Hic juvenum quicunque manu, pedibuſve, [27] rotave,
Vicerat, [28] eſculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat: longoque [29] decentia [30] crine
Tempora cingebat de qualibet arbore [31] Phœbus.

9 Igneo ſole. 10 Tantummodo inchoata. 11 Propter breve naſcendi tempus imperfecta videntur quædam 12 Ex humore & calore ait omnia generari. 13 Humore & calore. 14 Quamvis ignis aquæ ſit contrarius, calor tamen cum humore commixtus omnia generat.

15 Nam calor & humor ſeparati pugnant & diſcordes ſunt: juncti atque mixti concordes ad agendum atque generandum videntur.

16 Partubus. 17 Calefacta fuit.

18 Repræſentavit ac reſtituit.

19 Sc. *generaſſe*. 20 Acclamatio eſt, qua magnitudo ſerpentis declaratur. 21 Occupabas.

22 Apollo, qui cum arcu & pharetra pingebatur. 23 Capreæ, capræ ſunt ſylveſtres velociſſimæ. Sunt & ſylveſtrium caprarum genus Damæ. 24 Evacuata. 25 Hypallage eſt. Nigrum enim venenum per vulnera effuſum eſt. 26 Quique Pythia certamina viciſſet aut pugnis, aut curſu, aut curru, eſculea corona donabatur. 27 Vel curru. Pars pro toto. 28 Coronam ex frondibus eſculi confectam. Nam *eſculus* arbor eſt glandifera, ſic dicta, quod veteres ex illius fructu eſcam ſumerent. 29 Pulchrum caput. Pars pro toto.

30 Longis capillis. Ita enim Apollo pingebatur.

31 Apollo.

XIV.

Phœbus a Cupidine vulneratur.

Primus amor Phœbi Daphne [1] Peneja; quem non
[2] Sors ignara dedit; ſed [3] ſæva Cupidinis ira.
[4] Delius [5] hunc nuper victo [6] ſerpente ſuperbus
Viderat [7] adducto flectentem cornua nervo:
Quidque tibi, laſcive puer, cum fortibus armis?
Dixerat: iſta decent humeros geſtamina noſtros;
Qui dare certa feræ, dare vulnera poſſumus hoſti,
Qui modo peſtifero tot [8] jugera ventre prementem
[9] Stravimus innumeris [10] tumidum Pythona ſagittis.
Tu [11] face, [12] neſcio quos, eſto contentus amores
[13] Irritare tua: nec laudes [14] aſſere noſtras.
[15] Filius [16] huic Veneris; [17] Figat tuus omnia, Phœbe,
Te meus arcus, ait: quantoque animalia cedunt
Cuncta Deo, tanto minor eſt tua gloria noſtra.
Dixit; & [18] eliſo percuſſis aere [19] pennis,
Impiger umbroſa Parnaſſi conſtitit [20] arce:
Deque ſagittifera [21] prompſit duo tela pharetra
Diverſorum operum: [22] fugat hoc, [23] facit illud amorem.
Quod facit, auratum eſt, & cuſpide fulget acuta:
Quod fugat, [24] obtuſum eſt, & habet ſub arundine [25] plumbum.
[26] Hoc deus in Nympha Peneide fixit: at illo
Læſit Apollineas [27] trajecta per oſſa medullas.

Pro-

1 Peneï fluvii filia. 2 Fortuna, quæ nullum rerum habet delectum.

3 Magna Dei amoris indignatio. Cupido enim maſc. gen. ſignificat Deum amoris: fœm. vero cupiditatem. Quomodo in amorem Daphnes Apollo inciderit, Poeta deſcribit. 4 Apollo, a Delo inſula cognominatus, in qua una cum Diana natus eſſe dicitur. 5 Cupidinem. 6 Pythone. 7 Contracto.

8 Jugerum tantum terræ dicitur, quantum par boum die uno exarare poteſt. 9 Proſtravimus, interfecimus.

10 Inflatum veneno.

11 Sagitta tibi conveniente. Fax autem Cupidini tribuitur, qua juvenum animi amore inflammantur. 12 Q. d. leves molles, atque viris negligendos. 13 Provocare, ſtimulare.

14 Arroga, vendica.

15 Cupido.

16 Apollini.

17 Licet tuus arcus omnia animalia figat, meum tamen arcum in effugere non poteris. Sicque gloria tua tanto minor eſt, quam noſtra, quanto animalia, quæ tu feris, Deo ſunt inferiora.

18 Impulſo.

19 Alis. Nam alatus Cupido pingitur.

20 Cacumine, vertice.

21 Deprompſit. *Promere* proprie eſt ea, quæ repoſita fuerunt, proferre. *Promere conſilia*, eſt patefacere conſilia.

22 Depellit.

23 Amorem ſcil.

24 Sine cuſpide.

25 Quod ſegnes & tardos ad amandum facit.

26 Obtuſo. Hic enim reſpicit poſterius & propius; ille vero prius & remotius. Illo ergo, ſc. aurato, quod *cuſpide fulget acuta*.

27 Per transfixa oſſa tranſeunte ſagitta.

Protinus [28] alter amat: fugit [29] altera nomen [30] amantis
Sylvarum latebris, [31] captivarumque ferarum
[32] Exuviis gaudens, innuptæque [33] æmula Phœbes.
[34] Vitta [35] coercebat [36] poſitos ſine lege capillos.
Multi illam [37] petiere; [38] illa [39] averſata petentes,
Impatiens experſque viri, nemora avia [40] luſtrat:
Nec quid [41] Hymen, quid Amor, quid ſint connubia curat.
Sæpe pater dixit: Generum mihi, filia, debes:
Sæpe pater dixit: Debes mihi, nata, nepotes.
Illa velut crimen [42] tædas exoſa jugales,
Pulchra [43] verecundo ſuffundens ora rubore,
Inque patris [44] blandis hærens cervice lacertis,
Da mihi perpetua, genitor cariſſime, dixit,
Virginitate frui: [45] dedit hoc [46] pater ante Dianæ.
Ille quidem [47] obſequitur: ſed te [48] decor iſte, quod optas,
Eſſe vetat: [49] votoque tuo tua forma repugnat.
Phœbus amat, viſæque cupit connubia Daphnes:
Quodque cupit; ſperat, ſuaque illum oracula [50] fallunt.
Utque leves ſtipulæ demptis [51] adolentur [52] ariſtis,

Ut

28 Apollo. *Alter* enim plerumque de uno ex duobus dicitur: ſic narrat Livius Annibalem in tranſitu Alpium *alterum* amiſiſſe oculum. Atque in hoc diſtinguitur a voce *alius*, quod *alius* de pluribus dicatur: ut *alii* virtutem præponunt, *alii* voluptatem, *alii* divitias, *alii* honores. Interdum *alter* accipitur pro ſecundo e duobus; ut hic eſt *alter* annus belli Punici, i. ſecundus a belli Punici origine. Sic dicimus *alterum tantum*, i. tantundem amplius.

29 Daphne.

30 Apollinis.

31 Captarum. 32 Pellibus. *Exuviæ* dicuntur ſpolia non ſolum hominibus ut hoſtibus, detracta, ſed etiam aliis animalibus. *Exuviæ* autem ferarum pelles dicuntur. Eſt autem hæc vox a verbo *exuere*, quo proprie eſt indumenta detrahere. 33 Imitatrix Dianæ, quæ perpetua gaudet virginitate. Æmulus enim aliquando idem eſt, quod ejuſdem rei ſtudioſus, ſectator, atque imitator. Cic. Licebit eum ſolus ames, me *æmulum* non habebis, i. imitatorem. Aliquando idem eſt quod invidus. Ovid. *Sed demit honorem Æmulus* (Ulyſſes ſc.) *Ajaci*. 34 Ligamentum capitis, faſcia. 35 Quomodo Daphne Dianæ eſſet imitatrix, exponit: nam aeque ornatu capitis gaudebat, & viros omnes aſpernabatur. 36 Poſitos ſine ordine: mox dicet, *Inornatos*: & alibi, *Male compoſitos, & nondum digeſtos*.

37 Ad connubium ſollicitavere.

38 Daphnen.

39 Aſpernata.

40 Peragrat, circumit. 41 Pro Deo quoque nuptiarum ponitur.

42 Nuptias. Pars pro toto: novis enim nuptis quinque faces accenſæ præferebantur. Tæda autem arbor eſt, ex qua optimæ conficiuntur faces. 43 Pudico, & a verecundia proveniente. 44 Pro ipſa blanda. Sic Virg. *Sceleratam intorſerit haſtam*, pro ipſe ſceleratus.

45 Exemplo perſuadere nititur patri Daphne, ut ſe virginem vivere permutat. Nam & Jupiter conceſſit Dianæ filiæ, ut perpetua frueretur virginitate.

46 Jupiter.

47 Morem gerit tibi, ait Ovidius. Eſt autem Apoſtrophe & converſio ſermonis ad puellam.

48 Pulchritudo iſta tua excellens. 49 Tuæ cupiditati. 50 Decipiunt. Id enim ſperabat, quod minime eſt aſſecutus. 51 Ardent, comburuntur. 52 Ablatis ſpicis. Pars pro toto *Ariſtæ* enim partes ſunt ſpicæ acutiſſimæ.

Ut facibus 53 ſepes ardent, quas forte 54 viator
55 Vel nimis admovit, vel jam 56 ſub luce reliquit:
Sic 57 Deus in 58 flammas abiit: Jugit ocior aura
59 Illa levi: neque ad hæc 60 revocantis verba 61 reſiſtit.
Nympha, precor, 62 Peneja, mane: non inſequor hoſtis
Non ego ſum paſtor; non hic 63 armenta, gregeſve
64 Horridus obſervo: neſcis, temeraria, neſcis
Quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus
Et Claros, & Tenedos, Patareaque regia ſervit.
65 Juppiter eſt genitor: per me quod eritque, fuitque,
Eſtque patet: per me 66 concordant 67 carmina 68 nervis.
69 Certa quidem noſtra eſt: noſtra tamen 70 una ſagita
Certior, in 71 vacuo quæ vulnera pectore fecit.
72 Inventum medicina meum eſt, 73 opiferque per orbem
Dicor, & herbarum eſt ſubjecta potentia nobis.
Hei mihi, 74 quod nullis amor eſt medicabilis herbis;
Nec proſunt 75 domino, quæ proſunt omnibus artes!

53 Sépes ex árbuſtis conſtant, quibus ab ingreſſu agrorum viatores arcentur.

54 *Viator* a via derivatur, atque is proprie dicitur, qui iter aliquod ſuſcipit peragendum. Tametſi apud Romanos illi *viatores* dicebantur, qui magiſtratus ex agris in urbem evocabant. 55 Vel faces nimia prope ſepes poſuit.

56 Circa lucem diei advenientem: ſolent enim viatores noctu faces ſecum ferre, quas adveniente luce, juxta ſepes relinquunt. 57 Apollo.

58 Accenſus & inflammatus eſt amore Daphnes. 59 Daphne.

60 Apollinis. 61 Manet, ſtat, conſiſtit, remoratur curſum.

62 Penei fluvii filia.

63 *Armentum* id genus pecoris appellatur, quod eſt idoneum ad opus armorum. In hoc itaque differt *armentum a grege*, quod *armentum* ſit congregatio majorum animalium, ut camelorum, boum, equorum, aſinorum; grex vero minorum, ut ovium, porcorum, caprarum. 64 Incultus. 65 Pater meus: Apollo enim Jovis ex Latonæ filius fuiſſe dicitur. 66 Muſicæ & harmoniæ ego ſum inventor. 67 Cantilenæ. 68 Chordis.

69 Se peritum quidem eſſe ſagittarium profitetur. Sed Cupidinem, a quo eſt percuſſus, peritiorem eſſe ait. 70 Sagitta Cupidinis.

71 Libero ab amoris affectu.

72 Apollinem, medicinæ inventorem fuiſſe, docuit etiam 3. Faſt. *Vos quoque Phœbe a morbos què pellitis arte*. Et 4. Triſt. *Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet*. Et alibi: *Carminis & medicæ Phœbe repertor opis*. 73 Opem & auxilium ferens. *Opifex* vero opus faciens. 74 Quod nullam inveniam medicinam quæ amorem levet. 75 Mihi Apollini.

X V.

Daphne in laurum mutata.

Plura locuturum 1 timido Peneja curſu
Fugit, cumque 2 ipſo verba imperfecta reliquit.
3 Ut canis in vacuo leporem cum 4 Gallicus arvo

Vi-

1 Pro ipſa timida.

2 Apolline.

3 Pulchra ſimilitudine declarat & Daphnes fugientis & Apollinis inſequentis velocitatem.

4 Qui nunc venaticus vocatur.

Vidit [5] & hic [6] prædam [7] pedibus petit, [8] ille ſalutem;
[9] Alter inhæſuro ſimilis, jam jamque tenere
Sperat, & extento [10] ſtringit veſtigia [11] roſtro;
[12] Alter in [13] ambiguo eſt, an ſit [14] comprenſus, & ipſis
Morſibus [15] eripitur, tangentiaque ora relinquit:
Sic Deus, & virgo eſt: hic ſpe celer, illa timore.
Viribus abſumptis expalluit [16] illa; [17] citæque
Victa labore fugæ, ſpectans Peneidas undas.
Fer, pater, inquit, opem, [18] ſi flumina [19] numen habetis.
[20] Qua [21] nimium placui tellus, ait, [22] hiſce; vel iſtam,
Quæ facit ut lædar, mutando [23] perde figuram.
Vix prece finita, [24] torpor gravis occupat artus:
Mollia cinguntur tenui præcordia libro:
In frondem crines, in ramos brachia creſcunt.
Pes [25] modo tam velox [26] pigris radicibus hæret:
Cui [27] Deus: At quoniam conjux mea non potes eſſe;
Arbor eris, certe dixit, mea: ſemper habebunt
Te coma te citharæ, te noſtra, laure, pharetra.
Tu [28] ducibus lætis aderis, cum [29] læta triumphum
Vox canet, & longas [30] viſent [31] Capitolia [32] pompas.
Poſtibus Auguſtis eadem fidiſſima cuſtos
Ante [33] fores ſtabis: mediamque tuebere [34] quercum:
Utque meum intonſis caput eſt juvenile capillis,

Tu

5 Canis Gallicus.
6 Leporem.
7 Pedum velocitate.
8 Lepus.
9 Canis Gallicus.
10 Radit pedes leporis.
11 Porrectore.
12 Lepus.
13 Dubitat.
14 Captus a cane. 15 Liberatur. 16 Daphne. 17 Velocis curſus. 18 Si, hic intelligas, pro quoniam. 19 Divinam poteſtatem, qua mihi poſſitis ſuccurrere. 20 In qua. 21 Tellurem roga, ut ſe vel abſorbeat, vel in aliam transmutet figuram. 22 Aperitor, ut me accipias. 23 Deſtrue. 24 Magnus ſtupor. Cortice.
25 Paulo ante. 26 Lentis, immobilibus: ſignificat autem pedes in radices fuiſſe converſos. 27 Apollo, ſc. dixit. 28 Imperatores, duceſve, qui devictis hoſtibus triumpharent, caput lauro ornabant, ſive lauream geſtabant coronam.
29 Militum, qui canentes Io triumphe, Imperatorem ſequebantur triumphantem.
30 Videbunt.
31 Arx Tarpeja. Capitolium enim templum erat Jovis in monte Jovis, in monte Tarpejo, ſic dictum, quod in eo, cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum fuerit. Quamquam non deſint, qui velint montem hunc ſic appellatum, a capite Toli, cujuſdam hominis, ibi reperto, qui in Capitolino monte fuerit ſepultus. Antea enim *arx Torpeja*, aut *Tarpejus* hic mons dicebatur, a virgine Veſtali *Tarpeja*, quæ ibi a Sabinis necata & ſepulta eſt. Benedicit *Capitolia* : nam triumphantes in Capitolium aſcendebant, Capitolino Jovi ſacrificaturi. 32 Captivorum ac rerum omnium pretioſarum in bello captarum, præterea ſimulacrorum urbium expugnatarum. Hæc enim omnia in triumpho geſtabantur.
33 Pendebis ante januas. Nam in veſtibulo ædium Imperatoris coronæ ex lauro & quercu ita ſuſpendebantur, ut querna in medio foret veſtibulo ſuſpenſa. 34. Quernam coronam, quæ ob ſervato cives & civica dicebatur, & Cæſari in veſtibulo dicebatur. Alii tamen ipſas etiam arbores ante fores Imperatorum ſeri ſolitas intelligunt.

Tu quoque [35] perpetuos ſemper gere frondis honores.
Finierat [36] Pæan: factis modo [37] laurea ramis
Annuit; atque caput, viſa eſt agitaſſe cacumen.

35 Gere ſemper folia. Laurus enim nunquam folia abjicit.

36 Apollo. Παίων Græce feriens, nempe ſagittis. Pœan quoque Hymnus dicitur in Apollinem compoſitus.

37 Laurus. Laurea quoque dicitur corona ex lauro confecta.

X V I.

Io mutatur in vaccam.

Eſt [1] nemus Æmoniæ, [2] prærupta quod undique claudit
Sylva, vocant [3] Tempe; [4] per quæ Peneus ab imo
Effuſus Pindo ſpumoſis volvitur undis:
[5] Dejectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, [6] ſummiſque aſpergine ſylvis
Influit, & [7] ſonitu plus quam vicina fatigat.
Hæc domus, hæc ſedes, hæc ſunt [8] penetralia magni
[9] Amnis: in his reſidens, facto de [10] cautibus [11] antro,
Undis jura [12] dabat, Nymphiſque colentibus undas.
Conveniunt illuc [13] popularia flumina primum,
Neſcia [14] gratentur, conſolenturne [15] parentem,
[16] Populifer [17] Sperchius, & irrequietus [18] Enipeus,
Apidanuſque [19] ſenex, [20] leniſque [21] Amphryſus, & [22] Æas:
[23] Moxque [24] amnes alii, qui, qua tulit impetus illos,
In mare deducunt feſſas erroribus undas.

1 Topographia eſt. Deſcribit enim *Tempe*. 2 Alta. 3 *Tempe* eſt nemus amœniſſimum Theſſaliæ: hinc amœniſſima quæque loca *Tempe* vocantur. Eſt pluralis num. Τέμπεα Græce, loci arboribus conſiti, & pratis ac herbis virentibus ameni. Sic Theocrit. Idyl. 1. Ἤ κατὰ Πηνειῶ καλὰ τέμπεα, ἢ κατὰ Πίνδω.

4 Per media Tempe labitur Peneus fluvius, qui claritate cunctos Theſſaliæ fluvios ſuperans, naſcitur in radicibus Pindi montis.

5 Vehementi curſu. 6 Influere videtur per altas ſylvas aſpergine nebularum humidarum, quæ ex undis illius excitantur. 7 Non ſolum vicini, ſed longe quoque ſtantes ſtrepitum illius ſentiunt. 8 Loca domus ſecretiora, in quibus Diis Penatibus ſacrificabatur, *penetralia* dicebantur. 9 Penei fluvii.

10 Lapidibus.

11 Spelunca.

12 Reddebat. 13 Vicina, ac ex eodem populo. *Popularis* proprie dicitur, quod eſt populi. Interdum *popularis* dicitur gratus & carus populo, qui ſibi populi favorem conciliat, quique populi eſt ſtudioſus. Cic. Nihil tam *populare*, quam bonitas. *Popularis* item dicitur, qui eſt ejuſdem conditionis, ſortis & fortunæ: ut apud Ter. in Phorm. vocat Davus Geram *popularem ſuum*: erat enim & ipſe ſervus. 14 Gratulentur Peneo, quod Daphne filia in laurum fuerit converſa. 15 Peneum, quod filiam amiſerit. 16 Populos arbores ferens.

17 Fluvius Theſſaliæ.

18 Fluvius quoque Theſſaliæ in Apidanum defluens. 19 Quia tarde admodum fluit, donec Enipeum admittat.

20 Leniter fluens.

21 Hic quoque fluvius eſt Theſſaliæ, juxta quem Admeti regis armenta pavit Apollo. 22 Fluvius Epyri. 23 Et deinde. Reſpondet autem adverbio *primum*. 24 Sc. *conveniunt*.

25 Inachus 26 unus abeſt; imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas; natamque miſerrimus 27 Io
Luget, ut amiſſam: neſcit 28 vitane fruatur,
29 An ſit apud manes: 30 ſed, quam non invenit uſquam,
Eſſe putat nuſquam, 31 atque animo pejora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Juppiter 32 illam
33 Flumine: &, o virgo nemorum pete, dixerat, umbras,
34 Dum calet, & medio ſol eſt altiſſimus orbe.
Ne fuge me (fugiebat enim) jam paſcua 35 Lernæ,
Conſitaque arboribus Dyreæa reliquerat arva:
Cum 36 Deus inducta latas caligine terras
37 Occuluit, medios Juno 38 deſpexit in agros:
Et noctis faciem nebulas feciſſe 39 volucres
Sub 40 nitido mirata die; non 41 fluminis 42 illas
Eſſe, nec humenti ſenſit tellure remitti:
Atque ſuus 43 conjux ubi ſit circumſpicit; 44 ut quæ
Deprenſi toties bene noſſet furta 45 Mariti.
Quem poſtquam cœlo non reperit: Aut ego fallor,
Aut ego lædor, ait. Delapſaque ab æthere ſummo
Conſtitit in terris, nebulaſque recedere juſſit.
46 Conjugis adventum 47 præſenſerat, inque nitentem
48 Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
49 Bos quoque formoſa eſt, 50 ſpeciem 51 Saturnia vaccæ,
Quan-

25 Fluvius Achajæ, ab *Inacho* rege dictus. Ejus filiam Io cum deprehendiſſet Jupiter ſpatiantem, compreſſit: ac, ne id a Junone agnoſceretur, ipſam, mutavit in juvencam. Mœrens itaque Inachus propter amiſſam filiam, ſe domi continebat.

26 Solus.

27 Accuſativus eſt Græcus: nam Io Jus Græce declinatur.

28 An vivat.

29 An ſit mortua. Illi enim *apud manes eſſe* dicuntur, qui mortui ſunt. *Manes* autem ſunt animæ mortuorum.

30 Quam nullo in loco invenire poteſt, eam in rerum natura non eſſe putat.

31 Putat eam eſſe mortuam.

32 Io.

33 Ab Inacho, Achajæ fluvio.

34 Donec calor eſt. Hortatur autem puellam Jupiter, ut meridiei æſtum fugiat.

35 Paludis Argivorum, in qua habitavit hydra ſerpens ab Hercule interfecta.

36 Jupiter.

37 Occultavit.

38 Deorſum aſpexit. *Deſpicio* enim proprie eſt deorſum aſpicio. Quoniam vero ea, quæ contemnimus, quaſi deorſum, & ad pedes noſtros projecta, aſpicere ſolemus, ſumitur *deſpicio* quoque pro contemno.

39 Nebulas, quæ ut aves volare videntur.

40 Sereno.

41 Phyſici ajunt nebulas aut a fluviis, aut a vaporibus terræ generari.

42 Nebulas.

43 Jupiter maritus ſuus, i. Junonis.

44 Ut pote. 45 Jovis.

46 Uxoris ſuæ Junonis.

47 Jupiter. 48 Io Inachi filiam.

49 Io ut virgo erat formoſa, ſic in juvencam quoque verſa, pulchra videbatur. 50 Pulchritudinem. *Species* dicta eſt ab inuſitato verbo *ſpecio*, i. video: unde *aſpicio* &c. Primo, ſumitur (ut hoc loco) pro forma ſeu pulchritudine: quæ eſt apta membrorum figura cum quadam coloris ſuavitate. Secundo, accipitur *ſpecies* pro imagine ſeu idea: ſic dicimus architectum habere ſpeciem domus in mente. Tertio, pro apparentia rei: ut cum dicimus aliquid eſſe *ſpecie* tenus, i. apparenter bonum. 51 Juno Sa-

turni

Quanquã in vita [52] probat: [53] nec non & [54] cujus, [55] & unde,
Quove ſit armento, veri quaſi neſcia, [56] quærit.
Jupiter e terra genitam mentitur, [57] ut auctor
Deſinat inquiri. Petit hanc Saturnia munus.

turni filia. 52 Laudat. *Probare* enim proprie eſt probum facere, laudare, bonum dicere. Cic. Meum factum a te *probari* gaudeo. *Probare* aliquando eſt argumentis demonſtrare, & argumentando planum facere; quod ea laude digna videantur, quæ probari rationibus poſſunt. Hinc *probatio*, demonſtratio dicitur. Et *probabile*, quod licet non ſit verum, rationibus tamen quibuſdam videtur probari & perſuaderi poſſe. 53 Et. 54 Sc. ſit.
55 Sc. *venerit*. 56 Interrogat.
57 Ut dominus vaccæ a Junone non inveſtigetur.

X V I I.

Io traditur Argo cuſtodienda, agnoſcitur ab Inacho.

[1] Pellice donata, non protinus exuit omnem
[2] Diva metum, timuitque Jovem, [3] & fuit anxia furti;
Donec Ariſtoridæ ſervandam tradidit [4] Argo.
Centum [5] luminibus cinctum caput Argus habebat.
[6] Inde ſuis vicibus capiebant [7] bina quietem;
[8] Cætera [9] ſervabant, atque in [10] ſtatione manebant.
Conſtiterat quocunque loco, ſpectabat ad Io:
Ante oculos Io, quamvis [11] averſus, habebat.
[12] Luce ſinit paſci; [13] cum Sol tellure ſub alta eſt,
[14] Claudit, & [15] indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arboreis, & [16] amara paſcitur herba:
[17] Proque toro, terra non ſemper gramen habenti
[18] Incubat infelix, [19] limoſaque flumina potat.
Illa etiam ſupplex Argo cum brachia vellet
[20] Tendere, non habuit quæ [21] brachia tenderet Argo?
Et

1 Concubina. Nam *pellex* dicitur, quæ cum eo viro, cui uxor eſt, ſe miſcet. 2 Juno. 3 Fuit ſollicita, ne ſibi furto auferretur.

4 Argos, Ariſtoris filio. 5 Centum oculis. 6 Illorum centum oculorum. 7 Duo dormiebant.

8 Cæteri oculi, ſc. octo & nonaginta. 9 Cuſtodiebant. 10 Vigilabant. Metaphora eſt a militibus ſumpta, qui in ſtatione tunc manere dicuntur, cum diligenter excubias agunt. Statio proprie de quovis loco dicitur, ubi ſtatur. Eſt etiam locus in littore ſinuoſus, in quo naves ad tempus poſſunt conſiſtere, minus tamen tuto, quam in porta. *Een ree, een ha ven van de Zee.* Virg. *Statio male fida carinis.* *Stationes* item dicuntur loca, in quibus milites conſederunt, quæ & *ſtativa* dicuntur. *Een vaſt Leger.* Locum item vigilibus ad excubias agendum aſſignatum, *ſtationem* vocamus. Hinc *ſtationarii milites* dicuntur, quibus cuſtodiæ, aut præſidii gratia ſtatio aſſignata eſt. 11 In aliam partem vultum averſum haberet.

12 Tempore diei eam paſcere permittit Argus. 13 Cum ſol occidit, in nocte 14 Ad præſepe eam ligans in ſtabulis claudit. 15 Cervici vincula non merenti, propter mollitiem atque pulchritudinem.

16 Ipſi filiæ Inachi amara, non vaccis, quibus eſt ſuavis. 17 Loco lecti. 18 Cubat & jacet in terra.

19 Lutoſa ac cœno infecta.

20 Extendere, porrigere. 21 Manus

Et conata queri, mugitus [22] didit ore,
Pertimuitque ſonos, propriaque exterrita voce eſt.
Venit & ad patrias, ubi ludere ſæpe ſolebat,
[23] Inachidas [24] ripas: [25] novaque ut conſpexit in unda
Cornua, pertimuit, ſeſeque exterrita [26] fugit.
[27] Najades ignorant, ignorat & Inachus ipſe,
Quæ ſit: at illa patrem ſequitur, ſequiturque ſorores,
Et patitur tangi, ſeque admirantibus offert.
Decerptas ſenior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus [28] lambit, patriiſque dat oſcula palmis:
Nec retinet lacrymas: &, ſi modo verba ſuperſint,
[29] Oret opem, nomenque ſuum, [30] caſuſque loquatur.
[31] Littera pro verbis, quam pes in pulvere [32] duxit,
Corporis indicium [33] mutati [34] triſte peregit.
[35] Me miſerum! exclamat pater Inachus: inque gementis
Cornibus, & nivea [36] pendens cervice juvencæ,
Me miſerum! [37] ingeminat: Tunc es quæſita per omnes
Nata mihi terras? [38] Tu non inventa reperta es.
[39] Luctus eras levior. Retices, [40] nec mutua noſtris
Dicta refers; alto tantum ſuſpiria ducis
Pectore, [41] quodque unum potes, ad mea verba remugis.
[42] Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
Sed nocet eſſe Deum; præcluſaque janua [43] lethi
Æternum noſtros luctus [44] extendit in ævum.
Talia dicenti [45] ſtellatus [46] ſummovet Argus;
Ereptamque patri diverſa in paſcua natam
[47] Abſtrahit. [48] Ipſe [49] procul montis ſublime [50] cacumen
[51] Occupat; unde ſedens partes ſpeculatur in omnes.

nus junctas, ut illam ad miſericordiam commoveret. 22 Emiſit. Edere enim, cum primam ſyllabam habet longam, idem eſt quod emittere, quaſi *extra dare*, in lucem proferre. Unde *edere libros* dicimus, i. libros publice legendos emittere. *Edere* ſepe ſignificat exhibere, oſtendere: ut *edere ſpectacula*, *edere munus gladiatorium*: ab hoc *edita* loca vocantur alta, & ſeſe *edentia*, i. oſtendentia.

23 Inachi patris. 24 Ripa eſt labrum amnis, i. terræ extrema ora, quæ utrimque flumine alluitur. 25 Noviter nata. 26 Fugere contra eſt. Neque enim ſe ipſam fugere poterat. 27 Non agnoſcunt ſororem ſuam. *Najades* proprie ſunt fontium & fluviorum Nymphæ. 28 Lingit. 29 Orare vellet.

30 Infortunia. 31 Loco verborum, litera, quam pedibus in pulvere vacca effecit, indicavit patri filiam. 32 Effecit. 33 In vaccam. 34 Significationem mœſtam, i. quæ mœrore affecit patrem Inachum. 35 Sc. o, quod frequenter in exclamationibus levioribus omittitur. 36 Amplectens cornua & cervicem. 37 Duplicat. 38 Invenimus enim quærentes, reperimus caſu. 39 Si non reperta eſſes. Gravius enim fert pater, quod in vaccam filia ſit mutata, quam ſi mortua eſſet. 40 Nec viciſſim mihi reſpondes. 41 Quod ſolum facere potes. 42 Nec poſſum morte tantis doloribus imponere finem, cum Deus ſim immortalis. 43 Mortis. 44 Producit, prolongat. Q. d. ſemper me in luctu eſſe oportet.

45 Quod oculi ejus ad ſimilitudinem ſtellarum micarent. 46 Removet, abire facit Io a patre Inacho talia dicente. 47 Violenter abducit. 48 Argus. 49 Prope.

50 Verticem, ſummitatem: unde ſedens in omnes partes ſpectabat. 51 Celeriter aſcendit.

XVIII.

XVIII.

Mercurius Argum interficit, cujus oculi caudæ pavonis inſeruntur. Syrinx mutata in arundinem.

Nec ſuperum [1] rector mala tanta [2] Phoronidos ultra
Ferre poteſt: [3] natumque vocat, quem [4] lucida partu
Plejas [5] enixa eſt, lethoque [6] det imperat Argum.
[7] Parva mora eſt, [8] alas pedibus, [9] virgamque potente
Somniferam ſumpſiſſe manu, [10] tegimenque capillis.
Hæc ubi diſpoſuit, patria Jove [11] natus ab arce
Deſilit in terras: illic tegimenque removit,
Et [12] poſuit pennas, tantummodo virga retenta eſt.
[13] Hac [14] agit, ut paſtor, per devia rura capellas,
Dum venit, adductas: & [15] ſtructis cantat avenis.
[16] Voce [17] novæ [18] captus cuſtos [19] Junonius artis,
Quiſquis es, hoc poteris mecum conſidere [20] ſaxo,
Argus ait: neque enim pecori [21] fœcundior ullo
Herba loco eſt, aptamque vides [22] paſtoribus umbram
Sedit [23] Atlantiades, & euntem multa loquendo
Detinuit ſermone diem; junctiſque canendo
[24] Vincere [25] arundinibus [26] ſervantia lumina [27] tentat.
[28] Ille tamen [29] pugnat [30] molles [31] evincere ſomnos:
Et quamvis ſopor eſt oculorum parte receptus;
Parte tamen vigilat: [32] quærit quoque (namque reperta
Fiſtula nuper erat) qua ſit ratione reperta.
Tum [33] Deus, Arcadiæ gelidis in montibus, inquit,
Inter Hamadryadas celeberrima Nonacrinas

Na-

1 Jupiter. 2 Phoronei neptis. Phoroneus enim Inachi pater fuit.

3 Mercurium. 4 Plejadum ſplendidiſſima: *Maja* nempe. 5 Peperit. Interdum *eniti* idem eſt, quod conari, allaborare. 6 Interficiat.

7 Quod ſumpſerit: i. ſtatim ſumpſit. 8 Talaria alata, quæ Mercurio attribuuntur, quod planetarum omnium ſit velociſſimus.

9 Caduceum, quem Mercurius ab Apolline acceperat pro Lyra inventa. Hunc vulgo virgam Poetæ vocant. Ejus virtutes Virgil. lib. Æneid. 4. ſic narrat.

hac animas ille avocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit:
ſomnos, admittitque, & lu-
Datmina morte reſignat.

Hinc *ſomnifera virga.* 10 Pileum.

11 Mercurius Jovis filius ex Maja. 12 Depoſuit talaria alata.

13 Virga. 14 Ducit capellas congregatas. 15 Tibia, quam ex avenis conſtruxerat. Eſt autem *avena* genus frumenti, ex cujus calamis paſtores ſibi fiſtulas conficere ſolent. 16 Sono. 17 Tibiæ noviſſime a Mercurio inventæ. 18 Alleſtus. 19 Argus, a Junone cuſtos Io, in vaccam mutatæ, appoſitus. 20 Monte. 21 Uberior.

22 Otio & quieti paſtorum.

23 Mercurius nepos Atlantis ex Maja. 24 Superare, in ſomnum inducere. 25 Sono tibiæ. 26 Oculos obſervantes atque cuſtodientes vaccam. 27 Conatur, immiſſos.

28 Argus. 29 Conatur. 30 Suaves ſomnos a Mercurio. 31 Repellere. 32 Inquirit, Argus ex Mercurio. 33 Mercurius narrare cœpit.

Najas una fuit, Nymphæ 34 Syringa vocabant,
35 Non ſemel & 36 Satyros 37 eluſerat 38 illa ſequentes,
39 Et quoſcunque deos umbroſaque ſylva, feraxque
Rus habet: Ortygiam ſtudiis, ipſamque colebat
Virginitate Deam: 40 ritu quoque cincta Dianæ
Falleret, & credi poſſet 41 Latonia, ſi non
Corneus 42 huic arcus, ſi non foret aureus 43 illi.
44 Sic quoque fallebat. Redeuntem colle Lyceo
45 Pan videt hanc, pinuque caput præcinctus acuta
Talia verba refert: 46 Tibi nubere, Nympha, 47 volentis
Votis cede Dei. Reſtabat plura referre:
48 Et 49 precibus ſpretis fugiſſe per 50 avia 51 Nympham,
Donec arenoſi placidum 52 Ladonis ad amnem
Venerat: 53 hic 54 illam, curſum impedientibus undis,
Ut ſe mutarent, 55 liquidas craſſe ſorores:
Panaque pro Nymphæ 56 calamos tenuiſſe paluſtres.
Dumque 57 ibi 58 ſuſpirat, motos in arundine ventos
Effeciſſe ſonum tenuem, ſimilemque querenti:
Arte nova vociſque 59 Deum dulcedine captum.
60 Hoc mihi conſilium tecum, dixiſſe, manebit:
Atque ita 61 diſparibus calamis 62 compagine ceræ
Inter ſe junctis 63 nomen tenuiſſe puellæ.
Talia dicturus, vidit Cyllenius omnes
64 Succubuiſſe 65 oculos, adoperataque lumina ſomno.
66 Supprimit extemplo vocem, firmatque ſoporem
67 Languida permulcens 68 medicata lumina virga.
Nec mora, 69 falcato 70 nutantem vulnerat enſe,
71 Qua collo eſt confine caput; 72 ſaxoque cruentum

De-

34 Ab illius nomine tibia a Græcis σύριγξ appellatur. 35 Sæpius. 36 Sylvarum Deos. *Satyri* autem Dii ſylveſtres eſſe creduntur, quod hujuſmodi animalia in deſertis ſolum, præſertim Æthiopiæ, inveniuntur. 37 Deceperat. Dianam enim imitabatur, virginitatemque ſervare decreverat.

38 Syrinx. 39 Sylvanos, Faunos, ac Panes. 40 More. 41 Diana, Latonæ filia.

42 Syringi.

43 Dianæ. 44 Quamvis Syrinx corneum habeat arcum, Diana tamen eſſe videbatur, adeo illi ſimilis erat. 45 Deus paſtorum & nemorum. 46 Ordo eſt: O *Nympha*, ſc. Syrinx, *Cede votis*. i. obſequere cupiditati Dei, i. mei, Panos. 47 Cupientis te uxorem ducere. 48 Deſcribit ea, quæ a Mercurio narranda de Syringe reſtabant. Nam verba ſequentia Panos ad Syringa a Mercurio non fuerunt relata, cum videret Argum ſomno oppreſſum: ideoque ſtatim vocem cohibuit, Argumque interfecit. 49 Panos. 50 Loca invia. 51 Syringa. 52 Ladon fluvius eſt Arcadiæ leniſſimus. 53 In hoc amne. 54 Syringa. 55 Najades.

56 Cannas in paludibus naſcentes. 57 In calamo. 58 Gemit, ſc. *Pan*. 59 Pana. 60 Volo (inquit Pan) hoc conſilium mihi tecum eſſe commune. Ut enim tu in arundine quereris, ita ego hac eadem arundine meos ſolabor ardores. 61 Inæqualibus. 62 Conjunctione. 63 Græci enim fiſtulam σύριγγα vocant. 64 Victos fuiſſe.

65 Argi. 66 Cohibet, ſc. *Mercurius*. 67 Oculos ſomno occupatos. 68 Caduceo. 69 Gladio inſtar falcis recurvo. 70 Argum caput concutientem, ut dormitantes faciunt. 71 Qua caput conjungitur cum collo.

72 Monte.

Dejicit, & maculat 73 præruptam 74 ſanguine rupem.
Arge jaces; quodque 75 in tot lumina 76 lumen habebas,
Extinctum eſt; centumque oculos 77 nox occupat una.
78 Excipit 79 hos, 80 volucriſque ſuæ 81 Saturnia pennis
82 Collocat, & gemmis caudam 83 ſtellantibus implet.

73 Altam, præcipitem.
74 Interfecti Argi.
75 In centum oculis. 76 Lucem. 77 Una obſcuritas & mors.
78 Ex capite Argi capit. *Excipio* autem modo ſignificat cadentia ſuſcipio, & verba dictata, cum ſcribuntur: modo demo, eximo numero: hinc *exceptio*, quam appellat Ulpianus quandam quaſi excluſionem, quæ interponi actioni cujuslibet rei ſolet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deductum eſt. Modo *excipio* eſt per dolum capio. Virg. *Nonne ego te vidi Damonis, peſſime, caprum excipere inſidiis?* Hinc *excipulus* derivatur, quod eſt inſtrumentum, quo aliquid excipitur, & incautum comprehenditur, ut eſt ſeptum ex viminibus, aliave materia contextum ad capiendos piſces. 79 Oculos. 80 Pavonis: nam pavones ſub tutela Junonis eſſe dicuntur. 81 Juno Saturni filia.
82 Apponit.
83 More ſtellarum fulgentibus.

XIX.

Io priſtinæ formæ reſtituitur, & fit Iſis Ægyptiorum Dea.

1 Protinus exarſit, 2 nec tempora diſtulit iræ;
Horrificamque oculis animoque 3 objecit 4 Erinnyn
5 Pellicis Argolicæ, 6 ſtimuloſque in pectore cœcos
7 Condidit, & 8 profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenſo reſtabas, 9 Nile, labori.
10 Quem ſimul ac tetigit, poſitis in margine ripæ
Procubuit genibus, reſupinoque ardua collo,

Quos

1 Statim inflammata eſt ira: nam in Io vaccam indignata eſt Juno, cujus cauſa Argus fuerat interfectus. 2 Nec diſtulit vindictam in aliud tempus. Juvenal. *Tantum admirari, tantum laudare diſertos, ut pueri Junonis avem.* i. e. pavonem. 3 Immiſit. 4 Horrendum furorem quo per totum terrarum orbem agitata eſt. *Erynnyes* autem furiæ dicuntur infernales.

5 Jus Inachi, Argivorum fluvii, filiæ. Ab *Argis* enim, clariſſima Peloponneſi urbe, cujus rex fuit Inachus, *Argolicus* declinatur. 6 Furores occultos. *Stimulus* proprie eſt inſtrumentum, quo punguntur boves. Plaut. Utinam nunc *ſtimulus* in manu mihi ſit, quo latera conteram tua. Hinc per Metaphoram *ſtimulus* vocatur omne id, a quo vexamur: hinc *ſtimulum carnis & vitiorum* dicimus. Hinc fit verbum *ſtimulare*, pungere, vexare. Ter. Magis nunc me amicæ dicta *ſtimulant*. 7 Abſcondit. Proprie enim *condo* ſignificat abſcondo, quaſi in unum & interiorem locum ad cuſtodiam *do*. Plin. Formicæ (inquit) *condunt* æſtate, quibus hyeme fruantur. Aliquando *condo* idem eſt quod ædifico, ſtruo. Virg. *Pallas, quas condidit arces, ipſa colat.* 8 Porro fugatam, procul a patria fugientem. *Profugus* enim is dicitur, qui a patria, domicilio, aliiſve finibus, in quibus antea vivebat, profugit. Sic Horatius Scythas appellat profugos, quod crebro domicilia mutent. 9 Apoſtrophe ad Nilum, qui fluvius eſt Ægypti, a *Nilo* rege nominatus.

Quos potuit ſolos tendens ad ſydera vultus,
Et gemitu, & lacrymis, & [11] luctiſono mugitu
Cum Jove viſa queri eſt, vultus capit [12] illa priores,
[13] Fitque quod ante fuit; [14] fugiunt de corpore [15] ſetæ:
Cornua 16 decreſcunt: [17] fit luminis arctior orbis:
Contrahitur [18] rictus: [19] redeunt humerique manuſque:
Ungulaque in quinos [20] dilapſa abſumitur ungues.
[21] De bove nil ſupereſt, formæ niſi candor, in illa;
Officioque pedum [22] Nymphe contenta duorum
Erigitur, metuitque loqui, ne more juvencæ
Mugiat: [23] & timide verba [24] intermiſſa [25] retentat.
26 Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.

10 Ad quem fluvium poſtquam pervenit.
11 Luctum ſonante & referente.
12 Io in vaccam jam mutata.
13 Humanæ reſtituitur figuræ.
14 Celeriter. 15 Pili duriores.
16 Diminuuntur. 17 Oculorum orbes ſtrictiores fiunt. 18 Os diminuitur. *Rictus* eſt oris diſtentio, qualis eſſe ſolet io ridentibus. 19 Armi in humeros, pedeſque anteriores in manus mutati fuerunt. Qui enim in aliis animalibus armi, in homine humeri vocantur. 20 Diviſa. 21 De figura bovis nihil reſtat. 22 Io Nympha, Inachi filia. 23 Cum timore iterum loqui conatur.
24 Diu omiſſa.
25 Iterum tentat, experitura an loqui poſſit. 26 Nunc Io pro Dea Iſide colitur ab Ægyptiis lineas veſtes geſtantibus. Iſidis enim ſacerdotes lineis veſtibus utebantur. Iſidem vero Ægyptii Lunam eſſe putant, ut Oſiridem Solem.

X X.

Epaphus, Jovis filius, fit Egypti Deus. Cum Phætonte delitigat.

1 Hinc Epaphus magni genitus de ſemine tandem
Creditur eſſe Jovis: perque urbes juncta parenti
Templa tenet. Fuit [2] huic animis æqualis & annis,
3 Sole ſatus Phaeton: 4 quem quondam magna loquentem,
Nec ſibi cedentem, Phœboque parente ſuperbum
Non tulit 5 Inachides: 6 matrique, 7 ait, omnia demens
Credis, & es tumidus [8] genitoris imagine falſi.
Erubuit Phaethon, iramque pudore repreſſit:
Et tullit ad 9 Clymenen Epaphi convicia matrem.

Quo.

1 Epaphus creditur fuiſſe filius Jovis ex hoc, quod Io, mater ejus, ab Ægyptiis tanquam Dea colebatur. Deſcribit autem Poeta Epaphi ac Phaetontis jurgia. Epaphus enim in altercatione Phaetontem non eſſe Apollinis filium dixit: qua contumelia Phaeton indignatus, Clymenem matrem rogavit, ut ſibi verum oſtenderet genitorem. Illa Apollinem eſſe aſſeveravit, utque ſe ad Apollinis regiam conferret, ac ab ipſo ſciſcitaretur, hortata eſt. 2 Epapho. 3 Natus ex Sole. i. filius Solis & Clymenes Nymphæ.
4 Phaetontem. 5 Epaphus Inachi nepos. 6 Clymenæ. 7 Phaeton.
8 Solis aut Phœbi. 9 Clymene Nympha fuiſſe dicitur Oceani, & Tethyos filia, ex qua Apollo ſuſtulit Phaetontem.

Quoque magis doleas genitrix, ait, [10] En! Ego liber,
Ille ferox, tacui: pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuiſſe, & non potuiſſe [11] refelli.
At tu, ſi modo ſum cœleſti ſtirpe creatus,
[12] Ede notam [13] tanti generis, [14] meque aſſere cœlo.
Dixit, & [15] implicuit [16] materno brachia collo;
Perque ſuum, [17] Meropiſque caput, tedaſque [18] ſororum,
Traderet, oravit, veri ſibi ſigna parentis.
[19] Ambiguum eſt, Clymene precibus Phaethontis, an ira
Mota magis [20] dicti ſibi criminis, utraque cœlo
Brachia porrexit: ſpectanſque ad lumina Solis,
[21] Per jubar hoc, inquit, [22] radiis [23] inſigne coruſcis,
Nate: tibi juro, quod nos auditque videtque,
Hoc te quem ſpectas, hoc te, qui [24] temperat orbem,
Sole [25] ſatum: [26] ſi ficta loquor, neget [27] ille [28] videndum
Se mihi, [29] ſitque oculis lux iſta noviſſima noſtris.

30 Nec

10 Indignatur Phaeton quod, cum alias & liber & ferox in reſpondendo eſſe conſueverit, nihil tunc Epaphi convitiis reſponderit.

11 Confutari. *Refello* enim (quod ex *re* & *fallo* componitur) eſt arguendo, falſum oſtendo, refuto, redarguo.

12 Oſtende ſignum. 13 Sc. cœleſtis. 14 Me tua defenſione cœlo aſcribe, me defende ac præſta Deum eſſe. 15 Injecit. 16 Matris ſuæ Clymenes. 17 Per vitam Meropis viri 2 nam Clymene poſt Phaetontem, ex Apolline ſuſceptum, Meropi nupſit. 18 Nuptias ſuarum ſororum, quas matri caras eſſe ſciebat. 19 Dubium, incertum. *Ambiguum* eſt, quod in ambas agi partes poteſt: eſt autem a verbo *ambigo*, quod proprie ſignificat circumago. Quoniam vero ii, qui in ancipiti ſunt, circumvertere mentem, & agitari animo ſolent, factum eſt, ut *ambigo* pro dubito ſumatur.

20 Objecti.

21 Pre hunc Solis ſplendorem. Jubar enim proprie eſt ſplendor Solis aliorumve ſyderum, jubarum, i. crinium equorum a collo pendentium, quandam ſimilitudinem referens. Virg. *In portis jubare exorto, delecta juventus.* 22 Fulgentibus, micantibus. Radius autem non ſolum ſplendor a Sole emicans dicitur, ſed virga quoque, qua Geometræ lineas deſignant. Virg. *Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.* Eſt etiam radius textoris inſtrumentum. Virg. *Excuſſi manibus radii.* *Radius* eſt & inſtrumentum quo menſuræ æquantur: *Een ſtrijk ſtock*. Rotæ quoque *radios* habere dicuntur: *Een Radt ſpeek*. Hinc Radiare, radios emittere, fulgere. 23 Ornatum, clarum. *Inſignis* enim dicitur, quicquid ſigno aliquo, vel nota inter alia eminet. Ita qui nobilitate, aut virtute aliqua, aut etiam vitio aliquo inter alios eminent, *inſignes* dicuntur: unde *Virg.* Æneam vocat *inſignem pietatem virum*. Unde *inſignia* dicuntur ſigna & ornamenta, quæ in veſtibus, vexillis, & hujuſmodi inſignita ſunt: aut ipſæ veſtes, vexilla, & alia, quæ fiunt, aut feruntur, ita ab aliis diſcreta, ut noſci poſſint, cujus ſint, & ad quos pertineant: ut veſtes militares, & inſignia militaria, regalia, aut conſularia, quibus acies ab acie, eques ab equite, Rex & Conſul a viro privato cognoſci debent. Virg. *Mutemus clypeos, Danaumque inſignia nobis Aptemus.* Hinc fit verbum *inſignire*, quod eſt ſignis notare ſeu diſtinguere, ornare. 24 Regit ac gubernat; nam Solis calore omnia temperantur. 25 Natum. 26 Si mentior, & falſa dico. 27 Sol. 28 Aſpiciendum. Optat autem Clymene, ut moriatur, ſi mentitur Phaetoni. 29 Hoc lumen Solis ultimum ſit mihi.

[30] Nec longus [31] patrios labor eſt tibi [32] noſſe penates :
Unde oritur, [33] terræ domus eſt [34] contermina noſtræ.
[35] Si modo fert animus; [36] gradere, & [37] ſcitabere ab [38] ipſo.
[39] Emicat extemplo lætus poſt talia [40] matris
Dicta ſuæ Phaethon, & [41] concipit æthera mente:
[42] Æthiopaſque ſuos, poſitoſque [43] ſub ignibus [44] Indos
Sidereis tranſit, patrioſque adit impiger ortus.

30 Nec longo ibi labore opus eſt, ut cognoſcas & videas patris tui domum. 31 Patris tui ædes. 32 Cognoſcendi. Eſt enim conſtructio Græca ; nam Græci infinitivis pro gerundiis utuntur. Sic Propert. *Non datur ad Muſas currere læta via*, *i.* currendi.

33 Æthiopiæ. Æthiopia enim Indiæ, unde Sol oriri videtur, finitima eſt. 34 Confini, finitima, vicina. 35 Si modo ad hoc te inclinat animus, ut eas ad patris ædes videndas. 36 Ito. 37 Inveſtigabis. *Scitari* enim eſt interrogare ſeu inveſtigare quæ occulta magis ac ſecretiora ſunt, ut ſciamus. 38 Sole. 39 Exiit. 40 Clymenes.

41 Omnia magna ſibi promittit. Nam æthera quoque ſe pertranſire poſſe ſperabat.

42 Qui Æthiopiam incolunt. *Æthiopes* autem dicti ſunt ab *Æthiope*, Vulcani filio, qui *Æthiopiam* a nomine ſuo appellavit ; vel a Græco verbo αἴθω, uro, ὢψ ὠπὸς, *facies*, quod uſtam habeant faciem : nam Solis vicinitate eius regionis incolæ torrentur.

43 Sub fervoribus Solis.

44 Populos Orientis, ab Indo fluvio cognominatos.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER SECUNDUS.

SYNOPSIS.

PHathon cælo dejectus : Ejus Sorores in populos mutatæ : Cycnus in olorem : Caliſto in urſam : Corvus ex albo in nigrum : Ocyroe in aquam : Apollo in paſtorem : Battus , & Agraulos in lapides ; Jupiter in taurum . Invidiæ domus . Europe rapto.

I.

Phaethon poſtulat a Sole , ut ejus currum ſaltem uno die regat. Solis regia, currus, equi deſcribuntur.

[1] REgia Solis erat ſublimibus alta columnis,
[2] Clara [3] micante auro, flammaſque imitante [4] pyropo:
Cujus ebur [5] nitidum faſtigia ſumma tegebat:
Argenti [6] bifores radiabant limine valvæ.
Materiam ſuperabat [7] opus: nam [8] Mulciber illic
[9] Æquora [10] cœlarat medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, [11] cœlumque quod imminet orbi.
Cœruleos habet unda deos, Tritona [12] canorum,

13 Pro-

1 Secundam librum auſpicatur Ovidius a deſcriptione ædium Solis , ad quas pervenerat Phaeton , a Clymene matre exhortatus , ut ipſum rogaret Apollinem , an ſibi pater eſſet.

2 Lucida , illuſtris .

3 Splendente . 4 *Pyropus* enim eſt gemma flammæ colorem referens : nam πῦρ *ignem* , & ὄπα *faciem* Græci dicunt .

5 Splendidum . Q. d. Teſta Regiæ Solis eburnea erant , & fores argenteæ .

6 Duplices , duas januas habentes . *Biforis* enim dicitur , quod habet duas fores ſeu januas . *Valvæ* autem, fores geminas habentes partes in ſeſe coeuntes : ita dictæ , quod in ſe revolvantur . *Dubbelde deur , een poort met twee vallen* .

7 Pretioſiſſimæ materiæ pretioſior ars fuit adhibita . In valvis enim argenteis quatuor elementa cum animalibus ſuis a Vulcano fuerant ſculpta .

8 Vulcanus , a *molliendo ferro* dictus eſt *Mulciber* . Nam *mulcere* eſt mollire .

9 Oceanum .

10 Sculpſerat .

11 Aerem , qui terrarum orbem complectitur .

12 Canentem tuba . *Triton* enim (ut lib. 1. diximus) tubicen eſt Neptuni .

[13] Proteaque ambiguum, [14] balænarumque prementem
[15] Ægæona ſuis [16] immania terga [17] lacertis;
[18] Doridaque & natas: quarum pars nare videtur;
Pars in [19] mole ſedens virides ſiccare capillos;
Piſce vehi quædam. Facies non omnibus una eſt,
Nec diverſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.
[20] Terra viros, urbeſque gerit, ſylvaſque, feraſque,
Fluminaque, & Nymphas, & cætera numina ruris.
Hæc ſuper impoſita eſt cœli fulgentis imago;
[21] Signaque ſex foribus dextris, totidemque ſiniſtris.
[22] Quo [23] ſimul acclivo [24] Clymeneia [25] limite proles
[26] Venit, & intravit [27] dubitati [28] tecta parentis;
[29] Protinus ad patrios ſua [30] fert veſtigia vultus.
Conſiſtitque procul: [31] neque enim propiora ferebat
Lumina. Purpureo velatus veſte ſedebat
In [32] ſolio Phœbus, claris lucente [33] ſmaragdis.
A dextra lævaque Dies, & Menſis, & Annus,
[34] Seculaque, & poſitæ ſpatiis æqualibus [35] Horæ:
Verque novum ſtabat cinctum florente [36] corona:
Stabat [37] nuda Æſtas, & [38] ſpicea ſerta gerebat:

Sta-

13 *Proteus* Deus eſt marinus, paſtor pecorum Neptuni, qui idcirco *ambiguus* dicitur, quod in varias figuras ſe commutare fingatur, ut difficile videatur, quid ſit, agnoſcere. Modo enim fit urſus, modo leo, modo aqua, modo ignis. Variæ Protei mutationes referuntur ab Ovidio noſtro *Metam. Lib. VIII. cap.* 18. *Nam modo te juvenem*, &c. Et alibi: *Utque levis Proteus modo ſe tenuabat in undas, Nunc leo, nunc arbor, nunc erat hirtus aper*. Item a Virgil. 4. Georg.

14 Balenæ belluæ ſunt marinæ maximæ, quæ & cete dicuntur.

15 *Ægeon* gigas fuit, Cœli & Terræ filius qui & Deus marinus habetur. 16 Maxima. 17 Brachiis. Nam Ægæon centum brachia fingitur habuiſſe. 18 Doris, Oceani & Tethyos filia, Nympharum marinarum mater dicitur. Unde Poeta addit *& natas*. 19 Magno aliquo ſcopulo. 20 Ita terra erat ſculpta, ut & urbes & flumina, & ſylvæ & Nymphæ, & feræ ei ineſſe viderentur. 21 Zodiacus quoque circulus ita erat ſculptus, ut ſex ſigna in dextris, totidemque in ſiniſtris conſpicerentur. Hæc duodecim ſydera, quæ in Zodiaco ſunt, *ſigna* ideo dicuntur, quia notæ quorundam animalium ſunt, quæ ad naturam Solis jure referuntur. Eorum nomina hoc diſticho ab Auſonio ſunt expreſſa: *Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Piſces*. Græce enim ζῶα animalia dicuntur *Signifer* quoque a Latinis dictus eſt.

22 Quam regiam. 23 Simul ac, poſtquam. 24 Phaeton, filius Clymenes. 25 Per arduum limitem. Regia enim Solis in editiore loco erat. 26 Aſcendit. 27 De quo dubitabat. 28 Domum. 29 Statim, quamprimum. 10 In conſpectum patris progreditur. 11 Propius non accedebat, quia ferre non poterat ſplendorem Solis propinquiorem. 32 Solium proprie eſt regum ſedes. 11 Smaragdus gemma eſt viridis clare ſplendens. 14 *Sæculum* ſpatium dicitur annorum centum. Hinc & *ſeculares* ludi dicti, quod centeſimo anno peragerentur.

15 Diei partes duodecimæ æqualiter a ſe invicem diſtantes. Videntur dicta *hora* a Græco verbo ὁρίζω, definio, quod ſpatia temporis definiat. 16 Vere enim oriuntur flores, ex quibus coronæ conficiuntur. 17 Propter æſtum, quo frumenta matureſcunt. 18 Coronas ſpiceas. *Sertum* enim corona dicitur, a *ſerendis* floribus appellatum.

Stabat & Autumnus calcatis [39] ſordidus uvis :
Et glacialis Hyems canos hirſuta capillos :
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis [40] juvenem, quibus aſpicit omnia, vidit :
Quæque viæ tibi cauſa ? quid hac, ait, arce petiſti
Progenies Phaethon haud [41] inficianda parenti ?
[42] Ille [43] refert, O lux immenſi publica mundi,
Phœbe pater, ſi [44] das [45] uſum mihi nominis hujus,
Nec falſa Clymene culpam ſub imagine celat ?
[46] Pignora da genitor, per quæ tua vera propago
Credar ; & [47] hunc animis errorem [48] detrahe noſtris.
[49] Dixerat. At [50] genitor circum caput omne micantes
Depoſuit radios, propiuſque accedere juſſit :
Amplexuque dato, Nec tu meus eſſe negari
Dignus es ; & Clymene veros, ait, [51] edidit [52] ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus ; & illud
Me tribuentes [53] feres : promiſſis teſtis adeſto
[54] Diis juranda palus, oculis incognita noſtris.
Vix bene [55] deſierat : currus petit [56] ille paternos.
[57] Inque diem [58] alipedum [59] jus & [60] moderamen equorum.

39 Propter vindemiam, quæ Autumno aſſignatur. Sic alibi : *Venerat Autumnus calcatis ſordidus uvis, Redduntur merito debita vina Jovi.*

40 Phaetontem. 41 Neganda. Nam *inficiari* & *inficias* ire, eſt negare. 42 Phaeton. 43 Reſpondet. 44 Permittis. 45 Ut tua progenies dicar, & te patrem appellem. 46 Signa & documenta.

47 Hanc dubitationem. 48 Deme. 49 Phaeton. 50 Sol. 51 Dixit, aſſeruit, vulgavit. 52 Veram originem. Ex me enim vere es ortus. 53 Habebis. 54 Styx palus eſt inferorum, per quam Dii jurare timent. 55 Loqui.

56 Phaeton. 57 Per unum diem.

58 Alas in pedibus habentium, i. velociſſimorum. Unde hos infra equos *volucres* appellat. 59 Poteſtatem. 60 Regimen, gubernationem.

I I.

Phœbus deterrere Phæthonten fruſtra conatur a temeraria petitione.

Pœnituit juraſſe patrem : qui [1] terque quaterque
[2] Concutiens illuſtre caput. [3] Temeraria, dixit,
Vox mea facta tua eſt : 4 utinam promiſſa liceret
Non dare ! confiteor, ſolum hoc tibi, nate, negarem.
Diſſuadere licet : non eſt tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaeton, & qua non viribus [5] iſtis
Munera conveniunt, nec tam puerilibus annis.

6 Sors

1. Sæpius. 2. Concuſſio autem capitis hic pœnitentiam, alibi ſignificat indignationem.
3. Mea promiſſa temeraria inconſultaque facta ſunt propter tuam petitionem. 4 Utinam poſſem tibi promiſſa negare. 5 Exiguis & mortalibus.

6 Sors tua mortalis: 7 non eſt mortale quod optas.
8 Plus etiam quam quod ſuperis contingere fas eſt
Neſcius 9 affectas: 10 placeat ſibi quiſque licebit;
Non tamen ignifero quiſquam conſiſtere 11 in axe
Me valet excepto: vaſti quoque 12 rector 13 Olympi,
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus. 14 Et quid Jove majus habetur?
15 Ardua prima via eſt, & qua vix mane 16 recentes
Enituntur equi; medio eſt altiſſima cœlo,
Unde mare, & tereas ipſi mihi ſæpe videre
Sit timor, & 17 pavida trepidet formidine pectus.
Ultima 18 prona via eſt, & eget 19 moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me ſubjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, 20 Tethys ſolet ipſa vereri.
Adde quod aſſidua rapitur 21 vertigine cœlum,
Sideraque alta trahit, celerique volumine 22 torquet.
23 Nitor in adverſum: 24 nec me, qui cætera vincit
Impetus; & 25 rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: quid ages? 26 poteriſne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?

27 For-

6 Conditio. *Sors* proprie fortuitum alicujus rei eventum ſignificat: a quo fit verbum *ſortior*, quod eſt ſortes *duco jacio*: vel per ſortem eligo: ut, *ſortir judices*. Præterea *ſors* eſt ſumma, ſive caput & prima pecunia, quæ confertur in ſocietatem, ut inde lucrum fiat. Ter. Hei mihi, etiam de *ſorte* nunc venio in dubiam miſer, idem de pretio, quo empta erat fidicina. Inde *conſortes*, qui ſortes contulerunt, & qui unam aliquam rem inter ſe habent communem. 7 Currus enim Solis eſt incorruptibilis. 8 Plus etiam cupis, quam Diis ipſis adipiſci concedatur. 9 Cum affectu quodam vehementi appetis. 10 Quamvis unuſquiſque Deorum multa ſibi arroget, me tamen excepto, nullus eorum in Solis curru commode poterit conſiſtere: ne ipſe quidem Jupiter, quo nihil majus, nihilque potentius habetur. 11 In curru ignem & Solem ferente. *Axis* autem lignum eſt illud teres, circa quod rotæ currus vertuntur. Pars pro toto hic ponitur. 12 Jupiter.

13 Cœli. *Olympus* autem mons eſt, cujus vertex uſque adeo attollitur, ut ſumma ejus acolæ cœlum vocent. Hinc Poetæ cœlum *Olympum* vocant. 14 Q. d. Nihil. Unde 2. Triſt. *Jure igitur genitorque Deum rectorque vocatur, Jure capax mundus nil Jove majus habet.*

15 Aſcenſus propter acclivitatem laborioſus. Cauſas enumerat, quibus oſtendit difficillimam eſſe currus Solis gubernationem.

16 Inſtaurati, integri viribus, ut qui per noctem quieverunt.

17 Ab effectu, quod pavidos timidoſque reddat. 18 Præceps.

19 Regimine. 20 Oceani uxor, quæ Solem occidentem excipere videtur. 21 Revolutione & converſione. *Vertigo* quoque eſt morbus capitis, qui ex frigidis & lentis humoribus, ſurſum ex ventriculo commeantibus, oritur. 22 Convertit. Sydera enim fixa una cum cœlo vertuntur. Planetæ vero contra cœli motum nituntur.

23 Contra cœli converſionem cum quodam niſu & conatu moveor.

24 Nec impetus & rapidiſſima cœli rotatio, quæ omnia alia ſecum trahit, me poteſt inhibere, quominus meum naturalem motum perficiam. 25 Cœlo veloci. Signa enim Zodiaci Sol pertranſit mundo contrarius. 26 Poteriſne ſic reſiſtere rotationi ac celerrimæ converſioni, quæ fit circa Polos, ne ab ipſa ſecum traharis, ſed ut ei contrarius pergas? Unde & Poli dicti ſunt, a verbo πολεῖν, quod eſt *verto*, ut ſupra diximus: quia cir-

cam

[27] Forſitan & lucos illic, urbeſque Deorum
Concipias animo, delubraque ditia donis
Eſſe: per inſidias iter eſt, formaſque ferarum.
[28] Utque viam teneas, nulloque errore traharis,
Per tamen [29] adverſi gradieris cornua [30] Tauri,
Æmonioſque arcus, [31] violentique ora Leonis,
Sævaque circuitu curvantem brachia [32] longo
Scorpion, atque [33] aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes, animoſos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In [34] promptu regere eſt: ſtix [35] me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, [36] funeſti ne ſim tibi muneris autor,
Nate, cave: dum reſque [37] ſinit [38] tua corrige vota.
Scilicet ut noſtro [39] genitum te ſanguine credas,
Pignora certa petis: do [40] pignora certa timendo,
Et patrio pater eſſe metu probor. Aſpice vultus
Ecce meos: utinamque oculos in pectore poſſes
[41] Inſerere, & patrias intus [42] deprendere curas.
Denique quicquid habet dives, circumſpice, mundus,
Deque tot ac tantis cœli, terræque, mariſque,
Poſce bonis aliquid: nullam patiere [43] repulſam.
Deprecor hoc unum, quod vero nomine pœna,
Non honor eſt: pœnam, Phaethon, pro munere poſcis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita, dabitur ([44] Stygias juravimus undas)
Quodcunque optaris: ſed tu ſapientius opta.

cum hos tota mundi machina circumvolvitur. 27 Fortaſſe tibi perſuades illic eſſe & urbes, & Deorum templa: ſed horum nihil eſt, iterque tibi eſt faciendum per inſidias, ac ferarum figuras.

28 Quamvis: Q. d. Quamvis concedam te viam tenere ac ſcire, & in nullum errorem caſurum, te tamen per Tauri cornuari te oportebit. 29 Oppoſiti. 30 Hoc ſignum Zodiaci ita dictum eſt, propter ſimilitudinem, quam habet cum animali terreſtri, quod communiter *Taurus* dicitur: ſicut etiam cum vacca: unde etiam a nonnullis vacca nuncupatur, potiſſimum ab Ovidio noſtro: *Vacca ſit, an Taurus, non eſt cognoſcere promptum.*

31 Quia Sol ſtatim poſt ingreſſum in iſtud ſignum intenſiores radios ejaculari, & calorem vehementiorem producere ſoleat.

32 Multum enim ſpatii Scorpius ſuis brachiis comprehendit.

33 Nam Scorpii brachia a principio ſtatim recurvantur, Cancri vero juxta ſummitatem flectuntur, ideoque minus ſpatii complectuntur.

34 Eſt facile.

35 Qui ſum Deus, & peritus, & ipſis equis notus.

36 Pernicioſi, mortiferi.

37 Permittit, i. dum potes.

38 Tuos appetitus.

39 Ex me natum.

40 Signa infallibilia.

41 Immittere.

42 Comprehendere.

43 Rejectionem. *Repulſa* enim eſt ea rejectio, qua quis rejicitur ab honore, vel magiſtratu, aut ab alia repetita, vel ſperata.

44 Cauſa eſt, cur ſit daturas.

III.

Phœbus currui ſuo Phaëtontem imponit, ac monitis nihil profuturis inſtruit.

[1] Finierat monitus: [2] dictis tamen [3] ille [4] repugnat.
[5] Propoſitumque [6] premit, [7] flagratque cupidine currus.
Ergo, [8] qua licuit genitor cunctatus, ad altos
[9] Deducit [10] juvenem, Vulcania munera, currus.
[11] Aureus axis erat, [12] temo aureus, aurea ſummæ
Curvatura rotæ, radiorum argenteus ordo.
Per juga [13] chryſolithi, poſitæque ex ordine gemmæ
Clara repercuſſo reddebant lumina Phœbo.
Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur, opuſque
Perſpicit; ecce vigil nitido [14] patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, & plena [15] roſarum
Atria: [16] diffugiunt ſtellæ; quarum agmina cogit
[17] Lucifer, & cœli [18] ſtatione [19] noviſſimus exit.
Tum pater, ut terras [20] mundumque rubeſcere vidit,
Cornuaque extremæ velut [21] evaneſcere Lunæ;
Jungere equos Titan [22] velocibus imperat Horis,
Juſſa Deæ celeres peragunt, ignemque vomentes
[23] Ambroſiæ ſucco ſaturos præſepibus altis
Quadrupedes ducunt, adduntque ſonantia fræna.
Tum pater ora ſui [24] ſacro medicamine [25] nati

26 Con-

1 Phœbus. 2 Phœbi. 3 Phaeton. 4 Reſiſtit. 5 Quod mente ſtatuerat, & intentionem ſuam.

6 Retinet. 7 Et ardet cupiditate regendi currus paterni.

8 Quatenus & quouſque potuit.

9 Honoris gratia ducit. Liv. Frequenteſque eum domum deduxerunt. *Deducere* proprie ſignificat ex ſuperiori loco in inferiorem ducere. Interdum idem eſt quod ſubtrahere. Unde *deducere cibum*, eſt parcius ſolito cibum ſuppeditare.

10 Phaetontem. 11 Currum Solis eleganter deſcribit Poeta. 12 Signum in curru, inter equos intermedium, continens jugum in curru: *De diſſel van een vvagen*.

13 Lapides pretioſi aureum habentes colorem. Unde etiam nomen ſortiti ſunt: χρυσὸς enim *aurum*, & λίθος *lapis* dicitur. 14 Aperuit. Aurora autem ante Solis ortum aere illuſtrare, ſicque fores ædium ſuarum aperire videtur.

15 Auroræ enim roſas antiquitas dicavit. 16 Adveniente aurora fulgere deſinunt. 17 Congregat & ante ſe agit. Lucifer enim (qui Græce Φωσφόρος dicitur, ultimus eſt, qui deſinit fulgere Sole oriente, primuſque incipit lucere illo occidente, & tunc *Heſperus* vocatur. Cogo autem (dictum quaſi *coago*) proprie eſt, in unum colligo congrego. Ter. Quaſi talenta ad quindecim *coegi*. Interdum urgeo. 18 Metaphora a ducibus belli. 19 Ultimus.

20 Adventu enim Auroræ cœlum rubeſcere videtur. 21 Diſſolvi ac perire. Luna enim, adveniente Sole, ſplendere deſinit.

22 Agilibus, ac cito prætereuntibus. Horæ autem idcirco Solis equorum curam habere finguntur, quod ex curſu Solis oriantur, ſeu potius menſurentur & diſtinguantur.

23 Ambroſia eſca eſt ſuaviſſima, qua Dii veſcuntur, quaque immortales efficiuntur.

24 Divino, hominibus ignoto & occulto. 25 Filii ſui Phaetontis:

26 Contigit, & rapidæ fecit patientia flammæ:
Impoſuitque comæ 27 radios, 28 præſagaque luctus
Pectore ſollicito repetens ſuſpiria, dixit:
Si potes his ſaltem monitis parere parentis;
29 Parce, puer, ſtimulis, & fortius utere loris.
Sponte ſua properant: labor eſt inhibere volantes.
30 Nec tibi directos placeat via 31 quinque per arcus.
32 Sectus in obliquum eſt lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus fine, polumque
Effugit 33 Auſtralem, junctamque Aquilonibus 34 Arcton.
Hac ſit iter: 35 manifeſta rotæ veſtigia cernes.
Utque ferant æquos & cœlum & terra calores,
36 Nec 37 preme, nec ſummum 38 molire per æthera currum.
Altius egreſſus 39 cœleſtia tecta cremabis;
Inferius, terras: *Medio tutiſſimus ibis*.
40 Neu te 41 dexterior tortum 42 declinet ad 43 Anguem;
Neve ſiniſterior preſſam rotæ ducat ad 44 Aram:
45 *Inter utrumque tene*: fortunæ cætera mando,
Quæ juvet, & melius, 46 quam tu tibi, 47 conſulat opto.

Dum

26 Perunxit, ut fervori reſiſtere poſſent. 27 Coronam radios emittentem, quam ipſe geſtare conſuevit. Ex opinione vulgi, quod Solem inſtar capitis radiati pingit.

28 Prænuncia. 29 Noli uti calcaribus & flagellis ad impellendos equos, verum conare ipſos fortius frænis cohibere, atque retinere volantes potius quam currentes.

30 Qua iter Phaetonti ſit tenendum, oſtendit Phœbus. Non enim (inquit) per quinque circulos recte eſt eundum, ſed per Zodiacum, qui & obliquus & fines trium Zonarum non egreditur, neutrum enim polorum attingit.

31 Per quinque circulos, qui & Zonæ dicuntur. Cœlum enim in quinque circulos, æqualiter a ſe diſtante, dividitur: ſc. Arcticum, Antarcticum, Tropicum Cancri, Tropicum Capricorni, Æquinoctialem, quorum Æquinoctialis eſt medius. Zodiacus autem obliquus eſt circulus qui Æquinoctialem ſecat, & ad Tropicum Cancri ac Capricorni uſque pervenit: nec ad circulos Arcticum Antarcticumque procedit.

32 Periphraſis eſt Zodiaci quem deſcripſimus.

33 Qui etiam *Antarcticus* dicitur, ab oppoſitione quam habet cum Arctico. 34 Polum Arcticum, i. urſinum, ἀπὸ τῆς ἄρκτου, ab urſa, vicino ſydere, unde flant Aquilones venti. *Arctos* autem *Urſa* dicitur, quæ in ea parte cœli ſita, Polo nomen dedit. Nam Jupiter Caliſto, Lycaonis filiam, a Junone in urſam commutatam, una cum Arcade filio in ſydera retulit, & ad Polum collocavit, qui ab Arcto Arcticus fuit denominatus. 35 Orbitam ſe effeciſſe frequentiſſimo decurſu dicit, & valde quidem luculentam. 36 Ne depreſſius, altiuſve currum agas, ne aut terras aut cœlum comburas.

37 Deprime in partem inferiorem. 38 Impelle. 39 Cœlum combures. 40 Neve. 41 Sc. rota.

42 Inclinet, devehat. 43 Ad ſerpentem, qui ad Polum Arcticum tortuoſus ſeu flexuoſus jacet.

44 Ad Polum Antarcticum. Ara enim, in qua primum Dii exiſtimantur ſacra & conjurationem feciſſe contra Titanas, in cœlum dicitur tranſlata, ac juxta Polum Antarcticum collocata. Q. d. Cave ne aut nimium ad Septentrionem verſus, ubi eſt anguis, rapiaris, aut ad Meridiem, ubi eſt Deorum ara. 45 Inter utrumque ſpatium currum contine, atque coerce. Sic lib. 8. de Icaro: *Inter utrumque vola*. 46 Tu enim te perditum ibis cum iſta tua cupidine & inconſulta temeritate. 47 Proſpiciat tibi, rationem tui habeat. *Conſulere* enim interdum ſignificat provide-

Dum loquor, 48 Heſperio poſitas in littore metas
Humida nox tetigit: 49 non eſt mora libera nobis:
50 Poſcimur, & fulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, ſi mutabile pectus
Eſt tibi; conſiliis, non curribus utere noſtris,
Dum potes, 51 & ſolidis etiam nunc ſedibus aſtas;
52 Dumque male optatos nondum premis inſcius axes;
Quæ tutus ſpectes, 53 ſine me dare lumina terris.
54 Occupat 55 ille levem juvenili corpore currum
Statque ſuper, manibuſque datas contingere habenas
Gaudet, & invito grates agit inde parenti.

videre, proſpicere, rationem habere: ut *Conſules honori tuo, rebus tuis: conſulo ſaluti tuæ*, i. provide. *Conſulo* proprie ſignificat, conſilium peto, & tum regit accuſativum: ut *conſulere amicum*, eſt ab amicum conſilium petere: ſic, *Conſului doctos*, i. a doctis conſilium petii. Cum vero *conſulere* ſignificat ad conſilium dare, tum conſtruitur cum dativo. Unde eſt verſiculus: *Conſulo te: poſco: ſibi conſulo, conſilium do.*

48 Atlantico: quo cum nox pervenerit, relinquat terras neceſſe eſt.

49 Non eſt integrum nobis morari.

50 Petimur ad illuſtrandum mundum.

51 Dum terra adhuc moraris.

52 Et dum currus, quos in tuum malum optaſti ignarus, non aſcendiſti. 53 Permitte me terras luce illuſtrare. 54 Celeriter, agiliterque aſcendit.

55 Phaeton.

I V.

Phæthon male currum Solis regit; habenas mentis impos abjicit.

1 Interea volucres Pyroeis, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartuſque Phlegon, hinnitibus auras
2 Flammiferis implent, pedibuſque 3 repagula pulſant.
Quæ poſtquam 4 Tethys fatorum ignara nepotis
Reppulit, & facta eſt 5 immenſi 6 copia cœli;

7 Cor-

1 Currus Solis a quatuor trahitur alatis equis, quibus nomina ab effectu fuerunt impoſita. Pyrois enim dicitur quaſi ignitus: nam πῦρ eſt ignis. *Pyrois* in gen. *Pyroentis*, ut *Simois*, *Simoentis*. *Eous* ab Aurora dicitur: ἠὼ enim eſt *Aurora*. *Æthon* eſt *urens*, & *Phlegon*, eo quod ore & naribus *ignem* emittere fingantur.

2 Ex ore enim flammas efflare dicuntur.

3 Obſtacula. *Repagula* enim in ludis equeſtribus dicuntur, quæ equis objiciuntur, ne ante tempus procurrant. Alludit autem ad carceres, e quibus equi in certaminibus emittebantur. *Repagulum* proprie eſt obex ſive vectis, qui oſtio adverſus vim opponitur.

4 Oceani uxor, & Clymenes mater, apud quam Sol pernoctare creditur.

5 Infiniti.

6 Poteſtas. *Copia* enim aliquando eſt facultas & poteſtas aliquid faciendi, & plerumque cum verbo *facio* vel do jungitur: ut *faciam tibi copiam* ſpectandi ludos, i. dabo vel faciam tibi facultatem & poteſtatem ſpectandi ludos. Alioqui *Copia* pro abundantia accipitur: unde *Copiam orationis*, *Copiam frumenti* dicimus.

[7] Corripuere viam, pedibuſque per aera motis
Obſtantes ſcindunt nebulas, [8] penniſque levati
Prætereunt orto iiſdem [9] de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoſcere poſſent
Solis equi, ſolitaque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ juſto ſine pondere naves,
Perque mare inſtabiles nimia levitate feruntur:
Sic onere inſueto vacuos dat in aere ſaltus,
[10] Succutiturque alte, ſimiliſque eſt currus [11] inani.
Quod [12] ſimul ac ſenſere, [13] ruunt, tritumque relinquunt
[14] Quadrijuges [15] ſpatium, nec, [16] quo prius ordine, currunt.
[17] Ipſe [18] pavet, nec [19] qua [20] commiſſas flectat habenas,
Nec ſcit; qua ſit iter; nec, ſi ſciat, imperet illis.
Tum primum radiis gelidi caluere [21] Triones,
Et [22] vetito fruſtra tentarunt æquore [23] tingi.
[24] Quæque polo poſita eſt glaciali proxima ſerpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit, ſenſitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugiſſe, [25] Boote;
Quamvis tardus eras, & te tua [26] plauſtra [27] tenebant.
Ut vero terras [28] deſpexit ab æthere ſummo
Infelix Phaeton [29] penitus penituſque jacentes.

30 Pal-

7 Velociter currere cœperunt. Sic *Virg. Æn. Corripuere viam interea, qua ſemita monſtrat*. *Corripio* enim aliquando ſignificat celeriter capio. Ovid. *Et corripit enſem*. Interdum abbrevio: unde *correptas ſillabas* dicimus: a quo *correptio*, i. abbreviatio.

8 Alis. 9 De Oriente.

10 Surſum valde quatitur.

11 Vacuo. 12 Poſtquam.

13 Cum impetu currunt.

14 Quatuor equi uno jugo alligati.

15 Viam ſæpius calcatam.

16 Sc. *currebant*. 17 Phaeton, jam rector equorum Solis.

18 Timet. 19 Per quem locum.

20 Sibi concredita & tradita ſibi ab Apolline retinacula & lora, quibus equi reguntur, & inhibentur. *Committere* enim eſt alicujus fidei tradere. Ter. Ovem lupo *commiſiſti*. Aliquando peccare. Virg. *Quid meus Æneas in te committere tantum, Quid Troes potuere?* 21 Septentriones frigidi, utpote ad quos Sol propius alias nunquam acceſſit. Tunc autem primum caleſcere cœperunt, quia Solis currus illuc uſque ab equis, quos cohibere Phaeton non poterat, fuit pertractus. *Triones* ſunt 7. ſtellæ ad Polum Arcticum ita diſpoſitæ, ut plauſtrum efficere videantur.

22 Septentriones enim nunquam occidunt, ideoque ſe madefacere non poſſunt. Juno enim hoc a Tethy, Oceani uxore, impetravit, ne duas urſas, quæ ſunt ad Polum Arcticum, in mare deſc[?]ndere permitteret.

23 Occidere, immergi. Sic 1. Triſt. *Tingitur Oceano cuſtos Erymanthidos Urſæ*. Et Virg. 1. Georg. *Arctos Oceani metuentes æquore tingi*.

24 Juxta Polum Arcticum ſerpens eſt maxima, quæ duas complectitur urſas.

25 Apoſtrophe & converſio ſermonis ad Bootem, qui plauſtrum agere videtur. *Bootes* enim Latine dicitur *bubulcus*. Idem eſt autem, qui *Arctophilax* dicitur, quod *urſæ cuſtos* adhibitus eſſe videatur.

26 Septentrionalia duo ſydera, quæ & *Urſas* appellamus. *Plauſtrum* alioqui idem eſt quod currus.

27 Retardabant, remorabantur.

28 Deorſum aſpexit.

29 Terras valde depreſſas ac longe a ſe remotas,

30 Palluit, & ſubito genua intremuere timore;
Suntque oculis tenebræ 31 per tantum lumen obortæ:
Et jam mallet equos nunquam tetigiſſe paternos:
Jam cognoſſe genus piget, & valuiſſe rogando:
Jam 32 Meropis dici cupiens. Ita 33 fertur, ut 34 acta
35 Præcipiti 36 pinus Borea, cui cuncta remiſit
Fræna ſunt rector, quam Diis, votiſque reliquit.
Quid faciat? multum cœli poſt terga relictum;
Ante oculos plus eſt; animo metitur utrumque:
Et modo quos illi 37 fas tum contingere non eſt,
38 Proſpicit occaſus, interdum reſpicit ortus.
Quidque agat ignarus, ſtupet: & nec fræna remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparſa quoque in 39 vario 40 paſſim 41 miracula cœlo,
42 Vaſtarumque videt trepidus ſimulacra ferarum.
43 Eſt locus, in 44 geminos ubi brachia 45 concavat arcus
Scorpius; & cauda, flexiſque utrimque lacertis;
Porrigit in ſpatium 46 ſignorum membra duorum.
47 Hunc 48 puer 49 ut nigri madidum ſudore veneni
50 Vulnera 51 curvata minitantem cuſpide vidit;
52 Mentis inops, 53 gelida formidine 54 lora 55 remiſit:
56 Quæ poſtquam ſummo 57 ſenſere jacentia tergo;
58 Expatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignota regionis eunt, quaque impetus egit,
Hac ſine 59 lege ruunt, altoque ſub 60 æthere fixis
61 Incurſant ſtellis, rapiuntque per avia currum
Et modo ſumma petunt, modo per declive, viaſque
Præcipites ſpatio terræ propiore feruntur:

62 In-

30 Præ timore pallidus effectus eſt. 31 In tanto lumine.

32 Sc. filius *Merops* enim Clymenes fuit maritus. Q. d. cupiens jam hominis filius magis, quam Dei, appellari. 33 Trahitur vel agitatur Phaeton. 34 Impulſa.

35 Rapido & impetuoſo. *Præceps* ex *præ* & *capio* componitur, & ſignificat proprie cum qui ſine conſideratione aliqua, aut modo aliquid agit, & quaſi rem & tempus præoccupat. Virg. *Mox ſeſe ad littora præceps, Cum fletu, precibuſque tulit*, i. ſine reſpectu ſalutis. Unde pro nimis feſtino poni ſolet. Sumitur etiam *præceps* pro loco alto, unde quis facile in præceps dari poteſt. 36 Navis ex pinu confecta. Eſt enim Metonymia, vel potius Synecdoche.

37 Non poteſt. 38 Porro & longe aſpicit. 39 Variis ſignis diſtincto. 40 Ubique. 41 Monſtra.

42 Maximarum, ut Leonis.

43 Scorpium deſcribit, ad quem cum perveniſſet Phaeton, adeo territus eſt, ut ei fræna e manibus ceciderint. Quod cum equi ſenſiſſent, per totum fere cœlum diſcurrerunt. 44 Duos ſimiles.

45 Flectit. 46 Alterum enim brachiis, alterum cauda facit.

47 Scorpium. 48 Phaeton.

49 Poſtquam. 50 Ictus.

51 Cauda reflexa. 52 Præ ingenti timore. 53 Frigido timore, ab effectu, quod homines frigidos reddat, ut *Pallida mors*.

54 Habenas fræaorum. Inde *lora dare*, i. laxare habenas. *Lorum* proprie ſignificat corrigiam ex *corio*. 55 Dimiſit.

56 Lora. 57 Equi.

58 Late & extra ſpatia excurrunt. 59 Ordine.

60 Cœlo.

61 Currendo appropinquant.

[62] Inferiuſque ſuis fraternos currere Luna
Admiratur equos: [63] ambuſtaque nubila fumant.

62 Infra ſuos merito admiratur, quia Sol multo altior eſt quam Luna. Poetæ autem quadrigas Soli attribuunt, Lunæ bigas: Lucifero & Auroræ ſingulos equos. 63 Combuſta, circumuſta.

V.

Montes flammis corripiuntur.

Corripitur flammis ut quæque altiſſima tellus,
Fiſſaque agit rimas, & [1] ſuccis aret ademptis.
Pabula [2] caneſcunt; cum frondibus uritur arbor,
Materiamque ſuo præbet ſeges arida damno.
Parva queror: magna pereunt cum mœnibus urbes:
Cumque ſuis totas populis incendia terras
In cinerem vertunt; ſylvæ cum montibus ardent.
[3] Ardet Athos, Tauruſque Cilix, & Tmolus, & Oete,
Et tum ſicca, prius [4] celeberrima fontibus, [5] Ide;
Virgineuſque Helicon, & nondum [6] Oeagrius [7] Æmus:
Ardet in immenſum [8] geminatis ignibus [9] Ætna.
[10] Parnaſſuſque biceps, & [11] Eryx, & [12] Cynthus, & [13] Othrys.
Et tandem nivibus [14] Rhodope caritura, [15] Mimaſque
[16] Dindymaque, & [17] Mycale, natuſque ad ſacra [18] Cythæron.
Nec proſunt [19] Scythiæ ſua frigora: [20] Caucaſus ardet,
Oſſaque cum [21] Pindo, [22] majorque ambobus Olympus,
[23] Ae-

1 Humoribus exſiccatis. 2 Cana & arida fiunt. 3 Altiſſimos quoſque enumerat, qui primi conflagrare cœperunt. 4 Multos fontes habens, qui tamen omnes tunc erant exſiccati. 5 Mons Phrygiæ celeberrimus. 6 In quo Orpheus tum nondum fuit diſcerptus. Nam Orpheus, Oe agrii fluvii filius, dicitur a Menadibus, i. a mulieribus, quæ inſanientium ritu Bacchi Orgya celebrabant, in eo monte fuiſſe diſcerptus: a quo etiam Oeagrius fuit appellatus. 7 Mons Thraciæ altiſſimus. 8 Duplicatis. *Geminatos* dicit, quod ignis ibi eſt perpetuo: alterum innuit contraxiſſe ex Phaetontis incendio. Hujus montis incendii cauſas explicat Juſtinus lib. 4. De quo etiam multa Lucret. lib. 6. 9 Mons Siciliæ ſemper ardens. 10 Mons Phocidis in duos vertices diviſus.

11 Mons Siciliæ, qui Veneri, quæ ab eo *Erycina* dicitur, ſacer eſt.
12 Mons eſt Deli, unde *Cynthius* Apollo vocatur. 13 Mons eſt Theſſaliæ. 14 Mons Thraciæ nivoſus, a *Rhodope* puella, quæ in hunc commutata fuit. 15 Mons eſt Minoris Aſiæ, perpetuis nivibus obrutus, a *Mimante* gigante denominatus. 16 Mons eſt Phrygiæ, matri Deorum ſacer. Unde ipſa mater Deorum *Dindymene* fuit appellata. 17 Mons eſt & urbis Cariæ.
18 Mons eſt Bæotiæ Baccho dicatus, ad cujus Orgya natus eſſe videtur. 19 Scythia regio eſt ad Septentrionem frigidiſſima, a *Scytha*, Herculis filio, cognominata. 20 Mons eſt Scythiæ, Promethei relegatione nobilis. 21 Montes Theſſaliæ ſunt altiſſimi.
22 Altior. Nebulas enim & ventos excedere putatur.

[23] Aeriæque Alpes, & nubifer [24] Apenninus.
Tum vero Phaeton cunctis è partibus orbem
Aſpicit accenſum, [25] nec tantos ſuſtinet æſtus:
[26] Ferventeſque [27] auras, velut è fornace profunda,
Ore trahit, curruſque [28] ſuos [29] candeſcere ſentit.
Et neque jam cineres, ejectatamque [30] favillam
[31] Ferre poteſt, calidoque [32] involvitur undique fumo:
Quoque eat, aut ubi ſit, picea [33] caligne tectus
Neſcit; & arbitrio [34] volucrum raptatur equorum.
[35] Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorem:
Tum facta eſt [36] Libye [37] raptis humoribus æſtu
Arida; tum [38] Nymphæ [39] paſſis fonteſque, lacuſque.
Deflevere comis: quærit Bœotia [40] Dircem;
[41] Argos Amymonem, Ephyre [42] Pirenidas undas.

23 Montes ſunt altiſſimi, Italiam a Gallia Germaniaque diſtinguentes.

24 Mons eſt longiſſimus Italiam dividens. 25 Nec pati poteſt tantum calorem. 26 Calentes.

27 Ventos. *Aura* proprie eſt lenior ventorum flatus Metaphorice ponitur pro favore: ut, *Aura popularis*. 28 A ſe tantopere expetitos. 29 Igneſcere & inflammari. Nam *candere* proprie dicitur ferrum ignitum.

30 Favilla proprie eſt ſcintilla igne deſtituta. 31. Pati. 32 Implicatur. 33 Obſcuritate tam craſſa, ut ſi picea eſſet. 34 Velocium.

35 Obiter transformationem Æthiopum exponit Poeta. Æthiopes enim cum antea candidi eſſent, tunc nigri fuerunt effecti. 36 Regio eſt Africæ arididima. 37 Ereptia, exſiccatis aquis & liquoribus. 38 Quemadmodum montes conflagrarunt, ita etiam fontes lacuſque eo incendio exſiccati fuerunt. 39 Sparſis comis: quod in mœrore fieri conſuevit. 40 *Dirce* Bœotiæ fons eſt. 41 *Amymone* fons eſt apud Argos, ab *Amymone*, Danai Argivorum regis filia, quæ in hunc mutata fuiſſe dicitur, appellatus.

42 *Pyrene* fons eſt Corinthi,

VI.

Flumina, & maria exareſcunt.

[1] Nec ſortita loco diſtantes flumina ripas
Tuta manent mediis: [2] Tanais fumavit in undis,
[3] Peneuſque ſenex, Teuthranteuſque Caycus,
Et celer [4] Iſmenos, cum [5] Phocaico Erymantho,
Arſuruſque [6] iterum [7] Xanthus, flavuſque Lycormas,
Quique recurvatis ludit Mæander in undis,
Mygdoniuſque [8] Melas, & [9] Tænareus Eurotas:

Ar-

1 Non ſolum fontes exaruere, ſed etiam amnes latiſſimi ſunt exſiccati. 2 Fluvius eſt Scythiæ maximus, Europam ab Aſia dividens.

3 Fluvius eſt Theſſaliæ.

4 Fluvius eſt Bœotiæ, ab *Iſmeno* Pelagi filio, denominatus.

5 Erymanthus Phocydis eſt fluvius, & Arcadiæ mons. 6 Secundo, nam bis arſit; primum cum tempore belli Trojani precibus Veneris in eum Vulcanus magnam ignis vim injecit: deinde cum Phaetonis eſt exortum incendium. 7 Fluvius Trojæ. 8 Melas fluvius eſt Mygdoniæ, qui oves nigras efficere dicitur: μέλας enim dicitur *niger*. 9 Laconiæ fluvius eſt juxta Tænarum pro-

Arſit & Euphrates Babylonius, arſit [10] Orontes,
[11] Thermodoonque citus, [12] Gangeſque, & [13] Phaſis, & [14] Iſter.
[15] Æſtuat [16] Alpheus, ripæ [17] Sperchiades ardent,
Quodque ſuo [18] Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum:
Et, quæ [19] Mæonias celebrarant [20] carmine ripas,
[21] Flumineæ volucres medio caluere [22] Cayſtro.
[23] Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet: [14] oſtia ſeptem
[25] Pulverulenta [26] vacant, [27] ſeptem ſine flumine valles.
[28] Sors eadem Iſmarios Hebrum cum Strymone ſiccat,
[29] Heſperioſque amnes [30] Rhenum, [31] Rhodanumque, [32] Padumque,
Cuique fuit rerum promiſſa potentia [33] Tibrim.
Diſſilit omne ſolum, penetratque in Tartara rimis
Lumen, & [34] infernum terret cum [35] conjuge regem:
Et mare contrahitur, ſiccaque eſt campus arenæ
Quod modo pontus erat; quoſque altum texerat æquor,
[36] Exiſtunt montes, & ſparſas [37] Cycladas augent:
Ima petunt piſces: nec ſe ſuper æquora curvi
[38] Tollere conſuetas audent delphines in [39] auras.
Corpora [40] phocarum ſummo reſupina profundo
[41] Examinatæ jacent: ipſam quoque [42] Nerea fama eſt,
Do-

promontorium in mare exiens. Eſt enim *Tænarus* & promontorium, & urbs, & portus Laconiæ.

10 Syriæ fluvius eſt. 11 Scythiæ fluvius eſt, juxta quem Amazones olim habitaverunt. 12 Indiæ fluvius eſt. 13 Fluvius eſt Colchorum, unde *Phaſiani* ſunt dicti.

14 Fluvius eſt Pannoniæ, qui & *Danubius* dicitur. 15 Fluctuat, agitatur. 16 Fluvius Elidis juxta Piſam urbem decurrens, qui abſorptus a terra ſubter mare in fontem Arethuſam apud Syracuſas influit.

17 Sperchii, fluvii Theſſaliæ velociſſimi. 18 Fluvius Hiſpaniæ, aureas vehens arenas, quæ tunc incendio liqueſcebant. Tres autem ſunt fluvii aureas vehentes arenas, Pactolus, Hermus, & Tagus. 19 Fluviorum Lydiæ. Nam Lydia a *Mæone* fluvio *Mæonia* fuit appellata.

20 Cantu. 21 Cygni flumina incolentes. 22 Aſiæ fluvio.

23 Ægypti fluvius eſt, cujus origo antiquis ignota. Ideoque & tunc *caput occluſiſſe*, & *adhuc latere* ait. Sic Tibullus: *Nilo pater, quanam poſſum te dicere cauſa, Aut quibus in terris occuluiſſe caput*. 24 Exitus per quos in mare ſe exonerat. *Oſtia* enim ſunt fluviorum exitus, per quos in mare exonerantur. Virg. *Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo*.

25 Pulvere plena. 26 Vacua ſunt aqua. 27 Septem Nili oſtia valles ſine aqua ſunt effecta.

28 Idem infortunium Q. d. Eadem ſorte Hebrus ac Strymon, Thraciæ fluvii, ſiccantur. *Iſmarios* vocat per Synecdochen ab *Iſmaro* Thraciæ monte. 29 Occidentales.

30 Fluvius eſt Galliam a Germania dividens. 31 Galliæ fluvium.

32 Italiæ fluvium. 33 Thuſciæ fluvium, per mediam Romam labentem. 34 Plutonem.

35 Uxore Proſerpina. 36 Extant, apparent, ac extra aquas ſtent. 37 *Cyclades* inſulæ ſunt Ægæi maris, in orbem diſpoſitæ. Unde etiam *Cyclades* ſunt dictæ, κύκλος enim *circulus* dicitur. Scopuli ergo, qui tum è mari extabant, Cycladum numerum augebant. 38 Jactare. 39 In aerem, ſc. propter calorem, quod natura facere conſueverunt. 40 Vitulorum marinorum, quod boum imitentur mugitum. 41 Perturbata, aut mortua. 42 *Nereus* Deus marinus.

Doridaque, & natas, tepidis latuiſſe ſub undis.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
[43] Exerere auſus erat; ter non tulit [44] aeris ignes.

43 Emittere, extollere ex aquis. | 44 Fervores & æſtus aeris.

VII.

Tellus de Orbis exitio expoſtulat cum Jove.

[1] Alma tamen [2] Tellus, ut erat circundata ponto
Inter aquas pelagi, [3] contractoſque undique fontes,
Qui ſe condiderant in opacæ viſcera matris,
Suſtulit [4] omniferos [5] collo tenus arida vultus:
Oppoſuitque manum fronti, magnoque tremore
Omnia concutiens paulum [6] ſubſedit; & infra
Quam ſolet eſſe, fuit: ſacraque ita voce profatur.
Si [7] placet hoc, meruique, quid o tua fulmina ceſſant,
Summe Deum? liceat peritura viribus ignis,
Igne [8] perire [9] tuo, [10] cladem que [11] autore levare.
[12] Vix equidem fauces hæc ipſa in verba [13] reſolvo:
(Preſſerat ora vapor) toſtos en aſpice crines,
Inque oculis fumum; volitant ſuper ora favillæ.
Hoſne mihi fructus? hunc fertilitatis honorem,
Officiique refers, quod adunci vulnera aratri
[14] Raſtrorumque [15] fero, totoque [16] exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia fruges
Humano generi, vobis quoque [17] thura miniſtro?
Sed tamen [18] exitium [19] fac me meruiſſe: quid [20] undæ,
Quid meruit [21] frater? cur illi tradita ſorte
Æquora decreſcunt, & ab æthere longius abſunt?
Quod ſi nec fratris, nec te mea gratia [22] tangit;

At

1 Fœcunda, alens, ab *alendo* dicitur: nam terra omnia alit ac nutrit animantia. 2 Dea ipſius eſſe dicitur terræ: nam terra ipſum eſt elementum. 3 Ex omni loco congregatos atque coactos: ob nimium enim æſtum fontes in ima terræ refugerant, ne penitus exſiccarentur. 4 Omnia ferentes & producentes. 5 Uſque ad collum.

6 Terræ motu depreſſa eſſe videtur, quod fieri nequit, cum mundi ſit centrum, & undique æqualiter cœlo diſtet. 7 Telluris ſive Terræ querela hæc eſt ad Jovem, ſignificantis, ut, ſi igne ſibi pereundum ſit, potius ſuo fulmine, quam incendio illo Phaetontis, conflagrari permittat: rogantiſque eum, ut jam ſibi, ne tali caſu pereat, velit ignoſcere. Siquidem inter alia quæ cunctis animantibus *quotidie* præſtat, ipſi etiam thura, quæ in ſacrificio adhibentur ſuo, miniſtrat. 8 Sc. *mihi*, i. ſi mihi pereundum ſit. 9 Tuo fulmine.

10 Levem facere & extinguere hunc ignem quo omnia comburuntur. 11 Illæ vero calamitates levius feruntur, quarum autores magni ſunt atque potentes. 12 Cum difficultate hæc paucula eloqui poſſum. *Fauces* autem ſunt ſuperior pars gulæ mento propinqua.

13 Aperio. 14 Inſtrumentorum ruſticorum, quibus agri coluntur. Eſt autem objectio ingratitudinis.

15 Patior. 16 Defatigor.

17 Quibus in ſacrificiis utimini.

18 Paulo ante *cladem* dixit.

19 Eſto, finge, pone. 20 Aquæ, ſc. *meruerunt*. 21 Neptunus, cui ſorte in mundi diviſione maria obtigerunt. 22 Movet.

Digitized by Google

At cœli miſerere tui: circumſpice, utrinque
[23] Fumat uterque polus; quos ſi violaverit ignis,
Atria veſtra ruent. [24] Atlas en ipſe laborat,
Vixque ſuis humeris [25] candentem ſuſtinet axem.
Si freta, ſi terræ pereunt, ſi regia cœli;
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis
Si quid adhuc ſupereſt, [26] & rerum conſule ſummæ.
Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit, nec dicere plura; ſuumque
[27] Retulit os in ſe, [28] pronioraque Manibus antra.

23 Duobus polis cœlum ſuſtinetur, qui ſi fuerint combuſti, caſurum eſt cœlum.

24 Mons eſt Mauritaniæ, qui cœlum ideo ſuſtinere fingitur, quod Atlas, qui in illum montem fertur mutatus, primus omnium aſtrologica ſcrutari cœperit: vel etiam propter altitudinem: eſt enim tam altus, ut cacumen ejus cerni nequeat, nubibuſque perpetuis tegatur.

25 Ardentem polum.

26 Vide ne ſumma rerum pereat, ac genera rerum perdantur.

27 Translatum a ſerpentibus.

28 Speluncas inferius propiores. Sunt enim *Manes* animæ mortuorum.

VIII.

Phæthon fulmine percutitur. Ejus tumulus & elogium tumulo inſcriptum.

At [1] pater omnipotens ſuperos [2] teſtatus, & [3] ipſum,
Qui dederat currus; niſi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, ſummam petit [4] arduus arcem;
[5] Unde ſolet [6] nubes [7] latis inducere terris;
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
Sed neque, quas poſſet terris inducere nubes,
Tunc habuit, nec, quos cœlo demitteret, imbres.
[8] Intonat, & dextra [9] libratum fulmen ab aure
Miſit in [10] aurigam: pariterque, [11] animaque rotiſque
[12] Exuit, & ſævis [13] compeſcuit ignibus ignes.
[14] Conſternantur equi: & ſaltu in contraria facto
Colla jugo excutiunt, abruptaque lora relinquunt,
Illic fræna jacent, illic temone [15] revulſus
Axis,

1 Jupiter. 2 Cum in teſtimonium ſeu teſtes vocaſſet, teſtes feciſſet. Teſtari enim aliquando idem eſt, quod teſtem vocare, adhibere. Virg. *Vos æterni ignes, & non violabile veſtrum Teſtor numen*, ait *Teſtari* proprie nihil aliud eſt, quam teſtimonium dicere. Accipitur etiam *teſtari*, pro teſtamentum condere, i. voluntatem ſupremam teſtificari: hinc enim dictum eſt *teſtamentum*, quod voluntatis noſtræ veluti teſtimonium ſit.

3 Apollinem. 4 Arduus petit arcem, i. e. petit arcem arduam, vel altam. 5 Ex ſua arce. 6 Immittere nebulas. 7 Late parentibus. 8 Tonat, tonitrua mittit.

9 Vid. quæ nos Verſ. *Lactentis vituli &c.* Lib. II. Cap. XIII.

10 Phaetontem, currus Solis rectorem. 11 Vita.

12 Expulit.

13 Extinxit. Sic alibi: *Nec quia rex mundi compeſcuit ignibus ignes, ipſe ſuis Phaeton infitiandus erat.*

14 Terrentur.

15 Avulſus, abſtractus.

Axis, in hac radii fractarum parte rotarum:
Sparſaque ſunt late [16] laceri [17] veſtigia currus.
At Phaethon, [18] rutilos [19] flamma populante capillos,
[20] Volvitur in præceps, longoque per aera tractu
[21] Fertur: ut interdum de cœlo ſtella ſereno,
Quæ ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.
[22] Quem procul a patria diverſo maximus orbe
Excipit [23] Eridanus, fumantiaque abluit ora.
Najades [24] Heſperiæ [25] trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo, [26] ſignant quoque carmine [27] ſaxum:
Hic [28] ſitus eſt Phaethon, currus auriga paterni;
[29] Quem [30] ſi [31] non tenuit, magnis tamen [32] excidit auſis.

16 Fracti, diſſipati. 17 Signa & partes. 18 Flavos. 19 Igne comburente. *Popula* vel *populare* autem eſt deprædari, diripere, ſpoliare. Virg. *Populatque ingentem farris acervum*. 20 In caput cadit 21 Agitatur. 22 Phaetontem.
23 Qui alio nomine Padus dicitur. Italiæ fl. maximus.

24 Italicæ 25 Fulmine in tres partes fiſſo. 26 Inſcribunt.
27 Sepulchri Belgice, *de Zerk*.
28 Poſitus, ſepultus. Eſt autem Epitaphium in Phaetontem.
29 Currum. 30 Quamvis. Ovid. *Si deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas*. 31 Tenere non potuit.
32 Magna tamen aggredi auſus eſt.

IX.

Sorores Phæthontis in arbores mutantur; Cycnus in olorem.

At [1] pater [2] obductos luctu [3] miſerabilis [4] ægro
Condiderat vultus: &, ſi modo credimus, unum
Iſſe diem ſine ſole ferunt: incendia lumen
Præbebant, [5] *aliquiſque malo fuit uſus in illo*.
At [6] Clymene poſtquam dixit, quæcunque fuerunt
In tantis dicenda malis; [7] lugubris & [8] amens,
Et laniata ſinus, totum [9] percenſuit orbem,
[10] Exanimeſque artus primo, [11] mox oſſa requirens:
Repperit oſſa tamen peregrina [12] condita ripa,
[13] Incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrymis, & [14] aperto pectore fovit.
Nec minus [15] Heliades lugent, & inania morti
Munera dant lacrymas, & [16] caſæ pectora [17] palmis
Non

1 Apollo. 2 Tectos, velatos.
3 Miſerandus, miſeratione dignus. 4 Ab effectu, quod homines ægros & mœſtos reddat. 5 Aliqua utilitas. 6 Mater Phaetontis.
7 Pullis veſtibus, quæ luctui convenient, induta. 8 Exanimata, perturbata.
9 Peragravit.
10 Cadaver filii & membra mortua primum quærens. 11 Deinde.

12 Sepulta. 13 Sepulcro ſe proſtravit. 14 Nudo. 15 Solis filiæ, ἀπὸ τȣ̃ ἡλίȣ, a *Sole*, quæ etiam à fratre Phaetonte *Phaetontiades* fuerunt appellatæ. Earum nomina ſunt, *Phaetuſa*, *Lampetia*, & *Phœbe*: quæ cum fratrem per quatuor menſes aſſidue fleviſſent, tandem Jovis miſericordia in populos arbores ſunt mutatæ. 16 Cædentes & percutientes, 17 Manibus.

Non auditurum miſeras Phaetonta querelas
Nocte dieque vocant, [18] aſternunturque ſepulcro.
[19] Luna quater junctis implerat cornibus orbem;
[20] Illæ more ſuo (nam [21] morem fecerat uſus)
Plangorem dederant, è quis Phaethuſa ſororum
Maxima, cum vellet [22] terræ procumbere, queſta eſt
[23] Diriguiſſe pedes: ad [24] quam conata venire
Candida [25] Lampetie, [26] ſubita radice retenta eſt.
[27] Tertia, cum crinem manibus [28] laniare pararet,
Avellit frondes: hæc ſtipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos ſua brachia ramos.
Dumque ea mirantur, cortex, humeroſque, manuſque,
[29] Ambit: & [30] extabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater, niſi quò trahit impetus illam,
Huc eat atque illuc? &, dum licet, oſcula jungat?
Non ſatis eſt; [31] truncis [32] avellere corpora [33] tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpit: at [34] inde
Sanguineæ [35] manant, tanquam de vulnere, guttæ.
Parce, precor, mater, quæcumque eſt [36] ſaucia clamat,
Parce, precor: noſtrum laceratur in arbore corpus.
Jamque [37] vale: [38] cortex in verba noviſſima venit.
[39] Inde fluunt lacrymæ, ſtillataque ſole [40] rigeſcunt
De ramis [41] electra novis; quæ [42] lucidus amnis
[43] Excipit, & [44] nuribus mittit geſtanda Latinis.
[45] Affuit [46] huic monſtro proles Stheneleja Cycnus,
Qui tibi materno quamvis a ſanguine junctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. [47] Ille relicto
(Nam [48] Ligurum populos, & magnas rexerat urbes)
Imperio, ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implerat, ſylvamque ſororibus auctam;

Cum

18 Stratæ ſuper ſepulcro jacent.
19 Quatuor menſes tranſierat. Nam ſingulis quinuſque menſibus Luna repletur. 20 Heliades.
21 Conſuetudinem plangendi.
22 Se in terram proſternere.
23 Rigidos & duros eſſe factos.
24 Phaetuſam.
25 Phaetuſæ ſoror.
26 Subito nata.
27 Phœbe. 28 Lacerare.
29 Circumdat. 30 Extra corticem ſtabant. 31 Truncus eſt pars arboris craſſior, e qua rami enaſcuntur. 32 Abſtrahere. 33 Conatur. 34 Ex ramis. 35 Defluunt.
36 Vulnerata. 37 Vox ſalutantis eſt, cum ab aliquo recedimus, quo verbo, & qui recedit, utitur dicens, vale: & qui remanet reſpondens, tu quoque vale: ſicut ſalve & ave ſalutationes ſunt venientis, quibus vocibus ſimiliter utuntur & qui ſalutant, & qui ſalutati reſalutant.
38 Cortex, os abducens, verba Heliadum ultima occupavit.
39 Ex illis arboribus. 40 Rigida ac dura ſunt. 41 Quæ Latine ſuccina dicuntur. Eſt autem Electrum genus metalli.
42 Eridanus.
43 Quæ circa Eridanum inveniuntur.
44 Italis mulieribus.
45 Interfuit. 46 Quo Heliades in populos arbores, ipſarum autem lachrymæ in electra fuerunt mutatæ. 47 Cygnus. 48 Cygnus enim erat rex Ligurie. *Liguria* Italiæ regio eſt inter amnes Varum & Macram ſita, Thuſciæ contermina, cujus caput Genua eſt. Illius incolæ *Ligures* appellantur.

Cum vox eſt 49 tenuata viro, 50 canæque capillos
Diſſimulant plumæ, collumque a pectore longe
51 Porrigitur, digitoſque ligat 52 junctura rubentes:
Penna latus velat 53 tenet os ſine acumine roſtrum;
Fit nova Cycnus avis, 54 nec ſe cœloque, Jovique
Credit, ut injuſte 55 miſſi memor ignis ab 56 illo
Stagna petit, 57 patuloſque lacus, ignemque 58 peroſus,
Quæ colat, elegit contraria 59 flumina flammis.

49 Tenuis ac gracilis facta.

50 Et capilli cani in plumas itidem canas fuerunt mutati.

51 Prolongatur. 52 Copulatio: nam cygnorum digiti & rubent, & quadam cartilagine junguntur.

53 Os in roſtrum obtuſum ac ſine ullo acumine fuit mutatum.

54 Nec ſe aeri ætherive committit. Hoc autem idcirco fingitur, quia cygni nunquam altius volant.

55 Jacti fulminis.

56 Jove.

57 Late patentes. 58 Odio habens. Paſſive etiam ſumitur, & ſignificat eum qui odio habetur.

59 Ita in 1. *Cumque ſit ignis aquæ pugnax*.

X.

Phœbus a Superis oratus, currum & priſtina munia repetit.

1 Squalidus interea genitor Phaethontis, & 2 expers
Ipſe ſui decoris: 3 qualis, cum deficit orbi,
Eſſe ſolet; lucemque odit, ſeque ipſe, diemque;
4 Datque animum in luctus, & 5 luctibus adjicit iram;
Officiumque negat mundo. 6 Satis, inquit, ab ævi
Sors meâ principiis fuit irrequieta, pigetque
Actorum ſine fine mihi, ſine honore laborum.
Quilibet alter 7 agat portantes lumina currus:
Si nemo eſt, omneſque dei non poſſe fatentur;
8 Ipſe agat, ut ſaltem, dum noſtras 9 tentat habenas,
10 Orbatura patres aliquando fulmina 11 ponat.
12 Tunc ſciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruiſſe necem, qui non bene rexerat illos.

Ta-

1 Mærorem deſcribit Phœbi, quem ex Phaetontis filii morte conceperat. 2 Sine parte ſui ſplendoris & ornatus, eoque privatus & carens. *Expers* enim dicitur, quod eſt ſine parte, carens ſeu vacuus. Sic *expers doloris* dicitur, qui non ſentit dolorem. 3 Tunc enim obſcurus eſſe videtur, cum lumen illius terris aufertur, ut cum occidit, aut Eclipſin patitur.

4 Luget. 5 Lugendo ira exardeſcit. 6 Ordo eſt: *Sors mea fuit ſatis irrequieta a principiis ævi*, i. Simul ac natus fui, *vita & conditio mea nunquam quievit & tranquilla fuit*. 7 Ducat.

8 Jupiter, qui tam potens terribiliſque eſt. 9 Tenet, Retinet. Eſt enim a *teneo* derivatum.

10 Filiis privatura, *Orbare* enim eſt aliqua re cara (ut ſunt filii atque oculi) privare. Unde *orbi* dicuntur, qui oculi, filiiſve aut parentibus privati ſunt.

11 Deponat, 12 Ordo & ſenſus eſt: Tunc jupiter expertus vires ignipedum & velocium equorum, ſciet eum, qui non rexerat bene illos, non meruiſſe mortem.

Talia dicentem circumſtant omnia Solem
Numina, neve velit tenebras inducere terris
Supplice voce rogant: [13] miſſos quoque Jupiter ignes
Excuſat, precibuſque minas [14] regaliter addit.
Colligit amentes, & adhuc terrore paventes,
Phœbus equos, ſtimuloque dolens, & [15] verbere [16] ſævit;
Sævit enim, natumque objectat, & imputat illis.

13 Miſſa fulmina in Phaetontem. 14 Imperioſe, ac eo jure quod habent reges. 15 Flagello & ſcutica. 16 Furit, ac ſævitiam in equos, nihil mali meritos, exercet.

XI.

Caliſto in urſam mutat.

At [1] pater omnipotens ingentia mœnia cœli
[2] Circuit, & ne quid [3] labefactum viribus ignis
[4] Corruat, [5] explorat: quæ poſtquam firma, ſuique
Roboris eſſe videt, terras hominumque labores
Perſpicit (Arcadiæ tamen eſt [6] impenſior illi
Cura [7] ſuæ) fonteſque, & nondum audentia labi
Fulmina [8] reſtituit; dat terræ gramina, frondes
Arboribus, lætaſque jubet vireſcere ſylvas.
Dum redit, itque [9] frequens, in [10] virgine Nonacrina
[11] Hæſit, & [12] acceptis [13] caluere ſub oſſibus ignes.
Non erat [14] hujus opus lanam [15] mollire trahendo,
Nec poſitas [16] variare comas: ſed [17] fibula veſtem,
[18] Vit-

1 Jupiter. 2 Circumit.

3 Ruptum, tractum. 4 Concedat, ſimul ruat. 5 Diligenter inquirit. Unde *exploratores* dicti, qui hoſtium conſilia ſcrutantur.

6 Major. 7 A ſe amatæ: ſive propter Maiam, quæ in Cyllene, Arcadiæ monte, Mercurium peperit; ſive quod Arcades non minus, quam Cretenſes, apud ſe natum eſſe Jovem contendunt. 8 In ſtatum priſtinum reducit. Juſtin. Hunc regno a patre privatum filius *reſtituerat*. Aliquando *reſtituere* eſt reddere. Ter. Ut ſuis *reſtituam*.

9 Sæpius. 10 Calliſtone, Lycaonis & Nonacridis filia: quam cum vidiſſet Jupiter, ita excellenti ejus pulcritudine captus eſt, ut, cum blanditiis ea potiri non poſſet, ſe finxerit eſſe Dianam, cujus Calliſto addittima comes erat. Hac igitur arte compreſſa a Jove cum Arcadem peperiſſet, in urſam a Junone, ne iterum Jovi placeret, mutata eſt. Eam vero cum filius Arcas, jam adultus, in venatione ferire vellet, miſeratione Jovis ambo in ſydera fuerunt tranſlati, ac juxta polum, qui ab ipſis Arcticus fuit cognominatus, collocati. Quod cum Juno animadvertiſſet, Tethym nutricem rogavit, ne unquam permitteret eos in mare deſcendere. Ideoque Septentriones nunquam occidere dicuntur. Nonacris eſt etiam mons Arcadiæ.

11 Fixus eſt. 12 Amores concepti. *Ignis* enim frequenter pro amore ponitur a Poetis: ut enim ligna comburuntur igne, ſic juvenum corda amore dicuntur ardere.

13 Inflammati ſunt.

14 Calliſtonis.

15 Filare ac ſubigere lanam.

16 Variis coloribus ornare a quod laſcivæ virgines maxime facere ſolent.

17 *Een geſpe, halk, riema a figo.*

[18] Vitta [19] coercebat [20] neglectos alba capillos,
Et modo leve manu [21] jaculum, modo ſumpſerat arcum.
Miles erat [22] Phœbes: nec Mænalon attigit ulla
Gratior [23] hac [24] Triviæ. Sed *nulla potentia longa eſt.*
[25] Ulterius medio ſpatium Sol altus habebat,
Cum [26] ſubit [27] illa nemus, [28] quod [29] nulla ceciderat ætas,
[30] Exuit [31] hic humero pharetram, [32] lentoſque [33] retendit
Arcus; inque [34] ſolo, quod texerat herba, jacebat:
Et pictam poſita pharetram cervice premebat.
[35] Ecce ſuo comitata choro Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, & cæde ſuperba ferarum,
Aſpicit [36] hanc, viſamque vocat: clamata refugit,
Heu quam difficile eſt crimen non [37] prodere vultu?
Vix oculos [38] attollit humo: nec ut ante ſolebat,
Juncta [39] Deæ lateri, nec toto eſt agmine prima:
Sed ſilet, & læſi dat ſigna rubore [40] pudoris.
I procul hinc, [41] dixit, nec ſacros [42] pollue [43] fontes,
Cynthia: deque ſuo juſſit [44] ſecedere [45] cœtu,
Senſerat [46] hoc olim magni matrona Tonantis,
Diſtuleratque graves in idonea tempora pœnas:
Cauſa moræ nulla eſt: & jam puer Arcas ([47] id ipſum
Indoluit Juno) fuerat de [48] pellice natus.

49 Quo

18 Ligamentum capitis, i. faſcia, qua circum caput veteres, vel crines vel ſerta, aut flores, aut quidvis aliud deligabant.

19 Conſtringebat. 20 Impexos, inornatos crines. 21 Telum.

22 Dianæ, quæ eadem cum Luna eſſe putatur. 23 Calliſtone.

24 Dianæ: quod in *triviis* coli conſueverit, vel a triplici curſu ſub Zodiaco. 25 Meridies jam præterlapſus erat, aut major diei pars præterierat. 26 Ingreditur.

27 Calliſto. 28 Cujus nemoris arbores nullo unquam tempore fuerant cæſæ. Sic 12. Metam. *Sylva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas.* 29 Nullius ætatis homines. Continens pro contento.

30 Calliſto depoſuit. 31 In hoc nemore. 32 Flexibiles, Virg. *Lenta ſalix.* 33 Remiſit, relaxavit: arcus enim, niſi retendantur, molles efficiuntur. Ubi obiter notandum eſt, præpoſitionem (*Re*) ſæpe verbi ſignificationem, cum quo componitur, contrariam facere; ut, *Retego*, i. quod tectum erat denudo, *Reſero*, quod ſera clauſum erat, aperio, *Recludo*, clauſum patefacio; *Revelo*, velamentum tollo; *Reſigno*, ſignatum aperio; *Retexo*, quod textum erat diſſolvo, & alia hujuſmodi.

34 Terra. 35 Hæc particula ſubitum aliquid ſignificat. 36 Calliſtonem. 37 Detegere, manifeſtare. *Prodi* autem proprie arcana dicuntur. 38 Elevat, erigit. 39 Dianæ. 40 Pudicitiæ violatæ.

41 Diana.

42 Contamina.

43 Veteres enim omnes aquas putabant eſſe ſacras. Hæc eadem ſententia legitur in principio 2. Faſt. *Inter Hamadryadas*, uſque ad *ne lavet Arbon aquis.*

44 Seorſum abire, & recedere. *Secedere* enim eſt ſeorſum ab hominum frequentia recedere. Hinc *receſſus* derivatur, i. receſſus in locum ſecretiorem. 45 Conſortio, conventu. 46 quod Calliſto a *Jove* eſſet vitiata. 47 Propter id ipſum indignata eſt Juno, ſc. quod Calliſto puerum peperiſſet. 48 Calliſtone, concubina Jovis. Poſtquam Juno convertit & oculos & animum in Arcadem, è Calliſtone natum, excandeſcere verbis cœpit.

[49] Quo [50] ſimul obvertit ſævam cum lumine mentem;
[51] Scilicet hoc etiam reſtabat adultera, dixit,
Ut [52] fœcunda fores, fieretque injuria partu
Nota, Joviſque mei [53] teſtatum dedecus eſſet.
[54] Haud impune feres: adimam tibi namque figuram,
Qua tibi, quaque places noſtro [55] importuna marito.
[56] Dixit, & arreptam prenſis a fronte capillis
[57] Stravit humi pronam. [58] Tendebat brachia [59] ſupplex:
Brachia cœperunt nigris [60] horreſcere [61] villis,
Curvarique manus, & [62] aduncos creſcere in ungues,
Officioque pedum fungi, laudataque [63] quondam
Ora [64] Jovi [65] lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos, & verba precantia flectant,
[66] Poſſe loqui eripitur: vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
[67] Mens antiqua tamen facta quoque manſit in urſa,
Aſſiduoque ſuos gemitu teſtata dolores,
Qualeſcunque [68] manus ad cœlum & ſidera [69] tollit,
Ingratumque Jovem nequeat cum dicere, ſentit.
Ah! quoties [70] ſola non auſa quieſcere ſylva,
Ante domum, quondamque ſuis erravit in agris!
Ah! quoties per [71] ſaxa canum latratibus [72] acta eſt,
[73] Venatrixque metu venantum territa fugit!
Sæpe feris latuit viſis oblita [74] quid eſſet,
Urſaque conſpectos in montibus [75] horruit urſos:
Pertimuitque lupos, quamvis [76] Pater eſſet in [77] illis.

49 In quem puerum Arcadem.
50 Poſtquam.
51 Hæc vox affectui ſervit & indignationi. Ferè autem Juno indignata loqui fingitur a Poetis.
52 Conciperes. *Fœcundæ* enim *mulieres* dicuntur, quæ concipiunt.
53 Tanquam teſtimonio approbatum. 54 Non abibis impunita.
55 Parum decora, impertinens. *Importunus* is dicitur, qui neque loci, neque temporis, neque perſonæ habet rationem, moleſtus.
56 Juno. 57 Proſtravit, projecit in terram.
58 Extendebat.
59 Humiliter orans. 60 Horrida & aſpera fieri. 61 Pilis. *Villus* autem eſt multorum pilorum collectio, quales ſunt in jubis leonum & luporum: 62 Curvos.
63 Anteliac. 64 A Jove.
65 Amplo oris foramine & ſpatio. 66 Facultas loquendi.
67 Priſtinus animus. 68 Nam urſi prioribus pedibus manuum vice funguntur, eoſque erigunt.
69 Attollit. 70 Deſerta, & ab hominibus non habitata. 71 Montes. 72 Agitata, impulſa. 73 Quæ prius venatrix fuerat. 74 Se eſſe urſam. 75 Cum quodam horrore timuit. 76 Lycaon, pater Calliſtonis. 77 Inter illos lupos: Lycaon enim in lupum mutatus fuit, ut vidimus lib. 1.

XII.

Caliſto inter ſidera, cum Arcade filio, reponitur a Jove.

[1] Ecce Lycaoniæ proles [2] ignara [3] parentis
[4] Arcas adeſt, ter [5] quinque ferens natalibus annos:
Dumque feras [6] ſequitur, dum [7] ſaltus eligit [8] aptos,
Nexilibuſque [9] plagis ſylvas [10] Erymanthidas [11] ambit,
[12] Incidit in [13] matrem, quæ [14] reſtitit Arcade viſo,
[15] Et cognoſcenti ſimilis fuit. [16] Ille [17] refugit,
Immotuſque oculos in ſe ſine fine tenentem
[18] Neſcius extimuit, propiuſque accedere [19] fugit.
[20] Vulnifico fuerat fixurus pectora telo:
[21] Arcuit [22] omnipotentes, [23] pariterque [24] ipſoſque, [25] nefaſque
Suſtulit, & celeri raptos per [26] inania vento,
Impoſuit cœlo, [27] vicinaque ſidera fecit.
[28] Intumuit Juno, poſtquam inter ſidera pellex
Fulſit; & ad canam deſcendit in æquora [29] Tethyn,
[30] Oceanumque ſenem, quorum reverentia movit
Sæpe Deos: cauſamque viæ [31] ſcitantibus, inquit,
Quæritis æthereis quare [32] regina Deorum
Sedibus hic adſim? [33] Pro me [34] tenet altera cœlum.

Men-

1 Subjungit Poeta alteram Caliſtus & Arcados fabulam, & more comico, quod poſt annos quindecim factum eſt, quaſi recens ſubſecutum priori annectit, quo facilius ad cæteras fabulas pergere poſſit.

2 Neſciens eam in urſam mutatam eſſe. 3 Matris Calliſtonis; Lycaonis filiæ. 4 Filius Jovis ex Calliſtone. 5 Annos quindecim natus. 6 Perſequitur. 7 Sylvas. Saltus enim a *ſaliendo*, i. ſaltando derivatur, quod feræ in illo *ſaltus* faciant. Unde *ſaltuarii* dicuntur ſaltuum & agrorum cuſtodes.

8 Venationi idoneos. 9 Retibus connexis. Multis enim nodis retia nectuntur. *Plagæ* autem, prima brevi, retia dicuntur par ora ad capiendas feras: *Plagæ* item in cœli terræve diviſione dicuntur ſpatia & tractus, *Landſtreken*, *Countreyen*. 10 Montis Erymanthi, qui eſt in Arcadia. 11 Circumdat, circuit. 12 Caſu incurrit. Sæpius enim *incido* ſumitur pro caſu incurro, aut de improviſo labor: ut, *incidi* in latrones. Cic. *Incidi in errorem*. 13 Calliſtonem in urſam mutatam. 14 Manſit ſtare, ut ipſam exſpectaret. 15 Et videbatur Arcadem, filium ſuum, cognoſcere.

16 Arcas. 17 Aufugit.

18 Ignarus eſſe matrem. 19 Noluit, recuſavit. 20 Vulaus inferenti Jaculo. 21 Vetuit, prohibuit, ſc. ne Arcaa telum dirigeret in matrem. 22 Jupiter. 23 Simul.

24 In altum tulit Calliſtonem & Arcadem. 25 Et abſtulit removitque parricidium, quod Arcas ignarus perpetraſſet, ni Jupiter prohibuiſſet. Et ſic duo diverſa unico verbo iſto *ſuſtulit* ſignificantur.

26 Per aerem, qui *inane* quoque dicitur, quod vacuus eſſe videatur.

27 Major enim Urſa & Arctophylax vicina ſunt, ac propinqua ſydera. 28 Indignata eſt.

29 *Thetys* Cœli & Veſtæ filia fuiſſe dicitur, uxor Oceani, ac Junonis nutrix, multorumque Deorum mater. 30 Maritum Tethyos.

31 Inquirentibus. 32 Ego Juno.

33 Loco mei.

34 Occupat, poſſidet.

Mentior, obſcurum niſi nox cum fecerit orbem,
Nuper honoratas ſummo [35] mea vulnera cœlo
Videritis ſtellas illic, ubi [36] circulus axem
Ultimus extremum, ſpacioque breviſſimus ambit.
Eſt [37] vero, cur quis Junonem lædere nolit.
Offenſamque [38] tremat, quæ proſum ſola nocendo?
O [39] ego quantum egi! quam vaſta potentia noſtra eſt!
Eſſe hominem vetui; facta eſt Dea: ſic ego pœnas
[40] Sontibus impono; ſic eſt mea magna poteſtas.
[41] Vindicet antiquam faciem, vultuſque ferinos
Detrahat, Argolica [42] quod in ante Phoronide fecit.
[43] Cur non [44] expulſa [45] ducit Junone, meoque
Collocat in thalamo, ſocerumque Lycaona ſumit?
At vos ſi [46] læſæ [47] tangit contemptus [48] alumnæ,
[49] Gargite cœruleo ſeptem [50] prohibete [51] triones,

35 Meos dolores & cruciatus.

36 Ad Polum Septentrionalem, ubi eſt ultimus ac breviſſimus circulus. Arcticus enim & Antarcticus circuli & ultimi ſunt, & aliorum breviſſimi. 37 Ironia indignationis plena. 38 Timeat me læſam.

39 Ironice hæc dicuntur a Junone. Q. d. Parum, ac potius nihil. 40 Nocentibus, pellicibuſque meis. 41 Revocet & Jupiter Calliſtonem in humanam faciem potius, quam inter ſydera conſtituatur. *Vindicare* autem hic idem eſt quod aſſerere, revocare. Sic dicimus *vindicare* aliquem in libertatem. *Vindico* proprie ſignificat ulciſcor, punio, caſtigo. Ovid. *Quique necem Craſſi vindicat, ultor erit.* Hinc *vindicta* dicitur, quoties injuriam, contumeliamve illatam punimus, & etiam *vindex* ultor injuriæ. *Vindico* vero compoſitum eſt ex *vis* & *dico*: qui enim ulciſcitur *injuriam*, *vim* ſibi factam dicit. Aliquando eſt, ab *injuria*, contumeliave defendo, & libero. Cic. Eſt & ſenectus natura loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar *vindicare*, i. defendere, liberare. Item attribuere, appropriare. Cic. Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum. Chii ſuum *vindicant*. 42. Ordo eſt: *Quod ante in Phoronide*, i. in Io, Phoronei nepte, *fecit*: illa enim, cum in vaccam Junonis metu fuiſſet mutata, humanæ formæ tandem a Jove fuit reſtituta.

43 Pulchra Ironia, qua id concedere videmur, quod maxime nolumus. Sic Dido apud Virg. 4. Æn. l. *ſequere Italiam ventis, pete regna per undas*. 44 Ejecta, repudiata. 45 Eam uxorem. 46 Offenſæ. 47 Commovet. 48 Mei, quæ a Thety ſui educata. *Alumnus* autem eſt filius, vel diſcipulus, qui ab aliquo, velut a patre, alitur, vel inſtruitur.

49 A mari profundo, cœli puri colorem imitante. *Cæruleus* enim eſt, quod cœli puri colorem imitatur. 50 Arcere. 51 Majorem Urſam cum Arctiphylace, vel cum Minore.

XIII.

XIII.

Corvus ex albo, niger.

Dii [1] maris [2] annuerant: habili [3] Saturnia curru
[4] Ingreditur [5] liquidum [6] pavonibus aera pictis,
Tam nuper pictis [7] cæſo pavonibus Argo,
[8] Quam tu nuper eras, cum candidus ante fuiſſes,
[9] Corve loquax, ſubito nigrantes verſus in alas.
Nam fuit [10] hæc quondam [11] niveis [12] argentea pennis
Ales, ut [13] æquaret totas ſine [14] labe columbas:
Nec [15] ſervaturis vigili Capitolia voce
Cederet anſeribus, nec amanti flumina Cycno.
Lingua fuit damno: lingua faciente loquaci,
Qui color albus erat, nunc eſt [16] contrarius albo.
Pulchrior in tota, quam Lariſſæa Coronis.
Non fuit [17] Æmonia. [18] Placuit tibi, Delphice: ſenſit
Ales adulterium Phœbeius; atque latentem
Detexit culpam elapſa eſt laure a Phœbo,
Et [19] pariter [20] vultuſque [21] Deo, [22] plectrumque, [23] colorque
Excidit, utque animus [24] tumida fervebat ab ira,
[25] Indevitato trajecit pectora telo.

26

1 Oceanus & Tethys. 2 Nutu promiſerant ſe prohibituros, ne Septentriones in mare deſcendant. Quod ideo dicitur a Poetis, quod hæ ſtellæ propter elevationem poli ſupra horizontem, neque Græcis, neque nobis occidere, i. ſub horizontem deſcendere videntur.

3 Juno Saturni filia. 4 Intrat. 5 Tenuem ac purum. 6 Variis coloribus diſtinctis. Currus autem Junonis a pavonibus trahi dicitur.

7 Interfecto Argo, cujus oculi caudæ pavonis a Junone fuerunt appoſiti, ut narravit l. 1.

8 Corvus initio quidem fuit candidus, ſed cum ejus indicio Apollo cognoviſſet, Coronidis amicam cum alio quodam juvene rem habere, eamque ſagittis intereciſſet, puerumque ſ[illegible] exciſo utero extraxiſſet, pœnitentia ductus, corvum indicem, ubi aliquid præmii ſperantem, ex albo nigrum effecit.

9 Apoſtrophe ad corvum, qua ſignificat Poeta, illum ſuæ loquacitatis merito pœnas dediſſe.

10 Hic corvus. 11 Albis, ut eſt nix. 12 Alba, ut eſt argentum. 13 Similis eſſet columbis.

14 Macula. 15 His verbis indicat Poeta Corvum nigrum effectum eſſe, antequam Roma a Gallis Senonibus obſidione cingeretur. Tunc enim cognita eſt mira anſerum ſagacitas. De qua ſic Lucret. *Et humanum longe præſentit odorem Romulidarum arcis ſervator candidus Anſer.* 16 Niger, qui color albo eſt contrarius. 17 Theſſalia.

18 Apoſtrophe ad Apollinem qui *Delphicus* dictus eſt a *Delphis*, ubi colebatur & oracula edebat.

19 Simul. 20 Hilaritas ac lætitia vultus. *Nam* vultus pro animi affectu mutatur, ut modo lætitiam, modo mœſtitiam præſeferat.

21 Apollini. 22 Inſtrumentum eſt, quo citara percutitur, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, i. a *percutiendo* dictum. 23 Nam ex rubicundo pallidus eſt effectus, quod indignantibus evenire ſolet. 24 Ab effectu, quod hominem tumeſcere cogat.

25 Quod nullo pacto poteſt devitari.

[26] Icta dedit [27] gemitum, tractoque a vulnere ferro
Candida [28] puniceo perfudit membra [29] cruore:
Et dixit, [30] Potui pœnas tibi, Phœbe, dediſſe,
Sed peperiſſe prius: [31] duo nunc moriemur in una.
[32] Hactenus: & pariter vitam cum ſanguine fudit.
Corpus [33] inane animæ frigus [34] lethale ſecutum eſt.
Pœnitet heu [35] ſero pœnæ crudelis [36] amantem,
Seque quod audierit, quod ſic [37] exarſerit odit;
Odit [38] avem, per quam [39] crimen, cauſamque [40] dolendi
Scire coactus erat: necnon arcumque manumque
Odit, cumque manu temeraria tela, ſagittas:
Collapſamque fovet: feraque ope vincere [41] fata
Nititur: & medicas exercet [42] inaniter artes.
Quæ poſtquam fruſtra tentata, [43] regumque parari
Vidit, & arſuros [44] ſupremis ignibus artus:
Tam vero [45] gemitus ([46] neque enim cœleſtia tingi
Ora licet lacrymis) alto [47] de corde [48] petitos
Edidit: haud [49] aliter quam cum ſpectante [50] juvenca,
Lactentis vituli dextra [51] libratus ab [52] aure
Tempora diſcuſſit claro cava malleus ictu.
Sed Phæbus natum flammis, uteroque [53] parentis
Eripuit, geminique tulit [54] Chironis in antrum.
Sperantemque ſibi non [55] falſæ [56] præmia linguæ,
Inter aves [57] albas vetuit conſiſtere corvum.

26 Percuſſa Coronis.
27 Ingemuit. 28 Rubro.
29 Sanguine. 30 Potui abs te puniri. 31 Et ego & infans.
32 Hæc locuta Coronis. 33 Corpus vacuum anima & mortuum.
34 Mortiferum. 35 Poſtquam nullum remedium poterat adhiberi.
36 Apollinem, qui amabat Coronidem. 37 Ira excanduerit.
38 Corvum. 39 Coronidis concubitum cum juvene Æmonio.
40 Mœrendi. 41 Mortem.
42 Fruſtra. 43 Struem lignorum ad cremandum cadaver Coronidis. *Rogus* enim eſt ſtrues lignorum ad cremanda cadavera. 44 Ultimis.
45 Ingemuit Apollo. 46 Dii enim flere non poſſunt. 47 Ex imo pectore. 48 Depromptos. 49 Hac ſimilitudine oſtendit, quam graviter gemuerit Apollo. 50 Vacca juniore, quæ jam vitula eſſe deſiit.
51 Vibratus, ſublatus. 52 Percutientis. Geſtum enim exprimit Janii, vitulum interficientis. Malleum enim auriculæ dextræ admovens, ictum vitulo infligit. Paſſus eſt. 53 Matris Coronidis. 54 *Chiron* filius fuit Saturni ex Philyra Oceani filia, cum qua in equum mutatus concubuit, Chironemque Centaurum ſuſtulit, propter quod *geminus* dicitur. Nam ex parte anteriore homo, ex poſteriore equus videbatur. 55 Veri indicii.
56 Mercedem. *Præmium* proprie dicitur id, quod tanquam loco juſtæ mercedis pro recte factis datur. Cic. Solon duabus rebus contineri Rempublicam dixit, *præmio*, & pœna. In ludis quoque & certaminibus *præmia* dicuntur, quæ proponuntur victoribus. Virg. *Protinus Æneas celeri certare ſagitta Invitat, qui forte velint, & præmia ponit.* 57 Apollo corvum ex albo nigrum fecit.

XIV.

XIV.

Variæ mutationes Æſculapii, Chironis, & Ocyroes.

[1] Semifer interea divinæ ſtirpis [2] alumno
Lætus erat, miſtoque oneri gaudebat honore.
Ecce venit [3] rutilis [4] humeros projecta capillis
Filia [5] Centauri, quam quondam Nympha Chariclo,
[6] Fluminis in [7] rapidi ripis enixa, vocavit
[8] Ocyroen. Non hæc artes contenta paternas
Edidiciſſe fuit: fatorum arcana [9] canebat.
Ergo ubi [10] vaticinos concepit mente furores,
Incaluitque [11] Deo, quem clauſum pectore habebat,
Aſpicit [12] infantem, Totique [13] ſalutifer orbi
Creſce, puer, [14] dixit: Tibi ſe mortalia ſæpe
Corpora [15] debebunt; animas tibi reddere ademptas
Fas erit; [16] idque ſemel Diis indignantibus auſus,
Poſſe dare hoc [17] iterum flamma prohibebere [18] avita;
Eque Deo corpus fies [19] exangue, Deuſque,

Qui

1 Chiron ſemiferus, i. ex dimidia parte ferus. 2 Æſculapio Apollinis filio. 3 Flavis crinibus.

4 Habens humeros rectos.

5 Ocyroe filia ipſius Chironis. *Centauri* vero ſunt Theſſaliæ populi, juxta Pelion montem habitantes, qui primi equos domare, & ex iis pugnare cœperunt: unde factum eſt, ut a vicinis populis primum conſpecti, membra partim humana, partim equina habuiſſe crederentur. 6 Caici. 7 Rapacis.

8 Sic dicta, quod in ripis Caici, fluminis Myſiæ rapidiſſimi, nata fuerit. Ὠκὺς velox, ῥόη curſus. 9 Prædicabat *Canere* enim aliquando ſumitur pro vaticinari, prædicere. Virg. *Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat*. *Canere* autem proprie, eſt voce modulari, cantare. Hinc *canere* Poetæ dicuntur, quoniam verſus rhytmica ratione compoſitos, cantando pronuntiare conſueverunt. Virg. *Arma virumque cano*. Aliquando etiam *canere* pro prædicare, & divulgare accipitur. Mart. *Quicquid fama canit, donat arena tibi*, i. quicquid fama prædicat & divulgat, quæ non modo a veritate, ſed etiam a forma veritatis remota ſunt, tu in Amphitheatro fieri potuiſſe oſtendis. 10 Vaticinandi ac futura prædicendi impetus.

11 Spiritu divino. 12 Æſculapium. *Infans* dicitur proprie qui nondum fari cœpit. Et accipitur *infans* pro brutorum animalium, avium fœtu. Sumitur & pro ſtulto, & quaſi loqui neſciente.

13 Salutem adferens & tribuens omnibus hominibus, Æſculapius enim adeo præſtans medicina fuit, ut etiam Hippolytum ab inferis revocaverit, propter quod a Jove fulmine fuit extinctus, ac poſtea Deus effectus. 14 Ocyroe.

15 Obligata, devincta erunt tibi. *Debeo* enim idem eſt, quod obligatus ſum. Pertinet ad omnia, quibus devincti ſumus. 16 Animas reddere ademptas.

17 Secundo.

18 Fulmine avi Jovis. *Avitum* enim eſt, quod ab *avo*, aut *avia* ad nos pervenit. 19 Sine ſanguine, mortuum, i. morieris. *Exangue* enim *corpus* cadaver notat. Virg. *Corpuſque exangue ſepulcro Reddit Hectoreum*. Proprie enim *exangue* id dicitur, quod eſt ſine ſanguine. Interdum pallidum, quod pallentes videantur ſanguine carere, cum ſanguis per extrema diffuſus ſit cauſa ruboris: contra, recedente ſanguine, ſubito pallescimus, ut in metu videmus accidere, cum ſanguis ſe recipit ad interiora.

Qui modo corpus eras, [20] & bis tua fata novabis.
Tu [21] quoque, care pater, non jam [22] mortalis & ævis
Omnibus [23] ut maneas, naſcendi lege creatus,
Poſſe mori cupies tum, cum cruciabere diræ
Sanguine [24] ſerpentis per [25] ſaucia membra recepto:
Teque ex [26] æterno [27] patientem [28] Numina mortis
Efficient, [29] tripliceſque Deæ tua fila [30] reſolvent.
Reſtabat [31] fatis [32] aliquid: ſuſpirat ab imis
Pectoribus, lacrymæque genis labuntur obortæ:
Atque ita: [33] Prævertunt, inquit, me fata, vetorque
Plura loqui, vociſque meæ [34] præcluditur uſus
Non fuerant [35] artes [36] tanti, quæ numinis iram
Contraxere mihi; mallem neſciſſe futura.
Jam mihi [37] ſubduci facies humana videtur:
Jam cibus herba placet; jam [38] latis currere campis
[39] Impetus eſt, in equam, cognataque pectora [40] vertor.
Tota tamen [41] quare? [42] Pater eſt mihi nempe [43] biformis.
Talia dicentis pars eſt extrema querelæ
Intellecta parum: [44] confuſaque [45] verba fuerunt.
Mox, nec verba quidem, nec equæ ſonus ille videtur,
Sed ſimulantis equam, parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus, & [46] brachia movit in herbas.
Tum digiti [47] coeunt, & quinos alligat [48] ungues

49

20 Et tuam vitam bis renovabis, ſcilicet ſemel, natus ex Apolline & Coronide, & ſecundo a morte & conflagratione fulminis in cœlum ſublatus, & Deus factus.

21 Patri quoque Chironi Ocyroe exitum prædicit. 22 Immortalis: cum enim ei ſagittas Herculis tractanti una ex iis decidiſſet in pedem, amens dolore precibus a Jove impetravit ut ſibi, quamvis immortali, mori liceret. Poſt mortem vero inter ſydera relatus Sagittarii nomen obtinuit. Unde Ovid. in Faſt. *Nona dies aderat, cum te, juſtiſſime Chiron, Bis ſeptem ſtellis corpore cinctus eras.*

23 Quamvis. 24 Hydræ, quæ, cum centum capita haberet, ab Hercule fuit interfecta: ejus ſanguine Herculis ſagittæ tinctæ, inſanabilia vulnera inferebant.

25 Vulnerata. 26 Ex immortali. 27 Mortalem. 28 Dii.

29 Parcæ, quæ tres dicuntur eſſe, Lacheſis, Atropos & Clotho. *Lacheſis* dicitur a λαχεῖν, quod ſortiatur exitus: *Atropos* ἀπὸ τοῦ μὴ τρέπεσθαι, quod fata inevitabilia ſint: *Clotho* à κλώθειν, quod ea quaſi *præſtituat* & deſtinet quæ cuique toleranda ſunt.

30 Nam in earum filis cujuſque vita eſſe dicitur, donec fila frangantur. 31 De fatorum arcanis, quæ referre inſtituerat Ocyroe.

32 Dicendum. 33 Occupant & impediunt. Nam in fatis erat, ut verteretur in equam. 34 Inſidioſe intercipitur. Alioqui *præcludere* eſt intercludere, præcidere. 35 Vaticinandi & futura prædicendi.

36 Tanti a me æſtimandæ ſeu faciendæ non fuerant, ut ira Deorum humanam amitterem figuram.

37 Auferri, ſubtrahi. 38 Per ſpatioſos campos. 39 Cupiditas eſt mihi currendi. Eſt figura loquendi Græca. 40 Mutor. 41 Sc. *convertor in equam.* 42 Chiron.

43 Utramque habet formam, & hominis, & equi. 44 In unum mixta. 45 Ocyroes. 46 Quibus verbis innuit, brachia in pedes anteriores fuiſſe commutata.

47 Conjunguntur. 48 Calceus

cor-

49 Perpetuo cornu levis ungula, creſcit & oris
Et colli ſpatium, longæ pars maxima 50 pallæ
Cauda fit; utque 51 vagi crines per colla jacebant,
In dextras abiere 52 jubas pariterque novata eſt
Et vox, & facies: 53 nomen quoque monſtra dederunt.

corneus, pedes muniens eorum animalium, quæ digitos non habent: *Een klaeuw*.

49 Continuo.

50 Palla eſt muliebre veſtimentum, ita dictum, quod palam & foris eo utebantur. 51 Diſperſi.

52 Crines a collo pendentes.

53 Nam ἵππος, i. equa, fuit appellata.

X V.

Batus in lapidem mutatus.

1 Flebat, opemque tuam fruſtra Philyreius heros,
Delphice, poſcebat: nam nec 2 reſcindere magni
3 Juſſa 4 Jovis poteras, nec, ſi reſcindere poſſes,
Tunc aderas: 5 Elim, 6 Meſſeniaque arva 7 colebas.
8 Illud erat tempus, quo te 9 paſtoria pellis
Texit; onuſque fuit baculus ſylveſtris olivæ;
10 Alterius, 11 diſpar ſeptenis fiſtula cannis.
Dumque amor eſt curæ, dum te tua fiſtula 12 mulcet,
Incuſtoditæ Pylios memorantur in agros
Proceſſiſſe 13 boves: videt 14 has Atlantide Maja
15 Natus, & arte ſua ſylvis occultat 16 abactas.
Senſerat hoc 17 furtum nemo, niſi natus in illo
Rure ſenex, Battum vicinia tota vocabat.
Divitis 18 hic 19 ſaltus, 20 herboſaque 21 paſcua 22 Nelei,

No-

1 Mutationem Batti in lapidem indicem nunc Poeta ſubjungit.

2 Mutare, irrita facere. Ter. Mihi non videtur, quod ſit factum legibus, *reſcindi* poſſe. *Reſcindi* vero proprie *teſtamenta* dicuntur, cum rumpuntur atque irrita fiunt.

3 Mandata. 4 Qui Ocyroen in equam commutavit. 5 *Elis* eſt urbs Peloponneſi, ab *Eleo*, Tantali filio, ſic appellata, vel ab *Eleo*, Neptuni filio. 6 *Meſſena* & regio & urbs fuit Poloponneſi.

7 Habitabas. Virg. *Pallas, quas condidit arces, ipſa colat*. Hinc *cultores* habitatores dicuntur.

8 Apollinis Metamorphoſim in paſtorem obiter deſcribit Poeta.

9 Quo tempore veſte paſtorali, ex pellibus confecta, indutus fuiſti.

10 Siniſtræ. Nam dextræ onus erat baculus, 11 Inæqualis, tibia ex ſeptem cannis inæqualibus confecta. Sic Virg. Eccl. 2. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula*. 12 Solatur, delectat. 13 Vaccæ. 14 Boves, i. vaccas. 15 Mercurius Majæ filius.

16 Abductas. Proprie enim *abigi* dicuntur armenta, i. abduci, furto tolli. Unde *abactores* vocantur pecorum fures, quos quidam *abigeos* vocant. *Abigo* autem proprie eſt expello, quaſi *extra ago*. Hinc *abigere* muſcas a facie dicimus: *abigere* oves a pratis. Et *abacti magiſtratibus* dicuntur, qui coacti deſeruerunt imperium, quaſi a magiſtratu expulſi. 17 Boum a Mercurio abactarum. 18 Battus.

19 Sylvas. 20 Herbis ac graminibus plena. 21 *Paſcha* ſunt, in quibus pecudes paſcuntur.

22 *Neleus* fuit pater Neſtoris,

Nobiliumque greges cuſtos ſervabat equarum.
23 Hunc 24 timuit, blandaque manu 25 ſeduxit, & 26 illi.
Quiſquis es, hoſpes ait, ſi forte armenta requiret
Hæc aliquis, 27 vidiſſe nega: neu 28 gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape præmia vaccam;
Et dedit. 29 Accepta, voces has reddidit 30 hoſpes;
Tutus eas; lapis iſte prius tua furta loquetur;
Et lapidem oſtendit. 31 Simulat Jove 32 natus abire,
33 Mox 34 redit: 35 &, verſa pariter cum voce figura,
Ruſtice, vidiſti ſi quas hoc limite, dixit,
Ire boves, fer opem, furtoque ſilentia deme;
Juncta ſuo pariter dabitur tibi fœmina tauro.
At 36 ſenior, poſtquam eſt merces 37 geminata, Sub illis
Montibus, inquit, erant; & erant ſub montibus illis.
Riſit 38 Atlantiades: &, Me mihi, 39 perfide, prodis?
De mihi prodis? ait: 40 perjuraque pectora 41 vertit
In durum 42 ſilicem, qui nunc quoque dicitur 43 Index?
Inque 44 nihil merito vetus eſt infamia ſaxo.

regis Pyli. 23 Battum. 24 Mercurius veritus eſt. 25 Seorſum duxit. *Seducere* enim proprie eſt ſeorſum ducere, ab aliis ducere & ſejungere. Ter. Poſt Pamphilus me ſolum *ſeduxit* foras. Accipitur & pro *decipere*, & in fraudem inducere. Ter. Etiam nunc me *seducere* iſtis dictis poſtulas? 26 Batto.

27 Sc. te, i. dic te non vidiſſe.

28 Et ut aliqua gratitudo facto tuo referatur.

29 Vacca.

30 Battus ſic locutus eſt.

31 Præ ſe fert ac oſtendit ſe velle abire, cum tamen nollet. *Simulamus* enim *falſa*, ſeu ea eſſe, quæ non ſunt. Cic. Simulabat ſe Romam rediturum, cum in Africam navigaturus eſſet. *Diſſimulamus* autem *vera*, ſeu ea non eſſe, quæ ſunt. Virg. *Diſſimulare etiam ſperaſti, perfide, tantum Poſſe nefas?* 32 Mercurius Jovis & Majæ filius. 33 Paulo poſt. 34 Revertitur ad Battum Mercurius.

35 Et una cum voce mutata forma, ne agnoſceretur. 36 Battus.

37 Præmium duplicatum.

38 Mercurius nepos Atlantis ex Maja. 39 Violator fidei.

40 Quæ jusjurandum violaverant.

41 Commutavit. 42 Silex eſt lapis durus, ex quo ignis excuti ſolet. 43 Lapis quo auri argentique bonitatem exploramus: qui & Lydius lapis appellatur. 44 Lapis enim nihil mali commiſit.

XVI.

Mercurius Herſen viſam deperit.

1 Hinc ſe ſuſtulerat paribus 2 Caducifer alis:

3 Mu-

1 Aglauri, filiæ Cecropis Athenarum regis, mutationem in ſaxum Poeta annectit. Mercurius enim poſt Battum in lapidem mutatum, forte inter virgines Athenienſium, ſacra Minervæ celebrantes, vidit Herſen, Cecropis filiam, omnium formoſiſſimam: qua cum aliter potiri non poſſet, Aglauron ſororem illius rogavit, ut ſibi opem ferret. Ea operam ſuam pollicetur, dummodo ſibi pecunia tribuatur. Id cum reſciviſſet Pallas, ob ciſtam quoque apertam irata, in qua Erichthonium clauſerat, ei Invidiam immiſit, qua impedita cum Mercurio repugnaret, ne aſpectu Herſes emptæ frueretur, in ſaxum ab eo fuit mutata. 2 Mercurius caduceum ferens. Eſt enim *Caduceus*

vel

[3] Munychioſque volans agros, gratamque [4] Minervæ
[5] Deſpiciebat [6] humum, cultique [7] arbuſta [8] Lycei.
Illa forte die caſtæ de more puellæ
Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
Pura coronatis portabant ſacra caniſtris.
[9] Inde revertentes [10] Deus aſpicit ales, iterque
Non agit in rectum, ſed in orbem curvat eundem.
Ut [11] volucris viſis rapidiſſima [12] milvius extis,
Dum [13] timet, & denſi circumſtant ſacra miniſtri,
[14] Flectitur in gyrum, nec longius audet abire,
Spemque ſuam motis avidus circumvolat alis:
Sic ſuper [15] Actæas agilis [16] Cyllenius arces
[17] Inclinet curſus, & eaſdem [18] circinat auras.
Quanto ſplendidior, quam cætera ſidera, [19] fulget
Lucifer, & quanto, quam Lucifer, aurea [20] Phœbe,
Tanto virginibus præſtantior omnibus Herſe
Ibat, eratque [21] decus pompæ, comitumque ſuarum.
Obſtupuit [22] forma Jove [23] natus: & [24] æthere pendens,
[25] Non ſecus exarſit, quam cum [26] Balearica [27] plumbum
[28] Funda [29] iacit: volat illud, & incandeſcit eundo;
Et, quos non habuit, ſub nubibus invenit ignes.
[30] Vertit iter, [31] cœloque petit diverſa relicto,

32

vel *Caduceum* virga Mercurii, qua ille ad diſſidias & diſcordias tollendas utebatur: a cadendo dicta, quod contentiones & bella *cadere* faciat. Hac ergo virga pax ſignificabatur. Unde *Caduceator* legatus dicitur, pacem petens: de ea latius diximus ſupra Lib. 1. Cap. XVIII. 3 Atticos. *Munychia* enim promontorium eſt Pirei, portus Athenarum, a *Munycho* dicta, qui illic ædificavit templum Munychiæ Dianæ. 4 Palladi, i. terram Atticam quæ Minervæ gratiſſima eſt.

5 Deorſum aſpiciebat. 6 Terram.

7 Arbores, aut loca arboribus conſita. 8 Exculti etiam Ariſtotelicis diſputationibus. Nam *Lyceum* eſt gymnaſium Athenis, in quo deambulans Ariſtoteles de Philoſophia diſſerebat. 9 Ex arce Palladis. 10 Mercurius. 11 Hac ſimilitudine Poeta oſtendit, quomodo in orbem Mercurius volaverit, ut diutius aſpectu Herſes amatæ frueretur. 12 Avis eſt rapax, quæ in gyrum volat. 13 Miniſtros exta cuſtodientes. 14 Movetur in orbem & circuitum. 15 Athenienſes. *Actæa* enim Attica eſt, quod fere tota ſit littoralis: ἀκτὴ enim *littus* dicitur. 16 Mercurius, a *Cylleno* monte Arcadiæ. 17 Flectit, vertit volatus. 18 Circumdat, circuit. Proprie *circino* eſt rotundum facio, vel circinum duco. Circinus Belg. *Een paſſer*.

19 Splendet. 20 Luna.

21 Gloria. 22 Pulchritudine Herſes. 23 Mercurius. 24 In aere.

25 Non aliter amore eſt inflammatus. 26 Qua Balearium inſularum incolæ maxime utuntur. *Baleares* dictæ ſunt inſulæ duæ Hiſpaniæ adjacentes, & haud longe inter ſe diſtantes: & a ſpatio ſuo cognominibus acceptis, *Majore* & *Minores*, nunc vulgo *Majorca* & *Minorca* appellantur. Dictæ autem *Baleares* ἀπὸ τῦ βάλλειν, i. a *jaculando*, propterea quod fundæ jaculatione Baleares peritiſſimi habiti ſunt. 27 Plumbeam pilam.

28 Inſtrumentum eſt e funiculo factum, quo funduntur, i. jactantur lapides. Ab hac *funditores* vocitati, qui fundis magnis dimicant. 29 Emittit. 30 Convertit ac mutat iter Mercurius. Cum enim eſſet in cœlum iturus, in terras deſcendit. 31 Quo iter & volatum direxerat.

32 Nec ſe diſſimulat: 33 tanta eſt fiducia formæ.
34 Quæ quanquam juſta eſt, cura tamen adjuvat 35 illam.
36 Permulcetque comas, 37 chlamydemque ut pendeat apte,
Collocat, ut 38 limbus, totumque appareat aurum:
Ut teres in dextra, qua ſomnos ducit, & arcet,
39 Virga ſit: ut terſis niteant 40 talaria 41 plantis.
Aſpicit 42 hunc oculis iiſdem, quibus 43 abdita nuper
Viderat Aglauros flavæ ſecreta Minervæ:
44 Vertit ad 45 hanc 46 torvi 47 dea bellica luminis orbes.

32 Nec ſe occultat eſſe Mercurium. 33 Adeo enim formoſus erat, ut nulla occultatione opus eſſet.
34 Fiducia formæ & pulchritudinis. 35 Formam.
36 Pectit capillos.
37 Componit pallium ita, ut apte ex omni parte pendeat. *Chlamys* proprie eſt veſtis militaris pallio brevior, quæ aliis veſtibus ſuperimponebatur. 38 Ut limbus totus aureus appareat. Eſt autem *limbus* pars infima veſtis muliebris, imos pedes contingens. 39 Virga recta, i. caduceus, quo Mercurius *dat ſomnos, adimitque, & lumina morte reſignat*, ut ſupra. *Teres* autem eſt longum & rotundum, cujuſmodi eſt figura cylindri.
40 Mercurii alata calceamenta.
41 Pulchris pedibus. 42 Mercurium. 43 Erychthonium in ciſta clauſum. 44 Convertit.
45 Aglauron. 46 Torvos oculos, quales iratis eſſe ſolent.
47 Pallas, quæ & *Bellona* dicitur,

XVII.

Pallas Invidiæ domum petit.

Protinus 1 invidiæ 2 nigro 3 ſqualentia tabo
Tecta petit. 4 Domus eſt imis in vallibus 5 antri
6 Abdita, ſole carens, non ulli pervia vento,
Triſtis, & 7 ignavi pleniſſima frigoris, & quæ
Igne vacet ſemper, 8 caligine ſemper abundet.
9 Huc ubi pervenit bello 10 metuenda virago,
Conſtitit ante domum, (11 neque enim ſuccedere tectis
Fas habet) & poſtes 12 extrema cuſpide pulſat.
13 Concuſſæ 14 patuere fores: videt intus 15 edentem
16

1 Primum Invidiæ domum deſcribit Poeta, deinde *Invidiam* ipſam. Eſt autem *Invidia dolor conceptus ex aliena proſperitate: vel ægritudo animi, quæ propter res ſecundas alterius ſuſcipitur, quæ nullam jacturam adferant invidenti*: ut eam Cicero definit Tuſc. 4. Differt *invidia* ab *odio*, quod illa occulta ſit, hoc ſæpe apertum: illa naſcatur ex alterius rebus ſecundis, quæ nihil invidenti nocent; hoc ex eo quod læſiſſe, vel læſurus videatur, quem odimus. Notanda eſt interim incomparabilis illa ac vere poetica deſcriptio, omnibus numeris abſolutiſſima.
2 Nigra ſanie. 3 Sordida.
4 Invidiæ. 5 Speluncæ.
6 Abſcondita. 7 Pigri, ab effectu, quod ignavos & pigros homines efficiat.
8 Tenebris.
9 Ad hanc Invidiæ domum.
10 Pallas, quæ a Latinis *Bellona* vocatur, quod in bello maxime ſit timenda. 11 Palladi, ut quæ eſt Dea, non licet Invidiæ domum ingredi. 12 Ultima cuſpidis parte. Pallas enim haſtam geſtare memoratur. 13 Pulſæ.
14 Apertæ ſunt, 15 Invidiam.

[16] Vipereas carnes, vitiorum alimenta ſuorum,
Invidiam, [17] viſaque, oculos avertit. At [18] illa
Surgit humo pigre, ſemeſarumque reliquit
[19] Corpora ſerpentum, paſſuque incedit inerti.
Utque [20] deam vidit formaque armiſque [21] decoram.
Ingemuit, vultumque deæ ad [22] ſuſpiria duxit.
Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto;
Nunquam recta [23] acies, [24] livent rubigine dentes;
Pectora felle virent; lingua eſt [25] ſuffuſa veneno;
Riſus abeſt, niſi [26] quem [27] viſi [28] movere dolores:
[29] Nec fruitur ſomno, vigilantibus [30] excita curis:
Sed videt [31] ingratos, [32] intabeſcitque videndo,
Succeſſus hominum; [33] carpitque & [34] carpitur una;
[35] Suppliciumque ſuum eſt. [36] Quamvis tamen oderat [37] illam,
Talibus affata eſt breviter Tritonia dictis:
[38] Infice [39] tabe tua naturam Cecropis [40] unam,
Sic opus eſt, Aglauros ea eſt. Haud plura locuta,
Fugit, & impreſſa tellurem reppulit haſta
[41] Illa [42] deam [43] obliquo fugientem lumine [44] cernens,
Murmura parva dedit, [45] ſucceſſorumque Minervæ
Indoluit, baculumque capit, quem ſpinea tortum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacunque ingreditur, florentia [46] proterit arva,
Exuritque herbas, & ſumma papavera carpit,
Afflatuque ſuo populoſque, urbeſque, domoſque
Polluit, & tandem [47] Tritonida conſpicit arcem,

48

16 Viperarum, quæ ſic ſunt appellatæ, quod *vi pariant*. Nam etiam diſrumpi, cum pariunt, traduntur. 17 A viſa Invidia Pallas oculos avertit, ne diutius illam ſpectaret. 18 Invidia. 19 Carnes. 20 Palladem. 21 Pulchram, eminentem. 22 Cum enim vultum Deæ vidiſſet hilarem, Invidia, dolore affecta, ſuſpiravit. 23 Oculorum. Invidi enim non recto, ſed obliquo utuntur viſu. *Acies* enim interdum ſignificat oculi lumen. Aliquando acumen falcis, gladii, & ſimilium, quæ ſecant. Item pro exercitu inſtructo. Atque interdum pro ipſo conflictu & prælio. Per translationem ſumitur pro ingenii perſpicacitate. 24 Lividi, & plumbei coloris ſunt. 25 Perfuſa, infecta. 26 Riſum. 27 Non ipſius, ſed aliorum. Invidi enim & alienis malis gaudent, & bonis dolent. 28 Excitarunt, fecerunt.

29 Nec dormire poteſt.

30 Coacita, ſtimulata.

31 Non gratos, ac ſibi diſplicentes. 32 Paulatim conſumitur.

33 Simul lædit.

34 Et ſimul læditur. 35 Et ſibi ipſi eſt pœna. Invidus enim ſe ipſum ſemper rodit, paulatimque conſumit: nec vanum proverbium, Suum invidia torquet auctorem.

36 Ordo eſt: *Quamvis Tritonia oderit illam, tamen eſt allocuta eam talibus*. 37 Invidiam.

38 Contamina. 39 Veneno tuo.

40 Aglauron Cecropis filiam. Vide paulo inferius. 41 Invidia.

42 Palladem. 43 Obliquis oculis, qualibus invidi aſpicere ſucceſſus aliorum ſolent. 44 Aſpiciens. 45 Succeſſus (ut eventus, & ſimilia) in plurali numero ſecundæ quoque eſt declinationis, non ſolum quartæ.

46 Proſternit.

47 Athenarum arcem, Palladi dicatam.

[48] Ingeniiſque, opibuſque, & [49] feſta pace [50] virentem,
Vixque [51] tenet lacrymas, quia nil lacrymabile cernit.

48 Propter multitudinem præſtantiſſimorum & artificum, & oratorum, & philoſophorum hoc dicit.

49 Ab effectu. Nam tempore pacis feſta celebrantur.

50 Florentem. 51 Continet.

XVIII.

Invidia vexat Aglaurum, quæ in lapidem a Mercurio transformatur.

Sed poſtquam thalamos intravit Cecrope natæ,
[1] Juſſa facit: pectuſque manu [2] ferrugine tincta
Tangit, & [3] hamatis [4] præcordia ſentibus implet.
Inſpiratque nocens [5] virus, [6] piceumque per oſſa
[7] Diſſipat, & medio ſpargit pulmone venenum.
[8] Neve mali cauſſæ ſpatium per latius errent,
[9] Germanam ante oculos, fortunatumque ſororis
Conjugium, pulchraque [10] deum ſub imagine ponit,
Cunctaque magna facit: quibus irritata, dolore
[11] Cecropis occulto [12] mordetur, & anxia nocte,
Anxia [13] luce gemit, [14] lentaque miſerrima tabe
[15] Liquitur, ut glacies [16] incerto ſaucia ſole;
Feliciſque bonis aliter non [17] uritur Herſes,
Quam cum ſpinoſis ignis ſupponitur herbis,
Quæ neque dant flammas, [18] lenique tepore cremantur.
Sæpe veluit mori, ne quicquam tale videret:
Sæpe velut crimen rigido narrare [19] parenti.
Denique in adverſo venientem limine ſedit
Excluſura [20] Deum: [21] cui blandimenta; preceſque
Verbaque [22] jactanti mitiſſima, Deſine, dixit,
Hinc ego me non ſum niſi te motura repulſo.
Stemus, ait [23] pacto, velox [24] Cyllenius, iſto:

25

1 A Pallade. 2 Ferri rubigo *ferrugo* vocatur. 3 Recurvis ſpinis: qualis eſt hamus. 4 *Præcordia* ſunt venæ cordi præjacentes, quæ curarum ſedes eſſe dicuntur.

5 Venenum.

6 Nigrum.

7 Diſpergit. 8 Ne cauſæ doloris longius abſint, efficit ut felicitatem ſororis ſemper ante oculos cum maximo dolore & cruciatu habere videatur. 9 Sororem Herſen.

10 Mercurium. 11 Aglauros Cecropis filia: eſt enim nomen patronymicum fœmininum. 12 Cruciatur. *Mordere* enim aliquando eſt dolore afficere. Cic. Valde me *momorderunt* epiſtolæ tuæ de Attica noſtra. Proprie, eſt dentibus lædere. Item calumniari, lædere.

13 De die. 14 Corruptione, quæ paulatim fit. 15 Liqueſcit, atque ut nix ad Solem conſumitur.

16 Debili ac parum vehementi Sole. 17 Affligitur. 18 Exiguo calore. 19 Severo patri Cecropi.

20 Mercurium. 21 Mercurio.

22 Fruſtra dicenti: eſt enim *jactare* interdum inaniter loqui. Virg. *Talia jactanti*. Interdum eſt oſtentare. 23 Iſto modo, ut te hinc non moveas, niſi me repulſo. Nunquam autem me hinc repellere poteris: tu igitur hic ſemper maneas. Conceſſio ironica. 24 Mercurius, a *Cyllene* Arcadiæ monte.

[25] Cælataſque fores virga [26] patefecit. At [27] illi
Surgere conanti partes, quaſcunque ſedendo
Flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
[28] Illa quidem [29] pugnat recto ſe tollere [30] trunco:
Sed genuum [31] junctura [32] riget, [33] frigusque per ungues
Labitur, & pallent amiſſo ſanguine venæ.
Utque malum late ſolet immedicabile [34] cancer
Serpere, & illæſas vitiatis addere partes.
Sic [35] lethalis hyems paulatim in pectora venit,
Vitaleſque vias, & [36] reſpiramina clauſit.
Nec conata loqui eſt; nec, ſi conata fuiſſet,
Vocis habebat iter: ſaxum jam colla tenebat,
Oraque duruerant, [37] ſignumque exangue ſedebat.
Nec lapis albus erat: [38] ſua mens [39] infecerat illam.

25 Sculptas atque pictas.
26 Aperuit. 27 Aglauro. Deſcribit autem quomodo Aglauros in ſaxum fuerit commutata, ac limini januæ ita affixa, ut nunquam ſurgere potuerit. 28 Aglauros.
29 Conatur. 30 Erecto pectore. Nam *truncus* ea pars corporis dicitur, quæ eſt intra collum & coxas. 31 Conjunctio, compages.
32 Rigida ac dura eſt facta.
33 Sic alibi: *Frigusque perambulat artus.* Et, *Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus, Perque meos artus frigida guttas fluit.*
34 Morbus paulatim corpus rodens. Eſt item *Cancer* beſtia. Item unum ex duodecim Zodiaci ſignis. 35 Mortiferum frigus.
36 Pulmonis reſpirationes, halitum ſeu meatum ſpiritus. 37 Statua ſine ſanguine, & mortua. In ſtatuam enim lapideam Aglauros fuit mutata. 38 Invidorum enim corpora ſunt nigra, quemadmodum & mens nigra eſſe ſolet, & nocens.
39 Maculaverat.

XIX.

Jupiter tauri formam induit.

Has ubi verborum pœnas mentiſque [1] profanæ
Cepit [2] Atlantiades, [3] dictas a Pallade terras
Linquit, & ingreditur [4] jactatis æthera pennis.
[5] Sevocat [6] hunc [7] genitor, nec cauſam faſſus amoris,
Fide miniſter, ait, juſſorum, nate, meorum,
Pelle moram, ſubitoque celer [8] delabere curſu:

9 Quæ-

1 A ſacris ac religione remotæ.
2 Mercurius nepos Atlantis ex Maja. 3 Athenas. Nam *Athenæ* ἀπὸ τῆς ἀθήνης, i. a *Pallade* dicuntur. 4 Motis. 5 Jupiter, Europæ Agenoris, Phœnicum regis, filiæ amore captus, Mercurio, Athenis redeunti, mandat, ut ſe quamprimum in Phœniciam conferat, regiſque armenta ad littus compellat, ibi enim cum aliis virginibus Europam ſpatiari viderat. Id vero cum effeciſſet Mercurius, omni depoſita majeſtate, Jupiter ſe in Taurum convertit, cujus dorſum poſt multas blanditias Europa aſcendere auſa, in Cretam per mara ab Jove eſt advecta. Quod ideo fingitur, quia Cretenſes Europam, ex Phœnicia raptam, in Cretam aſportaverunt navi, cujus inſigne Taurus erat. 6 Mercurium. 7 Jupiter pater Mercurii. 8 Deorſum labere atque deſcende.

9 Quæque tuam matrem tellus a parte ſiniſtra
[10] Suſpicit, ([11] indigenæ [12] Sidonida nomine dicunt)
Hanc pete; quodque procul montano gramine paſci
Armentum regale vides, ad littora verte.
[13] Dixit: & expulſi [14] jamdudum monte juvenci
Littora juſſa petunt; ubi magni [15] filia [16] regis
Ludere virginibus [17] Tyriis comitata ſolebat.
[18] *Non bene conveniunt, nec in una ſede morantur*
Majeſtas & amor. [19] Sceptri gravitate relicta,
[20] Ille pater rectorque deum, cui dextra [21] triſulcis
Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri, miſtuſque juvencis
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis:
Quippe color nivis eſt, quam nec veſtigia duri
Calcavere pedis, nec [22] ſolvit [23] aquaticus Auſter.
[24] Colla [25] toris [26] extant, [27] armis [28] palearia pendent.
Cornua parva quidem; ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis pellucida gemma.
Nullæ in fronte minæ, nec formidabile [29] lumen;
Pacem vultus habet. Miratur Agenore [30] nata,
Quod tam formoſus, quod prælia nulla minetur.
Sed quamvis mitem, metuit [31] contingere primo,

Mox

9 Periphraſis eſt Phœniciæ, quæ a parte ſiniſtra, Septentrionem verſus, ſubjacet Flejadibus, quarum una eſt Maja, Mercurii mater. 10 Surſum aſpicit. Interdum *ſuſpicere* mirari ſignificat.

11 Inde geniti incolæ. 12 Sidoniam. *Sidon* urbs eſt Phœniciæ. Unde *Phœnicia* ipſa *Sidonia* vocatur. 13 Jupiter. 14 Quamprimum. 15 Europa. 16 Agenoris.

17 *Tyrus* a *Tyro*, Phœnicis filio, dicta, & inſula & urbs eſt Phœniciæ, *Sidoni* vicina. 18 Non decet gravem virum amori indulgere: quam ob cauſam ſe in taurum Jupiter convertit, ut commodius virgine amata potiretur. Hanc ſententiam in XVII. *Epiſt.* complexus eſt: *Nunc male res junctæ calor & reverentia pugnant: Quid ſequar in dubio eſt, hæc decet, illa juvat.* 19 Depoſita regni gravitate. *Sceptrum* enim eſt inſigne regni: eſt enim baculus: quo ſtantes innituntur reges. Unde etiam *ſceptrum* dictum eſt ἀπὸ τῦ σκήπτεσθαι, quod ſignificat inhærere ſive incumbere. 20 Jovem ſignificat. Q. d. Ille potentiſſimus, qui omnibus præeſt, qui omnium eſt cauſa. 21 Fulminibus, quorum triplex eſt effectibus afflant enim, ſcindunt, & urunt. *Triſulcus* enim dicitur, quod tres habet facies. Virg. *Linguis micat ore triſulcis.* 22 Liquefacit. 23 Pluvioſus. 24 Pulcherrimum deſcribit taurum, in quem Jupiter eſt mutatus. 25 Eminentiis muſculorum. *Tori* enim dicuntur eminentiæ muſculorum. Belg. *Een ſpier of hyſe.* Virg. *Luxuriatque toris.* Inde *toroſus* dicitur, quod tororum amplitudine corporis robur præ ſe fert. Alioqui *torus* ſumitur pro lecto. 26 Eminent. 27 Humeris. illud obiter hic notandum eſt, *armos* ab *humeris* differre. *Humeri* enim proprie eorum ſunt, qui recti in cœlum ſpectant; unde ſoli homini inter mortalia *humeros* eſſe dicimus. Virg. *Os, humeroſque Deo ſimilis.* *Armi* vero ſunt proprie beſtiarum. 28 *Palearia* ſunt pelles dependentes ex gutture boum, quaſi *pellear a.* Belgis *de hoſſem*, vel *quabbe.* 29 Oculi Tauri illius. 30 Europa Agenoris filia.

31 Attingere.

D

Mox adit, & flores ad candida porrigit ora.
Qui nunc [32] alludit, viridique exultat in herba;
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis:
Paulatimque metu dempto, [33] modo pectora præbet
Virginea [34] palpanda manu, modo cornua [35] ſertis
[36] Impedienda novis. Auſa eſt quoque regia virgo,
Neſcia quem premeret, tergo conſidere tauri.
Tum [37] Deus a terra, ſiccoque a littore [38] ſenſim
[39] Falſa pedum primo veſtigia ponit in undis.
Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti
Fert prædam. [40] Pavet [41] hæc: littuſque [42] ablata relictum
[43] Reſpicit; & dextra cornu tenet, [44] altera [45] dorſo
Impoſita eſt: tenues [46] ſinuantur [47] flamine veſtes.

32 Ad ludentem puellam ludit. *Alludere* enim eſt ludo alicui blandiri. Interdum eſt obſcure aliquid ſignificare.
33 Interdum. 34 Leniter & blande tangenda. 35 Corollis ex herbarum frondibus, floribuſque conſertis. 36 Liganda. 37 Jupiter, qui in Taurum ſe converterat.
38 Paulatim. 39 Simulatos pedes: non enim erant tauri pedes, ſed falſi atque ſimulati. 40 Timet. 41 Europa. 42 Abducta a Jove in taurum mutato, 43 Retro aſpicit. Oculos enim ad littus convertebat. 44 Siniſtra manus.
45 Tergo. 46 Flectuntur, curvantur, tumeſcunt in ſinus. *Sinuare* enim eſt curvare, in ſinus flectere: Virg. *Sinuatque immenſa volumine terga*, i. in ſinus flectit. Hinc *ſinus veſtium* appellati ſunt, laxitates inter plicas intermediæ.
47 Vento.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER TERTIUS.
SYNOPSIS.

DRaconis dentes mutantur in milites. Actæon in cervum: Narciſus in florem: Echo in vocem: Nautæ in delphines: Tireſias, cæcus, & vates: Bacchi ſacra: Pentheus diſcerptus.

I.

Cadmus Thebas condit. Ejus comites a dracone perimuntur.

JAmque [1] deus, [2] poſita [3] fallacis imagine tauri,
Se [4] confeſſus erat, [5] Dictæaque rura [6] tenebat:
Cum [7] pater ignarus, raptam perquirere Cadmo
Imperat, & pœnam, ſi non invenerit, addit
Exilium, facto [8] pius, & [9] ſceleratus eodem.
Orbe [10] pererrato (quis enim deprendere poſſet
Furta Jovis?) profugus patriamque, iramque [11] parentis
Vitat [12] Agenorides, Phœbique [13] oracula ſupplex
Conſulit, &, quæ ſit tellus habitanda, requirit.
[14] Bos tibi, Phœbus, ait, ſolis occurret in arvis,
Nullum paſſa jugum, curvique [15] immunis aratri:
[16] Hac duce [17] carpe vias: &, qua requieverit herba
Mœnia fac condas, [18] Bœotiaque illa vocato.
Vix bene [19] Caſtalio Cadmus deſcenderat antro.

In-

1 Jupiter. 2 Depoſita. 3 Falſi vel ſimulati. 4 Manifeſtaverat ſe eſſe Jovem. Sic *Virg.* 2. *Æn. Alma Venus confeſſa Deam, qualiſque videri Cœlicolis, & quanta ſolet.* 5 Cretenſia. 6 Occupabat. Cic. Milo campum jam *tenebat*.

7 Agenor. 8 Pius quidem quærendo filiam fuit Agenor. 9 Sceleratus autem fuit, filio exilium indicendo. 10 Pervagato. Sic *Virg.* 2. Æn. dixit, *Perrerratq; [illegible] perrerrato ſtatuas quæ denique ponſo.* 11 Patris Agenoris. 12 Cadmus Agenoris filius. 13 Reſponſa Apollinis. Virg. *Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi Mittimus. Oraculum* eſt Deorum reſponſum. Quandoque ponitur pro templo in quo reſponſa dantur. Nonnunquam etiam pro celebri, notatuque digna, & minime vana ſententia. 14 Vacca. 15 Expers, quæ nunquam traxerit aratrum.

16 Bove, i. vacca. 17 Vade, perge. 18 Bœotiæ regio in Græcia ſic dicta forte ἀπὸ τῆς βοός, de qua hic Poeta mentionem facit. 19 Spelunca Delphici oraculi. Muſæ vocantur Caſtalides a fonte Caſtalio inter Delphos & Parnaſſum.

Incuſtoditam lente vidit ire juvencam,
Nullum 20 ſervitii ſignum cervice gerentem:
Subſequitur, 21 preſſoque 22 legit 23 veſtigia greſſu,
Autoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada 24 Cephiſi, 25 Panopeſque 26 evaſerat arva:
Bos 27 ſtetit, & tollens ſpecioſam cornibus altis
Ad cœlum frontem, mugitibus 28 impulit auras.
Atque ita reſpiciens 29 comites ſua terga ſequentes
30 Procubuit, teneraque latus ſubmiſit in herba.
Cadmus 31 agit grates, peregrinæque 32 oſcula terræ
Figit, & ignotos monteſque, agroſque ſalutat.
Sacra Jovi facturus erat: jubet ire miniſtros,
Et petere e vivis libandas fontibus undis.
Sylva vetus 33 ſtabat, 34 nulla violata ſecuri.
Et ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,
Efficiens 35 humilem lapidum compagibus arcum,
Uberibus fœcundus aquis: ubi 36 conditus antro
37 Martius anguis erat 38 criſtis 39 præſignis & auro;
Igne micant 40 oculi; corpus 41 tumet omne veneno;
42 Treſque micant linguæ; triplici ſtant 43 ordine dentes.
Quem poſtquam Tyrias 44 lucum de 45 gente profecti
46 Infauſto tetigere gradu, demiſſaque in undas
47 Urna dedit ſonitum: longo caput extulit antro
Cœruleus ſerpens, horrendaque ſibila miſit.
48 Effluxere 49 unde manibus: 50 ſanguiſque reliquit
Corpus, & attonitos ſubitus tremor occupat artus.
51 Ille volubilibus ſquammoſos 52 nexibus 53 orbes
Torquet, & immenſo ſaltu 54 ſinuatur in arcus;
Ac media plus parte leves erectus in auras

De-

20 Quæ nullum jugum paſſa erat. 21 Repreſſo & tardo, ne anteiret, ſequitur vaccam.
22 Tranſit. 23 Signa pedum vaccæ. 24 Bœotiæ fluvia.
25 Urbis Phocidos. Eſt & Panope Dea marina. 26 Superaverat, tranſierat. 27 Subſtitit. 28 Mugitus in aerem emiſit. 29 Cadmum cum ſociis. 30 Humi jacuit.
31 Apollini. 32 Oſculatur. Sic Virg. 1. Æn. *Cum dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet*.
33 Erecta erat. 34 Quæ nunquam fuerat cauſa. 35 Depreſſum.
36 Abſconditus in ſpelunca.
37 Serpens Marti dicatus ac bellicoſus. 38 Eadem figura utitur Virg. *Pateris libamus & auro*, i. pateris aureis. 39 Inſignis, notabilis. 40 Oculi fulgent rubore.
41 Inflatum eſt & repletum.
42 Lingua triplex emicat.
43 Serie. 44 Sylvam ſacram.
45 Cadmi ſocii, qui de Phœnicia, ubi eſt Tyrus, venerant.
46 Infelici paſſu: omnes enim a Dracone illo necati ſunt.
47 Vas eſt hauriendæ aquæ accommodatum, ſive quo aqua e puteis fluminibuſve hauritur: alio nomine *ſitula* dicitur. Dicebatur etiam *urna* apud veteres vas, quo judicum ſuffragia colligebantur, & in quo crematorum cinis ſervabatur. Hinc quoque pro ſepulcro. 48 Manibus miniſtrorum timore Draconis illis aqua excidit.
49 Metonymia eſt: contentum enim ponitur pro continenti.
50 Miniſtri expalluerunt metu ſerpentis. 51 Serpens.
52 Nodis.
53 Spiras, quas ſerpentes cauda efficiunt. 54 Contrahitur, curvatur, flectitur.

Deſpicit omne nemus, 55 tantoque eſt corpore, quanto
Si totum ſpectes, 56 geminas qui ſeparat Arctos.
Nec mora; 57 Phœnicas, ſive illi tela parabant,
Sive fugam, ſive ipſe timor prohibebat 58 utrumque,
59 Occupat hos morſis, longis amplexibus illos.
Hos necat afflatu, 60 funeſta hos tabe veneni.

55 Tantus erat ille ſerpens, quantus eſt is, qui inter duas urſas in cœlo ſpectatur. Eſt autem tantus, ut fluvius eſſe videatur. Hyperbole. 56 Duas & ſimiles urſas. 57 Cadmi comites Phœnices, aquatum miſſos. 58 Et parare tela, & fugam. 59 Invadit. 60 Mortifera veneni corruptione & ſanie.

II.

Cadmus draconem interficit.

1 Fecerat 2 exiguas jam Sol altiſſimus umbras:
Quæ mora ſit ſociis, miratur Agenore 3 natus,
4 Veſtigatque viros. Tegimen direpta leoni
Pellis erat; telum ſplendenti lancea ferro,
Et jaculum: teloque animus præſtantior omni.
Ut nemus intravit, 5 lethataque corpora vidit,
Victoremque ſupra 6 ſpatioſi corporis 7 hoſtem
Triſtia 8 ſanguinea lambentem vulnera lingua:
9 Aut ultor veſtræ, 10 fidiſſima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. 11 Dixit: dextraque 12 molarem
Suſtulit, & magnum magno 13 conamine miſit.
14 Illius 15 impulſu cum turribus ardua celſis
Mœnia 16 mota forent; ſerpens ſine vulnere manſit.
Loricæque modo ſquamis defenſus, & atræ
Duritia pellis, 17 validos cute reppulit ictus.
At non duritia jaculum quoque 18 vicit eadem;
Quod medio lentæ 19 ſpinæ curvamine fixum
Conſtitit, & totum deſcendit in 20 ilia ferrum.
21 Illæ dolore ferox caput in ſua terga retorſit,
Vulneraque aſpexit, fixumque haſtile momordit.

Id-

1 Deſcriptio meridiei. Sic Cap. IV. *Jamque dies medius rerum contraxerat umbras, Et Sol ex æquo meta diſtabat utraque.* Et lib. XIV. *Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras.* Et 3. de Arte: *Jamque dies mediis tenues contraxerat umbras, Inque pari ſpatio veſper & ortus erant.* 2 Jam meridies erat: exiguæ enim in meridie ſolent eſſe umbræ, quo tempore Sol eſt altiſſimus. 3 Cadmus Agenoris filius. 4 Per veſtigia inquirit. 5 Extincta. 6 Vaſtiſſimi. 7 Serpentem, qui Cadmi ſocios necaverat. 8 Rubra & ſanguine infecta. 9 Aut ego Cadmus veſtram mortem ulciſcar, o fidiſſimi ſocii, aut una vobiſcum moriar. 10 O fidiſſimorum cadavera. 11 Cadmus. 12 Lapidem tam magnum, ut ex eo mola confici poſſit Hyperbolice dictum. 13 Impetu. 14 Lapidis molaris. 15 Jactu. 16 Concuſſa. 17 Valide & fortiter illatos. 18 Repulit. Tunc enim *jacula vinci* dicuntur, cum repelluntur. 19 Flexibilis dorſi. 20 Inteſtina. 21 Serpens.

[3] Munychioſque volans agros, gratamque [4] Minervæ
[5] Deſpiciebat [6] humum, cultique [7] arbuſta [8] Lycei.
Illa forte die caſtæ de more puellæ
Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
Pura coronatis portabant ſacra caniſtris.
[9] Inde revertentes [10] Deus aſpicit ales, iterque
Non agit in rectum, ſed in orbem curvat eundem.
Ut [11] volucris viſis rapidiſſima [12] milvius extis,
Dum [13] timet, & denſi circumſtant ſacra miniſtri,
[14] Flectitur in gyrum, nec longius audet abire,
Spemque ſuam motis avidus circumvolat alis:
Sic ſuper [15] Actæas agilis [16] Cylienius arces
[17] Inclinet curſus, & eaſdem [18] circinat auras.
Quanto ſplendidior, quam cætera ſidera, [19] fulget
Lucifer, & quanto, quam Lucifer, aurea [20] Phœbe,
Tanto virginibus præſtantior omnibus Herſe
Ibat, eratque [21] decus pompæ, comitumque ſuarum.
Oſtupuit [22] forma Jove [23] natus: & [24] æthere pendens,
[25] Non ſecus exarſit, quam cum [26] Balearica [27] plumbum
[28] Funda [29] iacit: volat illud, & incandeſcit eundo;
Et, quos non habuit, ſub nubibus invenit ignes.
[30] Vertit iter, [31] cœloque petit diverſa relicto,

32

vel *Caduceum* virga Mercurii, qua ille ad diſſidias & diſcordias tollendas utebatur: a cadendo dicta, quod contentiones & bella *cadere* faciat. Hac ergo virga pax ſignificabatur. Unde *Caduceator* legatus dicitur, pacem petens: de ea latius diximus ſupra Lib. 1. Cap. XVIII. 3 Atticos. *Munychia* enim promontorium eſt Pirei, portus Athenarum, a *Munycho* dicta, qui illic ædificavit templum Munychiæ Dianæ. 4 Palladi, i. terram Atticam quæ Minervæ gratiſſima eſt.

5 Deorſum aſpiciebat. 6 Terram.

7 Arbores, aut loca arboribus conſita. 8 Exculti etiam Ariſtotelicis diſputationibus. Nam *Lyceum* eſt gymnaſium Athenis, in quo deambulans Ariſtoteles de Philoſophia diſſerebat. 9 Ex arce Palladis. 10 Mercurius. 11 Hac ſimilitudine Poeta oſtendit, quomodo in orbem Mercurius volaverit, ut diutius aſpectu Herſes amatæ frueretur. 12 Avis eſt rapax, quæ in gyrum volat. 13 Miniſtros exta cuſtodientes. 14 Movetur in orbem & circuitum. 15 Athenienſes. *Actæa* enim Attica eſt, quod fere tota ſit littoralis: ἀκτὴ enim *littus* dicitur. 16 Mercurius, a *Cyllena* monte Arcadiæ. 17 Flectit, vertit volatus. 18 Circumdat, circuit. Proprie *circino* eſt rotundum facio, vel circinum duco. Circinus Belg. *Een paſſer*.

19 Splendet. 20 Luna.

21 Gloria. 22 Pulchritudine Herſes. 23 Mercurius. 24 In aere.

25 Non aliter amore eſt inflammatus. 26 Qua Balearium inſularum incolæ maxime utuntur. *Baleares* dictæ ſunt inſulæ duæ Hiſpaniæ adjacentes, & haud longe inter ſe diſtantes: & a ſpatio ſuo cognominibus acceptis, *Majore* & *Minores*, nunc vulgo *Majorca* & *Minorca* appellantur. Dictæ autem *Baleares* ἀπὸ τῦ βάλλειν, i. a *jaculando*, propterea quod fundæ jaculatione Baleares peritiſſimi habiti ſunt. 27 Plumbeam pilam.

28 Inſtrumentum eſt e funiculo factum, quo funduntur, i. jactantur lapides. Ab hac *funditores* vocitati, qui fundis magnis dimicant. 29 Emittit. 30 Convertit ac mutat iter Mercurius. Cum enim eſſet in cœlum iturus, in terras deſcendit. 31 Quo iter & volatum direxerat.

[32] Nec ſe diſſimulat: [33] tanta eſt fiducia formæ.
[34] Quæ quanquam juſta eſt, cura tamen adjuvat [35] illam.
[36] Permulcetque comas, [37] chlamydemque ut pendeat apte,
Collocat, ut [38] limbus, totumque appareat aurum:
Ut teres in dextra, qua ſomnos ducit, & arcet,
[39] Virga ſit: ut terſis niteant [40] talaria [41] plantis.
Aſpicit [42] hunc oculis iiſdem, quibus [43] abdita nuper
Viderat Aglauros flavæ ſecreta Minervæ:
[44] Vertit ad [45] hanc [46] torvi [47] dea bellica luminis orbes.

32 Nec ſe occultat eſſe Mercurium. 33 Adeo enim formoſus erat, ut nulla occultatione opus eſſet.
34 Fiducia formæ & pulchritudinis. 35 Formam.
36 Pectit capillos.
37 Componit pallium ita, ut apte ex omni parte pendeat. *Chlamys* proprie eſt veſtis militaris pallio brevior, quæ aliis veſtibus ſuperimponebatur. 38 Ut limbus totus aureus appareat. Eſt autem *limbus* pars infima veſtis muliebris, imos pedes contingens. 39 Virga recta, i. caduceus, quo Mercurius *dat ſomnos, adimitque, & lumina morte reſignat*, ut ſupra. *Teres* autem eſt longum & rotundum, cujuſmodi eſt figura cylindri.
40 Mercurii alata calceamenta.
41 Pulchris pedibus. 42 Mercurium. 43 Erychthonium in ciſta clauſum. 44 Convertit.
45 Aglauron. 46 Torvos oculos, quales iratis eſſe ſolent.
47 Pallas, quæ & *Bellona* dicitur.

X V I I.

Pallas Invidiæ domum petit.

Protinus [1] invidiæ [2] nigro [3] ſquallentia tabo
Tecta petit. [4] Domus eſt imis in vallibus [5] antri
[6] Abdita, ſole carens, non ulli pervia vento,
Triſtis, & [7] ignavi pleniſſima frigoris, & quæ
Igne vacet ſemper, [8] caligine ſemper abundet.
[9] Huc ubi pervenit bello [10] metuenda virago,
Conſtitit ante domum, ([11] neque enim ſuccedere tectis
Fas habet) & poſtes [12] extrema cuſpide pulſat.
[13] Concuſſæ [14] patuere fores: videt intus [15] edentem

16

1 Primum Invidiæ domum deſcribit Poeta, deinde *Invidiam* ipſam. Eſt autem *Invidia dolor conceptus ex aliena proſperitate: vel ægritudo animi, quæ propter res ſecundas alterius ſuſcipitur, quæ nullam jacturam adferant invidenti:* ut eam Cicero definit Tuſc. 4. Differt *invidia* ab *odio*, quod illa occulta ſit, hoc ſæpe apertum: illa naſcatur ex alterius rebus ſecundis, quæ nihil invidenti nocent; hoc ex eo quod læſiſſe, vel læſurus videatur, quem odimus. Notanda eſt interim incomparabilis illa ac vere poetica deſcriptio, omnibus numeris abſolutiſſima.
2 Nigra ſanie. 3 Sordida.
4 Invidiæ. 5 Speluncæ.
6 Abſcondita. 7 Pigri, ab effectu, quod ignavos & pigros homines efficiat.
8 Tenebris.
9 Ad hanc Invidiæ domum.
10 Pallas, quæ a Latinis *Bellona* vocatur, quod in bello maxime ſit timenda. 11 Palladi, ut quæ eſt Dea, non licet Invidiæ domum ingredi. 12 Ultima cuſpidis parte. Pallas enim haſtam geſtare memoratur. 13 Pulſæ.
14 Apertæ ſunt, 15 Invidiam.

[16] Vipereas carnes, vitiorum alimenta ſuorum,
Invidiam, [17] viſaque, oculos avertit. At [18] illa
Surgit humo pigre, ſemeſarumque relinquit
[19] Corpora ſerpentum, paſſuque incedit inerti.
Utque [20] deam vidit formaque armiſque [21] decoram,
Ingemuit, vultumque deæ ad [22] ſuſpiria duxit.
Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto;
Nuſquam recta [23] acies, [24] livent rubigine dentes;
Pectora felle virent; lingua eſt [25] ſuffuſa veneno;
Riſus abeſt, niſi [26] quem [27] viſi [28] movere dolores:
[29] Nec fruitur ſomno, vigilantibus [30] excita curis:
Sed videt [31] ingratos, [32] intabeſcitque videndo,
Succeſſus hominum; [33] carpitque & [34] carpitur una;
[35] Suppliciumque ſuum eſt. [36] Quamvis tamen oderat [37] illam,
Talibus affata eſt breviter Tritonia dictis:
[38] Infice [39] tabe tua naturam Cecropis [40] unam,
Sic opus eſt, Aglauros ea eſt. Haud plura locuta,
Fugit, & impreſſa tellurem reppulit haſta
[41] Illa [42] deam [43] obliquo fugientem lumine [44] cernens,
Murmura parva dedit, [45] ſucceſſurumque Minervæ
Indoluit, baculumque capit, quem ſpinea tortum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacunque ingreditur, florentia [46] proterit arva,
Exuritque herbas, & ſumma papavera carpit,
Afflatuque ſuo populoſque, urbeſque, domoſque
Polluit, & tandem [47] Tritonida conſpicit arcem,
[48]

16 Viperarum, quæ ſic ſunt appellatæ, quod *vi pariant*. Nam etiam diſrumpi, cum pariunt, traduntur. 17 A viſa Invidia Pallas oculos avertit, ne diutius illam ſpectaret. 18 Invidia. 19 Carnes. 20 Palladem. 21 Pulchram, eminentem. 22 Cum enim vultum Deæ vidiſſet hilarem, Invidia, dolore affecta, ſuſpiravit. 23 Oculorum. Invidi enim non recto, ſed obliquo utuntur viſu. *Acies* enim interdum ſignificat oculi lumen. Aliquando etiamen falcis, gladii, & ſimilium, quæ ſecant. Item pro exercitu inſtructo. Atque interdum pro ipſo conflictu & prælio. Per translationem ſumitur pro ingenii perſpicacitate. 24 Lividi, & plumbei coloris ſunt. 25 Perfuſa, infecta. 26 Riſum. 27 Non ipſius, ſed aliorum. Invidi enim & alienis malis gaudent, & bonis dolent. 28 Excitarunt, fecerunt.

29 Nec dormire poteſt.

30 Concita, ſtimulata.

31 Non gratos, ac ſibi diſplicentes. 32 Paulatim conſumitur.

33 Simul lædit.

34 Et ſimul læditur. 35 Et ſibi ipſi eſt pœna. Invidus enim ſe ipſum ſemper rodit, paulatimque conſumit: nec vanum proverbium, Suum invidia torquet auctorem.

36 Ordo eſt: *Quamvis Tritonia oderit illam, tamen eſt allocuta eam talibus*. 37 Invidiam.

38 Contamina. 39 Veneno tuo.

40 Aglauron Cecropis filiam. Vide paulo inferius. 41 Invidia.

42 Palladem. 43 Obliquis oculis, qualibus invidi aſpicere ſucceſſus aliorum ſolent. 44 Aſpiciens. 45 Succeſſus (ut eventus, & ſimilia) in plurali numero ſecundæ quoque eſt declinationis, non ſolum quartæ.

46 Proſternit.

47 Athenarum arcem, Palladi dicatam.

48 Ingeniiſque, opibuſque, & 49 feſta pace 50 virentem,
Vixque 51 tenet lacrymas, quia nil lacrymabile cernit.

48 Propter multitudinem præſtantiſſimorum & artificum, & oratorum, & philoſophorum hoc dicit. 49 Ab effectu. Nam tempore pacis feſta celebrantur. 50 Florentem. 51 Continet.

XVIII.

Invidia vexat Aglaurum, quæ in lapidem a Mercurio transformatur.

Sed poſtquam thalamos intravit Cecrope natæ,
1 Juſſa facit: pectuſque manu 2 ferrugine tincta
Tangit, & 3 hamatis 4 præcordia ſentibus implet.
Inſpiratque nocens 5 virus, 6 piceumque per oſſa
7 Diſſipat, & medio ſpargit pulmone venenum.
8 Neve mali cauſſæ ſpatium per latius errent,
9 Germanam ante oculos, fortunatumque ſororis
Conjugium, pulchraque 10 deum ſub imagine ponit,
Cunctaque magna facit: quibus irritata, dolore
11 Cecropis occulto 12 mordetur, & anxia nocte,
Anxia 13 luce gemit, 14 lentaque miſerrima tabe
15 Liquitur, ut glacies 16 incerto ſaucia ſole;
Feliciſque bonis aliter non 17 uritur Herſes,
Quam cum ſpinoſis ignis ſupponitur herbis,
Quæ neque dant flammas, 18 lenique tepore cremantur,
Sæpe veluit mori, ne quicquam tale videret:
Sæpe velut crimen rigido narrare 19 parenti.
Denique in adverſo venientem limine ſedit
Excluſura 20 Deum: 21 cui blandimenta; preceſque
Verbaque 22 jactanti mitiſſima, Deſine, dixit,
Hinc ego me non ſum niſi te motura repulſo.
Stemus, ait 23 pacto, velox 24 Cyllenius, iſto:

25

1 A Pallade. 2 Ferri rubigo *ferrugo* vocatur. 3 Recurvis ſpinis: qualis eſt hamus. 4 *Præcordia* ſunt venæ cordi præjacentes, quæ curarum ſedes eſſe dicuntur.
5 Venenum.
6 Nigrum.
7 Diſpergit. 8 Ne cauſæ doloris longius abſint, efficit ut felicitatem ſororis ſemper ante oculos cum maximo dolore & cruciatu habere videatur. 9 Sororem Herſen.
10 Mercurium. 11 Aglauros Cecropis filia: eſt enim nomen patronymicum fœmininum. 12 Cruciatur. *Mordere* enim aliquando eſt dolore afficere. Cic. Valde me *momorderunt* epiſtolæ tuæ de Attica noſtra. Proprie, eſt dentibus lædere. Item calumniari, lædere.
13 De die. 14 Corruptione, quæ paulatim fit. 15 Liqueſcit, atque ut nix ad Solem conſumitur.
16 Debili ac parum vehementi Sole. 17 Affligitur. 18 Exiguo calore. 19 Severo patri Cecropi.
20 Mercurium. 21 Mercurio.
22 Fruſtra dicenti: eſt enim *jactare* interdum inaniter loqui. Virg. *Talia jactanti.* Interdum eſt oſtentare. 23 Iſto modo, ut te hinc non moveas, niſi me repulſo. Nunquam autem me hinc repellere poteris: tu igitur hic ſemper maneas. Conceſſio ironica. 24 Mercurius, a *Cyllene* Arcadiæ monte.

[25] Cælataſque fores virga [26] patefecit. At [27] illi
Surgere conanti partes, quaſcunque ſedendo
Flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
[28] Illa quidem [29] pugnat icto ſe tollere [30] trunco:
Sed genuum [31] junctura [32] riget, [33] frigusque per ungues
Labitur, & pallent amiſſo ſanguine venæ.
Utque malum late ſolet immedicabile [34] cancer
Serpere, & illæſas vitiatis addere partes.
Sic [35] lethalis hyems paulatim in pectora venit,
Vitaleſque vias, & [36] reſpiramina clauſit.
Nec conata loqui eſt; nec, ſi conata fuiſſet,
Vocis habebat iter: ſaxum jam colla tenebat,
Oraque duruerant, [37] ſignumque exangue ſedebat.
Nec lapis albus erat: [38] ſua mens [39] infecerat illam.

25 Sculptas atque pictas.
26 Aperuit. 27 Aglauro. Deſcribit autem quomodo Aglauros in ſaxum fuerit commutata, ac limini januæ ita affixa, ut nunquam ſurgere potuerit. 28 Aglauros.
29 Conatur. 30 Erecto pectore. Nam *truncus* ea pars corporis dicitur, quæ eſt intra collum & coxas. 31 Conjunctio, compages.
32 Rigida ac dura eſt facta.
33 Sic alibi: *Friguſque perambulat artus*. Et, *Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus, Perque meos artus frigida guttas fluit*.
34 Morbus paulatim corpus rodens. Eſt item *Cancer* beſtia. Item unum ex duodecim Zodiaci ſignis. 35 Mortiferum frigus.
36 Pulmonis reſpirationes, halitum ſeu meatum ſpiritus. 37 Statua ſine ſanguine, & mortua. In ſtatuam enim lapideam Aglauros fuit mutata. 38 Invidorum enim corpora ſunt nigra, quemadmodum & mens nigra eſſe ſolet, & nocens.
39 Maculaverat.

XIX.

Jupiter tauri formam induit.

Has ubi verborum pœnas mentiſque [1] profanæ
Cepit [2] Atlantiades, [3] dictas a Pallade terras
Linquit, & ingreditur [4] jactatis æthera pennis.
[5] Sevocat [6] hunc [7] genitor, nec cauſam faſſus amoris,
Fide miniſter, ait, juſſorum, nate, meorum,
Pelle moram, ſubitoque celer [8] delabere curſu:

9 Quæ-

1 A ſacris ac religione remotæ.
2 Mercurius nepos Atlantis ex Maja. 3 Athenas. Nam *Athenæ* ἀπὸ τῆς ἀθήνης, i. a *Pallade* dicuntur. 4 Motis. 5 Jupiter, Europæ Agenoris, Phœnicum regis, filiæ amore captus, Mercurio, Athenis redeunti, mandat, ut ſe quamprimum in Phœniciam conferat, regiſque armenta ad littus compellat, ibi enim cum aliis virginibus Europam ſpatiari viderat. Id vero cum effeciſſet Mercurius, omni depoſita majeſtate, Jupiter ſe in Taurum convertit, cujus dorſum poſt multas blanditias Europa aſcendere auſa, in Cretam per mare ab Jove eſt advecta. Quod ideo fingitur, quia Cretenſes Europam, ex Phœnicia raptam, in Cretam aſportaverunt navi, cujus inſigne Taurus erat. 6 Mercurium. 7 Jupiter pater Mercurii. 8 Deorſum labere atque deſcende.

[9] Quæque tuam matrem tellus a parte ſiniſtra
[10] Suſpicit, ([11] indigenæ [12] Sidonida nomine dicunt)
Hanc pete; quodque procul montano gramine paſci
Armentum regale vides, ad littora verte.
[13] Dixit: & expulſi [14] jamdudum monte juvenci
Littora juſſa petunt; ubi magni [15] filia [16] regis
Ludere virginibus [17] Tyriis comitata ſolebat.
[18] *Non bene conveniunt, nec in una ſede morantur*
Majeſtas & amor. [19] Sceptri gravitate relicta,
[20] Ille pater rectorque deum, cui dextra [21] triſulcis
Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri, miſtuſque juvencis
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis:
Quippe color nivis eſt, quam nec veſtigia duri
Calcavere pedis, nec [22] ſolvit [23] aquaticus Auſter.
[24] Colla [25] toris [26] extant, [27] armis [28] palearia pendent.
Cornua parva quidem; ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis pellucida gemma.
Nullæ in fronte minæ, nec formidabile [29] lumen;
Pacem vultus habet. Miratur Agenore [30] nata,
Quod tam formoſus, quod prælia nulla minetur.
Sed quamvis mitem, metuit [31] contingere primo,

9 Periphraſis eſt Phœniciæ, quæ a parte ſiniſtra, Septentrionem verſus, ſubjacet Flejadibus, quarum una eſt Maja, Mercurii mater. 10 Surſum aſpicit. Interdum *ſuſpicere* mirari ſignificat.

11 Inde geniti incolæ. 12 Sidoniam. *Sidon* urbs eſt Phœniciæ. Unde *Phœnicia* ipſa *Sidonia* vocatur. 13 Jupiter. 14 Quamprimum. 15 Europa. 16 Agenoris.

17 *Tyrus* a *Tyro*, Phœnicis filio, dicta, & inſula & urbs eſt Phœniciæ, *Sidoni* vicina. 18 Non decet gravem virum amori indulgere: quam ob cauſam ſe in taurum Jupiter convertit, ut commodius virgine amata potiretur. Hanc ſententiam in XVII. *Epiſt.* complexus eſt: *Nunc male res junctæ calor & reverentia pugnant: Quid ſequar in dubio eſt, hæc decet, illa juvat.* 19 Depoſita regni gravitate. *Sceptrum* enim eſt inſigne regni: eſt enim baculus: quo ſtantes innituntur reges. Unde etiam *ſceptrum* dictum eſt ἀπὸ τῦ σκήπτεσθαι, quod ſignificat inhærere ſive incumbere. 20 Jovem ſignificat. Q. d. Ille potentiſſimus, qui omnibus præeſt, qui omnium eſt cauſa. 21 Fulminibus, quorum triplex eſt effectibus afflant enim, ſcindunt, & urunt. *Triſulcus* enim dicitur, quod tres habet facies. Virg. *Linguis micat ore triſulcis.* 22 Liquefacit. 23 Pluvioſus. 24 Pulcherrimum deſcribit taurum, in quem Jupiter eſt mutatus. 25 Eminentiis muſculorum. *Tori* enim dicuntur eminentiæ muſculorum. Belg. *Een ſpier of hyſe.* Virg. *Luxuriatque toris.* Inde *toroſus* dicitur, quod tororum amplitudine corporis robur præ ſe fert. Alioqui *torus* ſumitur pro lecto. 26 Eminent. 27 Humeris. Illud obiter hic notandum eſt, *armos* ab *humeris* differre. *Humeri* enim proprie eorum ſunt, qui recti in cœlum ſpectant; unde ſoli homini inter mortalia *humeros* eſſe dicimus. Virg. *Os, humeroſque Deo ſimilis.* *Armi* vero ſunt proprie beſtiarum. 28 *Palearia* ſunt pelles dependentes ex gutture boum, quaſi *pellearia*. Belgis *de hoſſem*, vel *quabbe*. 29 Oculi Tauri illius. 30 Europa Agenoris filia.

31 Attingere.

Mox adit, & flores ad candida porrigit ora.
Qui nunc 32 alludit, viridique exultat in herba;
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis:
Paulatimque metu dempto, 33 modo pectora præbet
Virginea 34 palpanda manu, modo cornua 35 ſertis
36 Impedienda novis. Auſa eſt quoque regia virgo,
Neſcia quem premeret, tergo conſidere tauri.
Tum 37 Deus a terra, ſiccoque a littore 38 ſenſim
39 Falſa pedum primo veſtigia ponit in undis.
Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti
Fert prædam. 40 Pavet 41 hæc: littuſque 42 ablata relictum
43 Reſpicit; & dextra cornu tenet, 44 altera 45 dorſo
Impoſita eſt: tenues 46 ſinuantur 47 flamine veſtes.

32 Ad ludentem puellam ludit. *Alludere* enim eſt ludo alicui blandiri. Interdum eſt obſcure aliquid ſignificare.

33 Interdum. 34 Leniter & blande tangenda. 35 Corollis ex herbarum frondibus, floribuſque confertis. 36 Liganda. 37 Jupiter, qui in Taurum ſe converterat.

38 Paulatim. 39 Simulatos pedes: non enim erant tauri pedes, ſed falſi atque ſimulati. 40 Timet. 41 Europa. 42 Abducta a Jove in taurum mutato, 43 Retro aſpicit. Oculos enim ad littus convertebat. 44 Siniſtra manus.

45 Tergo. 46 Flectuntur, curvantur, tumeſcunt in ſinus. *Sinuare* enim eſt curvare, in ſinus flectere: Virg. *Sinuatque immenſa volumine terga*, i. in ſinus flectit. Hinc *ſinus veſtium* appellati ſunt, laxitates inter plicas intermedias. 47 Vento.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER TERTIUS.

SYNOPSIS.

Draconis dentes mutantur in milites. Actæon in cervum: Narciſus in florem: Echo in vocem: Nautæ in delphines: Tireſias, cæcus, & vates: Bacchi ſacra: Pentheus diſcerptus.

I.

Cadmus Thebas condit. Ejus comites a dracone perimuntur.

Jamque 1 deus, 2 poſita 3 fallacis imagine tauri,
Se 4 confeſſus erat, 5 Dictæaque rura 6 tenebat:
Cum 7 pater ignarus, raptam perquirere Cadmo
Imperat, & pœnam, ſi non invenerit, addit
Exilium, facto 8 pius, & 9 ſceleratus eodem.
Orbe 10 pererrato (quis enim deprendere poſſet
Furta Jovis?) profugus patriamque, iramque 11 parentis
Vitat 12 Agenorides, Phœbique 13 oracula ſupplex
Conſulit, &, quæ ſit tellus habitanda, requirit.
14 Bos tibi, Phœbus, ait, ſolis occurret in arvis,
Nullum paſſa jugum, curvique 15 immunis aratri:
16 Hac duce 17 carpe vias: &, qua requieverit herba
Mœnia fac condas, 18 Bœotiaque illa vocato.
Vix bene 19 Caſtalio Cadmus deſcenderat antro.

In-

1 Jupiter. 2 Depoſita. 3 Falſi vel ſimulati. 4 Manifeſtaverat ſe eſſe Jovem. Sic *Virg.* 2. *Æn. Alma Venus confeſſa Deam, qualiſque videri Cælicolis, & quanta ſolet.* 5 Cretenſia. 6 Occupabat. Cic. Milo campum jam *tenebat.*

7 Agenor. 8 Pius quidem quærendo filiam fuit Agenor. 9 Sceleratus autem fuit, filio exilium indicendo. 10 Pervagato. Sic *Virg.* 2. *Æn.* dixit, *Perrerrate, Magna perrerrate ſtatues quæ denique ponto.* 11 Patris Agenoris. 12 Cadmus Agenoris filius. 13 Reſponſa Apollinis. Virg. *Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi Mittimus. Oraculum* eſt Deorum reſponſum. Quandoque ponitur pro templo in quo reſponſa dantur. Nonnunquam etiam pro celebri, notatuque digna, & minime vana ſententia. 14 Vacca. 15 Expers, quæ nunquam traxerit aratrum.

16 Bove, i. vacca. 17 Vade, perge. 18 Bœotiæ regio in Græcia ſic dicta forte ἀπὸ τῆς βοὸς, de qua hic Poeta mentionem facit. 19 Spelunca Delphici oraculi. Muſæ vocantur Caſtalides a fonte Caſtalio inter Delphos & Parnaſſum.

Incuſtoditam lente vidit ire juvencam,
Nullum [20] ſervitii ſignum cervice gerentem:
Subſequitur, [21] preſſoque [22] legit [23] veſtigia greſſu,
Autoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada [24] Cephiſi, [25] Panopeſque [26] evaſerat arva:
Bos [27] ſtetit, & tollens ſpecioſam cornibus altis
Ad cœlum frontem, mugitibus [28] impulit auras.
Atque ita reſpiciens [29] comites ſua terga ſequentes
[30] Procubuit, teneraque latus ſubmiſit in herba.
Cadmus [31] agit grates, peregrinæque [32] oſcula terræ
Figit, & ignotos monteſque, agroſque ſalutat.
Sacra Jovi facturus erat: jubet ire miniſtros,
Et petere e vivis libandas fontibus undis.
Sylva vetus [33] ſtabat, [34] nulla violata ſecuri.
Et ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,
Efficiens [35] humilem lapidum compagibus arcum,
Uberibus fœcundus aquis: ubi [36] conditus antro
[37] Martius anguis erat [38] criſtis [39] præſignis & auro;
Igne micant [40] oculi; corpus [41] tumet omne veneno;
[42] Treſque micant linguæ; triplici ſtant [43] ordine dentes.
Quem poſtquam Tyrias [44] lucum de [45] gente profecti
[46] Infauſto tetigere gradu, demiſſaque in undas
[47] Urna dedit ſonitum: longo caput extulit antro
Cœruleus ſerpens, horrendaque ſibila miſit.
[48] Effluxere [49] unde manibus: [50] ſanguiſque reliquit
Corpus, & attonitos ſubitus tremor occupat artus.
[51] Ille volubilibus ſquammoſos [52] nexibus [53] orbes
Torquet, & immenſo ſaltu [54] ſinuatur in arcus:
Ac media plus parte leves erectus in auras

De-

20 Quæ nullum jugum paſſa erat. 21 Repreſſo & tardo, ne anteiret, ſequitur vaccam.

22 Tranſit. 23 Signa pedum vaccæ. 24 Bœotiæ fluvii.

25 Urbis Phocidos. Eſt & Panope Dea marina. 26 Superaverat, tranſierat. 27 Subſtitit. 28 Mugitus in aerem emiſit. 29 Cadmum cum ſociis. 30 Humi jacuit.

31 Apollini. 32 Oſculatur. Sic Virg. 1. Æn. *Cum dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet.*

33 Erecta erat. 34 Quæ nunquam fuerat cauſa. 35 Depreſſum.

36 Abſconditus in ſpelunca.

37 Serpens Marti dicatus ac bellicoſus. 38 Eadem figura utitur Virg. *Pateris libamus & auro*, i. pateris aureis. 39 Inſignis, notabilis. 40 Oculi fulgent rubore.

41 Inflatum eſt & repletum.

42 Lingua triplex emicat.

43 Serie. 44 Sylvam ſacram.

45 Cadmi ſocii, qui de Phœnicia, ubi eſt Tyrus, venerant.

46 Infelici paſſu: omnes enim a Dracone illo necati ſunt.

47 Vas eſt hauriendæ aquæ accommodatum, ſive quo aqua e puteis fluminibuſve hauritur: alio nomine *ſitula* dicitur. Dicebatur etiam *urna* apud veteres vas, quo judicum ſuffragia colligebantur, & in quo crematorum cinis ſervabatur. Hinc quoque pro ſepulcro. 48 Manibus miniſtrorum timore Draconis illis aqua excidit.

49 Metonymia eſt: contentum enim ponitur pro continenti.

50 Miniſtri expalluerunt metu ſerpentis. 51 Serpens.

52 Nodis.

53 Spiras, quas ſerpentes cauda efficiunt. 54 Contrahitur, curvatur, flectitur.

Deſpicit omne nemus, 55 tantoque eſt corpore, quanto
Si totum ſpectes, 56 geminas qui ſeparat Arctos.
Nec mora; 57 Phœnicas, ſive illi tela parabant,
Sive fugam, ſive ipſe timor prohibebat 58 utrumque,
59 Occupat hos morſis, longis amplexibus illos.
Hos necat afflatu, 60 funeſta hos tabe veneni.

55 Tantus erat ille ſerpens, quantus eſt is, qui inter duas urſas in cœlo ſpectatur. Eſt autem tantus, ut fluvius eſſe videatur. Hyperbole. 56 Duas & ſimiles urſas. 57 Cadmi comites Phœnices, aquatum miſſos. 58 Et parare tela, & fugam. 59 Invadit. 60 Mortifera veneni corruptione & ſanie.

II.

Cadmus draconem interficit.

1 Fecerat 2 exiguas jam Sol altiſſimus umbras:
Quæ mora ſit ſociis, miratur Agenore 3 natus,
4 Veſtigatque viros. Tegimen direpta leoni
Pellis erat; telum ſplendenti lancea ferro,
Et jaculum: teloque animus præſtantior omni.
Ut nemus intravit, 5 lethat aque corpora vidit,
Victoremque ſupra 6 ſpatioſi corporis 7 hoſtem
Triſtia 8 ſanguinea lambentem vulnera lingua:
9 Aut ultor veſtræ, 10 fidiſſima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. 11 Dixit: dextraque 12 molarem
Suſtulit, & magnum magno 13 conamine miſit.
14 Illius 15 impulſu cum turribus ardua celſis
Mœnia 16 mota forent: ſerpens ſine vulnere manſit.
Loricæque modo ſquamis defenſus, & atræ
Duritia pellis, 17 validos cute reppulit ictus.
At non duritia jaculum quoque 18 vicit eadem;
Quod medio lentæ 19 ſpinæ curvamine fixum
Conſtitit, & totum deſcendit in 20 ilia ferrum.
21 Illæ dolore ferox caput in ſua terga retorſit,
Vulneraque aſpexit, fixumque haſtile momordit.

Id-

1 Deſcriptio meridiei. Sic Cap. IV. *Jamque dies medius rerum contraxerat umbras, Et Sol ex æquo meta diſtabat utraque.* Et lib. XIV. *Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras.* Et 3. de Arte: *Jamque dies mediis tenues contraxerat umbras; Inque pari ſpatio veſper & ortus erant.* 2 Jam meridies erat: exiguæ enim in meridie ſolent eſſe umbræ, quo tempore Sol eſt altiſſimus. 3 Cadmus Agenoris filius. 4 Per veſtigia inquirit. 5 Extincta. 6 Vaſtiſſimi. 7 Serpentem, qui Cadmi ſocios necaverat. 8 Rubra & ſanguine infecta. 9 Aut ego Cadmus veſtram mortem ulciſcar, o fidiſſimi ſocii, aut una vobiſcum moriar. 10 O fidiſſimorum cadavera. 11 Cadmus. 12 Lapidem tam magnum, ut ex eo mola confici poſſit Hyperbolice dictum. 13 Impetu. 14 Lapidis molaris. 15 Jacta. 16 Concuſſa. 17 Valide & fortiter illatos. 18 Repulit. Tunc enim *jacula vinci* dicuntur, cum repelluntur. 19 Flexibilis dorſi. 20 Inteſtina. 21 Serpens.

Idque ubi vi multa partem [22] labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit, [23] ferrum tamen oſſibus hæſit:
Tum vero poſtquam ſolitas [24] acceſſit ad [25] iras
Cauſa recens; plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque peſtiferos circumfluit [26] albida [27] rictus,
Terraque raſa ſonat ſquamis, quinque halitus exit
Ore niger [28] Stygio, vitiatas [29] inficit herbas.
[30] Ipſe modo immenſum [31] ſpiris facientibus orbem
Cingitur, interdum longa trabe rectior extat:
[32] Impete nunc vaſto, [33] ceu concitus imbribus amnis,
[34] Fertur, & obſtantes [35] perturbat pectore ſylvas.
Cedit [36] Agenorides paulum, [37] ſpolioque leonis
Suſtinet incurſus, inſtantiaque ora retardat
[38] Cuſpide prætenta. Furit [39] ille, & inania duro
Vulnera dat ferro, figitque in [40] acumine dentes.
Jamque venenifero ſanguis [41] manare palato
Cœperat, & virides [42] aſpergine tinxerat herbas:
Sed leve vulnus erat, quia ſe retrahebat ab ictu,
Læſaque colla [43] dabat retro, plagamque ſedere
Cedendo arcebat, nec [44] longius ire ſinebat.
Donec Agenorides conjectum in guttura ferrum
Uſque [45] ſequens preſſit, dum retro quercus eunti
Obſtitit, & fixa eſt pariter cum [46] robore cervix.
Pondere ſerpentis curvata eſt [47] arbor, & imæ
Parte [48] flagellari gemuit [49] ſua robora caudæ.
Dum [50] ſpatium victor victi conſiderat [51] hoſtis,
Vox ſubito audita eſt; [52] neque erat cognoſcere promptum
[53] Unde: ſed audita eſt; Quid, Agenore nate, peremptum
Serpentem ſpectas? & tu ſpectabere [54] ſerpens.
[55] Ille diu pavidus pariter cum voce colorem
Perdiderat, gelidoque comæ terrore [56] rigebant.

22 Labare fecit. 23 Jaculi ferrum oſſibus infixum remanſit.
24 Adjuncta fuit.
25 Conſuetam rabiem. 26 Alba. 27 Venenata ora. *Rictus* autem proprie ferarum eſt, ut roſtrum avium. 28 Venenato: qualis eſt Styx inferorum palus.
29 Maculat, polluit. 30 Serpens interdum inſpirat & in maximum orbem contrahitur, interdum in longitudinem extenditur. Eleganter autem ſerpentis vulnerati naturam effingit Poeta. 31 *Spiræ* in ſerpentibus dicuntur, cum in orbem contracti, quoſdam quaſi circulos imitantur. 32 Impetu.
33 Quemadmodum. 34 Ruit, agitur. 35 Proſternit. 36 Cadmus Agenoris filius. 37 Pelle.
38 Objecto jaculi ferro.
39 Serpens. 40 Cuſpide.
41 Fluere. 42 Aſperſione ſanguinis. 43 Trahebat. 44 Altius deſcendere in corpus. 45 Eouſque ſequens infixit, donec quercus obſtitit illi retro ſe a vulnére trahenti. 46 Quercus ſtipite.
*47 Quercus. 48 Percuti ac verberari. 49 Suum truncum.
50 Magnitudinem. 51 Devicti ſerpentis. 52 Et non facile poterat audire. 53 A quo ſc. *emiſſa fuerit vox*. 54 Cadmus in ſerpentem poſtea mutatus fuit una cum uxore Hermione. Vid. infra Lib. IV. Cap. VIII. 55 Cadmus.
56 Horrebant.

III.

Draconis dentes in exercitum mutati.

Ecce! viri fautrix ſuperas delapſa per auras
Pallas adeſt; motæque jubet ſupponere terræ
[1] Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret; & impreſſo [2] ſulcum patefecit aratro.
Spargit [3] humi juſſos, mortalia [4] ſemina, dentes:
[5] Inde (fide [6] majus) [7] glebæ cœpere moveri;
[8] Primaque de ſulcis acies apparuit haſtæ;
[9] Tegmina mox capitum [10] picto nutantia cono,
Mox humeri pectuſque, oneràtaque brachia telis
[11] Exiſtunt, creſcitque ſeges clypeata virorum.
[12] Sic ubi tolluntur feſtis [13] aulæa [14] theatris,
Surgere ſigna ſolent, primumque oſtendere vultus:
Cætera paulatim, placidoque educta [15] tenore
Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoſte novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat, nec te civilibus [16] inſere bellis.
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Comminus enſe ferit: jaculo cadit eminus ipſe.
Hic quoque, qui [17] dederat letho, non longius illo
Vivit, & expirat, modo quas acceperat, auras:
Exemploque pari furit omnis turba; ſuoque
Marte cadunt [18] ſubiti per [19] mutua vulnera fratres.
Jamque brevis vitæ ſpatium ſortita juventus
Sanguineam tepido [20] plangebant pectore [21] matrem;
Quinque [22] ſuperſtitibus, quorum fuit unus Echion.

23

1 Serpentis. 2 *Sulcus* eſt foſſa illa oblonga, quæ inter arandum fit vomere. 3 In terras. 4 Hominum ſemina, non frugum. Nam homines armati ex illis dentibus orti finguntur. 5 Deinde. 6 Quod incredibile eſt, omnemque exuperat fidem. 7 Illius aratæ terræ. 8 Primæ haſtæ apparuerunt, exortæ ſunt. 9 Galeæ. 10 Criſta picta variis coloribus. In galea enim *conus* appellatur ſummus apex in acuminatam deſinens figuram. 11 Exſtant, eminent extra terram. 12 Pulchra ſimilitudine declarat, quomodo paulatim viri illi armati ſint nati. Sic, inquit, nati ſunt, ut videntur ſigna & imagines ſurgere in Theatris, cum aulæa parietibus affiguntur. 13 Ab aula Attali regis, ubi primum inventa ſunt, fuerant vocata. 14 In quibus ludi ac dies feſti celebrantur. *Theatra* autem, cum ludi fiebant, aulæis ornabantur. 15 Continuatione. 16 Immiſce. 17 Interfecerat. 18 Subito nati. 19 Eodem prope modo infra: *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres, Civilique cadunt acie.* 20 Percutiebant. 21 Terram, quod ea ſit communis omnium parens, ex qua fratres hi paullo ante nati. 22 Superviventibus. Omnes enim viri illi armati mutuis vulneribus ceciderunt, præter hos quinque. Idæum, Chthonium, Pelorum, Hyperenorem, & Echionem: quos quidem Cadmus ſocios urbis condendæ habuit. Hi vero etiam σπαρτοὶ, idem *Seminati* fuerant appellati. Σπείρω Græce ſero.

[23] Is ſua jecit humi monitu [24] Tritonidis arma.
Fraternæque fidem pacis petiitque, deditque.
Hos operis comites habuit [25] Sidonius hoſpes;
Cum poſuit [26] juſſam [27] Phœbeis ſortibus urbem.

23 Echion. 24 Palladis. 25 Cadmus Phœnix. Nam *Sidon* urbs eſt Phœnicię, unde fit *Sidonius*. 26 Thebas Bœotias. 27 Apollinis oraculis.

IV.

Actæon a Diana converſus in cervum.

Jam [1] ſtabant Thebæ: poteras jam, [2] Cadme, videri
Exilio felix. Soceri tibi [3] Marſque Venuſque
Contigerant: huc adde [4] genus de [5] conjuge tanta,
Tot natos nataſque, & pignora cara nepotes;
Hos quoque jam juvenes. Sed ſcilicet [6] *ultima ſemper*
Expectanda dies homini eſt: dicique beatus
Ante obitum nemo, ſupremaque funera debet.
[7] Prima [8] nepos inter res tot tibi, Cadme, ſecundas
Cauſa fuit luctus; [9] alienaque cornua fronti
Addita, voſque canes ſatiati ſanguine [10] herili.
At bene ſi quæras; fortunæ [11] crimen in [12] illo,
Non ſcelus invenias: quod enim ſcelus error habebat?
Mons erat infectus variarum [13] cæde ferarum:
Jamque dies medius rerum [14] contraxerat umbras,
Et Sol ex æquo meta diſtabat utraque;
Cum juvenis placido per devia luſtra vagantes
Participes operum compellat, [15] Hyantius ore:

16

1 Erectæ, ex ædificatæque erant. 2 Apoſtrophe ad Cadmum, ut ſeriem ſequentium fabularum connectat. 3 Uxorem enim Hermionem duxit Cadmus, Martis Venerifque filiam. 4 Progeniem.

5 Quanta eſt Hermione, Martis & Veneris ſilia. Hermione quidem ab aliis Menelai & Helenæ filia nominatur. 6 Sententia eſt Solonis philoſophi, qua Crœſi, Indorum regis, divitias ſugillavit. Cum enim Crœſus ſe felicem eſſe jactaret; neminem ante ſupremum diem recte felicem dici poſſe Solon admonuit. Cujus ſententiæ Crœſus memor, cum a Gyro, Perſarum rege, foret captus, rogoque impoſitus, Solonem appellavit, dicens. *O Solon, Solon*, q. d. quam vera mihi dixiſti. Cyrus vero cum eam accepiſſet ſenteutiam, Crœſum non ſolum liberavit, ſed etiam in maximo honore habuit. 7 Actæon, Ariſtæi & Autonoes filius, venando feſſus, cum opacum quæreret locum, forte ad fontem pervenit, ubi ſe Diana nuda cum comitibus abluebat, quæ irata eum ſtatim in cervum mutavit, ne cui unquam a ſe Dianam nudam fuiſſe viſam jactare poſſet: ac tum pro fera a canibus ſuis laceratus eſt. Hoc ideo fingitur, quia Actæon venationi admodum fuit deditus, totumque patrimonium, canes alendo, conſumpſit. Alii aliter conjiciunt. 8 Actæon.

9 Cervina.

10 Heri veſtri Actæonis.

11 Caſu enim offendit Dianam.

12 Actæone. 13 Sanguine antecedens enim pro conſequenti poſitum eſt. 14 Corripuerat & abbreviaverat. 15 Thebanus. *Hyantes* enim populi ſunt Bœotiæ.

[16] Lina [17] madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunæque dies habuit ſatis: altera lucem
Cum [18] croceis invecta rotis Aurora reducet,
Propoſitum [19] repetemus opus: nunc Phœbus utraque
Diſtat [20] idem terra, finditque [21] vaporibus arva.
[22] Siſtite opus præſens, nodoſaque tollite [23] lina.
Juſſa viri faciunt, [24] intermittuntque laborem.
[25] Vallis erat [26] piceis, & [27] acuta denſa cupreſſu,
Nomine Gargaphie, [28] ſuccinctæ [29] cura Dianæ,
Cujus in extremo eſt antrum [30] nemorale receſſu,
Arte laboratum nulla; ſimulaverat artem
Ingenio natura ſuo: nam [31] pumice vivo,
Et levibus [32] tophis [33] nativum [34] duxerat arcum.
Fons ſonat a dextra, [35] tenui perlucidus unda,
Margine gramineo patulos [36] ſuccinctus [37] hiatus.
[38] Hic [39] dea ſylvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido [40] perfundere [41] rore.
[42] Quo poſtquam [43] ſubiit; Nympharum tradidit uni
Armigeræ jaculum, pharetramque, arcuſque [44] retentos.
[45] Altera depoſitæ ſubjecit brachia pallæ;
[46] Vincla duæ pedibus demunt: nam doctior illis
[47] Iſmenis Crocale ſparſos per colla capillos
Colligit in nodum, quamvis erat ipſa ſolutis.
Excipiunt [48] laticem [49] Nipheque, [50] Hyaleque, [51] Rhaniſque.
Et [52] Piecas, & [53] Phiale, funduntque capacibus urnis.

Dum-

16 Metonymia materiæ. *Lina* enim, ex quibus retia conficiuntur, pro ipſis retibus ponuntur.

17 Madefacta ſunt. 18 Croceo & pulchro curru. Pars pro toto.

19 Cras, adveniente Aurora, ad venationem redibimus. 20 Sc. *ſpatium*, i. jam meridies eſt.

21 Fervoribus. 22 Stare facite, i. præſenti operi finem imponite.

23 Sic infra: *Nec lina ſequi nodoſa ſinebam*. 24 Uſque in diem ſequentem venandi laborem deponunt. 25 Vallis deſcriptio, quo ſe Diana per meridiem cum ſuis comitibus conferre ſolebat.

26 *Picea* arbor eſt montana.

27 In acutum tendente.

28 Agilis & induſtriæ, quod ſuccincta veſte venatur. 29 Amor & voluptas. Erat enim amœniſſima vallis. 30 Nemoribus tectum.

31 Naturali. *Pumex* autem lapis eſt levis, cavernoſus, poliendis rebus accommodatus. 32 *Tophus* eſt genus lapidis aſperi, qui facile in arenam reſolvitur.

33 Naturalem. 34 Effecerat.

35 Exigua aqua. 36 Circumdatus. 37 Patentes ripas: *hiare* enim videntur *ripæ*, ut fluvii alveum efficiant. 38 In hac valle.

39 Diana. 40 Madefacere.

41 Aqua. 42 In quam vallem.

43 Ingreſſa eſt. 44 Remiſſos: a *retendo*. 45 Altera accepit pallam veſtem a Diana depoſitam.

46 Calceos, vel cothurnos.

47 Deſcribit autem officia comitum Dianæ. Crocale Iſmeni filia.

48 Aquam, a *latendo*, quod in terræ venis lateat. Scite finxit Poeta Nympharum nomina ex convenientia rei quam narrat.

49 Commode Lotrix poteſt exponi, a νίπτω lavo. 50 Pellucida quaſi nam ὕαλος eſt vitrum.

51 Quæ aſpergit, a verbo ῥαίνω.

52 Sic dicta a guttula roris, Græce ψεκάς. 53 Nomen videtur mutuatum a φιάλη phiala, vel urna.

Dumque ibi perluitur ſolita [54] Titania lympha,
Ecce! [55] Nepos Cadmi, [56] dilata parte laborum,
Per nemus ignotum non certis paſſibus errans
Pervenit in lucum: ſic illum fata ferebant.
Ut vellet promptas habuiſſe ſagittas;
Quas habuit, ſic [57] hauſit aquas, vultumque virilem
Perfudit, ſpargenſque comas ultricibus undis,
Dat ſparſo [58] capiti [59] vivacis cornua cervi,
[60] Dat ſpatium collo, ſummaſque [61] cacuminat aures;
Cum pedibuſque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus, & velat [62] maculoſo vellere corpus.
Additus & [63] pavor eſt: fugit Autoneius heros,
Et ſe tam celerem curſu miratur in ipſo.
Ut vero vultus, & cornua vidit in unda,
Me miſerum! dicturus erat: vox nulla ſecuta eſt.
Ingemuit; vox illa fuit; lacrymæque per ora
[64] Non ſua fluxerunt; mens tantum [65] priſtina manſit.

54 Diana. 55 Actæon. 56 Dilata parte venationis in diem ſequentem. 57 Tanta ira Diana hauſit & accepit aquas, quibus Actæonem perfunderet, quanta ſagittas promptas ac paratas habere voluiſſet. 58 Reſperſo aquis. 59 Diu viventis: ad quadringentos enim annos cervi vivere dicuntur. 60 Longum efficit collum. 61. Acutas reddit. 62 Vario pilo. 63 Qui cervis proprius eſt. 64 Sed cervi. 65 Et hoc in aliis quos Poeta noſter mutatos dicit videre licet, utpote graviſſimum ſupplicium.

V.

Actæon a ſuis canibus laceratur.

Quid faciat? [1] Repetatne domum, & regalia tecta?
An lateat ſylvis? [2] Timor hoc, [3] pudor impedit illud.
Dum dubitat; videre canes, primuſque [4] Melampus,
[5] Ichnobateſque [6] ſagax latratu ſigna dedere;
[7] Gnoſſus Ichnobates, [8] Spartana gente Melampus,
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
[9] Pamphagus, & [10] Dorceus, & [11] Oribaſus, Arcades omnes;

12

1 Redeat. 2 Ne in ſylvis lateat. 3 Ne domum redeat.
4 Canes Actæonis enumerat, quibus etiam nomina apta venatoriis canibus imponit. *Melampus* enim dicitur, quod *pedes nigros* haberet; μέλας enim *niger*, & πούς ποδὸς *pes* dicitur. 5 Id eſt, *per veſtigia vadens*: ἴχνος enim dicitur *veſtigium*, & βαίνω *vado*.
6 Odorus, vel acrem odorandi vim habens. Proprie enim canes *ſagaces* dicuntur. Per ſimilitudinem tamen accipitur pro callido & ſolerti. Hinc *ſagacitas*, i. acuta illa ſentiendi vis in canibus & odoratu aliquid prehendendi. Per ſimili, pro aſtutia. 7 Cretenſis. *Gnoſos* enim Cretæ urbs fuit clariſſima. 8 Laconica. 9 *Omnia comedens*: πᾶν enim *omne* ſignificat, & φάγω, *comedo*.
10 *Acute videns*: δέρκω enim eſt *video*. 11 *Montes aſcendens*: ὄρος enim *mons* dicitur, & βαίνω *aſcendo*.

[12] Nebrophonoſque valens, & [13] trux [14] cum Lælape [15] Theron,
Et pedibus [16] Pterelas, & naribus utilis [17] Agre,
[18] Hylæuſque ferox nuper percuſſus ab apro.
Deque lupo concepta [19] Nape, pecudeſque ſecuta
[20] Pœmenis, & natis comitata [21] Harpya duobus,
Et [22] ſubſtricta gerens Sicyonius [23] ilia Lagon,
Et [24] Dromas, & [25] Canache, [26] Sticteque, & [27] Tigris, & [28] Alce,
Et niveis [29] Leucon, & villis [30] Asbolus atris,
Prævalidusque [31] Lacon, & curſu fortis [32] Aello,
Et [33] Thous, & Cyprio velox cum fratre [34] Lycisca,
Et nigram medio frontem diſtinctus ab albo
[35] Harpalos & [36] Melaneus, hirſutaque corpore [37] Lachne,
Et patre [38] Dictæo, ſed matre [39] Laconide nati
Labros & [40] Aglaodos, & acutæ vocis [41] Hylactor,
[42] Quoſque referre mora eſt. Ea turba cupidine prædæ
Per rupes, ſcopuloſque, adituque carentia ſaxa,
Quaque eſt difficilis, quaque eſt via nulla, ſequuntur.
[43] Ille fugit, per quæ fuerat loca ſæpe [44] ſecutus.
Heu!

12 *Hinnulos*, i. cervorum catulos, *interficiens*: νεβρὸς enim *hinnu um* ſignificat, & φονέω *interficio*. 13 Terribilis aſpectu.

14 A *velocitate* atque *impetu* ſic eſt appellata: nam λαῖλαψ, λαίλαπος *turbinem* ſignificat.

15 *Ferinus*, ac *feras perſequens*: θὴρ enim *fera* dicitur. 16 *Alatus* ſive *alis impulſus*: πτερὸν enim *ala*, & ἐλᾶν *impellere* ſignificat. 17 *Venatio* exponitur ἄγρα. 18 *Sylveſtris*: ὕλη *ſylvam* ſignificat. 19 Quod in *ſaltibus* verſaretur: νάπη dicitur terræ planities. 20 *Paſtoralis*: ποιμὴν enim eſt *paſtor*. 21 *Rapax*, & Harpyjarum ſimilis, quæ aves ſunt rapaciſſimæ. 22 Conſtricta & parva. 23 A fluvio Arcadiæ nomen ſumpſit hic canis. *Sicyonius* autem a *Sicyone* urbe Peloponneſi. 24 *Currens*: δρόμος enim *curſus* eſt. 25 Καναχὴ *ſtrepitum* ſignificat: unde nomen cani fuit inditum, quod ejus latratu omnia reſonarent. 26 Hæc a *colorum varietate* nomen ſumpſit. Nam ςικτὴ *diſtincta variis maculis* dici poteſt ἀπὸ τοῦ ςίζειν, a *diſtinguendo*. 27 *Tigridi* ſimilis, quæ eſt fera velociſſima.

28 Similis *Alcæ*, feræ velociſſimæ. Ἀλκὴ *robur*. 29 *Albus*, a colore: λευκὸς *albus*. 30 A colore ſic dictus: ἄσβολος enim *fuliginem* ſignificat, quod *nigris villis* ac *fuliginoſis* eſſet. Unde dicit, *villis atris*, i. pilis nigris. 31 A patria, quod *Laconicus* eſſet. 32 A *procella*, quod eſſet *impetuoſus*. *Aella* enim turbinem ſignificat, & *procellam*. 33 *Velox*. 34 Canis ex lupo nata. *Lyciſca* quaſi *parva lupa*. Eſt enim diminutivum a *lupo*, qui Græce dicitur λύκος. 35 *Rapax*: ἁρπάζω *rapio*. 36 *Niger*. 37 Verbum de verbo expreſſit. *Lachne* enim villorum denſitas vocatur. 38 Cretenſi. 39 *Vehemens*. 40 *Nitidos habens dentes*: ἀγλαὸς enim *ſplendidus*, ὀδοὺς *dens* dicitur.

41 *Latrator*: nam ὑλάκτω *latro* ſignificat. 42 Sic alibi: *Et quos præterea longum referre mora eſt*. Alio modo dicitur: Longum eſt recenſere, perſequi, enumerare, dicere: Dicere infinitum eſt: Longum eſt commemorare.

43 Actæon in cervum mutatus. 44 Sc. canes ſuos.

Heu! famulos fugit ille ſuos: clamare libebat,
Actæon ego ſum, dominum cognoſcite veſtrum:
Verba animo deſunt; reſonat latratibus æther.
Prima 45 Melanchætes in tergo vulnera fecit,
Proxima 46 Theridamas, 47 Oreſitrophus hæſit in armo.
Tardius exierant, ſed per 48 compendia montis
49 Præcipitata via eſt: dominum retinentibus illis
Cætera turba coit, confertque in corpore dentes.
Jam loca vulneribus deſunt. Gemit ille, ſonumque
Et ſi non hominis, 50 quem non tamen edere poſſit
Cervus, habet, mœſtiſque replet 51 juga nota querelis,
Et genibus 52 pronis ſupplex, ſimiliſque roganti
53 Circumfert tacitos, tanquam ſua brachia, vultus.
At 54 comites rapidum ſolitis 55 hortatibus 56 agmen
Ignari 57 inſtigant, oculiſque Actæona quærunt.
Et velut abſentem certatim Actæona clamant.
Ad nomen caput 58 ille 59 refert: & abeſſe queruntur,
Nec capere oblatæ ſegnem ſpectacula prædæ.
Vellet abeſſe quidem, ſed adeſt: velletque videre,
Non etiam ſentire, canum fera facta ſuorum.
Undique circumſtant, merſiſque in 60 corpore 61 roſtris,
Dilacerant 62 falſi dominum ſub 63 imagine cervi
Nec, niſi finita per plurima vulnera vita,
Ira 64 pharetratæ fertur ſatiata Dianæ.

45 *Jubam & pilos habens nigros*: χαίτη *juba*. 46 *Feras domans*. Nam θὴρ, θηρὸς *fera* dicitur, & δαμάζω *domo*. 47 *In montibus nutritus*: ὄρος *mons*, & τρέφω eſt *nutrio*. 48 Per compendioſa & brevia montis itinera. 49 Præcipiti curſu peracta. 50 Nec hominis vocem, nec cervi habet, ſed diſſimilem emittebat ſonum, ac querelam. 51 Cognitos ipſi montes, aut montis vertices, per quos antea ſæpiſſime ierat. *Jugum* enim ſæpius eſt vertex, ſive cacumen montis. Virg. *Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit*.

52 Ad terram inclinatis.

53 Pro manibus & brachiis, quæ in crura fuerant mutata, vultus ac faciem circumferebat.

54 Actæonis ſocii. 55 Clamoribus. 56 Canum multitudinem.

57 Incitant. 58 Actæon.

59 Retrahit, attollit caput, ſimul ac nomen ſuum nominari audit. 60 In carne. 61 Oribus: nam *roſtra* proprie avium dicuntur; per ſimilitudinem vero etiam navium. 62 Ficti, non nati.

63 Specie, ſimilitudine.

64 Pharetra ornatæ. *Pharetra* eſt ſagittarum theca ſive repoſitorium.

VI.

Tireſias cæcus, & vates. Echo vox.

1 Rumor in ambiguo eſt: aliis 2 violentior 3 æquo
Viſa 4 dea eſt; alii laudant, dignamque ſevera

Vir-

1 Quæritur utrum Diana juſte Actæonem ea pœna affecerit. Multi quidem dicunt eam fuiſſe nimium crudelem; alii recte conſuluiſſe virginitati ſuæ aſſerunt.

2 Crudelior.

3 Quam par eſt, decet.

4 Diana.

Virginitate vocant: pars invenit utraque [5] cauſas.
Dumque ea per terras fatali lege geruntur.
Forte Jovem memorant diffuſum [6] nectare curas
Sepoſuiſſe graves, [7] vacuaque agitaſſe remiſſos
Cum Junone jocos; placuit, ſententia [8] quæ ſit
Quærere Tireſiæ. Judex de lite jocoſa,
Dicta Jovis firmat. Gravius [9] Saturnia [10] juſto,
Nec pro [11] materia [12] fertur [13] doluiſſe: [14] ſuique
Judicis [15] æterna damnavit lumina nocte.
At [16] pater omnipotens ([17] neque enim licet irrita cuiquam,
Facta dei feciſſe deo) pro lumine adempto
Scire [18] futura dedit, pœnamque [19] levavit honore
[20] Ille per [21] Aonias fama celeberrimus urbes
[22] Irreprehenſa dabat populo reſponſa petenti.
Prima [23] fide [24] vociſque ratæ [25] tentamina ſumpſit!
Pulcher Narciſſus: de [26] quo conſultus, an eſſet
Tempora maturæ viſurus longa ſenectæ,
[27] Fatidicus vates, [28] Si ſe non noverit, inquit.
[29] Vana diu viſa eſt vox auguris: exitus illam,
Reſque probat, lethique genus, novitaſque [30] furoris.
[31] Nam quater ad quinos unum Cephiſius annos
Addiderat, poteratque [32] puer, [33] juveniſque videri;
[34] Aſpicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
[35] Vocalis Nymphe, quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipſa loqui didicit, reſonabilis [36] Echo.

Cor-

5 Argumenta, quibus utraque pars ſuam defendat opinionem.

6 Vino ſuavi: Eſt enim *Nectar* Deorum potio ſuaviſſima.

7 Otioſa & ira carente.

8 Periti illius quæſtionis. *Tireſias* enim cum forte duos angues coeuntes virga percuſſiſſet, in fœminam fuit mutatus, ac ſeptem annos in eo ſexu duraſſe fertur.

9 Juno Saturni filia. 10 Æquo.

11 Nec ſecundum materiæ ac rei qualitatem. Res enim jocoſa erat, ideoque Juno Tireſiæ ſententiam ægre ferre non debebat. 12 Dicitur. 13 Irata fuiſſe. 14 Oculos Tireſiæ judicis electi. 15 Perpetua cæcitate. 16 Jupiter.

17 Hæc verba cauſam continent, quare Jupiter Tireſiæ oculos non reſtituerit. Non enim licet cuiquam Deo alterius Dei facta reſcindere. 18 Fecit Vatem, vel Augurem. 19 Levem fecit.

20 Tireſias. 21 Bœotias. *Aonia* enim pars eſt Bœotiæ.

22 Vera, quæ nihil poterant reprehendi. 23 Pro fidei. 24 Conceſſæ artis vaticinandi. 25 Experimenta. 26 Narciſſo. 27 Tireſias. 28 Si nunquam ſuam pulchritudinem cognoverit. 29 Stulta & falſa. 30 Amoris inſani.

31 Unum & viginti annos natus erat. 32 Propter pulchritudinem.

33 Propter magnitudinem. Erat enim magnus & formoſiſſimus, quæ quidem rara eſt felicitas.

34 Fabulam interponit de Echo Nympha compoſitam, cui primum hoc ira Junonis evenit, ut ultimas tantum de vocibus auditis referret. Deinde cum a Narciſſo, cujus amore ardebat, ſpreta eſſet, in lapidem ita fuit mutata, ut vox ſine corpore remanſerit in montibus, ultima verborum auditorum repetens. 35 Sonoram vocem habens.

36 Verbum de verbo expreſſit. Nam *Echo* dici poteſt *reſonantia* ſeu *ſonus reflexus*; Græce dicitur ἠχώ. Fit autem, cum ſonus in aliquod corpus concavum impingens, non ſecus ac pila reflectitur, ibi-

Corpus 37 adhuc Echo, non vox erat; & tamen 38 uſum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat;
Reddere de multis ut verba 39 noviſſima poſſet.
Illa ubi Narciſſum per 40 de via rura vagantem
Aſpexit & voluit 41 blandis 42 accedere dictis,
Et 43 molles adhibere preces! 44 natura repugnat,
45 Nec ſinit incipiat: ſed quod ſinit, illa parata eſt
Expectare ſonos, ad quos ſua verba remittat.
Forte puer comitum 46 ſeductus ab 47 agmine fido
Dixerat, Ecquis adeſt? Et, Adeſt, reſponderat Echo.
Hic ſtupet, utque 48 aciem partes dimiſit in omnes,
Voce, Veni, magna clamat: Vocat illa vocantem.
Reſpicit, & rurſus nullo veniente, Quid, inquit,
Me fugis? Et totidem, quot dixit verba, 49 recepit.
Spreta latet ſylvis, pudibundaque frondibus ora
50 Protegit, & ſolis ex illo vivit in 51 antris:
Sed tamen 52 hæret amor, creſcitque dolore 53 repulſæ,
Et 54 tenuant 55 vigiles corpus miſerabile curæ,
56 Adducitque cutem macies, & in aera 57 ſuccus
Corporis omnis abit; vox tantum, atque oſſa 58 ſuperſunt.
Vox manet: oſſa 59 ferunt lapidis 60 traxiſſe figuram.
61 Inde latet 62 ſilvis, nulloque in monte videtur;
Omnibus auditur: ſonus eſt, qui vivit in illa.

ubique auditur: quod ſi in diverſa ejuſmodi corpora concava incidat, variis vicibus audietur ſonus.

37 Nondum corpus Echus in lapidem erat commutatum. Nunc enim ſola vox ſentitur. 38 Quamvis Echo Nympha eſſet corpore prædita, alium tamen uſum linguæ, quam nunc habeat, non habebat: nam ultimas ſolum voces referebat. 39 Ultima. Non enim audiuntur niſi ultima fere verba; quia licet fiat reflexio totius vocis, tamen priores ejus partes a conſequentibus continuo prolatis turbantur: quare ſolæ poſtremæ partes, quarum regreſſus non impeditur, a nobis percipi conſueverunt. 40 Invias ſylvas. 41 Verbis blanditiarum plenis, quibus amatores uti conſueverunt.

42 Adire. 43 Homines mites manſuetoſque reddentes. 44 Neque enim prior loqui poterat, ſic volente Junone, ſed ultima tantum verba referebat. 45 Nec illam incipere permittit. 46 Separatus.

47 Agmine fidorum comitum.

48 Sc. oculorum. 49 Accepit, audivit. 50 Occultat. 51 Deſertis ſpeluncis. 52 Remanet nempe in corde. 53 Rejectionis.

54 Extenuant & macilentum reddunt. 55 Quod homines dormire non ſinant. 56 Aufert, diminuit.

57 Totus ſanguis. 58 Reſtant.

59 Ajunt. 60 In lapides fuiſſe mutata. 61 Ex eo tempore, quo oſſa in lapides fuerunt commutata.

62 In ſylvis. Echo ſic latet, ut ab omnibus quidem audiatur, ſed a nemine videatur.

VII.

Narciſſus imaginem ſuam in fonte viſam deperit.

Fons erat 1 illimis nitidis 2 argenteus undis,
Quem neque paſtores, neque paſtæ in monte Capellæ
Con-

1 Sine limo. 2 Ut argenteus nitidus & ſplendens.

Contigerant, aliudve pecus; quem nullam volucris
Nec fera turbarat, nec lapſus ab arbore ramus:
[3] Gramen erat circa, quod proximus humor alebat,
[4] Sylvaque, ſole locum paſſura tepeſcere [5] nullo.
[6] Hic [7] puer & ſtudio venandi laſſus, & aſtu,
[8] Procubuit, [9] faciemque loci, fontemque ſecutus.
Dumque [10] ſitim ſedare cupit, ſitis [11] altera crevit.
Dumque bibit, viſæ correptus imagine formæ,
Spem ſine corpore amat: corpus putat eſſe quod umbra eſt,
Ac [12] ſtupet ipſe ſibi, vultuque immotus eodem
Hæret, ut e [13] Pario formatum marmore [14] ſignum.
[15] Spectat humi poſitus geminum, ſua lumina, ſidus,
Et dignos Baccho digitos, & Apolline crines,
[16] Impubeſque genas, & [17] eburnea colla, decuſque
Oris, & in niveo miſtum candore ruborem:
Cunctaque miratur, quibus eſt mirabilis ipſe.
Se cupit imprudens; &, qui probat, ipſe probatur:
Dumque petit, petitur; [18] pariterque accendit, & ardet.
[19] Irrita fallaci quoties dedit oſcula fonti!
In mediis quoties viſum [20] captantia collum
Brachia merſit aquis, nec ſe deprendit in illis!
Quid videat neſcit; ſed, quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, [21] incitat error.
[22] Credule, quid fruſtra [23] ſimulacra fugacia [24] captas?
Quod [25] petis, eſt nuſquam; quod amas [26] avertere, perdes.

Iſta

3 Herba. 4 Sylva adeo denſa fonti imminebat, ut Solis radii nequaquam ad fontem penetrare poſſent. 5 Nullo Solis calore.

6 In hac ſylva juxta fontem illum. 7 Narciſſus. 8 In faciem humi jacuit; quod laſſi in herboſis locis facere ſolent. 9 Amœniſſimum loci ſitum. 10 Reſtinguere bibenti cupiditatem. Sic Lucret. *Et ſedare ſitim prius eſt, quam pocula natum.* 11 Cupiditas altera, i. amor. Nihil enim aliud eſt amor, quam cupiditas potiundi re amata. Notandum autem eſt, *ſitim* per Metaphoram dici nimiam rei alicujus aviditatem. Cic. Neque enim unquam expletur, aut ſatiatur cupiditas *ſitis*: ſic dicitur *ſitis pecuniæ*, i. nimia pecuniæ aviditas.

12 Sua ipſius pulchritudine ſtupet Narciſſus. 13 *Paros* inſula eſt maris Ægæi; candidiſſimo marmore nobilis: unde optimum marmor antiquis dicitur marmor *Parium*.

14 Statua. 15 Narciſſi ſingula membra deſcribit, quo melius pulchritudinem ipſius oſtendat.

16 Malas imberbes, hac ſine ulla prorſus lanugine. 17 Tam candida, ut eburnea viderentur.

18 Una & urit, & uritur.

19 Vana. Nihil enim præter aquam tangebat. 20 Capere & comprehendere conantia: non enim capiebant. *Captare* ergo non ſignificat frequenter capere, ſed blanditiis quibuſdam, & illecebris, obſequiiſque aliquid (ut ita dicam) venari, ſeu ſtudere capere: ut, hic obſequendo *captat* auram popularem, i. quærit, venatur. Hinc ejuſmodi venatores *captatores* dicuntur, & venatio ipſa *captatio*. Cic. Captator ille popularis auræ. 21 Impellit, ſtimulat ad amandum. 22 *Credulus* dicitur, qui omnia facile & nimium credit. Virg. *Sed non ego credulus illis*. Eſt hæc Apoſtrophe ad Narciſſum. 23 Imaginem fugientem. 24 Conaris capere.

25 Q. d. Nihil eſt id, quod cupis. 26 Averte a fonte vultum tuum, quem amas, & ipſum ſtatim amittes. *Avertere* enim, eſt

ſua.

Iſta [27] repercuſſæ, quam cernis, imaginis umbra eſt,
[28] Nil habet iſta ſui; tecum venitque, manetque,
Tecum diſcedet, ſi tu diſcedere poſſis.
Non illum [29] Cereris, non illum cura [30] quietis
Abſtrahere inde poteſt: ſed [31] opaca [32] fuſus in herba
Spectat [33] inexpleto mendacem lumine [34] formam,
Perque oculos perit ipſe ſuos, paulumque levatus,
Ad circumſtantes tendens ſua brachia ſylvas,
Ecquis, Io [35] ſylvæ, crudelius, inquit, amavit?
Ecquem, cum veſtræ tot agantur ſecula vitæ.
Qui ſic [36] tabuerit, longo meminiſtis in ævo?
Et placet, & video; ſed, quod videoque, placetque,
Non tamen invenio; tantus tenet error amantem.
Quoque magis doleam: non nos mare ſeparat ingens,
Nec via, nec montes, nec clauſis [37] mœnia portis;
Exigua prohibemur aqua. Cupit ipſe [38] teneri:
Nam quoties liquidis porreximus oſcula lymphis,
Hic toties ad me [39] reſupino nititur ore.
Quiſquis es, huc exi: quid me puer [40] unice fallis?
Quove [41] petitus abis? Certe nec forma, nec ætas
Eſt mea, quam [42] fugias; & amarunt me quoque [43] Nymphæ.
Spem mihi neſcio quam vultu promittis amico,
Cumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro;
Cum riſi, arrides: lacrymas quoque ſæpe notavi,
Me lacrymante, tuas, nutu quoque ſigna remittis;
Et quantum motu formoſi ſuſpicor oris,
Verba refers [44] aures non pervenientia noſtras.
Ille ego ſum: ſenſi, nec me mea fallit imago.
Uror amore mei: flammas [45] moveoque, [46] feroque.
Quid faciam? Roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
[47] Quod cupio, mecum eſt: [48] inopem me copia fecit.
O utinam a noſtro ſecedere corpore poſſem!
[49] Votum in amante novum eſt, vellem quod amamus abeſſet.

Jam-

Imperativi modi paſſivi. 27 Ab aqua remiſſæ. 28 Iſta imago, quam cernis, nihil habet proprii, ſed tota a te pendet. 29 Cibi.
30 Somni. 31 Umbroſa.
32 Jacens. 33 Oculis, qui non poterant ſatiari. 34 Falſam adoleſcentis figuram. 35 Sylvarum Deas alloquitur. Io eſt hic interjectio dolentis: eſt etiam quoque gaudentis. Notandum eſt mirum Poetæ artificium in hiſce blandis precibus. 36 Paulatim conſumptus ſit. *Tabeſcere* enim eſt paulatim deficere & abſumi. A *tabe* fit, quæ humorum corruptio eſt, qua corpora ad extremam maciem deducuntur. 37 *Mœnia* a *muniendo* dicuntur, & ea ſunt proprie quæ urbem cingunt. 38 Ut amplectar illum. 39 Surſum verſo. 40 Singularis. Neminem enim alium tanta pulchritudine præditum eſſe putabat. 41 Expetitus, exoptatus.
42 Faſtidias, aſperneris.
43 Echo, aliæque plures undis aut montibus ortæ, Sup. v. 4. Omnibus auditur &c. Cap. VI.
44 Ad aures noſtras. 45 Excito.
46 Patior & tolero. 47 Itidem 96. *Quid non ex hujus forma pateretur amator, Ipſe ſuam qui ſic deperit effigiem?* 48 Quia quod in me erat, potiri & frui non poteram. 49 Cupiditas nova & inuſitata, ut, quod quis amat, longe abs

Jamque dolor vires adimit; nec tempora vitæ
Longa meæ [50] ſuperant, primoque [51] extinguor in ævo.
[52] *Nec mihi mors gravis eſt poſituro morte dolores:*
Hic, qui diligitur, vellem [53] diuturnior eſſet:
Nunc, duo concordes anima moriemur in una.

abs ſe capiat abeſſe. 50 Superſunt, reſtant. Notum illud Virgilii: *Quid puer Aſcanius ſuperatne?* &c. 51 Morior in prima ætatis meæ parte. Adoleſcens enim adhuc erat Narciſſus. 52 Nec mihi moleſta eſt mors, quippe quæ meis doloribus finem ſit impoſitura.
53 Diutius viveret.

VIII.

Narciſſus in florem mutatur.

[1] Dixit, & ad [2] faciem rediit male [3] ſanus eandem,
Et lacrymis turbavit aquas, obſcuraque moto
Reddita forma [4] lacu [5] eſt: quam cum vidiſſet abire,
Quo refugis? Remane; nec me, crudelis, amantem
Deſere, clamavit; liceat, quod tangere non eſt,
Aſpicere, & [6] miſero præbere alimenta furori:
Dumque dolet, ſummo veſtem [7] diduxit ab ore,
Nudaque [8] marmoreis percuſſit pectora palmis.
Pectora [9] traxerunt [10] tenuem percuſſa ruborem,
Non aliter, quam poma ſolent, quæ candida parte,
Parte rubent; aut ut variis ſolet uva racemis
Ducere purpureum nondum matura colorem.
Quæ ſimul aſpexit liquefacta rurſus in unda,
[11] Non tulit ulterius: ſed, ut [12] intabeſcere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæque [13] pruinæ
Sole tepente ſolent; ſic [14] attenuatus amore
[15] Liquitur, & [16] tecto paulatim carpitur igni.
Et neque jam color eſt miſto candore rubori,
Nec vigor, & vires, & quæ [17] modo viſa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
[18] Quæ tamen ut vidit, quamvis irata, [19] memorque,
Indoluit; quotieſque puer [20] miſerabilis, Eheu!
Dixerat; hæc [21] reſonis iterabat vocibus, Eheu!

Cum-

1 Narciſſus. 2 Imaginem.
3 Inſanus & demens. 4 Turbato fonte. *Lacus* enim dicitur etſam fontium receptaculum. *Lacus* quoque vas eſt, in quo uvæ calcantur. 5 Licet. 6 Quod miſeros homines faciat, qui illo vexantur. Miſeri autem ſunt, quia amant. 7 Laceravit, diviſit.
8 Manibus, ut Parium marmor, candidis. Ut alibi: *Aurea marmoreo redimicula demite collo.*
9 Contraxerunt. 10 Exiguum.
11 Dolorem alterius ferre non potuit. 12 Paulatim liquefieri & abſumi. 13 Pruina ros eſt congelatus. 14 Extenuatus, macer factus. 15 Liqueſcit, ac paulatim conſumitur. 16 Et occulto amore paulatim cruciatur. Virg. *Et cæca carpitur igni.* 17 Membra formoſa. 18 Ordo eſt: Quæ tamen indoluit, ut vidit, quamvis irata eſſet. 19 Se a Narciſſo fuiſſe ſpretam. 20 Miſerandus, ac miſericordia dignus. 21 Sonum redden-

Cumque ſuos manibus percuſſerat ille lacertos,
Hæc quoque reddebat ſonitum [22] plangoris eundem.
Ultima vox ſolitam fuit hæc ſpectantis in undam,
Heu fruſtra dilecte puer! Totidemque remiſit
Verba [23] locus; dictoque vale, vale inquit & Echo.
Ille caput viridi feſſum [24] ſubmiſit in herba:
[25] Lumina mors clauſit domini mirantia formam.
Tum quoque ſe, poſtquam eſt inferna ſede receptus,
In [26] Stygia ſpectabat aqua: [27] planxere ſorores,
Naiades, & [28] ſectos fratri impoſuere capillos.
Planxerunt Dryades: plangentibus aſſonat Echo.
Jamque [29] rogum, quaſſaſque [30] faces, [31] feretrumque
parabant,
Nuſquam corpus erat: [32] Croceum pro corpore [33] florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.

tibus. 22 Percuſſionis. 23 Echo, quæ in illo erat loco Continens pro contento. 24 Depoſuit.

25 Oculos quibus cum ſe vidiſſet, formam ſuam mirari cœpit.

26 Sicuti, dum viveret, ſolebat, ſic, cum ad inferos veniſſet, a contemplatione ſui non abſtinuit.

27 Flevere Nymphæ fontium, & fluminum, quæ ſorores videntur eſſe. *Najades* enim fontium ac fluviorum dicuntur, ἀπὸ τοῦ νάειν a *fluendo*. 28 Id enim in luctu mulieres facere ſolebant.

29 Struem lignorum ad cremanda cadavera. 30 Sciſtas. Faces enim cadaveribus eſferebantur.

31 Capulum, quo cadavera efferuntur: a ferendo dictum.

32 Flavum inſtar croci.

33 Narciſſum florem coloribus depingit.

IX.

Bacchus a Pentheo ſpretus.

Cognita [1] res [2] vati meritam per 3 Archæidas urbes
Contulerat famam; nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc ex 4 omnibus 5 unus
Contemptor ſuperum 6 Pentheus, 7 præſagaque ridet
Verba [8] ſenis; tenebras, & 9 cladem lucis ademptæ
10 Objicit. [11] Ille movens albentia tempora [12] canis,

Quam

1 Narraturus quomodo Tyrrheni quidam nautæ, Bacchum contemnentes, in Delphinos mutati fuerint, & alia quædam, Penthei, regis Thebarum, impietatem orditur. 2 Auguri Tireſiæ. 3 Achaicas, Græcas. Achaia regio Græciæ. 4 Thebanis. 5 Solus.

6 Pentheus, Echionis & Agaves filius, Tireſiæ vaticinia contemnens, cum in adventu Bacchi, Thebani, hedera redimiti, obviam ei procederent, ac ſacra ſuſciperent, ſuos idem facere Pentheus prohibet, quod negaret ex Semele Bacchum Deum eſſe procreatum. Confeſtim itaque famulis ſuis imperat, ut Bacchum ad ſe vinctum trahant. At ille, ut veſanientem eluderet, verſus in Acœtem, ducitur vinctus, & cuſtodia clauditur. *Pentheus* autem ἀπὸ τοῦ πένθους, i. a luctu, fuit cognominatus. Hic itaque Baccho contempto, cum ejus ſacra in Cythærone ſpectaret, a matre, aliiſque Bacchis, furore correptis, dilaceratus eſt. 7 Quæ futura ſignificabant. 8 Tireſiæ. 9 Cæcitatem. 10 Exprobrat. 11 Tireſias. 12 Cani ſunt capilli albi in

Quam fœlix eſſes, ſi tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres, nec Bacchica ſacra videres!
Namque dies aderit, ([13] quam non procul auguror eſſe)
Qua [14] novus huc veniet proles [15] Semeleia Liber:
[16] Quem niſi templorum fueris dignatus honore,
Mille lacer ſpargere locis, & [17] ſanguine ſylvas
Fœdabis, matremque tuam, [18] matriſque ſorores.
Et veniet: neque enim dignabere numen honore.
Meque ſub his tenebris nimium vidiſſe quereris.
Talia dicentem perturbat Echione [19] natus.
Dicta fides ſequitur: reſponſaque vatis [20] aguntur.
[21] Liber adeſt, feſtiſque fremunt [22] ululatibus agri.
Turba ruit, miſtæque viris matreſque, nuruſque,
Et vulgus, [23] proceréſque [24] ignota ad ſacra feruntur.
Quis furor Anguigenæ proles Mavortia veſtras
[25] Attollit montes? Pentheus ait: [26] Ærane tantum
[27] Ære repulſa valent, & adunco tibia cornu,
Et [28] magicæ fraudes, ut quos non bellicus enſis,
Non tuba terruerit, non ſtrictis [29] agmina [30] telis,
Fœmineæ voces, & mota inſania vino,
[31] Obſcœnique greges, & inania [32] tympana vincant?
Voſne [33] ſenes mirer? qui longa per æquora vecti
A [34] Tyro, hac profugo poſuiſtis ſede Penates,
Nunc ſinitis ſine Marte capi ([35] Voſne, acrior ætas,

O ju-

capitibus ſenum. 13 Quam puto atque vaticinor prope eſſe.

14 Innuit Poeta alium quoque Bacchum veterem & antiquum fuiſſe præter hunc Jovis ex Semele filium. 15 Filius Semeles (Cadmi filiæ) ex Jove. 16 Liberum ſeu Bacchum. 17 Tuo ſanguine ſylvas fœdas reddes. Ita Virg. 2. Æn. *Et patrios fœdaſti ſanguine vultus.*

18 Hæ enim una cum Agave matre Pentheum dilaceraverunt.

19 Pentheus. 20 Peraguntur, perficiuntur. 21 Bacchus adeſt, i. advenit, qui idcirco Liber dicitur, quod vinum mentem *liberet* curis. Deſcribit hic Poeta veterum Bacchanalia, quæ licet iis ſacra, vere profana ac fœda fuere.

22 Clamoribus. Qui enim Bacchi ſacra celebrabant in furorem acti, tympanorum tubarumque ſtrepitu ita clamabant, ut ululare viderentur. 23 *Proceres* Principes Civitatis dicuntur, quia eminent in ea, ſicut in ædificiis tumuli quidam, i. capita trabium, quæ *proceres* nominantur. 24 Quibus alia nunquam interfuerunt.

25 Aufert. 26 Ærea vaſa.

27 Sæpius ferreis baculis percuſſa. 28 *Magicæ artes* dicuntur, quæ carminibus ac veneficiis mentes hominum pervertunt, efficiuntque, ut eſſe videantur, quæ non ſunt. A *Magis* autem, qui lingua Perſarum ſapientes dicuntur, ſunt derivatæ. 29 Acies, exercitus. 30 Nudis enſibus. Eſt autem a majori ad minus argumentum.

31 Turpis ac libidine corrupta multitudo. 31 *Tympanum* eſt inſtrumentum ex pellibus confectum, quo Bacchæ in ſacris Bacchi utebantur. Dictum eſt *tympanum* ἀπὸ τῦ τύπτειν, a *percutiendo*.

33 Sermonem convertit ad ſocios Cadmi, qui una cum ipſo Phœniciam, patriamque relinquentes, tandem per varia pericula in Bœotiam pervenerunt. 34 *Tyros* inſula eſt Phœniciæ adjacens, a *Tyro*, Phœnicis filio, dicta.

35 Senſus eſt: Voſne mirer, o juvenes, quorum ætatem robuſtiorem magis decet arma, quam thyrſos tenere. Eſt autem ordo: O juvenes, an mirer vos, quorum acriorem ætatem, propioremque meæ, decebat tenere arma.

Digitized by Google

O juvenes, propiorque meæ, quos arma tenere:
Non 36 thyrſos, galeaque tegi, non fronde decebat?
Eſte, precor, memores, qua ſitis 37 ſtirpe creati,
Illiuſque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite ſerpentis. Pro fontibus ille, lacuque
Interiit: at vos pro fama vincite veſtra.
Ille 38 dedit letho fortes: vos vincite molles,
Et patrium retinete decus. Si fata vetabunt
Stare diu Thebas, utinam 39 tormenta, virique
Mœnia diruerent, ferrumque, ignisque ſonarent!
Eſſemus miſeri ſine 40 crimine, 41 ſorſque querenda,
Non 42 celanda foret, lacrymæque pudore carerent.
At nunc a puero Thebæ capientur inermi,
Quem neque bella juvant, nec tella, nec uſus equorum;
Sed madidi myrrha 43 crines, molleſque coronæ,
Purpuraque, & 44 pictis intextum veſtibus aurum.
Quem 45 quidem ego 46 actutum (modo vos abſiſtite) cogam
Aſſumptumque patrem, 47 commentaque ſacra fateri.
48 An ſatis Acriſio eſt animi contemnere vanum
Numen, & Argolicas venienti claudere portas,
Penthea terrebit cum totis 49 advena 50 Thebis?
Ite citi, (famulis hoc imperat) ite, ducemque;
Attrahite huc vinctum: juſſis mora ſegnis abeſto.
51 Hunc 52 avus, hunc 53 Athamas, hunc cætera turba ſuorum
54 Corripiunt dictis, fruſtraque 55 inhibere laborant.
56 Acrior admonitu eſt; *irritaturque retenta*
Et creſcit rabies, 57 moderaminaque ipſa nocebant.

58

36 Haſtas pampinis ornatas, quas Bacchi ſacerdotes geſtabant. Unde etiam Bacchus *Thyrſiger* vocatur.

37 Q. d. Originem vos ducere a Martio ſerpente mementote, qui ſolus multos interfecit, ut fontem ſuum tutaretur.

38 Interfecit.

39 Inſtrumenta ſunt bellica, a *torquendis* lapidibus, aliiſque miſſilibus dicta. 40 Culpa.

41 Sors noſtra lamentatione quidem digna foret, non vituperatione. 42 Occupanda propter vituperationem. 43 Crines unguento delibuti. 44 Verſicoloribus, variorum colorum. 45 Minatur Pentheus ſe Bacchum ita eſſe torturum, ut eum fateri ſit coacturus; & quem habeat verum patrem, & cur ea ſacra confinxerit. 46 Statim ſine ulla mora. *Ter.* Aperite aliquis *actutum* oſtium. 47 Ficta. *Comminiſci* enim confingere eſt & excogitare. *Ter.* Aliquid tuliſſe *comminiſcentur* mali. Unde *commentarii* dicti ſunt libri, in quibus non late res, ſed quam breviſſime poſſunt, explicantur: item *commentum* res ficta atque excogitata. *Ter.* Atqui ipſis *commentum* placet. 48 Exemplo probat Bacchum facile poſſe repelli. Nam Acriſius, Argivorum rex, Baccho clauſit urbis portas, neque illius ſacra admittere voluit.

49 Neque enim eum Semeles & Jovis filium eſſe credit. 50 Cum omnibus Thebanis Continens pro contento. 51 Penthea.

52 Cadmus.

53 Æoli filius, Cadmi gener. 54 Reprehendunt, arguunt, objurgant. 55 Cohibere, compeſcere. 56 Protervior, contumacior. 57 Seniorum admonitiones.

[58] Sic ego [59] torrentem, qua nil obſtabat eunti,
Lenius, & modico ſtrepitu decurrere vidi:
At, quacunque trabes, [60] obſtructaque ſaxa jacebant.
Spumeus, & fervens, & ab [61] obice [62] ſævior ibat.
Ecce cruentati [63] redeunt: & Bacchus ubi eſſet,
Quærenti [64] domino, Bacchum vidiſſe negarunt.
[65] Hunc, dixere, tamen comitem, famulumque ſacrorum,
Cepimus: & tradunt manibus poſt terga ligatis.
Sacra dei quondam [66] Tyrrhena gente ſecutum.

58 Pulchra ſimilitudine oſtendit Poeta Penthei adverſus ſeniorum admonitiones proterviam. Ut enim (inquit) torrentes violentiores fiunt, ubi aliquid ipſis objicitur, ſic Penthei furor monitis ſeniorum magis magiſque creſcebat.
59 *Torrens* eſt fluvius, qui æſtate ſiccatur. 60 Oppoſita.
61 Objectione.
62 Violentior.
63 Famuli Penthei ad Bacchum comprehendendum miſſi. 64 Tyranno. 65 Quem quidem non norant, ſed Bacchus erat, verſus in Acœtem. 66 Thuſca. Nam Tyrrheni populi ſunt Italiæ, qui & Thuſci dicuntur.

X.

Bacchus a nautis captus.

[1] Aſpicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
Fecerat, & quanquam pœnæ vix tempora [2] differt,
O periture, tuaque aliis [3] documenta dature
Morte, ait, [4] ede tuum nomen, nomenque [4] parentum,
Et patriam, moriſque [5] novi cur ſacra frequentes.
Ille metu [6] vacuus, Nomen mihi, dixit, Acœtes:
Patria [7] Mæonia eſt; humili de plebe parentes.
[8] Non mihi, quæ duri colerent pater arva juvenci,
Lanigeroſque greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper & ipſe fuit: [9] linoque ſolebat & [10] hamis
Decipere, & calamo ſalientes [11] ducere [12] piſces.
13

1 Acœtes, ſupra dictus Liberi comes, cujus ſub imagine Deus Bacchus latuerat, eludens Penthea, indicat regi, quia ita exigebat, nomen & genus artis ſuæ: & quanta vis apparuerit in Baccho, quo tempore Naxon inſulam petens, in Tyrrhenos inciderat, a quibus propter eximiam formæ pulchritudinem captus, pro præda navigio impoſitus eſt. Mox ut vidit, ſe non in Naxon, ſed in aliam duci regionem, armamenta navis in feras ac ſerpentes mutavit: quo prodigio Tyrrheni ſtatim exterriti, in pelagus ſe præcipites dedere, ac in Delphinos mutati ſunt. 2 Protrahit, prolongat. 3 Exempla.
4 Indica, declara. 5 Novi ritus. Nam Bacchus tum ea primum ab India cum triumpho revertens invehebat ſacra. 6 Liber, carens.
7 Lydia, ac potius Thuſcia.
8 Cur ſacra Bacchi ſit ſecutus, Acœtes exponit, quod ultimo loco a tyranno erat rogatum. 9 Significat autem patrem ſuum fuiſſe piſcatorem. 10 Inſtrumentis, quibus piſcatores piſces capiunt. Sumitur etiam *hamus* pro unco, quo piſcatores eſcam ſuſpendunt ad capiendos piſces. 11 Extrahere ex aquis. 12 Sic Martialis: *Et piſcem tremula ſalientem ducere ſeta*. Equinis enim (ut nunc quoque fit) ſetis albis ad ſuſpendendos

dos

13 *Ars illi ſua cenſus erat*: cum traderet artem,
Accipe quas habeo, 14 ſtudii ſucceſſor, & hæres,
Dixit, opes: morienſque mihi nihil ille reliquit
Præter 15 aquas; unum hoc poſſum appellare paternum.
Mox ego, ne ſcopulis hærerem ſemper in iiſdem,
16 Addidici regimen dextra 17 moderante carinæ
Flectere, & Oleniæ 18 ſydus pluviale capellæ,
19 Taygetemque 20 Hyadaſque oculis, 21 Arctonque notavi,
Ventorumque 22 domos, & portus 23 puppibus aptos.
Forte petens Delon Chiæ telluris 24 ad oras
Applicor, & dextris 25 adducor littora remis:
Doque leves ſaltus, udæque immittor arenæ.
Nox ubi conſumpta eſt, aurora rubeſcere primo
Cœperat: exurgo, laticeſque 26 inferre recentes
27 Admoneo, monſtroque viam quæ ducit ad undas.
Ipſe, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Proſpicio: comiteſque voco, 28 repetoque carinam.
Adſumus en, inquit ſociorum primus Opheltes:
29 Utque putat, prœdam deſerto nactus in agro
Virginea puerum ducit per littora forma.
Ille mero, 30 ſomnoque gravis 31 titubare videtur,
32 Vixque ſequi, ſpecto cultum, faciemque 33 gradumque;
34 Nil ibi quod credi poſſet mortale videbam.
Et ſenſi, & dixi ſociis: quod numen in iſto
Corpore ſit dubito; ſed corpore numen in iſto eſt.

Quiſ-

dos hamos captandis piſcibus uſi ſunt veteres. 13 Nullis aliis divitiis pater meus, quam arte, cenſebatur. *Cenſus* eſt æſtimatio rerum & bonorum facta, ſecundum quam tributa pendebantur. Unde *cenſum agere*, eſt recenſere hominum facultates. 14 Artis & inſtituti. 15 In quibus piſcarer.

16 *Addiſcere* proprie eſt arti ſcientiæve, quam quis tenet, aliquid addere. 17 Gubernante.

18 Sydus, quod capella vocatur, pluvias inducens. Hanc tradunt fuiſſe capellam Amaltheam, quæ, quod Jovi infanti prope Olenum oppidum Achaiæ, lac præbuiſſet, in ſydera relata eſt. Belg. *De Geit.*

19 Una ex Pleyadibus. *Een van de zeven ſtarren.* 20 Sic dictæ ſunt ἀπὸ τοῦ ὕειν, idem a *pluendo*; quod ortu & occaſu pluvias inducant. Belg. *De waterſtarren in 't Stiers hooft.* 21 Urſam Borealem, per quam Septentriones, qui nunquam occidunt, ſignificat. Belg. *De Noordſtarren.* 22 Quatuor mundi partes, unde flare dicuntur venti, Orientem, Occidentem, Meridiem, Septentrionem. Nam Eurus in Oriente, Zephyrus in Occidente, Auſter ad Meridiem, Boreas ad Septentrionem domos habere narrat, lib. 1. *Metam.* 23 Navibus. Sic paullo infra, Carina pro navi, pars pro toto. 24 Ad littus Chii inſulæ. 25 Ducor ad littora. 26 In navem. 27 Socios.

28 Rurſus peto, revertor ad navem. *Cic.* Dum ex foro domum *repeterem.* 29 Quia fallebatur Opheltes. 30 Sic alibi: *Jamque cibo, vinoque graves, ſomnoque jacebant.* Virg. *Invadunt urbem, ſomno vinoque ſepultam.* 31 Vacillare mero ſomnoque ſimulabat ſe Bacchus, ne a nautis Deus eſſe cognoſceretur. 32 Sc. *poſſe.* Vix videbatur eos ſequi poſſe, qui ipſum ducebant.

33 Greſſum.

34 Ex cultu, facie, & ingreſſu conjectat Acœtes puerum illum non mortalem, ſed Deum eſſe.

Quiſquis es, o faveas, noſtriſque laboribus 35 adſis:
36 His quoque des veniam. Pro 37 nobis mitte precari,
Dictys ait, quo non alius conſcendere ſummas
38 Ocyor 39 antennas, prenſoque 40 rudente 41 relabi.
Hoc Libys, hoc flavus proræ 42 tutela Melanthus,
Hoc probat Alcimedon, & qui requiemque modumque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus;
Hoc omnes alii: *præda tam cæca cupido eſt*.
Non tamen hanc ſacro 43 violari pondere 44 pinum.
Perpetiar, dixi: 45 pars 46 hic mihi maxima juris;
Inque aditu 47 obſiſto. Furit audaciſſimus omni
De numero Lycabas; qui Thuſca pulſus ab urbe,
Exilium, dira pœnam 48 pro cæde luebat.
Is mihi, dum reſto, juvenili guttura pugno
Rupit: & 49 excuſſum miſiſſet in æquora, ſi non
Hæſiſſem, quamvis 50 amens, in fune retentus.

35 Auxilio ſis. 36 Parcas iis, qui te huc tanquam prædam attraxerunt. 37 Acœtis ſocii putantes ſe puerum, non Bacchum cepiſſe, non tantum nolunt ipſum precari, at ſibi det veniam, ſed Acœtis quoque preces ægre ferunt. Quare Bachum irridentes atque contemnentes in delphinos omnes fuerunt mutati. 38 Velocior. 39 Antennarum ſummitates. Eſt autem *antenna* lignum tranſverſum in malo, unde vela dependent.
40 Fune nautico majori.
41 Deſcendere. 42 Unus e nautis, proræ cuſtos, qui bolide vel perpendiculo nautico profundum explorare ſolet. 43 Quod certe fieret, ſi vi veheretur. 44 Navem ex pinu factam. Metonym. materiæ. 45 Non erat enim ex vulgo nautarum, ſed gubernator, ut ex ſequentibus apparet: ipſe dicit verſu *alius capias moderamina*. Cap. XI. 46 In hac navi. 47 Reſiſto, ne in navem inducatur puer.
48 Homicidium enim perpetrarat.
49 Depulſum a clave.
50 Turbatus.

X I.

Nautæ in delphinos mutati.

1 Impia turba 2 probat factum. Tum denique Bacchus
(Bacchus enim fuerat) 3 veluti clamore ſolutus
Sit ſopor, 4 aque mero redeant in pectora ſenſus;
Quid facitis? quis clamor? ait: 5 qua, dicite nautæ.
Huc ope perveni? quo me deferre paratis?
6 Pone metum, 7 Proreus, & quos contingere portus
Ede velis, dixit: terra 8 ſiſtere petita.
9 Naxon, ait Liber, curſus 10 advertite veſtros:

Illa

1 Sociorum, nautarum. 2 Laudat & approbat percuſſionem & injuriam mihi illatam. 3 Tanquam ſomnus Bacchi clamore & ſtrepitu nautarum ſolutus foret. 4 Et poſt ebrietatem. 5 Cujus opera auxilio. 6 Depone. 7 Qui proræ præeſt. πρωρεὺς, & πρωράτης, proreta. Melanthus nempe, ſup. v. *Hoc Lybis* &c. Cap. X. 8 Exponeris & collocaberis. 9 *Naxos* a inſula eſt maris Ægæi Cycladum præcipue, vini copia celeberrima.
10 Convertite.

Illa mihi domus eſt, vobis erit hoſpita tellus.
Per mare fallaces, perque omnia numina jurant
Sic fore, meque jubent pictæ dare vela carinæ.
Dextera Naxos erat: dextra mihi linea danti,
Quid facis, o demens? [11] quis te furor? inquit Opheltes.
Pro ſe quiſque timet: lævam pete, maxima nutu
Pars mihi ſignificat; pars, quid velit, aure ſuſurrat.
Obſtupui; capiatque alius [12] moderamina, dixi:
Meque miniſterio [13] ſceleriſque, [14] artiſque removi.
Increpor a cunctis: totumque immurmurat agmen.
E quibus Ethalion, Te [15] ſcilicet omnis in uno
Noſtra ſalus poſita eſt, ait: & ſubit ipſe, meumque
Explet opus, Naxoque petit diverſa relicta.
Tum [16] deus illudens, [17] tanquam modo denique fraudem
Senſerit e puppi pontum proſpectat adunca,
Et flenti ſimilis, [18] Non hæc mihi littora, nautæ,
Promiſiſtis, ait; non hæc mihi terra rogata eſt.
Quo merui pœnam facto? quæ gloria veſtra eſt,
Si puerum juvenes, ſi multi fallitis unum?
[19] Jamdudum flebam, lacrymas [20] manus impia noſtras
Ridet, & impellit properantibus æquora remis:
Per tibi nunc ipſum (neque enim [21] præſentior illo
Eſt deus) adjuro, tam me tibi vera referre,
[22] Quam veri majora fide: [23] ſtetit æquore puppis
Haud aliter, quam ſi ſiccum [24] navale teneret.
Illi admirantes [25] remorum in verbere perſtant,
Velaque [26] deducunt, [27] geminaque ope currere tentant.
Impediunt [28] hederæ remos, nexuque recurvo
Serpunt, in gravidis [29] diſtinguunt vela [30] corymbis.
Ipſe racemiferis frontem circumdatus [31] uvis
[32] Pampineis [33] agitat velatam frondibus [34] haſtam.

35

11 *vexat*. 12 Gubernacula. 13 Quia Deus contra promiſſa fallebatur. 14 Gubernandi. 15 Hoc modo fere ſemper illuſionem ſignificat. Virg. *Scilicet is ſuperis labor eſt.* Ironia. 16 Bacchus. 17 Tanquam nunc ſolum, & non antea, cum tamen a principio ſe decipi cognoverit. 18 Pulchra illuſio, qua ſignificat Bacchus ſe valde timere, cum eos omnes præter unum Acœtem, in delphinos ſit mutaturus.

19 Jam a principio querelarum Bacchi (inquit Acœtes) lachrymas continere non poteram.

20 Multitudo impiorum nautarum. 21 Magis propitius, & qui magis precibus ac votis adſit. Virg. *Et vos agreſtum præſentia numina Fauni.* 22 Senſus eſt: Juro me tibi relaturum vera, quamvis fide majora, & quam ut credi poſſint, videantur. 23 Navis immota permanſit in mari. 24 Eſt locus in quo ſtant, vel ſtrui ſolent naves.

25 In remigio perſeverant.

26 Vela conſtricta jam ſolvunt; & explicant. Sic infra, *Carbaſa deduxit, ne qua levis effluat aura.* Hinc contrarium eſt *contrahere vela.* 27 Duplici auxilio & remorum & velorum. 28 Ne moveri poſſent. Bacchus ipſe & ejus ſacerdotes hedera coronabantur: hæc enim herba perpetuo virens Baccho dicata eſt, ut ejus ſempiternam juventutem ſignificet. 29 Variant & pingunt. 30 Uvis hederarum: *Belyen van Klyf.* 31 Vitibus racemos ferentibus. *Uvas* enim pro vitibus poſuit. 32 Thyrſi deſcriptio. *Thyrſus* enim eſt haſta pampineis velata. 33 Concutit, ad terrorem nautis incutiendum. 34 *Ha-*

ſta

35 Quem circa tigres, ſimulacraque inania 36 lyncum
Pictarumque jacent fera corpora 37 pantherarum.
38 Exiliere viri, (ſive hoc inſania fecit,
Sive timor) primuſque Medon 39 nigreſcere pinnis,
Corpore depreſſo & ſpinæ 40 curvamine flecti
Incipit. Huic Lycabas, in quæ miracula, dixit,
Verteris? & 41 lati rictus, & 42 panda loquenti
Naris erat, ſquammamque cutis durata 43 trahebat.
At Libys, obſtantes dum vult 44 obvertere remos,
In ſpatium 45 reſilire manus breve vidit; & illas
Jam non eſſe manus, jam pinnas poſſe vocari.
Alter ad intortos cupiens 46 dare brachia funes,
Brachia non habuit, 47 truncoque 48 repandus in undas
Corpore deſiluit; 49 falcata noviſſima cauda eſt,
Qualia dimidiæ 50 ſinuantur cornua Lunæ.
Undique 51 dant ſaltus, multaque aſpergine 52 rorant,
Emerguntque iterum, redeuntque ſub æquora rurſus:
53 Inque chori ludunt ſpeciem, laſciváque jactant
Corpora, & 54 acceptum patulis mare naribus efflant.
De modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
Reſtabam ſolus, pavidus, geliduſque trementi
Corpore: 55 vixque animum firmat 56 deus, Excute, dicens,
Corde metum, 57 Diamque tene. Delatus in 58 illam
59 Acceſſi ſacris, Baccheaque ſacra frequento.

ſta velata frondibus pampineis uno nomine vocatur *Thyrſus*.

35 Anaſtrophe eſt; nam præpoſito *circa* poſtponitur ſuo caſui, cum ſit præferenda. 36 Lynx eſt fera vario colore, maculoſo tergore, acutiſſimoque viſu. Plin. Belg. *Een Loſch.* 37 *Panthera* enim eſt fera pellem habens variis maculis diſtinctam. 38 Extra navem in mare: in delphinos autem fuerunt tranſmutati, qui omnium piſcium ſunt velociſſimi.

39 Quia in delphinem mutabatur. Delphino vero pellis nigreſcit. 40 Incurvatione dorſi.

41 Lata ora. 42 Sima recurva.

43 Paulatim ſuſcipiebat ſquamiuam. 44 Convertere. 45 Retrocedere, & abbreviari. 46 Brachiis & manibus funes tortos apprehendere. 47 Brachiis mutilato.

48 Incurvus. 49 In falcis ſimilitudinem figurata. 50 Curvantur.

51 Saliunt. Sic ſupra: *Doque leves ſaltus*. 52 Rigantur aquis motis. *Rorare* per Synecd. pro aſpergere. Sæpius apud Ovid.

53 In ſimilitudinem multitudinis hominum lucentium. *Chorus* enim dicitur conventus ſaltantium & canentium, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, i. a *gaudio*, ut *Plato* vult lib. 2. *de leg.* 54 Aquam ex mari acceptam. Continens pro contento. 55 Cum difficultate meum corpus confirmat Bacchus, ut tremere ceſſaret.

56 Bacchus. 57 Sc. *inſulam*.

58 *Naxon* inſulam. 59 Adjunctus ſum Bacchi ſacris.

XII.

Pentheus a Mænadibus diſcerptus.

Præbuimus longis, Pentheus, [1] ambagibus aures,
Inquit, ut ira mora vires abſumere poſſet.
Præcipitem famuli rapite hunc, cruciataque duris
Corpora tormentis Stygiæ demittite morti.
Protinus abſtractus ſolidis Tyrrhenus Acœtes
Clauditur [2] in tectis: &, dum crudelia juſſæ
Inſtrumenta necis, ferrumque, ignesque parantur,
Sponte ſua patuiſſe fores, lapſaſque lacertis
Sponte ſua, fama eſt, nullo ſolvente, catenas.
Perſtat [3] Echionides, nec [4] jam jubet ire, ſed ipſe
Vadit, ubi electus facienda ad ſacra [5] Cythæron
Cantibus, & clara [6] bacchantum voce [7] ſonabat.
Ut [8] fremit acer equus, cum bellicus ære [9] canoro
[10] Signa dedit tubicen, pugnæque aſſumit amorem;
Penthea ſic [11] ictus longis [12] ululatibus æther
[13] Movit, & audito clamore [14] recanduit ira.
[15] Monte fere medio eſt cingentibus [16] ultima ſylvis
[17] Purus ab arboribus [18] ſpectabilis undique campus:
Hic oculis [19] illum cernentem ſacra [20] profanis
Prima videt, prima eſt inſano concita curſu,
Prima ſuum miſſo violavit Penthea thyrſo
[21] Mater: &, o geminæ, clamavit, [22] adeſſe [23] ſorores:
[24] Ille aper, in noſtris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. Ruit omnis in unum
Turba furens: cunctæ coeunt, [25] trepidumque ſequuntur,
Jam trepidum, jam verba minus violenta loquentem,
Jam ſe damnantem, jam ſe peccaſſe fatentem.
Saucius ille tamen, Fer opem, matertera, dixit,
[26] Autonoe: moveant animos Actæonis [27] umbræ.

28

1 Longe verborum circuitioni. Sic Hor. *Ne te longis ambagibus ultra, Quam ſatis eſt, morer.*

2 In carcere nulla ex parte pervio, ac præterquam per januam nullum ingreſſum habenti.

3 Pentheus Echionis filius.

4 Neque modo jam aliis mandatur ſacra frequentent. 5 Mons eſt Bœotiæ ubi Liberi patris ſacra celebrantes matres Pentheum diſcerpſerunt. 6 Bacchi ſacra celebrantium. 7 Reſonabat, ſtrepebat.

8 Pentheum equo bellicoſo ſimilem eſſe dicit.

9 Tuba.

10 Pugnandi. 11 Aer impulſus & perſonus. 12 Magnis bacchantum clamoribus. 13 Ad iram concitavit. 14 Iterum eſt inflammata. 15 In medio Cithærone.

16 Extremas montis partes.

17 Carens arboribus planities.

18 Qui undique & ex omni parte poterat ſpectari. 19 Pentheum.

20 Non ſacris. 21 Agave.

22 Advenite, ſuccurrite.

23 Ino & Autonoe. 24 Pentheus matri, Bacchi furore correptæ, aper eſſe videbatur. 25 Timidum ac trepide fugientem, qui paulo ante tam ſuperbus, tamque contumax erat. 26 Autonoe enim erat ſoror Agaves, materque Actæonis: hinc ille ſupra, *Autoneius Heros*.

27 Manes Actæonis, qui a cani-

28 Illa quis Actæon neſcit: dextramque precantis
Abſtulit; 29 Inoo lacerata eſt altera raptu.
Non habet infœlix quæ matri brachia tendat;
Trunca ſed oſtendens dejectis vulnera 30 membris,
Aſpice, mater, ait. Viſis 31 ululavit Agave,
Collaque jactavit, crinemque per aera movit.
32 Avulſumque caput digitis 33 complexa cruentis,
Clamat, Io comites! Opus hoc victoria noſtra eſt.
34 Non citius frondes autumni frigore tactas,
Jamque male hærentes, alta rapit arbore ventus;
Quam ſunt membra 35 viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitæ nova ſacra frequentant,
Thuraque dant, ſanctaſque colunt 36 Iſmenides aras.

nibus dilaceratus eſt. 28 Bacchæ enim furore numinis percitæ omnia obliviſcebantur, neque ſuos ab aliis dignoſcebant. 29 Abſciſſiore ab Ino facta. (Inoo eſt genitiv. caſ. Græc. Sic alibi: & apud Virgil. *Lethum Androgeo*.) Ino alteram Penthei manum abſcidit. 30 Reciſis membris, & in terram projectis. 31 Clamorem ululatus luporum ſimilem emiſit: eſt enim *ululare* luporum proprium.

32 Reciſum. 33 Tenens.

34 Pulchra ſimilitudine declarat Pentheum ſumma celeritate a matre ac matertera fuiſſe dilaceratum. 35 Penthei. 36 Thebanæ mulieres. Iſmenius, Thebanus. Iſmenius eſt fluvius non procul ab Aulide Bœotiæ, in qua Thebæ.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER QUARTUS.

SYNOPSIS.

Bacchi Orgia. Mora ex albis nigra. Mineides mutata in veſpertiliones. Inferi poetici. Athamas, & Ino furore corripiuntur: hac additur marinis numinibus cum filio Melicerta. Eorum comites in ſaxa, & aves mutantur. Cadmus & Hermione in ſerpentes converſi. Angues e Meduſa capite nati. Atlas in montem rigeſcit. Virga durantur in coralia. Perſeus andromeden liberat.

I.

Bacchi ſacra contemnuntur a Minei filiabus; Semiramis in columbam mutata.

[1] AT non Alcithoe Mineias [2] Orgia cenſet
Accipienda dei: [3] ſed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat eſſe Jovis, ſociaſque [4] ſorores
Impietatis habet. Feſtum celebrare [5] ſacerdos,
[6] Immuneſque operum famulas dominaſque ſuorum,
Pectora pelle tegi, crinales ſolvere vittas,
Serta comis, manibus frondentes ſumere thyrſos,
Juſſerat: &, ſævam læſi fore numinis iram,
Vaticinatus erat. Parent matreſque, nuruſque,

To-

1 At particula eſt, qua concinne liber libro connectitur Q. d. Aliæ quidem omnes Thebanæ mulieres ſacra Bacchi celebrabant, ſed Alcithoe quadam ducta temeritate ea ſpernebat, Bacchumque Jovis ſilium minime eſſe prædicabat. Ac quo tempore ſacra Bacchi ab aliis celebrabantur, ipſa lanificio una cum ſororibus & ancillis intenta erat. Earum vero una ad levandum laborem reliquas hortatur, ut fabularum aliquid viciſſim narrent. 2 Primum ſic dicta fuerunt quævis ſacra; poſtea tamen præcipue hoc nomine Liberi patris ſacra nominantur, quæ in monte Bœotiæ Thebis (ubi Liber natus eſt) vicino primum celebrata ſunt, qui cum frequenter citharæ cantu perſonaret, *Cithæron* fuit appellatus. Innovabantur autem tertio quoque anno: unde *Trieterica* dicta ſunt, i. *triennalia*. 3 Sed etiam poſt tam gravia de Pentheo ſumpta ſupplicia negat Bacchum Jovis eſſe filium. 4 Nam & ſorores ſacra Bacchi ſpernebant.

5 Aut Tireſias, aut alius quilibet. 6 Liberas ab operationibus.

Telaſque, & [7] calathos, [8] infectaque penſa reponunt,
[9] Thuraque dant, [10] Bacchumque vocant, [11] Bromiu:nque, [12] Lyæumque,
[13] Ignigenamque, [14] ſatumque iterum, ſolumque [15] bimatrem.
Additur his [16] Niſeuſque, [17] indetonſuſque [18] Thyoneus,
Et cum [19] Lenæo [20] genialis [21] conſitor uvæ,
[22] Nyctileuſque, [23] Eleleuſque parens, & [24] Jacchus, & [25] Evan:
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. [26] Tibi enim [27] inconſumpta juventa eſt,
Tu puer æternus, tu [28] formoſiſſimus alto
Conſpiceris cœlo: tibi, cum ſine [29] cornibus aſtas,
Virgineum caput eſt. [30] Oriens tibi victus, [31] aduſque

32

7 Ciſtas ac fuſorum lanæque repoſitoria. 8 Lanas colo impoſitas, ſed nondum filatas: vel *infecta*, i. tincta. *Penſum* proprie lana dicitur a colo pendens: per Metaphoram autem eſt cujuſque officium, & negotium unicuique datum. Belg. *Taak*. 9 Sacrificant.

10 Nomina Bacchi enumerat, quibus a Bacchis invocabatur. *Bacchus* autem dictus eſt ἀπὸ τῦ βακχεύειν, i. ab *inſaniendo*, quod & ipſe & ejus comites furere viderentur. 11 Ἀπὸ τῦ βρέμειν i. a *fremendo*.

12 Ἀπὸ τῦ λύειν, i. a *ſolvendo*, quod curas *ſolvat vinum*: unde etiam *Liber* fuit appellatus, quod animum a curis *liberet*.

13 Vocatur ignigena, quod Semele, igne Jovis, i. fulmine icta eum ediderit; & dicitur iterum, vel bis natus, ob eandem rationem qua *Bimatris*. 14 Bis natum: primum in ventre Semeles, deinde in femore Jovis. 15 Quod duas matres habuiſſe videntur, Semelem & Jovis femur. 16 Ita dictus a Nyſa, Indiæ urbe, quam Bacchus devicit. 17 Comatus. Sic enim pingebatur. 18 Sic dictus eſt Bacchus ἀπὸ τῦ θύω, i. *ſacrifico*: ſive potius a *Thyone* matre, quæ & Semele, fuit denominatus.

19 Hoc epitheton accepit a Lacu, ſeu torculari, Græce ληνὸς, Belg. *Een VVynpers*. 20 Genio & voluptati accommodatæ. Genius nonnullis etiam Deus eſt voluptatis, unde *genialis* dicitur voluptuoſus. Hinc dies genialis, & homo genialis. 21 Primus enim vini uſum hominibus oſtendit.

22 Quod noctu illius ſacra celebrarentur: ἀπὸ τῆς νυκτὸς, i. a *nocte*. 23 Solennis clamor erat in Bacchanalibus, ἐλελεῦ. Olim quoque hac acclamatione in bellicis Pœanibus uſi ſunt. Vide *Ariſtoph. in Avib.* 24 Ἀπὸ τῆς ἰακχῆς, a *clamore*. 25 Εὐὰν, erat & hæc vox mulierum bacchantium, quam Libero patri acclamabant; & hinc Latine *Evan* Bacchi cognomen factum eſt.

26 Hymnum deſcribit in Bacchum, qui in ipſius ſacris canebatur. 27 Quia nunquam feneſcit, ideoque & puer pingebatur, & nudus, quod ebrii & pueris ſimiles ſint, & omnia revelent.

28 Liber pater Sol ab antiquis eſſe creditus eſt. Omnium vero ſyderum Solem pulcherrimum eſſe conſtat. 29 Cornua idcirco attribuuntur Baccho, quod homines nimio vino truces fiant, modice vero ſumpto hilares ac manſueti, quales ſunt virgines, efficiuntur, ideoque ſine cornibus Bacchi caput virgineum eſſe fingitur. 30 Bacchum de Indis triumphaſſe alibi etiam docet: *Interea Liber depexos crinibus Indos Vicit, & Eoo dives ab orbe redit*. Et: *Sic victor laudem ſuperatis Liber ab Indis, Alcides capta traxit ab Oechalia*.

31 Anaſtrophe eſt, pro uſque ad

31 Decolor extremo qua cingitur India 33 Gange.
Penthea, tu venerande, 34 bipenniferumque Lycurgum
35 Sacrilegos mactas. 36 Tyrrhænaque mittis in æquor
Corpora. Tu 37 bijugum pictis inſignia frænis
Colla premis lyneum: Bacchæ, 38 Satyrique ſequuntur,
39 Quique ſenex 40 ferula titubantes ebrius artus
Suſtinet, & 41 pando non fortiter hæret 42 aſello.
Quacunque ingrederis, clamor juvenilis, & una
Fœmineæ voces, impulſaque tympana palmis,
43 Concavaque æra ſonant, 44 longoque foramine buxus.
Placatus mitiſque, rogant Iſmenides, adſis:
Juſſaque ſacra colunt. Solæ 45 Mineides 46 intus
Intempeſtiva turbantes feſta 47 Minerva,
Aut ducunt lanas, aut 48 ſtamina pollice verſant,
Aut hærent telæ, famulaſque laboribus urgent.
E quibus una levi deducens pollice filum,
Dum 49 ceſſant aliæ, 50 commentaque ſacra frequentant:
Nos quoque, quas Pallas melior dea detinet, inquit,
Utile opus manuum vario ſermone 51 levemus,
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non ſinat in 52 medium 53 vacuas referamus ad aures.
Dicta probant, primamque jubent narrare ſorores.
Illa, quid e multis referat (nam plurima norat)
Cogitat: & 54 dubia eſt, de te Babylonia narret
Derceti, quam verſa ſquamis velantibus artus
55 Stagna 56 Palæſtini credunt 57 coluiſſe figura;

An

eam partem. 32 Nigra & mali coloris. 33 *Ganges* eſt ultimus Indiæ fluvius. 34 Securim ferentem, qua vites amputabat. Nam Lycurgus iſte rex fuit Thraciæ, qui, cum in contemptum Bacchi vites ſecuri incideret, ſibi ipſi crura amputavit. 35 Sacrorum tuorum violatores. Nam Bacchus orbem terrarum ſacrilegis ac Deorum contemptoribus purgavit. *Sacrilegus* autem dicitur, qui rem ſacram de loco ſacro legit, i. e. furatur. *Ter.* Ubi ille eſt *ſacrilegus*? Hinc fit *ſacrilegium*, idem ipſum ſacrarum rerum furtum.

36 Tyrrhenorum nautarum, de quibus ſuperiore Libro, v. *Exiliere viri* &c. Cap. XI.

37 Bijugarum. Nam Lynces Liberi patris currum trahere dicuntur. Sunt autem feræ pellem maculis diſtinctam habentes. Vide ſupra. 38 Finxerunt antiqui Satyros in libidinem projectiſſimos, caprinis pedibus: hujuſmodi monſtra pro ſylveſtribus Diis coluerunt. Illorum ſaltatione plurimum delectabatur Bacchus. 39 Silenus, qui Bacchi fuit pædagogus atque educator, vulgo ebrius exhibetur, aſino vehi ſolitus. 40 Virgulto quo ſenes inter ambulandum uti ſoleant, a feriendo dicta. 41 Curvo.

42 Nam aſello vehitur Silenus Bacchum ſequens. 43 Cymbala ærea. 44 Tibia, quæ ex buxo fieri ſolet. 45 Minei filiæ.

46 Intra domum clauſæ, cum aliæ omnes ſe in Cithæronem contuliſſent. 47 Metonymia eſt: nam Minervam, lanificii inventricem, pro ipſo lanificio poſuit.

48 *Stamen* dicitur ipſum filum, quod e colo ducitur. 49 Otiantur, feſta Bacchi celebrantes.

50 Ficta. 51 Leve faciamus.

52 In commune, & voluptatem communem, 53 Otioſas.

54 Dubitat velitne narrare de Derceti verſa in piſcem, vel de Semirami in columbam. 55 Stagnum illud, in quod ſe Dercetis Veneris filia abjeciſſe fertur, eſt juxta Aſcalonem, Syriæ urbem.

56 Populi ſunt Syriæ, Arabiæ contermini, a *Palæſtina* urbe, regioneque dicti. 57 Habitaſſe.

An magis ut ſumptis illius 58 filia 59 pennis,
Extremos altis in turribus egerit annos;
60 Nais an ut cantu, nimiumque potentibus herbis
Verterit in tacitos juvenilia corpora piſces,
Donec idem paſſa eſt; an quæ 61 poma alba ferebat.
Ut nunc nigra ferat contactu ſanguinis arbor.
Hæc placet, hæc quoniam vulgaris fabula non eſt,
Talibus orſa modis, lana ſua fila ſequente.

58 Semiramis Dercetis Deæ filia.

59 Semiramis miro quodam modo a columbis coagulato lacte, e proximis paſtorum mapalibus rapto, nutrita, poſt maxima bella confecta, babylonemque ædificatam cum inſidias ſibi a filio ſtrui comperiſſet, omni injuria illi remiſſa, præfectis omnibus mandavit, ut filio tanquam regi parerent: e veſtigioque evanuit ad Deos translata. Quidam fabulantur illam in columbam fuiſſe mutatam: quorum opinionem etiam Ovidius ſequitur. 60 An velit fabulari, quomodo Nympha Nais, ſolita juvenes advenas in piſces mutare, ipſa tandem quoque in piſcem verſa ſit.

61 Mori arboris eſt deſcriptio. Morus enim arbor poma primum quidem alba, deinde nigra Pyrami ac Thisbes ſanguine effecta ferre cœpit. Nam Pyramus juvenis, & Thisbe puella cum domus contiguas haberent, ſe mutuo amare cœperunt: cum autem ſe amplecti aliter non poſſent, egredi urbe ad conſtitutum locum decreverunt. Quo quidem cum prior perveniſſet Thisbe, leæna illac tranſeunte perterrefacta in antrum vicinum confugit. Pyramus deinde adveniens, cum velum, quod fugienti Thisbæ e capite deciderat, cruentatum reperiſſet, eam putans a feris fuiſſe laceratam, gladio, quem ſecum habebat, ſub moro arbore incubuit, cujus ſanguine quidem mora effecta fuerunt nigra, cum antea candida fuiſſent. Thisbe autem ex antro egreſſa, cum vulnere confectum vidiſſet, eodem ſe gladio confodit.

II.

Mora ex albis nigra.

Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus 1 alter,
2 Altera, quas Oriens habuit, prælata puellis,
3 Contiguas habuere domos: ubi dicitur altam
4 Coctilibus muris cinxiſſe 5 Semiramis 6 urbem.
Notitiam, 7 primoſque gradus vicinia fecit;
Tempore crevit amor: tædæ quoque 8 jure coiſſent;
Sed vetuere patres, quod non potuere vetare.

Ex

1 Pyramus. 2 Thisbe. 3 Se invicem tangentes. 4 Lateritiis & coctis lapidibus conſtructis. Propert. *Perſarum ſtravit Babylonia Semiramis Urbem, Ut ſolidum cocto tolleret aggere opus; & duo in adverſum miſit per mœnia currus, Ne poſſent tacto ſtringere ab axe latus.* 5 Nini, Aſſyriorum regis, uxor fuit, magno mulier animo, quæ mortuo marito, ſexum mentita, ac ſe filium eſſe ſimulans, ſucceſſit: ac ut virum geſtarum gloria ſuperaret, inter ea quæ præclare geſſit, Babylonem urbem condidit, &c. 6 Babylonem.

7 Primi amoris gradus ſunt viſus & colloquium: reliqui vero ſunt tactus, oſcula, concubitus.

8 Legitimo jure nuptiarum.

Ex æquo [9] captis ardebant mentibus ambo:
Quoque magis tegitur, tanto magis æſtuat [10] ignis.
Multa prius queſti, ſtatuunt, in nocte [11] ſilenti
Fallere [12] cuſtodes, [13] foribuſque [14] excedere tentent,
Cumque domo exierint, urbis quoque [15] tecta relinquant:
Neve ſit errandum lato [16] ſpatiantibus arvo,
Conveniant ad [17] buſta Nini, lateantque ſub umbra
Arboris. Arbor ibi niveis uberrima pomis
[18] Ardua morus erat, gelido [19] contermina fonti.
Pacta placent: & lux [20] tarde diſcedere viſa
Præcipitatur [21] aquis, & aquis [22] nox exit ab iiſdem.
Callida per tenebras [23] verſato cardine Thiſbe,
Egreditur, fallitque ſuos, adopertaque [24] vultum
Pervenit ad tumulum, [25] dictaque ſub arbore ſedit.
[26] *Audacem faciebat amor.* Venit [27] ecce recenti
Cæde leæna boum ſpumantes oblita [28] rictus,
[29] Depoſitura ſitim vicini fontis in unda:
[30] Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thiſbe
Vidit, & obſcurum [31] timido pede fugit in antrum,
Dumque fugit, tergo velamina lapſa relinquit.
[32] Ut lea ſæva ſitim multa [33] compeſcuit unda,
Dum redit in ſylvas, inventos forte ſine ipſa
Ore cruentato tenues [34] laniavit [35] amictus.
Serius egreſſus veſtigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus: ut vero [36] veſtem quoque ſanguine tinctam
Repperit, Una duos, inquit, nox perdet amantes;
E quibus [37] illa fuit longa [38] digniſſima vita:

No-

9 Captis amore. 10 Amor, eſt & hæc metaphora ſumpta ab igne ſuppoſito cineri doloſo, ut inquit Horat. 11 Media, quod eo tempore omnia ſileant animalia.

12 Decipere januarum cuſtodes, qui *janitores* vocantur. 13 Domibus. Pars pro toto. 14 Exire.

15 Domos. 16 In magno agri ſpatio obambulantibus. Nam *ſpatiari* nihil aliud eſt quam in ſpatio lati itineris obambulare.

17 Ad ſepulchrum Nini, Aſſyriorum regis. *Buſtum* autem proprie dicitur locus, in quo cadavera combuſta ſunt. 18 Alta.

19 Finitima, vicina. 20 Affectum exprimit amantium, quibus dies maxime longus videtur, in cujus noctem convenire ſtatuerunt.

21 In aquas Oceani: ex opinione vulgi, quod olim credidit Solem occidere mari Heſperio.

22 Ubi enim Sol occidit, inde nox videtur oriri. 23 Revoluto ferramento, circa quod fores vertuntur, i. aperta janua. Sic infra: *Janua ne verſo ſtridorem cardine reddas.* 24 Habens vultum tectum, ne, ſi cui forte occurreret, agnoſceretur. 25 Conſtituta. *Ter.* Hic nuptiis *dictus* eſt dies, *Cæſ.* lib. 1. *De bel. Gal.* Dies colloquio *dictus* eſt ex eo quintus.

26 Cauſam reddit, cur tam audax eſſet ut noctu ſola in agro reſideret. 27 Hæc particula ſemper fere aliquid repentini, inſperatique mali ſignificat. Virg. *Ecce autem gemini a Tenedo*, &c.

28 Habens ora ſpumantia ſanguine boum infecta. 29 Potatura e vicino fonte. 30 Leænam.

31 Trepidis ac feſtinantibus pedibus. 32 Poſtquam leæna.

33 Extinxit, ſedavit. 34 Laceravit. 35 Velum. 36 Velum.

37 Thiſbe. 38 Quia & promiſſis ſtetit, & longe ante ſe ad conſtitutum locum venit.

Noſtra nocens [39] anima eſt: ego te [40] miſeranda [41] peremi;
In loca plena metus qui [42] juſſi nocte venires,
Nec prior huc veni. Noſtrum divellite corpus,
Et ſcelerata fero conſumite viſcera morſu,
O quicunque [43] ſub hac habitatis rupe [44] leones!
Sed [45] *Timidi eſt optare necem*. Velamina Thisbes
Tollit, & ad [46] pactæ ſecum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oſcula veſti,
Accipe nunc, inquit, noſtri quoque ſanguinis hauſtus:
Quoque erat accinctus, demiſit in ilia [47] ferrum.
Nec mora: ferventi moriens e vulnere traxit,
Et jacuit reſupinus humo: cruor [48] emicat alte,
Non [49] aliter, quam cum [50] vitiato [51] fiſtula plumbo,
Scinditur, &, tenui ſtridente foramine, longas
[52] Ejaculatur aquas, atque ictibus [53] aera rumpit.
[54] Arborei fœtus aſpergine [55] cædis in [56] atram
Vertuntur faciem: madefactaque ſanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce, metu nondum [57] poſito, ne fallat amantem,
[58] Illa redit, [59] juvenemque oculis animoque requirit;
Quantaque vitarit narrare pericula [60] geſtit.
[61] Utque locum, & verſam cognoſcit in arbore formam,
(Sic facit incertam [62] pomi color) [63] hæret an hæc ſit.
Dum dubitat, [64] tremebunda videt [65] pulſare cruentum
Membra ſolum, [66] retroque pedem tulit: oraque buxo
Pallidiora gerens, [67] exhorruit [68] æquoris inſtar,
Quod [69] fremit, exigua cum ſummum [70] ſtringitur aura.

Sed

39 Vita. 40 Pyramus profitetur ſe fuiſſe cauſam necis Thisbes, quam a leæna dilaniatam putabat.

41 Necavi. 42 Quia ego juſſi: eſt enim relativum cauſam exprimens, cur Pyramus interfecerit Thisben. 43 Sub hoc ſaxo, in hac ſpelunca. Propinqua enim ſpelunca erat, in quam refugerat Thisbe. 44 Apoſtrophe ad leones, a quibus Pyramus dilaniatam putabat Thisben. 45 Cum ſibi vir fortis eam conſciſcat. 46 Conſtitutæ. Paulo ſuperius *dictam* dixit.

47 Enſem. Metonymia materiæ.

48 Exilit. 49 Pulchra ſimilitudine oſtendit Poeta, quam alte ex Pyrami vulnere ſanguis, exiliret.

50 Fracto, corrupto. 51 Fiſtula per quam aqua deducitur fuſa, ex plumbo fere fieri conſuevit: ſic dicta, quod fiſtulæ & tibiæ ſimilis ſit. 52 Longe ejicit. 53 Aquæ emiſſione aerem penetrat. 54 Mora, arboris illius fructus.

55 Aſperſione ſanguinis.

56 In nigram figuram. 57 Depoſito. 58 Thisbe. 59 Pyramum.

60 Percupit. 61 Poſtquam locum, & viſam arboris figuram Thisbe cognoſcit, tamen colore mororum, quæ ex albis rubicunda fuerant effecta, redditur incerta.

62 Color fructus mori arboris in rubicundum tranſmutatus. *Pomum* autem generale nomen eſt omnium fructuum, quicunque in arboribus naſcuntur, ſive molles, ſive duros cortices habeant: ſed maxime dicitur de fructibus molles cortices habentibus. 63 Dubitat an eadem illa ſit arbor ſub qua paulo ante ſederat. 64 Palpitantia.

65 Percutere. Nondum enim mortuus erat Pyramus. 66 Retroceſſit. 67 Turbata eſt. 68 Ad ſimilitudinem maris.

69 Strepit.

70 Leviter a vento attingitur.

Sed poſtquam remorata ſuos cognovit [71] amores,
Percutit [72] indignos claro plangore lacertos:
Et [73] laniata comas, amplexaque corpus amantis,
Vulnera [74] ſupplevit lacrymis, fletumque cruori
Miſcuit, & gelidis [75] in vultibus oſcula figens,
Pyrame, clamavit, [76] quis te mihi caſus [77] ademit?
[78] Pyrame, reſponde, tua te cariſſima Thisbe
Nominat, exaudi, vultuſque attolle jacentes.
Ad nomen Thysbes oculos jam morte gravatos
Pyramus [79] erexit, viſaque [80] recondidit illa.
Quæ poſtquam [81] veſtemque ſuam cognovit, & enſe
Vidit [82] ebur [83] vacuum, [84] Tua te manus, inquit, amorque
Perdidit infelix. Eſt & mihi fortis in unum
Hæc manus, eſt & amor; dabit [85] hic in [86] vulnera vires.
Perſequar extinctum, lethique miſerrima dicar
Cauſa, comeſque tui; quique a me morte [87] revelli
Heu ſola poteras, poteris nec morte revelli.
His tamen amborum verbis eſtote rogati
O multum miſerique mei, illiuſque Parentes,
Ut quos [88] certus amor, quos hora noviſſima junxit.
[89] Componi [90] tumulo non [91] invideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, [92] pulloſque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini [93] monumenta [94] cruoris.
Dixit, & [95] aptato pectus mucrone [96] ſub imum
Incubuit [97] ferro, quod adhuc a cæde tepebat.
[98] Vota tamen [99] tetigere deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo eſt, ubi [100] permaturuit, ater;
[101] Quodque rogis ſupereſt, una requieſcit in [102] urna.

71 Amatum & amantem Tyrannum. 72 Immeritos. 73 Habens capillos dilaceratos. 74 Implevit. 75 In frigida facie Pyrami morientis. 76 Quod infortunium. 77 Eripuit. 78 Eſt Epizeuxis. 79 Aperuit. 80 Iterum condidit, clauſit. 81 Velum ſuum, quo deceptus Pyramus ſeipſum interfecerat. 82 Pro vagina eburnea. Metonym. materiæ. 83 Carentem enſe. 84 Te ipſum ob amorem, quo me proſequebaris, interfeciſti. 85 Amor. 86 Ad vulnera mihi ipſi inferenda. 87 Separari. 88 Verus. 89 Condi, ac ſimul ſepeliri. 90 Sepulcro. 91 Non prohibeatis noſtris votis invidentes. 92 Nigros. 93 Memoriam. 94 Sanguinis duorum, Pyrami & Thisbes. 95 Appoſita cuſpide. 96 Ad intimam pectoris partem. 97 Enſi, quo ſeipſum paulo ante transfixerat Pyramus. 98 Preces. 99 Commoverunt. 100 Perfecte maturuit. 101 Cinis, & oſſa rogis ſupereſſe ſolent. 102 Vaſe, quo mortuorum cineres ſervabantur.

III.

Mineides mutatæ in veſpertiliones.

[1] Finis erat dictis: & [2] adhuc [3] Mineia proles
[4] Urget opus, ſpernitque [5] Deum, feſtumque [6] profanat:
Tympana cum ſubito non apparentia raucis
Obſtrepuere ſonis, & adunco tibia cornu,
[7] Tinnulaque æra ſonant, & olent [8] myrrhæque crocique:
Reſque fide [9] major, cœpere vireſcere telæ,
Inque hederæ faciem pendens frondeſcere veſtis.
Pars abit in vites; &, quæ modo fila fuerunt,
Palmite mutantur, de ſtamine [10] pampinus exit:
Purpura [11] fulgorem [12] pictis accommodat uvis.
[13] Jamque dies exactus erat, tempuſque ſubibat,
[14] Quod tu nec tenebras, nec poſſes dicere lucem,
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.
Tecta repente quati, pingueſque ardere videntur
[15] Lampades, & rutilis collucere ignibus ædes,
[16] Falſaque ſævarum ſimulacra ululare [17] ferarum,
[18] Fumida jamdudum latitant per tecta ſorores,
[19] Diverſæque locis ignes & lumina [20] vitant.
Dumque petunt tenebras, parvos [21] membrana per artus
Porrigitur, [22] tenueſque includunt brachia pennæ.
Nec, qua perdiderint [23] veterem ratione figuram,
Scire ſinunt tenebræ. Non [24] illas pluma levavit,
Suſtinuere tamen ſe perlucentibus alis.
Conatæque loqui, minimam [25] pro corpore vocem
Emittunt, peraguntque leves ſtridore querelas,

Te-

1 Alcithoe finem narrandi fabulas faciebat. 2 Nam Alcithoe una cum ſororibus poſt finitas fabulas Bacchi ſacra contemnebant; quapropter iratus Bacchus, eas in veſpertiliones mutavit, earumque domum incendit. 3 Minei filiæ.

4 Operi inſtat. 5 Bacchum.

6 Polluit, profanum ac non ſacrum efficit. *Profanum* enim opponitur *ſacro*. 7 Tinnientia ac reſonantia. *Tinnire* proprie dicuntur æra percuſſa; unde etiam *tintinnabula* ſunt appellata. 8 Illis enim delibutus Bacchus ad eas fuerat ingreſſus, quamvis non videretur.

9 Major quam cui fides debeat adhiberi. 10 Folium ſeu germen vitis, quo veſtitur. 11 Ruborem.

12 Acinis variorum colorum.

13 Et jam dies erat præteritus.

14 Crepuſculi deſcriptio: nam *crepuſculum* dubia lux dicitur,

15 Faces ex pingui & reſinam ferenti tædam confectæ, non autem propter oleum pingues. *Lampas* enim generale eſt vocabulum omnium eorum quæ accenſa lucent.

16 Imagines a Baccho confictæ.

17 Tygrium ac Lyncum, quæ feræ Bacchi currum trahere dicuntur. 18 Fumoſa, fumo plena.

19 Separatæ, utpote quæ in diverſa domus loca fugerant.

20 Fugiunt perterritæ, ne inveniantur. 21 Cartilago, ſeu pellis exterior, quæ membra tegit. Generaliter pro quavis tenuiori pellicula accipitur. *Membranæ* etiam dicuntur chartæ ex pellibus animalium factæ. 22 Brachia in alas fuerunt mutata. 23 Priſtinam & humanam formam. 24 Mineides plumæ levitate non fuerunt in aerem ſublatæ, ſed tranſlucentibus & cartilagineis alis. 25 Secundum

Tectaque, non ſylvas, celebrant; lucemque [26] peroſæ
Nocte volant, [27] ſeroque tenent a veſpere nomen.

corporis magnitudinem. 26 Odium habentes in lucem & diem.
27 *Veſpertiliones* enim a *veſpere* dicuntur; quemadmodum a Græcis; νυκτερίδες, quia *nocte volant*, appellantur.

IV.

Juno inferos adit.

[1] Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat; magnaſque novi matertera vires
Narrat ubique Dei: [2] de totque ſororibus expers
Una doloris erat, [3] niſi quem fecere ſorores.
Aſpicit hanc, [4] natis [5] thalamoque Athamantis habentem
[6] Sublimes animos, & [7] alumni [8] numine; Juno.
[9] Nec tulit: & [10] ſecum, Potuit de pellice [11] natus
[12] Vertere [13] Mœonios pelagoque immergere nautas,
Et laceranda ſuæ [14] nati dare viſcera matri,
Et [15] triplices operire novis Mineidas alis?
Nil poterit Juno, niſi [16] inultos flere dolores?
Idque mihi ſatis eſt? Hæc una potentia noſtra eſt?
Ipſe docet quid agam. *fas eſt & ab hoſte doceri.*
Quidque furor valeat, Penthea cæde ſatiſque
Ac ſuper oſtendit. Cur non [17] ſtimuletur, eatque
Per cognata ſuis exempla ſororibus Ino?
[18] Eſt via [19] declivis funeſta [20] nubila [21] taxo,
22

1 Ino, Cadmi filia Bacchi nutrix ac matertera, uxorque Athamantis, in odium Junonis incidit, quod ubique Bacchi vires laudibus extollebat, cum & alumni, & mariti, & aliorum felicitate nimium ſuperba videretur. Hanc igitur Juno ut affligeret ad inferos deſcendens, unam e furiis, nomine Tiſiphonem, excitavit, quæ Athamanta in tantum furorem conjecit, ut Learchum, filium ſuum, quaſi in venatione, pro fera interfecerit. Ino autem, mariti furorem fugiens, e ſcopulo ſe una cum Melicerta, altero filio, in mare præcipitavit. Qui Veneris precibus a Neptuno excepti, in deorum ceſſere numerum, ita ut Melicertam in Palæmonem, (qui Latine *Portunus* dicitur) & Ino in Leucothoen Deam (quæ *Matuta* dicitur) commutati fuerint. 2 Sola dolore carebat. Aliæ enim ſorores filios amiſerant, Agave Pentheum, Autonoe Actæonem. 3 Ex infortuniis enim ſororum dolorem capiebat Ino; alioqui felix haberi poterat. 4 Filiis, Clearcho & Melicerta. 5 Nuptiis Athamantis, Thebanorum principis, ac Æoli filii. 6 Elatos, ſuperbos. 7 Bacchi, quem aluerat. 8 Divinitate. 9 Tolerare non potuit. 10 Sc. *locuta eſt.*
11 Bacchus, Semeles filius.
12 Convertere in Delphinos.
13 Tyrrhenos: qui a Mœonia erant oriundi. 14 Penthei, qui ſub apri forma a matre materteriſque fuit dilaceratus. Vide lib. III. v. Collaque iactavit &c. cap. XII. 15 Tres Minei filias. Vide ſupra v. *Dumque petunt tenebras*, &c. Cap. III. 16 Non vindicatos.
17 In furorem agatur Ino ſororum exemplo. Eſt hæc Junonis iratæ deliberatio in addubitatione, ut Rhetores ajunt. 18 Viam, quæ ducit ad inferos primum deſcribit, deinde ipſas ſedes inferoas.
19 Deorſum inclinata. 20 Umbroſa, obſcura. 21 Ferali ac peſti-

[22] Ducit ad infernas per muta ſilentia ſedes.
Styx nebulas exhalat [23] iners, umbræque recentes
Deſcendunt illac, [24] ſimulacraque functa ſepulcris.
Pallor, hyemſque tenent late loca [25] ſenta: novique,
Qua ſit iter, manes, [26] Stygiam quod ducat ad urbem,
Ignorant; ubi ſit nigri fera [27] regia [28] Ditis.
[29] Mille capax aditus, & apertas undique portas
Urbs: habet utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec [30] ulli
Exiguus populo eſt, turbamve accedere ſentit.
Errant exangues ſine corpore & oſſibus umbræ:
[31] Parſque [32] forum celebrant, pars [33] imi tecta tyranni;
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent; aliam partem ſua pœna coercet

ſtifera. Nam *taxus* arbor eſt maxime venenoſa; unde *toxica* fuerunt denominata. 22 Sc. quæ. Sic *Virg. Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni*, ſc. *quam*. 23 Immobilis. Paludes enim, quæ non moventur, & nebulas, & tetrum emittunt odorem. 24 Animæ quarum corpora ſepulcra ſortita ſunt: nam quarum cadavera inſepulta jacebant, iis tranſire Stygem paludem non dabatur. 25 Senticoſa, ſpinoſa. *Sentes* enim ſpinæ dicuntur. 26 Infernam. 27 Crudelis aula. 28 Plutonis. Nam ut Græci ἀπὸ τοῦ πλούτου *Plutonem*, ſic Latini a *divitiis Ditem* nominant. Eſt enim terræ Deus Pluto; divitiæ autem ex terra effodiuntur.

29 Magnitudinem urbis infernæ ſignificat. 30 Ulli multitudini, quantalibet ſit. Animæ enim locum non occupant, cum ſint incorporeæ. 31 Nonnulli. 32 Locum; in quo judicia exercentur, lites tractantur. Nam unuſquiſque apud inferos iiſdem ſtudiis delectatur, quibus, dum viveret, tenebatur. Nonnulli ergo apud inferos ſunt cauſidici, alii aulici, alii artifices, alii in carcere detinentur.

33 Inferni regis Plutonis.

V.

Juno educit ex inferis Tiſiphonem, quæ Athamantem, & Inonem vexet.

Suſtinet ire [1] illuc, cœleſti ſede relicta,
([2] Tantum odiis iræque dabat) Saturnia Juno,
[3] Quo ſimul intravit, ſacroque a corpore preſſum
Intremuit limen; tria [4] Cerberus extulit ora,
Et tres latratus ſimul edidit. [5] Illa [6] ſorores
Nocte vocat genitas, [7] grave & implacabile numen.
Carceris ante fores clauſas [8] adamante ſedebant;
Deque ſuis atros pectebant crinibus angues.

Quam

1 Ad inferos. 2 Adeo Juno ab ira odioque vexabatur. 3 Simulac, poſtquam. 4 Canis eſt triceps, ſeu tria habens capita, aliud ab alio diverſum. Nam unum, ut fingunt, eſt leoninum, alterum caninum, tertium lupinum: inferorum eſt cuſtos. 5 Juno. 6 Furias, Acherontis & Noctis filias, ſcelerum vindices. Sunt autem tres, Tiſiphone, Alecto & Megæra.

7 Moleſtum, & quod nullis precibus placari poteſt. 8 *Adamas* adeo durus eſt lapis, ut nulla alia re.

Quam ſimul agnorunt inter caliginis umbras,
Surrexere deæ. Sedes [9] ſcelerata vocatur,
Viſcera præbebat [10] Tityus lanianda, novemque
Jugeribus diſtractus erat. Tibi, [11] Tantale, nullæ
Deprenduntur aquæ, quæque imminet, effugit arbor.
Aut petis, aut urges ruiturum, [12] Siſyphe, ſaxum.
Volvitur [13] Ixion, & ſe ſequiturque, fugitque.
Molirique ſuis lethum [14] patruelibus auſæ,
Aſſidue repetunt, quas perdunt, [15] Belides, undas.
Quos omnes facie poſtquam Saturnia torva
Vidit, & ante omnes Ixiona; rurſus ab [16] illo
Siſyphon aſpiciens, Cur hic e [17] fratribus, inquit,
Perpetuas patitur pœnas? Athamanta ſuperbum
Regia dives habet, qui me cum conjuge ſemper
[18] Sprevit? & exponit cauſas [19] odiique viæque;
[20] Quidque velit: quod vellet, erat, ne regia Cadmi

ſt.

re, quam hircino ſanguine frangi poſſit. 9 Sceleratorum, carcer inferorum. 10 Jovis & Terræ filius fuit. Hic fuiſſe perhibetur adeo magnus, ut novem jugera ſuo corpore occuparet. His cum Dianæ vim inferre vellet, ſagittis Apollinis ad inferos detruſus, ea pœna fuit damnatus, ut vultures cor ejus nunquam exedere ceſſarent.

11 Tantalus Jovis ex Plote Nympha filius, cum Jovis arcana hominibus prodidiſſet, filiumque Pelopem Diis, hoſpitio ſuſceptis, comedendum appoſuiſſet, alias eſſe carnes mentitus, ad inferos detruſus ea pœna plectitur, ut neque bibere, aquis etiam labia tangentibus, neque quicquam comedere poſſit, quamvis capiti illius arbor immineat pomis onuſta. Unde alibi: *Quærit aquas* &c. Et, *Poma pater Pelopis præſentia quærit, & idem Semper eget liquidis, ſemper abundat aquis.* 12 *Siſyphus* Æoli fuit filius, qui cum Iſthmum latrociniis infeſtaret, a Theſeo interfectus, ea pœna apud inferos damnatus eſt, ut ex ima valle ſaxum ad montis verticem nunquam urgere deſiſtat, niſi cum in vallem deſcendit, ad ſaxum delapſum iterum in montis cacumen impellendum. De hoc ſic alibi: *Siſyphus eſt illic ſaxum volvenſque, petenſque.* 13 Ixion Phlegiæ filius fuit, qui a Jove in cœlum ſumptus, Junonem de adulterio interpellare auſus eſt. Quod cum ab uxore Jupiter intellexiſſet, oppoſuit illi nubem ſub Junonis effigie. Deinde ad inferos detruſus, ita rotæ fuit alligatus, ut ſemper volvatur. De Ixione ipſe alibi: *Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rota.* 14 Ex duobus fratribus nati *patrueles* dicuntur. 15 Beli neptes. Nam *Belus* duos habuit filios, Danaum & Ægyptum. Ægyptus quinquaginta Danai filias totidem ſuis filiis deſponſavit. Sed Danaus, cum Apollinis oraculo didiciſſet, ſe aliquando ab uno filiorum Ægypti, ſuo genero, occiſum iri, filiabus mandavit, ut prima nocte quæque ſuos maritos occiderent. Quæ quidem omnes, præter unam Hypermneſtram, natu minimam, quæ Lynceo aut Lino ſponſo pepercit, a quo poſtea Danaus fuit interfectus, patri paruerunt. Quare ea pœna apud inferos ſunt damnatæ, ut cribris aquam haurire nunquam deſinant: ſive (ut alii) aqua in dolium pertuſum, quod nunquam impleatur, perpetuo ingeratur. De his alibi ita dicit: *Quæque gerunt humeris perituras Belides undas, Exulis Ægypti turba cruenta nurus.* 16 Poſt illum, ſc. Ixiona. 17 Nam Siſyphus & Athamas fratres fuerunt, aliique Æoli. 18 Contempſit.

19 Quo proſequitur Athamantem.

20 Exponit etiam, quid velit Furias facere.

[21] Staret, & in [22] facinus traherent [23] Athamanta furores.
Imperium, promiſſa, preces, confundit in unum,
Sollicitatque deas. Sic hæc Junone loquuta,
[24] Tiſiphone canos, ut erat turbata, capillos
Movit, & [25] obſtantes dejecit ab ore colubros.
Atque ita, Non [26] longis opus eſt ambagibus, inquit,
[27] Facta puta, quæcunque jubes: inamabile regnum
Deſere, teque refer cœli melioris ad auras.
Læta redit Juno, quam cœlum intrare parentem
[28] Roratis [29] luſtravit aquis [30] Thaumantias Iris.

21 Erecta eſſet, ſed everteretur. 22 Scelus. 23 Ut Athamas furioſus effectus aliquid mali perpetraret. 24 Una eſt ex tribus inferni Furiis, quæ homicidas maxime punit; unde etiam nomen accepit; nam τίω eſt *punio*, & φόνος *cædes*. 25 Serpentes os impedientes, ne loqui poſſet. Alii leg. *extantes*. Furiæ ſerpentes pro crinibus habere finguntur. 26 Longis verborum circuitionibus, longa oratione. 27 Sic *Ter. Dictum puta*. 28 Rare aſperſis. 29 Purgavit ab inferorum contactu. 30 Thaumantix, i. e. admirationis filia, quæ Junonis nuncia dicitur ab εἴρω, idem quod ἀγγέλλω nuncio.

V I.

Athamas furore correptus filium Learcum mactat. Ino ſe præcipitem cum altero filio in mare dejicit.

Nec mora: Tiſiphone madefactam ſanguine ſumit
[1] Importuna facem [2] fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue;
Egrediturque domo. Luctus comitatur euntem,
Et Pavor, & Terror, trepidoque Inſania vultu.
[3] Limine conſtiterat: [4] poſtes tremuiſſe [5] feruntur
Æolii, [6] pallorque fores infecit [7] acernas;
[8] Solque locum fugit: monſtris exterrita conjux;
Territus eſt Athamas, tectoque exire parabant.
Obſtitit [9] infelix, aditumque obſedit [10] Erinnys,
Nexaque [11] vipereis diſtendens brachia nodis
Cæſariem excuſſit: motæ ſonuere colubræ,
Parſque jacent humeris, pars circum pectora lapſæ
Sibila dant, [12] ſaniemque vomunt, [13] linguiſque coruſcant:
In-

1 Moleſta. 2 Corrupto ſanguine. 3 Athamantis. 4 Januæ Athamantis Æoli filii. 5 Dicuntur. 6 Adventu Tiſiphones fores acernæ pallidæ ſunt effectæ. 7 Ex acere confectas. 8 Adventu Tiſiphones Sol quoque fugatus eſt. 9 Infelices homines faciens. Metonymia effecti. 10 Tiſiphone Furia. Sunt autem *Erynnyes* Deæ infernales ultrices cum aliorum ſcelerum, tum impietatis in parentes, ita dictæ ἀπὸ τοῦ ἔρρειν τὸν νοῦν, a *corrumpenda mente*. 11 Serpentinis nodis. Sic ſupra & infra *vipereos* dixit *dentes*. 12 Venenum ex ore emittunt. 13 Et linguas vibrant.

Inde duos mediis abrupit crinibus angues,
Peſtiferaque manu raptos immiſit. At illi
Inooſque ſinus Athamanteoſque pererrant,
Inſpirantque [14] graves animos, nec [15] vulnera membris
Ulla ferunt: *mens eſt, quæ [16] diros ſentiat ictus.*
Attulerat ſecum liquidi quoque monſtra veneni,
Oris Cerberei ſpumas, & [17] virus [18] Echidnæ,
[19] Erroreſque vagos, cæcæque oblivia mentis,
Et ſcelus, & lacrymas, rabiemque, & cædis amorem,
Omnia trita ſimul: quæ ſanguine miſta recenti
Coxerat ære cavo viridi verſata cicuta.
Dumque pavent illi, vertit furiale venenum
Pectus in amborum, præcordiaque intima [20] movit.
Tum face jactata per eundem ſæpius orbem,
[21] Conſequitur motis velociter ignibus [22] ignes.
Sic victrix, juſſique potens, ad inania magni
Regna redit Ditis: [23] ſumptumque recingitur anguem.
Protinus [24] Æolides media [25] furibundus in aula
Clamat, [26] Io comites, his retia tendite ſylvis:
Hic modo cum gemina viſa eſt mihi prole leæna.
Utque feræ ſequitur veſtigia conjugis amens,
Deque ſinu matris ridentem, & parva [27] Learchum
Brachia tendentem [28] rapit, & bis terque per auras
More [29] rotat fundæ, [30] rigidoque infantia ſaxo
[31] Diſcutit [32] ora ferox. Tum denique [33] concita [34] mater,
Seu dolor fecit, ſeu [35] ſparſi cauſa veneni,
[36] Exululat, ſparſiſque fugit [37] male ſana capillis,
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis,
Evoe Bacche [38] ſonat. Bacchi ſub nomine Juno
Riſit, &, [39] Hos uſus præſtet tibi: dixit, alumnus.
[40] Imminet æquoribus ſcopulus: pars ima cavatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus undas;

Sum-

14 Difficiles, anxios. 15 Morſus. 16 Graves affectus & perturbationes. 17 Venenum. 18 Hydræ ſerpentis. *Echidna* vero Latine *vipera* dicitur. Fuit autem hæc *Echidna* monſtrum, ex altera parte virgo, ex altera ſerpens.

19 Errandi vagandique cupiditatem. 20 In furorem commovit.

21 Aſſequitur ſic, ut continenter igneus orbis videretur.

22 Venti & facis agitatione commotos. 23 Et reſolvit ſerpentem, quo cincta erat Tiſiphone.

24 Athamas Æoli filius.

25 Furioſus. 26 Vox eſt Bacchantium & furentium. 27 Athamas ex Ino Learchum & Melicertam filios ſuſcepit. Ex Nephele vero Phryxum & Hellen. 28 Athamas. Hac de re VI. *Faſt. Hinc agitur furiis Athamas, ſed imagine falſa: Tuque cadis patria, parve Learche, manu.* 29 Circumvolvit, inſtar rotæ verſat.

30 Duro & aſpro. 31 Disjicit, illidit. 32 Infantis caput.

33 In furorem acta. 34 Ino.

35 A Tiſiphone. 36 Clamores horrendos emittit. 37 Furioſa. Sic Libro citato: *Hæc quoque funeſtos ut erat laniata capillos Proſilit, & cunis te, Melicerta rapit.*

38 Clamat. 39 Hanc utilitatem, ut furas & inſanias.

40 Promontorium deſcribit, unde ſe Ino cum Melicerta filio præcipitavit.

Summa 41 riget, frontemque in 42 apertum porrigit æquor.
43 Occupat 44 hunc (vires inſania fecerat) Ino,
Seque ſuper pontum nullo tardata timore
Mittit, 45 onuſque ſuum: percuſſa 46 recanduit unda.

41 Aſpera & inculta eſt. 42 In latum mare. 43 Celeriter aſcendit. 44 Scopulum. 45 Melicertam filium, quem fugiens ſecum aſportaverat.

46 Candida & alba facta eſt propter ſpumam, quam concitatum mare emittere ſolet. Tametſi *candere* proprie dicatur ferrum ignitum.

VII.

Ino & Melicerta in Deos marinos mutantur: eorum comites, & famulæ, in ſaxa, & aves.

At Venus immeritæ 1 neptis miſerata labores.
Sic 2 patruo blandita ſuo eſt: O numen aquarum
3 Proxima cui cœlo ceſſit, Neptune, poteſtas,
Magna quidem poſco: ſed tu miſerere meorum,
Jactari quos cernis in 4 Jonio immenſo,
Et Diis adde 5 tuis. 6 Aliqua & mihi gratia ponto eſt.
Annuit oranti Neptunus: & abſtulit illis
Quod mortale fuit, majeſtatemque verendam
7 Impoſuit; 8 nomenque ſimul, faciemque novavit,
Leucotheaque deum cum matre Palæmona 9 dixit.
10 Sidoniæ comites, quantum valuere, ſecutæ
Signa pedum 11 primo videre noviſſima ſaxo,
Nec dubium de morte ratæ, 12 Cadmeida palmis
13 Deplanxere domum, ſciſſis cum veſte capillis.

14

1 Inus, quæ Hermiones, filiæ Veneris, filia fuit. 2 Neptuno, qui frater eſt Jovis. 3 Nam Jovi cœlum in mundi diviſione, Neptuno terra cum mari obtigit.

4 Jonium mare Græciam alluens inter mare Ægeum & Tyrrhenum ſitum eſt. 5 Marinis. 6 Ego quoque aliquid gratiæ in mari habere debeo, cum in mari ex ſpuma ſim nata, indeque appellata. Unde *Auſon. Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo, Æneadum genitrix, hic habito alma Venus.* 7 Significat illos Deos factos. 8 Et nomen & figuram Inus & Melicertæ commutavit. Nam Ino *Leucothea* Græce, Latinæ *Matuta* fuit appellata (unde VI. *Faſt. Leucothoe Grajis, Matuta vocabere noſtris: In portus nato jus erit omne tuo.*) Melicerta vero a Græcis *Palæmon*, a Latinis *Portunus* fuit nuncupatus. Unde loco citato: *Quem nos Portumnum, ſua lingua Palæmona dicet, Eſte precor noſtris æquus uterque locis.* 9 Appellavit. Sic utitur hoc verbo in duobus his proximis verſibus: & Juven. *Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.* 10 Matronæ Thebanæ Ino fugientem ſecutæ, cum ex veſtigiis percepiſſent eam ſe in mare præcipitaſſe, Junoni invidiam facere cœperunt. Quare Juno irata, eas partim in ſaxa, partim in aves commutavit. Sidon urbs Phœniciæ, in qua conditæ Thebæ. Vid. infra v. *Cadmus ait* &c. Cap. VIII. 11 In prima promontorii parte.

12 Cadmeiam.

13 Deflevere, palmis pectora plangentes atque percutientes.

[14] Utque parum juſtæ, nimiumque in [15] pellice ſævæ
Invidiam fecere [16] Deæ: [17] convitia Juno
Non tulit, &, Faciam vos ipſas maxima, dixit,
Sævitiæ [18] monumenta meæ. Res dicta ſecuta eſt.
Nam [19] quæ præcipue fuerat pia, Perſequar, inquit,
In freta reginam: ſaltumque datura, moveri
Haud uſquam potuit, ſcopuloque affixa cohæſit.
Altera, dum ſolito tentat plangore ferire
Pectora, tentatos ſentit [20] riguiſſe lacertos.
Illa manus ut forte tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in eaſdem porrigit undas.
Hujus, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos ſubito digitos in crine videres.
Quo quæque in geſtu deprenſa eſt, [21] hæſit in illo.
Pars volucres factæ, quæ nunc quoque [22] gurgite in illo
Æquora [23] diſtringunt ſummis Cadmeides alis.

14 Ordo eſt; Et fecere invidiam Deæ, ut parum juſtæ, & nimium ſævæ in pellice. 15 In vexanda Semele, cujus nomine omnes Bacchi cognatos cane pejus & angue oderat. 16 Junoni. 17 Contumelias. 18 Memoriam. 19 Una ex iis quas maxime ino diligeret. 20 Duros factos eſſe. 21 Permanſit. 22 Sinu maris. 23 Radant, leviter attingunt.

VIII.

Cadmus & Hermione anguium formam induunt.

[1] Neſcit Agenorides [2] natam parvumque [3] nepotem
Æquoris eſſe Deos. Luctu, [4] ſerieque malorum
Victus & [5] oſtentis, quæ plurima viderat, exit
Conditor [6] urbe ſua, tanquam fortuna locorum
Non ſua ſe [7] premeret: longiſque erroribus actus
Contigit [8] Illyricos profuga cum [9] conjuge fines.
Jamque malis annisque [10] graves [11] dum prima retractant
Fata domus, [12] releguntque ſuos ſermone labores:
[13] Num ſacer ille mea trajectus cuſpide ſerpens,
Cadmus ait, fuerat tum, cum [14] Sidone profectus

15

1 Cadmus variis ſuorum infortuniis vexatus, Thebas una cum Hermione uxore reliquit, ſeque in Illyricam contulit: ubi cum uxore in ſerpentem mutatus fuit.

2 Ino. 3 Melicertam. 4 Continuatione infortuniorum. *Series* enim eſt ordo, & quaſi quædam rerum continuatio. 5 Monſtris. Vide de Cadmo ſupra Lib. III. Capit. 1. 6 Thebis. 7 Vexaret.

8 In Illyricum pervenit.

9 Hermione. 10 *Defeſſi*, vel *defecti annis*, ut cum Phœdro, Columella, Apulejo, quin & Tacito loquar, quamvis huic Latinitati (quod obiter dixerim) Scioppius inſulſe inſultet. 11 Dum commemorant, renovant ſuæ domus primordia. *Retractare* eſt denuo, ſive diligentius tractare, in manus reſumere, recognoſcere. 12 Colligant, in memoriam reducunt.

13 Dubitat Cadmus, an ille ſerpens, quem ad fontem interfecit, alicui Deorum fuerit conſecratus, qui ſibi malorum cauſa fuerit.

14 Sidon urbs Phœniciæ celeberri-

[15] Vipereos ſparſi per humum nova ſemina dentes?
[16] Quem ſi cura deum tam [17] certa vindicat ira,
Ipſe, precor, ſerpens in longam [18] porrigat [19] alvum.
Dixit: &, ut ſerpens, in longam [20] tenditur alvum,
Durataque cuti ſquamas increſcere ſentit,
Nigraque [21] cæruleis variari corpora guttis:
In pectuſque cadit pronus, [22] commiſtaque in unum
Paulatim [23] tereti [24] tenuantur acumine crura.
Brachia jam reſtant: quæ reſtant brachia [25] tendit;
Et lachrymis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, o conjux, accede miſerrima, dixit;
Ille quidem vult plura loqui: ſed lingua repente
In partes eſt fiſſa duas, nec verba [26] volenti
[27] Sufficiunt, quotieſque [28] aliquos parat edere queſtus,
[29] Sibilat, hanc illi vocem natura reliquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora conjux,
Cadme, mane, teque infelix his exue monſtris:
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi ſunt humerique manuſque
Et color, & facies? &, [30] dum loquor, omnia? Cur non
Me quoque, cœleſtes, in eundem vertitis anguem?
Quiſquis adeſt (aderant comites) terretur: at illis
Lubrica perlucent [31] criſtati colla draconis:
Et ſubito duo ſunt, [32] junctoque volumine ſerpunt;
Donec in [33] appoſiti nemoris [34] ſubiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt homines, nec vulnere lædunt:
Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.

rima. 15 Serpentinos. 16 Pro cujus cæde ſi Dii vindictam de me ſumunt, utinam ego quoque ſerpens efficiar, ut ab iſtis liberer malis. 17 Ut me nunquam malis vexare ſint ceſſaturi. 18 Prolonger. 19 In longum ventrem.
20 Extenditur. 21 Maculis ſubviridibus, qualis eſt maris color.
22 Confuſa. 23 Oblongo atque rotundo.
24 Tenuia efficiuntur.
25 Extendit ad uxorem.
26 Cupienti, ſc. loqui.
27 Subminiſtrant. *Virg. Ipſe pater Danais animos, vireſque ſecundas ſufficit.* Aliquando *ſufficio* ſignificat ſatis ſum. *Virg. nec nos obniti contra, nec tendere tantum Sufficimus.* Interdum ſubſtituo. Hinc *ſuffectos* Conſules, & alios magiſtratus dicimus, qui in mortuorum locum ſubſtituti ac ſurrogati ſunt. 28 Aliquas querelas.
29 Inſtar anguis. 30 Ordo eſt & ſenſus: Et ubi ſunt omnia membra, dum loquor? Miratur enim Hermione, quod nihil membrorum Cadmi videat. 31 Criſtas in capite habentis. 32 Juncta revolutione. 33 Juxta poſiti ac vicini.
34 Intrarunt.

IX.

Guttæ ſanguineæ Meduſæi capitis in angues converſæ: Atlas in montem.

Sed tamen ambobus verſæ ſolatia formæ
Magna [1] nepos dederat, quem [2] debellata colebat

1 Bacchus, qui ex India devicta glorioſiſſimum reportaverat triumphum.
2 a Bello devicta.

India, quem [3] poſitis celebrabat [4] Acheia templis.
Solus [5] Abantiades ab [6] origine [7] eretus eadem
Acriſius ſupereſt, qui mœnibus arceat urbis
Argolicæ, contraque deum ferat arma, genuſque
Non putat eſſe deum (neque enim [8] Jovis eſſe putabat)
Perſea: quem [9] pluvio Danäe conceperat auro.
Mox tamen Acriſium (tanta eſt [10] præſentia veri)
Tam violaſſe deum, quam non agnoſſe nepotem
[11] Pœnitet: [12] impoſitus jam cœlo eſt [13] alter; & alter
Viperei referens [14] ſpolium [15] memorabile monſtri,
Aera [16] carpebat tenerum ſtridentibus alis.
Cumque ſuper Libycas victor penderet [17] arenas,
[18] Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ;
Quas humus exceptas varios animavit in angues,
Unde frequens illa eſt, infeſtaque terra colubris.
Inde [19] per immenſum ventis diſcordibus [20] actus,
Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquoſæ
Fertur: & ex alto [21] ſeductas æthere longe
[22] Deſpectat terras, [23] totumque ſupervolat orbem.
Ter gelidas [24] Arctos, ter [25] Cancri brachia vidit:
Sæpe ſub occaſus, ſæpe eſt ablatus in ortus.
Jamque [26] cadente die, veritus ſe credere nocti,
Conſtitit [27] Heſperio, regnis [28] Atlantis, in orbe,
Exiguamque petit requiem; dum Lucifer [29] ignes

Eve-

3 Ædificatis. Danaes, ex qua Perſeum Jupiter ſuſcepit. 4 Græcia.

5 Filius Abantis, regis Argivorum, qui filius Beli, cui Jupiter genitor, paterque. 6 Quia & ipſe a Jove originem ducebat. Nam Belus Jovis fuit filius, is vero pater fuit Abantis, cujus filius Acriſius fuit. 7 Natus. 8 Sc. filium, vel *genus*. Perſeus autem Jovis ex Danæe, Acriſii filia, filius fuit. 9 Nam Jupiter in auri guttas converſus, in Danaes gremium pluiſſe fingitur. 10 Potentia veritatis. 11 Quia & Perſeum Jove digna geſſiſſe accipiebat, & Bacchum in numerum Deorum eſſe relatum videbat. 12 Bacchus in numerum Deorum relatus eſt.

13 Bacchus, & Perſeus.

14 Capitis Meduſæ. 15 Memoratu dignum. 16 Per aera penetratu facilem volabat. 17 Terras, vel ſolitudines arenoſas, quales multæ ſunt in Lybia. 18 Capitis Meduſæi. *Gorgones* enim tres fuerunt ſorores, quarum Meduſæ, natu maximæ, caput a Perſeo fuit amputatum. 19 Per infinitum ac inane, qui eſt aer. 20 Impulſus.

21 Separatas. 22 Deorſum ſpectat. 23 Et ſupra totum terrarum orbem fertur. 24 Frigidos Septentriones, ad quos nunquam Sol accedit. 25 Vide Lib. II. v. *Scorpion* &c. Cap. II. 26 Occidente Sole. 27 In occidentali orbis parte. Nam *Heſperus* ſtella eſt, quæ veſperi in occidente apparet, unde *Heſperius orbis*, & Hiſpania, & Italia interdum *Heſperia* vocatur.

28 Regis Mauritaniæ: ad quem cum perveniſſet Perſeus, rogavit ut ſe hoſpitio exciperet, donec illuceſceret dies. Cæterum Atlas oraculo admonitus, ut ſibi a Jovis filiis caveret, ne regno ab aliquo eorum privaretur, illum ſuperbe admodum repulit. Quare Perſeus indignatus, capite Meduſæ revelato, eum in montem mutavit, qui cœlum ſuſtinere dicitur, cum quod Atlas primus omnium Aſtrologiam invenit, tum quod mons ipſe tam altus eſt, ut cœlum contingere videatur. 29 Lumina, lucem Auroræ, quæ ſemper ante Solem fertur. Eſt periphraſis diluculi.

Evocet Auroræ, [30] curiuſque Aurora; diurnos.
Hic hominum cunctis ingenti corpore præſtans
[31] Japetionides Atlas fuit [32] Ultima tellus
Rege ſub hoc, & pontus erat, qui ſolis [33] anhelis
Æquora ſubdit equis, & feſſos excipit axes.
Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Errabant: & humum [34] vicinia nulla premebat.
Arboreæ frondes auro radiante nitentes,
Ex auro ramos, ex auro poma ferebant.
Hoſpes, ait Perſeus illi, ſeu gloria tangit
Te generis magni, generis mihi Jupiter autor:
Sive es mirator rerum, mirabere noſtras.
Hoſpitium, requiemque peto. Memor [35] ille [36] vetuſtæ
Sortis erat: dederat [37] Themis hanc Parnaſſia ſortem:
Tempus, Atla, veniet, tua quo ſpoliabitur auro
Arbor, & [38] hunc prædæ titulum [39] Jove natus habebit.
Id metuens; ſolidis [40] pomaria clauſerat Atlas
Mœnibus, & vaſto dederat ſervanda draconi,
Arcebatque ſuis externos finibus omnes.
[41] Huic quoque, [42] Vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter abſit.
Vimque minis addit, manibuſque expellere tentat
Cunctantem, & placidis miſcentem fortia dictis.
Viribus inferior. (Quis enim [43] par eſſet Atlantis
Viribus?) [44] At quoniam parvi tibi gratia noſtra eſt,
Accipe munus, ait, lævaque a parte Meduſæ
[45] Ipſe retro verſus ſquallentia [46] protulit [47] ora.
Quantus erat, mons factus [48] Atlas: nam barba, comæque
In ſylvas [49] abeunt: [50] juga ſunt humerique manuſque:
Quod caput ante fuit, ſummo eſt in monte cacumen.
Oſſa lapis fiunt: tum partes altus in omnes
Crevit in immenſum, (ſic Dii [51] ſtatuiſtis) & [52] omne
Cum tot ſideribus cœlum requievit in illo.

30 Diei & Solis curſus. Nam Aurora & diem & Solem adducere videtur. 31 Japeti filius.

32 Mauritania cum reliquo occidente. 33 Feſſis ac defatigatis. Equi enim Solis ab Oceano Atlantico excipi videntur. 34 Nulli vicini quidquam agrorum habebant, quod exararent: omnia enim ab Atlante poſſidebantur.

35 Atlas.

36 Antiqui oraculi. 37 Quæ in monte Parnaſſo templum habet.

38 Hanc gloriam. *Titulus* a *tuendo* dicitur, quod ſua cuique geſta operaque tituli *tueantur*.

39 Intellige Herculem, qui poſtea abſtulit poma illa, ab inſomni male *cuſtodita dracone*, ut ipſe ait lib. IX. v. *Pomaque* &c. Sep. VI. 40 Hortos arboribus conſitos: quanquam, *pomaria* proprie ſunt pomorum repoſitoria.

41 Perſeo. 42 Recede procul a noſtro regno, ne a nobis oppreſſus indicio ſis & gloriam rerum falſam eſſe, & a Jovis genere longe abeſſe. 43 Sufficere poſſet: ut enim Atlas omnium maximus, ita potentiſſimus erat. 44. Sed quoniam noſtram gloriam parvi facis, accipe munus tibi conveniens. Ironia acerba. 45 Ne & ipſe in ſaxum converteretur. 46 Extulit, & oſtendit Atlanti. 47 Lividam & palleſcentem Meduſæ faciem.

48 Sc. *tantus*, quantus vir erat.

49 Mutantur. 50 Montis planities. 51 Voluiſtis. 52 Totum. *Cic.* Exercitus *omnis* interiit. Sic *Cæſ.* Gallia eſt *omnis* diviſa in partes tres.

X.

X.

Andromeda monſtro marino expoſita: Perſeus de illa liberanda cum ejus parentibus paciſcitur.

Clauſerat [1] Hippotades [2] æterno carcere ventos:
[3] Admonitorque operum cœlo clariſſimus alto
Lucifer ortus erat. [4] Pennis ligat [5] ille reſumptis
Parte ab utraque pedes, [6] teloque accingitur unco,
Et liquidum motis talaribus aera findit.
Gentibus innumeris circumque infraque relictis,
Æthiopum populos, [7] Cepheaque conſpicit arva.
Illic immeritam [8] maternæ pendere linguæ
Andromedam pœnas [9] injuſtus juſſerat Ammon.
Quam ſimul ad [10] duros religatam brachia cautes
Vidit [11] Abantiades; niſi quod levis aura capillos
Moverat, & [12] tepido [13] manabant lumina fletu,
[14] Marmoreum ratus eſſet opus. [15] Trahit inſcius ignes,
Et ſtupet: & viſæ correptus imagine formæ,
Pene ſuas [16] quatere eſt oblitus in aere pennas.
Ut ſtetit, O! dixit, non iſtis digna [17] catenis,
[18] Pande [19] requirenti nomen [20] terræque tuumque,
Et cur vincla geras. Primo ſilet illa, nec audet

21

1 Æolus, Jovis filius ex Aceſia Hippotæ filia, Ventorum Rex.

2 Semper duraturo. 3 Qui homines operum ſuorum admonet. Nam oriente Lucifero (qui a *ferenda luce* Græcis quoque φωσφόρος vocatur) fere quiſque ad opera ſua & artes exercendas ſurgere ſolet. 4 Talaribus, quæ per noctem depoſuerat, iterum ſumptis.

5 Perſeus. 6 Enſe falcato, qui & harpe dicitur. 7 Cephei regna. Cepheus enim Phœnicis fuit filius, rexque Æthiopum, & Caſſiopeæ maritus, ac Andromedæ pater, qui Andromedam filiam propter uxoris ſuperbiam monſtro marino objicere fuerat coactus. Cum enim Caſſiopea mater ſe Nereidibus pulchriorem eſſe jactaret, precibus ipſarum motus Neptunus belluam marinam immiſit, quæ Æthiopiam vaſtaret. Quare conſultus Jupiter Hammon, qua ratione Nereides placari poſſent, reſpondit Cephei Caſſiopeſque progeniem monſtro eſſe objiciendam. Andromedam igitur cum ad ſcopulum religatam Perſeus vidiſſet, ea conditione ſe illam liberaturum pactus eſt, ut ſibi uxor promitteretur. Cæterum Phineus, Cephei frater, cui, antequam monſtro objiceretur, Andromeda fuerat deſponſata, cum vi eam Perſeo eripere conaretur, multis interfectis, reliquos in ſe ruentes Perſeus ipſe, Meduſæ capite objecto, in lapidem commutavit. 8 Nam Caſſiope de pulchritudine cum Nereidibus contendere auſa fuerat. 9 Iniquus Jupiter in ea ſententia ferenda. Neque enim juſtum eſt, ut filii pro parentibus pœnas pendant. Ammon ſive *Hammon* idem eſt quod *arenarius*: nam in Lybiæ arenis templo celeberrimo ſub imagine arietis Jupiter colebatur. 10 Ad aſperos ſcopulos. Sic infra: *Quam dura ad ſaxa revinctam*. 11 Perſeus. Vide ſupra Fab. 16.

12 Tepidis lacrymis. 13 Stillabant. 14 Marmoream ſtatuam.

15 Ignarus quænam eſſet, amore ipſius capitur. 16 Movere, concutere. 17 Vinculis ferreis.

18 Dic, & manifeſta. 19 Mihi roganti. 20 Urbis & patriæ. Sic *Virg. Nunc ſtant ſine nomine terræ*;

[21] Appellare virum [22] virgo; manibuſque modeſtos
Celaſſet vultus, ſi non religata fuiſſet.
Lumina, quod potuit, lacrymis implevit obortis.
Sæpius [23] inſtanti, ſua ne delicta fateri.
Nolle videretur, nomen terræque ſuumque,
Quantaque maternæ fuerit fiducia [24] formæ,
indicat: & nondum memoratis omnibus, undæ
Inſonuit: venienſque immenſo bellua ponto
[25] Eminent, & [26] latum ſub pectore poſſide æquor.
Conclamat virgo: [27] genitor [28] lugubris, & una
[29] Mater adeſt, ambo miſeri, ſed juſtius illa;
Nec ſecum auxilium, ſed dignos tempore fletus,
Plangoremque [30] ferunt, [31] vinctoque in corpore adhærent.
Tum ſic [32] hoſpes ait. Lacrymarum longa [33] manere
Tempora vos poterunt; ad [34] opem brevis hora ferendam eſt.
[35] Hanc ego ſi peterem Perſeus, Jove natus & [36] illa,
Quam [37] clauſam implevit fœcundo Jupiter auro,
Gorgonis anguicomæ Perſeus ſuperator, & alis
Ætherias auſus jactatis ire per auras;
Præferrer cunctis certe gener. Addere tantis
Dotibus & [38] meritum ([39] faveant modo numina tento,)
Ut [40] mea ſit, ſervata mea virtute, paciſcor.
Accipiunt [41] legem, (quis enim [42] dubitaret?) & [43] orant,
[44] Promittuntque ſuper regnum dotale [45] parentes.

21 Loqui cum viro.
22 Quia virgo erat. 23 Urgenti ut diceret nomen ſuum & patriam. 24 Pulchritudinis matris Caſſiopeæ, quæ Nymphis ſe præferebat. 25 Extat, alta eſt.
26 Emphaſis eſt, qua belluæ magnitudo monſtratur. 27 Cepheus.
28 Pullis veſtibus indutus.
29 Caſſiopea. 30 Adferunt, ſecum ferunt. 31 Ligatam Andromedam ampleċtuntur.
32 Perſeus.
33 Exſpectare. *Horat. Omnes una manet nox.* 34 Ad auxilium Andromedæ ferendum. 35 Merito Perſeus dotes ſuas & virtutes & facta apud ignotos exponit, quo facilius id, quod cupit, accipiat.
36 Danae. 37 Incluſam turri ahenea. Vide *Horatii* Oden elegantiſſimam XVI. Lib. 3. 38 Etiam beneficium. 39 Dummodo Dii mihi ſint auxilio. 40 Sc. uxor.
41 Conditionem, quam ipſis obtulerat Perſeus, ut ſua eſſet, ſi ipſam ſua virtute ſervaſſet.
42 Accipere oblatam conditionem. 43 Rogant, ut filiam ſervare velit. 44 Et regnum ſuum inſuper illi in dotem promittunt.
45 Pater & mater Andromedæ.

X I.

Perſeus monſtro marino interfecto, Andromedam liberat. Corallia unde nata ſint.

[1] Ecce! velut [2] navis præfixo [3] concita roſtro
[4] Sul-

1 Hac ſimilitudine & magnitudo & impetus belluæ illius marinæ declaratur. 2 Navis roſtrata. 3 Concitata in curſum.

[4] Sulcat aquas, juvenum ſudantibus [5] acta lacertis:
Sic fera dimotis impulſu pectoris undis
Tantum aberat ſcopulis, [6] quantum Balearica torto
Funda poteſt plumbo [7] medii tranſmittere cœli:
Cum ſubito juvenis pedibus tellure [8] repulſa
[9] Arduus in nubes abiit: ut in æquore ſummo
Umbra viri viſa eſt, viſam fera ſævit in umbram.
Utque [10] Jovis [11] præpes, [12] vacuo cum vidit in arvo
[13] Præbentem Phœbo [14] liventia terga draconem,
[15] Occupat adverſum: [16] neu ſæva [17] retorqueat ora,
Squamigeris [18] avidos figit [19] cervicibus ungues:
Sic celeri [20] miſſo præceps per [21] inane volatu
Terga feræ preſſit, dextroque [22] frementis in [23] armo
[24] Inachides ferrum curvo tenus abdidit [25] hamo.
Vulnere laſa gravi, modo ſe ſublimis in auras
Attollit, modo ſubdit aquis, modo more ferocis
Verſat apri, quem turba canum [26] circumſona terret.
[27] Ille [28] avidos morſus velocibus effugit alis,
Quaque patent, nunc terga cavis [29] ſuper obſita conchis,
Nunc laterum coſtas, nunc qua tenuiſſima cauda
Deſinit in piſcem [30] falcato vulnerat enſe.
Bellua [31] puniceo miſtos cum ſanguine fluctus
Ore vomit: maduere graves aſpergine [32] pennæ.
Nec [33] bibulis [34] ultra Perſeus talaribus auſus
[35] Credere, conſpexit ſcopulum: qui vertice ſummo
Stantibus [36] extat aquis, operitur ab æquore moto.

37

4 Dividit ac ſeparat aquas.

5 Impulſa. 6 Tantum bellua diſtabat a ſcopulis, quantum ſpatii pila plumbea funda emiſſa pertranſire poſſet. 7 Medii aeris.

8 Sic Lib. 2. de Pallade dixit, *Fugit, & impreſſa tellurem repulit haſta*. 9 Altus. 10 Pulchra ſimilitudine Poeta oſtendit, quanta agilitate monſtrum illud marinum Perſeus oppreſſerit. 11 Ales, ſc. aquila, quæ ſerpentibus maxime infeſta eſt. *Præpetes* vero majores dicuntur aves, quarum ex volatu auguria colliguntur & captantur: ſive etiam quæ altius volant. *Præpes* autem idem eſt quod velox. Virg. *Præpetibus pennis auſus ſe credere cœlo*. 12 Segetibus carente. 13 Terga præbere Phœbo, i. e. Soli, intellige apricari ad Solem. 14 Pallentia & nigra.

15 Corripit. 16 Neve.

17 Retrorſum flectat. 18 Ungues alitis avidi. Ales enim avidus eſt, non ungues. 19 In cervices ſquammoſas. 20 Emiſſo, effuſo. 21 Per aerem, qui vacuus eſſe videtur. 22 Ore ſtrepentis, & furentis belluæ. 23 Humero.

24 Perſeus Argivus. *Inachidæ* enim Argivi dicuntur ab *Inacho*, qui primus apud Argos regnavit.

25 *Capulo tenus abdidit enſem*, ut Virgilius inquit. 26 Circumlatrans. 27 Preſens. 28 Avidæ bellue. 29 Deſuper tecta conchis. Nam monſtrorum marinorum tergoribus conchæ adhærere ſolent. Vel intellige per conchas, ſquamas duras. 30 Recurvo ac falci ſimili. Vide ſupra *teloque accingitur unco*. verſ. *Parte ab utraque* &c. Cap. X. 31 Violæ flammeæ colorem referente. 32 Pennæ alarum Perſei & madidæ & graves reſperſione fluctuum quos evomebat, ſunt effectæ. 33 Multum humoris & aquæ attrahentibus. *Bibulum* enim eſt, quod facile ſorbet: unde *Bibula charta*, quæ ſorbet atramentum. Sic *bibuli* dicuntur, qui multum ac potius nimium bibunt. 34 Ulterius.

35 Conſidere. 36 Eminet, extra ſiat, & apparet: unde etiam

ex-

37 Nixus eo, rupiſque tenens juga prima ſiniſtra
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
Littora cum plauſu 38 clamor, ſuperaſque Deorum
Implevere 39 domos gaudent, generumque ſalutant,
Auxiliumque domus, 40 ſervatoremque fatentur
Caſſiope, Cepheuſque pater. Reſoluta catenis
Incedit virgo, pretiumque & cauſa laboris.
41 Ipſe manus hauſta victrices abluit unda,
Anguiferumque caput dura ne lædat arena,
42 Mollit humum foliis, natasque ſub æquore virgas
Sternit, & imponit 43 Phorcynodos ora Meduſæ.
Virga 44 recens, 45 bibulaque etiam nunc viva medulla
Vim 46 rapuit monſtri, tactuque induruit hujus,
47 Percepitque 48 novum ramis & fronde rigorem.
At pelagi 49 Nymphæ factum mirabile 50 tentant
Pluribus in virgis; & idem contingere 51 gaudent.
Seminaque ex illis ut erant jactata per undas;
Nunc quoque 52 coraliis eadem natura remanſit:
Duritiem tacto capiant ut ab 53 aere, quodque
54 Vimen in æquore erat, fiat ſuper æquora 55 ſaxum.

extare libri dicuntur, qui inveniuntur. 37 Cum in vertice illius ſcopuli pedes firmaſſet, ſæpius illa belluæ enſe tranſegit. 38 Clamor & plauſus. *Virg. Remo cum fratre Quirinus Jura dabunt.* 39 Cœlum. 40 Perſeum, liberatorem qui Andromedam a mortis periculo ſervaverat, ac liberaverat. *Servare* enim aliquem, eſt in tutum locum aliquem perducere, alicui ſalutem adferre: vel (ut loquitur Soſia apud *Ter.* in And.) *auxilium ferre*. Simo enim dixerat: *Quæ ſeſe voluit in ignem injicere, prohibui, ſervavi.*

41 Perſeus.

42 Mollibus foliis tegit, & deinde virgas corallinas ſternit.

43 Filiæ Phorci, ſeu Phorcynos & Cetus. 44 Recenter, evulſa.

45 Humida; nondum enim erat ſicca. 46 Effectum capitis Meduſæ contraxit: a quo conſpecta & tacta in lapides convertebantur.

47 Accepit. 48 Inuſitatam duritiem. Antea enim ſub aqua mollis erat. 49 Nereides. 50 Experiuntur. 51 Lætantur, cum vident virgulta in modum lapidis dura fieri. 52 Coralium (ut ſeribit Plinius) quidam Pyriten lapidem vocant, quod plurimus ſit illi ignis. 53 Ad aerem enim educta lapideſcunt. 54 Virga mollis & flexibilis. 55 Lapis, (*Saxa* proprie grandiores lapides dicuntur) aut durum inſtar ſaxi.

XII.

Perſeus grates ob victoriam agit Superis; narrat quomodo Meduſæ caput abſtulerit.

1 Diis tribus 2 ille focos totidem de ceſpite ponit;
3 Lævum Mercurio; dextrum tibi, bellica virgo;

Ara

1 Perſeus ob monſtrum illud marinum debellatum Diis gratias agere, ac ſacrificare decrevit: ac primum tres aras tribus Diis, Minervæ, Mercurio, ac Jovi ex ceſpitibus in littore extruxit, deinde vaccam Minervæ, vitulum Mercurio, taurum Jovi immolavit.

2 Perſeus. 3 Primus honoris locus medius, proximus ſiniſter, inquit

Ara Jovis media eſt: mactatur vacca Minervæ;
[4] Alipedi vitulus; taurus tibi, ſumme deorum.
Protinus Andromeden, & tanti præmia facti
[5] Indotata rapit: [6] tædas [7] Hymenæus, amorque
Præcipiunt, [8] largis ſatiantur odoribus ignes;
[9] Sertaque dependent tectis, & ubique lyræque
Tibiaque, & cantus, animi felicia læti
[10] Argumenta ſonant, reſeratis [11] aurea [12] valvis
Atria tota patent, pulchroque inſtructa paratu,
[13] Cepheni proceres [14] ineunt convivia regis.
Poſtquam epulis functi, generoſi munere [15] Bacchi
[16] Diffudere animos: [17] cultuſque genuſque locorum
[18] Quærit [19] Abantiades. Quærenti protinus unus
Narrat [20] Lyncides [21] moreſque [22] habitumque virorum.
Quæ ſimul edocuit, Nunc, o fortiſſime, dixit,
Fare precor, Perſeu, quanta virtute, quibuſque
Artibus [23] abſtuleris [24] crinita draconibus ora.
Narrat Abantiades, gelido ſub Atlante jacentem
Eſſe [25] locum [26] ſolidæ tutum munimine molis;
Cujus in introitu [27] geminas habitaſſe ſorores
[28] Phorcidas, unius ſortitas [29] luminis uſum:
[30] Id ſe ſolerti, furtim dum traditur aſtu,
Suppoſita cepiſſe manu; perque abdita longe,

De-

quit Lipſius 2. l. Electorum 3. c. Cur itaque aſſignatur Palladi locus ſuper Mercurium? a ratione victimæ, quæ Palladi potior & propria, ut l. XII. v. *Pallada mactata* &c. Cap. VI. Auſon. 64. epigram. *Ærea hos ſteteram, mactata eſt vacca Minervæ*. 4 Mercorio alas in pedibus habenti, utpote qui & velociſſimus ſit Planetarum, & cum talaribus alatis pingatur. Hunc morem indicat & Lib. XII. Cap. VI. *Pallada mactatæ* ut ſup. 5 Virginem ſine dote, neglecto ſcilicet regno, quod *promiſere ſuper dotale parentes*: ſupra v. *Promittuntque* &c. Cap. X. Al. in dotem, id eſt, dotis nomine dicta. Alii particulam *In* intenſivam eſſe volunt, i. valde dotata: Andromedam enim accepit Perſeus cum Æthiopiæ regno pro dote. 6 Amor & Hymeneus nuptias accelerant. *Tædæ* fuerunt faces, quæ fere ex *tædis* conficiebantur, & novis nuptis ad maritos ſe conferentibus, quinque præferebantur. Sic ſupra v. Tempore crevit amor: Cap. II. *Tædæ quoque jure coiſſent*: quod Metonymice pro jure nuptiarum dicitur, uti & hic.

7 Deus fuit, qui in celebrandis nuptiis invocabatur. 8 Copioſis thuribus, ac aliis (ut ita dicam) odoramentis. 9 Coronæ ſunt a *ſerendis* floribus dictæ. 10 Signa, indicia. 11 Aulæ auratæ, auro ornatæ. 12 Apertis foribus.

13 Cephei primates & principes.

14 Vadunt ad convivia.

15 Nobilis & optimi vini.

16 Exhilaraverunt. Nam vinum generoſum diffundit, & dilatat cor.

17 Mores & populos locorum.

18 Rogat, ſciſcitatur. 19 Perſeus Abantis nepos. 20 Aut Lyncei filius, aut proprium eſt nomen. 21 Ad cultus. 22 Ad genus refertur: nam *habitum* pro habitatione poſuit Poeta. 23 Recideris. 24 Meduſæ caput anguibus crinitum, i. pro crinibus habens dracones, atque ſerpentes.

25 Planum & ſpatioſum campum. 26 Solidi muri atque circuitus, vel montis ipſius.

27 Non duas, ſed ſimiles.

28 Phorci filias. Vide ſupra v. *Sternit & imponit* &c. Cap. XI.

29 Unius oculi. 30 Narrat ſe

illud

Deviaque & ſylvis horrentia ſaxa [31] fragoſis
Gorgoneas tetigiſſe domos, paſſimque per agros,
Perque vias vidiſſe hominum ſimulacra ferarumque
In ſilicem ex [32] ipſis viſa converſa Meduſa.
Se [33] tamen horrendæ, clypei quem læva gerebat
Ære [34] repercuſſo, formam aſpexiſſe Meduſæ,
Dumque gravis ſomnus colubros, ipſamque tenebat,
[35] Eripuiſſe caput collo, penniſque fugacem
[36] Pegaſon, & fratrem, [37] matris de ſanguine natos.
Addidit & [38] longi non falſa pericula curſus;
Quæ freta, quas terras ſub ſe vidiſſet ab [39] alto,
Et quæ jactantis tetigiſſet ſidera [40] pennis.

illud unum lumen provida aſtutia rapuiſſe, dum per vices ad alteram alteri traderetur. 31 Fragore ac ſtrepitu reſonantibus. 32 Hominibus & feris. 33 Tacitæ reſpondet objectioni. Poſſet enim quis dicere. Qua ratione tu, o Perſeu, viſa Meduſa, in lapidem non fuiſti converſus? Quod inquit, per clypeum cryſtallinum illam dormientem aſpexi, atque obtruncavi.

34 Per æs clypei translucidum.
35 Truncaſſe, recidiſſe.
36 *Pegaſus* equus alatus, & Chryſaor enſem aureum in manu tenens, finguntur ex collo Meduſæ, reciſo capite, ſtatim exiliſſe. *Chryſaorem* ergo *fratrem* Pegaſi vocat Poeta. 37 Meduſæ.
38 Spatioſi volatus. 39 Ab aere. 40 Alis, quæ ex pennis conſtant.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER QUINTUS.

SYNOPSIS.

Cepheni, dum opprimere Perſeum bello parant, ab eo mutantur in ſaxa. Origo fontis Hippocrenes. Muſæ in aves transformant ſeſe; & Pierii filias in picas vertunt. Dii bello Giganteo in varias animantium figuras transformati. Raptus Proſerpinæ. Hanc Ceres dum orbe toto quærit, puerum procacem, in ſtellionem; Lyncum in Lyncem, mutat: Proſerpina Aſcalaphum in bubonem. Cyane & Arethuſa fontes fiunt: Sirenes, aves. Triptolemus artem frumenti ſerendi docet.

I.

Phineus Cephenos in Perſeum concitat, pugna conſeritur.

Dumque ea [1] Cephenum medio [2] Danaeius heros
[3] Agmine commemorat: fremitus regalia turbæ
Atria complentur: nec, [4] conjugalia feſta
Qui canat, eſt clamor; ſed qui fera nunciet [5] arma.
Inque repentinos convivia verſa tumultus,
[6] Aſſimilare freto poſſis, quod ſæva quietum
Venetorum rabies motis [7] exaſperat undis.
Primus in his Phineus belli temerarius [8] autor
Fraxineam quatiens æratæ cuſpidis haſtam;
En, ait, en adſum præreptæ conjugis ultor.
Nec mihi te [9] pennæ, nec [10] falſum [11] verſus in aurum
Juppiter eripiet. [12] Conanti mittere, [13] Cepheus,

Quid

1 Primo hic Poeta tumultum iniquiſſime a Phineo, Cephei fratre, cui Andromeda, priuſquam belluæ objiceretur, deſponſata fuerat, excitatum deſcribit. Deinde Phinei cum ſociis in lapides mutationem.

2 Perſeus, Danaes filius.

3 In medio cœtu. 4 Nuptialia. Non erat clamor nuptiis conveniens, ſed bello & pugnæ. Alii legunt *connubialia*, 5 Bellum. Metonymia adjuncti. 6 Comparare ac ſimilia putare poſſis hæc convivia mari, &c. Eſt hæc ſimilitudo Homero aliiſque Poetis uſitata.

7 Aſperum & tumultuoſum reddit. 8 Excitator. 9 Alata talaria. 10 Simulatum, vel fallax.

11 Qualis matri tuæ Danae fucum feciſſe dicitur. 12 Volenti Phineo jacere haſtam in Perſeum.

13 Pater Andromedæ.

Quid facis? exclamat, quæ te, germane, furentem
Mens agit in [14] facinus? meritiſne hæc gratia tantis
Redditur? hac vitam [15] ſervatam [16] dote [17] rependis?
Quam tibi non Perſeus, verum ſi quæris, ademit,
Sed [18] grave [19] Nereidnm numen, [20] ſed [21] corniger
Ammon,
Sed quæ [22] viſceribus veniebat bellua ponti
Exſaturanda meis. Illo tibi tempore rapta eſt,
Quo peritura fuit: [23] niſi ſi crudelis id ipſum
Exigis ut pereat, luctuque [24] levabere noſtro.
Scilicet haud ſatis eſt, quod te ſpectante revincta eſt,
Et nullam quod opem patruus, ſponſuſve tuliſti;
Inſuper a quoquam quod ſit ſervata dolebis?
Præmiaque eripies: Quæ, ſi tibi magna videntur,
Ex illis ſcopulis, ubi erant [25] affixa, [26] petiſſes:
[27] Nunc ſine qui petiit, [28] per quem hæc non orba [29]
ſenectus,
Ferre, quod & meritis, & [30] voce eſt pactus; eumque
Non tibi, ſed certæ prælatum intellige [31] morti.
[32] Ille [33] nihil contra; ſed & [34] hunc, & Perſea vultu
Alterno ſpectans: petat hunc [35] ignorat, an [36] illum;
[37] Cunctatuſque brevi contortam viribus haſtam,
Quantas ira dabat, [38] nequicquam in Perſea miſit.
Ut [39] ſtetit illa toro, [40] ſtratis tum denique Perſeus
Exiliit, teloque ferox inimica [41] remiſſo
Pectora rupiſſet, niſi poſt altaria Phineus
Iſſet: & (indignum!) ſcelerato profuit ara.
[42] Fronte tamen Rhœti non [43] irrita cuſpis adhæſit:

Qui

14 Scelus. 15 Andromede. 16 Ut illum interficias, qui Andromedam monſtro marino objectam ſervavit.
17 Renumeras, refers. 18 Potens. 19 Nympharum marinarum.
20 Anaphora hic & in ſequenti.
21 Jupiter Ammon ſub forma arietis cornuti colebatur in Libyæ deſertis, ubi magnificentiſſimum templum illi Bacchus ab India cum exercitu rediens ædificavit: quod cum ſiti laboraret, obvium arietem ſecutus, fontem invenit, quo totus exercitus fuit recreatus. Arietem igitur illum Jovem eſſe ratus, & *Hammonem* ſive *Ammonem* illum ab *arenis* vocavit, & ſub arietis forma coli voluit. Dictus eſt ergo *Ammon*, quod in *arenis* colatur. 22 Mea filia, quæ ex meis viſceribus atque corpore concepta eſt. 23 Niſi forte tam crudelis ſis, ut optes filiam meam perire.
24 Levior fies, ſc. a dolore.
25 Alligata. Una enim cum Andromeda regna quoque dotalia alligata videbantur. 26 Petere, acceptumque ire debuiſſes. 27 Nunc permitte eum, qui meruit pactuſque eſt, illam habere. 28 Per quem ego jam ſenex liberis non careo: unica enim illi filia erat Andromeda. 29 Hæc mea ſenectus. Manu autem, cum hæc diceret, canos tangens Phineo indicavit.
30 Verbis. 31 Siquidem Andromeda procul dubio mortua fuiſſet, niſi a Perſeo e faucibus belluæ illius marinæ erepta eſſet. 32 Phineus. 33 Sc. *reſpondit*. 34 Cephea. 35 Dubitat, hæret.
36 Perſea. 37 Parumper remoratus. 38 Fruſtra. 39 Conſtitit infixa. Sic *Virg.* lib. 1. Æneid. *Stetit illa tremens*. 40 Lectis, in quibus veteres cœnantes diſcumbebant. 41 Rejecto. Eandem enim haſtam in Phineum Perſeus rejecit.
42 Adhæſit fronti, vel in fronte.
43 Non vana, utpote quæ Rœ-

tum,

Qui poſtquam cecidit, ferrumque ex oſſe revulſum eſt,
44 Calcitrat, & poſitas aſpergit ſanguine menſas.
Tum vero indomitas ardeſcit 45 vulgus in iras,
Telaque conjiciunt, & ſunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori: ſed limine tecti
Exierat Cepheus, teſtatus juſque, fidemque,
46 Hoſpitiique Deos, ea ſe prohibente moveri.

um, unum ex Phinei ſociis, interemit. 44 Calcibus terram percuſſit.

45 Quiſque convivarum.

46 Jovem maxime violati hoſpitii vindicem. Hoſpites enim nefas eſt violari. Ideo veteres hoſpitibus ſalem imprimis apponebant, quem cùm una guſtaſſent, ita unius mentis & amicitiæ eos debere, eſſe cenſebant, ut ſal in unam naturam ex terra & aqua congelatur.

II.

Perſeus, duce, & auſpice Pallade, ſtrenue rem gerit contra Cephenos.

Bellica Pallas 1 adeſt, & 2 protegit ægide fratrem,
3 Datque animos. Erat 4 Indus Atys, quem flumine Gange
Edita 5 Limniace vitreis peperiſſe ſub undis
Creditur; egregius forma, quam 6 divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis,
Indutus chlamydem 7 Tyriam, quam limbus 8 obibat
Aureus: ornabant 9 aurata monilia collum,
Et madidos 10 myrrha curvum 11 crinale capillos.
Ille quidem jaculo 12 quamvis diſtantia miſſo
Figere 13 doctus erat, ſed tendere 14 doctior arcus.
Tum quoque 15 lenta manu flectentem cornua Perſeos
Stipite, qui media poſitus fumabat in 16 ara,
17 Perculit, & fractis 18 confudit in oſſibus ora.
Hunc ubi 19 fœdatos 20 jactantem in ſanguine vultus
21

1 Auxilio eſt. Perſeus enim nullo pacto tot in ſe ruentibus viris ſine Palladis auxilio reſiſtere potuiſſet. 2 Et defendit ſcuto ſuo a jaculis hoſtium Perſeum fratrem ſuum. Nam Perſeus Jovis fuit filius, ergo Palladis frater. 3 Et addit audaciam. 4 Ad differentiam Phrygii, a Cybele, matre Deorum, adamati, eleganter Indus eſt adpoſitus. Fuit etiam alius Atys Crœſi, Lydorum regis, filius. 5 Nympha fuit Gangis, Indiæ fluvii, filia: videtur autem eſſe palus juxta Gangem; λίμνη *paludem* ſignificat. 6 Pretioſo ornata. 7 Purpuream veſtem. Nam Tyrus, urbs Phœniciæ, purpuræ officinis maxime celebratur. *Chlamys* autem veſtis eſt militaris.

8 Circuibat. 9 Aurea colli ornamenta. 10 Unguento, cui Myrrha quoque adhibetur. 11 Ornamentum crinium. 12 Quantumvis longe poſita ac remota. 13 Peritus. 14 Peritior tendendi. Locutio eſt Græca. 15 Flexibilia arcus cornua. Sic quoque apud Anacreonta invenio Synecdochie κέρας *cornu*, pro arcu. 16 Quæ Hymenæo, nuptiarum Deo, exſtructa erat. Vide ſupra v. *Iſſet & (indignum)* &c. Cap. I. *& (indignum!) ſcelerato profuit ara.*

17 Percuſſit. 18 Eſt hic Hypallage. Valet enim *confudit oſſa fracta in ore*. 19 Deturpatos.

20 Concutientem, quod facere ex

vul-

[21] Aſſyrius vidit Lycabas junctiſſimus illi,
Et comes, & veri non [22] diſſimulator amoris;
Poſtquam [23] exhalantem ſub [24] acerbo vulnere vitam
[25] Deploravit Atyn; quos [26] ille [27] tetenderat arcus
[28] Arripit: Et, [29] mecum tibi ſint certamina, dixit;
Nec [30] longum pueri [31] fato lætabere, [32] quo plus
Invidiæ, quam laudis habes. Hæc omnia nondum
Dixerat: [33] emicuit nervo [34] penetrabile telum,
[35] Vitatumque tamen [36] ſinuoſa veſte pependit.
Vertit in [37] hunc [38] harpen madefactam cæde Meduſæ
[39] Acriſioniades, [40] adigitque in pectus: at ille
Jam moriens oculis ſub nocte [41] natantibus atra,
Circumſpexit Atyn, ſeque acclinavi, ad illum,
Et tulit ad [42] manes junctæ ſolatia mortis.

vulnere morientes ſolent. 21 Syrus. Nam Aſſyria provincia eadem eſt cum Syria. 22 Non occultator, ſed oſtentator. 23 Ex ore emittentem. 24 Propter acerbum & aſperum vulnus. 25 Deflevit.
26 Atys. 27 Nervos intenderat, ut in Perſeum ſagittam emitteret.
28 Celeriter rapit. 29 Mecum in certamen deſcende. 30 Diu.
31 Morte. 32 E quo lato.
33 Exilivit, evolavit. 34 Sagitta, quæ facile penetrat.
35 Declinatum: nam Perſeus ſagittam a Lycaba miſſam vitavit.
36 Sinus ac plicas multas habente. 37 Lycabam. 38 *Harpe* enſis eſt Mercurii falcatus, quo Perſeus Meduſæ caput amputavit.
39 Perſeus Acriſii nepos.
40 Impellit, infigit. 41 In morte fluitantibus. Sic Horatio ſæpe nox pro morte, quia mors nil præter tenebras habet. 42 Inferos.

III.

Promiſcua cædes Cephenorum.

Ecce [1] Suenites genitus Methione Phorbas:
Et [2] Libys Amphimedon, [3] avidi committere pugnam,
Sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
Conciderant lapſi: [4] ſurgentibus obſtitit [5] enſis,
[6] Alterius coſtis jugulo Phorbantis [7] adactus.
At non [8] Actoriden Erithum, cui lata bipennis
Telum erat, admoto Perſeus petit enſe: ſed altis
[9] Extantem ſignis, multæque in pondere maſſæ
Ingentem manibus tollit cratera duabus,
[10] Infligitque viro: [11] rutilum vomit ille cruorem:
Et reſupinus humum [12] moribundo vertice pulſat.
Inde [13] Semiramio [14] Polydæmona ſanguine cretum,

1 Vel *Syenites*. Ab urbe Syene in Ægypto, ſub tropico Cancri.
2 Ex Libya. 3 Cupidi pugnandi. 4 Surgere volentibus.
5 Harpe, qua illos Perſeus tranſfixit. 6 Amphimedontis.
7 Infixus. 8 Actoris filium.
9 Craterem eminentem, protuberante cælatura, magnitudine ac pondere. 10 Incutit, immittit.
11 Rubicundum ſanguinem.
12 Ipſe moribundus capite percutit terram. 13 Regie. Semiramis enim regina fuit, quæ condidit Babylonem. 14 *Polydæmon multiſcius* poteſt exponi.

[15] Caucaſeumque Abarim; [16] Sperchiſiademque Lycetum,
Intonſumque comas Helicem, Phlegyamque Clytumque;
Sternit, & extructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus auſus concurrere cominus hoſti.
Intorquet jaculum: quod detulit error in Idam
Expertem [17] fruſtra belli, & neutra arma ſecutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis,
Quandoquidem in [18] partes, ait, abſtrahor, accipe, Phineu,
Quem feciſti hoſtem, [19] penſaque hoc [20] vulnere [21] vulnus.
Jamque remiſſurus tractum de corpore telum,
Sanguine defectos [22] cecidit collapſus in artus.
Hic quoque Cephenum poſt regem [23] primus Odites
Enſe jacet Clymeni; Protenora percutit Hypſeus;
Hypſea [24] Lyncides: fuit & grandævus in illis
Emathion æqui cultor, [25] timiduſque Deorum:
Qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat, & [26] inceſſit, [27] ſcelerataque [28] devovet arma.
Huic Cromis amplexo tremulis altaria palmis
[29] Decutit enſe caput: quod protinus [30] incidit aræ,
Atque ibi [31] ſemianimis verba [32] execrantia lingua
Edidit, & medios animam expiravit in [33] ignes.

15 A *Caucaſo*, Scythiæ monte. 16 Sperchei cujuſdam filium. 17 Interfectus enim fuit. 18 In factiones, ſeditiones. Notandum eſt, vocabulum *partis* ſæpe ſumi pro factione, ſed hoc fere uti hic, in plurali numero. *Cic.* Erat illarum *partium*. Idem: Tenuerunt *partes* Cæſaris. 19 Compenſa, &, quaſi in vicem illius hoc accipe. 20 Quod tibi ſum illaturus. 21 Quod tu mihi intuliſti. 22 Patrem Andromedæ. 23 Ergo redignitate ſecundus. 24 Lyncei filius. 25 Religioſus. 26 Irritat, provocat. 27 In Perſeum ſcelerate ac nefarie ſumpta. 28 Execratur. 29 Dejicit, detruncat. Alii legunt *demetit*. Emphatice. 30 Cecidit in aram. 31 Semimortuus. 32 Deteſtantia, blaſphemantia. 33 Qui in ara fuerant excitati.

IV.

Pergit Vates eandem pugnam deſcribere.

Hinc gemini fratres, Broteaſque & [1] cæſtibus Ammon
[2] Invicti, vinci ſi poſſent cæſtibus enſes,
Phinea cecidere manu. Cereriſque ſacerdos
Amphicus, albenti [3] velatus tempora vitta.

Tu

1 *Ceſtus* arma ſunt pugilum, quæ ex corio bovis crudo conficiebantur, cui & plumbum inſuebatur, ut validiores ictus inferri poſſent. Eſt autem nomen quartæ declinationis, nam *ceſtus* ſecundæ, & ſine diphtongo, ſ. g. ſumitur pro cingulo, & zona illa virginea, quam maritus prima nocte diſſolvebat: priorem deſcribit Virgil. Æneid. l. 4. 2 Inſuperabiles. 3 Habens tempora velata & tecta faſcia linea, qua cum ſacerdotum, tum victimarum frontes vin-

Tu quoque [4] Japetide non [5] hos adhibendus ad uſus,
Sed qui pacis opus cytharam cum voce [6] moveres,
Juſſus eras celebrare dapes feſtumque canendo.
Quem procul aſtantem, [7] plectrumque [8] imbello tenentem
Pettalus irridens, [9] *Stygiis cane cætera*, dixit,
Manibus: & [10] lævo mucronem tempore fixit.
Concidit, & digitis morientibus ille [11] retentat
[12] Fila lyræ: [13] caſuque fuit miſerabile carmen.
Non ſinit hunc impune ferox cecidiſſe Lycormas:
Raptaque de dextro robuſta [14] repagula poſte
Oſſibus [15] illiſit mediæ cervicis: at ille
[16] Procubuit terræ, mactati more juvenci.
Demere tentabat [17] lævi quoque robora poſtis
[18] Cinypheus Palates: tentanti dextera fixa eſt
Cuſpide [19] Marmacidæ Coriti, lignoque [20] cohæſit.
Hærenti latus [21] hauſit Abas: nec corruit ille,
Sed retinente manu moriens e poſte pependit.
Sternitur & Melaneus Perſeia caſtra ſecutus,
Et [22] Naſamoniaci Dorilas ditiſſimus agri,
[23] Dives agri Dorilas: quo non poſſederat alter
[24] Latius, aut totidem [25] tollebat farris [26] acervos.
Hujus in obliquo miſſum ſtetit inguine ferrum,
(Lethifer ille locus) quem poſtquam vulneris autor
[27] Singultantem animam, & [28] verſantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, [29] *Hoc quod premis*, inquit, habeto
De tot agris terræ: corpuſque exangue reliquit.
Torquet in hunc haſtam calido de vulnere [30] raptam
Ultor Abantiades: media quæ nare recepta
[31] Cervice exacta eſt, in partes eminet [32] ambas.

vinciebantur. 4 Japeti fili. Apoſtrophe. 5 Bellicos. Cithariſtæ enim & lyriſtæ a pugnis ſunt alieni. 6 Pulſares. 7 Inſtrumentum, quo lyra pulſatur, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, i. a *percutiendo*, dictum.
8 Imbellibus ac mollibus aptum.
9 Inferis. *Styx* inferorum palus eſt. *Manes* autem inferorum animæ dicuntur. Sarcaſmus. 10 Siniſtra capitis parte. 11 Iterum tentat & tangit. 12 Chordas, ante quarum inventionem filis utebantur. 13 Forte lyra emiſit carmen triſte & morienti conveniens.
14 Qui clauſis oſtiis adverſus vim opponitur. *Repagula* item in ludis equeſtribus dicuntur, quæ equis objiciuntur, ne ante tempus procurrant. Et per tranſlationem pro quovis obſtaculo ſive impedimento ſumitur. 15 Inflixit.
16 In caput in terram cecidit. 17 Siniſtri. 18 Garamanticus. *Cynips* enim eſt fluvius Garamantum, qui inter duas Syrtes in mare Libycum labitur. 19 *Marmaces* gens eſt Æthiopica: unde Coritus *Marmacides* appellatur.
20 Affixa fuit. 21 Percuſſit.
22 *Naſamones* populi ſunt Libyæ. 23 Anaphora. 24 Latiores campos. 25 Capiebat. 26 Cumulos frumenti. 27 Per ſingultus animam emittentem. 28 Torquentem oculos moribundos. 29 En, inquit, habe & hoc terræ, quod moriens nunc occupas, de tot agris tuis, jam relinquendis. Eſt hæc vere hoſtilis irriſio, quam Sarcaſmum vocant. 30 Arreptam ſubito ex vulnere Dorilæ. 31 Per cervicem ejecta eſt. 32 In anteriorem & poſteriorem.

V.

Perſeus ingruentes undique hoſtes ægre ſuſtinet.

Dumque manum fortuna juvat; Clytiumque Damnumque
Matre ſatos una, diverſo vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi vibrata lacerto
[1] Fraxinus [2] acta femur; [3] jaculum Danus ore momordit.
Occidit & Celadon Mindeſius; [4] occidit Aſtreus
Matre [5] Palæſtina, [6] dubio genitore creatus.
Ethionque [7] ſagax quondam ventura videre,
Tunc [8] ave deceptus falſa; [9] regiſque Thoactes
Armiger, & cæſo genitore infamis Agyrtes.
[10] Plus tamen exhauſto ſupereſt: [11] namque omnibus unum
Opprimere eſt animus. Conjurata undique pugnant
Agmina [12] pro cauſſa meritum impugnante fidemque.
[13] Hac pro parte, ſocer fruſtra pius, & nova conjux
Cum genitrice favent, ululatuque atria complent.
Sed ſonus armorum ſuperat, gemituſque cadentum:
[14] Pollutoſque ſimul multo [15] Bellona penates
Sanguine perfundit, renovataque prælia miſcet.
[16] Circumeunt unum Phineus, & mille ſecuti
Phinea, tela volant hyberna grandine plura.
[17] Præter utrumque latus, præterque & lumen, & aures.
[18] Applicat hic humeros ad magnæ ſaxa columnæ,
Tutaque terga gerens, adverſaque in agmina verſus
Suſtinet inſtanter. Inſtabat parte ſiniſtra
[19] Chaonius Molpeus, dextra [20] Nabathæus Ethemon.
[21] Tigris ut, auditis [22] diverſa valle duorum,
Extimulata fame, mugitibus armentorum,
Neſcit [23] utro potius ruat, & ruere ardet utroque:
Sic dubius Perſeus, dextra lævane feratur,

Mol-

1 Haſta fraxinea. Metonymia materiæ. Vide ſupra verſ. *Fraxineam quatiens &c.* Cap. I.

2 Miſſa. 3 Jaculum in os Dani fuit conjectum. 4 Anaphora.

5 *Paleſtina* regio eſt Syriæ contermina Judeæ. 6 Ergo ſpurius.

7 Sciens prævidere atque prænunciare futura: augur enim erat.

8 Falſo augurio: futuram enim mortem prævidere neſcivit.

9 Phinei fratris regis.

10 Quamvis tot interfecerit Perſeus, plus tamen eo, quod factum eſt, ſupereſt conficiendum.

11 Omnibus enim animus eſt unum Perſeum opprimendi. 12 Pro Phineo, qui & meritam Perſei, quo Andromedam ſervaverat, & fidem ipſi a rege datam oppugnabat.

13 Pro fide autem ac merito, & juſta cauſa pauci admodum ſtabant. 14 Violatos, infectos.

15 Pallas Dea belli. 16 Circumdant Perſeum ſolum. 17 Juxta utrumque latus & dextrum & ſiniſtrum, & prope oculos & aures.

18 Tunc Perſeus humeros magnæ columnæ appoſuit, ut a tergo tutus in ſe ruentes hoſtes repellere poſſet. 19 Epirota. *Chaonia* enim pars eſt Epiri. 20 *Nabatæa* regio eſt Arabiæ, unde fit *Nabatæus*. 21 Hac ſimilitudine Poeta oſtendit Perſeum dubitaſſe, utrum prius percuteret, cum ambo inſtarent, alter a dextra, alter a ſiniſtra, Molpeum, an Ethemonem.

22 In diverſa vallis parte.

23 In utram partem.

Molpea [24] trajecti [25] ſummovit vulnere cruris:
[26] Contentuſque fuga eſt, neque enim dat tempus Ethemon,
Sed furit, & cupiens alto dare vulnera collo,
Non [27] circumſpectis [28] exactum viribus enſem
Fregit; in extrema percuſſæ parte columnæ
Lamina diſſiluit, [29] dominique in gutture fixa eſt.
Non tamen ad lethum cauſſas ſatis illa [30] valentes
[31] Plaga dedit, trepidum Perſeus, & inertia fruſtra
Brachia tendentem [32] Cyllenide confodit harpe.

24 Transfixi. 25 Repulit.
26 Satis Perſeo fuit Molpea fugaſſe: ab altera enim parte Ethemon inſtabat, neque Perſeo interficiendi Molpei tempus dabat.
27 Ipſe non circumſpectus, i. imprudens ac temerarius *Circumſpectus* enim idem eſt quod prudens, qui omnia circumſpicit.
28 Ejectum. 29 Ethemonis.
30 Potentes. 31 Ictus, vulnus. 32 Cyllenia, i. e. quam acceperat a Mercurio, qui natus eſt in Cyllene monte Arcadiæ.

V I.

Perſeus, oſtentato Meduſæ capite, hoſtes in ſaxa vertit.

[1] Verum, ubi [2] virtutem turbæ [3] ſuccumbere vidit,
Auxilium, Perſeus, quoniam ſic [4] cogitis ipſi,
Dixit, ab [5] hoſte [6] petam: vultus avertite veſtros,
Si quis amicus adeſt; & Gorgonis extulit ora.
Quære alium, tua quem moveant [7] miracula, dixit
Theſſalus, utque manu jaculum lethale parabat
Mittere, in [8] hoc [9] hæſit [10] ſignum de marmore geſtu.
Proximus huic Ampix animi pleniſſima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit: inque petendo
Dextera [11] diriguit, nec citra mota, nec ultra eſt.
At Nileus, qui ſe genitum [12] ſeptemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina ſeptem
Argento partim, partim [13] cælaverat auro:
Aſpice ait, Perſeu, [14] noſtræ primordia gentis;
Magna feres [15] tacitas ſolatia mortis ad umbras
A [16] tanto cecidiſſe viro. Pars ultima vocis

In

1 Verum ubi ſe numero obrui advertit, neque per ingruentem undique multitudinem locum eſſe virtuti: cum amicos admonuiſſet, ut oculos averterent, Gorgonis caput hoſtibus aperuit: quo Phineus cum omnibus auxiliaribus in ſaxum converſus eſt. 2 Fortitudinem ſuam.
3 Superari a multitudine. *Succumbere* enim eſt vinci, oneri imparem eſſe. 4 Ad hoc impellitis.
5 Capite Meduſæ. 6 Sumam.
7 Monſtra. 8 Theſſalus in ſtatuam marmoream ita eſt mutatus, ut jaculum emittere velle videatur.
9 Stetit. 10 Statua marmorea.
11 Rigida & dura facta eſt.
12 Fluvio Ægypti ſeptem oſtiis in mare ex eunte. 13 Sculpſerat, ornaverat. 14 Noſtri generis.
15 Ad animas voce carentes & mutas. 16 Tam generoſo. Nam laus eſt, a forti ſtrenuoque viro interfici. Sic lib. XII. *Quiſquis es, o juvenis, dixit, ſolamen habeto Mortis, ab Hæmonio quod ſis jugulatus Achille*. Cap. IV. Et *Virg.* 10. Æn. de Lauſo ab Ænea interfecto: *Hoc tamen, infelix, miſeram ſolabere mortem; Æneæ magni*

F 6

In medio 17 ſuppreſſa ſono eſt, 18 adapertaque velle
Ora loqui credas, 19 nec ſunt ea pervia verbis.
Increpat hos, 20 vitioque animi, non viribus, inquit,
21 Gorgoneis 22 torpetis, Eryx, incurrite mecum,
Et proſternite humi juvenem 23 magica arma moventem.
24 Incurſurus erat: tenuit 25 veſtigia tellus,
26 Immotuſque ſilex, armataque manſit imago.
Hi tamen ex 27 merito pœnas 28 ſubiere, ſed 29 unus
Miles erat Perſei, pro quo dum pugnat. Aconteus
Gorgone conſpecta ſaxo concrevit 30 oborto.
Quem ratus Aſtyages etiam nunc vivere, longo
Enſe ferit: ſonuit 31 tinnitibus enſis acutis.
Dum ſtupet Aſtyages, 32 naturam traxit eandem.
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora eſt media de plebe virorum
Dicere, his centum reſtabant corpora pugnæ:
Gorgone bis centum 33 riguerunt corpora viſa.

qui dextra cadis. Et eodem libro de Pallante cum Turno congreſſuro ſimile quid. 17 Cohibita, atque coercita. 18 Cum enim Perſeum alloqueretur Nileus, in ſtatuam lapideam, quæ loqui velle videtur: fuit, tranſmutatus. 19 Neque enim verba egredi poſſunt.
20 Quia puſillanimes eſtis.
21 Viribus capitis Meduſæ Gorgonis. 22 Pigri & immobiles eſtis.
23 Incantamentis valida.
24 Impetum feciſſet in Perſeum.
25 Pedes. 26 Immobilis. Nam in ſtatuam lapideam fuerat mutatus. 27 Erant enim Phinei propugnatores. 28 Paſſi ſunt. 29 Ordo eſt. Sed Aconteus erat unus miles Perſei, pro quo dum pugnat, concrevit, &c. 30 Repente orto.
31 Vocibus & ſonis. 32 Nam & ipſe in ſtatuam marmoream fuit mutatus. 33 Rigida, dura, & ſaxea facta ſunt.

VII.

Phineus, Prætus, & Polydectes, eadem afficiuntur pœna.

Pœnitet injuſti tunc 1 denique Phinea belli.
Sed quid agat? ſimulacra videt diverſa figuris,
Agnoſcitque ſuos, & nomine quemque vocatum
Poſcit opem, credenſque parum, ſibi proxima tangit
Corpora: 2 marmor erant: 3 avertitur: atque ita ſupplex,
Confeſſaſque manus, obliquaque brachia tendens,
4 Vincis, ait, Perſeu: remove tua monſtra, tuæque
5 Saxificos vultus, 6 quæcunque ea, tolle Meduſæ,
Tolle precor: non nos odium, regnique cupido
Compulit ad bellum. Pro 7 conjuge movimus arma:
Cauſa fuit meritis melior tua; 8 tempore noſtra
Non 9 ceſſiſſe piget. Nihil, o fortiſſime, præter

Hanc

1 Poſtquam ſocii ipſius in marmoreas ſtatuas fuerunt tranſmutati.
2 Marmoreæ ſtatuæ erant.
3 A Perſei conſpectu oculos avertit. 4 Victor es. 5 Ora homines in ſaxa mutantia. 6 Sc. ſit. Ignorat autem Phineus, quænam fuerit Meduſa. 7 Pro uxore Andromeda pugnavimus. 8 Nam Andromeda, antequam monſtro marino objiceretur, Phineo fuerat deſponſata.
9 Pœnitet me ſibi Andromedam

non

Hanc [10] animam concede mihi; tua cætera ſunto.
Talia dicenti, neque eum: quem voce rogabat,
Reſpicere audenti, Quod, ait, timidiſſime Phineu,
Et poſſum tribuiſſe, & magnum eſt munus [11] inerti;
[12] Pone metum, tribuam, nullo violabare ferro:
Quin etiam manſura dabo [13] monumenta per ævum;
Inque domo ſoceri ſemper ſpectabere noſtri;
Ut mea ſe ſponſi ſoletur imagine conjux.
Dixit, & in partem [14] Phorcynida tranſtulit illam,
Ad quam ſe trepido Phineus [15] obverterat [16] ore.
Tunc quoque conanti ſua [17] flectere lumina cervix
[18] Diriguit, [19] ſaxoque oculorum induruit humor.
Sed tamen os timidum, vultuſque in marmore ſupplex,
Summiſſæque manus, facieſque [20] obnoxia manſit.
[21] Victor Abantiades patrios cum [22] conjuge muros
Intrat; & [23] immeriti vindex ultorque parentis
Aggreditur Prœtum: nam [24] fratre per arma fugato,
[25] Acriſioneas Prœtus poſſederat arces.
Sed nec ope armorum, nec quam [26] male cœperat, arce
Torva colubriferi ſuperavit lumina monſtri.
[27] Te tamen, o parvæ rector Polydecta [28] Seriphi,
Nec juvenis virtus per tot ſpectata labores,
Nec mala mollierant: ſed inexorabile durus
Exerces odium; nec iniqua finis in ira eſt.
[29] Detrectas etiam laudem, fictamque Meduſæ
[30] Arguis eſſe necem: [31] dabimus tibi pignora veri.
[32] Parcite luminibus, Perſeus ait: oraque regis
Ore Meduſæo ſilicem ſine ſanguine fecit.

non reliquiſſe, eamque in jus tuum non veniſſe. *Cedere* proprie eſt abire, & locum dare victori. Hinc dicimus *cedere iræ*, i. dare locum iræ, & quaſi ab ira diſcedere. Ab hoc per Metaphoram *cedere* accipitur pro venire in jus alicujus: ut, *Cedunt* mihi bona ea, i. in jus meum veniunt. *Cedere lite*, i. victum ſe fateri, & a judicio victum abire. *Cedere* aliquando ſignificat ſuccedere: ut, omnia ex ſententia *cedunt*. 10 Vitam.

11 Imbelli, ignavó. 12 Depone. Hos quatuor verſus ironice dicit Perſeus, & acerbe. 13 Signa.

14 Meduſam Phorci filiam.

15 Converterat. 16 Timido vultu. 17 Suos oculos convertere, ne Meduſæ caput videret. 18 Rigida & dura facta eſt. 19 in ſaxum tranſmutatus, durus eſt factus.

20 Dejecta, veluti hominis ſupplicantis. 21 Perſeus votorum compos, cum Argos in patriam rediiſſet, Prœtum, quo Acriſius avus regno fuerat privatus, oſtenſo Meduſæ capite, in lapidem mutavit, avoque licet immerito, (ipſum enim cum Danae matre arcæ impoſitum in mare projecerat) regnum reſtituit. 22 Andromeda.

23 Qui minime hoc meruerat.

24 Expulſo Acriſio.

25 Acriſii regnum.

26 Inique, injuſte.

27 Quamvis tot miranda geſſerit Perſeus, totque in lapides converterit, tu tamen, o Polydecta, odium ac iram mollire nec deponere potes. 28 Inſula. 29 Diminuis, vituperas Alioqui *detrectare* eſt vitare, negare. 30 Arguere vis, & probare. 31 Ironia, ut ante. 32 Nolite reſpicere Hæc iis dicit, qui cum Polydecte aderant: admonet enim, ut oculos avertant, ne & ipſi in lapides mutentur. *Parcere* autem *oculis* dicitur, qui illos continet clauſos.

VIII.

Muſæ in aves ſe transformant.

[1] Hactenus [2] aurigenæ comitem [3] Tritonia fratri
Se dedit: inde cava circumdata nube 4 Seriphon
Deſerit, a dextra Cythno Gyaroque relictis.
Quaque ſuper pontum via viſa breviſſima Thebas
Virgineumque [5] Helicona petit: quo monte potita
Conſtitit, & doctas ſic eſt affata [6] ſorores.
Fama novi fontis noſtras pervenit ad aures,
Dura [7] Meduſæi quem præpetis ungula rupit,
Is mihi cauſa viæ: volui mirabile factum
Cernere; vidi [8] ipſum [9] materno ſanguine naſci.
[10] Excipit [11] Uranie: Quæcumque eſt cauſa videndi
Has tibi, diva, domos, animo gratiſſima noſtro eſt;
Vera tamen fama eſt: & Pegaſus hujus origo eſt

Fon-

1 Nullam quidem Poeta hoc loco expoſuit transformationem, ſed rem ſane admirandam deſcribit. Narrat enim quomodo Pegaſus, equus alatus, una cum Chryſaore e ſanguine colli Meduſæ exilierit, & ad Heliconem, Bœotiæ montem, pervenerit, ubi, cum terram pedis ungula percuſſiſſet, illico fons (qui ἱπποκρήνη, i. *caballinus fons* eſt appellatus) exortus fuiſſe memoratur. Ad eum igitur videndum, relicto Perſeo, Pallas profecta eſt, quæ a Muſis accepta, quam promptiſſime ad ipſam fuit deducta.

2 Perſeo, quem Jupiter in aureum imbrem converſus, & in Danaes gremium delapſus, genuit.

3 Pallas. Vide ioſra, Lib. VI v. *Carminaque Aonidum* &c. Cap. I.

4 Inſulæ e Cycladibus. 5 Muſis Virginibus ſacrum Bœotiæ montem. 6 Muſas. Nam Muſæ Jovis & Mnemoſynes filiæ ſunt. Sunt autem Muſæ numero novem, quibus nomina a proprio cuique munere inſlita fuerunt. *Clio* enim ἀπὸ τοῦ κλέους, a *gloria*, quæ ex Poetarum laudibus oritur, dicta eſt. *Euterpe*, ἀπὸ τοῦ εὐτερπέος, i. a *jucundo*, propter voluptatem, quæ ab audientibus ex honeſti perceptione ſentitur. *Thalia*, ἀπὸ τοῦ θάλλειν, i. a *virendo*, quod in longum tempus Poetarum gloria *vireſcat*. *Melpomene*, ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι, i. a *modulando*, quod *melodia* audientes maxime demulceantur. *Terpſichore*, ἀπὸ τοῦ τέρπειν, i. a *delectando*, quod doctrina hominum animi maxime *delectentur*. *Erato*, ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν, i. *ab amando*, quod docti homines ab omnibus *amentur*. *Polymnia*, quod cantus ſuavitate Poetas reddat gloria immortales. *Urania*, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, idem a *cælo* quod viri eruditi ad *cælum* gloria tollantur. *Calliope*, ἀπὸ τοῦ κάλλους τῆς ὀπὸς, idem a *pulchritudine vocis*, quod *cantus ſuavitate* alios antecedens magni ab audientibus æſtimetur. Harum inventa & hæc fuiſſe perhibentur, Clio Hiſtoriam inveniſſe ſcribitur: Thalia agriculturam & curam, quæ plantis adhibetur: Euterpe Mathematicas artes: Terpſichore eruditionem: Erato ſaltationem: Polymnia lyram: Melpomeoe cantum: Uraoia Aſtrologiam: Calliope Poeſin.

7 Et volucris & alati equi.

8 Pegaſum. 9 Aderat enim Perſeo Pallas, cum Meduſam obtruncavit.

10 Reſpoodet. Ita Lib. IV. *Excipit unus Ex numero procerum.* Ita infra: *Juppiter excepit*. *Virg.* 4. Æn. *Tum ſic excepit regia Juno*.

11 Una ex novem Muſis.

Fontis, & ad [12] latices deduxit Pallada ſacros.
Quæ mirata diu factas [13] pedis ictibus undas,
Sylvarum lucos circumſpicit antiquarum,
Antraque, & innumeris diſtinctas floribus herbas,
Feliceſque vocat pariter ſtudioque locoque
[14] Mæonidas. Quam ſic affata eſt una ſororum,
O, niſi te virtus [15] opera ad majora tuliſſet,
In partem ventura chori Tritonia noſtri,
Vera refers; meritoque probas artemque locumque:
Et gratam ſortem, tutæ modo ſimus, habemus.
Sed ([16] *vetitum eſt* [17] *adeo ſceleri nihil*) omnia terrent
Virgineas mentes, diruſque ante ora [18] Pyreneus
Vertitur: & nondum me tota mente [19] recepi.
[20] Daulia Threicio Phocæaque milite rura
Ceperat ille ferox, injuſtaque regna tenebat.
Templa petebamus Parnaſſia, vidit euntes,
Noſtraque fallaci veneratus numina vultu,
Mæonides (agnorat enim) conſiſtite, dixit,
Nec dubitate, precor, tecto grave [21] ſidus & imbrem
(Imber erat) vitare meo: ſubiere minores
Sæpe caſas ſuperi. Dictis, & tempore motæ,
[22] Annuimuſque viro, [23] primaſque intravimus ædes.
Deſierant imbres, victoque [24] Aquilonibus [25] Auſtro,
[26] Fuſca repurgato fugiebant nubila cœlo:
[27] Impetus ire fuit: claudit ſua tecta Pyreneus,
Vimque parat, quam nos [28] ſumptis effugimus alis:
Ipſe ſecuturo ſimilis ſtetit [29] arduus arce,
Quaque via eſt vobis, erit & mihi, dixit, eadem,
Seque jacit vecors e ſummo culmine turris:
Et cadit in vultus, diſcuſſiſque oſſibus oris
Tundit humum moriens ſcelerato ſanguine tinctam.

12 Aquas ſacras. 13 Percuſſione pedis. 14 Muſas: a *Mæonia*, ut omiſſis Grammaticorum ſuper hoc loco ſophiſmatibus, dicamus *Mæoniam* aliquando *Bœotiam* vocatam. 15 Ad bellica geſta, quæ ſtudiis diſciplinarum ſunt majora. 16 Omnia ſcelerati audent, neque ſibi quicquam prohibitum eſſe putant. 17 Certe. 18 Thrax fuit tyrannus, qui Daulida, Phocidis urbem, occupavit, ubi cum quodam die pluvioſo Muſas ad Parnaſſum euntes vidiſſet, ut tecta ſua ſubirent dum pluvia ceſſaret, invitavit. Cum vero jam imber ceſſaſſet, Muſæque diſcedere vellent, Pyreneus impius, clauſis foribus, illis vim inferre parabat. Sed Muſæ in aves converſæ evolaverunt, quas cum perſequi Pyreneus vellet, ex arce ſe præcipitem jaciens caput terræ illiſit, ſicque expiravit. 19 Collegi. 20 Daulios agros. *Daulia* autem (quæ & *Daulis* dicitur) urbs eſt Phocidis, a *Daulide* Nympha appellata. 21 Tempeſtates a quorundam ſiderum ortu & occaſu excitatas. Metonymia efficientis. 22 Conſenſimus, morem geſſimus. 23 Primas ædium partes. 24 Serenitatem adferentibus. 25 Noto pluvias ac nubes adferente. 26 Subnigra. 27 Voluntas abeundi nobis fuit. 28 Subito aſſumptis. 29 Excelſus.

IX.

Certant Muſæ de cantu cum Pieri filiabus; Dii varias in formas converſi, bello Giganteo.

[1] Muſa loquebatur; pennæ ſonuere per auras,
Voxque [2] ſalutantum ramis veniebat ab altis:
Suſpicit, & linguæ quærit tam certa loquentes
Unde ſonent, hominemque putat [3] Jove nata locutum.
Ales erat: numeroque novem ſua [4] fata querentes
Inſtiterant ramis imitantes omnia picæ.
Miranti ſic orſa Deæ [5] Dea: Nuper & iſtæ
Auxerunt volucrum victæ certamine turbam.
Pierus has genuit [6] Pelleis dives in arvis:
[7] Pæonis Enippe mater fuit: illa potentem
[8] Lucinam novies, novies paritura vocavit.
[9] Intumuit numero ſtolidarum turba ſororum,
Perque tot [10] Æmonias, & per tot [11] Achaidas urbes
[12] Huc venit, & tali committit prœlia voce:
Deſinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere: nobiſcum, ſi qua eſt fiducia vobis,
[13] Theſpiades certate Deæ: nec voce, nec arte
Vincemur; totidemque ſumus. Vel cedite victæ
[14] Fonte Meduſæo, & [15] Hyantea [16] Aganippe;
Vel nos [17] Emathiis ad [18] Pæonas uſque nivoſos
Cedemus ſylvis: [19] dirimant certamina Nymphæ.

Tur-

1 Multas deſcribit, Metamorphoſeis Poeta. Muſa enim fingitur Palladi referre certamen ſuum cum Pieri filiabus, quo quidem in certamine, & transformationes Deorum in varia animalia temporis belli gigantei a Pieri filiabus canuntur, & pœna Typhoei gigantis, & Proſerpinæ raptus, & Cyanes in fontem mutatio, multaque alia contra a Muſis cantantur. Pierus igitur ex Anippe uxore novem ſuſtulit filias, quæ pulchritudine & vocalitate ſua ſuperbæ, Muſas in certamen provocare auſæ ſunt. Has vero Nympharum judicio victas, Muſæ indignatæ, vocalitate erepta, in raucas picas mutarunt.

2 Exprimentium ſalutationis vocem χαῖρε, χαῖρε: illud enim verbum exprimere videntur picæ.

3 Pallas miratur unde hæc vox ſalutantium ſonet, &c. 4 De ſua fortuna conquerentes. 5 Muſa reſpondet Deæ Palladi miranti.

6 Macedonicis agris. Pella eſt urbs Macedoniæ, natale ſolum Philippi Macedonis; & Alexandri Magni, qui inde Pellæi dicuntur.

7 Ex Pœonia oriunda. 8 Id eſt, Novies pepererat. Lucina, ſic appellata *a luce*, quod in lucem educere infantes credebatur, gravidarum & parturientium Dea.

9 Superba facta eſt. 10 Theſſalicas: *Æmonia* enim eadem eſt cum Theſſalia, ab *Æmone* rege dicta. 11 Achaias, Græcas.

12 Ad Parnaſſum. 13 Muſæ *Theſpiades* dictæ ſunt a *Theſpiis*, urbe Bœotiæ, ubi maxime colebantur. 14 Hippocrene, vel ſupra, Muſis dicato. *Dura Meduſei* &c. Cap. VIII. 15 Bœotos antiquitus Hyantes appellatos fuiſſe ſcribit Plinius. Hinc Hyanteus. 16 Aganippe fons eſt Bœotiæ, Muſis ſacer. 17 Emathia regio aut juxta Pœoniam ſita eſt, aut, ut alii volunt, ipſa Pœonia eſt. 18 Montanos. *Pæones* enim populi ſunt Macedoniæ montani. 19 Dijudicent,

Turpe quidem contendere erat; ſed cedere viſum
Turpius: electæ [20] jurant per flumina Nymphæ;
Factaque de vivo [21] preſſere ſedilia ſaxo.
[22] Tunc ſine ſorte prior, quæ ſe certare profeſſa eſt,
Bella canit ſuperum, [23] falſoque in honore gigantes
Ponit, & [24] extenuat magnorum facta Deorum,
Emiſſumque ima de ſede [25] Typhoea terræ
Cœlitibus feciſſe metum, cunctoſque dediſſe
Terga fugæ, donec feſſos [26] Ægyptia tellus
Ceperit, & ſeptem diſcretus in oſtia Nilus.
Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoea narrat,
Et ſe mentitis ſuperos celaſſe figuris;
[27] Duxque gregis, dixit, fit Juppiter: unde recurvis
Nunc quoque formatis Lybis eſt cum cornibus Ammon.
[28] Delius in corvo, proles Semeleia capro,
Fele [29] ſoror Phœbi, nivea [30] Saturnia vacca,
Piſce [31] Venus latuit, Cylienius [32] ibidis alis.

cent, utra noſtrum melius cecinerint. *Dirimi* autem proprie dicuntur bella atque lites, cum ſedantur. 20 Se juſte judicaturas.

21 Occupavere ſedilia e ſaxo nativo. 22 Tunc una ex illis ſororibus, non ex ſpectato fortis decreto utra pars prior canerct.

23 Canit Gigantomachiam, & falſa, nam Deos deprimit, Gigantes laudat. 24 Minuit, deprimit, minora facit, quam revera ſint.

25 *Typhoeus* Titani & Terræ fuit filius, tanta audacia, ut Jovem in pugnam provocare ſit auſus. Quare Jupiter illum fulmine ſtravit, Trinacriæque inſulæ ſubjecit. 26 Gigantes, Typhoeo duce, impetum in Deos fecerunt, ac eos in Ægyptum uſque fugere coegerunt, ubi ſe Typhoei metu in varia animalia converterunt: inde factum eſt, ut Ægyptii multa animalia pro Diis colant. 27 Aries. Nam Jupiter ſe in arietem commutavit. 28 Apollo ſe in corvum mutavit, Bacchus, filius Semeles, in caprum.

29 Diana, ſoror Apollinis, in felem ſe convertit.

30 Juno, Saturni filia, in vaccam. 31 De Veneris in piſcem mutatione Ovid. 2. Faſt. *Terribilem quondam*, &c. uſque ad *ſidera nomen habent*. 32 *Ibis* eſt avis Ciconiæ ſimilis.

X.

Narrat Calliope quemadmodum Plutonem Cupido, matris hortatu, percuſſerit.

Hactenus ad citharam vocalia moverat ora.
Poſcimur [1] Aonides: ſed forſitan otia non ſunt,
[2] Nec noſtris præbere vacat tibi cantibus aures.
Ne dubita, veſtrumque mihi refer ordinem carmen,
Pallas ait: nemoriſque [3] levi conſedit in umbra.
Muſa refert: [4] *Dedimus* ſummam certaminis uni,

Sur-

1 Nos Muſæ ad cantandum invitamur. *Aonides* Muſæ dicuntur, ab *Aonia* Bœotiæ parte montana. 2 Nec commodum tibi eſt meos Hymnos audire. 3 Suavi ac jucunda. 4 Totum certamen uni ex ſo-

Surgit, & 5 immiſſos hedera collecta capillos
6 Calliope querulas prætentat pollice chordas:
Atque hæc percuſſis ſubjungit carmina 7 nervis
8 Prima Ceres unco glebam dimovit aratro;
Prima dedit fruges, 9 alimentaque mitia terris;
10 Prima dedit leges. Cereris ſunt omnia munus.
Illa canenda mihi eſt: utinam modo dicere poſſem
Carmina digna Dea! certe eſt dea carmine digna.
11 Vaſta giganteis injecta eſt inſula membris
12 Trinacris, & magnis ſubjectum 13 molibus urget
Ætherias auſum ſperare Typhoea ſedes.
Nititur ille quidem, tentatque reſurgere ſæpe:
Dextra ſed 14 Auſonio manus eſt ſubjecta Peloro;
Læva, 15 Pachyne, tibi, 16 Lilybæo crura premuntur;
Degravat 17 Ætna caput: ſub qua reſupinus arenas
Ejectat, 18 flammamque fero vomit ore Typhoeus,
19 Sæpe 20 remoliri 21 luctatur pondera terræ,
Oppidaque, & magnos devolvere corpore montes.
Inde tremit tellus, & 22 rex pavet ipſe ſilentum,
Ne 23 pateat, latoque 24 ſolum retegatur hiatu,
Immiſſuſque dies trepidantes terreat umbras.

Hanc

ſororibus commiſimus. 5 Dimiſſos, neglectos. 6 Una eſt ex novem Muſis: cui a *pulchritudine* ac *bonitate* vocis nomen inditum eſt. Nam καλλος *pulchritudo*, & ὤψ ὠπὸς *vox* dicitur.

7 Chordis.

8 A laudibus Cereris carmen ſuum Calliope auſpicatur. *Ceres* autem Saturni & Opis filia fuiſſe dicitur, quæ omnium prima agrorum cultum ac frumenta hominibus monſtravit, legeſque invenit, quibus homines civiliter vivere cœperunt. Hac fere repetitione uſus eſt & alibi: *Prima Ceres docuit turgeſcere ſemen in agris, Falce coloratas ſubſecuitque comas. Prima jugis tauros ſupponere colla coegit. Et veterem curvo dente revellit humum.* Qua de re rurſus alibi: *Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato, Mutavit glandes utiliore cibo. Illa jugo tauros collum præbere coegit: Tunc primum Soles eruta vidit humus.* 9 Frumenta, ante cujus inventionem homines glandibus veſcebantur.

10 Prima enim Ceres leges tuliſſe dicitur: unde a Virg. 4. Æn. *legifera* vocatur. Anaphora.

11 Typhoeo giganti, fulmine percuſſo, Jupiter Siciliam inſulam ſuperinjecit: ne quando reſurgens e cœlo Deos pellere tentaret.

12 Sicilia, quæ ab aliis *Trinacria* ſæpe dicitur, quod tria ἄκρα & *promontoria* habeat, Pelorum, Lilybeum, & Pachynum. 13 Montibus, ponderibus. 14 Italo, quippe qui ad Italiam vergat. *Pelorus* dictus eſt a *Peloro*, claſſis Hannibalis gubernatore, quem interfectum Hannibal cum crederet, ſe in inſidias adductum ibi ſepeliendum curavit. 15 *Pachynus* Siciliæ promontorium eſt in Græciam vergens.

16 Lilybæus quoque Siciliæ eſt promontorium Africam reſpiciens.

17 Mons eſt Siciliæ altiſſimus, cujus vertex fere ſemper flammas ejicit. 18 Hac de re ſic 4. Faſt. *Alta jacet vaſti ſuper ora Typhoeos Ætna, Cujus anhelatis ignibus ardet humus.* Et 2. de Ponto: *Vidimus Ætnæa cœlum ſplendeſcere flamma, Suppoſitus monti quam vomit ore Gigas.* 19 Sæpe tentat montes excutere, quo tempore maximi fiunt terræ motus.

20 Demoliri, decutere. Præpoſitionem poſuit pro præpoſitione.

21 Conatur. 22 Pluto. Manes *ſilentes* dicuntur, quod mortuis nulla vox ſit. 23 Aperiatur.

24 Terra.

Hanc metuens cladem, tenebroſa ſede tyrannus
Exierat: curruque [25] atrorum vectus equorum
[26] Ambibat Siculæ cautus [27] fundamina terræ.
Poſtquam exploratum ſatis eſt loca nulla labare,
Depoſituſque metus, [28] videt hunc [29] Erycina vagantem
[30] Monte [31] ſuo reſidens: [32] natumque amplexa volucrem,
[33] Arma manuſque meæ, mea, nate, potentia, dixit,
Illa, quibus ſuperas omnes, cape tela, Cupido,
Inque [34] Dei [35] pectus celeres [36] molire ſagittas,
Cui [37] triplicis ceſſit fortuna noviſſima regni.
Tu ſuperos, ipſumque Jovem, tu numina ponti
Victa domas, ipſumque regit qui numina ponti.
Tartara quid ceſſant? cur non matriſque, tuumque
Imperium [38] profers? [39] agitur pars tertia mundi:
[40] Et tamen in cœlo (quæ jam patientia noſtra eſt)
Spernimur, ac mecum vires minuuntur amoris.
[41] Palladæ nonne vides, jaculatricemque Dianam
Abſceſſiſſe mihi? Cereris quoque [42] filia, virgo,
Si patiamur, erit: nam ſpes affectat eaſdem.
At tu pro ſocio, ſi qua eſt tibi gratia, regno
[43] Junge Deam patruo. Dixit Venus. [44] Ille pharetram
Solvit, & arbitrio matris de mille ſagittis
Unam ſepoſuit: ſed qua nec acutior ulla,
Nec minus incerta eſt, [45] nec qua magis audiat arcum:
46

25 Nigrorum, apud inferos enim omnia ſunt nigra, utpote apud quos perpetuæ ſunt tenebræ.

26 Circumibat. 27 Fundamenta. 28 Narraturus Poeta Cyanes Nymphæ transformationem in ſtagnum, prius Proſerpinæ raptum deſcribit. Cum enim Pluto, Deus inferorum, in Sicilia vagaretur, ſagitta a Cupidine, rogatu Veneris, perculſus, viſa Proſerpina, Cereris filia, ita exarſit, ut eam raptam ſtatim currui ſuo imponeret, atque aſportaret. Cum vero a Cyane Nympha retineretur, ipſe, adaperta terra, ad inferos cum Proſerpina devectus eſt. Cyane autem eo dolore fuit affecta, ut paulatim in fontem fuerit commutata. 29 Venus: ab *Eryce*, Veneris ac Butæ filio, qui, cum in Sicilia regnaret, ac plurimum corporis viribus polleret, hoſpites, ut ſecum cæſtibus decertarent, provocabat. Is extructo matri Veneri templo, quæ inde *Erycina* fuit appellata, cum Hercule congreſſus, ab eo fuit interfectus. 30 Huic monti nomen eſt *Eryx*, ab *Eryce* dicto. 31 Sibi dicato. 32 Filium alatum, i. Cupidinem. 33 Eadem ferme oratione Venus apud Virg. Æn. 1. Cupidinem filium alloquitur: *Nate meæ vires*. 34 Plutonis. 35 Animum. 36 Præpara.

37 Quod in tres diviſum eſt partes: Quarum ſuprema, i. cœlum, obtigit Jovi: media, i. terra, cum mari Nuptuno: infima ac ultima, i. inferi, Plutoni. 38 Producis, amplificas. Sic Virg. 6. Æn. *Super Garamantes & Indos Proferet imperium*. 39 Tertia pars mundi in periculo verſatur, parumque abeſt, quin ea a nobis amittatur.

40 Non ſolum inferos patimur ab amore liberos eſſe, verum ſuperorum quoque quidam nos ſpernant, noſtraque patientia fruuntur.

41 A quibus potiſſimum ſpernatur, exponit Venus. Pallæ enim ac Diana perpetuam voverant virginitatem. 42 Proſerpina, quæ Jovis & Cereris fuit filia.

43 Junge Proſerpinam Plutoni fratri Jovis, qui proſerpinæ pater. Ergo Pluto Proſerpinæ patruus.

44 Cupido. 45 Nec quæ facilius ab arcu emittatur. Illæ enim ſagittæ *arcum audire*, & obtemperare

46 Oppoſitoque genu 47 curvavit flexile cornu,
Inque [48] cor 49 hamata percuſſit arundine [50] Ditem.

rare dicuntur, quæ facile ab arcu emittuntur: vel etiam quæ hoc, quod arcus petit, faciunt, i. certo feriunt. 46 Geſtum exprimit eorum, qui arcus intendunt.

47 Inflexit; ut intenderet.

48 Pro corde. 49 Sagitta ferro armata & hamor, quæ e corpore difficulter extrahi poteſt. 50 Plutonem, qui a Græcis πλȣτων a Latinis *Dis* κατ' ἀντίφρασιν quod *minime* ſit *dives*, dicitur. Nam πλȣ̃τος & Deus eſt devitiarum, & pro ipſis quoque divitiis ponitur. Vel recte *Dis* dicitur, quoniam e terra, cujus Deus Pluto ab aliis dicitur, divitiæ effodiuntur.

X I.

Proſerpina rapitur a Plutone. Cyane mutatur in fontem.

[1] Haud procul [2] Ennæis lacus eſt a mœnibus altus,
Nomine Perguſa: non illo plura? [3] Cayſter
Carmina cycnorum labentibus audit in undis.
4 Sylva coronat aquas cingens latus omne, ſuiſque
Frondibus ut velo, Phœbeos [5] ſummovet [6] ignes;
Frigora dant rami, varios humus humida flores,
Perpetuum ver eſt. Quo dum Proſerpina luco
Ludit, & aut Violas, aut candida Lilia carpit,
Dumque 7 puellari ſtudio calathoſque ſinumque
Implet, & æquales certat ſuperare legendo,
[8] Pene ſimul viſa eſt, dilectaque raptaque Diti,
Uſque adeo eſt properatus amor. 9 Dea territa, mœſto,
Et [10] matrem, & [11] comites, ſed matrem ſæpius [12] ort
Clamat, & ut ſumma veſtem laniarat ab [13] ora;
Collecti flores tunicis cecidere remiſſis:
Tantaque ſimplicitas puerilibus affuit annis,
[14] Hæc quoque virgineum movit [15] jactura dolorem.
Raptor [16] agit currus, & nomine quemque vocando
Exhortatur equos, quorum per colla jubaſque
17 Excutit [18] obſcura tinctas ferrugine habenas:
Perque lacus alios, & olentia ſulphure fertur

Sta-

1 Lacum nomine Perguſam deſcribit, juxta quem Proſerpina cum ſibi æqualibus puellis flores colligens, a Plutone, illac curru tranſeunte, rapta fuit. 2 Enna urbs Siciliæ. 3 Joniæ fluvius, cygnorum copia celebris. 4 Undique ſylvæ lacum circumit. 5 Repellit, penetrare non ſinit. 6 Solis fervores. 7 Cupiditate puellæ convenienti. 8 Climax. Sic 3. Faſt. *Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturque cupita.* 9 Proſerpina.

10 Cererem. 11 Leucippen, Phœno, Janthen, Melobothin, Tychen, & Ocyroen. 12 Pleonaſmus. 13 A ſupremo limbo.

14 Elegantiſſime, ut ubique, Poeta noſter hic exprimit τὸ πάθος puellæ ſimplicis, ut quæ collectos floſculos anxie ſervare ſtudet.

15 Hoc damnum, quia amiſerat flores. 16 Agitat & concitat in curſum. 17 Concutit. 18 Ferrugi-

Stagna [19] Palicorum rupta [20] ferventia terra,
Et qua [21] Bacchiadæ bimari gens orta [22] Corintho
Inter inæquales poſuerunt [23] mœnia [24] portus.
[25] Eſt medium Cyanes, & [26] Piſææ Arethuſæ,
Quod coit anguſtis incluſum cornibus æquor.
Hic fuit, a cujus ſtagnum quoque nomine dictum eſt,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas,
Gurgite quæ medio ſumma tenus extitit alvo,
Agnovitque [27] Deam. Nec longius ibitis, inquit,
Non potes invitæ Cereris gener eſſe: roganda.
Non rapienda fuit. Quod ſi [28] componere magnis
Parva mihi fas eſt: & me dilexit [29] Anapis;
Exorata tamen, nec, ut hæc, exterrita nupſi.
Dixit: & in partes diverſas brachia tendens
Obſtitit. Haud ultra tenuit [30] Saturnius iram:
Terribileſque hortatus equos, in gurgitis ima
Contortum valido ſceptrum regale lacerto
[31] Condidit. [32] Iſta viam tellus in [33] Tartara fecit,
Et pronos currus medio [34] cratere recepit.
At Cyane, raptamque Deam; contemptaque fontis
Jura ſui mœrens, [35] inconſolabile vulnus
Mente gerit tacita, lacrymiſque abſumitur [36] omnis;
Et quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas: molliri membra videres,

Oſſa

gineo colore, qui fuſcus eſt ac ferro ſimilis. 19 Palici Jovis & Thaleæ Nymphæ, a Vulcano genitæ, filii fuerunt. Dicti ſunt autem *Palici* ἀπὸ τῷ πάλιν ἵκεσθαι, i. ab iterum veniendo in vitam, cum mortui jam eſſent. Nam cum Thalea Nympha a Jove fuiſſet compreſſa, Junonis timore optavit, ut ſibi terra dehiſceret. Quod ubi factum eſt, maturi partus tempus advenit: ex terra igitur aperta duo ſimul infantes exiliere, qui *Palici* ſunt appellati. 20 Innuit Poeta ibi eſſe fontes calidarum aquarum.

21 Origenem Bacchi, a Dionyſi filia ducentes. 22 *Corinthus* idcirco *bimaris* appellatur, quod in Iſtmo Peloponneſi ædificata ab altera parte Ægæum mare, ab altera Jonium ſpectet. Sic *Horat.* dixit *Bimariſve Corinti Mœnia*.

23 Ædificarunt urbem Syracuſas.

24 Alter enim portus major, alter minor eſſe dicitur. 25 Locum deſcribit, ubi Cyane Nympha Plutonem inhibere voluit, ne Proſerpinam aſportaret. Cæterum a Plutone contempta, præ dolore in fontem ſui nominis fuit converſa.

26 *Arethuſa* fons eſt Siciliæ juxta Syracuſas urbem, quam idcirco *Piſæam* vocat Poeta, quod creditur eſſe Alphæus, qui fluvius juxta Piſam ſubterraneo meatu lapſus, miſcere ſe Arethuſæ fonti dicitur.

27 Proſerpinam. 28 Comparare, aſſimilare, in Triſt. *Grandia ſi parvis aſſimilare licet*. 29 Fluvius Siciliæ. 30 Pluto, Saturni filius.

31 Jecit tantis viribus, ut totum ſceptrum occultaretur.

32 Nam ſceptro percuſſa ita hiravit, ut facile Plutonis currus illac ad inferos pertranſierit. 33 Ad inferos. Eſt enim *Tartarus* intimus inferorum locus & obſcuriſſimus, dictus ἀπὸ τῦ τεταράχθαι, i. ex eo, quod omnia in eo *perturbata* & *confuſa* ſint. 34 In mediam voraginem. Nam *crater* non ſolum vas dicitur: ſed ad ejus ſimilitudinem hiatus quoque terræ, unde flamma præſertim egreditur, *crater* appellatur. 35 Maximum dolorem, qui nullam conſolationem admittere poſſet.

36 Tota.

Oſſa pati [37] fluxus, ungues [38] poſuiſſe rigorem,
Primaque de tota tenuiſſima quæque liqueſcunt,
Cærulei crines, digitique, & crura, pedeſque:
Nam brevis in gelidas membris [39] exilibus undas
Tranſitus eſt. Poſt hæc humeri, tergumque, latuſque,
Pectoraque in tenues abeunt [40] evanida rivos
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: [41] reſtatque nihil quod prendere poſſis.

37 Alii flexus, i. fieri flexilia. 38 Depoſuiſſe. 39 Tenuibus ac parvis. 40 Evaneſcentia, reſoluta. 41 Nihil duri de Cyanes corpore fuit relictum, quod quiſquam manibus prehendere poſſit.

. XII.

Stelli pueri metamorphoſis in ſtellionem.

Interea pavidæ nequicquam [1] filia [2] matri
Omnibus eſt terris, [3] omni quæſita profundo.
Illam non [4] udis veniens [5] Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus: [6] illa duabus
Flammiferas [7] pinus manibus ſuccendit ab [8] Ætna,
Perque [9] pruinoſas tulit irrequieta [10] tenebras.
Rurſus ubi alma dies [11] hebetarat ſidera, [12] natam
Solis ab occaſu, Solis quærebat ad ortus.
Feſſa labore ſitim [13] conceperat, [14] oraque nulli
Colluerant fontes: contectam [15] ſtramine vidit
Forte [16] caſam, parvaſque feres pulſavit. At [17] inde
[18] Prodit [19] anus, [20] divamque videt, lymphamque roganti
[21] Dulce dedit, teſta quod coxerat ante, [22] polenta.
Dum bibit illa datum, [23] duri [24] puer oris, & audax
Conſtitit ante deam, riſitque, [25] avidamque vocavit:
Offenſa eſt; neque adhuc [26] epota parte, loquentem

Cum

1 Proſerpina. 2 Cereri. 3 In omni mari. 4 Humidis: propter ſoporem autem nocturnum Aurora humidos capillos fingitur habere.

5 Oriens. 6 Occidens orbis plaga. 7 Ceres. 8 Faces ex pinu arbore confectas. *Pinus* enim arbor eſt, ex qua optimæ faces conficiuntur. Hoc loco non dicit Poeta, quot faces accenderit Ceres. In 4. vero *Faſt.* ait duas fuiſſe: *Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.* Metonym. materiæ. 9 Ab Ætnæ incendio & cratere. Unde & in ſacrificiis Cereris faces accenſas jactare ſolebant ad imitationem illius, filiam quærentis. 10 Noctem. 11 Lumen ſyderum retuderat & occultaverat. Nam adveniente die ſyderum fulgor non videtur Metaphora.

12 Filiam Proſerpinam.

13 Contraxerat. 14 Nihil aquæ biberat. Proprie autem *os collui* dicitur, quando abluitur.

15 Palea, culmis frumentaceis. *Stramen* inde dictum eſt, quod pecori *ſubſternatur*. 16 Domum ruſticam. 17 Ex iſta caſa.

18 Procedit, egreditur.

19 Metanira: ſive Meganira.

20 Cernerem.

21 Muſtum. 22 Sc. cum *Polenta* eſt farina hordeacea, ſive hordeum madefactum, deinde ſiccatum, & toſtum. 23 *Duri eſſe oris* dicuntur, qui ſunt impudentes. 24 Stelles.

25 Guloſam. 26 Ebibita.

Cum liquido miſta perſudit diva polenta.
[27] Combibit os maculas, & quæ modo brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris,
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor menſura lacerta eſt.
Mirantem, flentemque & tangere monſtra parantem
Fugit anum, latebramque petit, [28] aptumque colori
Nomen habet, variis [29] ſtellatus corpora guttis.

27 Contrahit.
28 *Stellio* vocatur, quod *parvis ſtellis* inſignitus eſſe videatur, Eſt autem parvum animal, quod (ut ait Plinius) rore tantum vivit.
29 Habens ſtellatum corpus, & guttis infectum, quæ ſtellæ videntur.

XIII.

Ceres cognoſcit ex Arethuſa filiam ſuam a Plutone raptam eſſe.

Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt: [1] *quærenti defuit orbis:*
[2] Sicaniam repetit; dumque omnia luſtrat eundo,
Venit & ad [3] Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet
Omnia narraſſet; ſed & os, & lingua volenti
Dicere non aderant, [4] nec, qua loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapſam in gurgite ſacro
Perſephones [5] zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Neſcit adhuc ubi ſit: terras tamen [6] increpat omnes,
Ingrataſque vocat, nec frugum munere dignas;
[7] Trinacriam ante alias, in qua [8] veſtigia [9] damni
Repperit. Ergo illic [10] ſæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; [11] parilique irata colonos
Ruricolaſque boves letho dedit, [12] arvaque juſſit
Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.

Far-

1 Nam cum Ceres totum terrarum orbem perluſtraſſet, ubi quæreret filiam, nihil ei loci reſtabat: quare in Siciliam eſt reverſa.
2 Revertitur in Siciliam, a *Sicano* rege appellatam. 3 Cyanes mutationem. Vide ſupra Cap. XI.
4 Nec linguam, qua loqui poſſet, habebat. 5 Cingulum Proſerpinæ. Quam enim Latini *Proſerpinam*, Græci *Perſephonem* vocant.
6 Incuſat, objurgat. 7 Siciliam, quod tria acra, i. promontoria habeat, ut ſupra diximus.
8 Zonam nempe. 9 Amiſſæ filiæ. 10 Robuſta & irata manu. Metonymice. 11 Interfecit ſimili ac pari more. Alii legunt, nec male, *pariterque*. 12 Et arvis mandavit, ne ſibi ſemina credita redderent. *Depoſitum* dicitur id, quod alicujus fidei committitur, ea conditione factum, ut id, nobis petentibus, iterum reſtituat *Depoſitum* enim aliquando dicitur, quod ſervandum alicui datur. Eſt vero figurata ac Poetica locutio, *fallere depoſitum*, pro eo quod eſt, falle-
re

Oſſa pati [37] fluxus, ungues [38] poſuiſſe rigorem,
Primaque de tota tenuiſſima quæque liqueſcunt,
Cærulei crines, digitique, & crura, pedeſque:
Nam brevis in gelidas membris [39] exilibus undas
Tranſitus eſt. Poſt hæc humeri, tergumque, latuſque,
Pectoraque in tenues abeunt [40] evanida rivos
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: [41] reſtatque nihil quod prendere poſſis.

37 Alii flexus, i. fieri flexilia. 38 Depoſuiſſe. 39 Tenuibus ac parvis. 40 Evaneſcentia, reſoluta. 41 Nihil duri de Cyanes corpore fuit relictum, quod quiſquam manibus prehendere poſſit.

XII.

Stelli pueri metamorphoſis in ſtellionem.

Interea pavidæ nequicquam [1] filia [2] matri
Omnibus eſt terris, [3] omni quæſita profundo.
Illam non [4] udis veniens [5] Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus: [6] Illa duabus
Flammiferas [7] pinus manibus ſuccendit ab [8] Ætna,
Perque [9] pruinoſas tulit irrequieta [10] tenebras.
Rurſus ubi alma dies [11] hebetarat ſidera, [12] natam
Solis ab occaſu, Solis quærebat ad ortus.
Feſſa labore ſitim [13] conceperat, [14] oraque nulli
Colluerant fontes: contectam [15] ſtramine vidit
Forte [16] caſam, parvaſque feres pulſavit. At [17] inde
[18] Prodit [19] anus, [20] divamque videt, lymphamque roganti
[21] Dulce dedit, teſta quod coxerat ante, [22] polenta.
Dum bibit illa datum, [23] duri [24] puer oris, & audax
Conſtitit ante deam, riſitque, [25] avidamque vocavit:
Offenſa eſt; neque adhuc [26] epota parte, loquentem

Cum

1 Proſerpina. 2 Cereri. 3 In omni mari. 4 Humidis: propter rorem autem nocturnum Aurora humidos capillos fingitur habere.

5 Oriens. 6 Occidens orbis plaga. 7 Ceres. 8 Faces ex pinu arbore confectas. *Pinus* enim arbor eſt, ex qua optimæ faces conſciuntur. Hoc loco non dicit Poeta, quot faces accenderit Ceres. In 4. vero *Faſt.* ait duas fuiſſe: *Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.* Metonym. materiæ. 9 Ab Ætnæ incendio & cratere. Unde & in ſacrificiis Cereris faces accenſas jactare ſolebant ad imitationem illius, filiam quærentis. 10 Noctem. 11 Lumen ſyderum retuderat & occultaverat. Nam adveniente die ſyderum fulgor non videtur Metaphora.

12 Filiam Proſerpinam.

13 Contraxerat. 14 Nihil aquæ biberat. Proprie autem *os collui* dicitur, quando abluitur.

15 Palea, culmis frumentaceis. *Stramen* inde dictum eſt, quod pecori *ſubſternatur*. 16 Domum ruſticam. 17 Ex iſta caſa.

18 Procedit, egreditur.

19 Metanira: ſive Meganira.

20 Cernerem.

21 Muſtum. 22 Sc. cum *Polenta* eſt farina hordeacea, ſive hordeum madefactum, deinde ſiccatum, & toſtum. 23 *Duri eſſe oris* dicuntur, qui ſunt impudentes. 24 Stelles.

25 Guloſam, 26 Ebibita.

Cum liquido miſta perfudit diva polenta.
[27] Combibit os maculas, &, quæ modo brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris,
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor menſura lacerta eſt.
Mirantem, flentemque & tangere monſtra parantem
Fugit anum, latebramque petit, [28] aptumque colori
Nomen habet, variis [29] ſtellatus corpora guttis.

27 Contrahit.
28 *Stellio* vocatur, quod *parvis ſtellis* inſignitus eſſe videatur, Eſt autem parvum animal, quod (ut ait Plinius) rore tantum vivit.
29 Habens ſtellatum corpus, & guttis infectum, quæ ſtellæ videntur.

XIII.

Ceres cognoſcit ex Arethuſa filiam ſuam a Plutone raptam eſſe.

Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt: [1] *quærenti defuit orbis:*
[2] Sicaniam repetit; dumque omnia luſtrat eundo,
Venit & ad [3] Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet
Omnia narraſſet; ſed & os, & lingua volenti
Dicere non aderant, [4] nec, qua loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapſam in gurgite ſacro
Perſephones [5] zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Neſcit adhuc ubi ſit: terras tamen [6] increpat omnes,
Ingrataſque vocat, nec frugum munere dignas;
[7] Trinacriam ante alias, in qua [8] veſtigia [9] damni
Repperit. Ergo illic [10] ſæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; [11] parilique irata colonos
Ruricolaſque boves letho dedit, [12] arvaque juſſit
Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.

Far-

1 Nam cum Ceres totum terrarum orbem perluſtraſſet, ubi quæreret filiam, nihil ei loci reſtabat: quare in Siciliam eſt reverſa.
2 Revertitur in Siciliam, a *Sicano* rege appellatam. 3 Cyanes mutationem. Vide ſupra Cap. XI.
4 Nec linguam, qua loqui poſſet, habebat. 5 Cingulum Proſerpinæ. Quam enim Latini *Proſerpinam*, Græci *Perſephonem* vocant.
6 Incuſat, objurgat. 7 Siciliam, quod tria acra, i. promontoria habent, ut ſupra diximus.
8 Zonam nempe. 9 Amiſſæ filiæ. 10 Robuſta & irata manu. Metonymice. 11 Interfecit ſimili ac pari more. Alii legunt, nec male, *pariterque*. 12 Et arvis mandavit, ne ſibi ſemina credita redderent. *Depoſitum* dicitur id, quod alicujus fidei committitur, ea conditione factum, ut id, nobis petentibus, iterum reſtituat *Depoſi*-enim aliquando dicitur, quod ſervandum alicui datur. Eſt vero figurata ac Poetica locutio, *fallere depoſitum*, pro eo quod eſt, falle-re

Oſſa pati 37 fluxus, ungues 38 poſuiſſe rigorem,
Primaque de tota tenuiſſima quæque liqueſcunt,
Cærulei crines, digitique, & crura, pedeſque:
Nam brevis in gelidas membris 39 exilibus undas
Tranſitus eſt. Poſt hæc humeri, tergumque, latuſque,
Pectoraque in tenues abeunt 40 evanida rivos
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: 41 reſtatque nihil quod prendere poſſis.

37 Alii flexus, i. fieri flexilia. 38 Depoſuiſſe. 39 Tenuibus ac parvis. 40 Evaneſcentia, reſoluta. 41 Nihil duri de Cyanes corpore fuit relictum, quod quiſquam manibus prehendere poſſit.

. XII.

Stelli pueri metamorphoſis in ſtellionem.

Interea pavidæ nequicquam 1 filia 2 matri
Omnibus eſt terris, 3 omni quæſita profundo.
Illam non 4 udis veniens 5 Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus: 6 illa duabus
Flammiferas 7 pinus manibus ſuccendit ab 8 Ætna,
Perque 9 pruinoſas tulit irrequieta 10 tenebras.
Rurſus ubi alma dies 11 hebetarat ſidera, 12 natam
Solis ab occaſu, Solis quærebat ad ortus.
Feſſa labore ſitim 13 conceperat, 14 oraque nulli
Colluerant fontes: contectam 15 ſtramine vidit
Forte 16 caſam, parvaique feres pulſavit. At 17 inde
18 Prodit 19 anus, 20 divamque videt, lymphamque rogantі
21 Dulce dedit, teſta quod coxerat ante, 22 polenta.
Dum bibit illa datum, 23 duri 24 puer oris, & audax
Conſtitit ante deam, riſitque, 25 avidamque vocavit:
Offenſa eſt; neque adhuc 26 epota parte, loquentem

Cum

2 Proſerpina. 2 Cereri. 3 In omni mari. 4 Humidis: propter rorem autem nocturnum Aurora humidos capillos fingitur habere.

5 Oriens. 6 Occidens orbis plaga. 7 Ceres. 8 Faces ex pinu arbore confectas. *Pinus* enim arbor eſt, ex qua optimæ faces conficiuntur. Hoc loco non dicit Poeta, quot faces accenderit Ceres. In 4. vero *Faſt.* ait duas fuiſſe: *Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.* Metonym. materiæ. 9 Ab Ætnæ incendio & cratere. Unde & in ſacrificiis Cereris faces accenſas jactare ſolebant ad imitationem illius, filiam quærentis. 10 Noctem. 11 Lumen ſyderum retudeæt & occultaverat. Nam adveniente die ſyderum fulgor non videtur Metaphora.

12 Filiam Proſerpinam.

13 Contraxerat. 14 Nihil aquæ biberat. Proprie autem *os collui* dicitur, quando abluitur.

15 Palea, culmis flumentaceis. *Stramen* inde dictum eſt, quod pecori *ſubſternatur*. 16 Domum ruſticam. 17 Ex iſta caſa.

18 Procedit, egreditur.

19 Metanira: ſive Meganira.

20 Cernerem.

21 Muſtum. 22 Sc. cum *Polenta* eſt farina hordeacea, ſive hordeum madefactum, deinde ſiccatum, & toſtum. 23 *Duri eſſe oris* dicuntur, qui ſunt impudentes. 24 Stelles.

25 Guloſam. 26 Ebibita.

Cum liquido miſta perſudit diva polenta.
[27] Combibit os maculas, &, quæ modo brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris,
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor menſura lacerta eſt.
Mirantem, flentemque & tangere monſtra parantem
Fugit anum, latebramque petit, [28] aptumque colori
Nomen habet, variis [29] ſtellatus corpora guttis.

27 Contrahit.
28 *Stellio* vocatur, quod *parvis ſtellis* inſignitus eſſe videatur. Eſt autem parvum animal, quod (ut ait Plinius) rore tantum vivit.
29 Habens ſtellatum corpus, & guttis infectum, quæ ſtellæ videntur.

XIII.

Ceres cognoſcit ex Arethuſa filiam ſuam a Plutone raptam eſſe.

Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt: [1] *quærenti defuit orbis:*
[2] Sicaniam repetit; dumque omnia luſtrat eundo,
Venit & ad [3] Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet
Omnia narraſſet; ſed & os, & lingua volenti
Dicere non aderant, [4] nec, qua loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapſam in gurgite ſacro
Perſephones [5] zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Neſcit adhuc ubi ſit: terras tamen [6] increpat omnes,
Ingrataſque vocat, nec frugum munere dignas;
[7] Trinacriam ante alias, in qua [8] veſtigia [9] damni
Repperit. Ergo illic [10] ſæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; [11] parilique irata colonos
Ruricolaſque boves letho dedit, [12] arvaque juſſit
Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.

Fer-

1 Nam cum Ceres totum terrarum orbem perluſtraſſet, ubi quæreret filiam, nihil ei loci reſtabat: quare in Siciliam eſt reverſa.
2 Revertitur in Siciliam, a *Sicano* rege appellatam. 3 Cyanes mutationem. Vide ſupra Cap. XI.
4 Nec linguam, qua loqui poſſet, habebat. 5 Cingulum Proſerpinæ. Quam enim Latini *Proſerpinam*, Græci *Perſephonem* vocant.
6 Incuſat, objurgat. 7 Siciliam, quod tria acra, i. promontoria habeat, ut ſupra diximus.
8 Zonam nempe. 9 Amiſſæ filiæ. 10 Robuſta & irata manu. Metonymice. 11 Interfecit ſimili ac pari more. Alii legunt, nec male, *pariterque*. 12 Et arva mandavit, ne ſibi ſemina credita redderent. *Depoſitum* dicitur id, quod alicujus fidei committitur, ea conditione factum, ut id, nobis petentibus, iterum reſtituat *Deponi* enim aliquando dicitur, quod ſervandum alicui datur. Eſt vero figurata ac Poetica locutio, *fallere depoſitum*, pro eo quod eſt, fallera

Oſſa pati [37] fluxus, ungues [38] poſuiſſe rigorem,
Primaque de tota tenuiſſima quæque liqueſcunt,
Cærulei crines, digitique, & crura, pedeſque:
Nam brevis in gelidas membris [39] exilibus undas
Tranſitus eſt. Poſt hæc humeri, tergumque, latuſque,
Pectoraque in tenues abeunt [40] evanida rivos
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: [41] reſtatque nihil quod prendere poſſis.

37 Alii flexus, i. fieri flexilia. 38 Depoſuiſſe. 39 Tenuibus ac parvis. 40 Evaneſcentia, reſoluta. 41 Nihil duri de Cyanes corpore fuit relictum, quod quiſquam manibus prehendere poſſit.

. XII.

Stelli pueri metamorphoſis in ſtellionem.

Interea pavidæ nequicquam [1] filia [2] matri
Omnibus eſt terris, [3] omni quæſita profundo.
Illam non [4] udis veniens [5] Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus: [6] illa duabus
Flammiferas [7] pinus manibus ſuccendit ab [8] Ætna,
Perque [9] pruinoſas tulit irrequieta [10] tenebras.
Rurſus ubi alma dies [11] hebetarat ſidera, [12] natam
Solis ab occaſu, Solis quærebat ad ortus.
Feſſa labore ſitim [13] conceperat, [14] oraque nulli
Colluerant fontes: contectam [15] ſtramine vidit
Forte [16] caſam, parvaſque feres pulſavit. At [17] inde
[18] Prodit [19] anus, [20] divamque videt, lymphamque rogantі
[21] Dulce dedit, teſta quod coxerat ante, [22] polenta.
Dum bibit illa datum, [23] duri [24] puer oris, & audax
Conſtitit ante deam, riſitque, [25] avidamque vocavit:
Offenſa eſt; neque adhuc [26] epota parte, loquentem

Cum

1 Proſerpina. 2 Cereri. 3 In omni mari. 4 Humidis: propter rorem autem nocturnum Aurora humidos capillos fingitur habere.

5 Oriens. 6 Occidens orbis plaga. 7 Ceres. 8 Faces ex pinu arbore confectas. *Pinus* enim arbor eſt, ex qua optimæ faces conficiuntur. Hoc loco non dicit Poeta, quot faces accenderit Ceres. In 4. vero *Faſt.* ait duas fuiſſe: *Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.* Metonym. materiæ. 9 Ab Ætnæ incendio & cratere. Unde & in ſacrificiis Cereris faces accenſas jactare ſolebant ad imitationem illius, filiam quærentis. 10 Noctem. 11 Lumen ſyderum retuderat & occultaverat. Nam adveniente die ſyderum fulgor non videtur Metaphora.

12 Filiam Proſerpinam.

13 Contraxerat. 14 Nihil aquæ biberat. Proprie autem *os collui* dicitur, quando abluitur.

15 Palea, culmis frumentaceis. *Stramen* inde dictum eſt, quod pecori *ſubſternatur*. 16 Domum ruſticam. 17 Ex iſta caſa.

18 Procedit, egreditur.

19 Metanira: ſive Meganira.

20 Cernerem.

21 Muſtum. 22 Sc. cum *Polenta* eſt farina hordeacea, ſive hordeum madefactum, deinde ſiccatum, & toſtum. 23 *Duri eſſe oris* dicuntur, qui ſunt impudentes. 24 Stelles.

25 Guloſam. 26 Ebibita.

Cum liquido miſta perfudit diva polenta.
[27] Combibit os maculas, &, quæ modo brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris,
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor menſura lacerta eſt.
Mirantem, flentemque & tangere monſtra parantem
Fugit anum, latebramque petit, [28] aptumque colori
Nomen habet, variis [29] ſtellatus corpora guttis.

27 Contrahit.
28 *Stellio* vocatur, quod *parvis ſtellis* inſignitus eſſe videatur, Eſt autem parvum animal, quod (ut ait Plinius) rore tantum vivit.
29 Habens ſtellatum corpus, & guttis infectum, quæ ſtellæ videntur.

XIII.

Ceres cognoſcit ex Arethuſa filiam ſuam a Plutone raptam eſſe.

Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt: [1] *quærenti defuit orbis*:
[2] Sicaniam repetit; dumque omnia luſtrat eundo,
Venit & ad [3] Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet
Omnia narraſſet; ſed & os, & lingua volenti
Dicere non aderant, [4] nec, qua loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapſam in gurgite ſacro
Perſephones [5] zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Neſcit adhuc ubi ſit: terras tamen [6] increpat omnes,
Ingrataſque vocat, nec frugum munere dignas;
[7] Trinacriam ante alias, in qua [8] veſtigia [9] damni
Repperit. Ergo illic [10] ſæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; [11] parilique irata colonos
Ruricolaſque boves letho dedit, [12] arvaque juſſit
Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.

Far-

1 Nam cum Ceres totum terrarum orbem perluſtraſſet, ubi quæreret filiam, nihil ei loci reſtabat: quare in Siciliam eſt reverſa.
2 Revertitur in Siciliam, a *Sicano* rege appellatam. 3 Cyanes mutationem. Vide ſupra Cap. XI.
4 Nec linguam, qua loqui poſſet, habebat. 5 Cingulum Proſerpinæ. Quam enim Latini *Proſerpinam*, Græci *Perſephonem* vocant.
6 Incuſat, objurgat. 7 Siciliam, quod tria acra, i. promontoria habeat, ut ſupra diximus.
8 Zonam nempe. 9 Amiſſæ filiæ. 10 Robuſta & irata manu. Metonymice. 11 Interfecit ſimili ac pari more. Alii legunt, nec male, *pariterque*. 12 Et arvis mandavit, ne ſibi ſemina credita redderent. *Depoſitum* dicitur id, quod alicujus fidei committitur, ea conditione factum, ut id, nobis petentibus, iterum reſtituat *Deponi* enim aliquando dicitur, quod ſervandum alicui datur. Eſt vero figurata ac Poetica locutio, *fallere depoſitum*, pro eo quod eſt, fallere

[46] Oppoſitoque genu [47] curvavit flexile cornu,
Inque [48] cor [49] hamata percuſſit arundine [50] Ditem.

rere dicuntur, quæ facile ab arcu emittuntur: vel etiam quæ hoc, quod arcus petit, faciunt, i. certo feriunt. 46 Geſtum exprimit eorum, qui arcus intendunt.

47 Inflexit; ut intenderet.

48 Pro corde. 49 Sagitta ferro armata & hamor, quæ e corpore difficulter extrahi poteſt. 50 Plutonem, qui a Græcis πλȣτων a Latinis *Dis* κατ' ἀντίφρασιν quod *minime* ſit *dives*, dicitur. Nam πλȣ̃τος & Deus eſt devitiarum, & pro ipſis quoque divitiis ponitur. Vel recte *Dis* dicitur, quoniam e terra, cujus Deus Pluto ab aliis dicitur, divitiæ effodiuntur.

X I.

Proſerpina rapitur a Plutone. Cyane mutatur in fontem.

[1] Haud procul [2] Ennæis lacus eſt a mœnibus altus,
Nomine Perguſa: non illo plura [3] Cayſter
Carmina cycnorum labentibus audit in undis.
[4] Sylva coronat aquas cingens latus omne, ſuiſque
Frondibus ut velo, Phœbeos [5] ſummovet [6] ignes;
Frigora dant rami, varios humus humida flores,
Perpetuum ver eſt. Quo dum Proſerpina luco
Ludit, & aut Violas, aut candida Lilia carpit,
Dumque [7] puellari ſtudio calathoſque ſinumque
Implet, & æquales certat ſuperare legendo,
[8] Pene ſimul viſa eſt, dilectaque raptaque Diti,
Uſque adeo eſt properatus amor. [9] Dea territa, mœſto,
Et [10] matrem, & [11] comites, ſed matrem ſæpius [12] ore
Clamat, & ut ſumma veſtem laniarat ab [13] ora,
Collecti flores tunicis cecidere remiſſis:
Tantaque ſimplicitas puerilibus aſſuit annis,
[14] Hæc quoque virgineum movit [15] jactura dolorem.
Raptor [16] agit currus, & nomine quemque vocando
Exhortatur equos, quorum per colla jubaſque
[17] Excutit [18] obſcura tinctas ferrugine habenas:
Perque lacus alios, & olentia ſulphure fertur

Sta-

1 Lacum nomine Perguſam deſcribit, juxta quem Proſerpina cum ſibi æqualibus puellis flores colligens, a Plutone, illac curru tranſeunte, rapta fuit. 2 Enna urbs Siciliæ. 3 Joniæ fluvius, cygnorum copia celebris. 4 Undique ſylva lacum circumit. 5 Repellit, penetrare non ſinit. 6 Solis fervores. 7 Cupiditate puellæ convenienti. 8 Climax. Sic 3. Faſt. *Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturque cupita.* 9 Proſerpina.

10 Cererem. 11 Leucippen, Phœno, Janthen, Melobothia, Tychen, & Ocyroen. 12 Pleonaſmus. 13 A ſupremo limbo.

14 Elegantiſſime, ut ubique, Poeta noſter hic exprimit τὸ πάθος puellæ ſimplicis, ut que collectos floſculos anxie ſervare ſtudet.

15 Hoc damnum, quia amiſerat flores. 16 Agitat & concitat in curſum. 17 Concutit. 18 Ferrugi-

Stagna [19] Palicorum rupta [20] ferventia terra,
Et qua [21] Bacchiadæ bimari gens orta [22] Corintho
Inter inæquales poſuerunt [23] mœnia [24] portus.
[25] Eſt medium Cyanes, & [26] Piſeæ Arethuſæ,
Quod coit anguſtis incluſum cornibus æquor.
Hic fuit, a cujus ſtagnum quoque nomine dictum eſt,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas,
Gurgite quæ medio ſumma tenus extitit alvo,
Agnovitque [27] Deam. Nec longius ibitis, inquit,
Non potes invitæ Cereris gener eſſe: roganda.
Non rapienda fuit. Quod ſi [28] componere magnis
Parva mihi fas eſt: & me dilexit [29] Anapis;
Exorata tamen, nec, ut hæc, exterrita nupſi.
Dixit: & in partes diverſas brachia tendens
Obſtitit. Haud ultra tenuit [30] Saturnius iram:
Terribileſque hortatus equos, in gurgitis ima
Contortum valido ſceptrum regale lacerto
[31] Condidit. [32] Iſta viam tellus in [33] Tartara fecit,
Et pronos currus medio [34] cratere recepit.
At Cyane, raptamque Deam, contemptaque fontis
Jura ſui mœrens, [35] inconſolabile vulnus
Mente gerit tacita, lacrymiſque abſumitur [36] omnis;
Et quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas: molliri membra videres,

Oſſa

gineo colore, qui fuſcus eſt ac ferro ſimilis. 19 Palici Jovis & Thaleæ Nymphæ, a Vulcano genitæ, filii fuerunt. Dicti ſunt autem *Palici* ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, i. ab iterum veniendo in vitam, cum mortui jam eſſent. Nam cum Thalea Nympha a Jove fuiſſet compreſſa, Junonis timore optavit, ut ſibi terra dehiſceret. Quod ubi factum eſt, maturi partus tempus advenit; ex terra igitur aperta duo ſimul infantes exiliere, qui *Palici* ſunt appellati. 20 Innuit Poeta ibi eſſe fontes calidarum aquarum.

21 Origenem Bacchi, a Dionyſi filia ducentes. 22 *Corinthus* idcirco *bimaris* appellatur, quod in Iſtmo Peloponneſi ædificata ab altera parte Ægæum mare, ab altera Jonium ſpectet. Sic *Horat.* dixit *Bimariſve Corinti Mœnia*.

23 Ædificarunt urbem Syracuſas.

24 Alter enim portus major, alter minor eſſe dicitur. 25 Locum deſcribit, ubi Cyane Nympha Plutonem inhibere voluit, ne Proſerpinam aſportaret. Cæterum a Plutone contempta, præ dolore in fontem ſui nominis fuit converſa.

26 *Arethuſa* fons eſt Siciliæ juxta Syracuſas urbem, quam idcirco *Piſæam* vocat Poeta, quod creditur eſſe Alphæus, qui fluvius juxta Piſam ſubterraneo meatu lapſus, miſcere ſe Arethuſæ fonti dicitur.

27 Proſerpinam. 28 Comparare, aſſimilare, in Triſt. *Grandia ſi parvis aſſimilare licet*. 29 Fluvius Siciliæ. 30 Pluto, Saturni filius.

31 Jecit tantis viribus, ut totum ſceptrum occultaretur.

32 Nam ſceptro percuſſa ita hiavit, ut facile Plutonis currus illac ad inferos pertranſierit. 33 Ad inferos. Eſt enim *Tartarus* intimus inferorum locus & obſcuriſſimus, dictus ἀπὸ τοῦ τεταράχθαι, i. ex eo, quod omnia in eo *perturbata* & *confuſa* ſint. 34 In mediam voraginem. Nam *crater* non ſolum vas dicitur: ſed ad ejus ſimilitudinem hiatus quoque terræ, unde flamma præſertim egreditur, *crater* appellatur. 35 Maximum dolorem, qui nullam conſolationem admittere poſſet.

36 Tota.

Oſſa pati 37 fluxus, ungues 38 poſuiſſe rigorem,
Primaque de tota tenuiſſima quæque liqueſcunt,
Cærulei crines, digitique, & crura, pedeſque:
Nam brevis in gelidas membris 39 exilibus undas
Tranſitus eſt. Poſt hæc humeri, tergumque, latuſque,
Pectoraque in tenues abeunt 40 evanida rivos
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: 41 reſtatque nihil quod prendere poſſis.

37 Alii flexus, i. fieri flexilia. 38 Depoſuiſſe. 39 Tenuibus ac parvis. 40 Evaneſcentia, reſoluta. 41 Nihil duri de Cyanes corpore fuit relictum, quod quiſquam manibus prehendere poſſit.

. XII.

Stelli pueri metamorphoſis in ſtellionem.

Interea pavidæ nequicquam 1 filia 2 matri
Omnibus eſt terris, 3 omni quæſita profundo.
Illam non 4 udis veniens 5 Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus: 6 illa duabus
Flammiferas 7 pinus manibus ſuccendit ab 8 Ætna,
Perque 9 pruinoſas tulit irrequieta 10 tenebras.
Rurſus ubi alma dies 11 hebetarat ſidera, 12 natam
Solis ab occaſu, Solis quærebat ad ortus.
Feſſa labore ſitim 13 conceperat, 14 oraque nulli
Colluerant fontes: contectam 15 ſtramine vidit
Forte 16 caſam, parvaſque feres pulſavit. At 17 inde
18 Prodit 19 anus, 20 divamque videt, lymphamque roganti
21 Dulce dedit, teſta quod coxerat ante, 22 polenta.
Dum bibit illa datum, 23 duri 24 puer oris, & audax
Conſtitit ante deam, riſitque, 25 avidamque vocavit:
Offenſa eſt; neque adhuc 26 epota parte, loquentem

Cum

1 Proſerpina. 2 Cereri. 3 In omni mari. 4 Humidis: propter rorem autem nocturnum Aurora humidos capillos fingitur habere. 5 Oriens. 6 Occidens orbis plaga. 7 Ceres. 8 Faces ex pinu arbore confectas. *Pinus* enim arbor eſt, ex qua optimæ faces conſciuntur. Hoc loco non dicit Poeta, quot faces accenderit Ceres. In 4. vero *Faſt.* ait duas fuiſſe: *Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.* Metonym. materiæ. 9 Ab Ætnæ incendio & cratere. Unde & in ſacrificiis Cereris faces accenſas jactare ſolebant ad imitationem illius, filiam quærentis. 10 Noctem. 11 Lumen ſyderum retuderat & occultaverat. Nam adveniente die ſyderum fulgor non videtur Metaphora.
12 Filiam Proſerpinam.
13 Contraxerat. 14 Nihil aquæ biberat. Proprie autem *os collui* dicitur, quando abluitur.
15 Palea, culmis frumentaceis. *Stramen* inde dictum eſt, quod pecori *ſubſternatur*. 16 Domum ruſticam. 17 Ex iſta caſa.
18 Procedit, egreditur.
19 Metanira: ſive Meganira.
20 Cernerem.
21 Muſtum. 22 Sc. cum *Polenta* eſt farina hordeacea, ſive hordeum madefactum, deinde ſiccatum, & toſtum. 23 *Duri eſſe oris* dicuntur, qui ſunt impudentes. 24 Stelles.
25 Guloſam, 26 Ebibita.

Cum liquido miſta perſudit diva polenta.
[27] Combibit os maculas, &, quæ modo brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris,
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor menſura lacerta eſt.
Mirantem, flentemque & tangere monſtra parantem
Fugit anum, latebramque petit, [28] aptumque colori
Nomen habet, variis [29] ſtellatus corpora guttis.

27 Contrahit.
28 *Stellio* vocatur, quod *parvis ſtellis* inſignitus eſſe videatur. Eſt autem parvum animal, quod (ut ait Plinius) rore tantum vivit.
29 Habens ſtellatum corpus, & guttis inſectum, quæ ſtellæ videntur.

XIII.

Ceres cognoſcit ex Arethuſa filiam ſuam a Plutone raptam eſſe.

Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt: [1] *quærenti defuit orbis:*
[2] Sicaniam repetit; dumque omnia luſtrat eundo,
Venit & ad [3] Cyanen: ea, ni mutata fuiſſet
Omnia narraſſet; ſed & os, & lingua volenti
Dicere non aderant, [4] nec, qua loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapſam in gurgite ſacro
Perſephones [5] zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Neſcit adhuc ubi ſit: terras tamen [6] increpat omnes,
Ingrataſque vocat, nec frugum munère dignas;
[7] Trinacriam ante alias, in qua [8] veſtigia [9] damni
Repperit. Ergo illic [10] ſæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; [11] parilique irata colonos
Ruricolaſque boves letho dedit, [12] arvaque juſſit
Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.

Fer-

1 Nam cum Ceres totum terrarum orbem perluſtraſſet, ubi quæreret filiam, nihil ei loci reſtabat: quare in Siciliam eſt reverſa.
2 Revertitur in Siciliam, a *Sicano* rege appellatam. 3 Cyanes mutationem. Vide ſupra Cap. XI.
4 Nec linguam, qua loqui poſſet, habebat. 5 Cingulum Proſerpinæ. Quam enim Latini *Proſerpinam*, Græci *Perſephonem* vocant.
6 Incuſat, objurgat. 7 Siciliam, quod tria aera, i. promontoria habeat, ut ſupra diximus.
8 Zonam nempe. 9 Amiſſæ filiæ. 10 Robuſta & irata manu. Metonymice. 11 Interfecit ſimili ac pari more. Alii legunt, nec male, *pariterque*. 12 Et arvis mandavit, ne ſibi ſemina credita redderent. *Depoſitum* dicitur id, quod alicujus fidei committitur, ea conditione factum, ut id, nobis petentibus, iterum reſtituat *Depoſi* enim aliquando dicitur, quod ſervandum alicui datur. Eſt vero figurata ac Poetica locutio, *fallere depoſitum*, pro eo quod eſt, fallere

Fertilitas terræ latum vulgata per orbem
[13] Sparſa jacet: primis [14] ſegetes moriuntur in herbis.
Et modo [15] Sol nimius, nimius modo corripit [16] imber:
[17] Sydera nunc, ventique nocent: avidæque volucres
[18] Semina jacta [19] legunt: [20] lolium tribulique [21] fatigant
[22] Triticeas meſſes, & [23] inexpugnabile gramen.
Tum caput [24] Eleis [25] Alpheias extulit undis:
[26] Rorantesque comas a fronte [27] removit ad aures,
Atque ait, O toto quæſitæ virginis orbe,
Et frugum genitrix, [28] immenſos ſiſte labores,
Neve tibi fidæ [29] violenta iraſcere terræ.
Terra nihil meruit, [30] patuitque invita rapinæ.
[31] Nec ſum pro patria ſupplex; huc [32] hoſpita veni.
[33] Piſa mihi patria eſt, & ab Elide ducimus ortus;
Sicaniam peregrina colo: ſed gratior omni
Hæc mihi terra ſolo eſt, hos nunc Arethuſa penates,
Hanc habeo ſedem; quam tu mitiſſima ſerva.
[34] Mota loco cur ſim, tantique per æquoris undas
Advehar [35] Ortygiam; veniet narratibus hora

36

re homines, non reddendo ſemina credita atque depoſita. 13 Diſperſa marceſcit, ac nullo eſt in honore, nullumque fructum hominibus præbet. 14 Frumenta ſeminata. Eleganter autem ea omnia enumerat, quibus ſegetes corrumpuntur. 15 Nimia ſiccitas a calore Solis proveniens. 16 Nimia humiditas. Nam imber in herba tantum ſegetibus eſt utilis, florentibus autem frumento & hordeo nocet. 17 Sydera tunc nocere ſegetibus videntur, cum rubiginem contrahunt. Venti autem tribus temporibus nocent frumento & hordeo, in flore, aut protinus cum defloruere, vel matureſcere incipientibus. 18 Grana ſeminata.

19 Colligunt, & devorant.

20 Herba eſt hordeo ſimilis, ſegetes corrumpens. 21 Laborioſiores efficiunt. 22 Tritici ſegetes. *Meſſis* autem proprie dicitur tempus metendi & colligendi frumenti: ſed pro ſegete interdum quoque accipitur, ut hoc loco. 23 Indomabile, quod nulla ratione ita domari poteſt, ut non renaſcatur.

24 Aquis per ſubterraneas cavernas ab Elide urbe venientibus.

25 Arethuſa, quæ Alphei, fluvii Elidis, filia eſſe videtur. Arethuſa quoque eadem cum Alpheo eſſe putatur: quæ enim apud Piſam in Alpheum projiciuntur, eadem in Sicilia ab Arethuſa ejiciuntur. 26 Stillantes capillos.

27 Repulit. 28 Deſiſte immenſis laboribus, filiæ quærendæ. *Siſtere* autem eſt ſtare facere reprimere: ut, *Siſte* gradum, *ſiſte* lacrymas. Aliquando ponitur pro ſui copiam facere, & ſe præſentem exhibere. *Cic.* Des operam, ut te ante Kalendas *ſiſtas*. Item, *Siſtere aliquem judicio*.

29 Irata.

30 Se aperuit, ut Plutoni, una cum rapta Proſerpina ad inferos properanti, aditum præberet.

31 Nec tibi pro patriæ meæ excuſatione ſupplico. Hæc idcirco dicit, ne mentiri putetur. 32 Peregrina. 33 Sic 4. Triſt. *Sulmo mihi patria eſt, gelidus uberrimus undis*. Ter. in Eun. *Samia mihi mater fuit*. *Piſa* Arcadiæ oppidum eſt, juxta quod Alpheus fluvius labitur; unde *Piſæus* derivatur. 34 Arethuſa venatrix fuit Nympha, Dianæ comes, quæ cum forte ſe in Alpheo fluvio lavaret, ita Alpheum in ſui amorem pellexit, ut ipſam retinere conatus ſit: ſed cum in Siciliam uſque fugientem Alpheus ſecutus eſſet, implorato Dianæ auxilio, in fontem ſui nominis fingitur eſſe mutata.

35 Eſt hæc Ortygia inſula juxta Syracuſas in Sicilia, juncta continenti.

[36] Tempeſtiva meis, cum tu curaque [37] levata,
Et vultus melioris eris: mihi per via tellus
Præbet iter, [38] ſubterque imas ablata cavernas
Hic [39] caput attollo, [40] deſuetaque ſidera cerno.
Ergo dum [41] Stygio ſub terris gurgite labor,
Viſa tua eſt oculis illic Proſerpina noſtris:
Illa quidem triſtis, nec adhuc interrita vultu,
Sed regina tamen, ſed opaci maxima [42] mundi,
Sed tamen inferni [43] pollens matrona [44] tyranni.

36 Tempus commodum.
37 Liberata. 38 Per ſubterraneas vias abducta. 39 Exeo.
40 Non viſa mihi ſub terris labenti, dum fui ſub terra.
41 Ita profundo, ut ipſum Tartarum ſubirem. Styx eſt inferorum palus. 42 Inferni, ſubterranei.
43 Potens uxor.
44 Plutonis.

XIV.

Ceres apud Jovem de Plutone queritur. Aſcabaphus in bubonem mutatus.

[1] Mater ad auditas ſtupuit, ceu ſaxea, voces,
Attonitæque diu ſimilis fuit: utque dolore
[2] Pulſa gravi gravis eſt amentia curribus auras
Exit in æthereas. Ibi toto [3] nubila vultu
Ante Jovem paſſis ſtetit [4] invidioſa capillis,
[5] Proque meo veni ſupplex tibi, Juppiter, inquit,
Sanguine, proque tuo: ſi nulla eſt gratia matris,
[6] Nata patrem moveat, [7] neu ſit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod noſtro eſt edita partu.
En! quæſita diu tandem mihi nata reperta eſt:
[8] Si reperire vocas amittere certius; aut ſi
Scire ubi ſit, reperire vocas. [9] Quod rapta, feremus,
Dummodo reddat eam: neque enim prædone marito
Filia digna tua eſt, ſi jam mea filia non eſt.
Juppiter [10] excepit, Communes eſt pignus onuſque
Nata mihi tecum: ſed, ſi [11] modo nomina rebus
Addere vera placet, non hoc injuria factum,
Verum amor eſt: neque erit nobis gener ille [12] pudori,
Tu modo [13] diva velis. Ut [14] deſint cætera, Quantum eſt
Eſſe

1 Ceres. 2 Percuſſa, affecta magno dolore. 3 Triſtis. 4 Invidiam motura, & Jovi & Plutoni fratribus. 5 Exſtant 4. Faſt. carmina, quæ hunc locum illuſtrant plurimum: *Quæſita diu ſecum*, uſque ad *cortice poma tegunt*.
6 Proſerpina enim Jovis ex Cerere filia fuit. Conatur autem Ceres Jovi perſuadere, ne patiatur filiam a Plutone detineri. 7 Neque illius minorem curam habeas, quod ego illam peperi. 8 Q. d. hoc eſſe potius amittere, quam reperire. 9 Quod ſit rapta æquo animo tolerabimus, dummodo Pluto eam nobis reddet. 10 Reſpondit.
11 Si nomina vera imponere volumus rebus & his factis, non injuriam hoc, ſed amorem eſſe cognoſcemus. 12 Dedecori. Pudor enim eſt timor juſtæ vituperationis.
13 Illum nobis eſſe generum.
14 Ut demus omnia alia Pluto-

ni

Eſſe Jovis fratrem? Quid, quod non cætera deſunt?
Nec [15] cedit niſi ſorte mihi? Sed tanta cupido
Si tibi [16] diſſidii eſt, repetet Proſerpina [17] cœlum,
Lege tamen certa, ſi [18] nullos contigit illic
Ore cibos: nam ſic [19] Parcarum fœdere cautum eſt.
[20] Dixerat. At Cereri [21] certum eſt [22] educere natam.
Non ita fata ſinunt: quoniam jejunia virgo
[23] Solverat, &, cultis dum [24] ſimplex errat in hortis,
Puniceum [25] curva decerpſerat arbore pomum,
Sumptaque pallenti ſeptem de cortice grana
[26] Preſſerat ore ſuo. Soluſque ex omnibus illud
[27] Aſcalaphus vidit: quem quondam dicitur Orphne,
Inter [28] Avernales haud ignotiſſima Nymphas,
Ex Acheronte ſuo [29] furvis peperiſſe ſub antris.
Vidit, & [30] indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina [31] Erebi, teſtemque [32] profanum
Fecit [33] avem: ſparſumque caput [34] Phlegethontide lympha
In roſtrum, & plumas, & grandia lumina vertit.
Ille [35] ſibi ablatus fulvis [36] amicitur in alis.
[37] Inque caput creſcit, [38] longoſque reflectitur ungues,
Vixque movet natas per inertia brachia pennas:
[39] Fœdaque fit volucris, [40] venturi nuncia luctus,
[41] Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

ni deeſſe. 15 Nec Pluto potentia a quoquam ſuperator, præterquam a me ſolo, qui mundi partem meliorem, quam ille, ſortitus ſum. Nam mihi cœlum, illi inferorum imperium in mundi diviſione obtigit. 16 Separationis, ac repudii.

17 Aerem. 18 Si nihil apud inferos comedit. Qui enim ibi aliquid guſtaſſet, ei illinc reditus non datur. 19 Nam ſic eſt in fatis. Virg. Æneid. 1. *Sic volvere Parcas.* Parcæ, tres ſorores, Clotho, Lacheſis, & Atropos, Noctis & Erebi filiæ ſunt, nendo diſponentes fatum, quod ipſum Jovem ſuperat. 20 Jupiter. 21 Decretum eſt. 22 Ab inferis reducere, revocare. 23 Comederat aliquid.

24 Rerum imperita. 25 Depreſſa pomorum multitudine. 26 Comederat. 27 Acherontis ex Orphne Nympha filius fuit, qui cum teſtatus eſſet Proſerpinam Plutonis hortis ſeptem grana mali punici comediſſe, ab ipſa irata in bubonem, peſſimi ominis avem, ſuis commutatus. 28 Infernales.

29 Nigris ſpeluncis. 30 Et Aſcalaphus delatione ſua facultatem redeundi Proſerpinæ eripuit, nec illam ad ſuperos redire permiſit.

31 Proſerpina inferorum regina. Eſt enim Erebus inferni pars.

32 Execrandum.

33 Bubonem.

34 Phlegethontis aqua. Eſt enim *Phlegethon* unus ex inferorum fluviis, ἀπὸ τῦ φλεγέθειν, i. ab *ardendo*, cognominatus. 35 Sua figura ac forma ſpoliatus. 36 Veſtitur, cooperitur. 37 Et caput ejus, quam reliqua membra, grandius efficitur. 38 Et longi ungues reflectuntur, i. reflexi fiunt.

39 Turpis aſpectu. 40 Ex opinione veterum. Sic Lib. vi. verſ. *Eumenides ſtravere torum.* Cap. X. *Tectoque profanus incubuit bubo* &c. 41 Vilis ac imbellis.

XV.

XV.

Sirenes volucrum pennas ſumunt.

[1] Hic tamen indicio pœnam [2] linguaque videri
Commeruiſſe poteſt. Vobis, [3] Acheloides, unde
Pluma, pedeſque avium, cum [4] virginis ora geratis?
An quia, cum legeret flores Proſerpina vernos,
In comitum numero miſtæ Sirenes eratis?
Quam poſtquam toto fruſtra quæſiſtis in orbe,
[5] Protinus, ut veſtram ſentirent æquora curam,
Poſſe ſuper fluctus [6] alarum inſiſtere remis
Optaſtis; [7] facileſque Deos habuiſtis, & artus
Vidiſtis veſtros ſubitis flaveſcere pennis.
[8] Ne tamen ille [9] canor [10] mulcendas natus ad aures,
[11] Tantaque dos oris linguæ ne perde et uſum,
Virginei vultus, & vox humana remanſit.
[12] At medius fratriſque ſui mœſtæque ſororis
Jupiter, ex [13] æquo volventem dividit annum:
Nunc Dea [14] regnorum numen commune duorum,
[15] Cum matre eſt totidem, totidem cum conjuge menſes.
[16] Vertitur extemplo [17] facies & mentis, & oris:
Nam modo quæ poterat Diti quoque mœſta videri,
Læta [18] deæ frons eſt; ut Sol, qui tectus aquoſis
Nubibus ante fuit, [19] victis e nubibus exit.

1 Aſcalaphus in bubonem mutatus. 2 Linguæ garrulitate, loquacitate. 3 Sirenes filiæ Acheloi & Terpſichores. *Achelous* vero Calydoniæ fluvius eſt, Oceani & Tethyos filius. Hic pro Deianira cum Hercule acriter pugnans, tandem fuit ſuperatus. 4 Cum faciem virginis habentis. 5 Ut diligenter in mari quoque poſſetis inquirere Proſerpinam. 6 Remigio & agitatione alarum. 7 Benignos, utpote qui vobis ea, quæ optaſtis, conceſſerunt. 8 Cauſam exponit, cur totæ in aves non fuerint commutatæ Sirenes, ſed virgineos vultus retinuerint. 9 Facultas canendi ingenita & a natura data. 10 Delectandas. 11 Si enim totæ in aves fuiſſent mutatæ, tam ſuaviter canere nunquam potuiſſent.

12 Jupiter arbiter medius inter Plutonem fratrem, & Cererem ſororem, ne eorum alteri diſpliceret, ex æquo annum diviſit, ut ſex quidem menſes Proſerpina cum matre, totidemque cum marito foret.

13 In duas æquales partes diſtribuit. 14 Et inferi & ſuperi. Quamdiu enim eſt cum matre Proſerpina, apud ſuperos; quamdiu cum Plutone, apud inferos regnare dicitur. Hoc ideo fingitur, quod Luna, quæ eadem eſt cum Proſerpina, tanto tempore in cœlo lucere, quanto ſub terra videtur latere. 15 De hoc ſic 4. Faſt. *Et factura fuit, pallus niſi Jupiter eſſet, Bis tribus ut cœlo menſibus illa foret.* 16 Convertitur, mutatur, i. e. eſt vultu meliore, ut ſupra v. 500. ad quem redi.

17 Figura.

18 Proſerpinæ.

19 Ex diſſolutis nebulis atque depulſis. Tunc enim *nubes a Sole* vinci dicuntur, cum reſolvuntur atque expellantur.

XVI.

Arethuſa in fontem liqueſcit.

[1] Exigit alma Ceres, nata [2] ſecura recepta,
Quæ tibi cauſa fugæ; cur ſis, Arethuſa [3] ſacer fons.
Conticuere undæ: quarum Dea ſuſtulit alto
Fonte caput; viridesque manu ſiccata capillos
Pars ego Nympharum quæ ſunt in [4] Achaide, dixit,
Una fui: nec me ſtudioſius altera [5] ſaltus
[6] Legit, nec [7] poſuit ſtudioſius altera caſſes.
Laſſa revertebar, memini, [8] Stymphalide ſylva:
Æſtus erat, magnumque labor geminaverat æſtum.
Invenio ſine [9] vertice aquas, ſine murmure euntes,
[10] Perſpicuas ad humum: per quas [11] numerabilis alte
Calculus omnis erat, quas tu vix [12] ire putares.
Cana ſalicta dabant, nutritaque populus undæ,
Sponte ſua natas ripis declivibus umbras
Acceſſi, primumque pedis veſtigia tinxi.
Neſcio quod medio ſenſi ſub gurgite murmur,
Territaque inſiſto propioris margine ripæ.
Quo properas Arethuſa? ſuis [13] Alpheus ab undis,
[14] Quo properas? iterum [15] rauco mihi dixerat ore.
Sic ut eram fugio; tanto magis ille [16] premebat.
Ut [17] fugere accipitrem penna trepidante columbæ,
Ut ſolet accipiter trepidas urgere columbas.
Uſque ſub [18] Orchomenon, Pſophidaque, [19] Cyllenenque,
[20] Mænalioſque ſinus, gelidumque [21] Erymanthon, & [22] Elim
Currere ſuſtinui; nec me velocior ille:
Sed tolerare diu curſus ego viribus impar
Non poteram; longi patiens erat ille laboris.
Per tamen & campos, & opertos arbore montes,
Saxa quoque, & rupes, & qua via nulla, cucurri.
[23] Sol erat a tergo, vidi præcedere longam

An-

1 Expoſcit. 2 Sine cura, & læta: 3 Omnes fontes Nymphis ſacri eſſe dicuntur. 4 Achaia. 5 Sylvas, in quibus feræ ſaliunt. 6 Elegit aptas ad venandum ſylvas, aut luſtravit. 7 Tetendit retia: per quæ ſignificat ſe venatricem fuiſſe. 8 Rediiſſem e ſylva juxta Stymphalum, qui Arcadiæ in Peloponneſo mons eſt & urbs. 9 Aquarum vertigine. 10 Claras uſque ad arenam. 11 Poterat numerari propter aquæ perſpicuitatem. 12 Fluere. 13 Fluvius eſt Elidis. 14 Anaphora. 15 Rauca voce: quale murmur ſolet eſſe fluentium aquarum. 16 Urgebat. 17 Sc. *ſolent*. His autem ſimilitudinibus & Arethuſæ fugientis, & Alphei perſequentis celeritas declaratur. 18 Arcadiæ urbes, non procul a Mantinea. 19 Arcadiæ mons, in quo natus Mercurius, inde dictus Cyllenius. 20 Mænal, eſt Arcadiæ mons Pani ſacer. 21 Eſt & hic Arcadiæ mons, & ſylva. Item fluvius in Alpheum defluens. 22 Oppidum Arcadiæ. 23 Sol poſt terga erat, ideo ante me umbras

Ante pedes umbram, [24] niſi ſi timor illa [25] videbat:
Sed certe ſonituque pedum terrebat, & ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
[26] Feſſa labore fugæ, Fer opem, [27] deprendimur, inquam,
[28] Armigeræ Diana tuæ, cui ſæpe dediſti
[29] Ferre tuos arcus, incluſaque tela pharetra.
Mota [30] dea eſt, ſparſiſque ferens e nubibus unam
Me [31] ſuper iniecit. [32] Luſtrat caligine tectam
Amnis, & [33] ignarus circum cava nubila quærit:
Biſque locum, quo me dea texerat, inſcius ambit,
Et bis [34] Io Arethuſa, Io Arethuſa vocavit.
Quid mihi tunc animi miſeræ fuit? Anne quod agnæ,
Si qua lupos audit circum ſtabula alta frementes!
Aut lepori, qui vepre [35] latens hoſtilia cernit
Ora canum, nulloſque audet dare corpore motus?
Non tamen [36] abſcedit, neque enim veſtigia cernit
Longius ulla pedum: [37] ſervat nubemque, locumque.
Occupat obſeſſos [38] ſudor mihi frigidus artus,
Cœruleæque cadunt toto de corpore guttæ,
Quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
Ros cadit & citius, quam nunc tibi, facta renarro,
In [39] latices mutor: ſed enim cognoſcit amatas
Amnis aquas, [40] poſitoque viri, quod ſumpſerat, ore,
Vertitur in proprias, ut ſe mihi miſceat, undas.
[41] Delia rupit humum: [42] cæcis ego merſa cavernis
Advehor Ortygiam, quæ me cognomine [43] divæ
Grata mihi ſuperas eduxit prima ſub auras.

bras jaciebat. 24 Niſi perterrita mihi eam umbram videre videbar.
25 Videre faciebat: timore enim oculi ſæpe decipiuntur. 26 Defatigata fugiendi labore Dianam rogavi, ut mihi opitularetur.
27 Comprehendimur. *Deprehendi* enim proprie dicuntur, qui mali aliquid committentes inveniuntur.
28 Quæ tibi arma ſubminiſtrat, gerit. 29 Ferendos. 30 Diana.
31 Anaſtrophe. 32 Circuit: me nube coopertam Alpheus circuit.
33 Neſcius ubi eſſem.
34 Anaphora. 35 Occultus [illegible] ſpinis. 36 Alpheus. 37 Cuſtodit, obſervat. 38 Sudor, qui ex nimio labore provenit, calidus eſſe ſolet: qui vero ex nimio timore, frigidus. 39 Aquas. 40 Depoſita figura ac forma virili.
41 Diana, quæ una cum Apolline in inſula Delo nata eſt.
42 Occultis terræ foraminibus.
43 Dianæ. Nam & *Delia* & *Ortygia*, ab eadem inſula, Diana cognominatur.

X V I I.

Triptolemus docet artem arandi, & ſerendi: Lyncus in lyncem: Pieri filiæ in picas mutantur.

[1] Hac Arethuſa tenus. Geminos [2] dea fertilis angues
Curribus admovit, frænisque coercuit ora;

Et

1 Hactenus Arethuſa fuit locuta.
2 Ceres fertilitatis Dea. Vide ſupra v. *Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris*. Cap. X.

Et medium cœli terræque per aera vecta eſt,
Atque levem currum Tritonida miſit in [3] urbem
[4] Triptolemo, partimque [5] rudi data ſemina juſſit
Spargere humo, partim poſt tempora longa [6] recultæ.
Jam ſuper Europen ſublimis, & [7] Aſida terram.
Vectus erat [8] juvenis, [9] Scythicaſque advertitur oras.
Rex ubi Lyncus erat: regis ſubit ille penates.
[10] Qua veniat, cauſamque viæ, nomenque rogatus,
Et patriam. Patria eſt clara mihi, dixit. Athenæ;
Triptolemus nomen; veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras: patuit mihi [11] pervius æther.
[12] Dona fero Cereris, latos quæ ſparſa per agros,
Frugiferas meſſes, alimentaque mitia reddant.
Barbarus invidit, tantique ut muneris autor
Ipſe ſit, hoſpitio recipit, ſomnoque gravatum
Aggreditur [13] ferro: conantem [14] figere pectus
[15] Lynca Ceres fecit, rurſuſque per aera juſſit
[16] Mopſopium juvenem ſacros agitare [17] jugales.
[18] Finierat doctos e nobis [19] maxima cantus:
At [20] Nymphæ viciſſe [21] deas Helicona colentes
[22] Concordi dixere ſono. Convitia [23] victæ
Cum facerent, Quoniam, [24] dixit, certamine vobis
Supplicium meruiſſe parum eſt, [25] maledictaque culpæ
Additis, [26] & non eſt patientia libera nobis:
[27] Ibimus in pœnas, &, qua vocat ira, ſequemur.
Rident [28] Phœonides [29] ſpernuntque minantia verba,
Conatæque loqui, & magno clamore protervas
[30] Intentare manus, pennas exire per ungues
Aſpexere ſuos, operiri brachia plumis:

Al-

3 Athenas, a Pallade Tritonia nominatas, cui hæc urbs ſacra. Vide infra Lib. VI. verſ. 1.

4 Triptolemus a Cerere ſerendi artem edoctus, accepit ab ea currum quem alati dracones trahebant, quo vectus mox per maria, ac terras, mortalibus novæ hujus agriculturæ rationem impertivit.

5 Incultæ terræ. 6 Aratæ, vel novali agro, qui altero demum anno, aut etiam tertio recoluntur.

7 Aſiam. 8 Triptolemus.

9 Ad Septentrionem. *Scythæ* enim populi ſunt ad Septentrionem.

10 Per quæ loca & quomodo.

11 Penetrabilis aer. 12 Frumentum. 13 Enſe. 14 Transfigere.

15 Accuſativus eſt Græcus. *Lynx* autem fera eſt maculoſa Baccho dicata. 16 Triptolemum Athenienſem. Mopſopus, vel Mopſus olim regnavit Athenis. 17 Dracones eidem jugo ſubjectos. 18 Pieri filiæ, Nympharum ſententia, a Calliope, Muſarum præſtantiſſima, ſuperatæ, cœperunt & Nymphas & Muſas ipſas convitiis inſectari: quam rem quidem ægre ferentes Muſæ, eas in picas converterunt, quæ ingenitam retinuiſſe videntur loquacitatem. 19 Calliope, cui uni ſummam certaminis dederamus, ut Muſa, quæ hic loquitur, dixit ſupra v. *Surgit, & immiſſos* &c. Cap. X. 20 Najades, quæ certamina dirimerent, ut narratur ſupra v. *Cedemus Sylvis* &c. Cap. IX.

21 Muſas Heliconem habitantes.

22 Una omnium ſententia.

23 Pieri filiæ. 24 Calliope.

25 Convitia, contumelias.

26 Quoniam has contumelias pati non poſſumus. 27 Vox pœnis ac ſuppliciis afficiemus. 28 Pæonis neptes. *Pæonis* enim Evippe mater fuit. 29 Contemnunt.

30 In nos frequenter intendere,

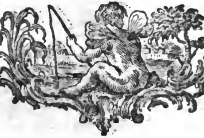
quod

Alteraque alterius rigido concreſcere roſtro
Ora videt, volucreſque novas 31 accedere ſylvis.
32 Plangere dumque volunt, per brachia mota levatæ,
Aere pendebant, nemorum 33 convitia, picæ.
Nunc quoque in alitibus 34 facundia priſca remanſit,
Raucaque garrulitas, 35 ſtudiumque immane loquendi.

quod minantes facere ſolent.

31 Adjici, adjungi. 32 Et dum pectora ſua manibus plangere vellent, in aere levatæ pendere cœperunt. 33 Quæ in nemoribus convitia jactare non deſinunt.

34 Loquacitas priſtina. 35 Maxima cupiditas garriendi.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER SEXTUS.

SYNOPSIS.

Arachne mutata in araneam: Hæmus & Rhodope in montes: Pygmæa in gruem: Antigone in ciconiam; Cynaræ filiæ in ſaxa; Dii varias in formas: Niobe in ſcopulum: Ruſtici in ranas: Tereus in upupam: Procne in hirundinem: Philomela in luſciniam: Marſyas in flumen: Humerus Pelopis eburneus. Orithyiæ raptus: Zetes & Calais, alati.

I.

Arachne, lanificii peritiſſima, Minervam provocat ad certamen.

[1] Præbuerat dictis [2] Tritonia talibus aures:
Carminaque Aonidum, juſtamque [3] probaverat iram.
[4] Tum ſecum, [5] *Laudare parum eſt, laudemur & ipſæ:*
Numina nec ſperni ſine pœna noſtra ſinamus,
Mæoniæque animum fatis intendit [6] Arachnes.
Quam ſibi [7] laniſicæ non cedere laudibus artis
Audierat. Non illa [8] loco, nec origine gentis

Cla-

1 Certamina Muſarum cum Pieri filiabus cum Pallas audiviſſet, forte ei in mentem venit, qua pœna & ipſa Arachnen, Lydiam puellam, quæ ſe Pallade ipſa lanificii peritiorem eſſe contendebat, afficerit.
2 A Tritone fluvio Bœotiæ, ubi primum in virginali habitu apparuit. 3 Laudaverat. 4 Sc. *dixit*, aut *locuta eſt*. 5 Non ſatis eſt alias laudare, niſi & nos laudemur. 6 *Arachne* Mœonia, vel Lydia fuit puella, Idmonis filia, lanificii peritiſſima, quæ cum ſe Palladi anteferret, eamque in certamen provocare auſa eſſet, ab ipſa quidem, in anum converſa, admonetur, ut ab incepto deſiſtat, ac temeritatis ſuæ veniam a Dea ſuppliciter petat. Cæterum Arachne ea admonitione inſolentior facta, nullo pacto Minervæ cedere animum induxit. Quare Dea indignata, depoſita vetulæ forma, & in certamen deſcendit, & Arachnen ſuperatam in araneam commutavit; quæ priſtinæ artis non immemor, tenuiſſimas telas nunquam contexere deſiſtit. Hoc vero in deſcribendo certamine Poeta multas exponit transformationes. Nam utraque telam, quam conficit, variis imaginibus diſtinguit: prior Minerva, dehinc Arachne. 7 Lanificii.
8 Sic *Cic. Loco* nobilis & celebri. *Sall.* Natus haud obſcuro *loco*. *Locus* enim ſæpe accipitur pro natalibus, vel genere. *Locus* pro-

p.ie

Clara, ſed arte fuit. Pater huic [9] Colophonius Idmon,
[10] Phocaico bibulas tingebat murice lanas:
Occiderat mater; ſed & hæc de plebe, ſuoque
[11] Æqua viro fuerat. Lydias tamen illa per urbes
[12] Quæſierat ſtudio nomen memorabile: quamvis
Orta domo parva, parvis habitabat Hypæpis.
Hujus ut aſpicerent opus admirabile, ſæpe
Deſeruere ſui Nymphæ vineta [13] Timoli:
Deſeruere ſuas Nymphæ [14] Pactolides undas.
Nec factas ſolum veſtes ſpectare juvabat:
Tunc quoque cum fierent. Tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes;
Seu digitis ſubigebat opus, repetitaque [15] longo
Vellera [16] mollibat nebulas æquantia tractu;
Sive levi teretem [17] verſabat pollice fuſum;
Seu pingebat acu; [18] ſcires a Pallade doctam.
Quod tamen ipſa negat: [19] tantaque [20] offenſa magiſtra;
Certet, ait, mecum: [21] nihil eſt quod victa recuſem.
[22] Pallas anum ſimulat, [23] falſoſque in tempora canos
Addit, & infirmos baculo quoque ſuſtinet [24] artus.
Tunc ſic orſa loqui: *Non omnia [25] grandior ætas
Quæ fugiamus habet. Seris venit [26] uſus ab annis.*
Conſilium ne ſperne meum: tibi fama petatur
Inter mortales faciendæ maxima telæ.
[27] Cede deæ: veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.

prie dicitur, quicquid aliquid contiſet. 9 *Colophon* Lydiæ urbs eſt, Apollinis oraculo clara. 10 Phocaica purpura. Eſt enim *murex* piſcis, ex cujus ſanguine purpureus conficitur color. 11 Par, æqualis.

12 Lanificii induſtria & diligentia comparaverat. 13 Tmoli montis Lydiæ, vitibus conſiti.

14 Pactoli, Lydiæ fluvii, arenis aureis clariſſimi, alii. 15 Longa productione. Lanæ enim illæ ſic protrahebantur, ut nebulæ videri poſſent. 16 Mollia reddebat.

17 Volvebat, i. filabat: v. *Aut ducunt lanas, aut ſtamina pollice verſans*. Lib. IV. Cap. I.

18 Scire poſſes. 19 Quanta eſt Pallas etc. 20 Non agnoſcens Palladem magiſtram. 21 Nulla eſt pœna, quam ego victa recuſare velim. 22 Ab naſtæ *quaſſatione* dicta, i. ut quidam volunt, vibratione, quod ſit bellicoſa: πάλλειν enim apud Græcos ſignificat *quatere*. 23 Simulatos. 24 Membra, quæ infirma eſſe fingebat.

II.

Pallas provocationem accipit: ambæ ad opus ſe accingunt.

Aſpicit hanc [1] torvis, inceptaque fila relinquit,
Vixque manus [2] retinens, [3] confeſſaque vultibus iram,
Talibus [4] obſcuram reſecuta eſt Pallada dictis:

5 Men-

1 Adde *oculis*. 2 A verberando Deam. 3 Et præ ſe ferens ac oſtendens indignationem vultus mutationibus. 4 Diſſimulantem ſe, & alieno ſchemate latentem: *reſecuta* autem pro *proſecuta*, eſt ac reſpondit.

5 Mentis inops, longaque venis 6 confecta ſenecta,
Et 7 nimium vixiſſe diu nocet. Audiat iſtas.
Si qua tibi nurus eſt, ſi qua eſt tibi filia, voces,
Conſilii ſatis eſt in me mihi: neve monendo
Profeciſſe putes, eadem eſt ſententia nobis.
Cur non ipſa venit? cur hæc certamina vitat?
Tum dea, Venit, ait: formamque removit anilem,
8 Palladæque exhibuit. Venerantur numina Nymphæ,
9 Mygdonideſque nurus: ſola eſt interrita 10 virgo.
Sed tamen erubuit, ſubituſque 11 invita notavit
Ora rubor, rurſuſque 12 evanuit: ut ſolet aer
Purpureus fieri, cum primum 13 Aurora movetur,
Et breve poſt tempus 14 candeſcit ſolis ab ortu.
15 Perſtat in incepto, 16 ſtolidæque cupidine 17 palmæ
18 In ſua fata ruit: neque enim Jove 19 nata recuſat,
Nec monet ulterius, nec jam certamina differt.
Haud mora: conſiſtunt diverſis partibus ambæ.
Et 20 gracili geminas 21 intendunt ſtamine telas.
22 Tela jugo juncta eſt; ſtamen ſecernit arundo;
Inſeritur medium 23 radiis 24 ſubtemen acutis,
Quod digiti 25 expediunt: 26 atque inter ſtamina ductum
Percuſſo feriunt inſerti 27 pectine dentes.
28 Utraque feſtinat, 29 cinctæque ad pectora veſtes
Brachia docta movent, 30 *ſtudio* 31 *fallente laborem*.
32 Illic & Tyrium quæ purpura ſenſit ahenum
Texitur, & tenues parvi diſcriminis umbræ:
33 Qualis ab 34 imbre ſolet percuſſus 35 ſolibus 36 arcus
Inficere ingenti 37 longum curvamine cœlum;

In

5 Stolida ac demens.
6 Exhauſta, evacuata omnibus & animi & corporis viribus.
7 Significat eam delirare.
8 Et oſtendit ſe Palladem eſſe.
9 E Phrygia enim multæ convenerant mulieres, ut Arachnes opera ſpectarent, quæ omnes, præter ſolam Arachnen, veneratæ ſunt Deam Palladem. 10 Arachne.
11 Ipſius Arachnes invitæ ora.
12 Subito abiit. 13 Aurora incipit oriri. 14 Candidus & albus fit. 15 Perſeverat in incepta pertinacia, ut cum Pallade contendat.
16 Ipſa Arachne ſtolida.
17 Victoriæ. 18 Intellige hic *perniciem*, *ſortemque exitialem*.
19 Pallas. 20 Tenui, ſubtili.
21 Dirigunt, ordiuntur.
22 Mirandam utriuſque oſtendit celeritatem. Jugum autem dicitur lignum illud, quo textores telam convolvunt. Videtur Ovidius expreſſiſſe formam jugi, ſub quo ignominiæ gratia victi hoſtes mitti ſolebant. Quod fiebat haſtis defixis duabus in terra, tertiaque ad ſummum earum deligata, idque potiſſimum apud Romanos, quoties hoſtes, traditis armis, deditionem facerent. 23 *Radius*, inſtrumentum eſt, quo textores ſubtemen inſerunt ſtamini. 24 Quod ſtamini inſeritur. 25 Aptant, accommodant. 26 Periphraſis eſt ſubtegminis. Id enim dentibus pectinis inculcatur. 27 Inſtrumento textorio. 28 Et Pallas & Arachne.
29 Habentes ſubductas veſtes, quo magis prompte eſſent.
30 Cupiditate. 31 Minuente.
32 Purpura Tyria nobiliſſima intexitur, ſeu purpurea fila. Nam *Tyrus* Phœnicia inſula eſt, ubi olim pretioſiſſima purpura fiebat.
33 Hac ſimilitudine oſtenditur, quam variis telæ illæ coloribus diſtinctæ eſſent. 34 Poſt imbrem, i. pluviam. 35 Solis radiis.
36 Iris. 37 Longam aeris partem. De Iride ſic etiam *Virg.* 5. Æn.

In quo diverſi niteant cum mille colores,
38 Tranſitus ipſe tamen ſpectantia lumina fallit.
39 Uſque adeo quod tangit idem eſt, tamen ultima diſtant.
Illic & 40 lentum filis immittitur aurum,
Et 41 vetus in tela 42 deducitur argumentum.

Æn. Illa viam celerans per mille coloribus arcum, Nulli viſa cito decurrite tramite Virgo. 38 Unius coloris ad alium tranſitus oculos decipit: quia cum ſint diverſi, iidem tamen eſſe videntur.

39 In tantum is, qui alii conjungitur, color ſimilis ei eſt, ut idem eſſe videatur, cum tamen diſtet & differat. 40 Flexibile.

41 Antiqua fabula. 42 Effingitur. Proprie enim deduci fila dicuntur, cum in longum protrahuntur.

III.

Arachne & Pallas telæ ſuæ metamorphoſes varias intexunt.

1 Cecropia Pallas 2 ſcopulum Mavortis in arce
Pingit, & antiquam de terræ nomine litem.
3 Bis ſex cœleſtes medio Jove ſedibus altis
4 Auguſta gravitate ſedent: 5 ſua quemque deorum
Inſcribit facies. Jovis eſt regalis imago.
6 Stare deum pelagi, longoque ferire tridente
Aſpera ſaxa facit: medioque e vulnere ſaxi
Exiluiſſe 7 fretum; quo pignore 8 vendicet urbem.
9 At ſibi dat clypeum, dat acutæ cuſpidis haſtam,
Dat galeam capiti; defenditur 10 ægide pectus,
Percuſſamque ſua ſimulat de cuſpide terram.

1 Athenienſi arce, a *Cecrope*, Athenarum rege. 2 Areopagum, qui *Martis villa* dicitur: ἄρειος enim *Martius*, & πάγος *villa* dicitur, eſt Athenis promontorium, idcirco a *Marte* cognominatum, quod is Halirrhotium, Neptuni filium, eo in loco interfecit, propter Alcippen ejus filiam. Telam autem Palladis primum deſcribit Poeta, in cujus initio & Areopagus erat depictus, & Dii judices erant effecti, qui ſententiis deciderent, utrum Pallas an Neptunus urbi illic conditæ nomen imponere deberet. De hoc enim contendebatur. Dii autem ſic ſtatuerunt, ut, qui rem humano generi commodiorem inveniſſet, is urbi nomen imponeret. Cum igitur Neptunus tridente percuſſiſſet terram, equus exilivit. Pallas vero haſtæ cuſpide terra percuſſa; olivam in lucem eduxit, quæ mortalibus commodior judicata, Palladem victricem effecit. 3 Majores Dii gentium.

4 Sacra majeſtate. *Auguſtum* enim dicitur augurio conſecratum.

5 Unuſquiſque Deorum propria effingitur figura. 6 Neptunum ſtantem pingit. 7 Aquarum ſcaturiginem. *Ferum* alii legunt, i. equum, ut apud Virg. Lib. 2. Æn. *Inque ferri curvam*, &c. Poteſt autem Neptunus in primo certamine equum procreaſſe, quando Pallas oleam protulit, ac poſtea, amiſſa victoria, indignatus, aquarum diluvium immiſiſſe videri. 8 Suam ac propriam eſſe affirmet. 9 Pallas ita ſe ipſam in tela effingit, ut & clypeo, & ægide, & haſta & galea armata eſſe videatur.

10 *Ægis* munimentum eſt pectoris Minervæ cum capite Meduſæ, quo in bello potiſſimum utitur.

[11] Edere cum [12] baccis fœtum [13] canentis olivæ,
Mirarique deos. [14] *Operis victoria finis.*
Ut [15] tamen exemplis intelligat æmula laudis,
[16] Quod pretium [17] ſperet pro tam [18] furialibus auſis:
Quatuor in partes certamina quatuor addit,
Clara colore ſuo, [19] brevibus diſtincta ſigillis.
Threiciam Rhodopen habet angulus unus, & Æmum
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam,
Nomina ſummorum ſibi qui tribuere [20] deorum.
[21] Altera [22] Pygmææ [23] fatum miſerabile matris
Pars habet: hanc Juno juſſit certamine victam
Eſſe gruem, [24] populiſque ſuis indicere bellum.
Pinxit & Antigonen auſam contendere quondam
Cum magni conſorte Jovis, quam regia Juno
In volucrem vertit: nec profuit Ilion illi,
Laomedonve pater, ſumptis quin candida pennis
Ipſa ſibi plaudat crepitante ciconia roſtro.
Qui ſupereſt ſolus [25] Cinyran habet angulus [26] orbam,
Iſque gradus templi natarum membra ſuarum
Amplectens, ſaxoque [27] jacens lacrymare videtur.
Circuit extremas oleis [28] pacalibus oras.
Is [29] modus eſt, operique ſua facit [30] arbore finem.

11 Emittere. 12 *Baccæ* proprie dicuntur fructus olivæ. 13 Quæ cana & ſubalba videtur. 14 In fine telæ victoriam ſuam Pallas effinxit. 15 Quamvis victoria Palladis operi finem impoſuerit, adjecit tamen in quatuor telæ angulis exempla quorundam in Deos impiorum, ex quibus facile cognoſcere poſſet Arachne, quam pœnam & ipſa expectare deberet.

16 Quam pœnam. 17 Exſpectare debeat. 18 Pro tam furioſa temeritate. 19 Parvis ſignis.

20 Jovis & Junonis. 21 In ſecundo telæ angulo depicta erat mutatio Pygmeæ mulieris in gruem, quod ſe, ut pulchriorem, Junoni præferre ablata eſſet. 22 Pygmeæ mulieris. *Pygmæi* enim ſunt populi, montana Indiæ incolentes, quorum longiſſimi pedes duos non excedunt. Hi aſſiduum cum gruibus bellum gerere dicuntur. 23 Sortem miſerabilem. 24 Pygmæis, a quibus ipſa originem ducebat.

25 *Cinyras*, Aſſyriorum rex, filias habuit pulcherrimas, quæ ſe Junoni præferre auſæ fuerunt: quare indignata Juno eas in gradus templi ſui commutavit, ac patrem, gradus ipſos pro aliarum corporibus amplectentem, itidem in ſaxum commutavit.

26 Liberis privatum.

27 Adhærens. 28 Paciferis ac pacem ſignificantibus. 29 Finis.

30 Oliva.

IV.

Deſcribitur Arachnes tela. Pallas victam ſe dolens, eam ferit, & convertit in araneam.

[1] Mæonis eluſam deſignat imagine tauri
Europam: verum taurum, freta vera putares.
Ipſa videbatur terras ſpectare relictas,

Et

1 Arachne Mæonia ſive Lydia. Fabulas in Arachnes tela depictas narrat Poeta.

Et comites clamare ſuas, tactumque vereri
Aſſilientis aquæ, 2 timidaſque recondere plantas.
Fecit & 3 Aſterien aquila luctante teneri:
4 Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Juppiter implerit gemino Nycteida fœtu;
5 Amphitryon fuerit, cum te 6 Tirynthia cepit.
7 Aureus ut Danaen, 8 Aſopida luſerit ignis,
9 Mnemoſynen paſtor, varius 10 Deoida ſerpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, juvenco
11 Virgine in Æolia poſuit: tu viſus 12 Enipeus,
Gignis Aloidas; 13 aries Biſaltida fallis.
Et te flava comas frugum 14 mitiſſima mater
Senſit equum: te ſenſit equum 15 crinita colubris
16 Mater equi volucris: ſenſit Delphina 17 Melantho.
Omnibus his faciemque ſuam, faciemque locorum
Reddidit. Eſt illic 18 agreſtis imagine Phœbus:
19 Utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
Geſſerit; ut paſtor 20 Macareida luſerit Iſſen.
21 Liber ut Erigonem falſa deceperit uva:
Ut Saturnus equo 22 geminum Chirona 23 crearit.
Ultima pars telæ 24 tenui circumdata limbo
Nexilibus flores hederis habet intertextos.
Non 25 illud Pallas, non illud carpere Livor

Poſſit

2 Europa timida videbatur retrahere pedes ab aquæ tactu. Vide ſupra finem Lib. 2.

3 Addidit & Aſterien, in coturnicem mutatam, & a Jove aquilæ forma induto, raptam. 4 Jupiter in Satyrum converſus, Antiopam, Nyctei filiam, compreſſit, quæ geminos Amphionem & Zethum pepeériſſe fingitur. 5 Jupiter Alcmenæ amore captus, in Amphitryonem illius maritum converſus, cum ea concubuit, Herculemque ex eo concubitu ſuſcepit. 6 Dicitur Alcmena Tyrinthia, ab urbe Tyrinthia Argis vicina, in qua educatus Hercules Tyrinthius quoque appellatur. 7 Danae, Acriſii Argivorum regis filia, a Jove, in aureas guttas mutato, compreſſa Perſeum genuit, ut audivimus Lib. 4.

8 Æginam Aſopi filiam: nam Jupiter, in ignem converſus, Æginam, Aſopi fluvii filiam, compreſſit, & ex ea Æacum ſuſcepit.

9 Nam paſtoris habitu Mnemoſynem compreſſiſſe ajunt, atque inde novem Muſas genuiſſe.

10 Hanc Proſerpinam volunt.

11 Neptunus in juvencum verſus compreſſit Arnen Æoli filiam. Apoſtrophe ad Neptunum. 12 Mutatus in fluvium Enipeum genuit Othum & Ephialtem ex Iphimedia Aloei uxore. 13 In arietem mutatus compreſſit Theophanem Biſaltidis filiam. 14 Ceres. 15 Pro crinibus colubros ac ſerpentes habens. 16 Et Meduſa mater equi alati Pegaſi. Vide ſupra Lib. IV. v. *Pegaſon & Fratrem*, &c. Cap. XII. a te in equum mutato; compreſſa eſt. Anaphora. 17 *Melantho* Deucalionis filia fuit, quam Neptunus, in Delphinum converſus, cognovit, ac filium, nomine Delphum, ſuſcepit. 18 Apollo, divinitate privatus propter interfectos Cyclopas, Admeti, regis Theſſaliæ, armenta pavit. 19 Apollo interdum in accipitrem, interdum in leonem ſe commutaſſe in Arachnes tela videbatur. 20 Iſſen Macarei filiam, quam Apollo in paſtorali habitu vitiavit. 21 Bacchus in uvam verſus. 22 Qui ab anteriore parte homo, a poſteriore equus videbatur. 23 Nempe ex Philyra. 24 Subtili faſcia. Eſt enim *limbus* faſcia ultimam veſtis partem ambiens. *Virg. Sidoniam picto Chlamydem circumdata limbo.*

25 Arachne perfecta tela, cum Minerva irata eam percuſſiſſet, ſuſpen-

ſpem-

Poſuit opus. Doluit ſucceſſu [26] flava virago,
Et rupit pictas, cœleſtia crimina veſtes:
Utque [27] Cytoriaco radium de monte tenebat,
[28] Ter quater [29] Idmoniæ frontem percuſſit Arachnes.
Non tulit infelix: laqueoque [30] animoſa ligavit
Guttura. Pendentem Pallas miſerata levavit.
Atque ita, Vive quidem, pende tamen improba, dixit;
[31] Lexque eadem pœnæ, ne ſis ſecura futuri,
[32] Dicta tuo generi, ſeriſque nepotibus eſto.
Poſtea diſcedens ſuccis [33] Hecateidos herbæ
Sparſit: & extemplo [34] triſti medicamine tactæ
Defluxere comæ; cum quis & naris, & aures;
Fitque caput minimum: toto quoque corpore parva eſt.
In latere [35] exiles digiti pro cruribus hærent;
Cætera venter habet, de quo tamen illa remittit
Stamen, & [36] antiquas exercet aranea telas.

ſpendio ſe affecit. Sed in ul imo caſu, propter ſtudium, quod a Dea acceperat, in araneam verſa eſt. 26 Pallas formoſa. 27 Radium buxeum. 28 Sæpius. 29 Vide ſupra. *Pater huic Colophonius Idmon.* 30 Superba. 31 Et eadem pœna etiam poſteri tui afficiantur. 32 Statuta ſit. 33 Herbæ venenoſæ inventæ ab Hecate Perſæ filia alii aconitum, alii cicutam volunt. 34 Noxio. 35 Tenues. 36 Et priſtinas conficit telas, quæ quidem & ipſæ araneæ dicuntur. *Araneus* vero maſc. gen. ſemper de animalibus dicitur.

V.

Niobe Latonam contemnit. Ejus oratio impietatis, & arrogantiæ plena.

Lydia tota fremit, Phrygiæque per oppida facti
Rumor it, & magnum ſermonibus occupat orbem.
[1] Ante ſuos Niobe thalamos cognoverat illam.
Tum cum [2] Mæoniam virgo [3] Sipylumque colebat:
Nec tamen admonita eſt pœna popularis Arachnes
Cedere cœlitibus, verbiſque [4] minoribus uti.
[5] Multa dabant animos: ſed enim nec [6] conjugis arces,
Nec genus amborum, magnique potentia regni,
Sic placuere illi (quamvis ea cuncta placerent)
Ut ſua progenies: & feliciſſima matrum
Dicta foret Niobe, ſi non ſibi viſa fuiſſet.
Nam ſata Tireſia venturi præſcia [7] Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: [8] Iſmenides ite frequentes,

Et

1 Niobe cognoverat hanc Arachnen ante nuptias ſuas cum Amphione Thebarum rege. 2 Lydiam. 3 Oppidum Lydiæ. 4 Humanioribus, moderatioribus. 5 Multa eam ſuperbam faciebant. 6 Regnum & arces mariti ſui Amphionis. 7 Filia fuit Tireſiæ vatis, paternæ artis periciſſimi, a qua *Mantua* urbs fuit appellata. 8 Sic Appellantur Thebanæ mulieres ab Iſmeno Bœotiæ flu-

Et [9] date Latonæ, [10] Latonigeniſque duobus
Cum prece thura pia, [11] lauroque innectite crinem.
[12] Ore meo Latona jubet. Paretur: & omnes
[13] Thebaides juſſis ſua tempora frondibus ornant,
Thuraque dant ſanctis, & verba precantia flammis.
Ecce! venit comitum Niobe celeberrima turba,
Veſtibus intexto Phrygiis [14] ſpectabilis auro,
Et, quantum ira ſinit, formoſa: movenſque decoro
Cum capite immiſſos humerum per utrumque capillos,
Conſtitit, utque oculos circumtulit [15] alta [16] ſuperbos,
Quis furor [17] auditos, inquit, [18] præponere viſis
Cœleſtes? aut, cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc ſine [19] thure meum eſt? Mihi Tantalus [20] autor,
[21] Cui licuit ſoli ſuperorum tangere menſas;
[22] Pleïadum ſoror eſt genitrix mea; maximus Atlas
Eſt avus, [23] ætherium qui fert cervicibus axem,
Juppiter [24] alter avus, [25] ſocero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ, me regia Cadmi
Sub domina eſt: [26] fidibuſque mei [27] commiſſa mariti
Mœnia cum populis a meque, viroque reguntur.
In quamcunque domus [28] adverti lumina partem,
Immenſæ ſpectantur opes: [29] accedit eodem
Digna dea facies; huc natas adjice ſeptem,
Et totidem juvenes, & [30] mox generoſque, nuruſque.
Quærite nunc, habeat quam noſtra ſuperbia cauſam:
Quoque modo audetis [31] genitam [32] Titanida Cæo
Latonam præferre mihi, cui maxima quondam
Exiguam ſedem pariituræ terra negavit?
[33] Nec cœlo, nec humo, nec aquis [34] dea veſtra recepta eſt.
[35] Exul erat mundo, donec miſerata vagantem,

Hoſ-

fluvio. 9 Sacrificate. 10 Et Apollini & Dianæ. 11 Et caput lauro coronate. 12 Latona loquitur ore meo, & hoc vobis mandat. 13 Thebanæ mulieres. 14 Spectatu digna. 15 Elata. 16 Superba Niobe oculos altos circumtulit. Eleganter. 17 Auditos Deos.

18 Præferre Diis, quos quotidie videtis, n. mihi, & conjugi.

19 Cultu, ſacrificio. 20 Pater. Niobe enim Tantali filia fuit.

21 Cui ex hominibus ſoli conceſſum fuit epulis Deorum accumbere. 22 Niobes mater Taygeta fuit, una ex Pleiadibus, Atlantis filiabus. 23 De Atlante, vide ſupra Lib. IV. v. *Conſtit Heſperio* &c. Cap. IX. 24 Paternus: nam Tantalus Jovis fuit filius ex Plute.

25 Amphion enim filius fuit Jovis ex Antiopa. 26 Amphion tantum muſica valuiſſe narratur, & cithara, ut ſaxa illum ſequerentur, quibus omnium primus Thebas una cum Zetho fratre munivit.

27 Compoſita, conſtructa.

28 Converti. 29 Ad idem adjungitur. 30 Brevi hinc expectandos. 31 Latona filia fuit Cæi gigantis, quæ a Jove compreſſa, Apollinem ſimul & Dianam concepit.

32 Neptem Titanum, a quibus gigantes originem traxerunt.

33 Nunquam Latona locum invenit, ubi parere poſſet. Juno enim omnes terras jurejurando obſtrinxerat, ne Latonæ parturienti locum præberent. 34 Cum quodam contemptu hæc a Niobe dicuntur. 35 A toto exulabat mundo.

Hoſpita tu terris erras, Ego, dixit, in undis,
36 Inſtabilemque locum Delos dedit. Illa duorum
Facta parens: uteri pars hæc eſt ſeptima noſtri.
Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo.
Hoc quoque quis dubitet? Tutam me copia fecit.
Major ſum, quam cui poſſit fortuna nocere:
Multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
Exceſſere metum mea jam bona. Fingite demi
Huic aliquid populo natorum poſſe meorum:
Non tamen ad numerum redigar ſpoliata duorum.
Ite ſatis propere ſacris; laurumque capillis
Ponite. Deponunt, & ſacra 37 infecta relinquunt.
38 Quodque licet, tacito venerantur murmure numen
Latona. 39 Turba quantum diſtabat ab 40 orba,
Indignata dea eſt, 41 ſummoque in vertice 42 Cynthi,
Talibus eſt dictis gemina cum prole locuta:

36 Quia Delos crebris terræ motibus quatiebatur, aut quod hæc inſula, quæ in tempus ſub aquis latuerat, ut ajunt, tum primum juſſu Neptuni emerſit, quo Latona parturiens locum haberet. Vocatur inde Delos erratica, v. *Non hac o juvenis* &c. Cap. VIII. 37 Non facta, non finita. 38 Et quod poſſunt etiam Niobe prohibente.
39 Multitudine liberorum Latona adeo eſt indignata, quam ipſa Niobe propter liberorum multitudinem ab orbitate aberat: vel potius, quam ipſa Latona ab orbitate aberat: id enim maxime Dea indignabatur, quod a Niobe, perinde ut minus fœcunda, contemneretur. 40 A muliere liberis carente. *Orbus* enim dicitur, qui aliqua re cara privatus eſt. Unde & oculis & filiis privati orbi vocantur. 41 In alto cacumine.
42 Montis Deli, unde & Apollo *Cynthius*, & Diana *Cynthia* vocantur.

VI.

Latona de Niobe graviter cum filiis queritur. Apollo & Diana Niobes liberos interficiunt.

1 En! Ego veſtra parens, vobis 2 animoſa creatis,
Et niſi Junonis nullis ceſſura dearum,
An dea ſim dubitor: perque omnia ſecula 3 cultis
Arceor, o nati, niſi vos ſuccurritis, aris.
Nec dolor hic ſolus! diro convivia facto
4 Tantalis adjecit; voſque eſt poſtponere natis
Auſa ſuis, & me (quod in ipſam recidat!) 5 orbam
Dixit, & exhibuit linguam ſcelerata 6 paternam.
7 Adjectura preces erat his Latona relatis:

De-

1 Hac oratione Latona Apollinem ſimul & Dianam incendit ad ulciſcendam injuriam a Niobe acceptam. 2 Magnanima, ac ſuperba. 3 Exornatis altaribus.
4 Tantali filia, ſc. Niobe.
5 Vocavit carentem filiis. Hoc autem Niobe non dixit, ſed duos tantum illam liberos peperiſſe: quod ægerrime Latona tulerat: & ideo crimen amplificat. 6 Patris Tantali ob garrulitatem puniti, cum Deorum epulis adhibitus eorum arcana vulgaſſet. 7 Cum hæc La-

Deſine, Phœbus ait, [8] pœnæ mora longa querela eſt.
Dixit idem [9] Phœbe, celerique per aera lapſu
Contigerant tecti [10] Cadmeida nubibus arcem.
[11] Planus erat, lateque patens prope mœnia campus,
[12] Aſſiduis pulſatus equis: ubi turba rotarum,
Duraque [13] mollierat ſubiectas ungula glebas.
Pars ibi de ſeptem genitis Amphione fortes
Conſcendunt in equos, [14] Tyrioque rubentia ſucco
Terga premunt: auro gravidis moderantur habenis.
E quibus [15] Iſmenos, qui matri [16] ſarcina quondam
Prima ſuæ fuerat, dum certum flectit in orbem
[17] Quadrupedis curſu, ſpumantiaque ora coercet,
(Hei mihi!) conclamat: medioque in pectore fixa
Tela gerit, frenisque manu moriente remiſſis
In latus a dextro paulatim [18] defluit [19] armo.
Proximus audito ſonitu [20] per inane [21] pharetræ
[22] Fræna dabat [23] Sipylus: veluti cum [24] præſcius imbres
Nube fugit viſa, pendentiaque undique rector
Carbaſa deducit, ne qua levis effluat aura.
Fræna tamen dantem non evitabile telum
Conſequitur: [25] ſummaque tremens cervice ſagitta
Hæſit, & [26] extabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat pronus, per crura [27] admiſſa, jubaſque
Volvitur, & calido tellurem ſanguine fœdat.
Phædimus infelix, & aviti nominis hæres
Tantalus, ut ſolito finem impoſuere labori,
Tranſierant ad opus [28] nitidæ juvenile palæſtræ:
Et jam [29] contulerant [30] arcto luctantia nexu
Pectora pectoribus, cum tento [31] concita nervo,
Sicut erant juncti, [32] trajecit utrumque ſagitta.
Ingemuere ſimul; ſimul incurvata dolore
Membra ſolo poſuere; ſimul ſuprema jacentes

Lu-

Latona retuliſſet, preces adjectura erat. 8 Pœna in longum protrahitur juſtis querimoniis. 9 Diana, quæ eadem eſſe cum Luna dicitur.

10 Thebanam arcem a Cadmo exſtructam, vel ipſas Thebas.

11 Deſcribit locum, in quo Niobes filii & equos agitare, & ſe exercere conſueverant. 12 Aſſiduo equorum curſu. 13 In pulverem reſolverat. 14 Purpura Tyria: ſignificat autem ephippia purpurea fuiſſe. 15 Ab *Iſmeno*, Bœotiæ fluvio, ſic appellatus. 16 Primum uteri onus. Nam primogenitus erat.

17 Equi. 18 Decidit. 19 Equi.

20 Per aerem. 21 Sagittæ.

22 Equum currere permittebat, & ſic fugere cœpit. 23 Eſt hoc unius ex filiis nomen. De Sipylo Mæoniæ urbe vide infra v. *In patriam rapta eſt* &c. Cap. VII.

24 Præcognoſcens futuram tempeſtatem. 25 In colli ſummitate.

26 Eminebat, extra ſtabat, quo ſignificat collum ſagitta fuiſſe tranſfixum. 27 N. in curſum.

28 Palæſtræ nitidæ oleo, quo inungebant ſe palæſtritæ ſive luctatori. Sic Mar. *Sufficit in nonam nitidis octava palæſtris*. Unde alibi *Ovidius* eadem ratione dixit *unctæ dona palæſtræ*. *Palæſtra* autem Latine dicitur lucta: dictam volunt ἀπὸ τῆς πάλης, i. *a pulvere*, quo luctatorum corpora perfundebantur. 29 Luctari cœperant. 30 Stricte amplexu.

31 Sagitta emiſſa, impulſa.

32 Transfixit.

Lumina 33 verſarunt; animam ſimul 34 exhalarunt.
Aſpicit Alphenor, laniataque pectora 35 plangens
Evolat, ut gelidos complexibus 36 allevet artus.
Inque pio cadit officio: nam Delius illi
Intima 37 fatifero rupit 38 præcordia 39 ferro.
Quod ſimul eductum eſt, pars eſt pulmonis in 40 hamis
Eruta: cumque anima cruor eſt effuſus in auras.
At non 41 intonſum ſimplex Damaſicthonia vulnus
42 Afficit: ictus erat qua 43 crus eſſe incipit, & qua
Molia 44 nodoſus facit 45 internodia 46 poples.
Dumque manu 47 tentat 48 trahere 49 exitiabile telum,
Altera per jugulum 50 pennis tenus acta ſagitta eſt:
Expulit hanc ſanguis, ſeque ejaculatus in altum
Emicat, & longe terebrata proſilit 51 aura.
Ultimus Ilioneus non profectura precando
Brachia ſuſtulerat: Diique o 52 communiter omnes,
Dixerat, 53 ignarus non omnes eſſe rogandos,
Parcite. Motus 54 erat, cum jam revocabile telum
Non fuit. Arcitenens; minimo tamen occidit ille
Vulnere, non alte percuſſo corde ſagitta.

33 Volverunt oculos, ut ſolent morientes.
34 Expiraverunt. Nota ſpondæum in quinto pede, quo artificioſe morientis, gemitus exprimitur.
35 Lanians & percutiens pectora ſua ob mortem fratrum.
36 Extollat. 37 Mortifero.
38 Inteſtina, quæ cordi prætenduntur. 39 Spiculo. 40 Una cum telo hamato. 41 Largo crinitum.
42 Conficit, interficit. 43 Significat genu illius fuiſſe percuſſum. Nam a genu crus incipit, & protenditur a genu uſque ad talos, ex tibia & ſura conſtans.
44 Quia totum genu ex oſſibus & nervis conſtat. 45 Spatia inter duos nodos ſita. 46 Poſterior genu pars eſt. 47 Conatur.
48 Extrahere. 49 Peſtiferum, exitiale. 50 Uſque ad pennas.
51 Aere. 52 Ac ſi cum Plauto diceret, *O Dii omnes ſuperi, inferi, & medioxumi.* 53 Sola enim Latona cum Apolline & Diana placanda erat. 54 Apollo precibus Ilionei, ultimi Niobes filii, motus erat: verum jam ſagittam miſerat irrevocabilem.

VII.

Furit Niobe. Ejus filiæ ſagittis conficiuntur. Ipſa ſtupens ſaxum rigeſcit.

Fama mali, populique dolor, lacrymæque ſuorum,
Tam ſubitæ matrem certam 1 fecere ruinæ,
2 Mirantem potuiſſe, iraſcentemque quod auſi
Hoc eſſent ſuperi, quod tantum 3 juris haberent.
Nam pater Amphion, ferro per pectus 4 adacto,
Finierat moriens pariter cum 5 luce dolorem.
6 Heu! Quantum hæc Niobe Niobe 7 diſtabat ab illa!
Quæ

1 Admonuerunt, certiorem fecerunt. 2 Sc. *Deos tot filios ſuos interficere.* 3 Poteſtatis. 4 Impulſo gladio. 5 Vita. 6 Epiphonema.
7 Differebat.

Quæ modo [8] Latois populum ſummoverat aris,
Et [9] mediam tulerat greſſus reſupina per urbem
[10] Invidioſa ſuis: at nunc miſeranda vel [11] hoſti,
Corporibus [12] gelidis incumbit, & ordine nullo
Oſcula diſpenſat natos ſuprema per omnes.
A quibus ad cœlum [13] liventia brachia tollens,
Paſcere crudelis noſtro, Latona, dolore,
Paſcere, ait, ſatiaque meo tua pectora luctu,
Corque [14] ferum ſatia, dixit: per funera ſeptem
[15] Efferor; exulta, [16] victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? Miſeræ mihi plura ſuperſunt
Quam tibi felici: poſt tot quoque funera vinco.
Dixerat: & ſonuit contento nervus ab arcu,
Qui præter Nioben unam, conterruit omnes.
Illa malo eſt audax: ſtabant cum veſtibus [17] atris
Ante [18] toros fratrum [19] demiſſo crine ſorores.
E quibus una trahens hærentia [20] viſcere tela,
[21] Impoſito fratri moribunda relanguit ore.
Altera ſolari miſeram conata parentem
Conticuit ſubito, duplicataque vulnere [22] cæco eſt.
[23] Oraque compreſſit, niſi [24] poſtquam ſpiritus ibat.
Hæc fruſtra fugiens collabitur; illa [25] ſorori
Immoritur; latet hæc; illam trepidare videres,
Sexque [26] datis letho, diverſaque vulnera paſſis,
Ultima reſtabat, quam toto corpore mater,
Tota veſte tegens, Unam, [27] minimamque relinque,
De multis minimam poſco, clamavit, & unam.
Dumque rogat, pro qua rogat, [28] occidit. Orba reſedit
[29] Exanimes inter natos, natasque, virumque,
Diriguitque [30] malis: [31] nullos movet aura capillos;
In vultu color eſt ſine ſanguine; lumina mœſtis
Stant immota [32] genis; nihil eſt in imagine vivum.
Ipſa quoque interius cum duro lingua palato
[33] Congelat, & venæ [34] deſiſtunt poſſe moveri.
Nec flecti [35] cervix, nec brachia reddere geſtus,

Nec

8 A Latonæ altaribus. 9 Confer cum verſ. ſuper. *Cum capite immiſſos* &c. Cap. V.
10 In ſe invidiam concitans.
11 Etiam inimicis, non ſolum amicis. 12 Mortuis. 13 Ex nimio planctu. 14 Crudele.
15 Ad ſepulturam feror. Videbatur enim ſibi Niobe una cum filiis ſepties quaſi efferri. 16 Voti compos. 17 Pullis, nigris.
28 Lectulos, in quibus erant ad funus compoſiti ut efferrentur.
19 Diſſolutis capillis, ut fieri in luctu ſolet. 20 In viſceribus.
21 Unde patet, eam inter oſculandum fratrem periiſſe. 22 Occulto, quod non apparebat.
23 Et os clauſit. 24 Niſi dum ſpiritum emittebat; tunc enim os non compreſſerat, ſed apertum tenebat. 25 Sc. *inhærens*. 26 Interfectis. 27 Supple *natu*.
28 Mortua eſt ea, pro qua rogat. 29 Mortuos filios, & filias, & maritum Amphionem. 30 Infortuniis ac liberorum acerbiſſima morte. 31 Jam enim in ſaxum fuerat commutata. 32 Genæ & mœroris & lætitiæ ſunt indices.
33 Frigida & dura fit. 34 Deſinunt poſſe palpitare: carebant enim pulſu. 35 Collum. Synecdoche: eſt enim *cervix* pars colli

po-

Nec pes ire poteſt; [36] intra quoque viſcera ſaxum eſt:
[37] Flet tamen, & validi circumdata [38] turbine venti
In [39] patriam rapta eſt, ubi fixa cacumine montis
[40] Liquitur; & [41] lacrymis etiam nunc marmora manant.

poſterior. 36 Etiam inteſtina ſaxea fuerunt effecta. 37 Quamvis Niobe in ſaxum fuerit mutata, flere tamen videtur. 38 Impetu vehementis venti. Eſt enim turbo ventus cum fragore violentus, proxima quæque proſternens. 39 Sipylum, Mæoniæ caput, quod ante Tantalis vocabatur. Vide is ſupra verſ. *Tum cum Mæoniam* &c. Cap. V. 40 Liqueſcit. 41 Emittunt lachrymas.

VIII.

Agricolæ in ranas mutati.

[1] Tunc vero cuncti manifeſtam numinis iram
Fœmina virque timent: cultuque impenſius omnes
Magna gemellipara venerantur numina [2] divæ.
[3] Utque fit, a facto propiore priora [4] renarrant.
E quibus unus ait: [5] Lyciæ quoque fertilis agris
Non [6] impune [7] deam veteres [8] ſprevere coloni.
Res obſcura quidem eſt [9] ignobilitate virorum,
Mira tamen: vidi præſens ſtagnumque locumque
[10] Prodigio notum. Nam me jam grandior ævo,
[11] Impatienſque viæ genitor, deducere [12] lectos
Juſſerat inde boves, gentiſque illius eunti
Ipſe ducem dederat: cum quo dum paſcua [13] luſtro,
(Ecce!) lacu medio ſacrorum nigra favilla
Ara vetus [14] ſtabat tremulis circundata cannis.
[15] Reſtitit; & pavido, faveas mihi, murmure dixit
Dux meus: & ſimili, faveas mihi, murmure dixi.
[16] Naiadum, [17] Faunique foret tamen ara rogabam,

18

1 Narraturus Poeta quomodo Latona a quibuſdam Lyciæ ruſticis bibere prohibita, eos in ranas everterit, more ſuo quædam interſerit.

2 Latonæ, quæ uno eodemque partu gemellos, i. Apollinem & Dianam peperit. Sic. 5. Faſt. *Stravit humum tellus, ſiſtit impetus illi Curva gemellipara ſpicula ferre Deæ.* Et *Plautus* eas, quæ uno eodemque partu naſcuntur, *gemellipara fœtum* vocat. 3 Ac quemadmodum fieri ſolet. 4 Commemorant Thebani. 5 Latona cum Apollinem Dianamque peperiſſet, iram Junonis fugiens, in Lyciam uſque una cum infantibus pervenit, ubi feſſa ſitique confecta, cum bibere e quodam lacu vellet, a ruſticis quibuſdam, pedibus aquam proculcantibus, Prohibita fuit. Qua injuria Dea indignata, eos omnes in ranas mutavit. *Lycia* autem eſt Aſiæ regio finitima Lydiæ.

6 Non ſine ſupplicio, ſed cum maxima pœna: nam in ranas omnes fuerant mutati.

7 Latonam.

8 Contempſerunt. 9 Ruſtici enim erant viliſſimi. 10 Nobilem miraculo. 11 Qui viæ laborem propter ſenectutem ferre non poterat. 12 Electos, egregios.

13 Circumeo ad eligendos boves.

14 Erecta erat. 15 Subſtitit.

16 Nympharum fontium, a *νάω*, *fluo*, quod in *fluentis* habitent. Merito dubitat & rogat cujuſnam Dei ſit ara, quia eſt peregrinus.

17 Dei ſylveſtris.

[18] Indigenæve dei: cum talia [19] retulit hoſpes.
Non hac, o juvenis, [20] montanum numen in ara eſt:
Illa ſuam vocat hanc, cui quondam [21] regia conjux
Orbe interdixit, quam vix [22] erratica Delos
Errantem accepit, tunc cum [23] levis inſula [24] nabat.
Illic incumbens cum Palladis [25] arbore palmæ,
[26] Edidit invita [27] geminos Latona [28] noverca.
Hinc quoque Junonem fugiſſe [29] puerpera fertur,
Inque ſuo portaſſe ſinu duo numina natos.
Jamque [30] Chimæriferæ, cum Sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciæ, longo dea feſſa labore,
[31] Sydereo ſiccata ſitim collegerat æſtu,
Uberaque [32] ebiberant avidi [33] lactantia nati.
Forte lacum [34] mediocris aquæ proſpexit in imis
Vallibus: agreſtes illic [35] fruticoſa [36] legebant
Viminacum [37] juncis, [38] gratamque paludibus ulvam.
Acceſſit, poſitoque genu Titania terram
Preſſit, ut hauriret gelidos potura liquores.
[39] Ruſtica turba vetat. Dea ſic affata vetantes,
Quid prohibetis aquas? uſus communis aquarum eſt.
Nec ſolem [40] proprium natura, nec aera fecit,
Nec [41] tenues undas: ad [42] publica munera veni.
Quæ tamen ut deris, ſupplex peto. Non ego noſtros
Abluere hic artus, laſſataque membra parabam,
Sed [43] relevare ſitim: caret [44] os humore loquentis,
Et fauces [45] arent, vixque [46] eſt via vocis in illis.
[47] *Hauſtus aquæ mihi nectar erit, vitamque fatebor*

Ac-

18 Qui non aliunde venerit, ſed ibi ortus eſt, ubi colitur: ut *homines indigenæ* vocantur, qui non aliunde venerunt, ſed in ipſis locis, quæ habitant, originem habuerunt.

19 Reſpondit. 20 Qualis eſt Faunus. 21 Juno regis Deorum hominumque uxor. Nam Juno (ut diximus) cum reſciviſſet Latonam ex Jove concepiſſe, illam per totum terrarum orbem exagitavit, ita ut nuſquam conſiſtere poſſet.

22 Quæ errare, inſtabiliſque eſſe ideo fingitur, quia crebro terræ motu vexabatur Vide ſupra verſ. *Inſtabilemque Locum Delos* &c. Cap. V. 23 Quia levis erat. 24 Fluitabat. *Nare* enim proprie dicuntur animata: *fluitare* inanimata.

25 Oliva. Significat autem illam & palmæ & olivæ innixam peperiſſe. 26 Peperit. 27 Apollinem & Dianam. 28 Contra voluntatem Junonis, quæ noverca eſſe videbatur Apollinis & Dianæ, cum Jovis ſit uxor. 29 Cum jam peperiſſet.

30 Chimeras, i. capras ferentis. Chimera mons eſt Lyciæ, cujus pars ſumma leonibus, media igne, infima ſerpentibus infeſtatur. Hinc Poetæ fabulati ſunt Chymeram eſſe monſtrum triforme. 31 Calore Solis. Nam quamvis *ſydus* proprie vocetur ſignum ex multis ſtellis conſtans: tamen interdum pro Sole ponitur. 32 Exuxerant. 33 Lac emittentia. 34 Nec magnæ, nec parvæ. 35 Parva, utpote e fruticibus naſcentia. Sunt enim *frutices* medii inter herbas & arbores.

36 Colligebant. 37 Herbis paluſtribus ſine nodo. 38 In paludibus naſcentem. 39 Ruſticorum multitudo prohibet.

40 Privatum.

41 Labiles aquas. 42 Quæ nullius quidem ſunt, ſed omnium.

43 Diminuere & levem facere.

44 Os meum, quo vobiſcum loquor. 45 Siccæ ſunt. 46 Et vix emittere vocem poſſunt. 47 Potus aquæ mihi loco nectaris ac ſuaviſſimus erit.

Accepiſſe: [48] *ſimul vitam* [49] *dederitis in undis.*
Hi [50] quoque vos moveant, qui noſtro brachia [51] tenduñt
Parva [52] ſinu: & caſu tendebant brachia nati.
Quem non blanda deæ potuiſſent verba movere?
[53] Hi tamen orantem [54] perſtant prohibere, minaſque
Ni procul abſcedat, convitiaque inſuper addunt.
Nec ſatis eſt: ipſos etiam pedibuſque, manuque,
Turbavere lacus, imoque e gurgite mollem
Huc illuc limum ſaltu [55] movere [56] maligno.
Diſtulit [57] ira ſitim: neque enim jam [58] filia Cœi
Supplicat indignis, nec dicere ſuſtinet [59] ultra
Verba [60] minora Dea; tollenſque ad ſidera palmas,
[61] Æternum ſtagno dixit, vivatis in iſto.
Eveniunt optata deæ. Juvat eſſe ſub undis,
Et [62] modo tota cava ſummergere membra palude,
Nunc proferre caput, ſummo modo gurgite nare;
Sæpe ſuper ripam ſtagni conſiſtere: ſæpe
In gelidos reſilire lacus: ſed nunc quoque [63] turpes
Litibus exercent linguas, pulſoque pudore,
Quamvis ſint [64] ſub aqua, ſub aqua maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca eſt, inflataque colla tumeſcunt,
Ipſaque dilatant [65] patulos convitia rictus,
Terga caput tangunt, colla [66] intercepta videntur:
[67] Spina viret; venter, pars maxima corporis, albet;
Limoſoque novæ ſaliunt in gurgite ranæ.

48 Poſtquam mihi vitam aquis inſtauraveritis.
49 Dinſtole. 50 Infantes enim, Apollinem & Dianam, illis oſtendit, ut ſaltem eorum ætate moveantur: 51 Extendunt, porrigunt. 52 E noſtro gremio.
53 Ruſtici. 54 Perſeverant, & inſtant.
55 Commoverunt.
56 Ipſi maligni. 57 Ira fuit cauſa differendæ & ad tempus ſedandæ ſitis. 58 Latona. Supra *Titania*, v. *Vallibus: agreſtes* &c. Cap. VIII. 59 Ulterius. 60 Humiliora. 61 Semper, & in æternum. Nomen pro adverbio poſitum.
62 Eleganter ranarum & naturam & corpus deſcribit Poeta.
63 Contumelioſas. 64 Animadverte quodammodo ranarum coaxationem hac repetitione *ſub aqua, ſub aqua*. 65 Hiantia ora.
66 De medio reciſa: nam ranæ collo carent. 67 Tergum viride eſt.

I X.

Marſyas victus ab Apolline. Pelopis humerus eburneus.

Sic [1] ubi neſcio quis Lycia de gente virorum
Rettulit; [2] exitium [3] *Satyri* [4] reminiſcitur alter

Quem

1 Ignobilis ergo fuit, qui hanc retulit fabulam. 2 Calamitoſum exitum. 3 Marſyas fuit Satyrus, tibiis inflandi adeo peritus, ut cum Apolline certare ſit auſus, quem ſuperatum, indignatus Apollo, pelle atque cute privavit. Ex ejus vero corpore tantus defluxit ſanguis, ut a terra exceptus, in fluvium fuerit commutatus, qui a Satyri nomine *Marſyas* fuit appellatus. 4 In memoriam reducit, comme-

[5] Quem [5] Ttitoniaca [6] Latous arundine victum
[7] Affecit pœna. [8] Quid me mihi detrahis? inquit:
Ah! piger: ah! [9] non eſt, clamabat, tibia tanti.
Clamanti cutis eſt ſummos direpta per artus,
Nec quicquam niſi vulnus erat: cruor undique manat,
Detectique patent nervi; trepidæque ſine ulla
Pelle [10] micant venæ. Salientia viſcera poſſes,
Et perlucentes numerare in pectore [11] fibras.
Illum ruricolæ ſylvarum numina Fauni,
Et Satyri fratres, & tunc quoque clarus [12] Olympus,
Et Nymphæ flerunt, & quiſquis montibus illis
Lanigeroſque greges, armentaque [13] bucera pavit,
Fertilis immaduit, madefactaque terra caducas
[14] Concepit lacrymas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquas, vacuas emiſit in auras.
Inde petens rapidum ripis [15] declivibus æquor,
Marſya nomen habet, Phrygiæ [16] liquidiſſimus amnis.
Talibus exemplis redit ad [17] præſentia dictis
Vulgus: & extinctum cum ſtirpe Amphiona luget.
[18] Mater in invidia eſt: hanc tunc quoque dicitur unus
Fleſſe [19] Pelops, humeroque ſuas a pectore poſtquam
Deduxit veſtes, [20] ebur oſtendiſſe ſiniſtro:
Concolor huic humerus naſcendi tempore dextro,
[21] Corporeuſque fuit, manibus mox [22] cæſa paternis
Membra ferunt junxiſſe deos: aliiſque repertis,
[23] Qui locus eſt juguli medius, ſummique lacerti,

De-

memorat. 5 Tibia a Tritonia, i. Pallade, primum inventa. Quam poſtea ob deformitatem vultus, ex flatu intumeſcentis, ab eadem Dea rejectam, Satyrus, i. Marſyas excepit, ejuſque cantu (ut diximus) Apollinem provocavit. Sic enim ipſa Pallas 9. *Faſt.* ait: *Prima terebrate per rara foramina buxo, Ut daret, effeci, tibia longa ſonos.* Et mox: *Inventam Satyrus primus miratur, & uſum Neſcit, & afflatam ſentit habere ſonum. Et modo dimittit digitos, modo concipit auras: Jamque inter Nymphas arte ſuperbus erat. Provocat & Phœbum: Phœbo ſuperante pependit: Cæſa receſſerunt a cute membra ſua.*

6 Apollo Latonæ filius. 7 Punivit. 8 Cur meam mihi pellem eripis? 9 Ut ego hac pœna affici debeam. 10 Palpitant. 11 Venulas minores. 12 Fuit hic quoque Satyrus. 13 Boves valde cornutos: βȣ enim particula eſt intenſiva, κέρας autem eſt cornu. 14 Excepit. 15 Pronis, inclinatis. 16 Puriſſimus, limpidiſſimus. 17 Mala & infortunia Amphionis & Niobes. 18 Niobes enim ſuperbia cauſa fuit mortis liberorum. 19 Erat hic frater Niobes. *Pelops* enim Tantali fuit filius, quem coctum pater Diis epulandum cum appoſuiſſet, ut, an omnia ſcirent, experiretur, omnes quidem, præter unam Cererem, ab eo abſtinuerunt, collectiſque in unum Pelopis membris, evocata a Mercurio anima ejus ab inferis, priſtinæ ipſum vitæ reſtituerunt. Sed cum ei ſiniſtrum deeſſe humerum animadvertiſſent, eburneum affixerunt, & ſic Pelops integer vitæ fuit reſtitutus. Tantalus vero ad inferos detruſus ſiti in aquis, ac fame in ſumma pomorum copia laborat. 20 Purpureas ac ſibi convenientes: illis enim depoſitis, pullas ac lugubres ſumpſit.

21 Ex carne: nam corpus proprie viventium, caro mortuorum dicitur. 22 Trucidata. 23 Humerus, qui medius eſt inter jugulum & brachii ſummitatem.

Deſuit, impoſitum eſt non comparentis in [24] uſum
[25] Partis ebur; factoque Pelops fuit integer [26] illo.

24 In locum & officium. 25 Humeri non inventi. 26 Illo Deorum beneficio.

X.

Tereus, Thraciæ rex, Procnen Pandionis Athenarum regis filiam, ducit.

Finitimi proceres [1] coeunt; [2] urbeſque propinquæ
[3] Oravere ſuos ire ad [4] ſolatia reges,
[5] Argoſque, & [6] Sparte, [7] Pelopeiadeſque Mycenæ,
Et nondum torvæ [8] Calydon [9] inviſa Dianæ,
[10] Orchomenoſque [11] ferax., & [12] nobilis ære Corinthos,
[13] Meſſeneque [14] ferox, [15] Patraque, [16] humileſque Cleonæ,
Et Nelea [17] Pylos, nec adhuc Pintheia [18] Trœzen,
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab [19] Iſthmo,
Exteriuſque ſitæ bimari ſpectantur ab Iſthmo,
Credere quis poſſet? Solæ ceſſaſtis Athenæ.
Obſtitit officio bellum: [20] ſubvectaque ponto
Barbara Cecropios terrebant agmina muros.
[21] Threicius Tereus hæc auxiliaribus armis
[22] Fuderat; & clarum vincendo nomen habebat.
Quem ſibi [23] Pandion opibuſque viriſque potentem,
Et genus a magno ducentem ſorte [24] Gradivo,
[25] Connubio Prognes junxit. [26] Non pronuba Juno,
Non [27] Hymenæus adeſt, non illi [28] Gratia [29] lecto.

1 Conveniunt, congregantur.
2 Metonymia ſubjecti. 3 Oraverunt ut irent. 4 Ad conſolationem Pelopis, cujus ſoror Niobe cum omnibus liberis fuit extincta.
5 Urbs clariſſima Peloponneſis.
6 Regio Laconiæ. 7 *Mycenæ* urbs eſt Peloponneſi: quas Pelops auxiſſe fertur, ſeu potius poſteri Pelopis. 8 Urbis Æoliæ.
9 *Nondum inviſa*, i. odio habita. Vid. Lib. 8. de apro a Diana immiſſo in agros Calydonios.
10 Oppidum Arcadiæ. Vide ſupra Lib. V. verſ. *Ut ſolet accipiter* &c. Cap. XVI. 11 Fertilis.
12 Clara æreis vaſis, quæ *Corinthia* vocantur. 13 Urbs & regio Peloponneſi. 14 Quia pro libertate & imperio ſuo perpetua prope bella cum Lacedemoniis, ſub quorum poteſtate fuerunt, Meſſenii geſſere. 15 Urbs Achaiæ.
16 Urbs eſt Arcadiæ parva.
17 Quam Neleus Neſtoris pater rexit. 18 Quam Pittheus avus maternus Theſei nondum ſub imperio tenebat. 19 *Iſthmus* brevis dicitur terra inter duo maria conſtituta. 20 Adjecta mari Euxino. Reges enim Aſiæ bellum Athenienſibus indixerant. 21 Thracius, & Thraciæ rex. 22 Profligaverat, in fugam converterat. 23 Athenarum rex. 24 Marte. *Gradivus* enim Mars a Latinis dictus eſt, quod *graditim* in bellum eatur.
25 Sic *Virg.* 1. *Æn.* *Connubio jungam ſtabili*. 26 Nubentibus feliciter puellis Juno pronuba præeſſe creditur. Hinc colligitur, quale futurum ſit Terei & Prognes conjugium. 27 Nuptiarum Deus.
28 *Gratiæ* ſunt tres, Deæ perpetuæ Veneris comites, quæ a Græcis χάριτες vocantur, quarum nomina ſunt Aglaia, Thalia, Euphroſyne. 29 Illis nuptiis.

[30] Eumenides tenuere faces de funere raptas,
Eumenides ſtravere torum, tectoque [31] profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.
[32] Hac ave conjuncti Progne Tereuſque, parentes
Hac ave ſunt facti: gratata eſt ſcilicet illis
[33] Thracia, diiſque [34] ipſis grates egere; diemque
Quoque data eſt claro Pandione nata tyranno,
Quoque erat ortus [35] Itys, feſtum juſſere vocari.
[36] *Uſque adeo latet utilitas.* [37] Jam tempora Titan
Quinque per autumnos repetitis duxerat annis,
Cum blandita viro Progne. Si [38] gratia, dixit,
Ulla mea eſt; vel me viſendam mitte ſorori,
Vel ſoror huc veniat; rediturum tempore parvo
Promittes ſocero. Magni mihi muneris inſtar
[39] Germanam vidiſſe dabis. Jubet [40] ille carinas
In freta deduci; veloque & remige portus
[41] Cecropios intrat, [42] Piræaque littora tangit.
[43] Ut primum ſoceri data copia, dextera dextræ
Jungitur, infauſto committitur omine ſermo.

30 Furiæ infernales prætulerunt faces novæ nuptæ, quas de funere rapuerunt. 31 Execrandus: eſt enim avis peſſimi ominis bubo. Vide is ſupra Lib. V. verſ. *Ignavus bubo* &c. Cap. XIV. 32 Hoc augurio. 33 Thraces gratati ſunt, i. gratulati ſunt. 34 Tereus & Progne gratias Dii egerunt. 35 Terei & Prognes filius. 36 Epiphonema. 37 Jam quinque elapſi erant anni. 38 Si quid apud te poſſum. 39 Sororem Philomelam. 40 Tereus. 41 Athenienſes. 42 Atticum Piræum Athenienſium navale & portum.

43 Cum primum Tereus ad Pandionem ſocerum fuit admiſſus, & dextram dextræ junxit, & Prognes mandata referre cœpit.

X I.

Philomela, Procnes ſoror, in Thraciam deducitur a Tereo.

Cœperat adventus cauſas, mandata [1] referre
Conjugis, & celeres [2] miſſæ ſpondere recurſus.
Ecce! venit dives magno Philomela [3] paratu,
Divitior [4] forma: quales audire ſolemus
[5] Naiadas, & Dryadas mediis incedere ſylvis,
Si modo des illis cultus, ſimilemque paratus.
Non ſecus exarſit conſpecta [6] virgine Tereus,
Quam ſi quis [7] canis ignem ſupponat ariſtis,
Aut frondem, poſitaſque [8] cremet [9] fœnilibus herbas.
Jamque moras male fert, [10] cupidoque revertitur ore
Mandata ad Prognes, & [11] agit ſua vota ſub illa.

12

1 Veloces reditus. 2 Philomelæ: quæ quidem non fuerat miſſa, ſed ſi miſſa fuiſſet, celerem pollicebatur Tereus reditum. 3 Ornatu. 4 Pulchritudine. 5 Nymphas, quæ formoſiſſimæ eſſe videntur. 6 Philomela. 7 Flavis & jam aridis. 8 Comburat. 9 Impoſitas fœnilibus. 10 Ipſe cupidus ad mandata Prognes ore revertebatur, i. ad commemoranda Prognes mandata. 11 Sub ſimulatione Prognes

[12] *Facundum faciebat amor:* quotieſque rogabat
[13] Ulterius juſto; Prognen ita velle ferebat.
Addidit & lacrymas, tanquam mandaſſet & illas.
Proh ſuperi! [14] *Quantum mortalia pectora cæcæ*
Noctis habent! [15] Ipſo ſceleris molimine Tereus
Creditur eſſe pius, laudemque a crimine ſumit.
Quid quod idem Philomela cupit? patrioſque lacertis
Blanda tenens humeros, ut eat viſura [16] ſororem,
Perque ſuam contraque ſuam petit illa [17] ſalutem.
Vincitur [18] ambarum [19] genitor prece: gaudet, agitque
Illa patri grates, & [20] ſucceſſiſſe [21] duabus
Id putat infelix, quod erat [22] lugubre duabus.
[23] Jam labor exiguus [24] Phœbo reſtabat [25] equique
Pulſabant pedibus [26] ſpatium declivis [27] Olympi.
Regales epulæ menſis, & [28] Bacchus in auro
Ponitur: hinc placido tradunt ſua corpora ſomno:
[29] Lux erat: & [30] generi dextram complexus euntis
Pandion, comitem lacrymis commendat obortis:
Ut voluere ambæ, voluiſti tu quoque Tereu;
Hanc ego, chare gener, [31] quoniam pia cauſa coegit,
Do tibi: perque fidem, cognataque pectora ſupplex,
Per ſuperos oro, patrio ut [32] tuearis amore;
Et mihi [33] ſollicito [34] lenimen dulce ſenectæ,
Quamprimum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
Tu quoque quam primum, ([35] ſatis eſt procul eſſe ſororem)
Si pietas ulla eſt, ad me Philomela redito.
[36] Mandabat, pariterque ſuæ dabat oſcula natæ;
Et lacrymæ mites inter mandata cadebant.
Ut pignus fidei [37] dextras utraſque popoſcit,
Interque ſe datas junxit, [38] natamque nepotemque
Abſentes [39] pro ſe [40] memori, rogat, ore ſalutent:

voluntatis, ſua vota peragere conatur Tereus. 12 Eloquentem. Facundus dicitur, qui facit verbis quidquid vult. 13 Ultra quam honeſtum eſſet. 14 In quanta rerum omnium inſcitia hominum animi verſantur. Epiphonema. Vide infra vers. *Poſſe loqui, ex meritis* &c. Cap. XIV. 15 Ipſa præparatione.

16 Prognen. 17 Quia Tereo non ſolum ſtuprata, ſed etiam lingua fuit privata; oculis, quam manibus, ſibi eam contrectare videtur.

18 Terei & Philomelæ. 19 Pater Pandion. 20 Feliciter eveniſſe.

21 Sibi & Progne ſorori.

22 Triſte & luctus cauſa futurum. 23 Finis diei advenerat.

24 Apollini, qui interdiu in regendo Solis curru occupatus eſſe, per noctem vero quieſcere vulgo videtur. 25 Equi Solis jam pervenerant in occidentem cœli partem.

26 Partem. 27 Cœli deorſum vergentis, quo cum pervenerint equi Solis, in Oceanum deſcendere videntur. 28 Vinum. Inventor pro re inventa Metonymia efficientis.

29 Dies advenerat. 30 Terei diſcedere cupientis. 31 Pium enim eſt ſororem ſorori mittere videndam. 32 Defendas atque cuſtodias. 33 Anxio de filiæ abſentia.

34 Solamen. 35 Satis eſt, quod Progne longe a me abſit. 36 Hujuſmodi mandata dabat. 37 Et Terei & Philomelæ. 38 Et Prognen & Ityn. 39 Nomine ſuo, & verbis ſuis.

40 Ipſi generoſe.

41 Supremumque vale pleno ſingultibus ore
Vix dixit, timuitque ſuæ 42 praſagia mentis.
Ut ſimul impoſita eſt pictæ Philomela carinæ.
43 Admotumque fretum remis, tellusque repulſa eſt:
Vicimus, exclamat, mecum mea vota feruntur;
Exultatque, & vix animo ſua gaudia differt
Barbarus, & nuſquam 44 lumen deterquet ab illa.
Non aliter quam cum pedibus prædator aduncis
Depoſuit nido leporem 45 Jovis ales ab alto:
Nulla fuga eſt capto; 46 ſpectat ſua præmia raptor.

41 Et ultimo loco vix potuit dicere vale: Ita enim Pandion ſingultibus impediebatur, ut vix potuerit eloqui. 42 Divinationes. Eſt enim *præſaga mali mens*.

43 Hypallage eſt! remi enim mari, non mare remis admovetur. Tunc autem *remi* dicuntur *admoveri mari*, cum remigatur, navisque impellitur: & ſic in ſequenti, *Tellusque repulſa eſt*.

44 Oculos.

45 Aquila, quæ, quod nunquam fulmine tangitur, ſub Jovis tutela eſſe dicitur. 46 Ordo eſt & ſenſus: Non aliter Tereus ſpectabat Philomelam, quam Jovis ales raptor ſpectat ſua præmia, cum ipſe prædator depoſuit nido leporem aduncis pedibus.

X I I.

Philomela certiorem de Terei ſcelere ſororem ſuam facit.

1 Illa tremit velut agna pavens, quæ ſaucia cani
Ore 2 excuſſa 3 lupi, nondum ſibi tuta videtur.
Utque columba ſuo madefactis ſanguine plumis
4 Horret adhuc, 5 avidoſque timet, quibus hæſerat, ungues.
6 Mox ubi mens rediit, 7 paſſos laniata capillos,
Lugenti ſimilis, 8 cæſis plangore lacertis,
Intendens palmas, O 9 diris barbare factis,
O crudelis! ait. Nec te mandata parentis
Cum lacrymis movere piis, nec cura ſororis.
Si tamen hoc ſuperi cernunt, ſi numina divum
Sunt aliquid, ſi non periêrunt omnia mecum:
Quandocunque mihi pœnas dabis, ipſa pudore
10 Projecto tua facta loquar, 11 ſi copia detur,
In populos veniam; ſi ſylvis clauſa tenebor,
Implebo ſylvas, & conſcia ſaxa movebo.
Audiat hoc 12 æther, & ſi deus ullus in illo eſt.
Talibus ira feri poſtquam commota tyranni,
13 Nec minor ac metus eſt, cauſa 14 ſtimulatus utraque,
15

1 Philomela. 2 Ejecta. 3 Lupi enim canitie infecti eſſe videntur. 4 Tremit, quamvis accipitrem effugerit. 5 Avidi accipitris, qui columbas maxime infeſtat.

6 Sic *Ter. Iſtoc verbo animus mihi rediit*. 7 Cum Philomela ſparſos capillos laniaſſet. Lacerare autem crines in mœrore ſolent mulieres. 8 Percuſſis brachiis.

9 Nefandis ſceleribus. 10 Abjecto, depoſito. 11 Si potero.

12 Cœlum. 13 Non minor eſt metus, ne a Philomela ſorori proderetur ſcelus, quam ira. 14 Impulſus & ira & timore.

15 Quo fuit accinctus, vagina 16 liberat enſem.
Arreptamque comâ, flexis poſt terga lacertis
Vincla pati cogit: 17 jugulum Philomela parabat,
18 Spemque ſuæ mortis viſo conceperat enſe.
19 Hæc indignantem, & nomen patris 20 uſque vocantem,
21 Luctantemque loqui, comprenſam 22 forcipe linguam
23 Abſtulit enſe 24 ferox; radix 25 micat ultima linguæ,
26 Ipſa jacet, terræque tremens immurmurat atræ.
Utque ſalire ſolet 27 mutilatæ cauda colubræ;
28 Palpitat, & moriens dominæ veſtigia quærit.
29 Suſtinet ad Prognen poſt talia facta reverti,
Conjuge quæ viſo 30 germanam quærit: at ille
Dat gemitus fictos 31 commentaque funera narrat.
32 Et lacrymæ fecere fidem: velamina Progne
Deripit ex humeris auro fulgentia lato,
Induiturque 33 atras veſtes: & 34 inane ſepulcrum
Conſtituit, 35 falſiſque piacula manibus infert,
Et luget 36 non ſic lugendæ fata ſororis.
Signa 37 deus bis ſex acto 38 luſtraverat anno.
Quid 39 faciat Philomela? Fugam 40 cuſtodia claudit,
Structa 41 rigent ſolido ſtabulorum 42 mœnia ſaxo;
43 Os mutum facti caret indice. *GRANDE doloris*
Ingenium eſt, 44 miſeriſque venit ſolertia rebus.
Stamina barbarica ſuſpendit candida tela,
45 Purpureaſque notas filis intexuit albis,
Indicium 46 ſceleris, perfectaque tradidit 47 uni,
Utque ferat dominæ, geſtu rogat: illa rogata
Pertulit ad Prognen, nec ſcit quid tradat in illis.
48 Evolvit 49 veſtes ſævi 50 matrona tyranni,

Fortuna

15 Ita ſupra de Pyramo: *Quoque erat accinctus demiſit in ilia ferrum*. Lib. IV. Cap. II. 16 Vagina eripit enſem. 17 Ultro jugulum enſi objiciebat, ut citius interficeretur.

18 Mortem enim cupiebat Philomela. 19 Tereus. 20 Aſſidue, ſemper. 21 Conantem. 22 Inſtrumento fabrili, quo ferrum facile & capitur & tenetur.

23 Abſcidit. 24 Ipſe ferus, & crudelis. 25 Palpitat, motatur.

26 Lingua recisa. 27 Serpentis inciſæ in duas partes *Mutilati* vero dicuntur, quibus aliquod membrum fuit reciſum. 28 Salit, frequenter movetur. 29 Audet.

30 Sororem Philomelam.

31 Fictam Philomelæ mortem.

32 Effecerunt lacrymæ, ut Progne mortem Philomelæ veram eſſe crederet. 33 Pullas, lugubres.

34 Cadavere vacuum, quod Græci *cenotaphium* appellant. 35 Non veris, quia Philomela nondum mortua erat. 36 Ut mortua non erat lugenda, ſed ut viva erat vindicanda, & in libertatem aſſerenda.

37 Apollo. 38 Illuſtraverat duodecim Zodiaci ſigna, ſive circumierat, i. jam duodecim tranſierant menſes. 39 Facere poſſet.

40 Cuſtodes a Tereo appoſiti.

41 Aſpera ſunt, ita ut inde niſi per januam exitus non detur.

42 Parietes. 43 Os mutum ſcelus indicare non poteſt. 44 In adverſis rebus homines fiunt ſolertes, & ingenioſi. 45 Rubras literas.

46 A Tereo perpetrati. 47 Ex ancillis. 48 Explicat. 49 Telam illam candidam purpureis inſcriptam literis, a Philomela miſſam.

50 Progne, uxor crudelis Terei. *Matronæ* autem dicuntur principum & ditiorum uxores.

Fortunæque ſuæ [51] carmen miſerabile legit.
Et (mirum [52] potuiſſe) ſilet: dolor ora [53] repreſſit,
Verbaque quærenti ſatis indignantia linguæ
Defuerant; [54] nec flere vacat; [55] ſed faſque nefaſque
Confuſura ruit, [56] pœnæque in imagine tota eſt.

51 Litteras indices ſui infortunii. 52 Sc. Silere.
53 Compreſſit, continuit.
54 Nec flendi tempus habet.
55 Sed furit, omne jus & humanum & divinum perturbatura.
56 In imaginatione pœnæ, qua maritum afficiat.

XIII.

Procne Philomelam educit e carcere: Itym filium neci destinat.

Tempus erat, quo ſacra ſolent [1] Trieterica Bacchi
[2] Sithoniæ celebrare nurus: [3] nox conſcia ſacris.
Nocte ſonat [4] Rhodope tinnitibus æris [5] acuti,
Nocte ſua eſt egreſſa domo regina; deique
[6] Ritibus inſtruitur, [7] furialiaque accipit arma.
Vite caput tegitur, lateri cervina ſiniſtro
[8] Vellera dependent, humero [9] levis incubat haſta.
Concita per ſylvas, turba comitante ſuarum,
Terribilis Progne, furiiſque agitat doloris,
Bacche, [10] tuas ſimulat. Venit ad ſtabula [11] avia tandem
Exululatque [12] Evoeque ſonat, portaſque refringit;
[13] Germanamque rapit, raptæque inſignia [14] Bacchi
Induit, & vultus hederarum frondibus [15] abdit,
Attonitamque trahens intra ſua mœnia ducit.
Ut ſenſit tetigiſſe domum Philomela nefandam,
[16] Horruit infelix, totoque expalluit ore.
Nacta [17] locum Progne, [18] ſacrorum pignora [19] demit,
Oraque develat miſeræ pudibunda ſororis,
Amplexumque petit. Sed non attollere contra
Suſtinet hæc oculos, lacrymiſque indulget. At iram
Non capit ipſa ſuam Progne, fletumque ſororis
[20] Corripiens, Non eſt lacrymis hoc, inquit, agendum,
Sed ferro; ſeu, ſi quid habes, quod vincere ferrum
Poſ-

1 Triennalia, quod tertio quoque anno Bacchi ſacra celebrarentur. A *tribus* enim *annis*, qui ἔτη Græce dicuntur, *trieterica* fuerunt appellata. 2 Sithonia eſt regio Thraciæ. 3 Nocte enim ſacra Bacchi celebrabantur. 4 Mons Thraciæ. 5 Acute ſonantis.
6 Secundum ritus ſacrorum Bacchi. 7 Bacchica, quibus ſacra Bacchi celebrantes utebantur.
8 Cervinæ pelles. 9 Quæ pampinis ornata thyrſus vocatur. Vid. Lib. III. 10 Furias. 11 Devia, & ſylvis obſcura vetuſtis. 12 Et utitur Baccharum clamoribus.
13 Sororem Philomelam.
14 Baccharum habitus. 15 Abſcondit, ne agnoſceretur a quoquam. 16 Cum quodam horrore extimuit eorum recordatione, quæ a Tereo perpeſſa fuerat. 17 Sc. *ſecretum*. 18 Ornamenta ſacrificiorum Bacchi. 19 Revelat, detegit.
20 Reprehendens.

Poſſit. [21] In omnes nefas ego me germana paravi.
Aut ego cum facibus regalia teſta cremabo,
[22] Artificem mediis immittam Terea flammis,
Aut linguam, aut oculos, rapiam; aut per vulnera mille
[23] Sontem animam expellam, [24] Magnum eſt, quodcunque paravi;
[25] Quid ſit, adhuc dubito. [26] Peragit dum talia Progne,
Ad matrem veniebat Itys: quid [27] poſſit, ab illo
Admonita eſt, oculiſque tuens immitibus, Ah! Quam
Es ſimilis patri! dixit, nec plura locuta
[28] Triſte parat facinus, [29] tacitaque exæſtuat ira.
Ut tamen [30] acceſſit natus, matrique ſalutem
Attulit, & [31] parvis adduxit colla lacertis,
Miſtaque blanditiis puerilibus oſcula junxit:
Mota quidem eſt genitrix, [32] infractaque conſtitit ira,
[33] Invitique oculi lacrymis maduere coactis.
Sed ſimul ex nimia mentem pietate [34] labare
Senſit, [35] ab hoc iterum eſt ad vultus verſa ſororis:
[36] Inque vicem ſpectans ambos, Cur admovet, inquit,
Alter blanditias? rapta ſilet altera lingua?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa ſororem?
Cui ſis nupta vide [37] Pandione nata [38] marito:
[39] Degeneras: ſcelus eſt pietas in [40] conjuge Tereo.

21 Ad omne nefas perpetrandum. 22 Tereum tanti ſceleris autorem. 23 Nocentem, ſceleratam Terei animam e corpore expellam. 24 Sc. *ſupplicium* vel *malum*. 25 Sc. *futurum*. Non dum decrevi, quo malo Tereum affectura ſim. 26 Dum talia loquitur & minatur Progne. 27 Quo modo afficere Tereum poſſit ex Itys adventu cognovit: de illo enim interficiendo cogitavit. 28 Communem ſibi cum Tereo filium interficere, & coctum patri epulandum apponere cogitavit. 29 Tecta, occulta: neque enim Ity ſe ira tam aſſe oſtendebat. 30 Appropinquavit. 31 Amplexus eſt, circumdedit, conſtrinxit. Sic Lib. 9. *Adducta brachia dixit*, i. implicita, connexa: *Adductaque brachia ſolvit*. Cap. I. & II. 32 Ira, quam conceperat in filium Progne, ipſius blanditiis fracta eſt. 33 [illegible] Prognes invitæ. 34 Vacillare, & ad miſericordiam commoveri.

35 Ab hujus Itys aſpectu.

36 Et viciſſim, per vices.

37 Addubitatio. Se ipſam alloquitur Progne. Eſt autem emphaſis. Q. d. *Ego nata ſum e Pandione, viro generoſiſſimo, omnique virtute prædito rege.* 38 Q. d. Turpiſſimo, omniumque nefandiſſimo.

39 A tuis degeneras, ſi tantum ſcelus inultum patiaris.

40 In maritum Tereum.

X I V.

Procne mactatum filium Tereo apponit: Ipſa ejuſque ſoror, ac Tereus, in aves mutantur.

[1] Nec mora: traxit Ityn, veluti [2] Gangetica [3] cervæ

La-

1 Sc. eſt, i. cum primum aſſeruit ſcelus eſſe pietate in Tereum uti, Ityn traxit in partem domus ſecretiorem. 2 Indica, a *Gange*, maximo Indiæ fluvio. 3 Periphraſis eſt hinnuli.

Lactantem fœtum per ſylvas tigris opacas.
Utque domus altæ partem tenuere remotam,
[4] Tendentemque manus, & jam ſua fata videntem.
Et, *Mater*, *Mater*, clamantem, & colla petentem
Enſe ferit Progne, lateri qua pectus [5] adhæret.
Nec vultum vertit; ſatis illi [6] ad fata vel unum
Vulnus erat. Jugulum ferro Philomela reſolvit,
Vivaque adhuc, animæque aliquid retinentia membra
Dilaniat. Pars inde cavis [7] exultat ahenis;
Pars verubus ſtridet; manant [8] penetralia tabo.
His adhibet conjux [9] ignarum Terea [10] menſis.
Et patrii moris, [11] ſacrum mentita, quod [12] uni
Fas ſit adire viro, comites famuloſque [13] removit.
Ipſe ſedens [14] ſolio Tereus ſublimis [15] avito,
Veſcitur, inque ſuam [16] ſua viſcera congerit alvum.
Tantaque nox animi eſt, Ityn huc [17] accerſite, dixit.
[18] Diſſimulare nequit [19] crudelia gaudia Progne,
[20] Jamque ſuæ cupiens exiſtere nuncia cladis,
[21] Intus habes, quod poſcis, ait. Circumſpicit [22] ille,
Atque [23] ubi ſit, quærit. Quærenti, iterumque vocanti,
Sicut erat ſparſis furiali cæde capillis,
Proſiluit, Ityoſque caput Philomela cruentum
Miſit in ora patris: nec tempore maluit ullo
Poſſe loqui, & meritis teſtari gaudia [24] dictis.
[25] Thracius ingenti menſas clamore [26] repellit,
Vipereaſque [27] ciet [28] Stygia de valle [29] ſorores:
Et modo, ſi poſſet, [30] reſerato pectore, diras
[31] Egerere inde dapes, [32] demerſaque viſcera [33] geſtit;
Flet modo, ſeque vocat [34] buſtum miſerabile nati;
[35] Nunc ſequitur [36] nudo genitas Pandione ferro.
Corpore [37] Cecropidum pennis pendere putares.
[38] Pendebant pennis: [39] quarum petit altera ſylvas.

4 Ei ſupplicantem. 5 Adjungitur; ſignificat autem Ityn a matre inter latus & pectus fuiſſe percuſſum. 6 Ad mortem. 7 Fervet. Partem vero Ityos carnium elixam, partem toſtam fuiſſe ait. 8 Interiora ædium loca tabo & ſanie pueri occiſi fluunt. 9 Cædis filii inſcium. 10 His menſis Continens pro contento. 11 Sacrificium Athenienſe. 12 Soli marito.

13 Amandavit, dimiſit. 14 Sede avorum. 15 Suas carnes nam Itys ex Terei ſanguine fuerat conceptus. 16 Cecitas. Sic ſupra; *Proh Superi, quantum mortalia pectora cææ Noctis habent!*

17 Advocate. 18 Non poteſt occultare. Eſt enim *diſſimulare*, fingere id non eſſe, quod fit.

19 Letitiam ex crudeli filii cæde, quem pater voraverat, provenientem. 20 Et ſtatim.

21 Intra teipſum. 22 Tereus.

23 Itys. 24 Convenientibus verbis. 25 Tereus Thracius tyrannus. 26 Evertit. 27 Vocat.

28 Ab inferis. 29 Furias, quæ pro crinibus viperas habere dicuntur. De his ſæpius ante.

30 Aperto. 31 Ejicere, evomere. 32 Immerſa filii viſcera.

33 Capit. 34 Sepulcrum filii; carnes enim filii in ſtomacho habebat. 35 Modo perſequitur.

36 Stricto enſe. 37 Athenienſium, Prognes & Philomelæ.

38 Alis in aere aliquis pendere putaret; in aves enim jam fuerant mutatæ. 39 Philomela, quæ in

[40] Altera tecta ſubit, neque adhuc de pectore cædis
Exceſſere [41] notæ, [42] ſegnataque ſanguine pluma eſt.
[43] Ille dolore ſuo, [44] pœnaque cupidine velox.
Vertitur in volucrem; cui [45] ſtant in vertice criſtæ;
Prominet [46] immodicum [47] pro longa cuſpide roſtrum.
Nomen Epops volucri; facies armata videtur.

luſciniam fuit mutata. 40 Progne, quæ in hirundinem fuit converſa. 41 Signa. 42 Et pluma eſt maculis ſanguineis infecta & hirundinum & luſciniarum. 43 Tereus. 44 Qua Prognem & Philomelam afficeret. 45 Erectæ ſunt. 46 Maximum. 47 Pro longo enſe, quo fugientes perſequebatur.

X V.

Boreas Orithyam rapit. Zetes, & Calais, alati.

Hic dolor ante diem, longæque extrema ſenectæ
Tempora, Tartareas Pandiona miſit ad [1] umbras.
[2] Sceptra loci, rerumque capit [3] moderamen Erectheus;
Juſtitia dubium, validiſne potentior armis.
Quattuor ille quidem juvenes, totidemque crearat
Fœmineæ ſortis; ſed erat par [4] forma duarum.
E quibus [5] Æolides Cephalus te conjuge felix
Procri fuit: Boreæ Tereus Thraceſque nocebant,
Dilectaque diu caruit [6] Deus Orithyia;
Dum rogat, & precibus mavult quam viribus uti.
Aſt ubi blanditiis agitur nihil, [7] horridus ira
Quæ ſolita eſt illi, nimiumque domeſtica vento,
[8] Et merito, dixit: Quid enim mea tela reliqui,
Sævitiam, & vires, iramque animoſque minaces,
[9] Admovique preces, [10] quarum me dedecet uſus?
Apta mihi vis eſt: hac triſtia nubila pello,
Hac freta concutio, nodoſaque robora verto,
Induroque nives, & terras grandine pulſo.
Idem ego cum [11] fratres [12] cœlo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) [13] tanto molimine luctor,
[14] Ut medius noſtri concurſibus inſonet æther.
Exiliantque cavis [15] eliſi nubibus ignes.

Idem

1 Ad inferos, i. e. Pandion, Prognes pater, præ dolore extinctus eſt. 2 Imperium Athenarum. 3 Regni gubernationem. 4 E quattuor filiabus duas æquales pulchritudine fuiſſe ait: Procrin, quæ Cephalo, Deionei filio, nupſit: & Orithyia, quæ a Borea vento dicitur fuiſſe rapta. 5 Æoli nepos: nam Æolus Deionei pater fuit. 6 Boreas. 7 Terribilis indignatione. Boreæ naturam deſcribit: eſt enim ventus valde impetuoſus & violentus. 8 Merito Boreas ſeſe carere Orithyia confeſſus eſt, quandoquidem blanditiis quam viribus uti maluerit. 9 Adjunxi, appoſui. 10 Quibus mihi turpe eſt uti. 11 Ventos, ita Lib. I. Cap. III. *Tanta eſt diſcordia fratrum.* 12 Ac e patenti, in quo venti confligunt. 13 Tantis viribus reſiſto. 14 Phyſicorum ſententiam ſequitur, qui ex colliſione nubium tonitrua ajunt commoveri, & fulmina emitti. 15 Expulſi ignes, i. e. fulmina.

Idem ego, [16] cum ſubiit convexa foramina terræ,
Suppoſuique ferox imis mea terga cavernis,
[17] Sollicito manes, totumque tremoribus orbem.
Hac ope debueram thalamos petiiſſe: ſocerque
Non orandus erat mihi, ſed faciendus Erecheus.
Hæc Boreas, aut his non inferiora locutus,
[18] Excuſſit pennas; quarum jactatibus omnis
Afflata eſt tellus, latumque perhorruit æquor.
[19] Pulvereamque trahens per ſumma cacumina pallam
Verrit humum, pavidamque metu caligine tectus
Orythyian amans fulvis complectitur alis.
Dum volat, arſerunt agitati fortius [20] ignes:
[21] Nec prius [22] aerii curſus ſuppreſſit habenas,
Quam Ciconum tenuit populos & mœnia raptor.
Illic & gelidi conjux [23] Actæa [24] tyranni,
Et genitrix facta eſt, partuque enixa gemellos,
Cætera qui matris, [25] pennas genitoris, habebant.
Non tamen has memorant una cum corpore natas:
Barbaque dum rutilis aberat [26] ſubnixa [27] capillis,
[28] Implumes Calaiſque puer Zeteſque fuerunt:
Mox pariter pennæ ritu cœpere volucrum
Cingere utrumque latus, pariter [29] flaveſcere malæ.
[30] Ergo ubi [31] conceſſit tempus puerile juventæ,
[32] Vellera cum [33] Minyis nitido radiantia villo,
Per mare non notum [34] prima petiere carina.

16 Terræ motus ex Phyſicorum ſententia fiunt a ventis in cavernis terræ clauſis, unde ſine magno impetu exire non poſſunt.

17 Infeſto, perturbo orbem ſubterraneum. 18 Concuſſit alas, ex quarum jactatione maximus ventus excitatus fuit. 19 Pulverulentam veſtem, quæ eleganter Boreæ tribuitur, quod eo vento ſtante maximus excitatur pulvis: eſt enim ſiccus. 20 Amor. 21 Nec prius volare deſtitit, quam ad Cicones, Thraciæ populos, perveniſſet.

22 Alti volatus. 23 Athenienſis Orithyia, ab Actæo rege. 24 Boreæ venti, qui omnium eſt frigidiſſimus.

25 Alas Boreæ patris.

26 Subjecta. 27 Flavis crinibus. 28 Sine plumis & alis.

29 Flavæ fieri lanugine naſcente. 30 Poſtquam juvenes effecti ſunt, una cum aliis Argonautis ad rapiendum vellus aureum navigaverunt. 31 Locum dedit.

32 Pellem arietis auream.

33 Theſſaliæ populi, Argonautarum præcipui. 34 Prima nave. Hæc prima omnium navis Argo fuiſſe dicitur. Sed de hac in ſequenti libro videamus.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER SEPTIMUS.

SYNOPSIS.

JAſon aureo vellere potitur, Medea Æſonem, ſenio confectum reſtituit in priſtinam juventutem. Peliam interficit. Ab Jaſone ſpreta, ejus conjugem, & liberos premit. Ab Ægeo excepta Theſeum, ejus filium, veneno conatur tollere. Theſeus agnoſcitur. Æginam peſtis populatur: formicæ mutantur in homines; canis in ſaxum; Procris a marito per errorem vulneratur.

I.

Argonautæ deveniunt in Colchidem, Medea Jaſonis amore capta, ſecum ipſa diu pugnat.

JAmque fretum [1] Minyæ [2] Pagaſæa puppe ſecabant,
Perpetuaque trahens inopem [3] ſub nocte ſenectam
Viſus erat [4] Phineus: [5] juveneſque Aquilone creati
[6] Virgineas volucres miſeri ſenis ore fugarant,
Multaque perpeſſi claro ſub Jaſone tandem
Contigerant rapidas limoſi Phaſidos undas.
Dumque adeunt [7] regem, [8] Phryxeaque vellera poſcunt,
[9] Voxque datur Minyis magnorum horrenda [10] laborum:
Con-

1 Populi ſunt Theſſaliæ.
2 Argo nave, fabricata ſub Pagaza promontorio & opp. Theſſaliæ. 3 Sub cæcitate. 4 Fuit hic Arcadiæ rex, qui ob impietatem in Plexippum & Pandiona, natos ex Cleopatra Boreæ & Orithyiæ filia, (eos enim occæcaverat) pœnas dedit Diis, immittentibus Harpyjas, qui cibos ipſi appoſitos raperent, fœdarentque. 5 Calais & Zetes. 6 Harpyjas, quæ virgineas facies habebant. Virg. 3. Æn.
7 Phineum. 8 Vellus aureum, quod Phryxus in Colchidem portaverat, Quicquid alii de hoc aureo vellere varie fabulentur, & conjiciant, ſive arietem aureo vellere fuiſſe, ſeu auream phialam protuberante ariete cœlatam, vel templum a Phryxo conditum, auroque ditatum, ego ſub hujus ficti velleris cortice, divitias Colchorum latere opinor, atque eorum aurifodinas, quas abſque immenſo labore penetrare non potuerunt. Eadem itaque de cauſa Jaſon cum ſociis Colchidem petiit, qua Hiſpani olim in Indiam navigarunt.
9 Et reſponſum datur ab Æeta, magnos ineſſe labores in rapiendo vellere aureo. 10 Certaminum.

Concipit interea validos [11] Æetias [12] ignes,
Et [13] luctata diu, poſtquam ratione [14] furorem
Vincere non poterat; [15] Fruſtra Medea repugnas,
Neſcio quis deus obſtat, ait; mirumque quid hoc eſt:
[16] Nam cur juſſa patris [17] nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. Cur, quem [18] modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quæ [19] tanti cauſa timoris?
[20] Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. Si poſſem, ſanior eſſem;
Sed *trahit invitam* [21] *nova vis*: [22] *aliudque Cupido,*
Mens aliud ſuadet. [23] *Video meliora, proboque*
[24] *Deteriora ſequor.* [25] Quid in hoſpite [26] regia virgo
Ureris? & [27] thalamos [28] alieni concipis orbis?
Hac quoque terra poteſt quod ames dare. Vivat, an ille
Occidat, in [29] diis eſt; vivat tamen! idque precari
Vel ſine amore licet: [30] quid enim commiſit Jaſon?
Quem niſi crudelem, non [31] tangat Jaſonis ætas,
At, niſi opem tulero, [32] taurorum afflabitur ore,
[33] Concurretque [34] ſuæ ſegeti, tellure creatis
Hoſtibus, aut [35] avido dabitur fera præda draconi.
[36] Hoc ego ſi patiar, [37] tum me de tigride natam,
Tum ferrum, & ſcopulos geſtare in corde fatebor.
Cur non & ſpecto pereuntem? oculoſque videndo
[38] Conſcelero? cur non tauros [39] exhortor in illum?
[40] Terrigenaſque feros, [41] inſopitumque draconem?
Dii meliora velint! Quanquam non iſta precanda,
Sed facienda mihi: prodamne ego regna parentis?

At-

11 Medea Æetæ, Colchorum regis, filia. 12 Amores. 13 Et poſtquam diu amori repugnavit.

14 Amoris rabiem. 15 Seipſam Medea alloquitur. 16 Colligit ex his Medea ſe captam eſſe Jaſonis amore, & quod, quæ mandarat Jaſoni Æeta, nimium difficilia factu videbantur, & quod illi, quem paulo ante vidiſſet, adeo timebat.

17 Nam & indomitos tauros, ignem ore naribuſque efflantes, juga ſubjicere, & tot hominum armatorum impetus ſuſtinere, & pervigilem draconem debellare, quæ imperaverat Æetes, difficillima ſunt factu.

18 Nunc ſolum.

19 Tantæ ſollicitudinis. 20 Expelle, ejice. 21 Magna amoris potentia nihil nunquam antehac experta. 22 Aliud amor, aliud ratio mihi oſtendit. 23 Cognoſco. Extant verba ejuſmodi in Euripidis Medea. 24 Unde alibi: *Odi, nec poſſum cupiens non eſſe quod odi: Heu quam, quod ſtudeas ponere, ferre grave eſt!* Et, *Quod ſequitur fugio, quod fugit ipſe, ſequor.*

25 Cur, cum ſis filia regis, peregrini amore ardes. Acerrime hic & ſequentibus cum ratione & amore luctantem Medeam belle Poeta noſter exprimit. 26 Regis filia.

27 Nuptias. Nam *thalamus* proprie dicitur ſponſi & ſponſæ cubiculum. 28 Alienæ regionis.

29 In Deorum manu ac poteſtate eſt. 30 Quid mali fecit?

31 Commoveat. 32 Oportebat enim Jaſonem tauros, ignem naribus efflantes, jugo ſubjicere.

33 Et confliget cum hominibus natis ex dentibus draconis ab ipſo ſeminatis. 34 Sementi ab ipſo factæ. 35 Inſatiabili. 36 Ut draconi objiciatur Jaſon. 37 Tunc me crudeliſſimam eſſe fatebor.

38 Sceleratos efficio. Ironia qua ſibi talia non eſſe facienda proponit Medea. 39 Incantationibus ſtimulo. 40 Homines e terra natos.

41 Pervigilem, qui nunquam ſopitur.

Atque ſpe [42] neſcio quis ſervabitur advena noſtra?
[43] Ut, per me ſoſpes, ſine me [44] det lintea ventis,
Virque ſit alterius: [45] pœnæ Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve poteſt præponere nobis;
[46] Occidat ingratus. Sed non [47] is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo eſt, ea gratia formæ,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia noſtri.
[48] Et dabit ante fidem, cogamque in fœdera teſtes
Eſſe deos. Quid tuta times? [49] accingere, & omnem
Pelle moram. [50] Tibi ſe ſemper debebit Jaſon.
Te [51] face ſolenni junget ſibi, perque Pelaſgas
[52] Servatrix urbs matrum celebrabere turba.
[53] Ergo ego [54] germanam [55] fratremque, patremque deoſque,
Et [56] natale ſolum [57] ventis ablata [58] relinquam?
[59] Nempe pater ſævus, [60] nempe eſt mea barbara tellus,
Frater adhuc infans: [61] ſtant mecum vota ſororis.
Maximus intra me [62] deus eſt. Non magna relinquam,
Magna ſequar, [63] titulum ſervatæ puppis Archivæ,
Notitiamque loci [64] melioris, & oppida, quorum
Hic quoque [65] fama viget, [66] cultuſque arteſque virorum;
[67] Quemque ego cum rebus, quas totus poſſidet orbis,
Æſonidem mutaſſe velim; quo conjuge felix,
Et diis cara ferar, & [68] vertice ſydera tangam.
[69] Quid quod neſcio qui mediis occurrere in undis

Di-

42 Quaſi diceret ignotus quidam peregrinus. 43 Ut opera mea ſalvus & incolumis, me relicta, diſcedat, in patriamque revertatur.
44 Navigando recedat: nam *dare lintea* & *vela ventis*, eſt navigare. 45 Aut dolori, quo afficiar ex illius amore; aut ſupplicio, quod de me Pater ſumet. 46 Moriatur quia ingratus, eſt cauſa qua dignus morte videatur. 47 Talis.
48 Et antequam illi opem feram, jurejurando promittet, me ſibi uxorem futuram. Nam *dare fidem*, eſt ſancte aliquid promittere.
49 Præparate ad opem Jaſoni ferendam. 50 Jaſon ſemper tuus, tibique devinctus erit. 51 Matrimonio legitimo, cujus inſignia faces quinque, quæ ritu Romano novis nuptis præferebantur. Vide infra Lib. IX. verſ. *Et cervice mea* &c. Cap. 11. 52 Juventutis Græcæ ſervatrix laudibus extolleris.
53 Hactenus Medea amori eſt obſecuta: nunc ad honeſti cogitationem ita redit, ut ſtatim illam abjiciat. 54 Sororem Chalciopen.
55 Abſyrtum. 56 Patriam Notum eſt illud, *Neſcio qua natale ſolum* &c. 57 Navibus ablata, i. avecta, quæ ventis aguntur.
58 Relinquere poſſim. Hoc ipſum ſe Jaſoni benigne præſtitiſſe, epiſtola, quam ad eum miſit, ita conqueritur: *Læſe pater*, uſque ad *perdomuiſſe virum*. Rurſus in eadem epiſtola: *Redde torum, pro quo tot res inſana reliqui: Adde fidem dictis, auxiliumque refer.*
59 Objectionibus ita reſpondet Medea, ut colligat omnino Jaſonem eſſe juvandum, ſibique conjugio copulandum. 60 Profecto.
61 *Soror Chalciope mecum ſentit*. Chalciope Jaſoni favebat.
62 Cupido. 63 Gloriam.
64 Civilioris. 65 Gloria floret.
66 Ornatus. 67 Quem cum omnibus totius mundi rebus non permutarem. 68 Et mihi feliciſſima videbor. *Hor. Sublimi feriam ſydera vertice*. Hyperbolica exſultatio. 69 Aliam cauſam aſſignat Medea, qua Jaſonem ſequendum eſſe ſibi perſuadet. Multa enim nova

va

Dicuntur montes? ratibuſque inimica [70] Charybdis
Nunc ſorbere fretum, nunc [71] reddere; [72] cinctaque ſævis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
Ah! ſi quid metuam, metuam de conjuge ſolo.
[73] Conjugiumne putas? [74] Specioſaque nomina culpæ
Imponis, Medea, tuæ? [75] Quin [76] aſpice quantum
Aggrediare nefas; &, dum [77] licet, effuge crimen.

va periculoſaque ſe viſuram ait, quales ſunt Cyaneæ petræ, quæ inter ſe concurrere dicuntur.

70 Vorago eſt in freto Siculo naves ad ſe trahens, atque abſorbens. 71 Rejicere, removere.

72 Circumdate rabidis canibus. Nam illius inguina in canes mutata dicuntur. 73 Rurſus alia objectio. 74 Pulchra & honeſta.

75 Imo. 76 Conſidera.

77 Potes.

II.

Medea vincitur, & opem Jaſoni promittit.

Dixit, & ante oculos [1] rectum [2] pietaſque pudorque
Conſtiterant, & [3] victa dabat jam terga Cupido.
Ibat ad [4] antiquas [5] Hecates Perſeidos aras,
Quas nemus umbroſum, ſecretaque ſylva tegebat:
Et jam fractus erat, pulſuſque [6] reſederat [7] ardor.
Cum videt [8] Æſoniden, extinctaque [9] flamma reluxit.
Erubuere genæ, totoque recanduit ore.
[10] Ut ſolet a ventis alimenta reſumere, quæque
Parva ſubinducta latuit ſcintilla favilla,
Creſcere, & in veteres agitata reſurgere vires:
Sic jam lenis amor, quem jam languere putares,
Ut videt juvenem, [11] ſpecie [12] præſentis inarſit.
Ut vero cœpitque loqui, dextramque prehendit
Hoſpes, & auxilium [13] ſummiſſa voce rogavit,
Promiſitque [14] torum, lacrymis ait illa profuſis:
Quid faciam video, nec me ignorantia veri
Decipiet, ſed amor: ſervabere munere noſtro,
Servatus promiſſa dato. Per ſacra [15] triformis
Ille deæ, lucoque foret quod [16] numen in illo,
Perque [17] patrem ſoceri [18] cernentem cuncta futuri,
Eventuſque ſuos, & [19] tanta pericula jurat.
Creditus accepit, [20] cantatas protinus herbas,
Edidicitque uſum, lætuſque in tecta receſſit.

1 Honeſtum. 2 In parentes & patriam amor. 3 Jam Cupido ab honeſto & pietate victus a Medeæ mente recedebat. 4 Vetuſtum templum. 5 Erat hæc Hecate filia Perſæ, qui frater Æetæ. 6 Requieverat.

7 Impetus amoris.

8 Jaſonem Æſonis filium.

9 Amor. 10 Ordo eſt: Ut parva ſcintilla, & quæ latuit ſuperinducta, favilla, ſolet reſumere alimenta a ventis: & creſcere.

11 Pulchritudine. 12 Jaſonis.

13 Ne ab aliis, quæ dicebant, perciperentur. 14 Lectum nuptialem, ac nuptias ipſas. 15 Hecates, quæ & Luna, & Diana, & Proſerpina creditur eſſe. 16 Scilicet, per, i. per numen Hecates, Perſæ filiæ, quæ in luco illo colebatur.

17 Solem, Æetæ patrem, quem ſibi ſocerum Medeæ conjugio cupiebat. 18 Aſpicientem omnia.

19 Quanta erat ſubiturus.

20 Incantatas.

III.

III.

Jaſon, ope Medeæ aureo vellere potitus, cum ea redit in Theſſaliam.

Poſtera depulerat ſtellas Aurora micantes:
Conveniunt populi ſacrum Mavortis in [1] arvum,
Conſiſtuntque jugis: [2] medio [3] rex ipſe reſedit
Agmine [4] purpureus, ſceptroque inſignis eburno.
Ecce! [5] adamantes [6] Vulcanum naribus efflant
[7] Æripedes tauri, tactæque vaporibus herbæ,
Ardent: utque ſolent [8] pleni reſonare camini,
Aut ubi terrena [9] ſilices fornace ſoluti
Concipiunt ignem liquidarum aſpergine aquarum;
Pectora ſic intus clauſas volventia flammas,
Gutturaque [10] uſta ſonant. Tamen illis Æſone natus
Obvius it: vertere [11] truces [12] venientis ad ora
Terribiles vultus, [13] præfixaque cornua ferro,
Pulvereumque ſolum pede pulſavere [14] biſulco,
[15] Fumificiſque locum mugitibus implevere.
[16] Diriguere metu Minyæ: ſubit ille, nec [17] ullos
Senſit anhelatus, (tantum medicamina poſſunt)
[18] Pendulaque audaci mulcet palearia dextra,
Suppoſitoſque jugo pondus grave cogit aratri
Ducere, & inſuetum [19] ferro proſcindere campum.
[20] Mirantur [21] Colchi; Minyæ clamoribus augent,
Adjiciuntque animos: galea tum ſumit ahena
[22] Vipereos dentes, & aratos [23] ſpargit in agros.
Semina mollit humus valido [24] prætincta veneno,
Et creſcunt, fiuntque ſati [25] nova corpora dentes.
Utque [26] hominis ſpeciem materna ſumit in alvo,

27

1 In illo enim campo vellus aureum ſuper fago arbore collocatum a pervigili dracone ſervabatur.

2 Media multitudine. 3 Æeta.

4 Purpuratus, ac purpura ornatus. *Purpureum* enim dicimus, quod totum ex purpura conſtat; *purpuratum* vero purpura ornatum.

5 Quæ ne igne quidem poterant domari. 6 Ignem. Metonymia efficientis. 7 Non pedes ære armatos, ſive indutos habentes, ſed ex ære ſolidos, quos Vulcanus fabricatus erat. 8 Plenæ carbonibus ignitis fornaces. 9 E quibus in terrena fornace calx coqui ſolet.

10 Combuſta, ut per quæ ignea flamma tranſeat. 11 Torvi aſpectu. 12 Ad faciem Jaſonis venientis. 13 In ſummitate ferrum habentia fixum. 14 Biſidis pedibus, quales boum eſſe videmus.

15 Fumum facientibus. 16 Exhorruere, expalluere. 17 Ullos ſpiritus flammæ exeuntis ex ore taurorum. 18 Pelles, quæ a gutture boum pendent *palearia* dicuntur. Belg. *de koſſem*. 19 Vomere exarare. 20 Stupeſcunt rei novitate.

21 Scythiæ ſunt populi.

22 Serpentis illius dentes, qui a Cadmo interfectus eſt. Nam partem dentium ſerpentis a Cadmo interfecti ad Æetem miſerunt Pallas & Mars. 23 Diſſeminat. 24 Infecta potenti veneno, utpote ex quibus homines armati ſunt nati.

25 Magna hominum armatorum corpora. 26 Hac ſimilitudine declaratur, quomodo dentes ſerpentis figuram contraxerunt humanam.

[27] Perque ſuos intus numeros [28] componitur infans,
Nec niſi maturus communes exit in auras:
Sic ubi viſceribus gravidæ telluris imago
Effecta eſt hominis, fœto conſurgit in [29] arvo;
Quodque magis mirum eſt, ſimul [30] edita concutit arma.
Quos ubi viderunt præacutæ cuſpidis haſtas
In caput Æmonii [31] juvenis, [32] torquere parantes;
Demiſere metu vultumque animumque [33] Pelaſgii
[34] Ipſa quoque extimuit, quæ tutum fecerat illum;
Utque peti vidit juvenem tot ab hoſtibus unum,
Palluit, & ſubito [35] ſine ſanguine frigida ſedit.
Neve parum valeant a ſe data [36] gramina, [37] carmen
Auxiliare canit, ſecretaſque advocat [38] artes.
[39] Ille gravem medios ſilicem jaculatus in hoſtes
A ſe depulſum Martem convertit in ipſos.
[41] Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres,
Civilique cadunt [42] acie. [43] Gratantur Achivi,
[44] Victoremque tenent, avidiſque amplexibus hærent.
Tu quoque victorem complecti barbara velles:
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famæ.
Quod licet, [45] affectu tacito lætaris, agiſque
Carminibus grates, & [46] diis autoribus horum.
Pervigilem [47] ſupereſt [48] herbis [49] ſopire [50] draconem,
Qui criſta, linguiſque tribus [51] præſignis, & uncis
Dentibus horrendus, cuſtos erat arboris [52] aureæ.
Hunc poſtquam ſparſit Lethæi gramine [53] ſucci,
[54] Verbaque ter dixit placidos [55] facientia ſomnos,
Quæ mare turbatum, quæ concita flumina [56] ſiſtunt;
Somnus in ignotos oculos ubi venit, & auro
[57] Heros Æſonius potitur, ſpolioque ſuperbus,

58

27 Et per ſuas omnes particulas. 28 Cooritur. 29 In agro fœcundo, qui tot armatos peperit.

30 Simul nata cum illis hominibus. 31 Jaſonis. 32 Cum impetu mittere. 33 Minyæ Theſſali: infra vocantur *Achivi*. 34 Medea. 35 Qui timent, & pallidi & frigidi fiunt. Timore enim ſanguis ad cor refugere dicitur. De hoc ita alibi: *Ipſa ego, quæ dederam medicamina, pallida ſedi, Cum vidi ſubitos arma tenere viros.*

36 Herbæ. 37 Incantationem opitulantem. 38 Magicas artes occultas. 39 Jaſon. 40 Bellum.

41 Ex terra geniti. 42 Pugna.

43 Lætantur, gratulanturque Jaſoni victori. 44 Amplectuntur, quia victorem. 45 Amore occulto. 46 Diis inferis, Hecatæque imprimis. 47 Reliquum eſt ex iis, quæ juſſerat Æetes. 48 Herbarum viribus. 49 In ſomnum adducere.

50 Semper vigilantem. Sic alibi: *Pervigil ecce draco ſquammis crepitantibus horrens Sibilat, & toto corpore verrit humum.*

51 Inſignis. 52 In qua vellus aureum ſuſpenſum erat. In fago enim arbore ſuſpenſum, a vaſto & monſtroſæ magnitudinis dracone cuſtodiebatur. 53 Succi inducentis ſomnum, & oblivionem. Eſt enim Lethe inferorum fluvius, qui ἀπὸ τῆς λήθης, i. e. ab oblivione nomen accepit. Ejus aquam ſi quis guſtavit, is omnium præteritorum oblivisci fingitur. 54 Carmina inducentia. 55 Stare faciunt.

56 Antea enim nunquam dormire conſueverat Draco. 57 Jaſon Æſonis filius.

58 Muneris autorem ſecum ſpolia altera portans,
59 Victor 60 Jolciacos tetigit cum conjuge portus.

58 Medeam, quæ autor & cauſa fuit, ut Jaſon vellere aureo potiretur. 59 Voti compos. 60 Jolcos eſt oppidum Theſſaliæ.

IV.

Rogatur ab Jaſone Medea, ut Æſoni robur juvenile reſtituat.

1 Æmoniæ matres pro natis 2 dona receptis,
Grandævique ferunt patres; congeſtaque flamma
Thura liquefaciunt, 3 indutaque cornibus aurum
Victima vota 4 facit: ſed abeſt 5 gratantibus Æſon,
6 Jam propter letho, 7 feſſuſque ſenilibus annis.
Tunc ſic 8 Æſonides, O cui debere ſalutem
Confiteor conjux, quanquam mihi cuncta dediſti,
Exceſſitque fidem meritorum ſummma tuorum:
Si tamen hoc poſſunt (quid enim non carmina poſſunt?)
Deme meis annis, & demptos adde parenti.
Nec tenuit lacrymas. Mota eſt pietate rogantis;
9 Diſſimilemque animum ſubiit pater Æta relictus.
10 Non tamen affectus tales confeſſa, Quod, inquit,
Excidit ore tuo, conjux, ſcelus? Ergo ego 11 cuiquam
Poſſe tuæ videor ſpatium 12 tranſcribere vitæ?
Non ſinat hoc Hecate, nec tu petis 13 æqua, ſed iſto,
Quod petis, experiar majus dare munus, Jaſon.
Arte mea 14 ſoceri longum tentabimus ævum,
Non annis revocare tuis: modo 15 diva triformis
Adjuvet, & 16 præſens ingentibus 17 annuat auſis,
Tres aberant noctes, ut 18 cornua tota 19 coirent,
Efficerentque orbem: poſtquam pleniſſima fulſit,
Et 20 ſolida terris ſpectavit imagine Luna,
Egreditur tectis, veſtes induta recinctas,
Nuda pedem, nudis 21 humeris infuſa capillos,

Fert-

1 Theſſaliæ. 2 Sc. *templis*: Diis enim ſacrificabant propter aliorum reditum. 3 Inaurata habens cornua auro, qualia majores hoſtiæ ſolebant. 4 Peragit. 5 Gratias Diis agentibus, ſeu ab iis, qui Jaſonem ſoſpitem atque incolumem reverſum gratulabantur. 6 Jam morti propinquus. 7 Senio confectus. Venus 2. Æn. de Anchiſe dixit: *Feſſus ætate*. 8 Jaſon Æſonis filius, ſc. dixit. 9 Impium, qui nulla parentis pietate moveri potuerat. Medea enim patrem ſuum ſenem prodiderat, ac deſeruerat.

10 Non tamen ſe ulla teneri patris Æetæ pietate confeſſa eſt Medea. 11 Alicui qui mihi te ſit charior. 12 Tranſponere. Elegans Metaphora ab iis, qui nomina ſive pecuniam aliis creditoribus tranſcribunt. Sic *Ter.* Jube illud auſtem *tranſcrivi* denuo. 13 Honeſta. 14 Æſonis. 15 Hecate veneficiorum carminumque autor. 16 Propitia. 17 Conſentiat, faveat. 18 Lunæ. 19 Complerentur, atque conjungerentur: ut plenilunium fieret. 20 Plenilunii periphraſis. 21 Per nudos humeros ſpar-

Fertque vagos mediæ per muta ſilentia noctis
Incomitata gradus. Homines, volucreſque, feraſque
[22] Solverat alta quies, nullo cum murmure ſerpens;
Sopitæ ſimilis nullo cum murmure ſerpit,
Immotæque ſilent frondes, ſilet humidus aer,
Sidera ſola micant: ad quæ ſua brachia tendens,
Ter ſe convertit, ter ſumptis flumine crinem
[23] Irroravit aquis, [24] ternis & hiatibus ora
Solvit, & in dura [25] ſummiſſo poplite terra.

ſparſos capillos habens. 22 Intempeſtam mediamque fuiſſe noctem oſtendit: quo tempore omnia in ſomnium animalia reſolvuntur. 23 Inſperſit. 24 Ter os aperuit. 25 Flexis genibus.

V.

Magicas preces Medea concipit: idoneas herbas parat.

[1] Nox, ait, arcanis fidiſſima, quæque [2] diurnis
Aurea cum Luna ſucceditis [3] ignibus aſtra,
Tuque triceps Hecate, quæ cœptis conſcia noſtris,
Adjutrixque venis, 4 cantuſque arteſque magorum,
Quæque magos tellus pollentibus inſtruis herbis,
Auræque, & venti, monteſque, amneſque, lacuſque,
Diique omnes nemorum, diique omnes noctis [5] adeſte,
Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos, [6] concuſſaque ſiſto,
7 Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque, vocoque,
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Vivaque ſaxa, ſua convulſaque robora terra.
Et ſylvas moveo, jubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, maneſque exire ſepulcris.
Te quoque Luna [8] traho; quamvis 9 Temeſæa labores
[10] Æra tuos minuant: [11] currus quoque carmine noſtro
Pallent, ac pallet noſtris Aurora venenis.
Vos [12] mihi taurorum flammas [13] hebetaſtis, & unco
Haud patiens oneris collum preſſiſtis aratro.

Vos

1 Invocationes preceſque Medeæ deſcribit Poeta, veneficæ maxime convenientes. 2 Soli.

3 Τρικέφαλος, cui caput dextrum equinum, ſiniſtrum caninum, medium humanum, vel ſuillum: vel Luna, quæ eadem eſſe cum Diana ac Proſerpina dicitur. Veneficarum autem Dea eſt Hecate. Vid. Hora. ii Satyr. viii. Lib. i. de Canidia & Sagana Veneficis.

4 Incantamenta. 5 Auxilio eſſe. 6 Agitata ſtare facio.

7 Maria quieta: nunquam enim ſtat mare. 8 De cœlo detraho, deduco, evoco, elicio. Nam veneficæ finguntur carminibus Lunam e cœlo detrahere. *Virg. Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.*

9 Eſt Temeſa Brutiorum oppidum ære clarum. 10 Vaſa. Creditur autem vulgo Luna veneficarum carminibus deficere: quæ ne ad ipſam poſſint pervenire, tinnitu æreorum vaſorum occurritur.

11 Solis æque ac tui. Nam & Luna curru, ut Sol, dicitur vehi.

12 In gratiam meam. 13 Hebe-

Vos [14] ſerpentigenis [15] in ſe fera bella dediſtis,
Cuſtodemque [16] rudem ſomno ſopiſtis, & [17] aurum
[18] Vindice decepto Grajas miſiſtis in urbes.
Nunc opus eſt ſuccis, per quos renovata ſenectus
In florem redeat, primoſque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt ſidera fruſtra,
Nec fruſtra [19] volucrum tractus cervice [20] draconum
Currus adeſt: aderat demiſſus ab æthere currus.
Quo ſimul aſcendit, frænataque colla draconum
[21] Permulſit, manibuſque leves agitavit habenas;
[22] Sublimis rapitur, ſubjectaque Theſſala [23] Tempe
[24] Deſpicit, & [25] cretis regionibus applicat angues:
Et quas [26] Oſſa tulit, quaſque altus [27] Pelion herbas,
Othryſque, & Pindus, & Pindo major Olympus,
[28] Perſpicit; & placitas partim [29] radice revellit,
Partim ſuccidit [30] curvamine falcis ahenæ.
Multa quoque [31] Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque [32] Amphryſi; nec eras [33] immunis [34] Enipeu:
Nec non [35] Peneus, nec non Sperchiades undæ
Contribuere aliquid, [36] junceaſaque littora [37] Bœbes.
Carpſit & Euboica [38] vivax Anthedone gramen
Nondum [39] vulgatum mutato [40] corpore Glauci.

hetes reddidiſtis ſic, ut comburere non poſſent. 14 E dentibus ſerpentum genitis hominibus. 15 Contra ſeipſos. 16 Expertem ſomni, pervigilem. Rudis autem non ſolum genitivum regit, ſed & ablativum. *Ovid.* 2. Triſt. *Ennius ingenio maximus, arte rudis.*

17 Aureum vellus. 18 Cuſtode dracone. 19 Alatorum, a quibus Medea vehebatur. 20 Blande tractavit. 21 In altum aerem tollitur. Ex hujuſmodi fabulis varii deinde varie commenti ſunt de Veneficis, quarum corpora a Dæmonibus, ſi Diis placet, in loca peregrina deferuntur. 22 Loca ſunt Theſſaliæ inter Olympum & Oſſam montes altiſſimos, arborum opacitate, fontium ſcaturigine, aviumque concentu amœniſſima. Eleganter etiam *Tempe* deſcripſit Lib. I. v. *Sylva, vocant Tempe* &c. Cap. XVI. 23 Deorſum aſpicit.

24 *Cretis* hic intellige pro *diſcretis*, i. e. *remotis*. Alii legunt *certis*. 25 De hoc & cæteris montibus dictum eſt affatim Lib. 2. Fab. 1. 26 Theſſaliæ mons.

27 Diligenter inſpicit. 28 Secans, ne cum radicibus evulſas herbas intelligamus. 29 Falce ærea curva. Pleonaſmus eſt. 30 Theſſaliæ fluvius in Enipeum excurrens.

31 Multa quoque ex Amphryſio Theſſaliæ palude. 32 Quia Medea in illius quoque ripis multas collegit herbas. 33 Fluvius Theſſaliæ velociſſimus. 34 Theſſaliæ fluvius. 35 Juncis abundantia.

36 Theſſaliæ oppidi. 37 Ab effectu, quod vitam & reddat & conſervet. 38 *Anthedon* urbs eſt Bœotiæ.

39 Vulgo notum.

40 Glaucus enim, cum eſſet piſcator, animadvertit piſces tactu cujuſdam herbæ in mare reſilientes: quam quidem cum & ipſe guſtaſſet, in mare exilivit, ac in Deum marinum mutatus, Scyllam vehementer amavit.

VI.

Medea ſacrificium inſtituit, & conficit ſuccos magicos.

Nona dies illam curris, penniſque draconum,
Nonaque nox omnes luſtrantem viderat agros,
Cum rediit: nec erant tacti niſi odore dracones,
Et tamen annoſæ pellem poſuere ſenectæ.
Conſtitit adveniens citra limenque foreſque,
Et [1] tantum cœlo tegitur, refugitque viriles
Contactus, [2] ſtatuitque aras de ceſpite binas.
Dexteriore Hecates, at læva parte [3] Juventæ.
Has ubi [4] verbenis, ſylvaque incinxit agreſti:
Haud procul [5] egeſta [6] ſcrobibus tellure duabus
Sacra facit: cultroſque in guttur [7] velleris atri
Conjicit, & patulas perfundit ſanguine foſſas.
Tum ſuper invergens tepidi [8] carcheſia lactis,
Alteraque infundens liquidi carcheſia mellis,
Verba ſimul fundit; terrenaque numina [9] poſcit,
[10] Umbrarumque rogat rapta [11] cum conjuge regem,
Ne properent artus anima [12] fraudare ſenili.
Quos ubi placavit precibuſque & murmure longo,
Æſonis [13] effœtum proferri corpus ad aras
Juſſit, & in [14] plenos reſolutum [15] carmine ſomnos
Exanimi ſimilem ſtratis [16] porrexit in herbis.
Hinc procul Æſoniden, procul hinc jubet ire miniſtros,
Et monet arcanis oculos removere [17] profanos.
Diffugiunt juſſi: ſparſis Medea capillis
[18] Bacchantum ritu flagrantes circuit aras.
[19] Multifidaſque faces in foſſa ſanguinis atra
[20] Tingit, & [21] infectas geminis accendit in aris;
[22] Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat.
Interea calido poſitum medicamen aheno
Fervet, & exultat, ſpumiſque tumentibus albet.
Illic [23] Æmonia radices valle reſectas,
Seminaque, & flores, & ſuccos incoquit atros.
Adjicit [24] extremo lapides oriente petitos,

Et

1 Non etiam tecto; ſub dio autem eam pernoctaſſe, nec domum intraſſe ſignificat Poeta. 2 Erexit. 3 Juventutis Deæ. 4 Herba ſacra qua aræ ſternuntur, & coronantur. 5 Extracta terra. 6 Foſſis. 7 Ovium nigrarum, quæ Hecate, aliiſque Diis inferis ſunt gratæ. 8 Vaſa ſunt ad potandum accommodata. Καρχήσιον orig. vox Græca 9 Invocat. 10 Plutonem. 11 Cum Proſerpina, in Sicilia a Plutone rapta. 12 Privare, i. e. ne velint animam ſenis Æſonis intercipere. 13 Viribus evacuatum. 14 Perfectos. 15 Incantatione. 16 Extendit. 17 Sacris non initiatos. Erat hæc vox ſacrificorum ſolennis, *Procul hinc, procul ite profani*. 18 More Baccharum. 19 In multas partes fiſſas. 20 Madefacit. 21 Tinctas, madefactas. 22 Et ter ſenem purgat, igne, aqua, ſulphure. 23 In vallibus Theſſaliæ. 24 Ex ultima Orientis parte.

Et quas Oceani reſuum mare lavit arenas.
Addidit exceptas Lunæ de nocte [25] pruinas,
Et [26] ſtriges infames ipſis cum carnibus alas,
[27] Inque virum ſoliti vultus mutare ferinos
Ambigui [28] proſecta lupi: nec defuit illi
Squamea [29] Cinyphii tenuis membrana chelydri,
[30] Vivaciſque jecur cervi: quibus inſuper addit
Ora caputque [31] novem cornicis ſecula paſſæ.

25 Quæ a Luna generantur. Humiditatum enim autor eſt Luna.
26 *Strix* avis eſt nocturna, magno capite, roſtro & unguibus aduncis. Poeta hoc loco *Strigis alas infames* ait, quia vulgus veneficas *ſtrigas* appellat. *Striges* autem a *ſtridendo* dictæ ſunt, ut teſtatur Ovid. 6. Faſt. *Eſt illis ſtrigibus nomen, ſed nominis hujus Cauſa, quod horrenda ſtridere nocte ſolent.*
27 Lupi etiam ſe ſoliti in hominem mutare particulæ huic medicamento additæ fuerunt, de hujuſmodi nugis diximus Lib. I. v. *In villos abeunt veſtes*, &c. Cap. IX.
28 Inteſtina, a *proſecando*, i. recidendo dicta. 29 Serpentis Libyci: nam *Cinyps* Lybiæ fluvius eſt, qui inter duas Syrtes in mare Libycum exit. 30 Diu viventis. De longævitate cervorum multa dicuntur. 31 Tot enim annos cornices vivere dicuntur: num vere autem, vere dubito. De quibus ſic alibi: *Vivit & armigeræ cornix invisa Minervæ, Illa quidem ſeclis vix moritura novem.*

VII.

Æſon e decrepito ſene juvenis.

His & [1] mille aliis poſtquam ſine nomine rebus
Propoſitum inſtruxit [2] mortali barbara munus;
Arenti ramo jam pridem [3] mitis olivæ
Omnia confudit, ſummiſque immiſcuit ima.
[4] Ecce! [5] vetus calido verſatis ſtipes aheno
Fit viridis primo, nec longo tempore frondes
Induit, & ſubito [6] gravidis oneratur olivis.
At [7] quacunque cavo ſpumas ejecit aheno
Ignis, & in terram guttæ cecidere calentes;
Vernat humus, floreſque & mollia pabula [8] ſurgunt.
Quæ ſimul ac vidit, ſtricto Medea [9] recludit
Enſe ſenis jugulum, veteremque exire cruorem
Paſſa, replet ſuccis; quos poſtquam combibit Æſon,
Aut ore excepto, aut vulnere; barba, comæque
Canitie poſita [10] nigrum [11] rapuere colorem.
Pulſa fugit macies: abeunt pallorque, [12] ſituſque;

Ad-

1 Numerus certus pro incerto.
2 Æſoni, quem ex ſene, ac decrepito juvenem Medea erat effectura. 3 Ab effectu, quod oleum omnia mitia, ſive quod paci dicata eſt oliva, quæ mites ac manſuetos homines reddit. 4 Repente aridum olivæ ramum viridem eſſe factum oſtendit. 5 Aridus olivæ ramus. 6 Succo plenis. 7 Aliam item Metamorphoſin deſcribit Poeta: nam guttæ ſpumeæ, vi ignis ex aheno ferventi in terram ejectæ in varios flores fuerunt mutatæ.
8 Oriuntur. 9 Aperit.
10 Crines nigri antiquis pulcherrimi videbantur. 11 Celeriter accepere. 12 Squalor: eſt enim

ſitus

Adjectoque cavæ [13] ſupplentur [14] corpore rugæ,
Membraque [15] luxuriant. Æſon miratur, & olim
[16] Ante quater denos hunc ſe reminiſcitur annos,
[17] Diſſimilemque animum ſubiit, [18] ætate relicta.
Viderat ex a[illegible] tanti miracula monſtri
Liber, & admonitus [19] juvenes [20] nutricibus annos
Poſſe ſuis reddi, capite hoc a [21] Colchide munus.

ſitus fœda quædam lanugo ex humo, procreata in locis præſertim Sole carentibus. Inde [illegible], ut corpora illota *ſitum contrahere* dicamus & ſqualorem. 13 Implentur.
14 Adjecta carne rugæ tolluntur.
15 Laſciviunt, & valde pinguia ac nitida videntur. 16 Se ante quadraginta annos natum fuiſſe recordatur: quo ſignificat Æſonem ex decrepito ſene in virum quadraginta annos natum fuiſſe mutatum.
17 Nam animus una cum ætate mutatur. Alius eſt enim animus juvenis, alius viri, alius ſenis.
18 Depoſita ſenectute. N. B. Ultimum hunc verſum ut adulterinum multi reſpuunt. 19 Juventutem.
20 Nymphis, quæ infantem Bacchum educarunt. 21 Medea.

VIII.

Pelias a ſuis filiabus, per Medeam deceptis, enecatur.

Neve [1] doli ceſſent; odium cum conjuge falſum
[2] Phaſias [3] aſſimulat, Peliæque ad limina ſupplex
Confugit, atque [4] illam (quoniam gravis [5] ipſe [6] ſenecta eſt)
Excipiunt [7] natæ: quas tempore callida parvo
Colchis amicitiæ fallacis imagine [8] cepit.
Dumque [9] refert inter meritorum maxima, demptos
Æſonis eſſe [10] ſitus, atque hac in parte moratur;
Spes eſt virginibus Pelia [11] ſubjecta [12] creatis,
Arte ſuum [13] parili revireſcere poſſe [14] parentem;
Idque petunt, pretiumque jubens [15] ſine fine paciſci.
Illa brevi ſpatio ſilet, & dubitare videtur,
Suſpenditque animos, ficta [16] gravitate, [17] rogantum.
Mox ubi pollicita eſt, quo ſit fiducia major
Muneris hujus, ait: Qui veſtri maximus ævo eſt
[18] Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus [19] innumeris [20] effœtus laniger annis
Attrahitur, [21] flexo circum cava tempora cornu;
Cujus & Æmonio marcentia guttura cultro
Fodit, & exiguo maculavit ſanguine ferrum;

Mem-

1 Medeæ fraudes. 2 Medea, a *Phaſi*, Colchorum fluvios ſic dicta. 3 Simulat ſe ab Jaſone marito odio haberi. 4 Medeam.
5 Pelias. 6 Ratio eſt, cur eam Pelias non exceperit. 7 Filiæ Peliæ. 8 Sibi conciliavit, & decepit. 9 Commemorat. 10 Squalores, & ſenium. 11 Injecta: proprie enim ſpes *injici* dicitur.
12 Peliæ filiabus. 13 Pari artificio.
14 Patrem Peliam.
15 Maximum & immenſum pretium, i. e. quantum vellet.
16 Simulata rei difficultate.
17 Peliæ filiarum. 18 Aries, qui ovium dux eſſe videtur.
19 Quam plurimis. 20 Viribus evacuatus. 21 Cornibus utrimque cir-

Membra ſimul [22] pecudis, [23] validoſque venefica ſuccos
Mergit in ære cavo: minuuntur corporis artus,
Cornuaque exurunt, nec non cum cornibus annos.
Et [24] tener auditur medio balatus aheno.
Nec mora; balatum mirantibus, exilit agnus:
Laſcivitque fuga, [25] lactantiaque ubera quærit.
Obſtupuere [26] ſatæ Pelia: promiſſaque poſtquam
[27] Exhibuere fidem, tum vero impenſius inſtant.
[28] Ter juga Phœbus equis in [29] Ibero flumine merſis
Dempſerat, & quarta radiantia nocte micabant
Sidera, cum rapido fallax [30] Æetias igni
Imponit purum laticem, & ſine viribus herbas.
Jamque neci ſimilis reſoluto corpore, regem
Et cum rege ſuos cuſtodes ſomnus habebat,
Quem [31] dederat cantus, magicæque potentia linguæ.
Intrarant juſſæ cum [32] Colchide limina natæ,
Ambierantque torum. Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios, veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas juvenili ſanguine venas.
In manibus veſtris vita eſt, ætaſque parentis.
Si pietas ulla eſt, nec ſpes agitatis inanes,
Officium præſtate patri, [33] teliſque ſenectam
[34] Exigite, & [35] ſaniem conjecto emittite ferro.
His, ut quæque pia eſt, hortatibus, impia prima eſt,
[36] Et, ne ſit ſcelerata, facit ſcelus: haud tamen ictus
Ulla ſuos ſpectare poteſt, oculoſque reflectunt,
[37] Cæcaque dant ſævis averſæ vulnera dextris.
[38] Ille cruore fluens ſubito tamen allevat artus,
Semilacerque toro tentat conſurgere, & inter
Tot medios gladios pallentia brachia tendens;
Quid facitis natæ? quis vos in [39] fata parentis
Armat, ait? Cecidere illis animique, manuſque.
Plura locuturo cum verbis guttura [40] Colchis
[41] Abſtulit, & [42] calidis laniatum merſit in undis.

circum caput inflexis. 22 Arietis. *Pecus* proprie dicitur omne animal, quod ſub hominis imperio e pabulo terræ paſcitur: ut boves, aſini, equi, oves, capræ, & hujuſmodi. Interdum ſumitur pro quibuſvis animalibus, quæ humana carent effigie & lingua. Sic fuci a Virgilio appellantur *pecus*: *Ignavum fucos pecus a præſepibus arcent*. 23 Magnæ potentiæ ſuccos, utpote quibus aries interfectus non ſolum vitæ fuerit reſtitutus, verum etiam agnus effectus. 24 Teneri agni balatus. 25 Lacte plena.

26 Filiæ Peliæ. 27 Facere.

28 Tres tranſierant dies. Nam Phœbus demere juga fingitur equis, Solis currum trahentibus. Sic 4. Faſt. *Dempſerat emeritis jam juga Phœbus equis*. 29 Eſt Hiſpaniæ fluvius in mari Heſperio ſe exonerans. Itaque ex opinione vulgi inquit Poeta, ſolem, emenſum iter diurnum, ſe in occiduo mari merſiſſe. 30 Medea fallendi perita.

31 Effecerat incantatio, ſeu carmina magica. 32 Medea.

33 Ferro, gladio. 34 Expellite. 35 Sanioſum ſanguinem, cruorem. 35 Ne qua ſit ſcelerata & impia non emittendo patris cruorem, ſcelus perpetrat ipſum interficiendo. 37 Quæ ipſæ filiæ non videbant. 38 Pelias. 39 Necem, perniciem. 40 Medea. 41 Ademit, præſcidit. 4 In calidas undas.

XI.

Pelia interfecto Medea fugit: ac loca variis caſibus & mutationibus nobilitata luſtrat.

1 Quæ niſi 2 pennatis ſerpentibus iſſet in auras,
Non exempta foret pœnæ: fugit alta, ſuperque
3 Pelion umbroſum, 4 Philyræque tecta, ſuperque
Othryn, & eventu 5 veteris loca nota Cerambi:
6 Hic ope Nympharum ſublatus in aera pennis,
Cum gravis infuſo tellus foret 7 obruta ponto,
8 Deucalioneas effugit inobrutus undas.
9 Æoliam Pitanen à læva parte reliquit,
10 Factaque de ſaxo longi ſimulacra draconis,
11 Idœumque nemus, quo 12 nati furta, juvencum
Occuluit Liber falſi ſub imagine cervi.
Quaque 13 pater Coryti parva tumulatus arena eſt,
Et quos 14 Mera novo latratu terruit agros.
15 Eurypylique urbem, qua 16 Coæ cornua matres
Geſſerunt, tunc cum diſcederet Herculis agmen:
17 Phœbeamque Rhodon: & 18 Jalyſios 19 Telchinas,
Quorum oculos ipſo vitiantes omnia viſu
Jupiter exoſus, 20 fraternis ſubdidit undis.
Tranſit & antiquæ 21 Carthæia mœnia Cææ,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natæ
Miraturus erat naſci potuiſſe columbam.

In-

1 Medea. 2 Alatis draconibus, ut ſupra. 3 Vide ſupra verſ. *Et gnati oſſa tuiis*, &c. pag. 271. 4 Chironis domum, quem Philyra Nympha ex Saturno peperit. 5 Antiquiſſimi. 6 Cerambus. 7 Cooperta. 8 Diluvium quod fuit tempore Deucalionis & Pyrrhæ. Vid. Lib. 1. Cap. XI.

9 Pitane urbs eſt Æolica.

10 Metamorphoſin ſerpentis in lapidem ſignificat, qui, quod Orphei caput in Hebrum abjectum, & ad Lesbum inſulam delatum, violare morſu voluiſſet, ab Apolline in ſaxum mutatus fuit. Sed vide infra Lib. XI. verſ. *Arcet, & in lapidem rictus* &c. Cap. II.

11 Hæc eſt tertia Metamorphoſis, nempe bovis, quem Thyoneus Bacchi filius furatus fuerat, in cervum. Dicunt & ipſum Thyoneum, bubulcos inſequentes fugientem, a Baccho in venatorem mutatum fuiſſe. 12 Thyonei. Ordo eſt: Et nemus Idæum, in quo Liber occuluit juvencum, furta nati, ſub imagine cervi falſi. 13 Paris, qui in Gebrina Troadis oppidulo ſepultus eſt. 14 Quarta mutatio, quam Poeta narrat, eſt *Mera* in canem verſæ. Aliquot ſequentes fabulas admodum ſunt obſcuræ.

15 *Eurypylus* Herculis fuit filius, qui in Coo inſula regnavit, augur peritiſſimus. 16 *Cos* inſula eſt Ægei, maris unde ſit Cous. Mulieres autem Coæ cum ægre ferrent ab Hercule armenta Geryoni erepta per agros ſuos fuiſſe acta, Junoni dicuntur conviciatæ. Quare Juno indignata eas omnes in vaccas mutavit. 17 Phœbo conſecratam: nullus enim dies adeo nubilus eſt, ut ibi ſol non appareat.

18 *Jalyſus* una eſt ex Rhodi urbibus. 19 *Telchides* Rhodi populi fuerunt, qui cum omnia ſuo aſpectu in pejus commutarent, a Jove ſubmerſi fuerunt. 20 Neptuni.

21 Carthea eſt oppidum in inſula Cea.

Inde lacus [22] Hyries videt, & Cycneia Tempe,
Quæ [23] ſubitus celebravit olor: nam [24] Phyllius illic
Deſiluit ſaxo; cuncti cecidiſſe putabant:
Factus olor niveis pendebat in aere pennis.
At genitrix Hyrie [25] ſervatum neſcia, flendo
[26] Delicuit: ſtagnumque ſuo de nomine fecit.
Adjacet his [27] Brauron: in qua trepidantibus alis
[28] Ophias effugit natorum vulnera Combe.
Inde [29] Calaureæ Latoidos aſpicit arva,
In volucrem verſi cum conjuge conſcia regis.
[30] Cephiſon procul hinc deflentem fata nepotis
Reſpicit in timidum phocen ab Apolline verſi,
[31] Eumelique [32] domum lugentis in aera natam.
Tandem vipereis [33] Ephyren Pirenida pennis
Contigit: hic ævo veteres mortalia primo
Corpora vulgarunt [34] pluvialibus edita fungis.

22 Inde progreſſa Medea, vidit Tempe, non illa Theſſalica, ſed Bœotica: atque ibidem Hyries ſubito in olorem converſus fuit; ipſa vero Hyrie flendo deliqueſcens in lacum cognominem.

23 Subito factus. Epitheton ab eventu.

24 Qui Hyries filium perdite amabat. 25 Putabat enim filium gravi lapſu periiſſe. 26 A *delique ſco*. 27 Ita legendum opinor cum Geographis, non *Pleuron*, ut alii volunt: eſt enim *Brauron* Atticæ vicus; *Pleuron* vero Ætoliæ urbs. 28 Ophii filia. 29 Inſulæ inter Cretam & Peloponneſum ſitæ, cui olim Latona, antequam eam pro Delo permutavit, præfuit.

30 Fluvium Bœotiæ præterlabentem Delphos: cujus filius ab Apolline in phocam, i. vitulum marinum fuit mutatus. Poeta noſter de nepote narrat. 31 Ordo eſt. *Et*, ſupple; *reſpicis domum Eumeli lugentis natam in aere*, nempe, *volantem*. 32 Patras, Achaiæ urbem, in qua regnavit Eumelus cum hoſpitio exciperet Triptolemum, cujus currum, illo dormiente, Eumeli filius, vel filia (ſunt enim qui *natum* legant) conſcendi, & periit.

33 Corinthum, ſic nominatam ab Ephyre Oceani filia, quæ ibi prima habitaſſe dicitur: addit *Pirenida* a fon e Pirene, qui eſt ad radices Acrocorinthi.

34 Ex pluvia ortis. Apud Corinthum (u. Sabinus annotat) antiquitus homines ex fungis nati feruntur, ob primævos incolas ejus loci ſtultos, & fatuos: nam ſtolidi etiam proverbio dicuntur *fungi*.

X.

Medea Jaſonem dire ulta: devehitur Athenas, & ab Ægeo excipitur, cujus filium Theſeum tentat veneno tollere.

Sed poſtquam [1] Colchis arſit [2] nova nupta venenis
Flagrantemque domum regis male vidit; utroque

3 San-

1 Id eſt, Colchicis, adj. Medusa venena ſua e Colchide ſecum portaverat. 2 Creuſa, Creontis, Corinthiorum regis, filia. Ovidius alibi: *Quam tibi ſum longe regnum dotale Creuſæ, Et ſoror & magni nupta Creontis eras*. Propert. *Colchida ſic hoſpes quondam decepit Jaſon: Ejecta eſt: tenuit namque Creuſa domum*,

[3] Sanguine natorum perfunditur [4] impius enſis;
Ultaque ſe male mater Jaſonis effugit arma.
Hinc [5] Titaniacis ablata Draconibus, intrat
[6] Palladias arces; quæ te, juſtiſſime Phineu,
Teque ſenex Periphа, pariter videre volantes,
Innexamque novis neptem Polyphemonis alis.
Excipit [7] hanc Ægeus facto [8] damnandus in [9] uno;
Nec ſatis hoſpitium eſt, thalami quoque fœdere jungit:
Jamque aderat Theſeus proles ignota Parenti,
Qui virtute ſua [10] bimarem pacaverat Iſthmon.
Hujus in exitium miſcet Medea quod olim
Attulerat ſecum Scythicis [11] aconiton ab oris.
Illud [12] Echidnææ memorant e dentibus ortum
Eſſe canis. Specus eſt tenebroſo cæcus hiatu,
Eſt via declivis, per quam [13] Tirynthius heros
[14] Reſtantem, contraque diem, radioſque micantes
Obliquantem oculos, [15] nexis adamante catenis
Cerberon attraxit: rabida qui concitus ira
Implevit pariter [16] ternis latratibus auras:
Et ſparſis virides ſpumis albentibus agros.
Has concreſſe putant, nactaſque alimenta feracis
Fœcundique ſoli vires cepiſſe nocendi.
Quæ quia naſcuntur dura vivacia caute,
Agreſtes aconita vocant. Ea [17] conjugis aſtu
Ipſe parens Ægeus [18] nato porrexit, ut hoſti.
Sumpſerat [19] ignara Theſeus data pocula dextra;
Cum pater in capulo gladii cognovit eburno
[20] Signa ſui generis, [21] facinuſque excuſſit ab ore.
Effugit [22] illa necem, [23] nebulis per carmina motis.

3 Duos filios ex Jaſone ſuſcepit Medea, quos poſtea ab illo contempta, & Creuſa, Corinthiorum regis, filia, ducta uxore, trucidavit. Unde in *Epiſt. Hypſipyles* de Medea inquit: *Utque ego deſtituor conjux, materque duorum, A totidem natis orba ſit, atque viro.*

4 Ab effectu.

5 Alii dicunt, *e Titanum ſanguine natis*: alii *a Titane*, i. e. Sole, *Medea dono datis*.

6 Athenas Palladi ſacras.

7 Medeam. 8 Non laudandus, vituperandus. 9 In hoc uno facto, quo Medeam hoſpitio excepit.

10 Iſthmon Peloponneſi: a quo dicta certamina Iſthmia, quæ, ut Plutarchus vult, Theſeus in honorem Neptuni inſtituit. Varii ſunt Iſthmi apud Geographos. 11 Herba eſt præſentiſſimi veneni *Aconitum*, ἀπὸ τῆς ἀκόνης, idem a *caute* dictum, quod in cautibus naſcatur. Belgæ vocant *VVolfskruid*. 12 Cerberi veneno ſi, ἔχιδνα Latinis vipera. 13 Hercules a *Tirynthe* patria cognominatus. 14 Reſiſtentem. 15 Ex adamante confectis, ac per hoc firmiſſimis. 16 Quia tria habet capita. 17 Aſtutia uxoris. 18 Filio Theſeo. 19 Ipſe ignarus & inſcius. 20 E ſigno quod capulo eburneo erat inſculptum Ægeus cognovit filium Theſea. 21 Venenum ab ore filii repulit, quo facinus deſtinatum erat. 22 Medea.

23 Subito per incantationes ortis nebulis, quibus vel abſcondebatur, ne poſſet conſpici, vel quibus, ut ſolebat, per aera deferebatur.

X I.

Populus Theſeum a patre agnitum celebrat.

At [1] genitor, quanquam lætatur ſoſpite [2] nato,
Attonitus tamen eſt, ingens [3] diſcrimine parvo
Committi potuiſſe nefas: fovet ignibus aras,
Muneribuſque deos implet; feriuntque ſecures
Colla [4] toroſa boum [5] vinctorum cornua vittis.
Nullus [6] Erechtidis fertur celebratior illo
Illuxiſſe dies: [7] agitant convivia patres,
Et medium vulgus: nec non & carmina, vino
Ingenium [8] faciente, canunt. [9] Te, maxime Theſeu,
Mirata eſt. [10] Marathon [11] Cretæi ſanguine tauri;
Quodque ſuam ſecurus arat [12] Cremyona colonus,
Munus, opuſque tuum eſt. [13] Tellus Epidauria per te
[14] Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem:
Vidit & [15] immitem [16] Cephiſias ora [17] Procruſten:
Cercyonis lethum vidit [18] Cerealis Eleuſis.
Occidit ille [19] Sinis, magnis male viribus uſus;
Qui poterat curvare trabes, & agebat ab alto
Ad terram late ſparſuras corpora pinus.
Tutus ad [20] Alcathoen [21] Lelegeia mœnia limes
[22] Compoſito Scirone patet: ſparſiſque latronis

Ter-

1 Ægeus. 2 Theſeo incolumi. 3 Parva differentia. Parum enim abfuit, quia venenum Theſeus hauſiſſet.

4 Craſſa ac pinguia. *Toros.* 5 Habentium cornua vittis colligata. Rite. 6 Athenienſes dicuntur Erechthidæ a rege Erechtheo.

7 Celebrant. 8 Sic *Horat. Fœcundi calices, quem non fecere diſertum?* 9 Carmina refert, quæ in Theſei laudem canebantur.

10 Metonymia ſubjecti. Locus pro incolis. Marathon eſt Atticæ agri civitas, fere decem millia paſſuum ab Athenis diſtans.

11 Cretenſis. Ex Creta enim ab Hercule ad Euryſtheum ductus eſt. Res ita ſe habet. Minos Neptuno ſacrificaturus victimam optavit majeſtate illius dignam, cui Neptunus taurum obtulit pulcherrimum. Eum cum ſervare vellet Minos, iratus Neptunus tauro furorem immiſit, a quo tota fere inſula fuit devaſtata. Hunc autem Theſeus interfecit. 12 Eſt hoc oppidum in agro Corinthiaco, quem ſus incredibilis magnitudinis longe lateque devaſtabat. Hunc Theſeus necaſſe dicitur. 13 *Epidaurus* urbs eſt Peloponneſi, Æſculapii templo nobilis. 14 Latronem clavum gerentem, Vulcani filium, quem Periphetam vocant. 15 Crudelem.

16 Regio quam flumen Cephiſus præterfluit. 17 *Procraſtes, Cercyon, Sciron, & Sinis,* ſunt quoque latrones, quos Theſeus domuit.

18 *Eleuſis* vicus eſt & urbs Athenarum, ubi Cereris eſt templum, a qua *Cerealis* fuit appellata. 19 Latro fuit, Iſthmum obſidens, qui duas pinus flectebat, ac utrique hominis brachia alligabat, deinde ſurſum emittens, corpus vi diſcerptum maximo cruciatu afficiebat, hunc quoque Theſeus interfecit. 20 Tutum eſt iter ad urbem Megaras ab Alcathoe reſtauratam. 21 A Lelege condita, qui ab Ægypto advena Megaras munivit, & incolas a ſe Leleges nominari voluit. Vide infra Lib. VIII. v. *Interea Minos* &c. & *Alcathoe quam niſus* &c. Cap. I.

22 Interfecto. Nam *componere* interdum ſtare eſt: qui autem necan-

Terra negat ſedem, ſedem negat oſſibus unda;
Quæ jactata diu fertur duraſſe vetuſtas
In ſcopulos: ſcopulis nomen Scironis inhæret.
Si titulos annoſque tuos numerare velimus:
[23] Facta prement annos. Pro te, fortiſſime, [24] vota
Publica ſuſcipimus: Bacchi [25] tibi ſumimus hauſtus.
Conſonat aſſenſu populi, precibuſque faventum
Regia: nec tota triſtis locus ullus in urbe eſt.

cantur, finiuntur. 23 Geſta tua numero annos ſuperabun . 24 Theſeia ſignificat, quæ feſta in Theſei honorem Athenienſes inſtituerunt.
25 In ſalutem tuam.

XII.

Minos, indicto Athenienſibus bello, auxilia conquirit. Ea negat Æacus.

Nec tamen (*uſque adeo nulla eſt ſincera voluptas,*
Sollicitumque aliquid lætis intervenit) Ægeus
Gaudia percepit nato ſecura recepto.
Bella parat [1] Minos: qui quanquam milite, quanquam
Claſſe valet; patria tamen eſt [2] firmiſſimus [3] ira,
[4] Androgeique necem [5] juſtis ulciſcitur armis.
[6] Ante tamen bello vires acquirit amicas:
[7] Quaque patent aditus [8] volucri freta claſſe pererrat.
Hinc [9] Anaphen ſibi jungit, & [10] Aſtypaleia regna,
Promiſſis Anaphen, regna Aſtypaleia bello.
Hinc humilem [11] Myconem, [12] cretoſaque rura [13] Cimoli,
Florentemque [14] Cythnon, Scyron, planamque Seriphon,
[15] Marmoreamque Paron, quamque impia prodidit Arne
[16] Siphnon, & accepto, quod avara popoſcerat, auro,
Mutata eſt in avem, quæ nunc quoque diligit aurum
Nigra pedes, nigris [17] velata [18] monedula pennis.
At non [19] Oliaros, [19] Didymeque, & [19] Tenos, & [19] Andros,
Et [19] Gyaros, nitidæque ferax [19] Peparethos [20] olivæ,

21

1 Jovis filius ex Europa fuit, rex Cretæ. 2 Ferociſſimus.
3 Ira patri conveniente ob filii cædem. 4 Hunc Minois filium Athenienſes invidia occiderant.
5 Juſto bello, quippe quod pro filii cæde ulciſcenda fuit. 6 Tamen antequam bellum adverſus Athenienſes ſuſcipiat, requirit ſociorum agmina auxiliaria. 7 Quocumque navibus pervenire poterat.
8 Veloci. 9 Maris Cretici inſula ſponte emerſa. 10 Inſula maris Ægæi una ex Cycladibus.
11 Mycone quoque una eſt ex Cycladibus. 12 In illa enim effoditur creta, purgandis veſtibus apta. 13 Inſulæ in mari Cretico.
14 Lego *Cythnon*, non *Siphnon*, ut alii. *Cythnon*, *Syron*, & *Seriphon* ſunt inſulæ ex Cycladibus.
15 Paros inſula eſt una ex Cycladibus, candidiſſimum marmor producens: Parium vocant.
16 Ita hic lego, quia hæc olim inſula auro argentoque abundaret, una ex Cycladibus. 17 Tecta.
18 Avis eſt e graculorum genere, ſic dicta quaſi *monetula*, quod monetæ & pecuniæ amore capiatur, ut ajunt. 19 Sunt inſulæ Maris Ægei, quæ Minoi, adverſus Athenienſes opem non tulerunt.
20 Oleo abundans.

[21] Gnoſſiacas juvere rates: latere inde ſiniſtro
[22] Oenopiam Minos petit, Æacideia regna.
Oenopiam veteres appellavere: ſed ipſe
[23] Æacus Æginam genitricis nomine dixit.
Turba ruit, tantæque [24] virum cognoſcere famæ
Expetit: occurrunt illi, Telamonque, minorque
Quam Telamon Peleus, & proles tertia Phocus.
Ipſe quoque egreditur tardus gravitate ſenili
Æacus, &, quæ ſit veniendi cauſa, requirit.
Admonitus [25] patrii luctus ſuſpirat: & illi
Dicta refert rector [26] populorum talia centum.
Arma juves oro pro [27] nato ſumpta: [28] piæque
Pars ſis militiæ: [29] tumulo ſolatia poſco.
Huic [30] Aſopiades, Petis [31] irrita, dixit, & urbi
Non facienda meæ: neque enim conjunctior ulla
[32] Cecropidis hac eſt tellus. Ea [33] fœdera nobis.
[34] Triſtis abit; [35] ſtabuntque tibi tua fœdera magno,
Dixit: & utilius bellum putat eſſe minari,
Quam gerere, atque ſuas ibi præconſumere vires.

21 Naves Cretenſes. Gnoſſos olim urbs Cretæ primaria.
22 Nunc *Ægnia* vel *Engia* vulgo dicitur, inſula ſinus Saronici, hodie *Golfe de l'Engia*.
23 Jovis filius fuit: hic tres filios habuit, Telamonem, Peleum, & Phocum. 24 Minoa ſc. 25 Paternæ triſtitiæ, quam de filio conceperat Minos ab Athenienſibus interfecto. 26 Nam Creta centum olim urbes habuiſſe dicitur. Eſt ergo periphraſis Cretæ. De qua alibi: *Nun ego te centum Cretæ digeſta per urbes Aſpiciam puero cognita terra Jovi.* Et, *Non hoc quæ centum ſuſtinet urbes, Quamvis ſit mendax Creta negare ſoles.* Hodie *Candia* dicta, ante aliquot annos a Turcis capta. 27 Pro ulciſcenda filii Androgei cæde.
28 Quæ pro filii nece vindicanda ſuſcepta eſt. Supra dixit, *Arma juſta, Androgeique necem juſtis ulciſcitur armis.* 29 Filii ſepulcro. 30 Æacus Aſopi nepos. Ægina enim, Æaci mater, filia fuit Aſopi, fluvii Bœotiæ.
31 Vana, & mihi non facienda.
32 Athenienſibus, ita dictis a rege Cecrope. Sæpius ſupra.
33 Sc. *ſunt*, ut amici ſimus, & nos invicem juvemus. 34 Mœſtus diſceſſit Minos, quia, quæ volebat, non impetravit. 35 Conſtabunt.

XIII.

Æacus priſcum fœdus renovat cum Cephalo, Athenienſium legato.

[1] Claſſis ab Oenopiis etiam nunc Lyctia muris
Spectari poterat: cum pleno concita velo
Attica puppis adeſt, & portus intrat amicos,
Quæ [2] Cephalum, patriæque ſimul mandata ferebat.
Æacidæ longo [3] juvenes poſt tempore viſum

Agno-

1 Claſſis Cretenſis. *Lyctus* eſt urbs Cretæ. Sic ſupra *Gnoſſiacas* a *Gnoſſo*.
2 Athenienſium legatum priamarium. 3 *Æaci filii*, quos vide ſupra.

Agnovere tamen Cephalum, dextraſque dedere,
Inque patris duxere domum. Spectabilis heros,
Et [4] veteris retinens etiam nunc pignora formæ;
Ingreditur, ramumque tenens [5] popularis olivæ,
Et dextra, lævaque duos ætate minores,
Major habet [6] Clyton, & [6] Buten Pallante creatos.
Poſtquam congreſſi, primi ſua verba tulerunt
Cecropidæ: Cephalus [7] peragit mandata, rogatque
Auxilium, [8] fœduſque refert, & jura parentum,
[9] Imperiumque [10] peti totius [11] Achaidos addit.
Sic ubi mandatam juvit facundia cauſam:
Æacus, in [12] capulo regni nitente ſiniſtra,
Ne petite auxilium, ſed ſumite, dixit, [13] Athenæ.
Nec dubiæ vires: quas hæc habet inſula, veſtras
Ducite, & omnis [14] eat rerum ſtatus iſte mearum.
[15] Robora non deſunt: [16] ſuperat mihi miles, & hoſti,
[17] *Gratia diis*, felix & inexcuſabile [18] tempus.
Imo ita ſit Cephalus, creſcat tua civibus opto
Urbs: ait: Adveniens equidem modo gaudia cepi,
Cum tam pulchra mihi, tam par ætate juventus
[19] Obvia proceſſit: multos tamen [20] inde requiro,
Quos quondam vidi veſtra prius urbe receptus.
Æacus ingemuit, triſtique ita voce locutus:
[21] *Flebile principium melior fortuna ſecuta eſt.*
Hanc utinam vobis poſſem [22] memorare! ſine ullo
[23] Ordine nunc repetam: neu [24] longa ambages morer vos.
[25] Oſſa ciniſque jacent, memori quos mente requiris,
Et [26] quota pars illi rerum periere mearum!

4 Priſtinæ pulchritudinis.

5 Athenis natæ, populove gratæ: erat autem id pacis ſignum, & auxilii petendi. Ritæ. 6 Clytus & Butes filii Pallantis (cujus pater Pandion) claudebant utrumque latus Cephali. 7 Exponit mandata, quæ ab Athenienſibus acceperat. 8 Commemorat fœdus a ſuis majoribus cum Æginetis percuſſum. 9 Regnum. 10 Appeti a Minoe. Hoc autem ait, quo facilius Æaco perſuadeat, ut Athenienſibus contra Minoem auxilium ferat. 11 Achajæ & Græciæ.

12 Sceptro. 13 Athenienſes. Continens pro contento. 14 Veniat, ſc. vobiſcum.

15 Vires.

16 Abunde mihi militum eſt, quibus me tuear, & amicos juvem auxiliis, & hoſtes repellam.

17 Sc. *ſit*. Diis enim gratias agit Æacus. 18 Sc. *eſt mihi*: quo auxilium negare non neceſſe ſit.

19 Obviam venit. 20 Ex iis.

21 Poſtquam enim peſtis omnia conſumpſerat, novi homines ex formicis orti ſunt. 22 Prolixius narrare. 23 Procemio. 24 Superflua oratione. Deſcribit Poeta formicarum mutationem in homines. Cum enim Junonis ira Æginæ incolæ peſtilentia fuiſſent abſumpti, Æacus Jovem patrem rogavit, ut aut ſibi populum ſuum reſtitueret, aut ſe quoque vita privaret. Cum autem magnam formicarum multitudinem in vetuſta quercu vidiſſet, Jovem rogavit, ut ſibi tot cives, quot illæ formicæ erant, concederet. Jupiter Æaci precibus motus, quotquot formicæ in illa quercu erant, in homines commutavit, quibus Æacus ipſe agros diviſit.

25 Jam mortui ſunt, quos requiris, & olim vidiſſe recordaris.

26 Q. d. minima.

XIV.

Æginam vaſtat peſtis.

1 Dira lues populis ira Junonis iniquæ
Incidit 2 exoſæ 3 dictas a 4 pellice terras.
Dum viſum eſt 5 mortale malum, tantæque latebat
6 Cauſa nocens cladis, 7 pugnatum eſt arte medendi;
8 Exitium ſuperabat 9 opem, quæ victa jacebat.
Principio cœlum ſpiſſa caligine terras
10 Preſſit, & 11 ignavos incluſit nubibus æſtus:
12 Dumque quater plenis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum 13 tenuata 14 retexuit orbem,
15 Lethiferis calidi ſpirarunt aſtibus Auſtri.
Conſtat & in fontes 16 vitium veniſſe, lacuſque,
Milliaque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe, atque ſuis fluvios 17 temeraſſe venenis.
18 Strage canum primo, volucrumque, oviumque, boumque.
Inque feris ſubiti deprenſa potentia morbi eſt.
Concidere infelix validos 19 miratur arator
20 Inter opus tauros, medioque 21 recumbere ſulco.
22 Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros.
Sponte ſua lanæque cadunt, & corpora 23 tabent.
Acer equus quondam, magnæque in 24 pulvere famæ,
25 Degenerat; 26 palmæ 27 veterumque oblitus honorum,
Ad præſepe gemit morbo meriturus inerti.
Non aper iraſci meminit; nec ſidere curſu
Cerva, nec armentis 28 incurrere fortibus urſi.
29 *Omnia languor habet*: ſylviſque agriſque, viiſque
30 Corpora fœda jacent; vitiantur odoribus auræ.

Mira

1 Inſanabilis peſtis, cui nihil remedii poterat adferri. 2 Odio perſequentis. 3 Denominatam inſulam. Nam Oenona inſula Ægina ab Æaco, ex matris nomine appellata fuit. 4 Ægina: quam Juno odio perſequebatur, quia Jupiter cum ea coierat. 5 Humanum, non autem a Junonis ira immiſſum. 6 Ira Junonis, quæ tantæ calamitatis cauſa erat. 7 Repugnatum eſt peſti. 8 Clades.

9 Auxilium. 10 Oppreſſit, occupavit. 11 Ab effectu, quod homines ignavos & pigros reddant.

12 Per quatuor menſes Auſtri, venti morboſi, ſpirarunt. Luna enim ſingulis quibuſque menſibus creſcit ac decreſcit.

13 Diminuta.

14 Diſſolvit. 15 Peſtiferis fervoribus, 16 Aeris corruptionem. Τῶν αέρων φθορὰ Herodiano.

17 Corrupiſſe. 18 Ita fere Homerus de Peſte, quam Apollo in Græcorum exercitum immiſerat. *Iliad. α.* Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο κὴ κύνας ἀργὺς.

19 Quia mali cauſam ignorat.

20 Inter arandum. 21 Procumbere, cadere. 22 Ovibus, quæ proprie balare dicuntur. 23 Putreſcunt, ac macilenta fiunt.

24 In certaminibus, in quibus maximus pulvis excitatur. 25 A generoſitate ſua recedit. 26 Victoriæ. Meton. adj. 27 Antiquæ gloriæ. 28 Impetum facere.

29 Omnia animalia languida & infirma ſunt effecta. 30 Cadavera fœtentia.

Mira loquor. Non [31] illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi: [32] dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque nocent, & [33] agunt contagia late.
Pervenit ad miſeros damno graviore colonos
Peſtis, & in magnæ dominatur mœnibus urbis.
Viſcera torrentur primo: flammæque latentis
[34] Indicium rubor eſt, & ductus anhelitus igni.
Aſpera lingua [35] tumet, tepidiſque [36] arentia ventis
Ora [37] patent, auræque [38] graves captantur hiatu.
Non [39] ſtratum, non ulla pati velamina poſſunt;
[40] Dura ſed in terra ponunt præcordia: nec fit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.
Nec [41] moderator adeſt: inque ipſos ſæva medentes
[42] Erumpit clades, [43] obſuntque autoribus artes.
Quo propior quiſque eſt, ſervitque fidelius ægro,
In partem [44] lethi citius venit: atque ſalutis
Spes abiit, [45] finemque vident in funere morbi.
[46] Indulgent animis; & nulla, [47] quid utile, cura eſt.
Utile enim nihil eſt. Paſſim; poſitoque pudore,
Fontibus, & fluviis, puteiſque capacibus hærent:
Nec ſitis eſt extincta prius, quam vita, bibendo.
Inde graves morbo nequeunt conſurgere, & ipſis
Immoriuntur aquis; aliquis tamen [48] haurit & [49] illas.
[50] Tantaque ſunt miſeris inviſi tædia lecti;
Proſiliunt, aut; ſi [51] prohibent conſiſtere vires,
Corpora devolvunt in humum, fugiuntque pænates
Quiſque ſuos: ſua cuique domus [52] funeſta videtur:
Et, quia cauſa latet, locus eſt in [53] crimine notus.
[54] Semianimes errare viis, dum ſtare valebant,
Aſpiceres, flentes alios, terraque jacentes;
[55] Laſſaque verſantes ſupremo lumina motu,
Membraque [56] pendentis tendunt ad ſidera cœli,
[57] Hic, illic, ubi mors deprenderat, [58] exhalantes.

31 Cadavera. 32 Ita tabe abſumebantur. Mirare mecum, lector, admirabilem peſtis deſcriptionem. 33 Corruptionem longe mittunt. 34 Rubor faciei indicat viſcera eſſe inflammata.
35 Inflatur. 36 Arida & ſicca.
37 Aperta ſunt & tenentur.
38 Pernicioſæ. 39 Lectum.
40 Corpora inflata & aſpera.
41 Medicus. 42 Invadit.
43 Et medicæ artes ſuis profeſſoribus nocent. 44 Mortis.
45 Et finem morbi in funere & morte vident. 46 Faciunt quicquid ipſis libet. 47 Sc. *fit*.
48 Bibit. 49 Etiam illas cadaveribus infectas, in quibus multi moriebantur. 50 Adeo inviſos habent lectos, ut ex illis proſiliant.
51 Si cui ſunt tam exiguæ vires, ut ſtare non poſſit, atque e lecto deſilire, devolvit ſe quoquo modo poteſt in humum. 52 peſtifera, mortifera. 53 Culpa.
54 Semimortuos. 55 *Oculos jam morte gravatos*, ut alibi noſter ait. 56 Impendentis, imminentis.
57 Paſſim & ubique. 58 Expirantes. Venuſte exprimit Poeta animam ægre ex corpore migrantem, Spondæo in quinta ſede moram notante. Vide ſimile quid Lib. VI. v. *Lumina Verſarunt* &c. Cap. VI.

XV.

Æacus deplorat ſuorum calamitatem, & Jovi ſupplicat.

Quid mihi tunc [1] animi fuit? aut quid debuit eſſe?
Ni [2] vitam odiſſem, & cuperem pars eſſe meorum.
Quo ſe cunque acies oculorum [3] flexerat, illic
Vulgus erat ſtratum; veluti cum [4] putria motis
Poma cadunt ramis, agitatæque ilice glandes.
Templa [5] vides [6] contra gradibus ſublimia longis:
Jupiter illa tenet. Quis non altaribus illis
[7] Irrita thura dedit? quoties pro conjuge conjux,
Pro nato genitor, dum verba precantia dixit,
Non [8] exoratis animam finivit in aris?
Inque manu thuris pars inconſumpta reperta eſt?
[9] Admoti quoties templis, dum [10] vota ſacerdos
Concipit, & fundit [11] purum inter cornua vinum;
Haud [12] expectato ceciderunt vulnere tauri?
Ipſe ego ſacra Jovi pro me, patriaque, tribuſque
Cum facerem natis; mugitus victima diros
Edidit, & ſubito collapſa ſine ictibus ullis
Exiguo tinxit ſubjectos ſanguine cultros.
[13] Fibra quoque [13] ægra [14] notas veri, [15] monituſque deorum
Perdiderat: [16] triſtes penetrant ad [17] viſcera morbi.
Ante [18] ſacros vidi projecta cadavera poſtes:
Ante ipſas, quo mors foret invidioſior, aras.
Pars [19] animam laqueo claudunt, mortiſque timorem
Morte fugant, ultroque vocant [20] venientia fata.
Corpora miſſa neci nullis de more [21] feruntur
[22] Funeribus: neque enim capiebant funera portæ.
[23] Aut inhumata premunt terras; aut [24] dantur in altos
In-

1 Qualis animus mihi fuit (inquit Æacus) i. qualem animum habui? 2 Talem animum debui habere, ut vitam odiſſem, ac mortuus eſſe cuperem. 3 Converterat.

4 Nimis matura & corrupta.

5 Hoc dicit Æacus digito templum demonſtrans. 6 E reginne.

7 Vana, nihilque conferentia.

8 Sc. *Diis*. 9 Adducti in templa. 10 Dum ſacerdos precatur Deum. 11 Merum, ſine aqua: mero enim in ſacrificiis priſci utebantur.

12 Non exſpectato ictu.

13 Vitiata. Fibras autem victimarum haruſpices inſpiciebant, ut prædicere futura poſſent. 14 Signa quibus verum cognoſcitur.

15 Et admonitiones. 16 Meton. effic. 17 Ad inteſtina corrumpenda. 18 Ante ſacras templorum januas. 19 Pars ſe ſuſpenduut & ſtrangulant. Syntheſis. 20 Venientem mortem. 21 Efferuntur: nam extra urbem cedavera ſepeliebantur. 22 Exequiarum honoribus. *Funus* eſt pompa exequiarum, a *funalibus* dictum, quæ cadaveri præferebantur Noctum enim mortui efferebantur ad ſepulturam.

23 Aut inſepulta jacent in terra.

24 Aut ſine ullo ſepulturæ honore in ignes mittuntur. Nam cadavera apud veteres cum ſuis ornamentis comburebantur, amicis & proximis munera quædam in rogum conferentibus.

Indotata rogos: & jam reverentia nulla eſt:
Deque rogis pugnant, alieniſque ignibus ardent.
Qui lacrymenr, deſunt; indefletæque vagantur
Natorum, matrumque animæ, juvenumque, ſenumque:
Nec locus in [25] tumulos, nec ſufficit arbor in [26] ignes.
Attonitus tanto miſerarum [27] turbine rerum,
Jupiter o, dixi, ſi te non [28] falſa [29] loquuntur
Nec te, magne pater, noſtri pudet eſſe parentem:
Aut mihi redde meos; aut me quoque conde ſepulcro.
Ille [30] notam fulgore dedit, tonitruque [31] ſecundo:
Accipe, ſintque iſta precor felicia mentis
Signa tuæ, dixi, [32] quæ das mihi pignoris omen.

25 Ad ſepulcra facienda. 26 Ad rogos extruendos. 27 Tanta perturbatione rerum. 28 Falſo: nomen enim pro adverbio poſitum eſt. 29 Sc. *homines*. 30 Signum. 31 Proſpero. 32 Quæ mihi pro pignoris ſigno oſtendis.

XVI.

Formicæ in Myrmidonas mutatæ.

Forte fuit juxta patulis rariſſima ramis
Sacra Jovi quercus de ſemine [1] Dodonæo.
Hic nos [2] frugilegas aſpeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
[3] Rugoſoque ſuum ſervantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da [4] cives, & [5] inania mœnia ſupple.
Intremuit, ramiſque ſonum ſine [6] flamine motis
Alta dedit quercus. Pavido mihi membra timore
Horruerant, [7] ſtabantque comæ; tamen oſcula terræ,
Roboribuſque dedi: nec me ſperare fatebar;
Sperabam tamen, atque animo mea vota fovebam.
Nox [8] ſubit, & curis [9] exercita corpora ſomnus
Occupat: ante oculos eadem mihi quercus adeſſe,
Et rami totidem, totidemque [10] animalia ramis
Ferre ſuis viſa eſt, pariterque tremiſcere motu,
[11] Graniferumque agmen ſubjectis ſpargere in [12] arvis;
Creſcere quod ſubito majus majuſque videtur,
Ac ſe tollere humo, [13] rectoque aſſiſtere trunco,
Et maciem, numerumque pedum, nigrumque colorem
Ponere, & humanam membris inducere formam.
Somnus abit, damno vigilans mea [14] viſa; querorque
In

1 Laus a loco: *Dodona* enim urbs Moloſſidis in Epiro, juxta quam fuit ſylva Jovi dicata, in qua columbæ reſponſa dabant. 2 Fruges ac grana colligentes. 3 Aſpero, 4 Tot, nempe, quot ego hic formicas cerno. 5 Evacuata; hominibus vacua. 6 Vento. 7 Erectæ erant. 8 Subſequitur. 9 Defatigata. 10 Formicas. 11 Formicarum multitudinem grana ferentium. 12 In arva ſubjecta. 13 Stare erecto corpore. 14 Inſomnia.

In ſuperis opis eſſe nihil: ſed in ædibus ingens
Murmur erat, voceſque hominum exaudire videbar
Jam mihi deſuetas. Dum ſuſpicor has quoque ſomni
Eſſe, venit [15] Telamon properus, foribuſque recluſis,
Speque fideque, pater, dixit, [16] majora videbis;
Egredere. Egredior, qualeſque in imagine ſomni
Viſus eram vidiſſe viros, ex ordine tales
Aſpicio, noſcoque. [17] Adeunt, regemque ſalutant.
[18] Vota Jovi ſolvo, populiſque recentibus urbem
[19] Partior, & vacuos priſcis cultoribus agros;
[20] Myrmidonaſque voco, nec origine nomina [21] fraudo.
Corpora vidiſti: mores, quos ante gerebant,
Nunc quoque habent. Parcum genus eſt, patienſque laborum,
Quæſitique tenax, & quod quæſita reſervet.
Hi te ad bella [22] pares annis animiſque ſequentur:
Cum primum, qui te feliciter attulit, Eurus
(Eurus enim attulerat) fuerit mutatus in [23] Auſtros.

15 Filius meus.
16 Majora, quam ut ſperanda credendaque ſint. 17 Accedunt ad me. 18 Gratias Jovi ago, & ſacrifico. 19 Divido diſtribuo.
20 Ἀπὸ τῶν μυρμήκων, i. a *formicis*. 21 Privo. 22 Eadem enim nocte omnes nati eſſe videbantur. 23 Quia Ægina Athenas proficiſcentibus Auſtro opus eſt.

XVII.

Cephalus de jaculo & cane, ſibi ab uxore datis, narrat.

Talibus, atque aliis longum ſermonibus illi
Implevere diem. Lucis [1] pars ultima [2] menſæ
Eſt data, nox ſomno. [3] Jubar [4] aureus extulerat [4] Sol:
Flabat adhuc Eurus redituraque vela tenebat.
Ad Cephalum Pallante [5] nati, cui [6] grandior ætas;
Ad regem Cephalus, ſimul & Pallante creati
Conveniunt: ſed [7] adhuc regem ſopor altus habebat.
Excipit Æacides illos in limine Phocus:
Nam Telamon, [8] fraterque viros ad bella parabant.
Phocus in interius ſpatium, pulchroſque receſſus
Cecropidas duxit, [9] cum quis ſimul ipſe reſedit.
Aſpicit [10] Æoliden, ignota ex arbore factum
Ferre manu jaculum, cujus fuit aurea cuſpis,
Pauca prius mediis ſermonibus ille locutus,
Sum [11] nemorum ſtudioſus, ait, cædiſque ferinæ.
Qua tamen e [12] ſylva teneas haſtile reciſum,
Jamdudum dubito: certe, ſi fraxinus eſſet,

Ful-

1 Veſpera. 2 Cœna, convivio.
3 Splendorem diei. 4 Pulcher ac ſplendidus. 5 Filii Pallantis, Clytus & Butes, legationis comites. 6 Qui major natu erat.
7 Ad Æacum. 8 Peleus.
9 Quibuſcum. 10 Cephalum, Æoli nepotem. 11 Venationibus delector, ferarum cæde. 12 Arbore: continens pro contento.

Fulva colore foret; ſi [13] cornus, nodus ineſſet.
[14] Unde ſit ignoro: ſed non formoſius iſto
Viderunt oculi [15] telum jaculabile noſtri.
Excipit [16] Actæis e fratribus alter: &, [17] uſum
Majorem [18] ſpecie mirabere, dixit, in iſto.
Conſequitur quodcunque petit: [19] fortunaque miſſum
Non regit; & revolat nullo referente cruentum.
Tum vero juvenis [20] Nereius omnia quærit:
Cur ſit, Phocus & unde datum, quis tanti muneris [21] auctor.
[22] Quæ petit ille refert, tactuſque dolore
[23] Conjugis amiſſæ, lacrymis ita fatur obortis:
Hoc me, [24] nate dea, (quis [25] poſſet credere?) telum
Flere facit facieque diu, ſi vivere nobis
Fata diu dederint: hoc me cum conjuge cara
Perdidit: hoc utinam caruiſſem munere ſemper!
[26] Procris erat; ſi [27] forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas, [28] magnæ ſoror Orithyiæ:
Dignior [29] iſta rapi. Pater hanc mihi [30] junxit Erechtheus.
Illa canem mihi dat, quem cum ſua traderet illi
[31] Cynthia, Currendo ſuperabit, dixerat, omnes.
Dat ſimul & jaculum, manibus quod [32] cernis habemus.
[33] Muneris alterius quæ ſit fortuna [34] requiris?
Accipe [35] mirandum: novitatem movebere facti.

13 Cornus enim nodoſa eſt arbor. 14 Ex qua arbore. 15 Periphraſis eſt jaculi. 16 Athenienſibus. 17 Utilitatem. 18 Pulchritudine. 19 Nulli ſubjicitur fortunæ. Fruſtra enim nunquam mittitur. 20 Phocus Nerei nepos. Pſamathe, uxor Æaci, Nerei filia erat. 21 Quis fuerit dator tanti muneris. 22 Cephalus reſpondet ad ea quæ petit & cætera nota; ſed qua mercede ab uxore illud jaculum acceperit, præ pudore tacet. Neque enim refert Cephalus ſe ob pulchritudinem ſuam ab uxore accepiſſe. 23 Uxoris Procridis.

24 Phocus, quem alloquitur Cephalus, filius fuit Æaci ex Pſamathe Nympha. 25 Me ob illud jaculum flere, quod tantæ ſit utilitatis. 26 Erechthei, Athenienſium regis, filia fuit: quæ cum Cephalo nupſiſſet, Auroræ odio, quæ Cephalum in ſuos amplexus convertere nequivit, ſub forma alieni viri muneribus a Cephalo ipſo tentata, fidem marito datam fractura videbatur. Cum autem ſe Cephalus indicaſſet, aufugiens, ſylvas petiit, ac Dianæ comes effecta, tandem a Cephalo placatur, domumque reverſa, marito & canem, nomine Lælapa, & jaculum admirandæ pulchritudinis, virtutiſque (cujus miſſio nunquam fuit irrita, ſed vim feriendi efficaciſſimam habuit) donavit. Cum autem Procris cujuſdam indicio comperiſſet Cephalum cum quadam Nympha, nomine Aura, congredi ſolitum, clam eum in ſylvas ſecuta, ab inſcio marito, eo telo, quod ab ipſa dono acceperat, fuit interfecta.

27 Ita infra Lib. 9. Cap. I. *Nomine ſi qua tuo tandem pervenit ad aures, Deianire, tuas.*

28 Præclaræ: utpote quæ pulchritudine ſua a Borea vento rapta fuiſſe fingitur. 29 Procris: ſentit enim Cephalus Procrin Orythyia fuiſſe pulchriorem. 30 Hanc mihi in uxorem dedit.

31 Diana.

32 Supple *Me*. Al. quod nos, ut cernis, habemus. 33 Canis.

34 Lalapis Procri uxore donati, a Sc. *ſi*. 35 Audi rem admiratione dignam.

XVIII.

Fera & Canis, in ſaxa mutatio.

[1] Carmina [2] Naiades non intellecta priorum
[3] Solvunt ingentis: & [4] præcipitata jacebat
Immemor [5] ambagum vates obſcura ſuarum,
Scilicet [6] alma Themis; nec talia liquit [7] inulta,
Protinus [8] Aoniis immiſſa eſt bellua Thebis.
[9] Ceſſit & exitio multis: pecorique, ſibique
[10] Ruriculæ pavere feram. Vicina juventus
Venimus, & latos [11] indagine cinximus agros.
[12] Illa levi velox ſuperabat retia ſaltu:
[13] Summaque tranſibat poſitarum lina [14] plagarum.
[15] Copula detrahitur canibus: quos illa ſequentes
Effugit, & [16] cœtum non [17] ſegnior alite [18] ludit.
Poſcor & ipſe meum conſenſu [19] Lælapa magno:
(Muneris hoc nomen): Jamdudum vincula [20] pugnat
Exuere ipſe ſibi, colloque [21] morantia [22] tendit.
Vix bene [23] miſſus erat; nec jam poteramus, ubi eſſet,
Scire; pedum calidus veſtigia pulvis [24] habebat:
Ipſe oculis ereptus erat. Non ocyor illo
Haſta; nec expulſæ contorto [25] verbere [26] glandes:
Nec [27] Gortyniaco [28] calamus levis exit ab arcu.
Collis [29] apex medii ſubjectis imminet arvis:
[30] Tollor in hunc, capioque novi ſpectaeula curſus.
[31] Quo [32] modo [33] deprendi, [34] modo ſe ſubducere ab ipſo
Vul-

1 Vaticinia, prædictiones.
2 Nymphæ. 3 Exponunt.
4 Dejecta, contempta. 5 Dictorum ambiguorum. 6 Sancta. Nam Themis Dea fuit, quæ hominibus præcipiebat id petere, quod honeſtum & fas eſſet. 7 Impunita: 8 Bœotiis. Aoniam eſſe Bœotiæ partem ſæpius ſupra diximus.
9 Pernicioſa multis fuit.
10 Agricolæ illam feram & ſua, & pecorum morte paverunt.
11 Ita vocantur plagæ, quibus venatores ſaltus & ſtabula ferarum cingunt. Sic *Virg. Saltuſque indagine cingunt*. *Indagare* eſt diligenter inquirere. Item, quod venatoribus proprium eſt, feras inveſtigare. 12 Fera. 13 Summos funes. Metonymia materiæ: ex lino enim funes conficiuntur.
14 Tentorum retium. 15 Vinculum, quo canes colligantur. Sic *Triſt.* 5. *Utque canem pavidæ naſum veſtigia cervæ Latrantem fruſtra copula dura tenet*. Quam autem hic *copulam* dixit, ſequenti Libro vocavit *vincula*: *Vincula pars adimunt canibus*. 16 Canum multitudinem. 17 Velox ut avis.
18 Deludit, decipit. 19 A *velocitate* & *impetu* nomen hoc inditum fuit cani: λαῖλαψ enim *turbo* dicitur, qui ventus eſt maxime impetuoſus. 20 Conatur detrahere. 21 Remorantia, retinentia. 22 Contendit, nititur.
23 Dimiſſus erat ille canis.
24 Tenebat. 25 Contorta funda. 26 Emiſſæ funda glandes plumbeæ. 27 Cretenſi. Nam *Gortyn* urbs eſt Cretæ. Cretenſes autem præcipue celebrantur arte ſagittaria. 28 Sagitta ex calamo confecta. Metonymice.
29 Vertex.
30 In illum verticem aſcendo.
31 Curſu, i. in quo curſu.
32 Interdum. 33 Comprehendi.
34 Interdum ſe ſubtrahere.

Vulnere viſa fera eſt; nec [35] limite [36] callida recto,
In ſpatiumque [37] fugit; ſed decipit ora ſequentis,
Et redit in [38] gyrum, ne ſit ſuus impetus [39] hoſti.
[40] imminet hic, ſequiturque parem, ſimiliſque tenenti
Non tenet, & [41] vanos exercet in aere morſus.
Ad [42] jaculi vertebar opem; quod dextera librat
Dum mea, dum digitos [43] amentis [44] addere tento:
Lumina [45] deflexi, revocataque rurſus [46] eodem
Rettuleram: & medio ([47] mirum!) duo [48] marmora campo
Aſpicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambos certamine curſus
Eſſe deus voluit, ſi quis deus [49] affuit illis.
[50] Hactenus, & tacuit: jaculo [51] quod crimen in ipſo eſt?
Phocus ait. Jaculi ſic crimina [52] reddidit ille.

35 Itinere. 36 Aſtuta. 37 Sc. *rectum*. 38 In orbem. 39 Cani Lelapi. 40 Inſtat. 41 Inanes, quia feram comprehendere non poterat. 42 Volebam jaculum mittere. 43 *Amenta* ſunt lora, quibus jacula facilius longiuſque emittuntur. 44 Imponere. 45 Removi oculos a cane & fera. 46 Ad eundem locum. 47 Res miranda. 48 Duo marmorea ſigna. 49 Auxilio fuit. 50 Sc. *locutus eſt Cephalus*. 51 Quæ in jaculo eſt culpa? Memor enim Phocus ſive Æacus eorum, quæ Cephalus dixerat, merito ipſum rogat, cujus mali cauſa fuerit jaculum illud, quo ſe Cephalus cum conjuge perditum fuiſſe ajebat. 52 Reſpondendo expoſuit.

X I X.

Cephalus uxorem Procrin imprudens vulnerat.

Gaudia principium noſtri ſunt, Phoce, *doloris*
[1] Illa prius [2] referam: juvat o meminiſſe beati
Temporis, Æacide: quo primos [3] rite per annos
Conjuge eram felix, [4] felix erat illa marito.
[5] Sole fere radiis feriente [6] cacumina primis,
Venatum in ſylvas [7] juveniliter ire ſolebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus [8] acres
Ire canes, nec [9] lina ſequi nodoſa ſinebam.
Tutus eram jaculo: ſed cum ſatiata ferinæ
Dextera cædis erat, repetebam [10] frigus, & umbram,
Et quæ de gelidis exibat vallibus, auram.
[11] Aura petebatur medio mihi [12] lenis in æſtu,
Auram exſpectabam: requies erat illa labori.
Aura (recordor enim) venias, cantare ſolebam,
Utque facis, [13] relevare velis, quibus urimur, æſtus.
[14] Vocibus ambiguis deceptam præbuit aurem.

Ne-

1 Gaudia. 2 Narrabo. 3 Perfecte. 4 Anadiploſis. 5 Matutino tempore in ſylvas venatum ire ſolebam. Eſt hæc matutini temporis periphraſis. 6 Sc. montium. 7 Juvenum more. 8 Odori. 9 Retia. 10 Opacum frigus vel umbram frigidam. Sic *Virg.* Ecl. 2. *Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant.* 11 Anaphora. 12 Suavis, jucunda. 13 Leves facere Solis fervores. 14 Verbis.

Neſcio quis, nomenque auræ tam ſæpe vocatum,
Eſſe putat Nymphæ: Nympham mihi credit amari.
Criminis [15] extemplo [16] ficti temerarius, [17] index
Procrin adit, [18] linguaque refert audita [19] ſuſurra.
[20] *Credula res amor eſt*. Subito collapſa dolore,
Ut mihi narratur, cecidit; longoque [21] refecta
Tempore, ſe miſeram, ſe fati dixit [22] iniqui;
[23] Deque fide queſta eſt, &, crimine [24] concita vano,
Quod nihil eſt metuit: [25] metuit ſine [26] corpore nomen,
Et dolet infelix, veluti de pellice vera.
Sæpe tamen dubitat [27] metuitque miſerrima falli,
[28] Indicioque fidem negat: &, niſi viderit ipſa,
Damnatura ſui non eſt delicta mariti.

bis dubiis, quæ tum ad auram, tum ad amicam poterant referri. 15 Subito. 16 Falſi. 17 Delator inconſideratus. 18 Et narrat, exponit. Eſt autem Pleonaſmus, *lingua* enim redundat. 19 Murmura & voces, quibus auram vocabam. 20 Amantes omnia facile credunt. Sic in *Epiſt. Hipſyp*. *Credula res amor eſt: utinam temeraria dicar, Criminibus falſis inſimulaſſe virum*.
21 Recreata.
22 Infelicis ſortis. 23 Lamentata eſt, quod illi fidem datam fregiſſem. 24 Commota. 25 Anadiploſis. 26 Aura enim corpore caret. 27 Timet ne decipiatur ab indice. 28 Fidem delatori & indici non adhibet.

X'X.

Procris errorem agnoſcit, & moritur.

[1] Poſtera depulerant Auroræ lumina noctem:
Egredior, [2] ſylvaſque peto, victorque per herbas,
Aura veni, dixi, noſtroque [3] medere labori.
Et ſubito [4] gemitus [5] inter mea verba videbar
Neſcio quos audiſſe: veni tamen, optima, dicens,
Fronde levem rurſus ſtrepitum faciente [6] caduca
Sum ratus eſſe feram, [7] telumque volatile miſi.
Procris erat; medioque [8] tenens in pectore vulnus,
Hei mihi! conclamat. Vox eſt ubi cognita fidæ
Conjugis: ad vocem præceps, amenſque cucurri:
Semianimem, & ſparſas fœdantem ſanguine veſtes,
Et ſua (me [9] miſerum!) de vulnere [10] dona [11] trahentem
Invenio: attollo, ſciſſaque a pectore veſte
Vulnera ſæva ligo, conorque inhibere cruorem:
Neu me morte ſua ſceleratum deſerat, oro,
Viribus illa carens, & jam [12] moribunda, [13] coegit
Hæc ſe pauca loqui: Per noſtri fœdera lecti:

Per-

1 Poſtridie. 2 Et in ſylvas vado. 3 Succurre. 4 Quædam ſuſpiria. 5 Inter loquendo. 6 Quæ ab arbore ceciderat. 7 Jaculum velox. 8 Habens. 9 Flens hæc narrabat Cephalus. 10 Jaculum, quod mihi dono dederat. 11 Extrahere conantem. 12 Moriens.
13 Vim ſibi fecit, ut hæc pauca loqueretur jam jam expiratura.

Perque deos ſupplex oro, ſuperoſque, meoſque,
[14] Per ſi quid merui de te bene, perque [15] manentem
Nunc quoque, cum pereo, cauſam mihi mortis amorem,
Ne thalamis auram patiare [16] incumbere noſtris.
Dixit: & errorem tum denique nominis eſſe
Et [17] ſenſi, & docui. Sed quid docuiſſe juvabat?
[18] Labitur, & parvæ fugiunt cum ſanguine vires:
Sed vultu [19] meliore mori ſecura [20] videtur.
[21] Flentibus hæc lacrymans [22] heros memorabat: & ecce!
Æacus ingreditur duplici [23] cum prole novoque
[24] Milite; quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

14 Oro te per id, ſi quid gratum tibi feci. 15 Perſeverantem.
16 Invadere, occupare noſtros thalamos. Auram autem Nympham putabat eſſe Procris. 17 Cognovi.
18 Moritur.
19 Lætiore.
20 Pellicis cura liberata. Jam enim ex Cephalo cognoverat Auram non eſſe Nympham, ut ipſa putabat, ſed lenem ventorum flatum. 21 Phoco & filiis Pallantis.
22 Cephalus. 23 Cum duobus filiis, Telamone & Peleo, qui militum delectum habuerant. 24 Et cum novis militibus.

[16] Sexta reſurgebant orientis cornua Lunæ:
Et [17] pendebat adhuc belli fortuna, diuque
[18] Inter utrumque volat [19] dubiis victoria pennis.
[20] Regia turris erat [21] vocalibus addita muris,
In quibus auratam proles [22] Latonia fertur
Depoſuiſſe lyram: ſaxo ſonus ejus inhæſit.
Sæpe illuc ſolita eſt aſcendere filia Niſi,
Et [23] petere exiguo reſonantia ſaxa lapillo,
Tunc cum pax eſſet: bello quoque ſæpe ſolebat
Spectare ex illa rigidi certamina Martis.
Jamque [24] mora belli, [25] procerum quoque nomina norat,
Armaque, equoſque, habituſque, [26] Cydoniaſque pharetras.
Noverat ante alios faciem [27] ducis Europæi;
[28] Plus etiam, quam noſſe ſat eſt. Hac judice Minos,
Seu caput [29] abdiderat [30] criſtata caſſide pennis,
In galea formoſus erat; ſeu ſumpſerat ære
Fulgentem clypeum, clypeum ſumpſiſſe decebat;
[31] Torſerat [32] adductis haſtilia lenta lacertis,
Laudabat virgo junctam cum viribus artem;
Impoſitus [34] calamis patulos [34] ſinuaverat arcus,
Sic Phœbum ſumptis jurabat ſtare ſagittis.
Cum vero faciem [35] dempto nudaverat ære,
[36] Purpureuſque albi ſtratis inſignia pictis
Terga [37] premebat equi, ſpumantiaque ora [38] regebat,
Vix [39] ſua, vix ſane virgo [40] Neſcia compos
Mentis erat: felix jaculum, quod tangeret ille,
Quæque manu premeret, felicia fræna vocabat.
Impetus eſt illi (liceat [41] modo) [42] ferre per agmen
Virgineos hoſtile gradus: eſt impetus illi
Turribus è ſummis [43] in Gnoſſia mittere corpus
Caſtra, vel [44] æratas hoſti [45] recludere portas,
Vel ſi quid Minos aliud velit. Utque ſedebat

Can-

enim crinem illum haberet, privari non poterat regno. 16 Sexto menſe poſt cœptam obſidionem Megaras proditas fuiſſe ait. 17 Suſpenſa, ambigua & incerta erat. 18 Minoem & Niſum. 19 Dubio eventu. Incertus enim eſt ſemper belli eventus: alatam ergo victoriam effingit Poeta, quod modo huc, modo illuc volare videatur. 20 Turrim deſcribit, cujus muri vocales ſunt effecti. 21 Reſonantibus, vocem reddentibus. Cum enim Alcathous Megaras muniret, Apollo illi opem tulit, & Lyram juxta mœnia depoſuit, cujus ſonus mox in lapides tranſiit. 22 Latonæ filius Apollo. 23 Percutere, 24 Diuturnitate. 25 Ducum. 26 Cretenſes. Eſt Cydon urbs Cretæ. 27 Minois. Jovis & Europe filii. 28 Nam eum etiam amabat. 29 Occultaverat, texerat. 30 Galea criſtis ornata. 31 Jaculatus fuerat. *Torquere* eſt cum impetu jacere. 32 Retroductis. 33 Sagittis. Vide Lib. VII. verſ. *Nec fortyniaco calamus* &c. Cap. XVIII. 34 Curvaverat, contraxerat. 35 Depoſita galea ex ære. Materia pro materiato. 36 Et purpuratus. 37 Equitabat. 38 Cohibebat, coercebat. 39 Vix in ſua erat poteſtate. 40 Scylla Niſi filia. 41 Modo poſſit. 42 Ire. 43 Cretenſia, *Gnoſſus* vel Cnoſſus urbs Cretæ. Sæpius ſupra. 44 Ære & ferro munitas & tectas. 45 Aperire.

Candida [46] Dictæi ſpectans tentoria regis,
Læter, ait, doleamne geri lacrymabile bellum,
In [47] dubio eſt. Doleo, quod Minos hoſtis amanti eſt:
[48] Sed, niſi bella forent, nunquam mihi cognitus eſſet:
Me tamen accepta poterat [49] deponere bellum
[50] Obſide; me comitem, me pacis pignus haberet.
[51] Juſta gerit certe pro nato bella perempto:
Et [52] cauſaque valet, cauſamque tuentibus armis.
Ut puto vincemur. Qui ſi manet exitus urbem;
Cum ſuus hæc [53] illi [54] reſeret mea mœnia [55] Mavors,
Et non noſter amor? Melius ſine cæde, moraque,
[56] Impenſaque ſui poterit ſuperare cruoris.
Nam metuo certe, ne quis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens: quis enim tam durus, ut in te
Dirigere [57] immitem non inſcius audeat haſtam?
[58] Cœpta placent: & ſtat [59] ſententia tradere mecum
[60] Dotalem patriam, finemque imponere bello.
Verum *Velle parum eſt*. [61] Aditus [62] cuſtodia ſervat,
[63] Clauſtraque portarum genitor tenet: hunc ego ſolum
Infelix timeo, ſolus meâ [64] vota [65] moratur.
Dii facerent ſine patre forem! *Sibi* [66] *quiſque profecto
Eſt deus*: [67] *ignavis precibus fortuna repugnat*.
[68] Altera jamdudum, [69] ſuccenſa [70] Cupidine tanto.
[71] Perdere gauderet quodcunque obſtaret amori.
Et cur ulla [72] foret me fortior? Ire per ignes,
Et gladios auſim; nec in hoc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus eſt: opus eſt mihi [73] crine paterno.
Ille mihi eſt auro pretioſior, illa beatam
Purpura me, votique mei factura potentem.

46 Cretenſis. *Dicte* eſt mons Cretæ. 47 Sc. *mihi*. Dubitat enim Scylla, utrum potius lætari bello adverſus patrem ſumpto, an dolere debeat. 48 Lætandum mihi potius eſt bello, quam dolendum: niſi enim bellum fuiſſet, numquam Minoem cognoviſſem. Sic alibi: *Hectora quis noſſet, felix ſi Troja fuiſſet?* 49 Dimittere, finem imponere bello. 50 *Obſides* dicuntur, qui in fœderibus imperio alterius ita traduntur, ut, ſi dator obſidis a fide recedat, recipientis ſit jus in corpus & vitam illius, qui obſes traditus eſt. Itaque olim fere regum liberi obſides datos legimus. 51 Sic Lib. VII. Cap. XII. *Androgeique necem juſtis ulciſcitur armis*. 52 Et juſtiorem cauſam fovet. 53 Minoi. 54 Aperiat. 55 Sua potentia, & vis bellica. Mars pro bello. Metonym. effic. 56 Effuſione ſui ſanguinis.

57 Ille immitis.

58 Sc. *conſilia*. 59 Decrevi, firmaque ac conſtans eſt ſententia.

60 In dotem patriam prodere, ut me accipiat, ſecumque habeat.

61 Portarum ingreſſus. 62 Cuſtodum turba. 63 Claves portarum urbis. 64 Meam cupiditatem. 65 Remoratur. 66 Adeo impia eſt Scylla, & amore cæca, ut Deos eſſe neget. Unumquemque autem ſibi Deum eſſe, ac idcirco nullo Deorum opus eſſe auxilio, cum unuſquiſque id a ſeipſo petere poſſit. 67 Ignavorum, qui ſunt puſillammes. 68 Quævis alia puella. 69 Inflammata. 70 Tam magno amore. 71 E medio tollere. 72 Eſſe debeat. 73 Vide quæ ſupra diximus ad v. *Interea Minos* &c. Cap. I.

Digitized by Google

II.

Scylla Minoi fatalem patris crinem defert. Ab illo ſpreta, furit. In avem Cirim mutatur. Niſus in halyaetum.

Talia dicenti curarum maxima nutrix
Nox intervenit: tenebriſque audacia crevit.
Prima quies aderat, qua curis feſſa diurnis
Pectora ſomnus habet. Thalamos taciturna paternus
Intrat, & (heu facinus!) [1] fatali nata parentem
Crine ſuum ſpoliat, prædaque potita nefanda
Fert ſecum [2] ſpolium ſceleris, [3] progreſſaque porta
Per medios hoſtes ([4] meriti fiducia tanta eſt)
Pervenit [5] ad regem; quem ſic affata [6] paventem eſt:
Suaſit amor facinus, proles ego regia [7] Niſi
Scylla tibi trado patriamque meoſque penates.
Præmia nulla peto, niſi te. Cape pignus amoris
Purpureum crinem, nec me nunc tradere crinem,
Sed [8] patrium tibi, crede, caput: ſcelerataque dextra
Munera porrexit. [9] Minos porrecta refugit,
Turbatuſque novi reſpondit [10] imagine [11] facti:
Dii te [12] ſummoveant, o noſtri infamia ſecli!
[13] Orbe ſuo telluſque tibi, pontuſque negetur!
Certe ego non patiar Jovis [14] incunabula Creten,
Qui meus eſt [15] orbis, tantum contingere monſtrum.
Dixit: &, ut leges captis [16] juſtiſſimus autor
Hoſtibus impoſuit, claſſis retinacula ſolvi
Juſſit, & æratas impleri remige puppes.
Scylla, freto poſtquam [17] deductas nare carinas,
Nec præſtare [18] ducem ſceleris ſibi præmia vidit,
Conſumptis precibus violentam tranſit in iram,
Intendenſque manus [19] paſſis furibunda capillis,
Quo fugis, exclamat, meritorum autore relicta?

O pa-

1 In quo urbis fata continebantur. Hac de re ſic *Propert. Tuque o Minoa*, uſque ad *æquus in hoſte fuit*. 2 Crinem purpureum, quo nimium ſcelerate patrem ſpoliarat.

3 Et egreſſa. 4 Beneficii, quo Minoem proſequebatur. 5 Minoem.

6 Novitate rei ſtupeſcentem.

7 Sc. *filia*. 8 Paternam vitam: ab illo enim crine ſalus Niſi pendebat. 9 Minos tanta fuiſſe juſtitia apud ſuperos fertur, ut apud inferos judex fuerit conſtitutus.

10 Cogitatione. 11 Inuſitati ſceleris. 12 Repellant, perdant, eradicent. 13 Ad parricidarum ſupplicium alluſum volunt. De eo Cicero in oratione pro Roſcio Amerino. In corio enim inſuebantur cum ſimia, gallo, & ſerpente, ac in mare fluviumve projiciebantur, ne aut cœlum aſpicere, aut in terra aquave quieſcere poſſent.

14 Ubi nutritus educatuſque fuit Jupiter. De Jove in Creta nutrito ſic alibi: *Cretes erunt teſtes, nec fingunt omnia Cretes, Cretes nutrito terra ſuperba Jove*. 15 Imperium.

16 Sic & alibi: *Sit modus exilio dixit, juſtiſſime Minos*. Alibi Legiferum vocat, ſcil. quod primum Cretenſibus leges dederit.

17 E terra in mare miſſas, aut tractas. Sic Lib. 6. *Jubet ille carinas In mare deduci*. 18 Minoem. 19 Sparſis, diſſolutis.

O patriæ prælatæ meæ, prælate parenti!
Quo fugis immittis? cujus victoria noſtrum
Et [20] ſcelus, & [21] meritum eſt. Nec te data munera, nec te
Noſter amor movit, nec quod ſpes omnis in unum
Te meæ [22] congeſta eſt? Nam quo [23] deſerta revertar?
In patriam? Superata jacet. Sed [24] finge manere:
Proditione mea clauſa eſt mihi. [25] Patris ad ora,
Quæ tibi donavi? [26] Cives odere merentem,
[27] Finitimi exemplum metuunt: [28] obſtruximus orbem
Terrarum nobis, ut [29] Crete ſola pateret.
Hanc quoque ſi prohibes, & nos ingrate, relinquis;
Non genitrix Europa tibi eſt, ſed [30] inhoſpita Syrtis,
Armeniæque tigres, [31] Auſtroque [32] agitata Charybdis.
Nec Jove tu natus, nec mater imagine tauri
Luſa tua eſt; generis falſa eſt ea fabula. Pœnas,
Exige, Niſe pater; merui, & ſum digna perire,
Sed tamen ex illis aliquis, quos impia læſi,
Me perimat: cur, qui viciſti crimine noſtro,
[33] Inſequeris crimen? ſcelus hoc patriæque patrique
[34] Officium tibi ſit. Celeres an inania venti
Verba ferunt, iidemque tuas, ingrate, carinas?
Me miſeram! properare [35] juvat, [36] divulſaque remis
Unda ſonat, mecumque ſimul mea terra [37] recedit.
Nil agis, o fruſtra meritorum oblite meorum!
Inſequar invitum, puppimque amplexa recurvam
Per freta longa trahar. Vix dixerat: [38] inſilit undis,
Conſequiturque ratem, faciente Cupidine vires,
[39] Gnoſſiacæque hæret [40] comes invidioſa carinæ.
Quam pater ut vidit, (nam jam pendebat in auras,
Et modo factus avis fulvis [41] Haliætus in alis)
Ibat, ut hærentem roſtro laceraret adunco.
Illa metu puppim dimiſit, & aura cadentem
Suſtinuiſſe levis, ne tangeret æquora, viſa eſt.
[42] Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur
[43] Ciris, & a tonſo eſt hoc nomen adepta capillo.

20 Quia prodidi patrem.
21 Quia te victorem effeci.
22 Collata. 23 Abs te relicta.
24 Pone. 25 Revertarne in conſpectum patris, cujus vitam & fortunam tibi dono dedi? 26 Sic Dido. *Te propter Libycæ gentes, Nomadumque tyranni Odere.*
27 Vicini timent ne mei exemplo filiæ ſuæ parentes prodant.
28 Clauſimus. 29 Ut in Creten ſolam venire poſſem. 30 Inhoſpitalis. Continens pro contento. Accolæ enim Syrtium feri ſunt, & peregrinis infeſtiſſimi. Imo & ipſæ Syrtes, quod qui in eas delati fuerint, minime hoſpitalem locum ſortiantur. 31 Vento. Speciem enim pro genere poſuit. 32 Commota, vexata. 33 Perſequeris.
34 Beneficium. 35 Delectat me feſtinare. In volucrem enim convertebatur. 36 Diſcuſſa, percuſſa.
37 Recedere videtur, navibus abeuntibus. 38 In undas & aquas ſilit. 39 Cretenſi. 40 In Minoem maximam concitans invidiam.
41 Species eſt aquilæ, clariſſima oculorum acie. 42 De Scylla in avem converſa ita alibi: *Filia purpureos Niſo furata capillos, Puppe cadens celſa, facta refertur avis.* 43 Κείρειν Græce *tondere* ſignificat.

III.

I I I.

Theſeus, poſt interfectum Minotaurum, e labyrintho ſe explicat, ope Ariadnes. Abductam deſerit. Deſertam auxit Bacchus, & ejus coronam ſideribus inſerit.

Vota Jovi Minos [1] taurorum ſanguine [1] centum
Solvit, ut egreſſus ratibus [2] Curetida terram
Contigit, & ſpoliis decorata eſt regia fixis.
Creverat [3] opprobrium generis, fœdumque patebat
[4] Matris adulterium [5] monſtri novitate biformis,
Deſtinat hunc Minos thalami removere pudorem,
[6] Multiplicique domo [7] cæciſque includere tectis.
[8] Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis
[9] Ponit opus, turbatque [10] notas, & limina flexu
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non ſecus ac liquidis Phrygius [11] Mæander in undis
Ludit, & ambiguo lapſu refluitque fluitque,
Occurrenſque ſibi venturas aſpicit undas,
Et [12] nunc ad fontes, nunc ad mare verſus apertum
Incertas exercet aquas: ita Dædalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipſe reverti
Ad limen potuit. Tanta eſt fallacia tecti.
Quo poſtquam geminam [13] tauri juveniſque figuram
Clauſit, & [14] Actæo bis paſtum ſanguine monſtrum
[15] Tertia ſors [16] annis domuit repetita novenis,
Utque [17] ope virginea [18] nullis iterata priorum
Janua difficilis filo eſt inventa [19] relicto:

Pro-

1 Hecatombem ſignificat; quod erat centum boum ſacrificium.

2 Cretam a Curetibus Jovis nutritiis olim inhabitatam. 3 Dedecus, Minotaurus. Nam Paſiphae, Minois uxor, Veneris impulſu in tauri amorem incidit, cui cum Dædali opera ſe ſuppoſuiſſet, Minotaurum peperit, qui partim Minoi, partim tauro ſimilis erat, Qua ex re facile Paſiphaes matris adulterium fuit deprehenſum.

4 Paſiphaes. 5 Minotauri, qui media parte virum; altera taurum præ ſe ferebat. 6 Labyrintho.

7 Occultis. 8 Dædalus genere Athenienſis, tam præclarus fuit architectus, ut & opera quædam miranda effecerit, & ſtatuas, quæ aſpicere, ambulareque & ſpirare videbantur, effinxerit. 9 Ædificat. 10 Signa, quibus loca facile diſcernuntur. 11 Fluvius eſt Phrygiæ, qui ſæpe in ſe redire videtur. Illi ſimilem ait Labyrinthum fuiſſe. Hinc & *Meandros* vocamus, quæcunque involuta atque perplexa ſunt. 12 Interdum ad fontem verſus redire: interdum ad mare ſpatioſum verſus fluere videtur Mæander. 13 Minotaurum.

14 Athenienſi. 15 Sorte enim ducebantur, qui mittendi erant. Tunc autem Theſeus Ægei filius fuit eductus. 16 Poſt novem annos. 17 Poſtquam Theſeus auxilio virginis Ariadnes (a qua gladium, & filum exitus ſui ducem acceperat) e Labyrintho eſt egreſſus, navem conſcendit. 18 Ad quam nemo eorum, qui prius miſſi fuerant ab Athenienſibus in Cretam, unquam redire potuerunt.

19 De hoc ſic alibi: *Perfidus Ægides ducentia fila ſecutus, Curva meæ fugit tecta ſororis ope. Cum tibi, ne victus tecto morerere recurvo, Quæ regerent paſſus, pro duxe*

Protinus Ægides rapta [20] Minoide [21] Diam
Vela dedit, comitemque ſuam crudelis in illo
Littore [22] deſtituit. [23] Deſertæ, & multa quærenti,
Amplexuſque, & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte [24] coronam
Immiſit cœlo: tenues volat illa per auras;
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in [25] ignes;
Conſiſtuntque loco, [26] ſpecie remanente corona,
Qui [27] medius nixique genu eſt, anguemque tenentis.

du'e fila dedi. Et: *Nec tibi, quæ reditus monſtrarent, fila dediſſem, Fila per adductas ſæpe recepta manus.* Catul. *Errabunda regens tenui veſtigia filo, Ne labyrintheis e flexibus egredientem Tecti fruſtraretur inobſervabilis error*

20 Ariadna Minois filia abducta.

21 Sc. verſus, ſive *ad.* Eſt hæc Inſula maris Cretici. 22 Dereliquit. 23 Ariadnæ, quam a Theſeo relictam Bacchus duxit uxorem.

24 Illa corona dicitur a Vulcano facta ex auro & Indicis gemmis, per quas Theſeus exiſtimatur de tenebris Labyrinthi ad lucem veniſſe, quod aurum & gemmæ in obſcuro fulgorem luminis efficiebant. 25 In ſtellas ſplendentes.

26 Figura. 27 Coronæ ſydus medium eſſe ait & ejus qui eſt in genibus, & ejus qui manibus anguem tenet medium corpus ejus implicantem.

I V.

Dædalus, compactis cera pennis, e labyrintho evolat. Ejus filius in mare decidit.

[1] Dædalus interea Creten, longumque peroſus
Exilium, [2] tactuſque loci [3] natalis amore,
Clauſus erat Pelago. Terras licet, inquit, & undas
[4] Obſtruat; at [5] cœlum certe patet, ibimus illac:
Omnia [6] poſſideat; non poſſidet aera Minos.
Dixit: & ignotas animum dimitit in artes;
[7] Naturamque novat. Nam [8] ponit in ordine pennas,
A minima cœptas longam breviore ſequente,
Ut [9] clivo creviſſe putes: ſic ruſtica quondam
Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit avenis.
Tunc [10] lino medias, & ceris alligat imas:
Atque ita compoſitas parvo [11] curvamine flectit;
Ut veras imitetur aves. Puer Icarus una

Sta-

1 De Dædali exilio & volatu copioſe etiam ſcribit 2. *De Arte.*

2 Captus. 3 Patriæ, in qua natus erat. 4 Claudat. 5 Tamen aer apertus eſt. 6 Sc. *licet, quamvis.* Unde 2. De Arte. *Poſſidet & terras, & poſſidet æquora Minos, Nec tellus noſtra, nec patet unda fugæ Reſtat iter cœli, cœlo tentabimus ire.* 7 Novitatem in natura excogitat, negatum ſc. per aera iter, pennis non hominibus datis. Sic ibid. *Sunt mihi naturæ jura novanda meæ.* 8 *Remigium volucrum diſponit in ordine pennas,* Ibid. 9 Ut poſſis eas putare e clivo aliquo creviſſe, propter ipſarum inæqualitatem.

10 Deinde mediam pennarum partem filis, infimam vero ceris alligavit Dædalus. *Et leve per lini vincula nectet opus. Imaque pars ceris aſtringetur igne ſolutis,* Ibid.

11 Parum flectit, ut veræ avium alæ

Stabat, & ignarus ſua ſe tractare pericla;
Ore [12] renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas, flavam modo pollice ceram
[13] Mollibat, luſuque ſuo mirabile patris
Impediebat opus. [14] Poſtquam manus ultima cœpto
Impoſita eſt, geminas [15] opifex [16] libravit in alas
Ipſe ſuum corpus, motaque pependit in [17] aura.
[18] Inſtruit & natum; medio que ut limite curras,
Icare, ait, moneo: ne, ſi [19] demiſſior ibis,
Unda [20] gravet pennas: ſi celſior, ignis adurat.
[21] Inter utrumque vola. [22] Nec te ſpectare [23] Booten,
Aut [24] Helicen jubeo, ſtrictumque [25] Orionis enſem;
Me duce carpe viam. pariter [26] præcepta volandi
Tradit, & ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus, monituſque genæ maduere ſeniles.
Et patriæ tremuere manus: dedit [27] oſcula nato
Non iterum repetenda ſuo, penniſque levatus
Ante volat, comitique timet, (velut ales, ab alto
Quæ teneram prolem produxit in aera nido)
[28] Hortaturque ſequi, [29] damnoſaſque erudit artes,
Et movet ipſe ſuas, & nati reſpicit alas.
[30] Hos aliquis, [31] tremula dum captat arundine piſces,
Aut

alæ eſſe viderentur. 12 Hilari, læto, & videnti. *Tractabat ceramque puer, pennaſque renidens, Neſcius hæc humeris arma parata ſuis*, Ibid. 13 Mollem faciebat.

14 Poſtquam alæ completæ fuerunt. Nam *imponere manum ultimam operi*, eſt opus ipſum finire. *Finituſque novæ jam labor artis erat*, Ibid. 15 Artifex Dædalus.

16 Suſpendit. 17 In aere alis agitato. 18 Sc. *alis*, i. apponit etiam filio alas. 19 Inferior.

20 Graves reddat madefaciendo. *Me pennis ſectare datis, ego prævius ibo: Sit tibi cura ſequi: me duce tutus eris. Nam ſive æthereas vicino ſole per auras Ibimus, impatiens cera caloris erit. Sive humiles propiore freto jactabimus alas, Mobilis æquoreis penna madeſcit aquis*, Ibid. 21 Et ſummum & intimum locum, i. per medium. *Inter utrumque vola, ventos quoque nate caveto; Quaque ferent auræ, vela ſecunda dato.*

22 Icarum admonet Dædalus, ut ſe ſequatur. Neque enim opus eſſe, ut volatum ſuum dirigat ad ſyderum rationem, quæ nautæ maxime obſervant. 23 *Bootes* ſydus eſt, qui & *Arctophylax* dicitur, qui agitare plauſtrum videtur, unde & a *bolus* nomen accepit.

24 *Helice* major eſt urſa, ſic dicta ab *Helice*, Arcadiæ urbe, in qua Caliſto nata eſſe dicitur.

25 Sydus enim Orionis ita figuratur, ut enſem nudum in manu tenere videatur. *Sed tibi non virgo Tegæa, comeſque Bootes. Enſifer Orion aſpiciendus erit*, Ibid. *Orion* ἀπὸ τῦ ὔρυ, i. ab *urina* dictus eſt, quod ex Jovis & Mercurii urina fingatur natus, ut 5. Faſt. narrat Ovidius. Is venator tantis viribus fuit, ut nulli feræ ſe ceſſurum jactaret. Quare Terra permota Scorpionem maximum emiſit, qui illum interficere conaretur. Jupiter autem utriuſque animum admiratus, & Scorpium ſponte, & precibus Dianæ Orionem in ſydera ſuſtuliſſe fertur. 26 *Dum monet, aptat opus puero, monſtratque moveri, Erudit infirmas ut ſua mater aves. Inde ſuis factas humeris accommodat alas, Perque novum timidus corpora librat iter*, Ibid. 27 *Jamque volaturus parvo dedit oſcula nato, Nec patriæ lachrymas continuere genæ*, Ibid. 28 Sc. *ſuas*. 29 Pernicioſas: quod exitu probatum eſt.

30 Dædalum & Icarum. 31 Hamo ab arundine tremula dependente.

Aut paſtor baculo, [32] ſtivæque innixus arator
Vidit, & obſtupuit: quique [33] æthera carpere poſſent,
Credidit eſſe Deos. Et jam [34] Junonia læva
Parte Samos fuerat, Deloſque Paroſque relictæ;
Dextra Lebinthos erat, fœcundaque melle Calydne.
Cum [35] puer audaci cœpit gaudere volatu,
Deſeruitque ducem, cœlique cupidine tactus
Altius egit iter. Rapidi vicinia ſolis
[36] Mollit [37] odoratas pennarum vincula ceras,
Tabuerant ceræ, nudos quatit [38] ille lacertos.
Remigioque carens non ullas concipit auras:
Oraque [39] cœrulea patrium clamantia nomen
Excipiuntur aqua, quæ nomen [40] traxit ab illo.

32 Manubrio aratri quo regitur. 33 *Ingenium malæ ſæpe movens: quis crederet unquam Aerias hominem carpere poſſe vias?* Ibid. 34 Junoni dicata: nam ibi Juno & nata & educata, & Jovi uxor tradita dicitur. *Jam Samos a læva fuerat, Naxoſque relictæ, Et Paros, & Clario Delos amata Deo. Dextra Lebynthos erat, ſylviſque umbroſa Calydne, Cinctaque piſcoſis Aſtyphaleia vadis,* Ibid. 35 Icarus. *Cum puer incautis nimium temerarius annis Altius egit iter, deſeruitque patrem,* Ibid. 36 Molles reddit & liquefacit. 37 Odorem emittentes. *Vincla labant, & cera Deo propiore liqueſcit, Nec tenues venti brachia mota tenent,* Ibid. 38 Icarus. 39 Mari, in quod Icarus cecidit. *Decidit, atque cadens, pater, o pater, auferor, inquit: Clauſerunt virides ora loquentis aquæ,* Ibid. 40 Nam mare Icarium ab Icaro fuit appellatum.

V.

Dædalus filii caſum deflet: gaudet perdix; avis recens, & modo nata.

At [1] pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
[2] Icare, dixit, ubi es? qua te regione requiram?
Icare, dicebat: pennas aſpexit in undis,
Devovitque ſuas artes, corpuſque ſepulcro
Condidit; & [3] tellus a nomine dicta ſepulti eſt.
[4] Hunc miſeri tumulo [5] ponentem corpore [6] nati
Garrula ramoſa proſpexit ab ilice perdix,
Et [7] plauſit pennis, teſtataque gaudia cantu eſt:
[8] Unica tum volucris, nec viſa prioribus annis,
Factaque nuper avis, [9] longum tibi, Dædale, crimen.
Namque huic tradiderat fatorum [10] ignare docendam
Pro-

1 Pater, quia genuerat; non pater, quia filius jam erat mortuus. 2 Anaphora. 3 *Icaros* enim inſula ab *Icaro*, Dædali filio, illic ſepulto, dicta fuiſſe videtur. *At pater infelix, nec jam pater, Icare, clamat, Icare clamat, ubi es? quove ſub axe volas? Icare clamabat, pennas aſpexit in undis, Oſſa tegit tellus, æquora nomen habent.* 4 Dædalum. 5 Tumulantem & ſepelientem. 6 Filii Icari. 7 Et alas concuſſit. 8 Sola. *Unicus* enim ſecundo caret: *unus* habet ſecundum. 9 Magnum. Nam Dædalus eum de Palladis arce dejeciſſe criminatus eſt. 10 Inſcia eorum, quæ fato filio ſuo evenire debebant.

Progeniem 11 germana ſuam, natalibus 12 actis
Bis puerum ſenis, animi ad 13 præcepta capacis.
Ille 14 etiam medio ſpinas in piſce notatas
Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes, & ſerræ reperit uſum
Primus: & 15 ex uno duo ferrea brachia nodo
Junxit, ut æquali ſpatio diſtantibus illis
Altera pars ſtaret, pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit, ſacraque ex arce Minervæ
Præcipitem miſit, lapſum mentitus: at illum,
Quæ favet ingeniis, 16 excepit Pallas, avemque
Reddidit, & medio 17 velavit in aere pennis.
Sed 18 vigor ingenii quondam velocis, in alas,
Inque pedes abiit: 19 nomen, quod & ante, remanſit.
Non tamen hæc alte volucris ſua corpora tollit,
Nec facit in ramis altoque cacumine nidos:
20 Propter humum volitat, ponitque in ſepibus ova,
Antiquique memor, metuit ſublimia, caſus.

11 Soror Dedali. 12 Exactis duodecim annis. Natus enim erat duodecim annos Talus, cum Dædalo fuit commendatus. 13 Præceptorum capacis. 14 Talum ſerræ ait fuiſſe inventorem ad exemplum illius ſpinæ, quæ eſt in medio piſcium. 15 Circini periphraſis. 16 Suſcepit. Proprie autem *excipi* cadentia dicuntur. 17 Cooperuit. 18 Sed vis & acrimonia ingenii Tali pueri in alas & pedes avis tranſivit. Perdices enim acerrimi ſunt & volatus & curſus. 19 Nam Talus *Perdix* quoque fuit cognominatus. 20 Juxta, prope terram. Ter. *Hic propter hunc aſſiſte.*

V I.

Diana, Oeneo regi Calydonis irata, vaſtatorem aprum immittit in Ætoliam.

1 Jamque fatigatum tellus Ætnæa tenebat
Dædalon; & ſumptis pro ſupplice Cocalus armis
Mitis habebatur. Jam lamentabile Athenæ
2 Pendere deſierant 3 Theſea laude tributum.
Templa coronantur, 4 bellatricemque Minervam
Cum Jove, diiſque 5 vocant aliis, quos 6 ſanguine voto,
Muneribuſque datis, & acerris thuris honorant.
Sparſerat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theſeos: & populi, quo dives 7 Achaia cepit,
8 Hujus opem magnis imploravere periclis.
Hujus opem 9 Calydon, quamvis Meleagron haberet,
Sol-

1 Dædalus Minois iram fugiens ad Cocalum, Siciliæ regem pervenit, a quo & tutatus & hoſpitio ſuſceptus eſt, ac tandem Minos ipſe interfectus. 2 Perſolvere tributum, ob cædem Androgei Athenienſibus a Minoe impoſitum. 3 Theſei virtute. Conſequens pro antecedente: virtutem enim *laus* conſequi ſolet. 4 Hæc etiam *Bellona* vocatur. 5 Invocant. 6 Victimarum quas voverant ſanguine, ſi Theſeus victor ex Creta reverteretur. 7 Potens Græcia. 8 Theſei. Anaphora. 9 Urbs eſt Ætoliæ, quam Poeta ponit pro in-

Sollicita ſupplex petiit prece: cauſa petendi
[10] Sus erat, infeſtæ famulus [11] vindexque Dianæ.
[12] Oenea namque ferunt plenis [13] ſucceſſibus anni
[14] Primitias frugum Cereri, ſua vina Lyæo,
[15] Palladios flavæ [15] latices libaſſe Minervæ.
Cœptus ab [16] agricolis ſuperos pervenit ad omnes
[17] Ambitioſus [18] honor: ſolas ſine [19] thure relictas,
Præteritas ceſſaſſe ferunt [20] Latoidos aras.
Tangit & ira deos. At non impune feremus,
Quæque inhonoratæ, non & dicemur inultæ,
Inquit: & Oeneos ultorem ſpreta per agros
Miſit aprum, quanto majores [21] herbida tauros
Non habet Epirus; ſed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Et ſetæ ſimiles rigidis haſtilibus horrent;
Stantque velut vallum, velut alta haſtilia ſetæ:
Fervida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit, dentes æquantur [22] dentibus Indis,
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus [23] ardent.
Is modo creſcentes ſegetes proculcat in herba,
Nunc [24] matura metit fleturi [24] vota coloni,
Et cererem in ſpicis intercipit: area fruſtra,
Et fruſtra expectant promiſſas horrea meſſes,
Sternuntur [25] gravidi longo cum [26] palmite fœtus,
[27] Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ.
Sævit & in pecudes: non has paſtorve, caniſve,
Non armenta truces poſſunt defendere tauri.

ricolis. 10 Aper & quidem ferociſſimus. 11 Ultor. 12 Calydoniæ regem, Meleagri patrem.
13 Ob plenam & perfectam illius anni fertilitatem. 14 Primas fruges; prima enim frumenta matura Cereri dicabantur, ut vina Baccho, oleum Minervæ.
15 Oleum a Pallade inventum.
16 Cerere, Baccho, & Minerva, quod ea invenerint, quibus agriculturæ opera datur. 17 Ab effectu, quod ambitioſos reddat.
18 Deorum ſacrificia. 19 Sacrificio. 20 Dianæ Latonæ filiæ.
21 Herboſa. 22 Elephantum Indicorum dentibus. Ὑπερβολή.
23 Ardere videntur.
24 Segetes.
25 Racemi uva graves.
26 Frondibus vitium. 27 Olea fructus olivæ.

VII.

Meleager, & lecta Græciæ juventus, conveniunt ad aprum interficiendum.

Diffugiunt populi, nec ſeſe in mœnibus urbis
Eſſe putant tutos: donec Meleager, & [1] una
[2] Lecta manus juvenum [3] caluere cupidine laudis.
[4] Tyndaridæ gemini præſtantes, [5] ceſtibus [6] alter,
[7] Al-

1 Simul. 2 Electa juvenum multitudo. 3 Commoti fuere.
4 Caſtor & Pollux gemelli Tyndari filii ac Ledæ putati, cum eſſent Jovis. 5 Armis quibus pugiles utuntur. Fuerunt autem *ceſtus* lora quædam cruda inſuta plumbeis glandibus rigentia, quæ manibus inducentes pugiles, inter ſe dimicabant. 6 Pollux.

[7] Alter [8] equo; [9] primæque ratis molitor Jaſon,
Et cum [10] Pirithoo felix concordia Theſeus,
Et duo [11] Theſtiadæ, & proles [12] Aphareia Lynceus,
[13] Leucippuſque ferox, jaculoque inſignis [14] Acaſtus,
Hippothouſque, Dryaſque, & cretus [15] Amyntore Phœnix,
[16] Actoridæque pares; & miſſus ab Elide Phileus.
Nec [17] Telamon aberat, magnique [18] creator Achillis,
Cumque [19] Pheretiade, & [20] Hyanteo Jolao
Impiger [21] Eurytion, curſuque invictus Echion,
[22] Naryciuſque Lelex: [23] Panopeus, Hyleuſque, feroxque
Hippaſus, & primis etiam nunc [24] Neſtor in annis,
Et quos Hippocoon antiquis miſit [25] Amyclis,
[26] Penelopeſque ſocer cum [27] Pharraſio Ancæo,
Ampycideſque [28] ſagax, & adhuc a conjuge tutus.
[29] Oeclides, nemoriſque decus [30] Tegeæ Lycei.
[31] Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem,
Crinis erat ſimplex nodum collectus in unum;
Ex humero pendens reſonabat eburnea lævo
[32] Telorum cuſtos, arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſet.

7 Caſtor. 8 Sc. *præſtans*, i. equorum domitor. De Caſtore & Polluce ſic etiam Horat. *Caſtor gaudet equis, ovo prognatus eodem Pugnis.* Et Propert. *Qualis & Eurotæ Pollux & Caſtor arenis. Hic victor pugnis, ille futurus equis.* 9 Argo navem, cujus ædificandæ autor fuit Jaſon, primam longarum navium fuiſſe *Ovidius* ſentit: alii vero Danaum earum inventorem putant. 10 Theſeus & Pirithous inſignium amicorum par. 11 Duo filii Theſtii, avunculi Meleagri. Vide infra v. *Decipiat ne ſit longe* &c. Cap. X.

12 Atharei filius. 13 Frater Apharei, pater Elairæ & Phœbes, quas Caſtor & Pollux abducere conati, a fratribus, Ida & Lynceo, prohibiti fuere, altero illorum etiam occiſo. Cujus rei meminit Propert. *Non ſic Leucippis ſuccendit Caſtora Phœbe, Pollucem cultu non Elaira ſoror.* 14 Peliæ filius. 15 Amyntoris filius.

16 Menœtius: nam Menœtius pater fuit Patrocli, qui Actorides ab Actore avo dicitur. 17 Pater Ajacis, filius Æaci. 18 Peleus, Achillis pater, frater Telamonis.

19 Admeto, Pheretis filio, cujus oxor Alceſtis fuit. 20 Bœotio Jolao, *Hyantes* enim populi ſunt Bœotiæ. Fuit hic *Jolaus* Iphicli filius, Amphitryonis nepos, qui Herculi in interficienda hydra operam navavit. 21 Filius Iri, filii Actoris. 22 Natus Naryce, quæ eſt urbs Locridis. 23 Phoci filius.

24 Qui tres hominum ætates vixiſſe dicitur. 25 *Amyclæ* urbs eſt Laconiæ, ab *Amycla*, Lacedæmonis filio, ædificata, atque cognominata. 26 Laertes, Ulyſis pater, Arceſii filius. 27 Arcade, ſive Arcadico: *Parrhaſia*, Arcadiæ urbs. 28 Quia vates ſive augur fuit. Mopſus Ampyci filius.

29 Amphiarus, nondum ab uxore proditus Adraſto, Argivorum Regi. 30 Atalanta ex Tegea urbe Arcadiæ. Verſum iſtum quem vulgo aliæ editiones exhibent, *Venit Atalante*, &c. ut adulterinum rejecimus, non enim in optimis quibuſcumque MSS. inveniri viris eruditis in confeſſo eſt. Neque *hæc Atalante Schœnei*, ſed Jaſii filia a Poetis dicitur. 31 Raſum cingulum, quo veſtis connectitur.

32 Pharetra.

VIII.

Atrox cum apro Calidonio pugna committitur.

Sylva frequens [1] trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit a plano, devexaque proſpicit arva.
Quo poſtquam venere viri, pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus, pars preſſa ſequuntur
Signa pedum, cupiuntque ſuum reperire periclum.
Concava vallis erat, quo ſe demittere rivi
Aſſuerant pluviali aquæ: tenet ima [2] lacunæ
[3] Lenta ſalix, [4] ulvæque leves, junciqne paluſtres,
Viminaque; & longæ parva ſub [5] arundine cannæ.
Hinc aper [6] excitus medios violentus in hoſtes
[7] Fertur, [8] ut excuſſis eliſus nubibus ignis.
[9] Sternitur incurſu nemus, & [10] propulſa [11] fragorem
Sylva dat: exclamant juvenes, [12] protentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
[13] Ille [14] ruit, ſpargitque canes, ut quiſque furenti
Obſtat, & obliquo latrantes [15] diſſipat ictu.
[16] Cuſpis Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima ſi nimiis mittentis viribus uſa
Non foret, in [17] tergo viſa eſt hæſura petito:
Longius [18] it; autor teli [19] Pagaſæus Jaſon.
Phœbe, ait Ampycides, ſi te coluique, coloque,
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo.
Qua potuit [20] precibus deus annuit. Ictus ab illo eſt,
Sed ſine [21] vulnere, aper: ferrumque Diana volanti
Abſtulerat jaculo, lignum ſine [22] acumine venit.
Ira feri mota eſt, nec [23] fulmine lenius arſit:
Emicat ex oculis, ſpirat quoque pectore flamma.
Utque volat [24] moles adducto [25] concita [26] nervo,
Cum petit aut muros, aut plenas [27] milite turres;
In juvenes certo ſic [28] impete vulnificus ſus
Fertur: & Eupalamon, Pelagonaque [29] dextra tuentes

Con-

1 Denſa arboribus. Eſt hæc ſylvæ deſcriptio, quam partim planam, partim montoſam eſſe ait.
2 Imas vallis partes. 3 Flexibilis. 4 Herbæ in paludibus naſcentes. 5 Parvo cannarum corticè. 6 Excitatus. 7 Ruit.
8 Fulguris in morem, quod e nubium concurſu eliditur. 9 Arbores apri illius incurſu in terram dejiciuntur. 10 Impulſa. 11 Facit ſtrepitum. *Fragor* enim ſtrepitus dicitur rerum fractarum.
12 Venabula. 13 Aper.

14 Irruit. 15 Disjicit. 16 Jaculum. Pars pro toto. 17 In tergo apri. 18 Pro iit, ut produci poſſit hæc ſyllaba. 19 i. e. Theſſalus. De Pagaſa vid. Lib. VII. v. *Jamque fretum Minyæ* &c. Cap. I.
20 Preces exaudivit. 21 Scil. *manſit, aliis*. 22 Cuſpide.
23 Nec minus quam fulmen inflammatus eſt aper. 24 Maximum ſaxum, quantum e machinis bellicis emittitur. 25 Impulſa.
26 Funebaliſtæ. 27 Militibus.
28 Impetu. 29 Dextrum cornu ag-

Cornua proſternit: ſocii rapuere jacentes.
At non lethiferos effugit Enæſimus ictus
[30] Hippocoonte ſatus: trepidantem, & [31] terga parantem
Vertere, ſucciſo liquerunt [32] poplite nervi.
Forſitan & [33] Pylius citra [34] Trojana periſſet
Tempora: ſed, [35] ſumpto poſita conamine ab haſta,
Arboris inſiluit, quæ ſtabat [36] proxima; [37] ramis,
[38] Deſpexitque loco tutus, quem fugerat hoſtem.
Dentibus ille ferox in querno ſtipite tritis
Imminet exitio; fidenſque [39] recentibus armis
Orithiæ magni roſtro femur [40] hauſit [41] adunco.

agminis ſui defendentes. 30 Hippocoontis filius. 31 Et fugere volentem. 32 Reſciſo crure. *Poples* pars genu poſterior. 33 Neſtor, a *Pylo*, urbe Meſſeniæ, cui imperavit, ſic appellatus. 34 Ante Trojanum bellum. 35 Capto impetu. 36 Fixa. 37 In ramos. 38 Deorſum aſpexit aprum altitudine arboris tutus & ſecurus. 39 Dentibus in trunco ſive ſtipite exacuatis, & quaſi renovatis. 40 Aperuit, percuſſit. 41 Recurvo dente.

IX.

Aprum a multis fruſtra laceſſitum Atalanta vulnere levi perſtringit.

At gemini nondum [1] cæleſtia ſidera fratres,
Ambo conſpicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis; ambo vibrata per auras
Haſtarum tremulo quatiebant ſpicula motu.
[2] Vulnera feciſſent, niſi [3] ſetiger inter [4] opacas,
Nec jaculis iſſet, nec equo loca pervia, ſylvas.
Perſequitur Telamon, [5] ſtudioque incautus eundi
Pronus ab arborea cecidit radice retentus.
Dum [6] levat hunc Peleus, celerem [7] Tegæa ſagittam
Impoſuit nervo, [8] ſinuatoque expulit arcu:
Fixa ſub aure feri ſummum [9] diſtrinxit [10] arundo
Corpus, & exiguo rubefecit ſanguine ſetas.
Nec tamen illa ſui ſucceſſu lætior ictus,
Quam Meleager erat. Primus vidiſſe putatur,
Et primus ſociis viſum oſtendiſſe cruorem,
Et, meritum, dixiſſe, [11] feres virtutis honorem.
[12] Erubuere viri, ſeque exhortantur, & addunt
Cum clamore animos, jaciuntque ſine ordine tela.
Turba nocet jactis, &, quos petit, impedit ictus.
Ecce! furens contra ſua fata [13] bipennifer [14] Arcas,
Di-

1 Gemini, qui unum ex Zodiaci ſignis conſtituunt, Caſtor ac Pollux eſſe dicuntur. 2 Vulneraſſent. 3 Aper ſetas gerens. 4 Umbroſas, arboribus denſas. 5 Cupiditate currendi. 6 Allevat, tollit. 7 Atalanta. Sup. verſ. *Oechides nemoriſque* &c. Cap. VII. 8 Contracto. 9 Vulneravit leviter. 10 Arundinea ſagitta. 11 Auferes, habebis. 12 Puduit viros fortes aprum a virgine primum fuiſſe percuſſum. 13 Bipennem ferens. 14 Arcadicus. Ancæus

Diſcite fœmineis quid tela virilia præſtent,
O juvenes, [15] operique meo [16] concedite, dixit:
Ipſa ſuis licet hunc Latonia [17] protegat armis,
Invita tamen hunc [18] perimet mea dextra Diana.
Talia magniloquo [19] tumidus memoraverat ore:
[20] Ancipitemque manu tollens utraque ſecurim
Inſtiterat [21] digitis primos ſuſpenſus in [22] artus.
[23] Occupat audentem, [24] quaque eſt via proxima letho,
Summa ferus geminos direxit ad inguina dentes.
Concidit Ancæus: glomerataque [25] ſanguine multo
Viſcera lapſa fluunt, madefactaque terra cruore eſt.
Ibat in adverſum proles Ixionis hoſtem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
Cui procul [26] Ægides, O me mihi carior, inquit,
Pars animæ conſiſte meæ; *licet* [27] *eminus eſſe*
Fortibus: Ancæo nocuit [28] *temeraria virtus*
Dixit; & [29] ærata [30] torſit grave cuſpide [31] cornu:
Cui bene [32] librato, [33] votique potente futuro,
Obſtitit [34] æſculea frondoſus ab arbore ramus.

[14] ...ceus enim ex Pharraſia Arcadiæ oppido. 15 Virtuti meæ. 16 Locum date. 17 Defendat. 18 Interficiet.
19 Elatus, ſuperbus.
20 Ex utraque parte ſecantem, acutam. 21 Exprimitur geſtus tollentis ſecurim ut aliquem percutiat. 22 In p imas partes digitorum pedis. 23 Ante aggreditur.
24 Inguina enim percuſſa homini mortem ſubito adferunt. 25 Sccum. 26 Theſeus, Ægei filius.
27 Longe abeſſe. 28 Inconſiderata fortitudo. 29 Ære & ferro munita. 30 Jecit. 31 Haſtam corneam, ex corno arbore.
32 Fortiter jacto. 33 Et aprum percuſſuro. 34 *Æſculus* arbor eſt glandifera Jovi dicata.

X.

Feram interficit Meleager. Ejus cervicem Atalantæ donat. Teſtiadas, avunculos ſuos, id ferentes indigne, perimit.

Miſit & [1] Æſonides jaculum, quod caſus ab illo
[2] Vertit: & in [3] mentum figit latrantis, & inter
Ilia conjectum [4] tellure per ilia fixum eſt.
At manus [5] Oenidæ variat: miſſiſque duabus,
Haſta prior terra, medio ſtetit altera tergo.
Nec mora: dum [6] ſævit, dum [7] corpora verſat in orbem,
Stridentemque novo ſpumam cum ſanguine fundit,
Vulneris [8] autor adeſt, hoſtemque [9] irritat ad iram,
Splendidaque adverſos [10] venabula condit in armos:
Gaudia teſtantur ſocii clamore ſecundo,
Victricemque [11] petunt dextræ conjungere dextram.
Immanemque feram multa tellure jacentem

Mi-

1 Jaſon Æſonis filius. 2 Avertit. 3 Canis partem oris inferiorem, vel faucem. 4 In terra. 5 Meleagri, Oenei filii.
6 Furit. 7 Se rotat. 8 Meleager. 9 Provocat. 10 Telum, quo venantes utuntur. 11 Appetunt, cupiunt.

Mirantes ſpectant: neque adhuc contingere tutum
Eſſe putant; ſed tela tamen ſua quiſque [12] cruentas.
Ipſe pede impoſito, caput [13] exitiabile preſſit:
Atque ita, Sume mei [14] ſpolium [15] Nonacria [16] juris,
Dixit, & in partem veniet mea gloria tecum.
Protinus [17] exuvias rigidis horrentia ſetis
Terga dat, & magnis inſignia dentibus ora.
Illi lætitiæ eſt cum munere muneris autor.
Invidere alii; totoque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes brachia voce,
[18] Pone age, nec [19] titulos intercipe, fœmina, noſtros,
[20] Theſtiadæ clamant; nec te fiducia formæ
Decipiat, ne [21] ſit longe tibi captus amore
Autor: & [22] huic [23] adimunt munus; jus [24] muneris [25] illi.
Non [26] tulit, & tumida [27] frendens [28] Mavortius ira,
Diſcite raptores alieni, dixit, honoris,
Facta minis quantum diſtent: [29] hauſitque [30] nefando
Pectora Plexippi nil tale [31] timentia ferro.
[32] Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulciſci fratrem, fraternaque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu, calidumque prioris
Cæde recalfecit conſorti ſanguine telum.

12 Cruore maculat. 13 Peſtiferum, quod multis exitii cauſa fuerat. 14 *Spolia* proprie dicuntur, quæ hoſtibus detrahuntur. 15 Atalanta a Nonacri monte Arcadiæ celeberrimo. 16 Quod jure ipſo mihi debetur. Nam Meleager aprum interfecerat. 17 Tergus & caput apri. Sic *Virg.* 2. *Georg.* de ſerpente loquens: *Cum poſitis novus exuviis, nitiduſque juventa.* 18 Depone. 19 Noſtrum honorem, noſtram gloriam. 20 Theſtii filii Plexippus & Toxeus, avunculi Meleagri. 21 Ne interficiaris, ſicque longe ab amatore tuo ſepareris. 22 Atalante. 23 Eripiunt. 24 Sc. dandi. 25 Meleagro. 25 Non paſſus eſt Atalantam munere fraudari. 27 Fremens. 28 Bellicoſus, Marti ſimilis Meleager, aut cujus mater Althæa cum Marte rem habuerat. 29 Percuſſit. 30 Nefario, impio. 31 Timentis. 32 Ordo eſt: *Meleager haud patitur Toxea dubitare diu, dubium quid faciat, & volentem pariter ulciſci fratrem, & timentem fraterna fata.*

X I.

Althæa, ſuos fratres a Meleagro cæſos dolens, fatalem ſtipitem, quo filii vita continebatur, in ignem conjicit.

Dona deum templis [1] nato victore ferebat,
Cum videt [2] extinctos fratres Althæa referri:
Quæ, plangore dato, mœſtis clamoribus urbem
Implet, & auratas mutavit veſtibus atris.
At ſimul eſt autor necis [3] editus, excidit omnis
Lu-

1 Filio Meleagro. 2 Occiſos fratres, Plexippum & Toxea. 3 Dictis, mactatus.

Luctus, & a lacrymis in pœnæ verſus amorem eſt.
4 Stipes erat, quem, eum partus 5 enixa jaceret
6 Theſtias; in flammam 7 triplices poſuere ſorores:
Staminaque impreſſo fatalia pollice nentes;
Tempora dixerunt, eadem lignoque tibique,
O modo nate, damus. Quo poſtquam carmine dicto
Exceſſere deæ, flagrantem mater ab igne
Eripuit ramum, ſparſitque liquentibus undis,
8 Ille diu fuerat penetralibus abditus imis,
Servatuſque tuos, 9 juvenis, ſervaverat annos.
Protulit 10 hunc genitrix, tedaſque, & 11 fragmina poni
Imperat, & poſitis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis imponere ramum,
Cœpta quater tenuit: pugnat 12 materque ſororque;
Et 13 diverſa trahunt unum duo nomina 14 pectus.
Sæpe metu ſceleris pallebant ora futuri;
Sæpe ſuum fervens oculis dabat ira ruborem:
Et modo neſcio quid ſimilis crudele minanti
Vultus erat: modo quem miſereri credere poſſes;
Cumque 15 ferus lacrymas animi ſiccaverat ardor,
Inveniebantur lacrymæ tamen. Utque carina,
Quam ventus, ventoque rapit contrarius æſtus,
16 Vim geminam ſentit, paretque incerta duobus;
17 Theſtias haud aliter dubiis affectibus 18 errat,
Inque vices ponit, poſitamque reſuſcitat iram.

4 Stipitem deſcribit fatalem Poeta, in quo Meleagri vita continebatur. 5 Cum eſſet puerpera. 6 Althæa Theſtii filia. 7 Tres Parcæ, Lacheſis, Atropos & Ciotho. 8 Stipes. 9 O Meleager. 10 Stipitem. 11 Fracta & ſciſſa ligna, quibus focum ſtruat.

12 Affectus matris ſororiſque in animo Altheæ inter ſe contendunt. 13 In diverſum. 14 Animum. 15 Vehemens animi indignatio. 16 Duplicem violentiam & venti & æſtus maris. 17 Althæa Theſtii filia. 18 Vagatur animo & mente.

XII.

Althæa, inter filii & fratrum amorem dubia, tandem illud perdere, hos ulciſci, ſtatuit.

1 Incipit eſſe tamen melior germana 2 parente;
Et 3 conſanguineas ut 4 ſanguine 5 leniat umbras,
6 Impietate pia eſt: nam poſtquam peſtifer ignis
Convaluit, Rogus iſte cremet mea 7 viſcera, dixit,
Utque manu dira 8 lignum fatale tenebat,
Ante ſepulcrales infelix aſtitit aras;

9 Pœ-

1 Sic 1. *Triſt. Eleg.* 6. *Usque cremaſſe ſuum fertur ſub. ſtipite natum Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror.* 2 Althæa. 3 Fratrum animas. 4 Filii morte.

5 Mitiget. 6 *Pia* videtur fuiſſe Althæa fratrum cædem ulciſcendo: *impia* filium necando. 7 Filium meum, qui intra viſcera mea latuit. 8 In quo Meleagri fata continebantur.

[9] Pœnarumque deæ triplices [10] furialibus, inquit,
[11] Eumenides ſacris vultus [12] advertite veſtros:
Ulciſcor, facioque nefas, [13] *Mors morte pianda eſt.*
In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus,
Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruetur,
[14] Theſtius orbus erit? Melius lugebitis ambo.
Vos modo fraterni manes, animæque recentes
Officium ſentite meum, [15] magnoque paratas
Accipite inferias, uteri mala pignora noſtri.
Heu mihi! [16] Quo rapior? Fratres ignoſcite matri.
Deficiunt ad cœpta manus. Meruiſſe fatemur
Illum cur pereat; [17] mortis mihi diſplicet autor.
Ergo impune feret? vivuſque, & victor, & ipſe
Succeſſu tumidus, regnum Calydonis habebit?
Vos [18] cinis exiguus, gelidæque jacebitis umbræ?
Haud equidem patiar: pereat ſceleratus, & ille
[19] Spemque patris, regnumque trahat, patriæque ruinam.
Mens ubi materna eſt? ubi ſunt pia vota parentum?
Et quos ſuſtinui menſes [20] bis quinque labores?
O [21] utinam primis arſiſſes ignibus infans,
Idque ego paſſa forem! Vixiſti munere noſtro;
Nunc [22] merito moriere tuo: cape præmia [23] facti,
Biſque datam, primum partu, mox [24] ſtipite rapto,
Redde animam; vel me fraternis adde ſepulcris.
Et [25] cupio, & [26] nequeo. Quid agam? Modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi ſunt, & tantæ cædis imago:
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt.
Me miſeram! [27] Male vincetis, ſed vincite, fratres,
[28] Dummodo quæ dedero vobis ſolatia, voſque
Ipſa ſequar. Dixit: dextraque [29] averſa trementi
[30] Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut viſus gemitus eſt ille dediſſe
Stipes, & invitis correptus ab ignibus arſit.

9 Furiæ infernales, quæ tres numero eſtis, Alecto, Tiſiphone & Megæra. 10 A furore & ira provenientibus.

11 Ita hæ Furiæ vocantur per antiphraſin, quod immites atque implacabiles ſint; εὐμενὴς enim mitem ſignificat. 12 Convertite.

13 Cædes fratrum morte filii purganda eſt. Polyptoton. 14 Pater meus. 15 Magno pretio, n. filii ſanguine comparatas. 16 In quod ſcelus trahor? 17 Hoc tamen mihi diſplicet, ut ego nato meo forem funeris autor. 18 Interfectorum fratrum meorum.

19 Oenei, qui totam ſpem ſuam in Meleagro filio collocavit.

20 Quibus in utero matres filios geſtare dicuntur. 21 Utinam tunc combuſtus fuiſſes, cum eras infans, una cum ſtipite quem, a Parcis in ignem conjectum, ego ardere paſſa non ſum!

22 Tuo delicto.

23 Peccati, ac ſceleris tui.

24 Torre & titione ex igne erepto. 25 Sc. *fratres ulciſci*.

26 Et non poſſum in ignem conjicere torrem, pietate, qua filium proſequor, impedita. 27 In malum & calamitatem meam. 28 De conciſcenda ſibi quoque morte jam cogitat Althæa. 29 Mirandum eſt hic, & in ſuperiori lucta, ingenioſiſſimum Poetæ artificium.

30 Funeſtum, funeriſque ac mortis Meleagri cauſam.

XIII.

Meleager inteſtino ardore depaſtus extinguitur. Ejus ſorores in aves Meleagrides mutantur.

Inſcius, atque abſens flamma Meleager ab illa
Uritur, & [1] cæcis torreri viſcera ſentit.
Ignibus, ac magnos ſuperat [2] virtute dolores.
Quod tamen [3] ignavo cadat, & ſine ſanguine letho,
[4] Mœret; & [5] Ancæi felicia vulnera dicit,
Grandævumque patrem, fratreſque, piaſque ſorores,
Cum gemitu, [6] ſociamque toti vocat ore ſupremo:
Forſitan & matrem. Creſcunt ignisque, dolorque,
[7] Langueſcuntque iterum; ſimul eſt extinctus [8] uterque;
Inque leves abiit paulatim ſpiritus [9] auras,
Paulatim [10] cana [11] prunam [12] velante favilla.
Alta [13] jacet Calydon: lugent juveneſque ſeneſque,
Vulguſque, proceresſque gemunt, [14] ſciſſæque capillos.
[15] Plangunt ora ſimul matres Calydonides, Oeneus
Pulvere canitiem genitor, vultuſque ſeniles
Fœdat, humi fuſus, ſpatioſumque increpat ævum.
Nam de matre manus diri ſibi conſcia facti.
Exegit pœnas, acto per viſcera ferro.
[16] Non mihi ſi centum deus ora ſonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque [17] Helicona dediſſet,
Triſtia perſequerer miſerarum vota ſororum,
Immemores decoris [18] liventia pectora tundunt;
Dumque manet [19] corpus corpus refoventque foventque:
Oſcula dant [20] ipſi, poſito dant oſcula [21] lecto.
[22] Poſt cinerem, cineres [23] hauſtos ad pectora [24] preſſant,
[25] Affuſæque jacent tumulo, ſignataque [26] ſaxo
Nomina complexæ, lacrymas in nomina fundunt.
Quas, poſtquam [27] Oeneæ tandem [28] Latonia clade

Eſt

1 Occultis; quorum cauſa latebat. 2 Fortitudine. 3 Vili morte. 4 Dolet. 5 Qui percuſſus ab apro conciderat. Vide ſupra verſ. *Viſcera lapſa fluunt* &c. Cap. IX. 6 Uxorem. 7 Decreſcunt atque diminuuntur. 8 Et ignis ſtipitis, & Meleager. 9 Eorum ſequitur opinionem Poeta, qui ſentiunt animam auram eſſe & aerem. Hinc divinæ auræ particula dicitur.
10 Albo cinere. 11 Carbones.
12 Tegente. 13 Mœrore ex morte Meleagri concepto, cecidiſſe videbatur, quæ paulo ante virtute Meleagri alta potenſque erat.
14 Scindentes ac lacerantes capillos, quod in magnis luctibus mulieres facere ſolent. 15 Percutiunt, ac lacerant genas. 16 Idem fere in Homero & Virgilio.
17 Omnium Muſarum favorem.
18 Percutiunt pectora, ac liventia reddunt. 19 Cadaver Meleagri, nondum rogo injectum.
20 Meleagro ſeu corpori.
21 Lecto funebri, aut feretro, in quo Meleagri cadaver compoſitum fuit. 22 Poſtquam Meleagri cadaver in cinerem fuit reſolutum.
23 Acceptos manibus. 24 Aſtringunt. 25 Et incumbentes proſtratæ. 26 Signa. Epitaphium in ſaxo ſculptum, in quo nomen Meleagri erat. 27 Familiæ Oenei.
28 Diana, Latonæ filia.

Eſt ſatiata domus, præter Gorgenque, [29] nurumque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpora pennis
[30] Allevat: & longas per brachia porrigit alas,
[31] Corneaque ora facit, [32] verſaſque per aera mittit.

29 Dejaniram Herculis uxorem, cujus mater Alcmena. 30 In aerem tollit. 31 Et ora in roſtra convertit. 32 In aves mutatas, quæ Meleagrides, a Meleagro fratre, fuerunt cognominatæ.

X I V.

Najades in Echinadas inſulas converſa.

Interea Theſeus [1] ſociati parte laboris
Functus, Erechtheas [2] Tritonidos ibat ad arces.
Clauſit iter, fecitque moras [3] Achelous eunti
Imbre timens. Succede meis, ait, inclyte tectis
[4] Cecropide, nec te committe rapacibus undis:
Ferre trabes ſolidas, obliquaque volvere magno
Murmure ſaxa ſolent. Vidi contermina ripæ
Cum gregibus ſtabula alta trahi: nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus eſſe.
Multa quoque hic torrens nivibus de monte ſolutis
Corpora [5] turbineo juvenilia vortice merſit,
[6] Tutior eſt requies, ſolito dum flumina currant
Limite: dum tenues captet ſuus alveus undas.
Annuit [7] Ægides; Utorque, Acheloe, domoque,
Conſilioque tuo, reſpondit: & uſus utroque eſt.
Pumice multi cavo, nec [8] levibus atria tophis
Structa ſubit: molli tellus erat humida [9] muſco.
Summa [10] lacunabant alterno [11] murice conchæ.
Jamque duas lucis partes [12] Hyperione menſo,
Diſcubuere toris Theſeus comiteſque laborum,
Hac [13] Ixionides, illa [14] Trœzenius heros
Parte Lelex, raris jam ſparſus tempora canis:
Quoſque alios parili fuerat dignatus honore
[15] Amnis Acarnanum, lætiſſimus hoſpite tanto.

Pro-

1 Sibi communis cum muniis aliis in conficiendo apro. 2 Athenas quæ in Palladis tutela ſunt, & olim ab Erechteo regnatæ. 3 Oceani & Tethyos filius. Is cum peteret Dejaniram, Oenei Calydoniæ regis, filiam, Herculem in ſe convertit, a quo ſuperatus, in fluvio, juxta Calydoniam labenti, ſe occultavit, nomenque flumini impoſuit. 4 Athenienſis. Sæpius ſupra. 5 In modum turbinis ſe volvente. *Vortex* enim proprie dicitur contorta in ſe aqua. *Turbo* autem eſt vis venti. 6 Securior eſt mora. 7 Theſeus Ægei filius. 8 Aſperis, impolitis. 9 Herba tenuiſſima, juxta fontes ac in locis humidis naſcente. 10 Conchæ alternis muricibus diſtinctæ diſtinguebant ſuperiores ſpeluncæ partes. Nam *lacunare* eſt lacus ac lacunaria facere. 11 *Murex* genus eſt cochleæ, unde fit purpureus color. 12 Sole. 13 Pirithous, Ixionis filius, perpetuus Theſei comes. 14 A *Trœzene*, ubi Pittheus regnavit. 15 Acheolus Acarnanes ab Ætolia dividens.

Protinus appoſitas [16] nudæ veſtigia Nymphæ
Inſtruxere epulis menſas: dapibuſque remotis
In [17] gemma poſuere merum. Tum [18] maximus heros
Æquora proſpiciens oculis ſubjecta, Quis, inquit,
Ille locus? digitoque oſtendit: &, inſula nomen
Quod gerit illa doce, quanquam non una videtur.
Amnis ad hæc, Non eſt, inquit, quod cernimus unum:
Quinque jacent terræ; ſpatii diſcrimina [19] fallunt.
Quoque minus [20] ſpretæ factum mirere Dianæ;
Naiades hæ fuerant; quæ cum bis quinque juvencos
Mactaſſent, ruriſque deos ad ſacra vocaſſent,
Immemores noſtri feſtas duxere choreas.
[21] Intumui: quantuſque feror, cum [22] plurimus unquam,
Tantus eram, pariterque animis immanis & undis,
A ſylvis ſylvas, & ab arvis arva revulſi,
Cumque loco Nymphas, memores tum denique noſtri,
In freta provolvi. Fluctus noſterque mariſque
Continuam [23] diduxit humum; pariterque revulſit
In totidem mediis quot cernis [24] Echinadas undis.

16 Pedes nudos habentes. 17 Poculo gemmeo. 18 Theſeus. 19 Supple *oculos*, ſeu *viſum*. 20 Contemptæ. 21 Succenſui. 22 Maximus. 23 Diviſit. 24 Sic dictas vel ab *Echinis*, quibus abundant, vel ab *Echino* quodam vate.

X V.

Philemon, & Baucis hoſpites Deis pie accipiunt.

[1] Amnis ab [2] his tacuit. Factum mirabile cunctos
Moverat. Irridet credentes, utque deorum
[3] Spretor erat, mentiſque ferox Ixione [4] natus,
Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
Eſſe deos, dixit, ſi [5] dant adimuntque figuras.
Obſtupuere omnes, nec talia dicta probarunt;
Ante omneſque Lelex, animo [6] maturus & [7] ævo,
Sic ait, *Immenſa eſt, finemque potentia* [8] *cœli*
Non habet, &, quicquid ſuperi voluere, peractum eſt.
Quoque minus dubites, tiliæ [9] contermina quercus
Collibus eſt Phrygiis, modico circumdata muro;
Ipſe locum vidi: nam me [10] Pelopeia Pittheus
Miſit in arva ſuo quondam regnata [11] parenti.
Haud procul hinc ſtagnum eſt, tellus habitabilis olim:
Nunc [12] celebres mergis fulicisque [13] paluſtribus undæ.
Jupiter huc ſpecie [14] mortalis, cumque parente

Ve-

1 Achelous. 2 Poſt hæc. 3 Contemptor. 4 Pirithous, ſupra v. *Hac Ixionides* &c. Cap. XIV. 5 Si poſſunt & dare & eripere formas rebus. 6 Prudens & bonus. 7 Et ſenex. 8 Cœleſtium: n. Deorum. Metonym. ſubjecti. 9 Vicina. 10 in Phrygiam, cujus olim rex Tantalus, Pelopis pater. 11 Pelopi. 12 Frequentatæ. 13 In paludibus viventibus. 14 In humanam figuram verſus.

Venit [15] Atlantiades poſitis caduciſer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes:
Mille domos clauſere [16] ſeræ; tamen una recepit,
Parva quidem, ſtipulis & canna tecta paluſtri;
Sed pia Baucis anus, [17] parilique ætate Philemon.
Illa ſunt annis juncti juvenilibus: illa
Conſenuere caſa: *paupertatemque ferendo,*
Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
Nec refert, dominos illic famuloſne requiras:
Tota [18] domus duo ſunt; iidem [19] parentque jubentque.
Ergo ubi [20] cœlicolæ parvos [21] tetigere penates,
Summiſſoque humiles intrarunt vertice poſtes:
Membra [22] ſenex poſito juſſit [23] relevare [24] ſedili,
Quod [25] ſuper injecit textum rude ſedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit, & ignes
26 Suſcitat heſternos, foliiſque, & cortice ſicco
Nutrit, & ad flammas anima perducit anili:
Multifidaſque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, & [27] Minuit, parvoque admovit aheno:
Quodque [28] ſuus conjux riguo collegerat horto,
29 Truncat olus foliis: furca levat ille bicorni
30 Sordida terga ſuis nigro pendentia tigno;
Servatoque diu reſecat de [31] tergore partem
Exiguam, ſectamque [32] domat ferventibus undis.

15 Mercurius caduceum gerens. 16 Januæ. Pars pro toto, 17 Pari & æquali. 18 Familia. 19 Et domini ſunt & ſervi. 20 Jupiter & Mercurius cœli incolæ. 21 Pervenere ad caſam. 22 Philemon. 23 Levia facere, quæ propter laſſitudinem gravia videbantur. Sedare enim illos juſſit Philemon. 24 Appoſita ſede. 25 Super quod ſedile. Anaſtrophe eſt, præpoſitio enim caſui ſuo poſtponitur. 26 Metaphora ab homine dormiente. Sic Virg. *Impoſitum cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes.* 27 Fregit, minuta parvaque reddidit. Eleganter Poeta ruſtici pauperis apparatum & mores deſcribit. 28 Philemon. 29 Reſecat folia de olere, trunco & cauſe relictis. 30 Famoſa. 31 Tergo. 32 Mollit & coquit.

X V I.

Jupiter, & Mercurius, cœna ruſticana laute accepti, ſe indicant.

Interea medias [1] fallunt ſermonibus horas,
Sentirique moram prohibent. Erant alveus illic
[2] Fagineus, dura clavo [3] ſuſpenſus ab anſa:
Is tepidis impletur aquis, 4 artuſque fovendos
Accipit. In medio torus eſt de mollibus ulvis
Impoſitus lecto, ſponda pedibuſque [5] ſalignis:
Veſtibus hunc 6 velant, quas non niſi tempore feſto

7 Ster-

1 Transfigunt. Sic ſæpius ſupra. 2 Vas ex fago confectum, vel arca, aut ſimile quid. 3 Appenſus annulo. 4 Pedes lavandos, more veterum. 5 Ex ſalice facta. 6 Cooperiunt.

[7] Sternere conſuerant; ſed & hæc viliſque vetuſque
Veſtis erat, lecto non [8] indignanda [9] ſaligno.
Accubuere dei. Menſam ſuccincta tremenſque
Ponit anus: menſæ ſed erat pes tertius impar;
Teſta parem fecit: quæ poſtquam ſubdita [10] clivum
Suſtulit, æquatam [11] mentha [12] exterſere virenti.
Ponitur hic bicolor [13] ſinceræ bacca Minervæ,
Conditaque in liquida corna [14] autumnalia [15] fece,
Intybaque, & radix, & lactis maſſa coacti,
Ovaque, non [16] acri leviter verſata favilla:
[17] Omnia [18] fictilibus. Poſt hæc cœlatus eodem
[19] Siſtitur [20] argento crater, fabricataque [21] fago
Pocula, [22] quæ cava ſunt flaventibus illita ceris
Parva mora eſt: [23] epulaſque foci miſere calentes,
[24] Nec longæ rurſus referuntur vina ſenectæ,
Dantque locum menſis [25] paulum ſeducta ſecundis.
Hic nux, hic miſta eſt rugoſis [26] carica [27] palmis,
Prunaque, & in patulis redolentia mala caniſtris,
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ;
Candidus in medio favus eſt: [28] *Super omnia, vultus*
Acceſſeri boni, nec iners, pauperque voluntas.
Interea quoties [29] hauſtum cratera repleri
Sponte ſua, per ſeque vident ſuccreſcere vina,
Attoniti novitate pavent, manibuſque ſupinis
[30] Concipiunt Bauciſque preces timiduſque Philemon,
Et veniam dapibus, nulliſque paratibus orant.
Unicus anſer erat, minimæ cuſtodia villæ,
Quem [31] diis hoſpitibus domini mactare parabant:
[32] Ille celer penna tardos ætate fatigat,
Eluditque diu, tandemque eſt viſus ad ipſos
Confugiſſe deos. Superi vetuere necari,
Diique ſumus, meritaſque luet vicinia pœnas
[33] Impia; dixerunt; vobis [34] immunibus hujus

Eſſe

7 Lecto injicere & imponere.
8 Non indigna, bene convenientia. 9 Ex ſalice, vili arbore, confecto. 10 Inæqualitatem menſæ. 11 Suaviſſimi odoris herba.
12 Mundavere. 13 Integræ virgini Minervæ Olivæ dicatæ ſunt.
14 Autumno matureſcentia.
15 Muria. 16 In igne levi, non vehementi. 17 Sc. *apponuntur*. 18 In vaſis terreis, ex argilla factis: a *fingendo*, i. formando, dicta. Unde & *figuli* dicuntur, qui ex creta, atque argilla opera formant ſeu faciunt: & *figulina* ſeu *figlina*, i. officina, in qua hujuſmodi opera fiunt.
19 Collocatur in menſa.

20 Quo & fictilia, i. e. quoque fictilis. 21 Arbore glandifera, ex cujus ligno vaſa conficiuntur.
22 Quæ in concavitate ſunt flava cera infecta. 23 Cibos calidos.
24 Vinum novum, atque ita ſatis vile. Olim commendabantur vina vetuſta. 25 Sepoſita & remota. 26 Species ficus ſiccæ.
27 Cum fructibus palmæ rugoſis & ſiccis. 28 Ante omnia boni & hilares vultus adfuerunt. 29 Evacuarant urceam. 30 Precari incipiunt. 31 Jovi & Mercurio, quos hoſpitio exceperant.
32 Anſer.
33 Inhoſpitales vicini. 34 Liberis expertibus.

Eſſe [35] mali dabitur: [36] modo veſtra relinquite tecta,
Ac noſtros [37] comitate gradus, & in ardua montis,
Ite [38] ſimul. Parent: & diis præeuntibus ambo
Membra levant baculis, tardique ſenilibus annis
39. Nituntur longo veſtigia ponere clivo.

35 Calamitatis, qua vicinos veſtros afficiemus. 36 Solum. 37 Antique dixit, pro *comitamini*. 38 Venite nobiſcum. 39 Longum & arduum clivum aſcendere conantur.

X V I I.

Urbs in ſtagnum: Philemonis & Baucidis caſa in templum: ambo in arbores vertuntur.

Tantum aberant ſummo, quantum ſemel ire ſagitta
Miſſa poteſt: flexere oculos, & merſa palude
Cætera proſpiciunt, tantum ſua [1] tecta [2] manere.
Dumque ea mirantur, dum [3] deflent [4] fata [5] ſuorum,
Illa vetus, dominis & [6] jam [7] caſa parva duobus,
Vertitur in templum; [8] furcas ſubiere columnæ,
Stramina flaveſcunt, aurataque tecta videntur,
Cœlatæque fores, [9] adopertaque marmore tellus.
Talia cum placido Saturnius edidit ore:
Dicite, juſte ſenex, & fœmina conjuge juſto
Digna, quid optetis. Cum Baucide pauca locutus,
[10] Judicium ſuperis [11] aperit commune Philemon.
Eſſe ſacerdotes, [12] delubraque veſtra tueri
Poſcimus: &, quoniam [13] concordes egimus annos,
Auferat hora [14] duos eadem; nec conjugis unquam
[15] Buſta meæ videam, neu ſim [16] tumulandus ab illa.
[17] Vota fides ſequitur: templi [18] tutela fuere,
Donec vita data eſt. [19] Annis ævoque ſoluti,
Ante gradus templi cum ſtarent forte, [20] locique
Narrarent caſus, [21] frondere Philemona Baucis,
Baucida conſpexit ſenior frondere Philemon.
Jamque ſuper geminos creſcente [22] cacumine vultus,

Mu-

1 Suam caſam. 2 Stare, ſupereſſe. 3 Deplorant. 4 Infortunia. 5 Vicinorum. NB. duo verſus quos fere in cæteris editionibus videmus præter illam Nic. Heinſii, *Merſa videns*, &c. & *Sola loco*, &c. ab omnibus eruditis plane adulterini habentur. 6 Et olim.

7 *Caſæ* proprie dicuntur ruſticæ domus. 8 Furcæ in columnas fuerunt mutatæ. In magnificum vero templum Philemonis caſam mutatam fuiſſe ſcribit. 9 Solum templi marmore ſtratum. 10 Votum, cupiditatem. 11 Indicat, manifeſtat. 12 Et veſtra templa cuſtodire. 13 Concordes unanimeſque viximus. Sic ſupra: *Et dulces concorditer egimus annos*. 14 Ambos. 15 Funera. 16 Sepeliendus.

17 Nam Jupiter ut promiſerat, id, quod petierant, conceſſit.

18 Templi cuſtodes, vel ſacerdotes. 19 Senio confecti. 20 Ea quæ loco illi evenerant. 21 Frondes emittere. Ambo in arbores fuerunt mutati. Philemon in quercum, Baucis in tiliam, ut ajunt.

22 Vertice capitis. Innuit autem capillos in frondes fuiſſe mutatos.

Mutua, [23] dum licuit, reddebant dicta, valeque,
O conjux, dixere ſimul: ſimul abdita texit
Ora frutex. Oſtendit adhuc [24] Tyaneius illic
Incola de [25] gemino vicinos corpore truncos.
Hæc mihi non [26] vani, [27] nec erat cur fallere vellent
Narravere ſenes: [28] equidem pendentia vidi
[29] Serta ſuper ramos, [30] ponenſque recentia, dixi,
Cura deum dii ſint, & qui coluere colantur.

23 Donec potuerunt. 24 Quidam ex Tyana oppido Cappadociæ, qui tunc forte in Phrygia fuit. 25 De duobus corporibus Baucidis & Philemonis factos. 26 Veri, non falſi, nec mendaces. 27 Sc. *enim*. 28 Argumentis probat Lelex ea quæ narravit eſſe vera. 29 Coronas, a *ferendis* doribus dictas. Coronæ olim & in lucis &. in arboribus ſacris appendebantur. 30 Apponens.

XVIII.

Proteus in varias formas abit. Eriſichthon Cereris contemptor.

[1] Deſierat: cunctoſque & [2] res, & moverat [3] autor;
Theſea præcipue, quem facta audire volentem
Mira deum, nixus cubito [4] Calydonius annis
Talibus alloquitur. Sunt, o fortiſſime, quorum
Forma ſemel [5] mota eſt, in hoc [6] renovamine manſit;
Sunt quibus in plures [7] jus eſt tranſire figuras;
Ut tibi complexi [8] terram maris incola [9] Proteu.
Nam modo te juvenem, modo te videre leonem:
Nunc violentus aper; nunc, quem tetigiſſe timerent,
Anguis eras; modo te faciebant cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque ſæpe videri:
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarum
Flumen eras; interdum undis contrarius ignis.
Nec minus [10] Autolyci conjux [11] Eryſichthone nata

12

1 Sc. loqui *Lelex*. 2 Miranda. 3 Lelex, qui narraverat. 4 Achelous. 5 Mutata. 6 In hac renovatione. 7 Facultas & poteſtas. 8 Nam Oceanus ambit terras. 9 Proteus Oceani & Tethyos fuit filius, vates clariſſimus, qui ſe in varias mutabat figuras. Mythologi hunc alii Regem callidiſſimum, alii Politicum, alii Oratorem fuiſſe interpretantur.

10 Metra, Eriſichtonis filia, nupta Autolyco, Ulyſſis avo materno. 11 Eriſichthon Theſſalus fuit, Deorum contemptor, qui cum in Cereris nemore altiſſimam quercum, in qua Nympha habitabat, excinderet, Hamadryades illorum montium incolæ ad Cererem convenerunt, precantes ut tantam impietatem ulciſceretur. Ceres igitur & ſua & Hamadryadum cauſa mota, numinum contemptorem Eriſichthonem novo ſupplicii genere afficere, aſſidua ſc. fame, cruciare decrevit. Ceres igitur unam e Nymphis ad Famem in extremam Scythiam miſit, quæ ipſius nomine ipſam oraret, ut Eriſichthonem ita ſtimularet, ut nullis cibis ſatiari poſſet. Cum vero hoc perfeciſſet Fames, Eriſichthon, poſtquam totum patrimonium ventri impendit, unicam quoque filiam Metram, olim a Neptuno vitiatam, vendere coactus eſt. Hæc vero, ut ſervitutis jugum

effu-

[12] Juris habet, pater hujus erat, qui numina divum
Sperneret, & [13] nullos aris adoleret honores.
[14] Ille etiam [15] Cereale nemus violaſſe ſecuri
Dicitur, & lucos ferro [16] temeraſſe vetuſtos.
Stabat in his ingens [17] annoſo robore quercus,
[18] Una nemus; vittæ mediam [19] memoreſque tabellæ,
Sertaque cingebant, voti [20] argumenta potentis.
Sæpe ſub hac [21] Dryades feſtas duxere choreas;
Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
[22] Circumiere [23] modum: menſuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat; [24] nec non & cætera tantum
Sylva ſub hac omnis, quantum fuit herba ſub illa.
Nec tamen idcirco ferrum [25] Triopeius [26] illa
Abſtinuit: famuloſque jubet ſuccidere ſacrum
[27] Robur: &, ut juſſos cunctari vidit, ab uno
Edidit hæc rapta ſceleratus verba ſecuri:
Non dilecta deæ ſolum, ſed & ipſa, licebit,
Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram,

effugeret, Neptuni auxilium imploravit, qui ei, in vetulum piſcatorem converſæ, conceſſit, ut quaſcunque vellet formas aſſumere poſſet. Hoc pacto per aliquod tempus patrem famelicum aluit: ſed tandem omnibus facultatibus abſumptis, Eriſichthon ſua ipſius comedit viſcera, & ſic miſerabili morte periit. 12 Mious poteſtatis, quam Proteus: ſc. ut poſſit ſe mutare in varias figuras. 13 Et nullas Diis victimas immolaret.

14 Eriſichthon. 15 Cereri conſecratum. 16 Violaſſe. 17 Stipite vetuſto. 18 Una hæc arbor inſtar nemoris erat. 19 Memoriam eorum contioentes, qui ope illius Nymphæ, de qua infra verſ. *Perſequitur ſcelus* &c. Cap. XIX. compotes voti facti fuiſſent.

20 Sigoa & probationes.

21 Nymphæ, ſeu Deæ arborum ἀπὸ τῆς δρυὸς.

22 Circumdedere. 23 Magnitudinem ſtipitis. 24 Tanto major reliqua ſylva ea erat quercus, quanto arbores herbis ſunt altiores. 25 Eriſichthon: *Triopa* fuit Eriſichthonis pater.

26 Ab illa quercu.

27 Sacram quercum.

XIX.

Eriſichthon ſacram Cereri quercum dejecit. Ceres a nymphis orata famem impio immittit.

Dixit: &, obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit [1] Dodonia quercus:
Et pariter frondes, pariter palleſcere glandes
Cœpere, ac longi pallorem [2] ducere rami.
Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus;
Haud aliter fluxit [3] diſcuſſo cortice ſanguis,
Quam ſolet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, [4] abrupta cruore e cervice [5] profundi.

Ob-

1 Arbor fatidica, quales erant arbores illæ vocales in nemore Dodoneo Jovi ſacro. 2 Capere, contrahere. 3 Fracto, aperto.
4 Abſciſſo collo. 5 Effundi a profluere.

Obſtupuere omnes: aliquiſque ex omnibus audet
6 Deterrere nefas, ſævamque inhibere bipennem.
Aſpicit hunc, mentiſque piæ cape præmia, dixit
7 Theſſalus: inque virum convertit ab arbore ferrum,
Detruncatque caput, repetitaque robora cædit.
Editus e medio ſonus eſt cum robore talis:
Nympha ſub hoc ego ſum, Cereri gratiſſima, ligno;
Quæ tibi factorum pœnas [8] inſtare tuorum
Vaticinor moriens, noſtri ſolatia lethi.
9 Perſequitur ſcelus ille ſuum: labefactaque tandem
Ictibus innumeris, [10] adductaque funibus arbor
Corruit, & multam [11] proſtravit pondere ſylvam.
Attonitæ [12] Dryades damno nemorumque ſuoque
Omnes germanæ Cererem cum veſtibus [13] atris
Mœrentes adeunt, pœnamque Eriſichthonis orant.
14 Annuit [15] his, capitiſque ſui pulcherrima motu
Concuſſit gravidis oneratos meſſibus agros;
16 Moliturque genus pœnæ miſerabile, ſi non
Ille ſuis eſſet nulli miſerabilis actis,
Peſtifera [17] lacerare fame: quæ, [18] quatenus ipſi
Non adeunda deæ, (neque enim Cereremque Famemque
Fata [19] coire ſinunt) montani numinis unam
Talibus agreſtem compellat [20] Oreada dictis.

6 Terrore diſſuadere. 7 Eryſichthon. 8 Imminere, ac propinquas eſſe. 9 Peragit. 10 Attracta. 11 In terram dejecit. 12 Arborum Nymphæ perculſæ, perterritæ. 13 Pullis ac nigris, luctui convenientibus. 14 Nutu conſenſit, atque promiſit Ceres. 15 Dryadibus. 16 Et præparat. 17 Laniare, cruciare. 18 Quoniam. 19 Convenire: contraria enim ſimul eſſe non poſſunt. 20 Nympham montanam. *Oreades* enim montium ſunt Nymphæ, ἀπὸ τοῦ ὄρους, i. a *monte*.

X X.

Fames graphice depicta.

Eſt [1] locus extremis Scythiæ [2] glacialis in oris;
3 Triſte ſolum; ſterilis, ſine fruge, ſine arbore tellus;
Frigus 4 iners, illic habitant 5 Pallorque, Tremorque,
Et jejuna Fames; ea ſe in præcordia [6] condat
7 Sacrilegi [8] ſcelerata jube, nec copia rerum
9 Vincat eam, ſuperetque meas certamine vires.
Neve viæ [10] ſpatium te terreat, accipe currus;

Ac-

1 Topographia, & loci, maxime Fami convenientis, deſcriptio, ut qui perpetuis frigoribus ſit ſteriliſſimus. 2 Frigidiſſimæ, ubi ſunt perpetuæ nives. 3 Infœcunda terra. 4 Pigrum ab effectu, quod homines pigros faciat & inertes. 5 Hi ſunt perpetui frigoris comites. 6 Ut abſcondat. 7 Eriſichtonis. Sacrilegus is eſt, qui ſacra violat, atque furatur. 8 In præcordia ſcelerati & ſacrilegi Eriſichthonis. 9 Superare poſſit. 10 Longitudo.

Accipe quos frænis alte [11] moderere [12] dracones:
Et dedit. Illa dato ſub vecta per aera curru,
Devenit in Scythiam, rigidique cacumina montis:
([13] Caucaſon appellant) ſerpentum colla levavit,
Quæſitamque Famem lapidoſo vidit in agro,
Unguibus & raris vellentem dentibus herbas.
[14] Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra [15] incana [16] ſitu, [17] ſcabri rubigine dentes,
Dura cutis, per quam ſpectari viſcera poſſent.
Oſſa ſub incurvis [18] extabant arida lumbis:
[19] Ventris erat, pro ventre, locus; pendere putares
Pectus, & a ſpinæ tantummodo [20] crate teneri.
Auxerat [21] articulos macies, genuumque tumebat
Orbis, & [22] immodico prodibant tubere tali.
[23] Hanc procul ut vidit, (neque enim eſt accedere juxta
Auſa) [24] refert mandata deæ: paulumque morata,
Quanquam aberat longe, quanquam modo venerat illuc,
Viſa tamen ſenſiſſe Famem; retroque dracones
Egit in [25] Æmoniam verſis [26] ſublimis habenis.

11 Regas atque gubernes. 12 Cereris currum trahentes. 13 *Caucaſus* mons eſt Scythiæ omnium altiſſimus, perpetuiſque nivibus tectus. 14 Horridi erant capilli. 15 Valde pallida. 16 Squallore, illuvie. 17 Aſperi. 18 Eminebant. 19 Nihil ventris habebat. 20 Oſſibus ſpinæ, & coſtis a ſpina & ipſa orientibus. 21 Nodos. 22 Magno tumore. 23 Famem. 24 Exponit mandata Cereris. 25 Theſſaliam. 26 Alta: per aerem enim volabat.

X X I.

Fames Eriſichthonen invadit.

Dicta Fames Cereris ([1] quamvis contraria ſemper
Illius eſt operi) peragit; perque aera vento
Ad [2] juſſam delata domum eſt, & protinus intrat
Sacrilegi thalamos; [3] altoque ſopore ſolutum
(Noctis enim [4] tempus) geminis amplectitur ulnis,
Seque viro inſpirat, fauceſque, & pectus, & ora
Afflat, & in vacuis peragit jejunia venis.
[5] Functaque mandato [6] fœcundum deſerit orbem,
Inque domos inopes, aſſuetaque [7] vertitur antra.
Lenis adhuc ſomnus placidis Eryſichthona pennis
[8] Mulcebat. Petit [9] ille dapes ſub [10] imagine ſomni,
[11] Oraque vana movet, dentemque in dente fatigat,

Exer-

1 Belle: neque enim ubi ſunt fruges, quæ ſunt opera Cereris, ibi Fames poteſt eſſe. Fruges præterea, a Cerere inventas, Fames aſſidue conſumit. 2 Eriſichthonis. 3 Profundo ſomno gravatum. 4 Sc. erat. 5 Et cum Cereris mandatum peregiſſet. 6 Frugiferum. 7 Revertitur, 8 Fovebat. 9 Eriſichthon. 10 Per inſomnium. Sibi enim fameſcere videbatur in ſomno. 11 Sibi enim fruſtra.

Exercetque [12] cibo deluſum guttur inani,
Proque epulis tenues nequicquam devorat auras.
Ut vero eſt expulſa quies; furit [13] ardor edendi,
Perque avidas fauces, [14] immenſaque viſcera regnat.
Nec [15] mora; quod pontus, quod terras, quod educat aer,
Poſcit, & appoſitis [16] queritur jejunia menſis,
Inque epulis epulas quærit, quodque urbibus eſſe,
Quodque [17] ſatis poterat populo, non ſufficit uni.
[18] Pluſque cupit, quo plura ſuam demittit in alvum.
[19] Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec [20] ſatiatur aquis, peregrinoſque ebibit amnes:
Utque rapax ignis non unquam alimenta recuſat,
Innumeraſque faces [21] cremat, &, quo copia major
Eſt data, plura cupit, turbaque voracior [22] ipſa eſt:
Sic epulas omnes Eryſichthonis ora profani
Accipiunt, poſcuntque ſimul. Cibus omnis in illo
Cauſa cibi eſt: [23] ſemperque locus fit inanis edendo.

ſtra mandere videbatur. 12 Vanis & falſis epulis. 13 Dira fames, & major quam βȣλιμία.
14 Inexplebilia. 15 Subito.
16 Conqueritur ſe jejunum eſſe.
17 Sufficere. 18 Quanto plura comedebat, tanto plura appetebat Eriſichthon. 19 Duplici ſimilitudine Poeta oſtendit, quam inſatiabilis eſſet Eriſichthonis edendi aviditas. 20 Expletur. 21 Comburit. 22 Ipſa rerum copia.
23 Venter edendo non impletur, ſed evacuari potius videtur.

XXII.

Eriſichthonis filia, ut patrem famelicum ſuſtentet, obtinet a Neptuno poteſtatem mutandi ſe in varias formas.

Jamque fame patrias altique voragine ventris
[1] Attenuarat opes: ſed [2] inattenuata manebat
Tum quoque dira fames, implacatæque vigebat
[3] Flamma gulæ: tandem, [4] demiſſo in viſcera cenſu,
[5] Filia reſtabat non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. Dominum [6] generoſa recuſat:
Et vicina ſuas tendens ſuper æquora palmas,
Eripe me domino, vaſti rex æquoris inquit,
Qui [7] prece non ſpreta, quamvis [8] modo viſa ſequenti
Eſſet [9] hero; formamque novat, vultumque virilem
Induit, & vultus piſces capientibus aptos.
Hanc dominus ſpectans: O qui [10] pendentia parvo
Æra cibo [11] celas moderator arundinis, inquit,
[12] (Sic mare compoſitum, ſic ſit tibi piſcis in unda

Cre-

1 Abligurierat, tenues ac parvas effecerat.
2 Non diminuta.
3 Ardor, aviditas edendi.
4 Conſumpto patrimonio.
5 Metra, digna parente minus impio ac infelici. 6 Ingenua ſervitutem pati noluit. 7 Exauxditis precibus. 8 Paulo ante. 9 Domino, cui a patre Eriſichthone fuerat vendita. 10 Hamos ex ære confectos. Metonymia. 11 Occultas. 12 Optandi hic eſt adverbium.

Credulus, & nul'os niſi fixus ſentiat hamos!)
Quæ modo cum vili turbatis veſte capillis
Littore in hoc ſteterat (nam ſtantem in littore vidi)
Dic ubi ſit: [13] neque enim veſtigia longius extant.
Illa dei munus bene [14] cedere [15] ſenſit: & a ſe
Se quæri gaudens, his eſt [16] reſecuta rogantem:
Quiſquis es, ignoſcas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi, [17] ſtudioque oneratus inhæſi.
Quoque minus dubites: ſic [18] has deus æquoris artes
Adjuvet, ut nemo jamdudum littore in iſto,
(Me tamen excepto) nec fœmina conſtitit ulla.
Credidit, & [19] verſo dominus pede preſſit arenam,
Eluſuſque abiit; illi [20] ſua reddita forma eſt.
Aſt ubi habere [21] ſuam [22] transformia corpora ſenſit,
Sæpe pater dominis [23] Triopeida tradit: at illa
Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat;
Præbebatque avido [24] non juſta alimenta [25] parenti.
Vis [26] tamen illa mali poſtquam conſumpſerat omnem
Materiam, dederatque gravi [27] nova pabula morbo:
[28] Ipſe ſuos artus lacero divellere morſu
Cœpit, & infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror [29] externis? etiam mihi ſæpe novandi
Corporis, o [30] juvenes, [31] numero finita poteſtas;
Nam modo, qui nunc ſum, videor; modo flector in anguem;
Armenti modo dux vires in cornua ſumo:
Cornua dum ſumpſi, nunc pars caret altera [32] telo
Frontis, ut ipſe vides. [33] Gemitus ſunt verba ſecuti.

13 Significat eam longius non proceſſiſſe, cum pedum veſtigia non appareant. 14 In bonum ſibi cedere. 15 Cognovit, animadvertit. 16 His verbis ſe interroganti reſpondit. 17 Sollicitus, aut intentus ſtudio piſcandi.

18 Ambigue dictum: nam & artem piſcandi, & fraudes, quibus utebatur, intelligi poſſunt.

19 Retroceſſit per arenam.

20 Virginis propria. 21 Sc. Filiam. 22 Quæ poſſint transformari in varias figuras. 23 Triopæ neptem. 24 Injuſta, 25 Famelico patri Eriſichtheni. 26 Illa morbi violentia. 27 Noviſſimos & ultimos cibos. 28 Eriſichthon.

29 Alienis transformationibus.

30 Theſeum & Lelega alloquitur Achelous. 31 Sed non niſi in formam triplicem mutari licet, n. in hominem, taurum, & anguem, ut ſequitur. 32 Cornu, quo ab Hercule privatus fuit, ut mox liber ſequens docebit. 33 Suſpiria, quibus ſignificabat ſe valde effracto cornu dolere.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER NONUS.

SYNOPSIS.

Achelous cum Hercole depugnat; ejus cornu mutatur in Cornu copia. Hercules veneno extinctus in Deum transformatur : Galanthis in muſtelam, Dryope in arborem, Byblis in fontem, Jelaus ſenex in adoleſcentem : Alcmaonis filii, pueri, in juvenes; Iphis ab Iſide ſervatur.

I.

Dejaniram conjugem ambit Achelous: ambit Hercules: a verbis ad pugnam uterque deſcendit.

QUæ gemitus [1] truncæque deo [2] Neptunius heros
Cauſa rogat frontis: cum ſic [3] Calydonius amnis
Cœpit, inornatos [4] redimitus [5] arundine crines.
Triſte petis munus: quis enim ſua prælia victus
Commemorata velit? Referam tamen ordine; nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendiſſe decorum eſt;
Magnaque dat nobis tantus ſolatia [6] victor.
[7] Nomine ſiqua ſuo [8] tandem [9] pervenit ad aures.
Deianira tuas; quondam pulcherrima virgo,
Multorumque fuit ſpes invidioſa [10] procorum.
Cum quibus ut [11] ſoceri domus eſt intrata petiti:
Accipe me generum, dixi, [12] Parthaone nate.
Dixit & [13] Alcides: alii ceſſere [14] duobus.
Ille Jovem ſocerum dare ſe, famamque laborum,
Et ſuperata ſuæ referebat juſſa novercæ.
[15] Contra ego, [16] Turpe deum [17] mortali cedere, dixi:
(Non.

1 Mutilatæ, altero enim cornu carebat. 2 Theſeus filius Ægei, cui pater Neptunus. 3 Achelous. 4 Cinctos habens crines. 5 Corona ex arundinibus confecta, quibus fere fluviorum ripæ abundant. 6 Quantus Hercules fuit. 7 Narrare incipit Achelous certamen ſibi pro Deianiræ nuptiis ſuſceptum. 8 Aliquando. 9 Sic *Virg. 2, Æn. Fando aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures.* 10 *Proci* dicuntur, qui aliquam uxorem poſcunt, a *procando*, i. petendo dicti. 11 Appetiti ſoceri Oenei. 12 Oeneus, rex Ætoliæ Parthaonis fuit filius. 13 Hercules: ab Alcæo avo, ſive ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, i. a *robore, fortitudine*. 14 Nobis. 15 E contrario. 16 Sc. *eſſe*. 17 Hominis non-

(Nondum erat ille deus) [18] dominum me cernis aquarum
Curſibus obliquis inter tua regna fluentem.
Nec gener externis hoſpes tibi miſſus ab oris,
Sed [19] popularis ero, & rerum pars una tuarum.
[20] Tantum ne noceat, quod me nec regia Juno
Odit, & omnis abeſt juſſorum pœna laborum.
Nam, quod te jactas [21] Alcmena matre creatum;
Jupiter aut falſus pater eſt, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis: elige, [22] fictum
Eſſe Jovem malis, an te per [23] dedecus ortum.
Talia dicentem jamdudum lumine [24] torvo
Spectat, & accenſæ non fortiter imperat iræ;
Verbaque tot reddit: Melior mihi dextera lingua eſt:
Dum [25] modo pugnando ſuperem; tu vince loquendo.
Congrediturque ferox. Puduit modo [26] magna locutum
Cedere: rejeci [27] viridem de corpore veſtem,
Brachiaque oppoſui, [28] tenuique a pectore varas
In [29] ſtatione manus, & pugnæ membra paravi.

nondum enim Hercules in Deorum numerum fuerat translatus, quod infra verſ. *Jamque valens* &c. Cap. VIII. videbimus. 18 Achelous enim fluvius eſt inter Acarnaniam Ætoliamque labens. 19 Ex tuo populo unus. 20 Solummodo mihi id non noceat rogo, quod Juno, Deorum regina, me nulla invidia proſequitur, neque mihi ullam irrogat pœnam. Ea vero Herculi potius obſint, quam proſint.

21 Electryonis filia, uxore Amphitryonis, ex qua Jupiter, in Amphitryonem converſus, Herculem ſuſcepit. 22 Sc. *patrem*.

23 Per ignominiam ex matris adulterio ortum. Colligit hoc dilemmate Achelous, aut Herculem non habere Jovem patrem, aut ſi habeat, eum ex adulterio natum.

24 Trucibus oculis, quales iratis conveniunt. 25 Nuper.

26 Superba. 27 Color ille convenit maris & fluviorum Diis.

28 Habui manus meas varas, i. e. incurvas, &c. ad pugnandum promptas. Vari proprie dicuntur, quibus crura obtorta ſunt.

29 In loco ad reſiſtendum apto.

II.

Hercules cum Acheloo luctatur.

[1] Ille cavis [2] hauſto ſparſit me pulvere palmis,
Inque vicem fulvæ tactu flaveſcit arenæ:
Et modo cervicem, modo crura micantia [3] captat,
Aut captare putes, omnique a parte laceſſit.
Me mea defendit gravitas, fruſtraque petebar.
Haud ſecus ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnant; manet illa, ſuoque eſt pondere tuta
Digredimur paulum, rurſuſque ad bella coimus;
Inque gradu ſtetimus, [4] certi non cedere: eratque
[5] Cum pede pes junctus, totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis, & frontem fronte premebam.

6 Non

1 Hercules. 2 Suſcepta arena, ut me inunctum oleo (qui luctantium mos erat) poſſet apprehendere. 3 Capere conatur. 4 Qui decreveramus alteri non cedere. 5 More palæſtritarum.

[6] Non aliter vidi fortes concurrere tauros,
Cum pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Experitur [7] conjux: ſpectant armenta, paventque,
Neſcia quem maneat tanti victoria regni.
Ter ſine profectu voluit nitentia contra
Rejicere Alcides a ſe mea pectora: quarto
Excutit amplexus, [8] adductaque brachia ſolvit.
Impulſumque manu ([9] certum eſt mihi vera fateri)
Protinus avertit, tergoque oneroſus inhæſit.
Si qua [10] fides (neque enim [11] ficta mihi gloria voce
Quæritur) impoſito [12] preſſus mihi monte videbar.
Vix tamen inſerui ſudore fluentia multo
Brachia, vix ſolvi duros a corpore nexus.
Inſtat anhelanti, prohibetque reſumere vires,
Et [13] cervice mea potitur: tum denique tellus
Preſſa genu noſtro eſt, & arenas ore momordi.

6 Hac ſimilitudine oſtendit Achelous, quanto impetu cum Hercule congreſſus fuerit. 7 Vacca candida. 8 Circumducta, circumdata.

9 Decrevi. 10 Sc. *eſt verbis meis*. 11 Fictis verbis. 12 Oppreſſus. 13 Et collum meum cepit.

III.

Achelous transformat ſe in anguem, deinde in taurum: ejus alterum cornu Hercules infringit. Inde Cornu copiæ.

Inferior virtute [1] meas [2] divertor ad artes,
[3] Elaborque viro, longum formatus in anguem.
Qui poſtquam flexos [4] ſinuavi corpus in [5] orbes,
Cumque fero movi linguam [6] ſtridore biſulcam,
Riſit, &, illudens noſtras [7] Tyrinthius artes;
[8] Cunarum labor eſt angues ſuperare mearum,
Dixit: &, Ut [9] vincas alios, Acheloe, dracones,
[10] Pars quota [11] Lernææ ſerpens eris unus Echidnæ?
Vulneribus fœcunda ſuis erat illa: nec ullum
De centum numero caput eſt impune reciſum,
Quin [12] gemino cervix hærede valentior eſſet,
Hanc ego [13] ramoſam natis e cæde colubris,
Cre-

1 Mihi ingenitas, proprias.
2 Convertor. 3 Et effugio e manibus Herculis, viri fortiſſimi.
4 Contraxit. 5 Spiras. 6 Sibilo. 7 Hercules: a *Tyrinthia* urbe, Argis vicina, in qua nutritus eſt Hercules. 8 Infantiæ meæ. Sic alibi: *Tene ferunt geminos preſſiſſe tenaciter angues, Cum tener in cunis jam Jove dignus erat?* Idem: *Parvus erat, manibuſque duos Tyrinthius angues Preſſit, & in cunis jam Jove dignus erat.*

9 Ut te vincere concedam: *ut* pro *quamvis*. 10 Q. d. minima.
11 Hydriæ Lernæam paludem infeſtantis: nam Hercules ſcribitur interfeciſſet Hydram centum capita habentem, ea vivacitate, ut uno reciſo, duo quamprimum ſubnaſcerentur: eam tandem Hercules domuit igni. *Echidna* autem Latine *vipera* dicitur. 12 Duobus ſucceſſoribus: nam uno capite reciſo, duo renaſcebantur. 13 Multa capita, veluti ramos, habentem.

Creſcentemque [14] malo domui, domitamque reduxi.
Quid fore te credis, falſum qui verſus in anguem
Arma aliena moves? quem [15] forma precaria celat?
Dixerat: & [16] ſummo digitorum vincula collo
Injicit. Angebar ceu guttura forcipe preſſus,
Pollicibuſque meas [17] pugnabam evellere fauces.
Sic quoque devicto reſtabat tertia tauri
Forma trucis; tauro mutatus membra, [18] rebello.
[19] Induit ille [20] toris a læva parte lacertos,
Admiſſumque trahens ſequitur, depreſſaque duræ
Cornua figit humo, meque alta ſternit arena.
Nec ſatis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, [21] truncaque a fronte revellit.
Naiades hoc pomis & odoro flore repletum
Sacrarunt; [22] diveſque meo bona copia cornu eſt.
Dixerat: & Nymphe, ritu ſuccincta Dianæ,
Una miniſtrarum fuſis utrinque capillis
Inceſſit, totumque tulit [23] prædivite cornu
[24] Autumnum, & [25] menſas felicia poma ſecundas.
Lux ſubit; & primo feriente [26] cacumina ſole
Diſcedunt [27] juvenes, neque enim, dum flumina pacem,
Et placidos habeant lapſus, totaque [28] reſidant,
[29] Opperiuntur, aquæ. Vultus Achelous agreſtes,
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.

14 Malo ſuo creſcere videbatur hydra, cum uno capite reciſo, duo ſubnaſcerentur. Arte autem eam domuit Hercules, Jolao mandans, ut reſciſum cervicem, face accenſa, ne efflueret ſanguis, inureret.
15 Aliena, quam prece videris eſſe conſecutus. *Precarium* enim dicitur, quod precibus alicui utendum conceditur tantiſper, donec is, qui conceſſit, repetat. 16 Et digitis ſuis guttur meum prehendit.
17 Contendebam. 18 Bellum reſumo. 19 Injicit. 20 Quid Torus ſignificat diximus ſup. ad Lib. III. v *Colla toris extant* &c. Cap. XIX. 21 Revellendo cornu truncam effecit frontem. 22 Acheloi cornu a Najadibus repletum variis fructibus, Copiæ, fertilitatis Deæ, fuit dicatum.
23 Pleniſſimo.
24 Omnes autumni fructus.
25 Bellaria. 26 Montium vertices. 27 Theſeus, Lelex & Pirithous, quos ſupra nominavit, diſcedunt primo mane. 28 Decreſcant. 29 Expectant.

IV.

Neſſus, Dejaniram Herculi rapere tentans, ab eo ſagitta configitur.

Hunc tamen ablati domuit jactura [1] decoris;
Cætera ſoſpes habet: capitis quoque [2] fronde ſaligna,
Aut ſuperimpoſita celatur [3] arundine [4] damnum.
At te, [5] Neſſe ferox, ejuſdem [6] virginis [7] ardor

Per-

1 Pulchritudinis. 2 Salicis ramo. 3 Corona ex arundine.
4 Cornu ablatum.
5 Neſſi Centauri cædem, Deianiræque zelotypiam deſcribit Poeta.
6 Deianiræ. 7 Amor.

Perdiderat, volucri [8] trajectum terga ſagitta.
Namque nova repetens patrios cum conjuge muros,
Venerat [9] Eveni rapidas Jove [10] natus ad undas.
Uberior ſolito, nymbis hyemalibus auctus,
Vorticibuſque frequens erat, atque impervius amnis.
Intrepidum pro ſe, curam de conjuge agentem,
Neſſus adit, membriſque valens, [11] ſcituſque vadorum,
Officioque meo ripa [12] ſiſtetur in illa
Hæc, ait, Alcide: tu viribus utere nando.
Tradidit [13] Aonius [14] pavidam [15] Calydonida Neſſo,
Pallentemque metu, fluviumque, [16] ipſumque timentem.
Mox ut erat pharetraque gravis, ſpolioque leonis.
(Nam clavam, & curvos trans ripam [17] miſerat arcus)
Quandoquidem cœpi, ſuperentur flumina, dixit.
Nec dubitat; nec qua ſit clementiſſimus amnis
Quærit, & obſequio deferri ſpernit aquarum:
Jamque tenens ripam, miſſos cum tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem: Neſſoque paranti
[18] Fallere depoſitum, Quo te fiducia, clamat,
Vana pedum violente rapit? Tibi Neſſe biformis
Dicimus: exaudi, nec res intercipe noſtras.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis [19] equina.
Vulnere, non pedibus te conſequar. Ultima dicta
Re probat; & miſſa fugentia terga ſagitta
Trajicit: [20] extabat ferrum de pectore aduncum,
Quod [21] ſimul [22] evulſum eſt: ſanguinis per [23] utrumque foramen
Emicuit, miſtus [24] Lernæi tabe veneni.
Excipit hunc Neſſus: neque enim moriemur inulti,
Secum ait: & calido velamina tincta cruore
Dat munus [25] raptæ, velut [26] irritamen amoris.

8 Ab Hercule. 9 Eſt hic Ætoliæ fluvius. 10 Hercules Jovis filius. 11 Peritus locorum, tranſitum præbentium. 12 Collocabitur. 13 Thebanus, nam Hercules oriundus eſt Thebis in Bœotia, quæ & Aonia. 14 Timidam.

15 Deianiram. 16 Neſſum, Centaurus enim erat. 17 Jecerat.

18 Fraudare Herculem depoſito, i. e. violare Deianiram illi commiſſam. *Depoſitum* dicitur, quicquid alicui traditur cuſtodiendum.

19 Velocitate equi. Centauri enim equinos habent pedes.

20 Extra ſtabat, eminebat: ſignificat autem tergum cum pectore fuiſſe transfixum. 21 Simul ac, poſtquam. 22 Extractum fuit.

23 Et tergi & pectoris. 24 Veneni hydræ ſerpentis, apud Lernæam paludem ab Hercule interfecti. 25 Deianiræ. 26 Provocationem, ac ſtimulationem.

V.

Dejanira tunicam peſtifero Neſſi cruore tinctam ig ara mittit Herculi.

Longa [1] fuit medii mora temporis: actaque magni
Herculis implerant terras, odiumque [2] novercæ.
Victor ab [3] Oechalia [4] Cenæo ſacra parabat
Vota Jovi; cum *fama loquax pervenit ad aures*
Deianira tuas, *Quæ* [5] *veris addere falſa*
Gaudet, & e [6] *minimo ſua per mendacia creſcit,*
[7] Amphitryoniaden [8] Joles [9] ardore teneri.
[10] Credit [11] amans, [12] Venerisque novæ perterrita fama,
[13] Indulſit primo lacrymis, flendoque dolorem
[14] Diffudit miſeranda ſuum, mox deinde, Quid autem
Flemus? ait, [15] pellex lacrymis lætabitur iſtis.
Quæ quoniam adveniet, properandum, aliquidque novandum eſt,
Dum licet, & thalamos nondum tenet altera noſtros.
[16] Conquerar, an ſileam? repetam Calydona, [17] morerne?
Excedam tectis; ac ſic nihil amplius obſtem?
Quid ſi me, Meleagre, tuam memorem eſſe ſororem?
(Forte paro [18] facinus) quantumque injuria poſſit,
Fœmineuſque dolor, jugulata pellice teſter?
In [19] curſus animus [20] varios abit. Omnibus illis
[21] Prætulit imbutam Neſſeo ſanguine [22] veſtem
Mittere, quæ vires [23] defecto reddat amori:
Ignaroque Lychæ, quid [24] tradat neſcia, [25] luctus
Ipſa ſuos tradit, blandiſque miſerrima verbis
Dona det illa viro, mandat. Capit [26] inſcius heros
Induiturque humeris Lernææ [27] virus Echidnæ.

1 Longum intervallum. 2 Junonis. 3 Eubœæ urbe in qua regnavit Eurytus. 4 Jupiter *Cenæus* a *Cenæo*, promontorio Eubœæ, eſt dictus: ubi ab Oechaliæ expugnatione Hercules reverſus, Jovi aram exſtruxit. 5 *Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri.*

6 Sic *Virg.* 4. Æn. *Parva metu primo, mox ſeſe attollit in auras, Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.* 7 Herculem, qui Amphytrionis filius putabatur, cum Jovis eſſet. 8 Euryti filiæ.

9 Amore. 10 Quia amans: eſt enim cauſa, cur crederet. 11 Deianira. 12 Novi amoris, novæ amicæ. 13 Multum flevit.

14 Amplificat. 15 Iole.

16 Dubitat Deianira, quid facere debeat. 17 Maneamne in ædibus Herculis? 18 Magnum factum: de ulciſcenda enim pellice cogitat. 19 Hoc eſt quod *Ter.* dixit: *Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur.* 20 In varias cogitationes, ſunt autem Poetæ verba. 21 Prætulit ut mitteret. 22 Tunicam infectam. 23 Qui jam defecerat.

24 Ignorabat enim Deianira tunicam illam, quam Lychæ tradidit, veneno fuiſſe infectam.

25 Suorum luctuum cauſam.

26 Ignarus Hercules veſtem illam veneno fuiſſe infectam.

27 Tunicam veneno, hydræ infectam.

VI.

Hercules, inteſtino veneno depaſtus, miſere lamentatur.

Thura dabat primis & verba præcantia flammis,
Vinaque marmoreas patera fundebat in aras.
Incaluit vis illa mali, reſolutaque flammis
Herculeos abiit late diffuſa per artus.
[1] Dum potuit, ſolita gemitum virtute repreſſit.
Victa malis poſtquam eſt patientia; reppulit aras,
Implevitque ſuis nemoroſam vocibus [2] Oeten.
Nec mora; lethiferam conatur ſcindere veſtem.
Qua trahitur, trahit illa cutem, (fœdumque relatu)
Aut hæret membris fruſtra tentata revelli;
Aut laceros artus, & grandia detegit oſſa.
Ipſe cruor, gelido ceu [3] quondam lamina [4] candens.
Tincta lacu, [5] ſtridet, coquiturque [6] ardente veneno.
Nec [7] modus eſt: [8] ſorbent avidæ præcordia flammæ,
[9] Cœruleuſque fluit toto de corpore ſudor,
[10] Ambuſtique ſonant nervi, [11] cæcaque medullis
Tabe liquefactis, tollens ad ſydera palmas,
Cladibus, exclamat [12] Saturnia [13] paſcere noſtris;
Paſcere; & hanc peſtem ſpecta crudelis [14] ab alto,
Corque ferum ſatia; vel, ſi miſerandus & hoſti,
(Hoſtis enim tibi ſum) diris cruciatibus ægram,
Inviſamque animam, natamque [15] laboribus aufer.
Mors [16] mihi munus erit: decet hæc dare dona novercam.
[17] Ergo ego fœdantem peregrino templa cruore
[18] Buſirim domui? ſævoque alimenta [19] parentis

1 Donec valuit. 2 Theſſaliæ montem, in quo Hercules mortuus & ſepultus eſt. Nam Apollinis monitu ex Eubœa in Trachiniam profectus juſſus erat in Oeta monte pyram ſtruere. 3 Aliquando. 4 Metalli fruſtum ignitum. 5 Fervet. 6 Comburente. 7 Nec finis dolori imponitur. 8 Opprimunt, abſumunt. 9 Ut pote veneno propulſus. 10 Et combuſti ſtrident nervi. 11 Occulta corruptione. 12 Juno, Saturni filia. 13 Hac oratione Hercules ſe maximo odio Junoni eſſe oſtendit, eamque in maximam invidiam adducit. Eandem ſententiam his prope verbis de Niobe loquens comprehendit. *A quibus ad cælum liventia brachia tollens. Paſcere crudelis noſtro Latona dolore, Paſcere, ait, ſatiaque meo tua pectora luctu, Corque ferum ſatia.* Supra Lib. 6. Cap. 7. 14 A cœlo. 15 Ad labores. 16 Sic alibi de ſe Poeta loquitur, cum in longa & periculoſa navigatione magna eſſet actus tempeſtate; ait enim in exilium proficiſcens: *Nec lethum timeo, genus eſt miſerabile leti: Demite naufragium, mors mihi munus erit.* 17 Indignatur Hercules, quod cum ſæviſſima domuerit monſtra, ipſe tamen dira peſte dometur. Commemorat autem octodecim præclara certamina, quæ Euryſthei juſſu confecit. 18 *Buſiris* Neptuni fuit filius, qui cum in Ægypto tyrannidem exerceret, hoſpiteſque immolaret, ab Hercule aris impoſitus, fuit jugulatus. Ab Hercule Buſirin interfectum eſſe docet Deïanira ipſum ſic alloquens: *Si te vidiſſet cultu Buſiris in iſto, Huic victor victo nempe pudendus eras.* 19 Terræ matris.

[20] Antæo eripui? nec me [21] paſtoris Iberi
Forma triplex, nec forma triplex tua, [22] Cerbere, movit?
Voſne, manus, validi preſſiſtis cornua [23] tauri?
[24] Veſtrum opus Elis habet, veſtrum [25] Stymphalides undæ,
[26] Partheniumque nemus: veſtra virtute [27] relatus
[28] Thermodontiaco cœlatus [29] baltheus auro,
[30] Pomaque ab inſomni male cuſtodita dracone.
Nec mihi [31] Centauri potuere reſiſtere, nec mi
Arcadiæ vaſtator [32] aper: nec profuit [33] Hydræ
Creſcere per damnum, geminaſque reſumere vires.
Quid? quod [34] Thracis equos humano ſanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris præſepia vidi,
Viſaque dejeci, dominumque, ipſoſque peremi?
His [35] eliſa jacet [36] moles Nemeæ lacertis;

20 *Antæus* Libyæ fuit gigas, qui omnes provocabat ad luctam, victoſque interficiebat. At Hercules cum illo congreſſus, animadvertit eum, quoties ſterneretur, valentiorem ſurgere. Terra enim, cujus erat filius, vires ſubminiſtrabat. Eum igitur Hercules altius ſublatum, emittere ſpiritum coegit. 21 Geryonis Hiſpani, quia tria habuiſſe corpora dicitur, atque in Hiſpania regnaſſe. 22 Monſtrum, i. canis eſt triceps, ſeu tria habens capita, aliud ab alio diverſum. Nam unum, ut fingunt, eſt Leoninum, alterum Caninum, tertium Lupinum: inferorum eſt cuſtos. Hunc Cerberum triplici catena vinctum, Hercules ad ſuperos juſſu Euryſthei traxiſſe dicitur.

23 Ignivomi, quem Paſiphae amavit, quique e Creta in Peloponneſum ad Euryſtheum ab Hercule fuit adductus. 24 Augiæ regis Elidos ſtabulum expurgatum. Augias enim ſtabulum, in quo plurimum fimi congeſtum fuerat, Herculi purgandum locavit. Hercules igitur, cum illud, immiſſo Alpheo, Elidis fluvio, purgaſſet, Augias de pacta mercede tergiverſatus eſt. Quam rem indigne ferens Hercules, urbem diripuit, ipſumque Augiam regno ejecit.

25 *Stymphalis* Arcadiæ palus eſt: circa quam aves erant aquaticæ, ferreas pennas habentes, tantæ magnitudinis, ut Solis radios obumbrare dicerentur: quæ cum omnem Arcadiam devaſtarent, ſagittis ab Hercule fuerunt confixæ. A *Stymphalide* palude, in qua natabant, *Stymphalides* fuerunt appellatæ. 26 Mons Arcadiæ, ubi cervam æneos habentem pedes & aurea gerentem cornua cepit.

27 Hercules enim ab Euryſtheo juſſus, ut aureum cingulum Hippolytæ, Amazonum reginæ, ad ſe adferret, Amazonas ipſas, juxta Thermodontem fluvium habitantes, una cum Theſeo devicit, indeque reginæ aureum cingulum reportavit. 28 *Thermodon* fluvius eſt Cappadociæ, juxta quem olim Amazones habitarunt. 29 Militare cingulum. 30 Heſperidum poma, quæ cum eſſent aurea, a pervigili dracone cuſtodiebantur. Eaque quoque Euryſthei juſſu, dracone interfecto, Hercules rapuiſſe fertur, & ad Euryſtheum retuliſſe. 31 Hercules Centauros, Theſſaliæ populos, media parte equi media homines, a Pholo ſuſceptus hoſpitio debellavit. Cum enim Pholus Centaurus vini dolium, olim a Baccho donatum, ea conditione, ut tunc vinum proferret, cum Hercules adeſſet, in honorem Herculis ipſius reſervaſſet, forte odore illius vetuſtiſſimi vini, propinqui Centauri ebrii effecti, in ædes Pholi impetum fecerant: quo perterrefacto, ſolus Hercules non illis ſolum reſtitit, verum multos quoque ipſorum interfecit. 32 Quem vivum ad Euryſtheum portavit.

33 Nam reciſo uno capite, duo renaſcebantur. 34 Diomedis regis Thraciæ. Hercules enim Diomedem, Thraciæ regem, qui equos ſuos advenarum carne paſcebat, occidit, eumque equis ſuis epulandum appoſuit. 35 Strangulata, ſuffocata. 36 Intelligit leonem va-

Hac 37 cælum cervice tuli. 38 Defeſſa jubendo eſt
Sæva Jovis conjux: ego ſum indefeſſus agendo.
Sed nova peſtis adeſt; cui nec virtute reſiſti,
Nec telis, armiſque poteſt: pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes paſcitur artus.
39 At valet 40 Euryſtheus; & ſunt qui credere poſſint
Eſſe Deos, dixit; perque altam ſaucius Oeten
Haud aliter graditur, quam ſi venabula taurus
Corpore fixa gerat, factique refugerit 41 autor.

ſtæ magnitudinis in ſylva Nemeæa.

37 Hac cervice cœlum humeris ſuſtinui vice Atlantis. Tradunt enim, cum Gigantes adverſus Deos pugnarent, Deos omnes in unam cœli partem concurriſſe, tantumque ponderis adjeciſſe, ut cœlum ruinam minari videretur quapropter Herculem cum Atlante humeros cœlo ſuppoſuiſſe. Alii affirmant, Herculem, feſſo olim Atlante, & humerum mutare cupiente, tam diu cœlum ſuſtinuiſſe, quoad ille humerum mutaret. 38 Huc pertinet, quod ait alibi: *Non potuit Juno vincere vincit amor.*

39 Q. d. Ego, qui virtute mea univerſum terrarum orbem a monſtris liberavi, tantis conficior cruciatibus, Euryſtheus vero, omnium iniquiſſimus, nullaque virtute præditus, bene habet. 40 Stheneli, Mycenarum regis, filius, qui, impellente Junone, Herculem varia pericula adire juſſit. 41 Autor vulnerum, qui venabulis taurum confixis.

V I I.

Lichas, ab Hercule furente in æquor projectus, mutatur in ſcopulum. Pyram ſibi ſtruit Hercules.

Sæpe illum gemitus edentem, ſæpe trementem,
Sæpe retentantem totas infringere veſtes,
Sternentemque trabes, iraſcentemque videres
Montibus, aut patrio tendentem brachia cœlo.
Ecce! Lycham trepidum, & latitantem rupe cavata
Aſpicit: utque dolor rabiem collegerat omnem,
Tune Lycha, dixit, 1 feralia dona dediſti?
Tunc meæ necis autor eris? Tremit ille, pavetque
Pallidus: & timide 2 verba excuſantia dicit.
Dicentem, 3 genibuſque manus adhibere parantem
Corripit Alcides; & terque quaterque rotatum
Mittit in 4 Euboicas, tormento 5 fortius, undas.
Ille per aerias pendens 6 induruit auras:
Utque ferunt imbres gelidis 7 concreſcere ventis,
Inde nives fieri; nivibus quoque 8 mole rotatis
Aſtringi, & 9 ſpiſſa glomerari grandine corpus:

Sic

1 Peſtiferos aut lege *furialia*.

2 Fuerat enim Lychas ignarus, ut ſupra ad verſ. *Ignaroque Lychæ* &c. Cap. V. 3 Et ſupplicare parantem alibi. 4 In mare Euboicum.

5 Validius quam machina bellica: eſt autem *tormentum* inſtrumentum bellicum, a *torquendis* ſaxis, i. cum impetu mittendis, appellatum. 6 Durus eſt factus, nam in ſcopulum fuit mutatus. 7 Simul creſcere, & in unum cogi. 8 Conglobatis, molliter in rotundum coactis. 9 In denſam grandinem.

Sic illum validis jactum per inane lacertis,
Exanguemque metu nec quicquam humoris habentem,
In rigidos verſum ſilices prior [10] edidit ætas.
Nunc quoque in Euboico ſcopulus brevis eminet alto
[11] Gurgite, & humanæ ſervat veſtigia formæ.
Quem quaſi ſenſurum nautæ calcare verentur,
Appellantque [12] Lychan. At [13] tu, Jovis inclyta proles,
Arboribus cæſis, quas ardua geſſerat Oete,
Inque [14] pyram ſtructis, arcum, pharetramque capacem,
Regnaque viſuras iterum Trojana [15] ſagittas
[16] Ferre jubes [17] Pæante ſatum; quo flamma miniſtro eſt
Subdita, dumque avidis comprenditur ignibus [18] agger;
Congeriem ſylvæ [19] Nemeæo vellere [20] ſummam
Sternis, & impoſita clavæ cervice recumbis,
Haud alio vultu quam ſi conviva jaceres,
Inter plena meri redimitus pocula ſertis.

10 Veteres narrarunt. 11 Mari. 12 Abruptum ac truncum, ita ut ſcopulus hic a reliquo Cenæo, velut abruptum quendam & detruncatum apparere.

13 Herculis Metamorphoſin in Deum exponit Poeta.

14 Rogum, lignorum ſtruem, igni ſubjecto ardentem, cremandorum corporum cauſa extrui ſolitam. 15 Primum quidem ſagittæ Herculis Trojana regna viderunt, cum ipſe una cum Telamone & Argonautis Trojam expugnavit, deinde cum ob Helenæ raptum, duce Agamemnone, fuit deleta. Nam cum oraculum accepiſſent Græci, ſine ſagittis Herculis Trojam capi non poſſe, miſſus eſt Ulyſſes, qui Philoctetem una cum ſagittis illis ad exercitum Græcorum adduceret, ſed vulnere ſagittæ, quæ in pedem cecidit, impeditus Philoctetes in Lemno diu ſubſtitit. Tandem vero ſagittas Herculis apportavit ad exercitum Græcorum Trojam obſidentium: ſed de his inf. lib. 13. dicendum forte erit. 16 Habere.

17 Philoctetem, Pæantis filium.

18 Lignorum ſtrues. Proprie eſt terræ accumulatio. 19 Leonis Nemæi. 20 Summitatem pyræ.

VIII.

Hercules flammis abſumptus, in Deum vertitur.

Jamque [1] valens, & in omne latus diffuſa, ſonabat,
Securoſque artus, contemptoremque petebat
Flamma ſuum. Timuere Dei [2] pro vindice terræ.
Quos ita (ſenſit enim) læto Saturnius ore
Jupiter alloquitur: Noſtra eſt, timor iſte, voluptas,
O ſuperi, totoque libens mihi pectore [3] grator,
Quod [4] memoris populi dicor rectorque paterque,
Et [5] mea progenies veſtro quoque tuta favore eſt.
Nam quanquam ipſius datis hoc [6] immanibus actis,
[7] Obligor ipſe tamen: ſed enim ne pectora vano

1 Valida, vehemens, magna.

2 Pro ſalute vindicis, ac liberatoris terræ totius. 3 Gratulor.

4 Grati. Ille enim eſt *gratus*, qui beneficiorum eſt memor.

5 Sc. *quod*. Lætatur enim Jupiter, quod Dii ſint ſolliciti de Herculis filii ſui ſalute. 6 Maximis ipſius geſtis. 7 Ego tamen me vobis debere fateor.

Fida metu paveant, [8] Octæas ſpernit flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes,
Nec niſi [9] materna [10] Vulcanum parte potentem
Sentiet. Æternum eſt a me quod traxit, & expers
Atque immune necis, nullaque domabile flamma.
Idque ego [11] defunctum terra [12] cœleſtibus oris
Accipiam; cunctiſque meum [13] lætabile factum
Diis fore confido. Si [14] quis tamen, Hercule, ſi quis
Forte Deo doliturus erit; data præmia nollet:
Sed [15] meruiſſe dari ſciet, invituſque probabit.
Aſſenſere Dei, conjux quoque regia viſa eſt
Cætera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tuliſſe Jovis, ſeque indoluiſſe notatam.
Interea quodcunque fuit [16] populabile flamma
[17] Mulciber abſtulerat: nec cognoſcenda remanſit
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
Matris habet, tantumque Jovis [18] veſtigia ſervat.
Utque novus ſerpens, poſita cum pelle ſenecta,
Luxuriare ſolet, ſquamaque nitere recenti:
Sic ubi mortales [19] Tirynthius exuit artus,
[20] Parte ſui meliore viget, majorque videri
Cœpit, & auguſta fieri gravitate verendus.
Quem Pater omnipotens inter cava nubila raptum
[21] Quadrijugo curru radiantibus intulit aſtris.

8 Quibus Hercules in Oeta monte combuſtus eſt.

9 Ex parte corporis, quod a matre ſumpſit. 10 Ignem. Metonym. effic.

11 Liberatam a terra.

12 In cœlum. 13 Lætum ac gratum. 14 Junonem taxat Jupiter, quæ ſemper Herculem odio fuerat proſecuta. 15 Intelliget meruiſſe Herculem, ut ipſi præmia darentur cœleſtia, atque in numerum Deorum reciperetur. 16 Corruptibile. 17 Vulcanus, ignis. Vide quæ nos Lib. II. ver. *Materiam ſuperabat opus* &c. Cap. I.

18 Similitudinem Jovis. Nam, ut Jupiter, Deus eſt effectus Hercules. 19 Unde Hercules ſic dictus vide ſupra verſ. *Riſit, &, illudens* &c. Cap. III. 20 Animi immortalitate. 21 Curru triumphali, cui quatuor equi alligati ſunt.

IX.

Galanthis in muſtelam converſa.

Senſit Atlas [1] pondus, neque adhuc Stheneleius iras
Solverat Euryſtheus; odiumque in [2] prole paternum
Exercebat [3] atrox: at longis anxia curis
[4] Argolis Alcmene [5] queſtus ubi ponat [5] aniles,
Cui referat nati [6] teſtatos orbe labores,

Cui-

1 Hercules in cœlum receptus urgebat Atlanta majori pondere.

2 In prolem, contra prolem. Nam odio proſequebatur Hyllum, & reliquos Herculis filios,

3 Crudelis, qui nihil meritos Herculis filios perſequebatur.

4 Argolica, quæ poſt mortem Herculis Thebas profecta, ibique mortua divinos meruit honores.

5 Querimonias vetulæ convenientes. 6 Celebrata atque confeſſa

cer-

Cuive ſuos caſus, Jolen habet. Herculis illam
Imperio, thalamoque, animoque receperat [7] Hyllus.
Incipit Alcmene: Faveant tibi numina ſaltem,
[8] Corripiantque moras tunc, cum [9] matura, vocabis
Præpoſitam timidis parſentibus [10] Ilithyam,
Quam mihi [11] difficilem Junonis [12] gratia fecit.
Namque laboriferi cum jam natalis adeſſet
Herculis, & [13] decimum promeretur ſydera ſignum,
[14] Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Feſſa malis, tendenſque ad cœlum brachia, magno
Lucinam ad [15] nexos partus clamore vocabam.
Illa quidem venit, ſed [16] præcorrupta, meumque
Quæ donare [17] caput Junoni vellet [18] iniquæ.
Utque meos audit gemitus; ſubſedit in illa
Ante fores ara, [19] dextroque eſt poplite lævum
Preſſa genu, digitiſque inter ſe [20] pectine junctis
[21] Suſtinuit partus, tacita quoque [22] carmina voce
Dixit: & inceptos [23] tenuerunt carmina partus.
Una miniſtrarum media de plebe Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis ſtrenua juſſis,
Officiis dilecta ſuis: ea ſenſit iniqua
Neſcio quid Junone geri: dumque exit, & intrat
Sæpe fores, [24] divam reſidentem vidit in ara,
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem.
Et, Quæcunque es, ait, dominæ [25] gratare: [26] levata eſt
Argolis Alcmene, potiturque [27] puerpera [28] voto.
Exiliit, junctaſque manus [29] pavefacta remiſit
[30] Diva potens uteri: [31] vinclis levor ipſa remiſſis.
Numine decepto riſiſſe Galanthida fama eſt:
Ridentem, prenſamque ipſis Dea ſæva capillis
Traxit; & e terra corpus relevare volentem

32

certamina. 7 Herculis ex Deianira fuit filius. 8 Abbrevient atque auferant. 9 Partui propinqua. 10 Ilithya Dea eſt, quæ parientibus præeſſe dicitur, quam & Lucinam appellant, quod in lucem naſcentes producat. Hanc filiam Junonis fuiſſe ferunt; quibus & Ovidius aſſtipulari videtur.

11 Adverſum. 12 Potentia Junonis, quæ tantum gratia apud Ilithyam valuit, ut, quæ mihi adeſſe debebat, obſuerit. 13 Et cum jam decimus ageretur menſis. Duodecim enim ſunt Zodiaci ſigna, quibus duodecim menſes diſtinguuntur. 14 Aliter Bromia apud Plautum, quæ Alcmenam ſtatim, & ſine aliquo prorſus dolore peperiſſe ait: *Dum (inquit) hæc geruntur, interea uxorem tuam neque gementem, neque plorantem noſtrum quiſquam audivimus. Ita profecto ſine dolore peperit.* 15 Impeditos, qui ſolvi non poterant.

16 Ante a Junone corrupta, ſubornata. 17 Meam vitam.

18 Inimice. 19 Ut partum Alcmenæ impediret. 20 Pectinatim, ac cancellatim junctis digitis.

21 Remorata eſt, retardavit.

22 Incantationes. 23 Retinuerant. 24 Ilithyam, vel Lucinam.

25 Gratulare. 26 Solata & liberata eſt partu. 27 Quæ jam pepererat. 28 Adepta eſt id, quod cupiebat. Peperit enim ut optabat.

29 Stupefacta. 30 Ilithya.

31 Digitis, quos Dea pectinatim hucuſque junxerat, quique mihi, ut vincula, impedimento erant, reſolutis.

[32] Arcuit, inque pedes mutavit brachia primos.
[33] Strenuitas antiqua manet: nec terga colorem
Amiſere ſuum: forma eſt diverſa priori.

32 Vetuit e terra ſurgere Galanthida, cum vellet. 33 Agilitas.

X.

Dryope mutata in arborem.

[1] Dixit; & [2] admonitu veteris commota miniſtræ
Ingemuit: quam ſic [3] nurus eſt affata dolentem:
Te tamen, o genitrix, aliena a ſanguine veſtro
[4] Rapta movet [5] facies? [6] Quid ſi tibi [7] mira ſororis
Fata meæ referam? [8] quamquam lacrymæque, dolorque
Impediunt: prohibentque loqui. Fuit unica matri,
(Me [9] pater ex alia genuit) notiſſima forma.
Eſt lacus acclivis devexo margine formam
Littoris efficiens: ſummum [10] myrteta coronant.
Venerat [11] huc Dryope [12] fatorum neſcia; quoque
Indignere magis, Nymphis latura coronas:
Inque ſinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus: tepidique ope lactis alebat.
Haud procul a ſtagno, [13] Tyrios imitata colores
In [14] ſpem baccarum florebat [15] aquatica lotos.
Carpſerat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret flores, & idem factura videbar;
Namque aderam. Vidi guttas e flore cruentas
Decidere, & tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet, ut referunt [16] tardi nunc [17] denique agreſtes,
Lotos in hanc Nymphe, fugiens [18] obſcœna Priapi,
Contulerat verſos ſervato nomine vultus.
Neſcierat ſoror hoc: quæ cum perterrita retro
[19] Iret, & [20] oratis vellet diſcedere Nymphis;
Hæſerunt radice pedes: convellere [21] pugnat,
Nec quicquam niſi [22] ſumma movet: ſucceſcit ab imo,
Totaque paulatim [23] lentus premit inguina cortex.

Ut

1 Finem loquendi fecit Alcmene. 2 Recordatione. 3 Jole, quam vide ſupra ver. *Imperio, thalamoque* &c. Cap. IX. 4 Erepta, ablata. 5 Figura. 6 Sc. *dices*, aut ſimile quid. 7 Miranda infortunia. 8 Cum hæc narraret Jole, more mulierum lacrymas emittebat. 9 Hac parentheſi exponit Jole, cur Dryope unica matri filia fuerit. 10 Loca myrtis conſita *Myrtus* eſt arbor Veneri dicata. 11 Illuc. 12 Infortuniorum. 13 Purpureos. 14 Nam baccæ ex floribus naſcuntur. 15 Juxta aquas naſcens. Fuit autem *Lotos* Nympha, quam cum inſequeretur Priapus, ut eam comprimeret, miſeratione Deorum in arborem ſui nominis converſa eſt. 16 Seri ruſtici, ut qui id ante ſororem amiſſam non admonuerunt. 17 Nunc tandem poſt factam ſororis jacturam. 18 Quibus ille Deus nequam & homines, & aves terret, ut Poetæ nugantur. 19 Ire vellet. 20 Precatis. 21 Nititur, conatur. 22 Partes ſuperiores. Pedes enim jam in radices fuerant mutati. 23 Flexibilis.

Ut vidit, conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit, [24] frondes caput omne tegebant.
At puer Amphyſus (namque hoc avus Eurytus illi
[24] Addiderat nomen) materna [25] rigeſcere ſenſit
Ubera, nec ſequitur [26] ducentem [27] lacteus humor.
Spectatrix aderam [28] fati crudelis, opemque
Non poteram tibi ferre ſoror: quantumque valebam,
Creſcentem truncum ramoſque amplexa, [29] morabar;
Et, fateor, volui ſub eodem cortice condi.
Ecce! vir Andræmon [30] genitorque miſerrimus adſunt,
Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
Oſtendi Loton: [31] tepido dant oſcula ligno:
[32] Affuſique [33] ſua radicibus arboris hærent.
Nil niſi jam faciem, quod non foret arbor, habebat
Cara ſoror: lacrymæ miſero de corpore factis
[34] Irrorant foliis; ac, [35] dum licet, oraque præſtant
Vocis iter, tales effundit in aera [36] queſtus:
Si qua fides miſeris, hoc me per numina juro
Non meruiſſe [37] nefas, patior ſine [38] crimine pœnam.
Viximus [39] innocuæ. Si mentior, arida perdam
Quas habeo frondes, & cæſa ſecuribus urar!
Hunc tamen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici, noſtraque ſub arbore ſæpe
Lac facitote bibat, noſtraque ſub arbore ludat.
Cumque loqui poterit, matrem facitote ſalutet,
Et triſtis dicat; Latet hoc in [40] ſtipite mater.
Stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores,
Care vale conjux, & tu germana, paterque:
Quod ſi qua eſt pietas, ab acutæ vulnere falcis,
A pecoris morſu frondes defendite noſtras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non eſt;
Erigite huc artus, & ad oſcula noſtra venite
Dum tangi poſſum, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo: nam jam per candida mollis
Colla [41] liber ſerpit, ſummoque cacumine condor.
Ex [42] oculis removete manus: [43] ſine munere veſtro
Contegit inductus morientia lumina cortex.
Deſierat ſimul ore loqui, ſimul [44] eſſe: diuque
Corpore mutato rami caluere recentes.

24 Impoſuerat. 25 Rigida ac dura fieri.
26 Trahentem, ſugentem ubera.
27 Lac. 28 Mortis. Hæc autem lacrymans Jole commemorabat. 29 Retinebam. 30 Eurytus.
31 Adhuc tepido, utpote in quod Dryope paulo ante fuerat mutata.
32 Et proſtrati. 33 In quam & filia, & uxor ſua fuerat mutata.
34 Roris modo ſtillant in folia.
35 Donec poteſt. 36 Querelas.
37 Nefariam Metamorphoſin, ſupplicium. Antecedens pro conſequente. Nefas enim & ſcelus præcedit, ſequitur ſupplicium.
38 Culpa. 39 Innocentes.
40 Trunco. Venuſte hæc & quæ ſequuntur omnia, ita ut nihil ſupra. 41 Cortex: unde & *libri* ſunt dicti, quod in *libris*, i. arborum corticibus veteres ſcribebant. 42 Non eſt neceſſe ut mihi morienti oculos claudatis. 43 Per ſe atque ultro. 44 Sc. mulier. Nam arbor eſſe non deſierat.

XI.

Jolaus, e ſene decrepito, puer. Filii Alcmæonis, e pueris, viri.

Dumque refert Jole factum miſerabile, dumque
[1] Eurytidos lacrymas admoto pollice ſiccat
Alcmene, (flet & ipſa tamen) compeſcuit omnem
Res nova triſtitiam, nam limine conſtitit alto
Pene puer, [2] dubiaque tegens lanugine malas,
Ora reformatus primos Jolaus in annos.
Hôc illi dederat Junonia muneris [3] Hebe,
Victa [4] viri precibus. Quæ cum jurare pararet
[5] Dona tributuram poſt hunc ſe talia nulli;
Non eſt paſſa [6] Themis. Nam jam diſcordia Thebæ
Bella movent, dixit, [7] Capaneuſque niſi ab Jove vinci
Haud poterit, [8] fientque pares in vulnera fratres,
[9] Subductaque ſuos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates, [10] ultuſque parente parentem
[11] Natus, erit facto [12] pius & [13] ſceleratus eodem;
Attonituſque malis, [14] exul mentiſque domuſque,
Vultibus Eumenidum, matriſque agitabitur umbris;
Donec eum [15] conjux [16] fatale popoſcerit aurum,
Cognatumque latus [17] Phlegeius [18] hauſerit enſis.
Tum [19] demum magno petet hoc [20] Acheloia ſupplex
Ab Jove Callirhoe, natis infantibus annos
Addat, neve necem ſinat eſſe [21] ultoris inultam.
Jupiter his motus, privignæ dona, nuruſque,
Præcipiet, facietque viros [22] impubibus annis.

1 Joles Euryti filiæ. 2 Quæ vix videbatur obtenuitatem. Ea enim *lanugo* barba, quæ prima ab adoleſcentibus emitti ſolet. 3 Eſt hæc Juventutis Dea, vel ipſa Juventa, Junonis filia, quæ Herculi in cœlum tranſlato nupſit. 4 Mariti Herculis. 5 Ut quenquam juvenili ætati reſtituat.

6 Juſtitiæ Dea.

7 Hic unus e ducibus Thebas miſſus, in oppugnanda urbe obrutus, a Jove fulmine ictus [illegible]itur.

8 Mutuis concident vulneribus Eteocles & Polynices, Oedipi filii, propter quos bellum illud Thebanum fuerat ſuſceptum. 9 Subtracta terra. Nam hiatu terræ abſorptus eſt Amphiaraus. 10 Ulciſcetur. Amphiaraus vates ſe ab uxore Eriphyle proditum cognoſcens, Alcmæoni filio mandavit, ut poſt obitum ſuum matrem Eriphylen interficeret. Quod quidem cum executus eſſet, facti conſcientia in inſaniam converſus eſt. 11 Filius Amphiarai Alcmæon. 12 Ulciſcendo patrem. 13 Impius occidendo matrem. Sic Lib. 3. *Facto pius, & ſceleratus eodem*. 14 Demens, atque domo fugiens. 15 Callirhoe Acheloi filia. 16 Monile perniciosum, quod qui habebat, infortuniis vexabatur. Id autem Alcmæon ablatum matri jam Alpheſibœæ tradiderat. 17 Phegei filiorum, a quibus Alcmæon fuit interfectus. 18 Aperuerit, vulneraverit. Sic *Virg.* 2. *Æn. Jam flammæ tulerunt, inimicus & hauſerit enſis*. 19 Tunc tandem poſt interfectum maritum. 20 Callirhoe Acheloi filia, Alcmæonis uxor.

21 Alcmæonis, qui patrem fuerat ultus, i. e. Juventutem. Illa enim Junonis filia, & Herculis uxor, fuit Jovis privigna, & nurus. 22 Puerilibus.

XII.

XII.

Byblis in fontem verſa.

Hæc ubi [1] faticano venturi præſcia dixit
Ore Themis; vario ſuperi ſermone [2] fremebant:
Et, cur non aliis [3] eadem dare dona liceret,
Murmur erat. Queritur veteres [4] Pallantias annos
[5] Conjugis eſſe ſui; queritur caneſcere mitem
[6] Jaſiona Ceres; repetitum [7] Mulciber ævum
Poſcit [8] Erichthonio; Venerem quoque cura futuri
Tangit, & [9] Anchiſæ renovare paciſcitur annos.
Cui [10] ſtudeat Deus omnis habet: creſcitque favore
Turbida ſeditio; donec ſua Jupiter ora
Solvit, &, O noſtri ſi qua eſt reverentia, dixit,
Quo [11] ruitis? Tantumne aliquis ſibi poſſe videtur,
Fata quoque ut ſuperet? Fatis [12] Jolaus in annos,
Quos egit, rediit: fatis juveneſcere debent
[13] Callirhoe geniti, non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis;
Me quoque fata regunt: quæ ſi mutare [14] valerem,
Nec noſtrum ſeri [15] curvarent [16] Æacon anni,
Perpetuumque ævi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoe meo, qui propter amara ſenectæ
Pondera deſpicitur, nec, quo prius, ordine regnat.
Dicta Jovis movere deos: nec [17] ſuſtinet ullus,
Cum videat feſſos Rhadamanthon & Æacon annis,
Et Minoa queri, qui, dum fuit integer ævi,
[18] Terruerat magnas ipſo quoque nomine gentes:
[19] Tunc erat invalidus, [20] Deionidenque juventæ
Robore Miletum, Phœboque parente ſuperbum
Pertimuit; credenſque ſuis inſurgere regnis,

Haud

1 Fata canenti. 2 Murmurabant. 3 Ut juvenes fierent.

4 Aurora, quæ aliis Hyperionis, aliis Pallantis filia dicitur. Hanc Poeta noſter Lib. 6. Faſt. Pallantidem vocat. *Proximus annus erat, Pallantide victus eadem Didius,* &c. 5 Auroræ maritus fingitur Tithonus, Laomedontis frater, quem illa rapuit, atque ita adamavit, ut ei a Parcis immortalitatem impetraverit, eumque jam ſenem factum ſucco ſuo quodam juventuti reſtituerit: oblita vero perpetuitatem juventutis poſcere, ille exaruit, atque in cicadam verſus eſt.

6 Filium Jovis ex Electra, Cereri adamatum. 7 Vulcanus.

8 Erichthonius ex Vulcani ſemine, in terram a Pallade, ipſum ſpernente; pedibus dejecto, natus eſt. Vide lib. 2. 9 Ex quo concepit Ænean. 10 Pavent.

11 Quid ſine ulla ratione affectatis? 12 Supra verſ. *Ora reformatus* &c. Cap. XI. 13 Supra v. *Ab Jove Callirhoe* &c. Cap. XI.

14 Ergo ipſi Jovi fatum inſuperabile. Belle. 15 Incurvum ſenectute redderent. 16 Æacus, Rhadamanthus, & Minos Jovis filii ob inclytam juſtitiam, inferorum judices delecti ſunt. Fuerat autem Minos rex Cretæ, de quo vide initium Lib. 8. 17 Nec ullus audet conqueri. 18 Nam Minois imperium late patebat. 19 Cum Jupiter ea diceret. 20 Deiones ex

Pro-

Haud tamen eſt patriis [21] arcere penatibus auſus.
Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Ægeas [22] metiris aquas, & in [23] Aſide terra
Mœnia conſtituis, [24] poſitoris habentia nomen.
Hic tibi, dum ſequitur patriæ curvamina ripæ
Filia [25] Mæandri toties redeuntis eodem;
Byblida cum Cauno prolem eſt enixa gemellam.
Byblis [26] Apollinei correpta cupidine fratris,
Non ſoror ut fratrem, nec [27] qua debebat, amavit.
Utque tuo [28] motæ, [29] proles Semeleia, [30] thyrſo
[31] Iſmariæ celebrant repetita [32] triennia Bacchæ:
Byblida non aliter latos ululaſſe per agros
[33] Bubaſides videre nurus; quibus illa relictis
[34] Caras, & [35] armiferos Lelegas, [36] Lyciamque pererrat.
Jam [37] Cragon, & [38] Lymiram, [39] Xantique reliquerat undas,
Quoque [40] Chimæra jugo, mediis in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.
Muta jacet, virideſque ſuis tenet unguibus herbas
Byblis, & humectat lacrymarum gramina rivo.
Naiadas his venam, quæ nunquam areſcere poſſet,
Suppoſuiſſe ferunt. Quid enim dare majus [41] habebant?
[42] Protinus, ut ſecto [43] piceæ de cortice guttæ,

Ut-

Phœbo filium, qui Minoe jam ſeneſcente, Cretæ regnum invadere moliebatur: verum a Jove deterritus in Aſiam navigans, Miletum urbem de ſuo nomine condidit. Ibi ex Cyane Nympha genuit gemellos Caunum & Byblida. Sed Byblis, cum adoleviſſet, ita fratris amore ardere cæpit, ut epiſtola quoque in amplexus ſuos pellicere auſa ſit. Cæterum Caunus nefandam ſororis libidinem deteſtatur, ex patria aufugit: Byblis vero ejus veſtigia ſecuta, cum jam multas regiones peragraſſet, tandem in Cariam venit, ibique aſſiduo mœrore & fletu defatigata ac confecta, in fontem ſui nominis mutata eſt. 21 Ex Creta ac imperio ſuo expellere.

22 Ægæum mare tranſis.

23 In Aſia terra. 24 Conditoris ſc. Mileti Solis filii.

25 *Mæander* fluvius eſt Phrygiæ adeo flexuoſus, ut in ſe ipſum redire videatur. 26 Formoſi, atque Apollini ſimilis, ſive ab Apolline originem ducentis. 27 Quatenus.

28 Concitatæ. 29 Bacche.

30 Tuis ſacris. 31 Thraciæ.

32 *Trieterica* Græce dicuntur, eo quod tertio quoque anno celebrarentur. Sed de his ſuperioribus libris dictum eſt. 33 Quæ Cariam inhabitant: eſt enim Bubaſus Cariæ regio. 34 Incolas Cariæ.

35 Populos Cariæ bellicoſiſſimos.

36 Regionem Aſiæ minoris, inter Pamphyliam & Cariam.

37 Montem. 38 Urbem.

39 Fluvium Lyciæ. 40 Mons eſt Lyciæ, qui, ut Ætna in Sicilia, fumum ac flammarum globos emittit. Quod Poetis cauſam præbuit, ut fingerent Chimæram eſſe monſtrum, partem anteriorem leonis habens, flammas evomentem, mediam ac ventrem capræ, poſteriorem draconis. Lucret. *Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimæra.* Et Ovid. *Eſſe canes utero ſub Virginis, eſſe Chimæram, A truce quæ flammis ſeparat angue Leam.* Verum aliam quoque rationem hujus figmenti, magis veriſimilem vide in iis quæ diximus ad lib. VI. verſ. *Jamque Chimæriferæ* &c. Cap. VIII. 41 Poterant? Q. d. Nihil. 42 Quomodo in fontem fuerit mutata Byblis, triplici ſimilitudine Poeta exponit.

43 *Picea* arbor eſt, cujus trunco, ſi incidatur, reſina fluit.

Utve tenax gravida manat tellure [44] bitumen,
Utque ſub adventum ſpirantis [45] lene Favoni
Sole [46] remolleſcit quæ frigore conſtitit unda?
Sic lacrymis [47] conſumpta ſuis [48] Phœbeia Byblis
[49] Vertitur in fontem. qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominæ, nigraque ſub ilice manat.

44 *Bitumen* genus eſt picis ex terra naſcens. 45 Leniter. Nomen pro adverbio. 46 Iterum mollis ac liquida fit, liqueſcit. 47 Congelata fuit. 48 Cui Phœbus erat avus. 49 Alibi ait eam laqueo vitam finiiſſe: *Byblide quid referam? vetito qua fratris amore Arſit, & eſt laqueo fortiter ulta nefas.*

XIII.

Iphis, quam pater necari juſſerat, Iſidis beneficio ſervatur.

Fama novi centum [1] Cretæas forſitan urbes
Impleſſet monſtri; ſi non miracula nuper
Iphide mutato Crete propiora tuliſſet.
Proxima Gnoſſiaco nam quondam [2] Phæſtia regno
Progenuit tellus ignotum nomine Lyctum
Ingenua de plebe virum; nec cenſus in illo
Nobilitate ſua major; ſed vita, fideſque
Inculpata fuit: gravidæ qui [3] conjugis aures
Vocibus his monuit, cum jam prope partus adeſſet.
Edita forte tuo fuerit ſi fœmina partu,
(Invitus mando, pietas ignoſce,) [4] necetur.
Dixerat; & lacrymis vultum lavere profuſis,
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur:
Sed tamen [5] uſque ſuum vanis Telethuſa maritum
Sollicitat precibus, ne ſpem ſibi ponat in [6] arcto.
[7] Certa ſua eſt Lycto ſententia: jamque ferendo
Vexerat illa gravem maturo pondere ventrem,
Cum medio noctis ſpatio ſub imagine ſomni
[8] Inachis ante torum, pompa comitata ſacrorum
Aut ſtetit, aut viſa eſt. Inerant [9] lunaria fronti
Cornua, [10] cum ſpicis nitido flæventibus auro,

Et

1 Cretenſes, unde Miletus, Byblidis pater, coloniam duxerat in Aſiam. Eſt autem Creta inſula centum urbibus nobilis unde ἑκατόμπολις dicta. 2 Tellus *Phæſtis*, i. e. ipſa urbs *Phæſtus* in Creta, ubi & Gnoſſus. 3 Uxoris Telethuſæ. 4 Fuit hic ethnicorum multorum horrendus mos, ut recens natos, qui diſplicerent, necare auſi ſint. 5 Semper, continue. 6 In anguſto. 7 Sic Virg. 10. Æn. *Certa eſt ſententia Turno.* 8 Inachi filia Io, de qua lib. I. noſter dixit, *Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.* Cap. XIX. Eſt hæc quam Ægyptii Iſidem vocant, Lunamque eſſe putant. Alii illam pro Cerere, alii pro Junone cultam volunt. 9 Tale erat Iſidis ſimulacrum, cujus cornua lunaria referebant Lunam. 10 Inſignia hæc ſunt Cereris, quam Iſis repræſentabat.

Et regale [11] decus, cum qua [12] latrator Anubis,
Sanctaque [13] Bubaſtis, variiſque coloribus [14] Apis,
[15] Quique premit vocem, [16] digitoque ſilentia ſuadet:
[17] Siſtraque erant, [18] nunquamque ſatis quæſitus Oſiris,
[19] Plenaque ſomniferis ſerpens peregrina venenis.
Tum, velut [20] excuſſam ſomno, & manifeſta videntem
Sic affata Dea eſt: Par, o Telethuſa mearum,
Pone graves curas, mandataque falle [21] mariti;
Nec dubita, cum te partu Lucina levarit,
[22] Tollere, quicquid erit. Dea ſum [23] auxiliaris, opemque
Exorata fero: nec te coluiſſe quereris
Ingratum numen: monuit, thalamoque receſſit.
Læta toro ſurgit, puraſque ad ſidera ſupplex
[24] Creſſa manus tollens, rata ſint ſua viſa precatur.
Ut dolor increvit, [25] ſeque ipſum pondus in auras
Expulit, & nata eſt ignaro fœmina patri;
Juſſit ali mater puerum mentita: [26] fidemque
Res habuit; neque erat facti niſi conſcia nutrix.
Vota pater ſolvit, nomenque imponit avitum:
Iphis avus fuerat. Gaviſa eſt nomine mater,
Quod [27] commune foret, nec quenquam falleret illo.
[28] Impercepta pia mendacia fraude latebant.

11 Intellige vel ſceptrum, vel diadema corniculatum.

12 Mercurius ab Ægyptiis colitur ſub canis figura, ſignificantibus eum fuiſſe cuſtodem Oſiridis & Iſidis, *Anubiſque* appellatur.

13 Diana Ægyptiis ſacra, præcipue in urbe Bubaſti. 14 Nonnulli hunc eundem cum Oſiride putant, neque immerito. Habitus hic eſt ab Ægyptiis pro Deo, & ſub viri bovis imagine cultus, qui corpore niger, candida fronte, in tergore vero alba nota inſignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus eſſet. Certos eum vitæ annos excedere non licebat, quibus peractis a Sacerdotibus in fonte demergebatur: mox, ubi hunc ſatis luxiſſent, alius quærebatur.

15 Deus ſilentii, quem Harpocratem vocant. 16 Nam imaguncula Harpocratis, digito ori admoto, taciturnitatis ſymbolum eſt. 17 Σεῖστρον Græcum eſt nomen, a σείεσθαι, i. *quatiendo*, dictum. Erat enim crepitaculum æneum, cujus agitatione ſonitum reddebant, in ſacris Iſidis ſolenne. Virg. *Regina in mediis parvo vocat agmina ſiſtro*. 18 *Oſiris* Deus eſt Ægyptiorum, Iſidis maritus, quem amiſſum Ægyptii maximo cum mœrore quærebant; alium vero inventum ingenti lætitia perſequebantur. 19 In pompa ſacrorum Iſidis geſtabatur etiam ſerpens, vel Aſpis, cujus morſu homines, gravi ſopore inducto, moriuntur. 20 Excitatam. 21 Lycti. 22 i. e. ſuſcipere: quos enim alere nolebant, eos aut interficiebant, aut exponebant. 23 Opem ferens parturientibus. 24 Mulier Cretenſis, ſc. Telethuſa. 25 Poſtquam peperit, ponduſque uteri in lucem extulit. 26 Et res credita fuit. 27 Puero & puellæ. Nam *Iphis* tam fœmina, quam mas, appellari poteſt. 28 Non percepta, non intellecta.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS.

SYNOPSIS.

Orpheus Inferos petit; recipit conjugem, & amittit. Amiſſam lugubri cantu deflet. Accurrunt ad canentem feræ, ſilvæque. Metamorphoſes Atys in pinum, Cypariſſi in cupreſſum. Hiacynthi in florem, Ceraſtarum in boves, Hippomenis in leonem, Athlantæ in leænam: Adonidis in anemonem, & Menthes in mentam.

I.

Orpheus a Plutone reditum Eurydices exorat.

Inde per immenſum, croceo velatus amictu,
Æthera digreditur, [1] Ciconumque Hymenæus ad oras
Tendit: & Orpheia [2] nequicquam voce vocatur.
Affuit ille quidem: ſed nec [3] ſolennia verba,
Nec lætos vultus, nec felix attulit omen.
[4] Fax quoque, quam tenuit, lacrymoſo ſtridula fumo
[5] Uſque fuit: nulloſque invenit motibus ignes
Exitus auſpicio gravior: nam nupta per herbas
Dum nova Naiadum turba comitata vagatur,
Occidit, in talum ſerpentis dente recepto.
Quam ſatis ad ſuperas poſtquam [6] Rhodopeius auras
Deflevit vates, [7] ne non tentaret & umbras,
Ad Styga [8] Tænaria eſt auſus deſcendere porta,
Perque [9] leves populos, ſimulacraque functa ſepulcro
[10] Perſephonen adiit, inamœnaque regna tenentem
Umbrarum [11] dominum, pulſiſque ad carmina nervis

Sic

1 Ad oras Thraciæ in qua populi Cicones ad Iſmarum montem & Biſtonidem lacum habitantes.

2 Fruſtra: neque enim felices illæ nuptiæ fuerunt. 3 Qualia hæc eſſent, *Fauſta feliceſque hæ ſint nuptiæ*. 4 Quinque faces ante novam nuptam præterri ſolebant. 5 Semper. 6 Orpheus, Poeta Thracius. Eſt *Rhodope* mons Thraciæ altiſſimus. 7 Ut.

8 Tænarus Laconicæ regionis promontorium eſt, ubi antrum oſtenditur, in quo fauces eſſe dicuntur ad inferos deducentes.

9 Corporibus carentes. 10 Proſerpinam, vel Hecaten: quæ & *Perſephone* dicitur. 11 Plutonem.

Sic ait: O [12] poſiti ſub terra numina [13] mundi,
In quem decidimus quicquid mortale creamur,
Si licet, & falſi poſitis ambagibus oris,
Vera loqui ſinitis, Non huc, ut [14] opaca viderem
[14] Tartara, deſcendi, nec uti villoſa colubris
Terna [15] Meduſæi vincirem guttura monſtri:
Cauſa viæ eſt [16] conjux, in quam calcata [17] venenum
Vipera diffudit, creſcenteſque abſtulit annos.
[18] Poſſe pati volui; nec me tentaſſe negabo:
Vicit amor. Sed vos per ego hæc loca plena timoris,
Per [19] Chaos hoc ingens, vaſtique ſilentia regni,
Eurydices oro, properata [20] retexite fata.
[21] Omnia debentur vobis: paulumque morati,
[22] *Serius aut citius ſedem properamus ad unam*
Tendimus huc omnes; hæc eſt domus ultima: voſque
Humani generis longiſſima regna tenetis:
Hæc quoque, cum juſtos matura [23] peregerit annos,
[24] Juris erit veſtri: pro munere [25] poſcimus uſum.
Quod [26] ſi fata negant [27] veniam pro conjuge; certum eſt
Nolle redire mihi: letho gaudete [28] duorum.

12 Hac oratione Orpheus perſuadere conatur Plutoni atque Proſerpinæ, ut ſibi Eurydicen uxorem reſtituant, ac per aliquot adhuc annos vivere apud ſuperos permittant. 13 Periphraſis eſt inferorum.

14 Obſcura, tenebroſa. Eſt enim *Tartarus* inferorum locus profundiſſimus. 15 Canis inferorum tricipitis Cerberi, qui, ut Meduſa pro capillis, ita pro pilis colubros ac ſerpentes habet. Merito autem ſe excuſat Orpheus, ne, ſicut Hercules, credatur ad extrahendum Cerberum illuc deſcendiſſe.

16 Uxor mea Eurydice. 17 Sic dictum volunt, quod per *venas cat*. 18 Volui quidem, & quod me fuit, laboravi ferre jacturam & deſiderium dilectæ conjugis: ſed mens in illam tam magnus eſt amor, ut ad hæc loca me deſcendere coegerit. 19 Per has immenſas tenebras. 20 Reſolvite, ut ad vitam poſſit redire. 21 Omnia ad vos venire neceſſe eſt. 22 Sic alibi: *Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam: Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas*.

23 Compleverit. 24 In poteſtate veſtra. 25 Ut Eurydice uti fruique poſſim. 26 Sed ſi fata mihi hoc beneficium, pro uxore petitum, negaverint, decrevi nolle redire ad ſuperos, ſed hic una perire. 27 Beneficium. 28 Mei & Eurydices.

II.

Orpheus receptam uxorem iterum amittit, ac deflet.

[1] Talia dicentem, [2] nervoſque ad verba moventem,
Exangues flebant animæ: nec [3] Tantalus undam

4 Ca-

1 Tanta vis Orphei cantus & orationis fuit, ut inferi, quique apud inferos variis pœnarum generibus afficiuntur, a lacrymis ſe continere & temperare nequiverint, ſingulque ab iis, quæ perpetiuntur, ceſſaſſe ſuppliciis. Unde Virg. 4. Georg. *Quin ipſæ ſtupuere domus*, &c. uſque ad *tranſire paludem*.

2 Citharæ chordas pulſantem.

3 Tantalus, menſa Deorum dignatus, Jovis arcana prodidit mor-

[4] Captavit refugam, [5] ſtupuitque [6] Ixionis [7] orbis,
Nec carpſere [8] jecur volucres: urniſque [9] vacarunt
[10] Belides [11] inque tuo ſediſti, Siſyphe, ſaxo.
Tum primum lacrymis victarum carmine fama eſt
[12] Eumenidum maduiſſe genas, nec regia [13] conjux
Suſtinet oranti, nec [14] qui regit ima, negare;
Eurydicenque vocant: [15] umbras erat illa recentes
Inter, & inceſſit paſſu de vulnere tardo.
Hanc ſimul & legem Rhodopeius accipit Orpheus,
Ne flectat retro ſua lumina, donec Avernas
Exierit valles: aut, irrita dona futura,
[16] Carpitur acclivis per muta ſilentia trames
Arduus, obſcurus, caligine denſus opaca;
Nec procul abfuerant telluris [17] margine [18] ſummæ:
[19] Hic, ne deficeret, metuens, aviduſque videndi
Flexit amans oculos; & protinus illa relapſa eſt.
Brachiaque intendens, prendique & prendere certans,
Nil niſi cedentes infelix arripit auras.
Jamque iterum moriens, non eſt de conjuge quicquam
Queſta ſuo: quid enim niſi ſe ſequeretur amatam?
Supremumque vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit: revolutaque rurſus eodem eſt.
Non [20] aliter ſtupuit gemina nece conjugis Orpheus,
Quam tria qui timidus, [21] medio portante catenas,
Colla canis vidit, quem non pavor ante reliquit,
Quam [22] natura prior, ſaxo per corpus oborto:
[23] Quique in ſe traxit crimen, voluitque videri

Ole-

talibus. Quare ad inferos detruſus, inter aquas ori allabentes ſitit, nec pendentibus pomis famem expellere poteſt. Cum enim ea captare vult, a vento diſſipantur.

4 Capere conatus eſt. 5 Immobilis manſit, ut Orphei carmen audiret. 6 Ixion, cum Junonem de ſtupro interpellaſſet, ad inferos damnatus, rota aſſidue circumagitur. 7 Rota. 8 Tityi. Nam Tityus, cum Latonam vitiare tentaſſet, in novem jugera diſtentus, jecore ſuo vultures aſſidue paſcere narratur. 9 Ceſſarunt ab urnis geſtandis. 10 Beli neptes. Hæ vero Danai filiæ fuerunt 50. quæ totidem patrueles, eoſdemque maritos, Ægypti filios, juſſu Danai patris ſuum quæque, præter unam Hypermneſtram, quæ Lynceo pepercit, prima nocte interfecerunt: unde ad inferos detruſæ, cribris aquam haurire finguntur. 11 Siſyphus, Æoli filius, cum Iſthmum infeſtaret, ad inferos detruſus, ſaxum in montis cacumen ſubvolvere cogitur, qui ſemper in vallem devolvitur. 12 Furiarum, quarum nomina *Megæra*, *Tiſiphone*, & *Alecto*. Sic dictæ per antiphraſin quaſi minime εὐμενεῖς, i. e. benevolæ. 13 Proſerpina.

14 Periphraſis eſt Plutonis.

15 Inter umbras. Anaſtrophe.

16 Per tramitem arduum Orpheus ab inferis ad ſuperos aſcendit. 17 Extremitate. 18 Supernæ terræ. 19 Tunc timens Orpheus, ne Eurydice ſe deſereret, ad eam oculos convertit.

20 Ordo eſt: Non aliter Orpheus ſtupuit, quam timidus, qui vidit; &c. 21 Sc. *collo*. Nam e tribus Cerberi collis medium catenis fuerat ligatum. 22 Humana ſc. Narrant quendam timidum, qui metu Herculis in ſpeluncam fugerat, dum ex illa proſpiceret Herculem, Cerberum trahentem, adeo obſtupuiſſe, ut in ſaxum mutatus ſit. 23 Altera ſimilitudo. Neque aliter ſtupuit Orpheus, quam Olenus, qui cum ſciret uxorem ſuam

Le-

Olenus eſſe nocens, tuque o confiſa figura
Infelix Lethæa tua, junctiſſima quondam
Corpora, nunc lapides, quos [24] humida ſuſtinet Ide.
[25] Orantem, fruſtraque iterum tranſire volentem
[26] Portitor [27] arguerat: ſeptem tamen ille diebus
Squalidus in [28] ripa, [29] Cereris ſine munere, ſedit.
Cura, dolorque animi, lacrymæque, alimenta fuere.
Eſſe Deos Erebi crudeles queſtus, in altam
Se recipit [30] Rhodopen, pulſumque Aquilonibus Hæmum.
Tertius æquoreis [31] incluſum Piſcibus annum
Finierat Titan: [32] omnemque refugerat Orpheus
Fœmineam Venerem: ſeu quod mali [33] ceſſerat illi;
Sive fidem dederat. Multæ doluere repulſæ.

Lethæam Diis pœnas daturam, quod formæ ſua confiſa ſe Deabus præferre auſa fuiſſet, illius crimen in ſe tranſtulit, atque ita una cum uxore in ſaxum verſus fuit.

24 Ida in Phrygia multis fontibus irrigatur. 25 Precantem Orpheum. 26 Charon, qui portui inferorum præeſt.

27 Increpuerat.

28 Stygis paludis. 29 Sine ullo cibo, incœnatus. 30 Montes Thraciæ, Boreæ obnoxios. 31 Piſcibus terminatum. Nam *Piſces* Zodiaci ultimum obtinent locum, annumque terminant. Significat igitur, tres annos tranſiiſſe poſt Eurydices mortem, quibus Orpheus nullam tetigerat mulierem.

32 Vig. 4. Georg. *Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi.*

33 Succeſſerat.

III.

Atys in pinum, Cypariſſus in cupreſſum, mutati.

[1] Collis erat, [2] collemque ſuper planiſſima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbæ.
Umbra loco deerat, qua poſtquam parte reſedit
[3] Diis genitus vates, & fila ſonantia movit:
Umbra [4] loco venit, non [5] Chaonis abfuit arbor,
Non nemus [6] Heliadum, non frondibus [7] æſculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus, & [8] innuba laurus,
Et coryli fragiles, & fraxinus utilis haſtis,
[9] Enodiſque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus [10] genialis, [11] acerque coloribus impar,
[12] Amnicolæque ſimul ſalices, & [13] aquatica lotos.
Per-

1 Locum deſcribit, ubi canens Orpheus a Bacchis fuit diſcerptus.

2 Anaſtrophe. 3 Orpheus Apollinis & Calliopes Muſæ filius.

4 In locum. Sic Virg. *It clamor cœlo*, i. ad cœlum. 5 Id eſt, quercus, quarum in Chaonia, olim Moloſſia, magna copia. 6 Filiarum Solis quas in arbores, populos ſc. mutatas legimus Lib. 2. *Helios* Sol dicitur. 7 Arbor eſt hæc glandifera Jovi dicata. 8 Ita dicta, quia virgo Daphne, quæ in laurum converſa eſt, nunquam nubere voluit. Vide Lib. I. v. *Multi illam petiere* &c. Cap. XIV.

9 Sine nodis. 10 Genio ac voluptati dicata. Foliis enim æſtate Solem avertit, potantibuſque umbram præbet. 11 Acer arbor eſt variis diſtincta coloribus. 12 Juxta fluvios naſcentes. 13 *Lotos* arbor eſt locis humidis gaudens, unde & aquatica a Poeta appellatur.

Sic.

Perpetuœque virens buxus, [14] tenueſque myricæ,
Et bicolor [15] myrtus, & [16] baccis cærula ficus.
Vos quoque flexipedes hæderæ veniſtis, & una
[17] Pampineæ vites, & amictæ vitibus ulmi,
Ornique, & piceæ, [18] pomoque onerata rubenti
Arbutus, & [19] lentæ [20] victoris præmia palmæ,
Et [21] ſuccincta comas, hirſutaque vertice pinus,
Grata Deum [22] matri: ſiquidem Cybeleius Atys
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.
Adſuit huic turbæ [23] metas imitata cupreſſus,
Nunc arbor, puer ante Deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, & nervis temperat arcum.
Namque ſacer Nymphis [24] Carthæa tenentibus arva
Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipſe ſuo capiti præbebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti [25] gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur; [26] parileſque ætate nitebant
Auribus e geminis circum cava tempora [26] baccæ.
[27] Iſque metu vacuus, naturalique pavore
Depoſito, celebrare domos, mulcendaque colla
[28] Quamlibet ignotis manibus præbere ſolebat.
Sed tamen ante alios [29] Cææ pulcherrime gentis
Gratus erat Cypariſſe tibi: tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas,
Tu modo texebas varios per cornua flores.
Nunc eques in tergo reſiſtens, huc lætus & illuc
Mollia purpureis frenabas ora [30] capiſtris.
Æſtus erat, mediuſque dies, [31] ſoliſque vapore
Concava littorei fervebant brachia Cancri.
Feſſus in herboſa poſuit ſua corpora terra
Cervus, & arborea frigus [32] ducebat ab umbra.
Hunc puer imprudens jaculo Cypariſſus acuto
Fixit: &, ut ſævo morientem vulnere vidit,
Velle mori ſtatuit. Quæ non ſolatia Phœbus
Dixit? &, ut leviter, pro [33] materiaque doleret,

Ad-

Sic ſupra Lib. 9. *In ſpem balcarum florebat aquatica Lotos.*

14 Humiles. Virg. *Non omnes arbuſta juvant humileſque myricæ.*

15 Arbor eſt Veneri dicata.

16 Immaturis ficis. 17 Pampinis & foliis oneratæ. 18 Pomis rubicundis. 19 Flexibiles.

20 Quia victores palma coronantur. 21 Habens altas frondes. Nam pinus in vertice ſolum frondes emittit. 22 Cybele. Vide quæ diximus ad primum hujus fabulæ verſum. 23 Metarum ſimilis, quæ, ut cupreſſi, in acutum tendunt.

24 In inſula Cæa una e Cycladibus. 25 Torques gemmis ornati. 26 Margaritæ, uniones, ætate pares. 27 Cervus. 28 Quantumlibet incognitis. 29 A Cæa, Ægei maris inſula. 30 Capitis vinculis, quæ equis adhiberi ſolent, ne fugiant. 31 Significat Solem in Cancro fuiſſe, quo tempore maximi excitantur æſtus. Eſt ergo periphraſis menſis Junii.

32 Trahebat, capiebat. 33 Pro qualitate rei perditæ.

Semper eris mecum, memorique hærebis in ore.
Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt:
Floſque novus [32] ſcripto gemitus imitabere noſtros.
Tempus & illud erit, quo ſe, [33] fortiſſimus heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.
Talia dum vero memorantur Apollinis ore:
Ecce! cruor, qui fuſus humi ſignaverat herbas,
Deſinit eſſe cruor, Tyrioque nitentior oſtro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia; ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt, (is enim fuit autor honoris)
Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & ai ai
Flos habet inſcriptum: [34] funeſtaque littera [35] ducta eſt.
Nec genuiſſe pudet [36] Sparten [37] Hyacinthon: honorque
Durat in hoc ævi, celebrandaque more priorum
Annua prælata redeunt Hyacinthia pompa.

re poſſunt. 32 Literis: nam in Hyacintho flore ſyllaba, gemitum. Al. ſignificans, bis inſcripta videtur. Sic volunt Poetæ: quis autem talem Hyacinthum vidit? 33 Ajax Telamonius, qui in Hyacinthum fuit mutatus, Lib. 13. 34 Luctuoſæ litteræ, quibus in funeribus utuntur. 35 Scripta eſt. Nam litteræ, dum ſcribuntur, duci proprie dicuntur. 36 Alio nomine Lacedæmon, maxima Peloponneſi urbs. Hic pro incolis. 37 Feſta in honorem Hyacinthi, pueri inſtituta.

V.

Ceraſtæ in juvencos, Propœtides in ſaxa.

At ſi forte roges fœcundam [1] Amathunta metallis,
An genuiſſe velit Propœtidas? [2] annuat, æque
Atque illos, gemino quondam quibus aſpera cornu
Frons erat, unde etiam nomen traxere Ceraſtæ.
Ante fores horum ſtabat Jovis [3] hoſpitis ara,
[4] Lugubris ſceleris: quam ſi quis ſanguine tinctam
Advena vidiſſet, mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, [5] Amathuſiacaſque bidentes.
Hoſpes erat cæſus [6] ſacris offenſa nefandis,
Ipſa ſuas urbes, Ophiuſiaque arva parabat
Deſerere alma Venus. Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meæ? quod, dixit, crimen in illis?
Exilio pœnam potius [7] gens impia pendat,
Vel nece; vel ſi quid medium eſt mortiſque [8] fugæque
Id-

1 Eſt Amathus Cypri urbs metallis abundans. 2 Nutu affirmet, tam illas velle genuiſſe, quam eos Ceraſtas, qui in ara hoſpites immolando, maximo ſibi dedecori fuerunt. 3 Hoſpitalis, quod hoſpitibus præſit. Unde Virg. *Jupiter, hoſpitibus nam te dare jura* &c. 4 Luctuoſi ſceleris, quo hoſpites decepti necabantur.
5 Cyprias bibentes, i. e. oves. Nam & Cyprus *Amathuſia* fuit appellata. 6 Ordo eſt. Ipſa Venus alma, offenſa ſacris nefandis, parabat deſerere urbes ſuas, & arva Ophiusa, i. e. Cypria.
7 Ceraſtarum.
8 Exilii.

Idque quid eſſe poteſt, niſi verſæ pœna figuræ?
Dum dubitat, quo mutet eos: ad [9] cornua vultum
Flexit, & admonita eſt hæc illis poſſe relinqui,
Grandiaque in torvos transformat membra juvencos.

9 Certe Ceraſtæ dicti ſunt ἀπὸ τῶν κεράτων, a *cornibus*. Et ipſa Cyprus Ceraſtis dicta, quod habeat multa promontoria, tanquam κέρατα.

V I.

Venus cum Adonide feras ſectatur.

Capta viri forma, non jam [1] Cythereia curat
Littora; non alto repetit Paphon æquora cinctam,
Piſcoſamque [2] Cnidon, [3] gravidamque [4] Amathunta metallis,
Abſtinet & cœlo: *Cœlo præfertur Adonis.*
Per juga, per ſylvas, dumos, & ſaxa vagatur
Nuda genu, [5] veſtem ritu ſuccincta Dianæ:
Hortaturque canes, [6] tutæque animalia prædæ,
Aut [7] pronos lepores, aut [8] celſum in cornua cervum,
Aut agitat damas. At fortibus abſtinet apris,
Raptoreſque lupos, armatoſque unguibus urſos
Vitat, & armenti ſaturatos cæde leones.
Tu quoque, ut hoc timeas, ſi quid prodeſſe monendo
Poſſet, Adoni, monet; fortiſque [9] fugacibus eſto,
Inquit: *inaudaces non eſt audacia tuta.*
[10] Parce meo, juvenis, temerarius [11] eſſe periclo,
Neve feras, quibus arma dedit natura, laceſſe,
Stet tibi ne magno tua gloria: Non movet ætas,
Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
Setigeroſque [12] ſuos, oculoſque [13] animoſque ferarum.
[14] Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
Impetus eſt fulvis, & vaſta leonibus ira,
Inviſumque mihi genus eſt. Quæ cauſa roganti
Dicam ait, & veteris monſtrum mirabile culpæ.

1 Cythera eſt Ægei maris inſula. Veneri ſacra, unde ipſa Venus Cytherea dicitur. 2 Eſt hæc peninſula Cariæ, Veneri ſacra.
3 Abundantem. 4 Vide quæ nos ſupra ad v. *At ſi forte roges* &c. Cap. V. 5 Habens veſtem ſuccinctam, i. ſubtractam uſque ad genua. 6 Ordo eſt. Et agitat animalia prædæ tutæ, (i. e. feras fugaces, quæ ſine magno periculo poſſunt capi) aut lepores &c.
7 In fugam. 8 Eminentem cornibus. 9 Adverſus fugaces feras.
10 Noli eſſe. 11 Ætas, forma pulchritudo, quibus ego mota ſum, nihil feras movent. 12 Apros.
13 Iram & rabiem. 14 Sic enim omnia proterunt apri dentibus, ut fulmen illis ineſſe videatur.

VII.

Atalanta cum viris de pedum velocitate certat.

Forſitan audieras [1] aliquam certamine curſus
Veloces ſuperaſſe viros. Non fabula, [2] rumor
Ille fuit; ſuperabat enim: nec dicere poſſis
Laude Atalanta pedum, an forma præſtantior eſſet.
Illa viros fugiens, per opacas innuba ſilvas
Vixit, & inſtantem turbam violenta [4] procorum
[5] Conditione fugat: Nec ſum [6] potienda niſi, inquit,
Victa prius curſu, [7] pedibus contendite mecum.
[8] Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis eſto.
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum:
Sederat Hippomenes curſus ſpectator iniqui:
Et, [9] ne quis juvenum currat velocius, optat,
[10] Invidiaque timet. Sed, Cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit:
[11] *Audentes deus ipſe juvat*. Dum talia ſecum
Exigit Hippomenes, [12] paſſu volat alite virgo.
Et tegitur feſta victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, [13] penduntque ex [14] fœdere pœnas:

1 Quandam. 2 Ille rumor non fuit falſus. 3 Oraculo, reſponſo Apollinis. 4 Innupta virgo.
5 Juvenum ipſam uxorem petentium. 6 Duram illis proponendo conditionem a petendis nuptiis ſuis deterret. 7 Curſu mecum certate.
8 Qui me vicerit curſu, ei ultro ac libens cedam in matrimonium. 9 Amore enim Atlante captus Hippomenes timebat, ne quis ante ſe victor evaderet. 10 Ita lego: ut ſit ſenſus, Et Hippomenes timet, & ſimul aliis invidet, ne quis velocius currendo Atlanta potiatur. 11 *Audentes fortuna juvat*, Virg. Ter. *Fortes fortuna adjuvat*. 12 Curſu veloci.
13 Perſolvunt, dant. 14 Lege, conditione.

VIII.

Hippomenes certamen cum Atalanta ſuſcipit.

Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Conſtitit in medio, vultuque in virgine fixo,
Quid facilem [1] titulum ſuperando quæris inertes?
Mecum confer, ait. Seu me fortuna potentem
Fecerit; a [2] tanto non indignabere vinci:
(Namque mihi genitor Megareus, Oncheſtius illi:
Eſt Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum;
[3] Nec virtus citra genus eſt) Seu vincar: habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem [4] molli [5] Schœneia vultu

As-

1 Gloriam facile partam. 2 Tam generoſo. 3 A virtute majorum non degenero. 4 Miti ac manſueto. 5 Atalanta Schœnei regis

Aſpicit: & dubitat, Superari, an vincere malit.
6 Dum licet, hoſpes, abi, thalamoſque relinque cruentos;
Conjugium crudele meum: Tibi nubere nulla
Nollet, & optari potes a ſapiente puella.
Cur tamen eſt mihi cura tui tot jam ante peremptis?
8 Viderit; intereat; quoniam tot cæde procorum
Admonitus non eſt, agiturque tædia vitæ
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
9 Non erit invidiæ victoria noſtra ferendæ.
Sed non culpa mea eſt: utinam deſiſtere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior eſſes!
Jam ſolitos poſcunt curſus, populuſque, patreſque
Cum me ſollicita 10 proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes, Cythereaque, comprecor, auſis
Adſit, ait, noſtris, & quos 11 dedit adjuvet 12 ignes.
Detulit 13 aura preces ad me non invida blandas:
Motaque ſum fateor, 14 nec opis mora longa dabatur.
15 Eſt ager, indigenæ 16 Tamaſeum nomine dicunt,
Telluris Cypria pars optima, quam mihi priſci
Sacravere ſenes, templiſque accedere dotem
Hanc juſſere meis: medio viret arbor in arvo
17 Fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.
18 Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, nullique videnda, niſi ipſi:
Hippomenen adii, docuique, 19 quis uſus in illis.

gis filia. 6 Dum potes, recede, o peregrine Apoſtrophe, ad Hippomenen. 7 Omnis virgo tibi nubere cupiet. 8 Sc. *Hippomenei* ipſe. 9 Invidia victoriam noſtram perferre non poterit. 10 Hippomenes Neptuni pronepos. 11 Mihi injecit. 11 Amores.
13 Ventus benignus & Hippomeni favens.
14 Nec longa auxilii mora mihi concedebatur, cum ipſum oporteret illico inire curſum. 15 Deſcribit agrum nomine *Tamaſenum*, unde Venus tria aurea poma, quæ Hippomeni tradidit, ſe ſumpſiſſe ait.
16 Sc. *quem*, i. e. quem proprio nomine *Tamaſeum* vocant. Aliud agunt ergo, qui hoc loco *Damaſcum*, *Damaſcum*, vel *Damaſcenum* legunt; quam juxta Plinium *Tamaſeum* Cypri oppidum fit. 17 Fulvas & aureas frondes habens. Aurea enim mala ferebat.
18 Hinc, ex agro Damaſeno.
19 Quæ utilitas.

I X.

Atalantam Hippomenes vincit.

Signa tubæ dederant, cum 1 carcere pronus uterque
2 Emicat, & ſummam celeri pede 3 libat arenam:
4 Poſſe putes illos ſicco freta radere paſſu,
Et ſegetis canæ 5 ſtantes percurrere ariſtas.

Ad-

1 Carceribus, i. circo, ex quo equi emittebantur ad curſum.
2 Exilit. 3 Leviter tangit.
4 Hyperbole Poetica, qua ſumma Hippomenis Atalantæque velocitas declaratur. 5 Erectas ariſtas. *Ariſtæ* ab *arendo* ſunt dictæ, quod primæ in ſpica areſcant.

VII.

Atalanta cum viris de pedum velocitate certat.

Forſitan audieras [1] aliquam certamine curſus
Veloces ſuperaſſe viros. Non fabula, [2] rumor
Ille fuit; ſuperabat enim: nec dicere poſſis
Laude Atalanta pedum, an forma præſtantior eſſet.
Illa viros fugiens, per opacas innuba ſilvas
Vixit, & inſtantem turbam violenta [4] procorum
[5] Conditione fugat: Nec ſum [6] potienda niſi, inquit,
Victa prius curſu, [7] pedibus contendite mecum.
[8] Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis eſto.
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum:
Sederat Hippomenes curſus ſpectator iniqui:
Et, [9] ne quis juvenum currat velocius, optat,
[10] Invidiaque timet. Sed, Cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit:
[11] *Audentes deus ipſe juvat*. Dum talia ſecum
Exigit Hippomenes, [12] paſſu volat alite virgo.
Et tegitur feſta victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, [13] penduntque ex [14] fœdere pœnas:

1 Quandam. 2 Ille rumor non fuit falſus. 3 Oraculo, reſponſo Apollinis. 4 Innupta virgo.
5 Juvenum ipſam uxorem petentium. 6 Duram illis proponendo conditionem a petendis nuptiis ſuis deterret. 7 Curſu mecum certate.
8 Qui me vicerit curſu, ei ultro ac libens cedam in matrimonium. 9 Amore enim Atlante captus Hippomenes timebat, ne quis ante ſe victor evaderet. 10 Ita lego: ut ſit ſenſus, Et Hippomenes timet, & ſimul aliis invidet, ne quis velocius currendo Atlanta potiatur. 11 *Audentes fortuna juvat*, Virg. Ter. *Fortes fortuna adjuvat*. 12 Curſu veloci.
13 Perſolvunt, dant. 14 Lege, conditione.

VIII.

Hippomenes certamen cum Atalanta ſuſcipit.

Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Conſtitit in medio, vultuque in virgine fixo,
Quid facilem [1] titulum ſuperando quæris inertes?
Mecum confer, ait. Seu me fortuna potentem
Fecerit; a [2] tanto non indignabere vinci:
(Namque mihi genitor Megareus, Oncheſtius illi:
Eſt Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum;
[3] Nec virtus citra genus eſt) Seu vincar: habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem [4] molli [5] Schœneia vultu

Aſ-

1 Gloriam facile partam. 2 Tam generoſo. 3 A virtute majorum non degenero. 4 Miti ac manſueto. 5 Atalanta Schœnei regis

Aſpicit: & dubitat, Superari, an vincere malito
6 Dum licet, hoſpes, abi, thalamoſque relinque cruentos;
Conjugium crudele meum: Tibi nubere nulla
Nollet, & optari potes a ſapiente puella.
Cur tamen eſt mihi cura tui tot jam ante peremptis?
8 Viderit; intereat; quoniam tot cæde procorum
Admonitus non eſt, agiturque tadia vitæ
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
9 Non erit invidiæ victoria noſtra ferendæ.
Sed non culpa mea eſt: utinam deſiſtere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior eſſes!
Jam ſolitos poſcunt curſus, populuſque, patreſque
Cum me ſollicita 10 proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes, Cythereaque, comprecor, auſis
Adſit, ait, noſtris, & quos 11 dedit adjuvet 12 ignes.
Detulit 13 aura preces ad me non invida blandas:
Motaque ſum fateor, 14 nec opis mora longa dabatur.
15 Eſt ager, indigenæ 16 Tamaſeum nomine dicunt,
Telluris Cypria pars optima, quam mihi priſci
Sacravere ſenes, templiſque accedere dotem
Hanc juſſere meis: medio viret arbor in arvo
17 Fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.
18 Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, nullique videnda, niſi ipſi:
Hippòmenen adii, docuique, 19 quis uſus in illis.

gis filia. 6 Dum potes, recede, o peregrine Apoſtrophe, ad Hippomenen. 7 Omnis virgo tibi nubere cupiet. 8 Sc. *Hippomenei* ipſe. 9 Invidia victoriam noſtram perferre non poterit. 10 Hippomenes Neptuni pronepos. 11 Mihi injecit. 12 Amores.

13 Ventus benignus & Hippomeni favens.

14 Nec longa auxilii mora mihi concedebatur, cum ipſum oporteret illico inire curſum. 15 Deſcribit agrum nomine *Tamaſenum*, unde Venus tria aurea poma, quæ Hippomeni tradidit, ſe ſumpſiſſe ait.

16 Sc. *quem*, i. e. quem proprio nomine *Tamaſeum* vocant. Aliud agunt ergo, qui hoc loco *Damaſcum*, *Damaſcum*, vel *Damaſenum* legunt; quam juxta Plinium *Tamaſeri* Cypri oppidum ſit. 17 Fulvas & aureas frondes habens. Aurea enim mala ferebat.

18 Hinc, ex agro Damaſeno.

19 Quæ utilitas.

I X.

Atalantam Hippomenes vincit.

Signa tubæ dederant, cum 1 carcere pronus uterque
2 Emicat, & ſummam celeri pede 3 libat arenam:
4 Poſſe putes illos ſicco freta radere paſſu,
Et ſegetis canæ 5 ſtantes percurrere ariſtas.

Ad-

1 Carceribus, i. circo, ex quo equi emittebantur ad curſum.
2 Exilit. 3 Leviter tangit.
4 Hyperbole Poetica, qua ſumma Hippomenis Atalantæque velocitas declaratur. 5 Erectas ariſtas. *Ariſtæ* ab *arendo* ſunt dictæ, quod primæ in ſpica areſcant.

VII.

Atalanta cum viris de pedum velocitate certat.

Forſitan audieras [1] aliquam certamine curſus
Veloces ſuperaſſe viros. Non fabula, [2] rumor
Ille fuit; ſuperabat enim: nec dicere poſſis
Laude Atalanta pedum, an forma præſtantior eſſet.
Illa viros fugiens, per opacas innuba ſilvas
Vixit, & inſtantem turbam violenta [4] procorum
[5] Conditione fugat: Nec ſum [6] potienda niſi, inquit,
Victa prius curſu, [7] pedibus contendite mecum.
[8] Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis eſto.
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum:
Sederat Hippomenes curſus ſpectator iniqui:
Et, [9] ne quis juvenum currat velocius, optat,
[10] Invidiaque timet. Sed, Cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit:
[11] *Audentes deus ipſe juvat.* Dum talia ſecum
Exigit Hippomenes, [12] paſſu volat alite virgo.
Et tegitur feſta victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, [13] penduntque ex [14] fœdere pœnas:

1 Quandam. 2 Ille rumor non fuit falſus. 3 Oraculo, reſponſo Apollinis. 4 Innupta virgo.
5 Juvenum ipſam uxorem petentium. 6 Duram illis proponendo conditionem a petendis nuptiis ſuis deterret. 7 Curſu mecum certate.
8 Qui me vicerit curſu, ei ultro ac libens cedam in matrimonium. 9 Amore enim Atlante captus Hippomenes timebat, ne quis ante ſe victor evaderet. 10 Ita lego: ut ſit ſenſus, Et Hippomenes timet, & ſimul aliis invidet, ne quis velocius currendo Atlanta potiatur. 11 *Audentes fortuna juvat*, Virg. Ter. *Fortes fortuna adjuvat.* 12 Curſu veloci.
13 Perſolvunt, dant. 14 Lege, conditione.

VIII.

Hippomenes certamen cum Atalanta ſuſcipit.

Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Conſtitit in medio, vultuque in virgine fixo,
Quid facilem [1] titulum ſuperando quæris inertes?
Mecum confer, ait. Seu me fortuna potentem
Fecerit; a [2] tanto non indignabere vinci:
(Namque mihi genitor Megareus, Oncheſtius illi:
Eſt Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum;
[3] Nec virtus citra genus eſt) Seu vincar: habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem [4] molli [5] Schœneia vultu

Aſ-

1 Gloriam facile partam. 2 Tam generoſo. 3 A virtute majorum non degenero. 4 Miti ac manſueto. 5 Atalanta Schœnei regis

Aſpicit: & dubitat, Superari, an vincere malit.
6 Dum licet, hoſpes, abi, thalamoſque relinque cruentos:
Conjugium crudele meum: Tibi nubere nulla
Nollet, & optari potes a ſapiente puella.
Cur tamen eſt mihi cura tui tot jam ante peremptis?
8 Viderit; intereat; quoniam tot cæde procorum
Admonitus non eſt, agiturque tædia vitæ
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
9 Non erit invidiæ victoria noſtra ferendæ.
Sed non culpa mea eſt: utinam deſiſtere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior eſſes!
Jam ſolitos poſcunt curſus, populuſque, patreſque
Cum me ſollicita 10 proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes, Cythereaque, comprecor, auſis
Adſit, ait, noſtris, & quos 11 dedit adjuvet 12 ignes.
Detulit 13 aura preces ad me non invida blandas:
Motaque ſum fateor, 14 nec opis mora longa dabatur.
15 Eſt ager, indigenæ 16 Tamaſeum nomine dicunt,
Telluris Cypriæ pars optima, quam mihi priſci
Sacravere ſenes, templiſque accedere dotem
Hanc juſſere meis: medio viret arbor in arvo
17 Fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.
18 Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, nullique videnda, niſi ipſi:
Hippomenen adii, docuique, 19 quis uſus in illis.

gis filia. 6 Dum potes, recede, o peregrine Apoſtrophe, ad Hippomenen. 7 Omnis virgo tibi nubere cupiet. 8 Sc. Hippomenei ipſe. 9 Invidia victoriam noſtram perferre non poterit. 10 Hippomenes Neptuni pronepos. 11 Mihi injecit. 12 Amores.
13 Ventus benignus & Hippomeni favens.
14 Nec longa auxilii mora mihi concedebatur, cum ipſum oporteret illico inire curſum. 15 Deſcribit agrum nomine *Tamaſenum*, unde Venus tria aurea poma, quæ Hippomeni tradidit, ſe ſumpſiſſe ait.
16 Sc. *quem*, i. e. quem proprio nomine *Tamaſeum* vocant. Aliud agunt ergo, qui hoc loco *Damaſcum*, *Damaſcum*, vel *Damaſenum* legunt; quam juxta Plinium *Tamaſeni* Cypri oppidum fit. 17 Fulvas & aureas frondes habens. Aurea enim mala ferebat.
18 Hinc, ex agro Damaſeno.
19 Quæ utilitas.

IX.

Atalantam Hippomenes vincit.

Signa tubæ dederant, cum 1 carcere pronus uterque
2 Emicat, & ſummam celeri pede 3 libat arenam:
4 Poſſe putes illos ſicco freta radere paſſu,
Et ſegetis canæ 5 ſtantes percurrere ariſtas.

Ad-

1 Carceribus, i. circo, ex quo equi emittebantur ad curſum.
2 Exilit. 3 Leviter tangit.
4 Hyperbole Poetica, qua ſumma Hippomenis Atalantæque velocitas declaratur. 5 Erectas ariſtas. *Ariſtæ* ab *arendo* ſunt dictæ, quod primæ in ſpica areſcant.

Olenus [23] nocens, tuque o confiſa figura
Infelix Lethæa tua, junctiſſima quondam
Corpora, nunc lapides, quos [24] humida ſuſtinet Ide.
[25] Orantem, fruſtraque iterum tranſire volentem
[26] Portitor [27] arguerat: ſeptem tamen ille diebus
Squalidus in [28] ripa, [29] Cereris ſine munere, ſedit.
Cura, dolorque animi, lacrymæque, alimenta fuere.
Eſſe Deos Erebi crudeles queſtus, in altam
Se recipit [30] Rhodopen, pulſumque Aquilonibus Hæmum.
Tertius æquoreis [31] incluſum Piſcibus annum
Finierat Titan: [32] omnemque refugerat Orpheus
Fœmineam Venerem: ſeu quod mali [33] ceſſerat illi;
Sive fidem dederat. Multæ doluere repulſæ.

Lethæam Diis pœnas daturam, quod formæ ſua confiſa ſe Deabus præferre auſa fuiſſet, illius crimen in ſe tranſtulit, atque ita una cum uxore in ſaxum verſus fuit.
24 Ida in Phrygia multis fontibus irrigatur. 25 Precantem Orpheum. 26 Charon, qui portui inferorum præeſt.
27 Increpuerat.
28 Stygis paludis. 29 Sine ullo cibo, incœnatus. 30 Montes Thraciæ, Boreæ obnoxios. 31 Piſcibus terminatum. Nam *Piſces* Zodiaci ultimum obtinent locum, annumque terminant. Significat igitur, tres annos tranſiiſſe poſt Eurydices mortem, quibus Orpheus nullam tetigerat mulierem.
32 Vig. 4. Georg. *Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi.*
33 Succeſſerat.

III.

Atys in pinum, Cypariſſus in cupreſſum, mutati.

[1] Collis erat, [2] collemque ſuper planiſſima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbæ.
Umbra loco deerat, qua poſtquam parte reſedit
[3] Diis genitus vates, & fila ſonantia movit:
Umbra [4] loco venit, non [5] Chaonis abſuit arbor,
Non nemus [6] Heliadum, non frondibus [7] æſculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus, & [8] innuba laurus,
Et coryli fragiles, & fraxinus utilis haſtis,
[9] Enodiſque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus [10] genialis, [11] acerque coloribus impar,
[12] Amnicolæque ſimul ſalices, & [13] aquatica lotos.

Per-

1 Locum deſcribit, ubi canens Orpheus a Bacchis fuit diſcerptus.
2 Anaſtrophe. 3 Orpheus Apollinis & Calliopes Muſæ filius.
4 In locum. Sic Virg. *It clamor cœlo*, i. ad cœlum. 5 Id eſt, quercus, quarum in Chaonia, olim Moloſſia, magna copia. 6 Heliarum Solis quas in arbores, populos ſc. mutatas legimus Lib. 2. *Helios* Sol dicitur. 7 Arbor eſt hæc glandifera Jovi dicata. 8 Ita dicta, quia virgo Daphne, quæ in laurum converſa eſt, nunquam nubere voluit. Vide Lib. 1. v. *Multi illam petiere* &c. Cap. XIV.
9 Sine nodis. 10 Genio ac voluptati dicata. Foliis enim æſtate Solem avertit, potantibuſque umbram præbet. 11 Acer arbor eſt variis diſtincta coloribus. 12 Juxta fluvios naſcentes. 13 *Lotos* arbor eſt locis humidis gaudens, unde & aquatica a Poeta appellatur.

Sic

Perpetuoque virens buxus, 14 tenueſque myricæ,
Et bicolor 15 myrtus, & 16 baccis cærula ficus.
Vos quoque flexipedes hæderæ veniſtis, & una
17 Pampineæ vites, & amictæ vitibus ulmi,
Ornique, & piceæ, 18 pomoque onerata rubenti
Arbutus, & 19 lentæ 20 victoris præmia palmæ,
Et 21 ſuccincta comas, hirſutaque vertice pinus,
Grata Deum 22 matri: ſiquidem Cybeleius Atys
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.
Adfuit huic turbæ 23 metas imitata cupreſſus,
Nunc arbor, puer ante Deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, & nervis temperat arcum.
Namque ſacer Nymphis 24 Carthæa tenentibus arva
Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipſe ſuo capiti præbebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti 25 gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur; 26 parileſque ætate nitebant
Auribus e geminis circum cava tempora 26 baccæ:
27 Iſque metu vacuus, naturalique pavore
Depoſito, celebrare domos, mulcendaque colla
28 Quamlibet ignotis manibus præbere ſolebat.
Sed tamen ante alios 29 Cææ pulcherrime gentis
Gratus erat Cypariſſe tibi: tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas,
Tu modo texebas varios per cornua flores.
Nunc eques in tergo reſiſtens, huc lætus & illuc
Mollia purpureis frenabas ora 30 capiſtris.
Æſtus erat, mediuſque dies, 31 ſoliſque vapore
Concava littorei fervebant brachia Cancri.
Feſſus in herboſa poſuit ſua corpora terra
Cervus, & arborea frigus 32 ducebat ab umbra.
Hunc puer imprudens jaculo Cypariſſus acuto
Fixit; &, ut ſævo morientem vulnere vidit,
Velle mori ſtatuit. Quæ non ſolatia Phœbus
Dixit? &, ut leviter, pro 33 materiaque doleret,

Ad-

Sic ſupra Lib. 9. *In ſpem baccarum florebat aquatica Lotos.*

14 Humiles. Virg. *Non omnes arbuſta juvant humileſque myricæ.*

15 Arbor eſt Veneri dicata.

16 Immaturis ficis. 17 Pampinis & foliis oneratæ. 18 Pomis rubicundis. 19 Flexibiles.

20 Quia victores palma coronantur. 21 Habens altas frondes. Nam pinus in vertice ſolum frondes emittit. 22 Cybele. Vide quæ diximus ad primum hujus fabulæ veritam. 23 Metarum ſimilis, quæ, ut cupreſſi, in acutum tendunt.

24 In inſula Cæa una e Cycladibus. 25 Torques gemmis ornati. 26 Margaritæ, uniones, ætate pares. 27 Cervus. 28 Quantumlibet incognitis. 29 A Cæa, Ægei maris inſula. 30 Capitis vinculis, quæ equis adhiberi ſolent, ne fugiant. 31 Significat Solem in Cancro fuiſſe, quo tempore maximi excitantur æſtus. Eſt ergo periphraſis menſis Junii.

32 Trahebat, capiebat. 33 Pro qualitate rei perditæ.

Admonuit: gemit ille tamen, munuſque ſupremum
Hoc petit a ſuperis, ut tempore lugeat omni.
Jamque per immenſos [34] egeſto ſanguine fletus,
In viridem verti cœperunt membra colorem:
Et modo qui nivea pendebant fronte capilli,
Horrida cæſaries fieri, [35] ſumptoque rigore
[36] Sydereum gracili ſpectare cacumine cœlum.
Ingemuit: triſtiſque deus, Lugebere nobis,
[37] Lugebiſque alios, aderiſque [38] dolentibus, inquit.

34 Exhauſto, emiſſo. 35 Et ſumpta, i. accepta duritie. 36 Syderibus ornatum. 37 Cupreſſi enim rami apud Romanos ante fores domus, in qua erat cadaver, ponebantur, ne quis, per imprudentiam ingrediens, pollueretur. 38 Morte propinquorum.

IV.

Hyacinthus in florem cognominem ab Apolline converſus.

Tale nemus vates attraxerat: inque ferarum
Concilio medius, turba volucrumque ſedebat.
Ut ſatis [1] impulſas tentavit pollice [2] chordas,
Et ſenſit varios, quamvis [3] diverſa ſonarent,
Concordare [4] modos, hoc vocem carmine movit.
A Jove [5] Muſa parens ([6] Cedunt Jovis omnia regno.)
Carmina noſtra move; Jovis eſt mihi ſæpe poteſtas
Dicta. Prius cecini [7] plectro graviore [8] Gigantes,
Sparſaque [9] Phlegræis victricia fulmina campis:
Nunc opus eſt [10] leviore lyra. Quondam alite verti
Dignatus, [11] Sed quæ portat ſua fulmina terræ.
Arripit [12] Iliaden, qui nunc quoque pocula miſcet,
Te quoque [13] Amyclide poſuiſſet in æthere Phœbus,
Triſtia ſi ſpatium ponendi fata dediſſent:
Qua licet, æternus tamen es; quotieſque repellit
Ver Hyemem. Piſcique Aries ſuccedit aquoſo:
Tu toties oreris, viridique in ceſpite flores.
Te [14] meus ante omnes genitor dilexit; & orbe

In

1 Percuſſas. 2 Fides Muſicorum inſtrumentorum. 3 Diverſe. Nomen pro adverbio. 4 Varios ſonos, ex quibus conſtat harmonia.

5 Calliopem Muſam, matrem ſuam, invocat Orpheus. 6 Omnia Jovis patientiæ ſubjiciuntur. Hæc cauſa eſt cur ab Jove ſit inchoandum. 7 Sono graviore, quali bella cantari ſolent. *Plectrum* eſt inſtrumentum muſicum, quod Latine *pecten* appellatur, quo chordæ percutiuntur: ἀπὸ τοῦ πλήττειν, i. a *percutiendo* dictum. 8 Gigantomachiam, i. gigantum, pugnam, de qua vide Lib. 2. 9 Ubi fulminibus Gigantes fuerunt confecti. Quibus in terris hi ſint, Scriptores non conſentiunt.

10 Humiliori ſono, amoribus convenienti.

11 Periphraſis eſt aquilæ, quæ fulmina Jovi ſubminiſtrare dicitur.

12 Ganymedem. Illi nepotem.

13 Hyacinthe, Amiclæ fili.

14 Meus pater Apollo. Nam Apollinis & Calliopes Muſæ filium ſe eſſe Orpheus ipſe teſtatur.

In [15] medio poſiti caruerunt [16] præſide Delphi,
Dum deus [17] Eurotan, immunitamque frequentat
[18] Sparten, nec citharæ, nec ſunt in honore ſagittæ:
Immemor ipſe [19] ſui non retia ferre recuſat,
Non tenuiſſe canes, non per juga montis iniqui
Ire comes. Medius Titan venientis, & [20] actæ
Noctis erat, ſpatioque pari diſtabat [21] utrinque:
Corpora veſte levant, & [22] ſucco pinguis olivæ
Splendeſcunt, latique ineunt certamina [23] diſci.
Quem prius aerias libratum Phœbus in auras
Miſit; & oppoſitas disjecit pondere nubes.
Decidit in ſolidam longo poſt tempore terram
Pondus, & [24] exhibuit junctam cum viribus [25] artem.
Protinus imprudens, actuſque cupidine luſus
Tollere [26] Tænarides orbem properabat: at illum
Dura repercuſſo [27] ſubjecit in aere tellus
In vultus, Hyacinthe, tuos; expalluit æque,
Quam puer, ipſe Deus, collapſoſque excipit artus,
Et modo te refovet, modo triſtia vulnera ſiccat,
Nunc animam admotis fugientem ſuſtinet herbis.
Nil proſunt artes: erat immedicabile vulnus.
[28] Ut ſi quis violas, riguoque papavera in horto,
Liliaque infringat fulvis hærentia virgis,
Marcida demittant ſubito caput illa gravatum,
Nec ſe ſuſtineant, ſpectentque cacumine terram:
Sic vultus moriens jacet, & defecta vigore
Ipſa ſibi eſt oneri cervix, humeroque recumbit:
[29] Laberis [30] Oebalide prima fraudate juventa,
Phœbus ait, videoque tuum mea crimina vulnus.
Tu dolor es, facinuſque meum: mea dextera letho
Inſcribenda tuo eſt, ego ſum tibi funeris autor.
Quæ mea culpa tamen? niſi ſi luſiſſe vocari
Culpa poteſt; niſi culpa poteſt & amaſſe vocari.
Atque utinam pro te vitam, tecumque liceret
Reddere! quod quoniam fatali lege [31] vetamur,

Sem-

15 Delphi urbs eſt Bœotiæ Apollinis oraculo clariſſima, quæ a Geographis in medio terrarum orbe, & velut umbilicus terræ, eſſe perhibetur. 16 Apolline. 17 Laconiæ fluvium. 18 Urbem Lacedæmoniorum, quam illi maris cingere noluerunt, exiſtimantes virtutem juvenum tuendæ urbi ſufficere.

19 Suæ divinitatis. 20 Præteritæ. 21 Et a præterita & veniente nocte. 22 Luctaturi & luſuri oleo ſe injungere ſolebant. 23 Fuit diſcus lamina rotunda, 3. vel 4. digitorum craſſitudine, longior paulo plus pede, alias lapidea, alias ferrea, lignea, vel ænea, quam inſtar rotationis in aërem ejaculabantur. Hinc Propert. *Miſſile nunc diſci pondus in orbe rotat.*

24 Oſtendit. 25 Nam ita omittebatur, ut in gyrum ſe volvens caderet in terram, infra præſcriptos terminos. 26 Tænarius Hyacinthus de Tænaro. Vide ſupra quæ nos ad verſ. *Ad Styga Tænaria*, &c. Cap. I. 27 Surſum jecit.

28 Quam facile defecerit Hyacinthus, pulchris ſimilitudinibus Poeta oſtendit. 29 Moreris.

30 Hyacinthe, ex Oebalia, Laconiæ urbe. 31 Facere prohibemur. Dii enim, cum natura ſint immortales, nulla ratione vitam depone-

Semper eris mecum, memorique hærebis in ore.
Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt:
Floſque novus [32] ſcripto gemitus imitabere noſtros.
Tempus & illud erit, quo ſe, [33] fortiſſimus heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.
Talia dum vero memorantur Apollinis ore:
Ecce! cruor, qui fuſus humi ſignaverat herbas,
Deſinit eſſe cruor, Tyrioque nitentior oſtro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia; ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt, (is enim fuit autor honoris)
Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & ai ai
Flos habet inſcriptum: [34] funeſtaque littera [35] ducta eſt.
Nec genuiſſe pudet [36] Sparten [37] Hyacinthon: honorque
Durat in hoc ævi, celebrandaque more priorum
Annua prælata redeunt Hyacinthia pompa.

re poſſunt. 32 Literis: nam in Hyacintho flore ſyllaba, gemitum. Al. ſignificans, bis inſcripta videtur. Sic volunt Poetæ: quis autem talem Hyacinthum vidit? 33 Ajax Telamonius, qui in Hyacinthum fuit mutatus, Lib. 13. 34 Luctuoſæ litteræ, quibus in funeribus utuntur. 35 Scripta eſt. Nam litteræ, dum ſcribuntur, duci proprie dicuntur. 36 Alio nomine Lacedæmon, maxima Peloponneſi urbs. Hic pro incolis. 37 Feſta in honorem Hyacinthi, pueri inſtituta.

V.

Ceraſtæ in juvencos, Propætides in ſaxa.

At ſi forte roges fœcundam [1] Amathunta metallis,
An genuiſſe velit Propœtidas? [2] annuat, æque
Atque illos, gemino quondam quibus aſpera cornu
Frons erat, unde etiam nomen traxere Ceraſtæ.
Ante fores horum ſtabat Jovis [3] hoſpitis ara,
[4] Lugubris ſceleris: quam ſi quis ſanguine tinctam
Advena vidiſſet, mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, [5] Amathuſiacaſque bidentes.
Hoſpes erat cæſus [6] ſacris offenſa nefandis,
Ipſa ſuas urbes, Ophiuſiaque arva parabat
Deſerere alma Venus. Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meæ? quod, dixit, crimen in illis?
Exilio pœnam potius [7] gens impia pendat,
Vel nece; vel ſi quid medium eſt mortiſque [8] fugæque
Id-

1 Eſt Amathus Cypri urbs metallis abundans. 2 Nutu affirmet, tam illas velle genuiſſe, quam eos Ceraſtas, qui in ara hoſpites immolando, maximo ſibi dedecori fuerunt. 3 Hoſpitalis, quod hoſpitibus præſit. Unde Virg. *Jupiter, hoſpitibus nam te dare jura* &c. 4 Luctuoſi ſceleris, quo hoſpites decepti necabantur.
5 Cyprias bibentes, i. e. oves. Nam & Cyprus *Amathuſia* fuit appellata. 6 Ordo eſt. Ipſa Venus alma, offenſa ſacris nefandis, parabat deſerere urbes ſuas, & arva Ophius, i. e. Cypria.
7 Ceraſtarum.
8 Exilii.

Idque quid eſſe poteſt, niſi verſæ pœna figuræ?
Dum dubitat, quo mutet eos: ad 9 cornua vultum
Flexit, & admonita eſt hæc illis poſſe relinqui,
Grandiaque in torvos transformat membra juvencos.

9 Certe Ceraſtæ dicti ſunt ἀπὸ τῶν κεράτων, *a cornibus*. Et ipſa Cyprus Ceraſtis dicta, quod habeat multa promontoria, tanquam κέρατα.

VI.

Venus cum Adonide feras ſectatur.

Capta viri forma, non jam 1 Cythereia curat
Littora; non alto repetit Paphon æquora cinctam,
Piſcoſamque 2 Cnidon, 3 gravidamque 4 Amathunta metallis,
Abſtinet & cœlo: *Cœlo præfertur Adonis.*
Per juga, per ſylvas, dumos, & ſaxa vagatur
Nuda genu, 5 veſtem ritu ſuccincta Dianæ:
Hortaturque canes, 6 tutæque animalia prædæ,
Aut 7 pronos lepores, aut 8 celſum in cornua cervum,
Aut agitat damas. At fortibus abſtinet apris,
Raptoreſque lupos, armatoſque unguibus urſos
Vitat, & armenti ſaturatos cæde leones.
Tu quoque, ut hoc timeas, ſi quid prodeſſe monendo
Poſſet, Adoni, monet; fortiſque 9 fugacibus eſto,
Inquit: *inaudaces non eſt audacia tuta.*
10 Parce meo, juvenis, temerarius 11 eſſe periclo,
Neve feras, quibus arma dedit natura, laceſſe,
Stet tibi ne magno tua gloria: Non movet ætas,
Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
Setigeroſque 12 ſuos, oculoſque 13 animoſque ferarum.
14 Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
Impetus eſt fulvis, & vaſta leonibus ira,
Inviſumque mihi genus eſt. Quæ cauſa roganti
Dicam ait, & veteris monſtrum mirabile culpæ.

1 Cythera eſt Ægei maris inſula. Veneri ſacra, unde ipſa Venus Cytherea dicitur. 2 Eſt hæc peninſula Cariæ, Veneri ſacra.
3 Abundantem. 4 Vide quæ nos ſupra ad v. *At ſi forte roges* &c. Cap. V. 5 Habens veſtem ſuccinctam, i. ſubtractam uſque ad genua. 6 Ordo eſt. Et agitat animalia prædæ tutæ, (i. e. feras fugaces, quæ ſine magno periculo poſſunt capi) aut lepores &c.
7 In fugam. 8 Eminentem cornibus. 9 Adverſus fugaces feras.
10 Noli eſſe. 11 Ætas, forma pulchritudo, quibus ego mota ſum, nihil feras movent. 12 Apros.
13 Iram & rabiem. 14 Sic enim omnia proterunt apri dentibus, ut fulmen illis ineſſe videatur.

VII.

Atalanta cum viris de pedum velocitate certat.

Forſitan audieras [1] aliquam certamine curſus
Veloces ſuperaſſe viros. Non fabula, [2] rumor
Ille fuit; ſuperabat enim: nec dicere poſſis
Laude Atalanta pedum, an forma præſtantior eſſet.
Illa viros fugiens, per opacas innuba ſilvas
Vixit, & inſtantem turbam violenta [4] procorum
[5] Conditione fugat: Nec ſum [6] potienda niſi, inquit,
Victa prius curſu, [7] pedibus contendite mecum.
[8] Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis eſto.
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum:
Sederat Hippomenes curſus ſpectator iniqui:
Et, [9] ne quis juvenum currat velocius, optat,
[10] Invidiaque timet. Sed. Cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit:
[11] *Audentes deus ipſe juvat.* Dum talia ſecum
Exigit Hippomenes, [12] paſſu volat alite virgo.
Et tegitur feſta victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, [13] penduntque ex [14] fœdere pœnas:

1 Quandam. 2 Ille rumor non fuit falſus. 3 Oraculo, reſponſo Apollinis. 4 Innupta virgo.
5 Juvenum ipſam uxorem petentium. 6 Duram illis proponendo conditionem a petendis nuptiis ſuis deterret. 7 Curſu mecum certate.
8 Qui me viceris curſu, ei ultro ac libens cedam in matrimonium. 9 Amore enim Atlante captus Hippomenes timebat, ne quis ante ſe victor evaderet. 10 Ita lego: ut ſit ſenſus, Et Hippomenes timet, & ſimul aliis invidet, ne quis velocius currendo Atlanta potiatur. 11 *Audentes fortuna juvat*, Virg. Ter. *Fortes fortuna adjuvat.* 12 Curſu veloci.
13 Perſolvunt, dant. 14 Lege, conditione.

VIII.

Hippomenes certamen cum Atalanta ſuſcipit.

Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Conſtitit in medio, vultuque in virgine fixo,
Quid facilem [1] titulum ſuperando quæris inertes?
Mecum confer, ait. Seu me fortuna potentem
Fecerit; a [2] tanto non indignabere vinci:
(Namque mihi genitor Megareus, Oncheſtius illi:
Eſt Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum;
[3] Nec virtus citra genus eſt) Seu vincar: habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem [4] molli [5] Schœneia vultu

Aſ-

1 Gloriam facile partam. 2 Tam generoſo. 3 A virtute majorum non degenero. 4 Miti ac manſueto. 5 Atalanta Schœnei regis

gis

Aſpicit: & dubitat, Superari, an vincere malito
[6] Dum licet, hoſpes, abi, thalamoſque relinque cruentos;
Conjugium crudele meum: Tibi nubere nulla
Nollet, & optari potes a ſapiente puella.
Cur tamen eſt mihi cura tui tot jam ante peremptis?
[8] Viderit; intereat; quoniam tot cæde procorum
Admonitus non eſt, agiturque tædia vitæ
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
[9] Non erit invidiæ victoria noſtra ferendæ.
Sed non culpa mea eſt: utinam deſiſtere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior eſſes!
Jam ſolitos poſcunt curſus, populuſque, patreſque
Cum me ſollicita [10] proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes, Cythereaque, comprecor, auſis
Adſit, ait, noſtris, & quos [11] dedit adjuvet [12] ignes.
Detulit [13] aura preces ad me non invida blandas:
Motaque ſum fateor, [14] nec opis mora longa dabatur.
[15] Eſt ager, indigenæ [16] Tamaſeum nomine dicunt,
Telluris Cypria pars optima, quam mihi priſci
Sacravere ſenes, templiſque accedere dotem
Hanc juſſere meis: medio viret arbor in arvo
[17] Fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.
[18] Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, nullique videnda, niſi ipſi:
Hippomenen adii, docuique, [19] quis uſus in illis.

gis filia. 6 Dum potes, recede, o peregrine Apoſtrophe, ad Hippomenen. 7 Omnis virgo tibi nubere cupiet. 8 Sc. *Hippomenei* ipſe. 9 Invidia victoriam noſtram perferre non poterit. 10 Hippomenes Neptuni pronepos. 11 Mihi injecit. 12 Amores.

13 Ventus benignus & Hippomeni favens.

14 Nec longa auxilii mora mihi concedebatur, cum ipſum oporteret illico inire curſum. 15 Deſcribit agrum nomine *Tamaſeum*, unde Venus tria aurea poma, quæ Hippomeni tradidit, ſe ſumpſiſſe ait.

16 Sc. *quem*, i. e. quem proprio nomine *Tamaſeum* vocant. Aliud agunt ergo, qui hoc loco *Damaſcum*, *Damaſcum*, vel *Damaſeuum* legunt; quam juxta Plinium *Tamaſeri*. Cypri oppidum fit. 17 Fulvas & aureas frondes habens. Aurea enim mala ferebat.

18 Hinc, ex agro Damaſeno.

19 Quæ utilitas.

IX.

Atalantam Hippomenes vincit.

Signa tubæ dederant, cum [1] carcere pronus uterque
[2] Emicat, & ſummam celeri pede [3] libat arenam:
[4] Poſſe putes illos ſicco freta radere paſſu,
Et ſegetis canæ [5] ſtantes percurrere ariſtas.

Ad-

1 Carceribus, i. circo, ex quo equi emittebantur ad curſum.

2 Exilit. 3 Leviter tangit.

4 Hyperbole Poetica, qua ſumma Hippomenis Atalantæque velocitas declaratur. 5 Erectas ariſtas. *Ariſtæ* ab *arendo* ſunt dictæ, quod primæ in ſpica areſcant.

Adjiciunt animos juveni clamorque ſavorque,
Verbaque dicentum: Nunc, nunc 6 incumbere tempus,
Hippomene propera, nunc viribus utere totis,
7 Aridus a laſſo veniebat anhelitus ore,
8 Metaque erat longe: tum denique de tribus unum
9 Fœtibus arboreis proles 10 Neptunia miſit.
Obſtupuit virgo, nitidique cupidine pomi
Declinat curſus; 11 aurumque volubile tollit.
Præterit Hippomenes: reſonant ſpectacula 12 plauſu.
Illa moram celeri 13 ceſſataque tempora 14 curſu
15 Corrigit, atque iterum juvenem poſt terga relinquit:
Et rurſus pomi jactu 16 remorata ſecundi
Conſequitur, tranſitque virum. Pars ultima curſus
Reſtabat: Nunc, inquit, 17 ades 18 dea muneris autor
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum 19 juveniliter aurum.
An peteret virgo viſa eſt dubitare; 20 coegi
Tollere, & adjeci ſublato pondera malo,
21 Impeditque oneris pariter gravitate, moraque:
Neve meus ſermo curſu ſit tardior ipſo;
Præterita eſt virgo, 22 duxit ſua præmia victor.

6 Incumbendi. 7 Siccus ac difficilis. Quod ſignificat Hippomenem laſſum fuiſſe. 8 Ad quam currentes pervenire debebant.
9 Pomis. 10 Hippomenes, Neptuni pronepos. Vide v. *Eſt Neptunus avus* &c. pag. 412.
11 Aureum pomum. 12 Eorum, qui Hippomeni favebant. 13 Quibus Atalanta a curſu inſtituto ceſſaverat. 14 Velocitate curſus.
15 Reſarcit, reparat. 16 Retenta, retardata. 17 Auxilio ſis.
18 Venus, quæ mihi hoc dediſti munus. 19 Fortiter, ut juvenem decebat: quo innuit Hippomenem longe pomum jeciſſe. 20 Numine meo. 21 Sc. *curſum*. 22 Hippomenes victor duxit Atalantam uxorem.

X.

Hippomenes mutatur in leonem, Atalanta in leænam.

Dignane cui grates ageret, 1 cui thuris honorem
Ferret. Adoni, fui? Nec grates 2 immemor egit,
Nec mihi thura dedit. Subitam convertor in iram,
3 Contemptuque dolens, 4 ne ſim ſpernenda futuris,
Extemplo caveo, meque ipſam exhortor 5 in ambos.
In promptu pœna eſt. Ergo 6 modo levia 7 fulvæ.
Colla jubæ velant, digiti curvantur in ungues,
Ex humeris armi fiunt, 8 in pectora totum
Pondus abit: ſummæ cauda 9 verruntur arenæ,
10 Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,

Pro

1 Cui ſacrificaret thure. 2 Ingratus. 3 Me eſſe contemptam ægre ferens. 4 Ne contemnar a poſteris. 5 Contra ambos Hippomenem & Atalantam. 6 Paulo ante mollia, ac ſine ullis pilis.
7 Hinc leonum præcipua colligitur generoſitas. 8 Leones enim pectus reliquo corpore craſſius habent. 9 Trahuntur. 10 Faciem leo-

Pro thalamis celebrant ſylvas, aliiſque timendi
Dente premunt domito [11] Cybeleia fræna leones.
Hos [12] tu chare mihi, cumque his genus omne ferarum,
[13] Quod non terga fugæ, [14] ſed pugnæ pectora præbet,
Effuge: ne virtus tua ſit damnoſa [15] duobus.
[16] Illa quidem monuit, [17] junctiſque per aera cycnis
Carpit iter: [18] ſed ſtat monitis contraria virtus.

leonum præ ſe fert iram Trucem enim habent aſpectum. 11 Nam Cybeles, matris Deorum, currum a leonibus trahi fingunt Poetæ.
12 Mi Adoni. 13 Quod non fugit.
14 Sed repugnat, ac reſiſtit.
15 Et mihi & tibis. 16 Venus.
17 Currus Veneris ab oloribus trahi fingitur. 18 Sed fortitudo Adonidis Veneris admonitionibus eſt adverſa.

X I.

Vertitur Adonis in florem, Menthe in mentam.

Forte [1] ſuem latebris veſtigia certa ſecuti
[2] Excivere canes, ſylviſque exire parantem
Fixerat obliquo [3] juvenis Cinyreius ictu.
Protinus excuſſit [4] pando venabula roſtro,
Saguine tincta ſuo: trepidumque, & [5] tuta petentem
[6] Trux aper inſequitur, totoſque ſub inguine dentes
[7] Abdidit, & fulva [8] moribundum ſtravit arena.
Vecta levi curru, medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
Agnovit longe gemitum morientis & albas
Flexit aves illud; utque æthere vidit, ab alto
Exanimem, inque ſuo jactantem ſanguine corpus,
Deſiluit, pariterque ſinum, pariterque capillos
[9] Rupit, & [10] indignis percuſſit pectora palmis;
Queſtaque cum fatis, Et non tamen omnia veſtri
Juris erunt, dixit: Luctus [11] monimenta manebunt
Semper, Aponi, mei; repetitaque mortis imago
[12] Annua planguris peraget [12] ſimulamina noſtri;
At cruor in florem mutabitur. [13] An tibi quondam
Fœmineos artus inolentes vertere menthas,
Perſephone, licuit? nobis Cinyreius heros
Invidiæ mutatus erit? Sic fata, cruorem
Nectare odorato ſparſit; qui tactus ab illo

Intu-

1 Aprum. 2 Excitarunt.
3 Adonis Cinyre filius ex Myrrha. 4 Recurvo. 5 Sc. *loca*.
6 Terribilis.
7 Abſcondidit.
8 Morientem. 9 Dilaniavit, laceravit. 10 Indigne. Nomen pro adverbio. 11 Signa, memoria. Eſt autem Apoſtrophe ad Adonim.
12 Simulacra. Nam ſingulis quibuſque annis Adonia, i ſacra in Adonis honorem celebrabantur, in quibus Adonis plangebatur, ac luctus Veneris referebatur. 13 Minthe Nympha fuit, quæ in herbam mentham, Proſerpinæ, Cereris filiæ, odio mutata eſt, quod cum Plutone marito ſuo concubuiſſet.

M 3

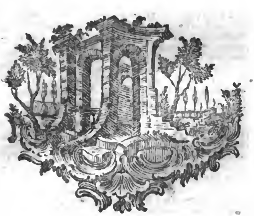
Intumuit, ſicut pluvio [14] perlucida cœlo
Surgere bulla ſolet. Nec [15] plena longior hora
Facta mora eſt, cum flos de ſanguine [16] concolor ortus,
Qualem, quæ lento celant ſub cortice granum,
[17] Punica ferre ſolent: Brevis eſt tamen uſus in illo.
Namque male hærentem, & nimia levitate caducum
Excutiunt iidem, qui perflant omnia, venti.

14 Translucida, quæ ex aqua naſci ſolet, ſtatimque evanefcere.

15 Perfecta hora.

16 Ejuſdem cum ſanguine coloris, qui eſt purpureus. In florem Anemonem Adonim mutatum fuiſſe innuit: cujus flos nunquam ſe aperit, niſi vento ſpirante; unde & nomen accepit; ἄνεμος enim ventus dicitur.

17 Sc. *mala*.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER UNDECIMUS.

SYNOPSIS.

ORpheus a Bacchantibus diſcerptus: anguis converſus in ſaxum. Mænades in arbores: Midas omnia in aurum vertit. Ejus aures aſininæ. Arena Pactoli aurea. Trojæ muri a Neptuno & Apolline ædificati. Laomedon perjurus. Heſione liberata. Lupus ſaxo mutatus; Dædalion accipitre; Ceyx & ejus conjux, Halcyonibus; Æſacus mergo; Somni domus & familia.

I.

Orpheum perimunt Mænades.

CArmine dum tali ſylvas, animoſque ferarum,
[1] Threicius vates, & ſaxa ſequentia traxit:
Ecce! [2] Nurus Ciconum tectæ [3] lymphata [4] ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percuſſis ſociantem carmina nervis.
E quibus una, leves jactato crine per auras,
En! ait, En! Hic eſt noſtri contemptor: & [5] haſtam
Vatis [6] Apollinei [7] vocalia miſit in ora;
Quæ foliis [8] præſuta [9] notam ſine vulnere fecit.
Alterius telium lapis eſt: qui miſſus in ipſo,
Aere, [10] concentu victus vociſque lyræque eſt.
Ac veluti [11] ſupplex pro tam furialibus auſis
[12] Ante pedes jacuit, ſed enim temeraria creſcunt
[13] Bella, moduſque abiit, [14] inſanaque regnat [15] Erinnys.
Cunctaque tela forent cantu [16] mollita; ſed ingens
Clamor, & inflato [17] Berecynthia tibia cornu,

Tym-

1 Orpheus Thracius. 2 Bacchantes Thraciæ. De Ciconibus vide ſupra Lib. X. verſ. *Æthera digreditur* &c. Cap. I. 3 Furentia. 4 Ferarum pellibus. 5 Thyrſum involutum pampinis &c. 6 Orphei. 7 Optimam vocem emittentia. 8 Præfixa, tecta. 9 Signum. 10 Harmonia. 11 Tanquam veniam periturus. 12 Orphei. 13 Furores. 14 Ab effectu, quod furia homines inſanos furioſoſque reddat. 15 Diſcordiæ Dea. 16 Mitigata ſic, ut Orpheo nunquam nocere potuiſſent. 17 Quali in Berecyntho Phrygiæ monte ut.

Tympanaque, & plauſus, & [18] Bacchæi ululatus
[19] Obſtrepuere ſono citharæ. Tum denique ſaxa
Non exauditi rubuerunt ſanguine vatis.
Ac primum [20] attonitas etiamdum voce canentis
Innumeras volucres, angueſque, agmenque ferarum,
[21] Mænades Orphei [22] titulum rapuere [23] theatri.
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris,
Et [24] coeunt; ut aves, ſi quando luce vagantem
[25] Noctis avem cernunt: [26] ſtructoque utrinque theatro
Ut [27] matutina cervus periturus arena
Præda canum eſt: vatemque [28] petunt, & fronde virentes
Conjiciunt thyrſos, non hæc [29] in munera factos.
Hæ glebas, illæ direptos arbore ramos,
Pars [30] torquent ſilices, neu deſint tela furori,
Forte boves preſſo [31] ſubigebant vomere terram,
Non procul hinc multo [32] fructum ſudore parantes
Dura [33] lacertoſi fodiebant arva coloni,
[34] Agmine qui viſo fugiunt, operiſque relinquunt
[35] Arma ſui, vacuoſque jacent diſperſa per agros
[36] Sarculaque, [37] raſtrique graves, longique [38] ligones,
Quæ poſtquam rapuere [39] feræ, cornuque minaces
[40] Divulſere boves: ad vatis [41] fata recurrunt,
Tendentemque manus, atque illo tempore primum
[42] Irrita dicentem, nec quicquam voce moventem
Sacrilegæ perimunt: perque os (proh Jupiter!) illud
Auditum ſaxis, intellectumque ferarum
Senſibus, in ventos anima exhalata receſſit.

utebantur in ſacris Cybeles, Matris Deorum. 18 De Bacchanalibus diximus ſupra ad Cap. 9. Lib. 3. in quibus Bacchantes gerentes thyrſos, & pampinis hederaque coronatæ per ſylvas: montes, & nemora furibundæ ſaltabant; diſſono clamore, ululatu, tibiarum & cymbalorum cantu omnia replebant. Ita & hic. 19 Contra citharæ ſonum ſtrepuerant. 20 Stupefactas ſuavitate cantus Orphei. 21 Bacchæ, ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, i. a *furendo*, dictæ.

22 Gloriam.

23 Spectaculi ab Orpheo congregati. 24 Congregantur, conveniunt. 25 Noctuam. 26 Senſus eſt, non aliter ac cervus dilaceratur a canibus in Amphitheatro Rom. in quo edebatur depugnantium beſtiarum matutina ſpectacula.

27 Matutino tempore in arena.

28 Aggrediuntur, invadunt.

29 Ad hos uſus. 30 Jaciunt.

31 Arabant. 32 Frumentum.

33 Magna & valida brachia habentes. 34 Baccharum furentium.

35 Inſtrumenta. 36 Crates dentatas, quibus ſegetes herbis purgantur. 37 Inſtrumenta dentata, glebis confringendis idonea.

38 Inſtrumenta ruſtica ad extirpandas herbarum radices accommodata. 39 Crudeles, furentes.

40 Dilaceravere. 41 Orphei exitium. 42 Ille, qui mox ſylvas, animoſque ferarum, immo ſaxa ſequentia traxerat, tunc primum dixit verba nil proficientia.

I I.

Luctus de Orphei nece. Anguis, recisum ejus caput admordere auſus, fit ſaxum.

[1] Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit: lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis; [2] obſcuraque carbaſa [3] pullo
Naiades, & Dryades, paſſoſque habuere capillos.
Membra jacent diverſa locis: caput, [4] Hebre, lyramque
Excipit, & (mirum) medio dum labitur amne,
Flebile neſcio quid queritur lyra, [5] flebile lingua
Murmurat exanimis: [6] reſpondent flebile ripæ,
Jamque mare invectæ [7] flumen populare relinquunt,
Et [8] Methymnææ [9] potiuntur littore Leſbi.
Hic ferus expoſitum peregrinis anguis arenis
Os petit, & ſparſos ſtillanti rore capillos
Lambit, & [10] hymniferos [11] inhiat divellere vultus,
Tandem phœbus adeſt, morſuſque inferre parantem
Arcet, & in lapidem rictus ſerpentis apertos
Congelat, & patulos (ut erant) indurat hiatus:
Umbra [12] ſubit terras, &, quæ loca viderat ante,
Cuncta recognoſcit: quærenſque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidiſque amplectitur ulnis.
[13] Hic modo conjunctis [14] ſpatiantur paſſibus ambo:
Nunc præcedentem ſequitur, nunc prævius anteit;
[15] Eurydicenque ſuam jam tuto reſpicit Orpheus.

1 Apoſtrophe ad Orpheum querimoniæ ac commiſerationis plena.
2 Pullas ac nigras veſtes.
3 Pullo, i. nigro colore: quo utebantur in luctu. 4 Thraciæ fluvius. 5 Anaphora. 6 Reſonant. 7 Fluvium patrium. *Hebrus* enim Thraciæ fluvius eſt.
8 *Methymna* urbs eſt Leſbinis, optimo vino inſignis. 9 Sic Virg. 1. Æn. *Egreſſi optata potiuntur Troes arena.* 10 Ejus qui hymnos in Deorum fere ſingulos compoſuerant. 11 Appetit ore aperto dilacerare.
12 Inferos petit.
13 Illic apud inferos. 14 Obambulant. 15 Quam antea reſpiciens amiſerat. Vide Lib. X. verſ. *Flexit amans oculos* &c. Cap. II.

I I I.

Bacchus a quibus Orpheus perierat, in arbores Bacchus mutat.

[1] Non impune tamen ſcelus hoc ſinit eſſe [2] Lyæus:
Amiſſoque dolens [3] ſacrorum vate ſuorum,

Pro-

1 Thraciæ mulieres, quæ Orphei cædi interfuerunt, omnes a Baccho, cædem Orphei ægre ferende, in arbores fuerunt mutatæ.
2 Bacchus. Cur autem ſic dictus ſit, vide ſupra Lib. IV. v. *Thuraque dant* &c. Cap. I. 3 Nam Orpheus in Bacchum pulcherrimos ſcri-

Protinus in ſylvis [4] matres [5] Edonidas [6] omnes,
Quæ videre nefas, torta radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum eſt quæque ſecuta,
[7] Traxit, & in ſolidum [8] detruſit acumine terram.
Utque ſuum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commiſit volucris, ſenſitque teneri,
[9] Plangitur, ac [10] trepidans aſtringit vincula motu:
Sic, quæcunque ſolo defixa cohæſerat harum,
[11] Externata fugam fruſtra tentabat: at illám
[12] Lenta tenet radix, exultantemque [13] coercet.
Dumque ubi ſint digiti, dum pes ubi quærit, & ungues,
Aſpicit in teretes lignum [14] ſuccedere ſuras;
Et conata fêmur [15] mœrenti plangere dextra,
Robora percuſſit: pectus quoque robora fiunt:
Robora ſunt humeri; longos quoque brachia vera
Eſſe putes ramos, & [16] non fallere putando.

ſcripſerau hymnos. 4 Mulieres.
5 Thracias, ita dictas ab Edono Thraciæ monte. 6 Et quæ fecerunt, & quæ viderunt nefas.
7 Extendit, atque in radices arborum mutavit. 8 Fixit. 9 Jactat alas, & a ſeipſa percutitur.
10 Quanto enim magis trepidant, tanto magis vinculo aſtringuntur aves. 11 Conſternata, perterrefacta. 12 Fexibilis. 13 Continet exultare volentem. 14 Succreſcere. 15 Ipſa mœrens, i. triſtis. 16 Revera enim rami erant.

I V.

Midas in aurum omnia convertit.

Nec ſatis hoc Baccho eſt. [1] Ipſos quoque deſerit agros,
Cumque [2] choro meliore, [3] ſui vineta [4] Timoli,
[5] Pactolonque petit: quamvis non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidioſus arenis.
Hunc aſſueta cohors Satyri, Bacchæque [6] frequentant,
At [7] Silenus, abeſt: [8] titubantem annisque, meroque,
muricolæ cepere Phryges, vinctumque coronis
Ad regem duxere [9] Midam, cui Thracius Orpheus
[10] Orgia [11] tradiderat cum [12] Cecropio Eumolpo.
Qui ſimul agnovit ſocium, comitemque ſacrorum
Hoſpitis adventu feſtum [13] genialiter egit
Per bis quinque dies, & junctas ordine noctes.
Et jam ſtellarum ſublime [14] coegerat agmen

15

1 Thraciæ. 2 Clientum, & Bacchantum, quam quæ Orpheum diſcerpſerant. 3 A ſe amati.
4 Eſt Tmolus Lydiæ mons, de quo vide ſupra, Lib. VI. v. *Deſeruere ſui Nymphæ* &c. Cap. I.
5 Fluvium Lydiæ, aureis arenis abundantem. 6 Celebrant.
7 Quis Silenus ſit diximus ſupra Lib. IV. v. *Quiſque ſenex ferulæ* &c. Cap. I. 8 Vacillantem.
9 Gordiæ bubulci filium, Phrygiæ regem ditiſſimum, ideoque fictus eſt omnia, quæcunque tangeret, in aurum tranſmutare.
10 Bacchi ſacrificia. 11 Quem docuerat. 12 Athenienſi. 13 Voluptuoſe ac læte. 14 Congrega-

ve-

[15] Lucifer undecimus, [16] Lydos cum lætus in agros
[17] Rex venit, & [18] juveni Silenum reddit alumno.
[19] Huic [20] deus optanti gratum, ſed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens [21] altore recepto.
[22] Ille [23] male uſurus donis, ait: Effice, quicquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.
Annuit optatis, nocituraque munera [24] ſolvit
Liber: & indoluit, quod non meliora petiſſet.
Lætus abit, gaudetque malo [25] Berecynthius heros,
Pollicitique [26] fidem tangendo ſingula [27] tentat.
Vixque ſibi credens, [28] non alta fronde virentem
Ilice detraxit virgam; virga aurea facta eſt:
Tollit humo ſaxum, ſaxum quoque palluit auro:
Contigit & glebam, contactu gleba potenti
Maſſa fit: arentes [29] Cereris decerſit ariſtas;
Aurea meſſis erat: demptum tenet arbore pomum;
[30] Heſperidas donaſſe putes: ſi poſtibus altis
Admovit digitos; poſtes [31] radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis [32] Danaen eludere poſſit.

verat. Significat autem undecimum diem adveniſſe. 15 *Lucifer* ſtella eſt, quæ adveniente die ultima deſinit lucere, ideoque a Poetis alias ſtellas congregare dicitur. 16 In Lydiam. 17 Midas. 18 Baccho. 19 Midæ. 20 Bacchus. 21 Sileno nutritore. 22 Midas. 23 In ſuum malum & perniciem: parum enim abfuit, quin fame periret Midas. 24 Perſolvit, præſtitit. 25 Midas rex Prygiæ, in qua Berecynthus mons. 26 Veritatem promiſſi. 27 Experitur. 28 Humili. 29 Frumenti. Metonymia. 30 Nam Heſperides hortos habuiſſe dicuntur, in quibus arbores aurea poma ferentes. 31 Fulgere. 32 Erat inſtar aurei imbris, in quem Jupiter verſus Danaen eluſit.

V.

Midam voti pænitet. Jubetur abluere ſe undis Pactoli, qui auro exinde fluxit.

[1] Vix ſpes ipſe ſuas animo capit, aurea fingens
Omnia: gaudenti menſas [2] poſuere miniſtri
Extructas dapibus: nec toſta frugis egentes.
Tum vero, ſive ille ſua Cerealia dextra
[3] Munera contigerat, Cerealia dona [4] rigebant:
Sive dapes avido [5] convellere dente parabat;
Lamina fulva dapes admoto dente nitebat.
Miſcuerat puris [6] autorem muneris undis;
[7] Fuſile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, [8] Diveſque, [9] miſerque,

1 Nam maxima quæque ſibi pollicebatur Midas. 2 Appoſuere. 3 Panes. 4 Panes duri fiebant. Nam in aurum convertebantur. 5 Mandere. 6 Bacchum Metonymice pro Vino. 7 Liquidum, ac fuſum, & liqueſactum. 8 Quia auro abundabat. 9 Quia auro frui

Effugere optat opes, &, quæ [10] modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat; ſitis arida guttur
Urit: & inviſo [11] meritus [12] torquetur ab auro.
Ad cœlumque manus, & ſplendida brachia tollens,
[13] Da veniam [14] Lenæe pater, peccavimus, inquit:
Sed miſerere, precor, [15] ſpecioſoque eripe damno.
[16] *Mite deum numen*: Bacchus peccaſſe fatentem
[17] Reſtituit, factique [18] data munera [19] ſolvit.
Neve male optato maneat circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus [20] amnem,
Perque jugum ripæ labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus,
Spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpuſque ſimul, ſimul elue crimen.
Rex juſſæ ſuccedit aquæ: vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore [21] ceſſit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto ſemine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.

frui non poterat. 10 Voto paulo ante concupiverat. 11 Quia propter avaritiam illud a Baccho petierat. 12 Cruciatur. 13 Ignoſce. 14 Bacche: ἀπὸ τῦ λῆνῦ, i. a *torculari*. 15 Quod pulchrum & bonum videtur: cum alioqui damnum ſit grave. 16 Dii ſunt mites & facile placantur. 17 In priſtinum ſtatum reduxit. 18 Ob fidem, quam præ ſe tulerat, Silenum reſtituendo: ſive, quod aliis placet, eadem fide, qua dederat.

19 Reſolvit, & irrita fecit.

20 Intelligit Pactolum Lydiæ fluvium ex Tmolo monte Sardes opp. præterfluentem. 21 Tranſivit. Cauſam naturalem Poeta fabulæ accommodat, ut ſolet: eſt enim Pactolus fluvius aureas vehens arenas, quales multi alii dicuntur.

VI.

Pan Phœbo præfert Midas: ejus ſtoliditatem aures aſininæ plectunt.

[1] Ille [2] peroſus opes, ſylvaſque & rura colebat,
[3] Panaque montanis habitantem ſemper in antris:
[4] Pingue ſed ingenium manſit, nocituraque, [5] ut ante,
Rurſus erant domino ſtolidæ præcordia mentis.
[6] Nam freta proſpiciens late riget arduus alto
Tmolus in aſcenſu, clivoque extenſus utroque
Sardibus hinc, illinc parvus finitur [7] Hypæpis.
Pan ibi dum teneris jactat ſua carmina Nymphis,
Et leve [8] cerata modulatur arundine carmen,
Auſus Apollineos præ ſe contemnere cantus,
Judice ſub [9] Tmolo certamen venit ad impar.

Mon-

1 Midas. 2 Odio habens opes, quibus pene fame fuerat confectus. 3 Paſtorum numen, ſed e plebe Deus. 4 Tardum, ſtupidum.

5 Quando optavit, ut quicquid contingeret aurum fieret. 6 Tmoli montis deſcriptio. 7 *Hypæpa* urbs eſt Lydiæ. 8 Cera juncta.

9 Sicuti fluviis, ac fontibus, ita & montibus ſua numina tribuunt

Monte ſuo ſenior judex conſedit, [10] & aures
Liberat arboribus: quercu coma cærula tantum
Cingitur, & pendent circum cava tempora glandes.
Iſque [11] deum pecoris ſpectans, In judice, dixit,
Nulla mora eſt. Calamis agreſtibus inſonat ille,
Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine [12] deliniit. Poſt hunc [13] ſacer ora retorſit
Tmolus ad os Phœbi; vultum ſua ſylva ſecuta eſt.
Ille caput flavum lauro [14] Parnaſſide [15] vinctus,
[16] Verrit humum [17] Tyrio ſaturata murice [18] palla,
[19] Diſtinctamque lyram gemmis, & [20] dentibus Indis
Suſtinet a læva: tenuit manus altera plectrum,
Artificis ſtatus iſte fuit. Tum [21] ſtamina docto
Pollice [22] ſollicitat: quorum dulcedine captus
Pana jubet Tmolus citharæ ſubmittere [23] cannas,
Judicium, ſanctique placet ſententia montis
Omnibus: [24] arguitur tamen, atque injuſta vocatur
Unius ſermone Midæ. Nec [25] Delius aures
Humanam [26] ſtolidas patitur retinere figuram:
Sed [27] trahit in ſpatium, villiſque albentibus implet,
[28] Inſtabileſque illas facit, & [29] dat poſſe moveri.
Cætera ſunt hominis: partem damnatur in unam,
Induiturque aures [30] lente gradientis aſelli.

unt Poetæ. 10 Et arbores ab auribus removet. 11 Pana. 12 Demulſit Midæ aures. 13 Legendum hic puto. *Poſt hunc ſacer ora reterſit Tmolus ad os Phœbi*, ut ſit ſenſus *Tmolus ſacer convertit ſe, audito Pane, ore & vultu ad canentem Phœbum*. Non, ut alii. *Poſt hunc ſacer ora reſolvit, Tmolus* &c. 14 Parnaſſia, qua Parnaſſus abundat. 15 Habens flavum caput coronatum. 16 Innuit pallam Apollinis ſyrma habuiſſe, quod per terram traheretur. 17 Tyria purpura. 18 Veſte mulieri ſyrma habente, qua & citharœdi utuntur. 19 Ornatam. 20 Ebore. 21 Chordas. 22 Tangit, percutit. 23 Tibiam ex cannis confectam. 24 Reprehenditur. 25 Apollo. 26 Aures omni carentes judicio. 27 Protrahit, producit, ac longas efficit. 28 Mobiles, quales ſunt aſininæ. 29 Et concedit facultatem ſeipſas movendi. 30 Tarde euntis.

VII.

Longas Midæ aures famulus detegit, ac promulgat.

[1] Ille quidem celare cupit: turpique pudore
Tempora purpureis tentat [2] velare [3] tiaris.
Sed ſolitus longos [4] ferro reſecare capillos
Viderat hoc famulus: qui cum nec prodere viſum
Dedecus auderet, cupiens [5] efferre ſub auras,
Nec poſſet reticere tamen, ſecedit, humumque
Effodit, &, domini quales conſpexerit aures,
[6] Voce refert parva, terræque immurmurat [7] hauſtæ,

In-

1 Midas. 2 Celare, occultare. 3 Tegminibus capitis regum Orientis. Belg. *Een Tulband*. 4 Forcipe. Metonym. 5 Vulgare. 6 Murmure. 7 Effoſſæ.

Indiciumque ſuæ vocis tellure [8] regeſta
Obruit, & ſcrobibus tacitus diſcedit [9] opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi ſurgere lucus
Cœpit, &, ut primum pleno maturuit anno,
[10] Prodidit agricolam: leni nam motus ab Auſtro
[11] Obruta verba refert, [12] dominique coarguit aures.

8 Rejecta. 9 Repleta fovea. 10 Indicavit eum, qui illam effoderat terram. 11 Quæ talia erant: *Midas rex Aſini aures habet*. 12 Et Midæ regis aures convincit eſſe aſininas.

VIII.

Troja ab Apolline, & Neptuno ædificata. Eadem bis everſa.

[1] Ultus abit Tmolo, liquidumque per aera vectus
Anguſtum citra pontum [2] Nephcleidos Helles
Laomedonteis [3] Latoius aſtitit [4] arvis.
[5] Dextera Sigæi, Rhœtei læva profundi
Ara [6] Panomphæo vetus eſt ſacrata Tonanti.
Inde novæ primum moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt, [7] ſuſceptaque magna labore
Creſcere difficili, nec opes expoſcere parvas:
Cumque [8] Tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam, Phrygiæque [9] tyranno
Ædificat muros, pacto pro mœnibus auro.
[10] Stabat opus: pretium [11] rex [12] inficiatur, & addit
Perfidiæ cumulum, falſis perjuria verbis.
Non impune feres, [13] rector maris inquit: & omnes
Inclinavit aquas ad avaræ littora Trojæ,
Inque freti formam terras convertit, opeſque
Abſtulit agricolis, & fluctibus obruit agros.
Pœna neque hæc ſatis eſt. Regis quoque filia [14] monſtro
Poſcitur æquoreo: quam dura ad ſaxa revinctam
[15] Vindicat Alcides, promiſſaque munera [16] dictos
Poſcit equos, tantique operis mercede negata,
[17] Bis perjura capit ſuperatæ mœnia Trojæ.

Nec

1 Ordo eſt. Latoius ultus (ſc. judicium Midæ) abit Tmolo, & vectus per aera liquidum &c.

2 Nepheles filiæ. *Helle* fuit Athamantis & Nepheles filia, ac ſoror Phryxi, a qua, in mari ſubmerſa, *Helleſpontus* fuit cognominatus. 3 Apollo Latonæ filius.

4 Trojanis. 5 Ara ſacrata Jovi Panomphæo, ſita eſt inter duo Trojæ promontoria, a dextra Sigæum, a ſiniſtra Rhœteum.

6 Jovi ita dicto, quod omnium vocibus colatur, ex πᾶν & ὀμφή, vel, quod omnium voces audiat.

7 Incœpta grandia. 8 Neptuno. 9 Laomedonti. 10 Erectum erat. 11 Laomedon. 12 Negat. Nam *inficiari* & *inficias ire* eſt negare. 13 Neptunus. 14 Ceto. 15 Liberat. 16 Pactos, promiſſos. Pactus autem erat Hercules equos e ſemine Solis equorum progenitos.

17 Nam bis Laomedon jusjurandum violavit: primum pollicitus ſolvere mercedem Neptuno & Apollini pro ædificatis Trojæ mœnibus; deinde Herculi, pro liberata & re-

ce-

Nec pars militiæ [18] Telamon ſine honore receſſit:
Heſioneque data potitur. Nam conjuge [19] Peleus
Clarus erat [20] diva: nec [21] avi magis ille ſuperbit
Nomine, quàm [22] ſoceri: [23] ſiquidem Jovis eſſe nepotem
Contigit haud uni, [24] conjux dea contigit uni.

cepta Heſione. Unde Horatius *domum perjuram* dixit. Sic Neptunus etiam apud Virg. 5. Æn. *Perjuram Trojam* appellavit: *Cuperem cum vertere ab imo Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.*
18 Æaci filius, qui ex Heſione, Laomedontis filia, Teucrum genuit. 19 Frater Telamonis, Æaci filius, nepos Jovis, ſolus ex hominibus Deam uxorem ducere meruit. 20 Thetyde, ex qua Peleus Achillem genuit.
21 Jovis.
22 Nerei. Nam Thetys Nerei filia fuit. 23 Nam multis contigit eſſe Jovis nepotibus. 24 Uxor Dea ſoli Peleo obvenit.

IX.

Dædalion accipiter factus.

Felix & nato, felix & conjuge Peleus,
Et cui, ſi demas jugulati crimina [1] Phoci,
[2] Omnia contigerant. Fraterno ſanguine ſontem,
Expulſumque domo patria Trachinia [3] tellus
Accipit: hic regnum ſine vi, ſine cæde regebat
Lucifero genitore [4] ſatus, patriumque nitorem
Ore ferens Ceyx, illo qui tempore mœſtus,
[5] Diſſimiliſque ſui, [6] fratrem lugebat ademptum.
Quo poſtquam [7] Æacides feſſus curaque viaque,
Venit, & intravit paucis comitantibus urbem,
Quoſque greges pecorum, quæ ſecum armenta trahebat,
Haud procul a muris ſub opaca valle reliquit.
Copia cum facta eſt adeundi tecta [8] tyranni,
[9] Velamenta manu prætendens ſupplice, qui ſit
Quoque ſatus memorat: tantum [10] ſua crimina celat,
[11] Mentiturque fugæ cauſam; petit urbe, vel agro,
Se juvet. [12] Hunc contra placido [13] Trachinius ore
Talibus alloquitur: [14] Mediæ quoque commoda plebi
Noſtra [15] patent, Peleu, nec [16] inhoſpita regna tenemus,
Ad-

1 Fratris ab eo occiſi. 2 Ad felicitatem facientia. 3 Theſſaliæ regio. Vide infra verſ. *Somniaque veras æquant* &c. Cap. XVI.
4 Ceyx Phoſphori, i. Luciferi, fuit filius, & maritus Halcyones.
5 Nam præ ſe quandam hilaritatem antea ferre conſueverat, quæ tunc in triſtitiam fuerat mutata.
6 Dædalionem in accipitrem mutatum. 7 Peleus, Æaci filius.
8 Regis Ceycis. 9 Ramum olivæ, qui ab externis pacem adferentibus geſtabatur. Virg. 8. Æn. *Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab alta, Paciferæque manu ramum prætendit olivæ.* Et 11. Æn. *Jamque oratores aderant ex urbe Latina, Velati ramis oleæ, veniamque rogantes* &c. 10 Phoci fratris cædem. 11 Veram diſſimulat & falſam fugæ cauſam refert.
12 Peleum. 13 Ceyx rex Trachinis vel Trachinidis. 14 Infimæ.
15 Parata ſunt. Hac autem oratione Ceyx ſe in omnes benigniſſimum eſſe oſtendit. 16 Inhoſpitalia.

Adjicis [17] huic animo monimenta potentia, clarum
Nomen, avumque Jovem. Ne tempora perde precando:
Quod petis omne [18] feres, tuaque hæc pro parte vocato,
Qualiacunque vides: utinam [19] meliora videres!
Et flebat. Moveat tantos quæ cauſa dolores,
Et Peleus, comiteſque rogant: quibus ille profatur,
Forſitan hanc volucrem, [20] rapto quæ vivit, & omnes
Terret aves, ſemper pennas habuiſſe putetis.
Vir fuit: & tanta eſt animi conſtantia, quantum
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus,
Nomine Dædalion, [21] illo genitore creatus,
Qui vocat Auroram, cœloque [22] noviſſimus exit.
Culta mihi pax eſt; pacis mihi cura [23] tuendæ
Conjugiique fuit, fratri fera bella placebant,
Illius virtus gentes, regeſque ſubegit,
Quæ nunc [24] Thisbeas [25] agitat mutata columbas.
Nata erat huic [26] Chione quæ ſe præferre Dianæ
Suſtinuit, faciemque Deæ culpavit. At [27] illi
Ira ferox mota eſt: [28] factiſque placebimus, inquit.
Nec mora: [29] curvavit cornu, nervoque ſagittam
Impulit, & meritam trajecit [30] arundine linguam.
Lingua jacet, nec vox [31] tentataque verba [32] ſequuntur:
Conantemque loqui cum ſanguine vita reliquit.
Quam miſer amplexans [33] ego tunc, patrioque dolorem
Corde tuli, fratrique pio ſolatia dixi.
Quæ pater haud aliter, quam cautes murmura Ponti
Accipit: & natam [34] delamentatur ademptam,
Ut vero [35] ardentem vidit: quater [36] impetus illi
In medios fuit ire rogos: quater inde repulſus
Concita membra fugæ mandat, ſimiliſque juvenco,
Spicula [37] crabronum preſſa cervice gerenti,
Qua via nulla fugit: Jam tum mihi currere viſus
Plus homine eſt, [38] alaſque pedes ſumpſiſſe putares.
Effugit ergo omnes, veloxque [39] cupidine lethi

17 Noſtro animo per ſe benigno ac liberali. 18 Habebis, accipites. 19 Feliciora. 20 Rapina. Intelligit autem accipires.

21 Creatus illi mecum communi genitori Lucifero, qui Auroram præcedere ſolet. 22 Ultimus. Ita fere de Lucifero loquentem Poetam vide Lib. II. verſ. *Lucifer*, *& cœli ſtatione* &c. Cap. III.

23 Conſervandæ. 24 Synecdochice hic intellige Columbas Thisbæas pro quibuſvis columbis. Eſt vero Thisbæ oppidum Phaciæ, columbis frequens. 25 Vexat, perſequitur. Accipitres enim maxime columbas infeſtant. 26 Quæ fortaſſe hoc nomen accepit a nive, græce χιών. 27 Dianæ. 28 Eſt hic Sarcaſmus, ac ſi Diana Irata diceret ironice: ſi non forma certo, facto placebo. 29 Flexit arcum ex cornu confectum. Metonymia. 30 Sagitta ex arundine & calamo facta. 31 Quæ Chione emittere conata eſt.

32 Sc. *linguam*.

33 Sc. *fui*. 34 Valde lamentatur: ut *Deamare* valde amare dicimus. 35 Jam elatam ſc. & rogo impoſitam. 36 Voluit ſeſe in ignem conjicere. 37 Veſparum, maxime juvencos infeſtantium.

38 Jam enim in accipitrem verti cœptus erat. 39 Cupiditate mortis.

40 Vertice Parnaſſi potitur, Miſeratus Apollo,
Cum ſe Dædalion 41 ſaxo miſiſſet ab alto,
Fecit 42 avem, & 43 ſubitis pendentem ſuſtulit alis,
44 Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, 45 majores corpore vires.
Et nunc accipiter 46 nulli ſatis æquus in omnes
Sævit aves, aliiſque dolens fit cauſa dolendi.

40 In verticem Parnaſſi aſcendit. 41 Monte. 42 Accipitrem. 43 Subito natis. 44 Roſtrum aduncum. 45 Majores, quam ut illi tam parvo corpori conveniant. 46 Rapto enim vivit accipiter.

X.

Lupi mutatio in ſaxum.

1 Quæ dum 2 Lucifero genitus miracula narrat,
De 3 conſorte ſuo, 4 curſu feſtinus anhelo
Advolat armenti cuſtos 5 Phocæus Anetor,
Et, 6 Peleu, Peleu, magnæ tibi nuncius adſum
Cladis, ait. Quodcunque ferat, jubet edere Peleus:
7 Pendet & ipſe metu 8 trepidi 9 Trachinius oris.
10 Ille refert, Feſſos ad litora curva juvencos
Appuleram, 11 medio cum Sol altiſſimus orbe
Tantum reſpiceret, quantum ſupereſſe videret:
Parſque boum fulvis genua inclinarat arenis,
Latarumque jacens 12 campos ſpectabat aquarum;
Pars 13 gradibus tardis illuc errabat & illuc;
Nant alii, celſoque extant ſuper æquora collo.
Templa mari 14 ſubſunt, nec marmore clara, nec auro,
Sed trabibus denſis, lucoque umbroſa vetuſto:
15 Nereides, Nereuſque tenent. Hos navita ponti
16 Edidit eſſe Deos, dum retia littore ſiccat.
Juncta palus 17 huic eſt denſis obſeſſa 18 ſalictis.
Quam 19 reſtagnantis fecit maris unda paludem.
20 Inde fragore gravi ſtrepitus loca proxima terret
Bellua vaſta lupus, ſylviſque paluſtribus exit
Oblitus & ſpumis, & craſſo ſanguine 21 rictus

Ful-

1 Lupi, qui Pelei armenta laceraverat, Metamorphoſin in ſaxum deſcribit Poeta. 2 Ceyx. 3 Fratre Dædalione. 4 Feſtino curſu anhelans. 5 Oriundus e regione Phocide. 6 Conduplicatio ſubitum malum nuncianti maxime conveniens.

7 Sollicitus eſt. 8 Trepide nunciantis. 9 Ceyx. Vide ſupra verſ. *Se juvet. Hunc contra placido* &c. Cap. IX. 10 Anetor, paſtor armentorum, quem Peleus ad Ceyca perduxerat. 11 *Jamque dies medios rerum contraxerat umbras, Et ſol ex æquo meta diſtabat utraque*, Lib. 3. Cap. IV. Periphraſis meridiei. 12 Æquor. 13 Paſſibus. 14 Adſunt, juxta mare ſunt.

15 Sacrum eſt illud templum (eſt enim hic enallage numeri) Nymphis marinis, Nerei filiabus, & ipſi Nereo. 16 Dixit, 17 Sc. luco. 18 Salicibus. 19 Æſtuantis. Eleganter autem deſcribit locum luporum latebris accommodatum.

20 Ex ea palude. 21 Rictus infectos habens, ita dictos ab ardenti oris afflatu. Sic ſæpius de

apri.

Fulmineos, rubra ſuffuſus lumina flamma.
Qui quanquam ſævit pariter rabieque, fameque,
Acrior eſt rabie: neque enim jejunia curat
Cæde boum, diramque famem finire, ſed omne
Vulnerat armentum, ſternitque hoſtiliter omnes.
Pars quoque de nobis [22] funeſto ſaucia morſu,
Dum [23] defenſamus, [24] letho eſt data: ſanguine littus,
Undaque prima rubet, [25] demugitæque paludes,
Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare [26] remittit
Dum ſupereſt aliquid, cuncti coeamus ad arma:
[27] Arma capeſſamus, conjunctaque tela feramus.
Dixerat [28] agreſtis. Nec Pelea damna movebant:
Sed memor [29] admiſſi [30] Nereida [31] colligit orbam
Damna ſuo inferias extincto [32] mittere Phoco.
Induere arma viros, violentaque ſumere tela
Rex jubet [33] Oetæus; cum quis ſimul ipſe parabat
Ire: ſed Halcyone conjux excita tumultu
Proſilit, & nondum totos ornata capillos,
Disjicit hos ipſos, colloque infuſa mariti,
Mittat ut auxilium ſine ſe, verbiſque precatur
Et lacrymis, animaſque duas ut ſervet [34] in una.
[35] Æacides [36] illi: [37] Pulchros, Regina, pioſque
Pone metus; [38] plena eſt promiſſi gratia veſtri:
Non placet arma mihi contra nova monſtra movere;
[39] Numen adorandum pelagi eſt. Erat [40] ardua turris,
Arce locus ſumma, [41] feſſis loca grata carinis.
Aſcendunt illuc, ſtratoſque in littore tauros
Cum gemitu aſpiciunt, vaſtatoremque cruento
Ore [42] ferum, longos infectum ſanguine villos.
[43] Inde manus tendens 44 in 45 aperti littora ponti,
Cæruleam Peleus 46 Pſamathen, ut finiat iram,
Orat, opemque ferat. Nec vocibus illa rogantis
47 Flectitur 48 Æacidæ: Thetis hanc pro conjuge ſupplex

Ac-

apri dentibus noſter Lib. 8. Cap. VI. *Fulmen ab ore venit*. Et Lib. 10. Cap. VI. *Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri*. 22 Mortali, letifero. 23 Defendere conamur. 24 Interfecta. 25 Mugitu boum ſauciorum repletæ.

26 Permittit. 27 Anadiploſis exhortationi accommodata.

28 Paſtor. 29 Commiſſi, & fraternæ cædis. 30 Pſamathen, Nerei filiam, quæ in illo tempore colebatur. 31 Concludit, ratiocinatur. 32 Velle referre inferias filio ſuo Phoco cæde boum.

33 Ceyx, qui & Trachinius ante dictus eſt, ab urbe Trachine, quam Hercules in Theſſalia ſub Oeta monte condidit. 34 Halcyones vitam a Ceycis vita pependiſſe exitus fecit manifeſtum. Illo enim in mari ſubmerſo, ipſa quoque dolore vitam finiit. 35 Peleus, Æaci filius, ſc. *inquit*. 36 Halcyoni. 37 Laudabiles, utpote pro mariti ſalute. 38 Perfecta atque cumulata. 39 Pſamathe Nympha maris, quam ego orbavi filio Phoco. 40 Alta. 41 Illam enim nautæ aſpicientes in portum naves dirigebant, ſeque terræ propinquos eſſe cognoſcebant. 42 Lupum Pelei boves dilacerantem. 43 Ab illa turri. 44 Verſus littora.

45 Maris late petentis. 46 Nympham, Nerei filiam, matrem Phoci, a Peleo occiſi. 47 Movetur.

48 Pelei precantis: illi enim fuerat irata, ideoque precibus illius nihil movebatur.

Accepit veniam. 49 Sed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perſtat, dulcedine ſanguinis aſper,
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
50 Marmore mutavit, corpus, pariterque colorem,
Omnia ſervavit. Lapidis color indicat illum
Jam non eſſe lupum, jam non debere timeri.

49 Sed enim lupus ferox imperterritus perſtat in acri cæde dulcedine ſanguinis allectus. 50 In marmor.

XI.

Ceyx, invita conjuge, ad iter maritimum ſe accingit.

Nec tamen hac profugum conſiſtere Pelea terra
Fata ſinunt: 1 Magnetas adit vagus exul, & illic
Sumit ab 2 Æmonio 3 purgamina cædis Acaſto.
Interea 4 fratriſque ſui, 5 fratremque ſecutis
Anxia prodigiis 6 turbatus pectora Ceyx,
Conſulat ut ſacras hominum oblectamina 7 ſortes,
Ad 8 Clarium parat ire deum: nam templa 9 profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica 10 Phorbas.
Conſilii tamen ante ſui fidiſſima certam
Te 11 facit Halcyone: 12 cui protinus intima frigus
Oſſa 13 receperunt, buxoque ſimillimus ora
Pallor 14 obit, lacrymiſque genæ maduere profuſis.
15 Ter conata loqui, ter fletibus ora 16 rigavit,
Singultuque 17 pias interrumpente querelas.
Quæ mea culpa tuam, dixit, chariſſime mentem
18 Vertit? ubi eſt, quæ cura mei prior eſſe ſolebat?
Jam potes Halcyone 19 ſecurus abeſſe relicta?
Jam via longa placet? jam ſum tibi charior abſens?
At puto per terras iter eſt? tantumque dolebo,
Non etiam metuam? curæque timore carebunt?
Æquora me terrent, & ponti 20 triſtis imago;
Es laceras nuper tabulas in littore vidi,

Et

1 Theſſaliæ populos, equorum domitores clariſſimos. 2 Rege Theſſaliæ, Peliæ filio. 3 Expiationem. 4 Cujus filia Chione Dianæ ſagitta ſubito fuerat interfecta.
5 In accipitrem mutatum.
6 Solicitum ac turbatum animum habens. 7 Ut conſulat oracula, quæ homines anxios & ſollicitos expediant curis. 8 Ad templum Apollinis Clarii. Eſt autem Claros Joniæ civitas, juxta Colophonem, oraculo Apollinis nobilis. 9 Sacrilegus. 10 Non poterat Ceyx adire oracula Delphica, quia Phorbas Theſſalus, Lapithæ filius, templum Delphicum ſpoliare aggreſſus fuerat, una cum Phlegyis, Theſſaliæ populis ferocibus & ſacrilegis.
11 Facit te certiorem. Sic ſupra Lib. 6: *Matrem certam fecere ruinæ.* Virg. *Anchiſen facio certum.* Apoſtrophe ad Halcyonem.
12 Quæ ſtatim tremere cœpit.
13 Conceperunt, traxerunt.
14 Occupat. 15 *Ter tecum conata loqui, ter inutilis hæſit Lingua, ter in primo deſtitit ore ſonus.* 16 Madefecit. 17 A pio amore provenientes. 18 Convertit, mutavit. 19 Sine ulla mei cura. 20 Aſpera facies maris.

Et ſæpe in [21] tumulis [22] ſine corpore nomina legi.
Neve tuum fallax animum fiducia tangat,
Quod ſocer [23] Hippotades tibi ſit, qui carcere fortes
Contineat ventos, &, cum velit, æquora [24] placet:
Cum ſemel emiſſi tenuerunt æquora venti,
Nil illis vetitum eſt; incommendataque [25] tellus
Omnis; & omne fretum eſt; cœli quoque nubila vexant,
Excutiuntque [26] feris [27] rutilos concurſibus ignes.
Quo magis hoc novi (nam novi, & ſæpe paterna
Parva [28] domo vidi) magis hos reor eſſe timendos.
Quod tua ſi [29] flecti precibus ſententia nullis
Care poteſt conjux, nimiumque es certus eundi,
Me quoque tolle ſimul, certe jactabimur una:
Nec, niſi quæ patiar, meeuam, pariterque feremus.
Quicquid erit, pariter ſuper æquora lata feremur.

21 Sepulchris. 22 Erant enim Cenotaphia, i. inania ſepulchra.
23 Æolus Hippotæ Trojani nepos; filius fuit Jovis ex Segeſta Hippotæ filia.
24 Mitigat.
25 Omnis terrarum orbis ſine ullo reſpectu ab iſtis ventis concutitur. 26 Ex concurſu nubium fulmina generantur. 27 Fulmina.
28 In ædibus Patris mei Æoli ventorum regis. Erat autem hæc Halcyone (ut videtur) Æoli filia Ceyci nupta. 29 Moveri. Virg. 2. Æn. *Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis*.

XII.

Ceyx, maturum reditum uxori pollicitur, committit ſe mari.

Talibus [1] Æolidis dictis lacrymiſque movetur
Sydereus [2] conjux: neque enim minor [3] ignis in ipſo eſt.
Sed neque [4] propoſitos pelagi dimittere curſus,
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli;
Multaque reſpondit timidum ſolantia pectus:
[5] Non tamen ideirco cauſam probat; addidit illis.
Hoc quoque lenimen, quo ſolo flexit amantem,
Longa quidem eſt nobis omnis mora: ſed tibi juro
Per patrios [6] ignes, (ſi me modo fata remittant)
Ante reverſurum [7] quam Luna bis impleat orbem.
His ubi promiſſis ſpes eſt admota [8] recurſus.
Protinus eductam navalibus [9] æquore tingi,
Aptarique ſuis [10] pinum jubet armamentis.
Qua rurſus viſa, [11] veluti præſaga futuri
Horruit Halcyone, lacrymaſque emiſit obortas,

Am-

1 Uxoris ſuæ Halcyones Æoli filiæ. Vide ſupra v. *Excutiunt quid feris* &c. Cap. XI. 2 Ceyx Luciferi filius. 3 Amor. 4 Propoſitam navigationem. 5 Non tamen probat cauſam, qua uxori perſuadet, ut ſe diſcedere permittat.
6 Per ſydus clariſſimum Luciferum, patrem meum. 7 Quam duo tranſeant menſes. 8 Velocis reditus. 9 In æquor deduci.
10 Navem ex pinu confectam. Metonymia materiæ. 11 Tanquam præſentiens malum futurum.

Amplexuſque dedit, triſtique miſerrima tandem
Ore vale, dixit, [12] collapſaque corpore toto eſt.
At juvenes, [13] quærente moras Ceyce, reducunt
[14] Ordinibus geminis [15] ad fortia pectora remos,
[16] Æqualique ictu ſcindunt freta. Suſtulit [17] illa
Humentes oculos, ſtantemque in puppe recurva,
Concuſſaque manu dantem ſibi ſigna maritum
Prima videt, redditque notas, ubi [18] terra receſſit
Longius, atque oculi nequeunt cognoſcere vultus:
Dum [19] licet, inſequitur fugientem [20] lumine pinum.
Hæc quoque, ut haud poterat ſpatio ſummota videri,
Vela tamen ſpectat ſummo [21] fluitantia malo.
[22] Portubus exierant, & moverat [23] aura [24] rudentes,
[25] Obvertit [26] lateri pendentes navita remos,
[27] Cornuaque in ſumma [28] locat arbore, totaque [29] malo
[30] Carbaſa [31] deducit; venienteſque excipit auras.

12 Semimortua in terram cecidit. 13 Lachrymis enim uxoris motus diſcedebat invitus. 14 Nam biremis erat. 15 Geſtum exprimit remigantium. 16 Id enim exigit ars remigandi.
17 Halcyone.
18 Navigantibus terræ urbeſque recedere videntur, ipſi autem ſtare. 19 Poteſt. 20 Oculis.
21 Se moventia. 22 E portu egreſſi erant. 23 Ventus. 24 Funes nauticos, a *ſtrepitu*, quem vento agitati emittunt, dictos. *Rudere* enim, quod aſinorum eſt proprium, videntur. 25 Convertit.
26 In latus. 27 Antennatum.
28 In ſummitate arboris collocat & ponit. Id autem fieri ſolet, cum ſecundus ventus flare cœperit.
29 Arbore navis. 30 Vela.
31 Detrahit.

XIII.

Ceyx tempeſtate jactatur.

Aut minus, aut certe medium non amplius æquor
Puppe ſecabatur, longeque erat [1] utraque tellus:
Cum mare [2] ſub noctem tumidis [3] albeſcere cœpit
Fluctibus, & [4] præceps ſpirare [5] valentius Eurus.
[6] Ardua jamdudum demittite cornua, rector
Clamat, & antennis totum ſubnectite velum.
Hic jubet: impediunt adverſæ juſſa [7] procellæ,
Nec ſinit audiri vocem [8] fragor æquoris ullam;
Sponte tamen properant. Alii ſubducere remos,
Pars [9] munire latus, pars [10] ventis vela negare:
[11] Egerit hic fluctus, æquorque refundit in æquor;

Hic

1 Et a qua diſceſſerat, & quam petebat Ceyx.
2 Circa, prope.
3 Album fieri, quod futuræ tempeſtatis ſignum eſt. Virg. 7. Æn. *Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto, Paulatim attollit ſeſe mare.* 4 Violentus. 5 Vehementius. 6 Alta. 7 Ventorum impetus. Eſt enim *procella* vis venti cum pluvia, dicta quod omnia *percellat* & concutiat. 8 Strepitus. 9 Ne aqua ingrediatur.
10 Vela complicare. 11 Ejicit. Elegantiſſima ſequitur tempeſtatis deſcriptio.

Hic rapit antennas, quæ dum ſine [12] lege geruntur,
Aſpera creſcit [13] hyems, [14] omnique a parte feroces
Bella gerunt [15] venti, fretaque [16] indignantia [17] miſcent.
Ipſe pavet, [18] nec ſe, quis ſit ſtatus, ipſe fatetur
Scire ratis rector, nec quid jubeatve, velitve:
Tanta mali [19] moles, tantoque potentior arte eſt.
[20] Quippe ſonant clamore viri, ſtridore [21] rudentes,
Undarum [22] incurſu gravis unda, tonitribus æther.
Fluctibus [23] erigitur [24] cœlumque æquare videtur
Pontus, & inductas [25] aſpergine tangere nubes.
Et modo, cum fulvas ex imo vertit arenas,
[26] Concolor eſt illis; Stygia modo nigrior unda;
[27] Sternitur interdum, ſpumiſque ſonantibus albet.
Ipſa quoque his [28] agitur [29] vicibus Trachinia puppis;
Et nunc ſublimis veluti de vertice montis
[30] Deſpicere in valles, [31] imumque Acheronta videtur;
Nunc, ubi demiſſam curvum circumſtetit æquor,
[32] Suſpicere inferno ſummum de gurgite cœlum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus [33] icta fragorem:
Nec levius [34] pulſata ſonat, quam ferreus olim
Cum laceras [35] aries [36] balliſtave concutit arces.
Utque ſolent, ſumptis [37] incurſu viribus, ire
Pectore in arma feri [38] protentaque tela leones:
Sic ubi ſe ventis commiſerat unda coortis,
Ibat in [39] arma ratis, [40] multoque erat altior illis.
Jamque labant [41] cunei, ſpoliataque tegmine [42] ceræ
Rima patet, præbetque viam [43] lethalibus undis.

Ecce!

12 Ordine. 13 Tempeſtas. Virg. 1. Æn. *Vicit hyems.* Sic Ovid. 1. Triſt. *Me mare, me venti, me fera me jactat hyems.*

14 Undique, a quatuor mundi cardinibus; ab Oriente, Occidente, a Septentrione, & Meridie.

15 Alibi hoc idem dixit aliis verbis: *Nunc Notus adverſa prælia fronte gerit.* 16 Tumeſcentia.

17 Perturbant. 18 Ipſe rector & gubernator navis fatetur ſe neſcire, quis & qualis ſit rerum ſtatus, aut quid jubere, aut velle debeat. Hujuſmodi ſententiam alibi ita eſt complexus: *Rector in incerto eſt, nec quid fugiat-ve petat-ve Invenit; ambiguis ars ſtupet ipſa malis.* 19 Magnitudo tempeſtatis.

20 Nam ſtrepunt. 21 Virg. 1. Æn. *Inſequitur clamorque virum, ſtridorque rudentum.* 22 Impulſu.

23 Extollitur. 24 Sic alibi: *Me miſerum! quanti montes volvuntur aquarum! Jam jam tacturos ſydera ſumma putes.* 25 Aſperſione. 26 Eundem cum ipſis arenis habet colorem. 27 Stratum videtur & æquale. 28 Agitatur.

29 Mutationibus. 30 Deorſum aſpicere. 31 Infernum. Eſt enim *Acheron* unus ex inferni fluviis. Alibi hoc idem videtur ſignificaſſe: *Quantæ deducto ſubſidunt æquore valles, Jam jam tacturas Tartara nigra putes.* 32 Surſum aſpicere. 33 In latere percuſſa.

34 Percuſſa. 35 Inſtrumentum eſt bellicum, quo Romani ad diruendos muros utebantur. 36 Inſtrumentum quoque eſt bellicum, quo ſaxa longe emittuntur. Sic alibi: *Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis, Quam grave balliſtæ mœnia pulſat onus.*

37 Impetu. 38 Forrecta.

39 Navis inſtrumenta, armamenta. 40 Quam naves erant altiores. 41 Subſcudes, quibus tabulæ navium inter ſe committuntur. Belgæ vocant *Zwaluwſtaarten.* 42 Picis. 43 Mortiferis aquis.

Ecce! cadunt largi reſolutis nubibus imbres:
Inque fretum credas totum deſcendere cœlum;
Inque plagas cœli tumefactum 44 ſcandere pontum.
Vela madent nimbis, & cum cœleſtibus undis
Æquoreæ miſcentur aquæ, caret ignibus æther,
45 Cæcaque nox premitur tenebris hyemiſque ſuiſque.
46 Diſcutiunt tamen has, præbentque micantia lumen
Fulmina: fulmineis 47 ardeſcunt ignibus undæ.

44 Aſcendere. 45 Obſcura. 46 Depellunt. 47 Splendeſcunt.

XIV.

Navi fluctibus obruta, Ceyx perit.

Dat quoque jam ſaltus 1 intra cava texta carinæ
Fluctus, & ut miles 2 numero præſtantior omni
Cum ſæpe aſſiliit 3 defenſæ 4 mœnibus urbis.
5 Spe potitur tandem, laudiſque accenſus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus:
Sic, ubi pulſarunt celſi latera ardua fluctus,
6 Vaſtius inſurgens 7 decimæ ruit impetus undæ;
Nec prius 8 abſiſtit feſſam oppugnare carinam,
Quam 9 velut in captæ deſcendat mœnia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere 10 pinum,
Pars maris intus erat: 11 trepidant 12 haud ſegnius omnes,
Quam ſolet urbs, aliis murum fodientibus extra,
Atque aliis murum, trepidare, 13 tenentibus intus.
14 Deficit ars: animique cadunt: totidemque videntur,
Quot veniunt fluctus, ruere, atque irrumpere mortes.
15 Non tenet hic lacrymas; ſtupet hic; vocat 16 ille beatos,
17 Funera quos maneant; 18 hic votis numen adorat,
Brachiaque ad cœlum, quod non videt, irrita tollens

Po-

1 Intra concavitatem carinæ.
2 Multitudine. 3 Maximæ atque vaſtiſſimæ ſeu validiſſimæ.
4 In muros. 5 Tandem voti fit compos, & in murum aſcendit.
6 Validius. 7 Quæ putatur maxima. Sic noſter in Triſtibus: *Qui venit hic fluctus, fluctus ſupereminens omnes, Poſterior nono eſt, undecimoque prior.* 8 Deſiſtit.
9 Similitudo eſt a captis urbibus ſumpta. Significat autem fluctus intra navem irrupiſſe. 10 Navem.
11 Timent. 12 Non minus. Pulchra ſimilitudine exprimit timorem nautarum a tempeſtate deprehenſorum. 13 Defendentibus.
14 Tempeſtati ars ſuccumbit.
15 Alius lacrymat: alius ſtupet attonituſque videtur. 16 Alius.
17 Qui exequiarum honore non priventur. Veteres enim fatum eorum, qui naufragio perierant, infeliciſſimum putabant, ſi corpora quoquo modo ſepeliri, juſtaque peragi non poſſent. 18 Alius Diis vota facit. Solent enim homines, ubi ſpe omni ſe deſtitutos eſſe vident, ad Deos, atque ad vota confugere, & ad cœlum manus tollere. Idque feciſſe quoque Ovidium, ſæva tempeſtate actum, manifeſto apparet ex Eleg. 2. Lib. 1. Triſt. *Dii maris, & cœli (quid enim niſi vota ſuperſunt) Solvere quaſſatæ parcite membra ratis.*

Poſcit opem: 19 ſubeunt illi fraterque, parenſque;
Huic cum 20 pignoribus domus, & quod cuique relictum eſt.
Halcyone Ceyca movet, Ceycis in ore
Nulla niſi Halcyone eſt; &, cum deſideret unam,
Gaudet abeſſe tamen; patriæ quoque vellet ad oras
Reſpicere, inque domum ſupremos vertere vultus;
Verum ubi ſit neſcit: tanta 21 vertigine pontus
22 Fervet, & inducta 23 piceis e nubibus umbra
Omne latet cœlum, duplicataque noctis imago eſt.
Frangitur 24 incurſu nimboſi 25 turbinis 26 arbor;
Frangitur & 27 regimen, ſpoliiſque animoſa 28 ſuperſtes
Unda, velut victrix, ſinuataque deſpicit undas;
Nec levius quam ſi quis 29 Athon, 30 Pindumque revulſos
Sede ſua, totos in apertum verteret æquor,
31 Præcipitata cadit; pariterque & pondere, & 32 ictu,
Mergit 33 in ima ratem: cum qua pars magna virorum
Gurgite preſſa gravi, neque in aera reddita, fato
34 Functa ſuo eſt: alii partes, & 35 membra carinæ
Trunca tenent, tenet ipſe manu, qua ſceptra ſolebat,
Fragmina navigii Ceyx, 36 ſocerumque, 37 patremque
Invocat (heu) fruſtra. Sed plurima nantis in ore
38 Halcyone eſt conjux: illam meminitque refertque;
Illius ante oculos ut agant ſua corpora fluctus,
Optat, & 39 exanimis manibus 40 tumuletur amicis.
Dum natat, abſentem, quoties ſinit 41 hiſcere fluctus,
Nominat Halcyonen: ipſiſque immurmurat undis.
Ecce! ſuper medios fluctus 42 niger arcus aquarum
Frangitur, & rapta 43 merſum caput obruit unda.
Lucifer obſcurus, nec quem cognoſcere poſſes,
Illa nocte fuit; quoniamque excedere cœlo
Non 44 licuit; denſis 45 texit ſua nubibus ora.

19 In mentem veniunt. 20 Liberis. 21 Everſione, perturbatione. 22 Turbatum eſt. Alibi: *Et mare fervet aquis*. 23 Nigris, aqua plenis. 24 Impetu. 25 Venti violentioris. 26 Malus. 27 Clavus, 28 Superans. 29 In ſinum coacta, convoluta. 30 Macedoniæ montes. 31 Impulſa ventis. 32 Impulſu. 33 In profundum. 34 Mortua eſt. 35 Fruſta carinæ. 36 Æolum. 37 Luciferum. 38 Nomen uxoris Halcyones. 39 Mortuus. 40 Sepeliatur. 41 Os aperire. 42 Fluctus ingens, ſinuatus inſtar arcus. 43 Obruit & ſubmerſit. 44 Potuit. Neque enim ſydera per noctem cœlum relinquere poſſunt, ac ne interdiu quidem, quamvis videantur. 45 Cooperuit, ne videret filium pereuntem.

XV.

Halcyone pro viro fruſtra Junoni ſupplicat. Somni & Somniorum domus.

1 Æolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes: & jam, quas induat ille,

1 Halcyone Æoli filia, Ceycis uxor.

[2] Feſtinat veſtes, jam quas ubi venerit ille,
Ipſa gerat: redituſque ſibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem ſuperis 3 pia thura ferebat;
Ante tamen cunctos 4 Junonis templa colebat,
Proque viro, 5 qui nullus erat, veniebat ad aras,
Utque foret ſoſpes conjux ſuus, utque rediret,
Optabat, nullamque ſibi præferret. At illi
Hoc de tot votis poterat contingere ſolum.
At 6 Dea non ultra pro functo morte rogari
Suſtinet: utque manus 7 funeſtas arceat aris,
Iri, 8 meæ, dixit, fidiſſima nuncia vocis,
9 Viſe [10] ſoporiferam [11] Somni velociter aulam;
Extinctique jube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonem veros imitantia caſus.
Dixerat. Induitur velamina mille colorum
Iris, [12] & arcuato cœlum curvamine ſignans
Tecta petit juſſi ſub nube latentia regis.
Eſt prope 13 Cimmerios longo ſpelunca receſſu
Mons cavus, [14] ignavi domus & penetralia Somni,
[15] Quo nunquam radiis oriens, mediuſve, cadenſve,
Phœbus adire poteſt: nebulæ caligine miſtæ
16 Exhalantur humo, 17 dubiæque crepuſcula lucis.
Non [18] vigil ales ibi criſtati cantibus oris
Evocat Auroram, nec voce ſilentia rumpunt
Sollicitive canes, canibuſve ſagacior [19] anſer;
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve ſonum reddunt convitia linguæ:
Tuta quies habitat; ſaxo tamen exit ab imo
[20] Rivus aquæ Lethes, per quem cum murmure labens
Invitat ſomnos crepitantibus [21] unda lapillis.

An-

2 Feſtinanter fuit & conficit veſtes. 3 Pie ſacrificabat. 4 *Cui vincla jugalia curæ*. Virg.

5 Mortui non eſſe dicuntur.

6 Juno. 7 Funere mariti pollutas. Domum morte alicujus ex familia pollutum veteres purgabant thure, quod manibus funeſtis aris injiciebant. 8 Meorum verborum & mandatorum. 9 Ad videndum vade. Deſcribit & Somnum Deum, & Somni aulam. 10 Soporem & ſomnum adferentem, atque inducentem. 11 Dei ſoporis. 12 In arcus ſimilitudinem gyrato. Eſt enim Iris, arcus apparens varicolor a lumine Solis oppoſiti refracto in nube aquoſa: fingitur hæc a Poetis Junonis nuncia. Vide quæ diximus ſupra ad Lib. I. v. *Concipit Iris aquas* &c. Cap. X.

13 Non illos Italos ad Bajanum & Avernum ſinum, ut quidam male; verum Boſphoranos, ad Boſphorum Cimmerium habitantes, unde *Cimmeriæ tenebræ* proverbio dictæ. 14 Inertis, pigri ab effectu, quod ignavos & pigros homines reddat. 15 Solis enim radii ſomnum avertunt, tenebræ autem alliciunt. 16 Emittuntur. 17 Crepuculi eſt interpretatio. Nam *crepuſculum* eſt dubia lux. 18 Gallus. Sic Martial. *Surgite, jam vendit pueris jentacula piſtor, Criſtataque ſonant undique lucis aves.* Nihil autem in aula Somni Poeta fingit, quo turbari ſomnus poſſit; omnia vero apponit, quæ ſomnum ipſum alliciunt. 19 Gallus Capitolinum montem obſidentes Manlius clangore anſeris excitatus a ſumma rupe dejecit. Hinc forte Poeta anſeres canibus ſagaciores vocat. 20 Oblivionis fluvius.

21 Murmure ſiquidem aquæ ſomni

Ante fores antri [22] fœcunda papavera florent,
Innumeræque herbæ: quarum de lacte ſoporem
Nox legit, & ſpargit per opacas humida terras.
Janua, ne verſo [23] ſtridorem cardine reddat,
Nulla domo tota eſt, cuſtos in limine nullus:
At medio torus eſt [24] hebeno ſublimis in antro
Plumeus, unicolor, [25] pullo velamine tectus,
Quo cubat ipſe Deus membris languore ſolutis.
Hunc circa paſſim varias imitantia formas
Somnia vana jacent totidem, quot meſſis ariſtas,
Sylva gerit frondes, ejectat littus arenas.

ni efficiuntur ſuaves. 22 Multorum ſeminum fertilia, quæ ſomnum maxime inducunt; unde & *ſoporiferum papaver* vocatur.
23 Strepitum faciat. 24 Ex hebeni nigro ligno confectus. *Hebenus* vel Ebenus vel um, arbor eſt Indica, cujus lignum natura eſt nigrum ac ponderoſum.
25 Nigro.

XVI.

Iris a Junone miſſa Somnum admonet, ut Halcyonem doceat de conjugis nece.

Quo ſimul intravit, manibuſque obſtantia [1] virgo
Somnia dimovit, veſtis fulgore reluxit
Sacra domus, tardaque Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens,
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excuſſit tandem ſibi ſe, cubitoque levatus,
Quid veniat ([2] cognovit enim) [3] ſcitatur. [4] At illa,
Somne quies rerum, placidiſſime Somne Deorum,
[5] Pax animi, [6] quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſterii [7] mulces, reparaſque [8] labori:
Somnia, quæ veras æquant imitamine formas,
[9] Herculeam Trachina jube, ſub imagine [10] regis,
Halcyonen adeant, [11] ſimulacraque naufraga [12] fingant,
Imperat hoc Juno. Poſtquam mandata peregit,
Iris abit; neque enim ulterius tolerare ſoporis
[13] Vim poterat: labique ut ſomnum ſenſit in artus,
Effugit, & remeat, per quos modo venerat arcus.
[14] At pater e [15] populo natorum [16] mille ſuorum
Excitat artificem, ſimulatoremque figuræ
[17] Morphea; Non illo juſſos ſolertius alter
Exprimit inceſſus, vultumque ſonumque loquendi;

Ad-

1 Iris. 2 Sc. illam *veniſſe*.
3 Rogat. 4 Sc. *reſpondit*.
5 Requies. 6 Qui enim curis premuntur, dormire non poſſunt.
7 Foves. 8 Ad laborem.
9 Ab Hercule conditam. Vide ſupra verſ. *Induere arma viros* &c. Cap. X. 10 Ceycis. 11 Imagines naufragii a Ceyce facti.
12 Effingant, exprimant.
13 Somni violentiam. 14 Somnus Deus. 15 Turba, multitudine ſomniorum. 16 Numerum finitum pro infinito poſuit. 17 *Morpheum*

Adjicit & veſtes, & conſuetiſſima cuique
Verba; ſed hic ſolos homines imitatur. At alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore ſerpens:
Hunc [18] Icelon ſuperi, mortale [19] Phobetora vulgus.
Nominat. Eſt etiam diverſæ tertius artis
[20] Phantaſos: ille in humum, ſaxumque, undamque, trabemque:
Quæque [21] vacant anima fallaciter omnia tranſit.
Regibus hi, ducibuſque ſuos oſtendere vultus
Nocte ſolent: populos alii, plebemque pererrant.
Præterit hos ſenior: cunctiſque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos [22] edita, [23] Somnus
Eligit, & rurſus [24] molli languore ſolutus,
Depoſuitque caput, [25] ſtratoque recondidit alto.

pheus ἀπὸ τῆς μορφῆς, i. a forma dicitur *forma ſimulator*.
18 *Icelos* ſimilis exponitur. Homer. ἴκελος. 19 Terrefactorem, a φοβέω, terrefacio. 20 Imaginator: φαντάζομαι enim imaginor ſignificat. 21 Carent.
22 Juſſa Iridis Thaumantis filiæ.
23 Somni Deus. 24 Suavi ſapore. 25 Lecto.

XVII.

Morpheus extinctum Ceycem uxori in ſomnis repræſentat.

[1] Ille volat nullos ſtrepitus facientibus alis
Per tenebras, intraque moræ breve tempus in urbem
Pervenit [2] Æmoniam, poſitiſque e corpore pennis
In faciem Ceycis [3] abit, ſumptaque figura
Luridus, 4 exanimi ſimilis, ſine veſtibus ullis,
[5] Conjugis ante torum miſeræ ſtetit: [6] uda videtur
Barba viri, madidiſque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu ſuper ora profuſo,
Hæc ait: Agnoſcis Ceyca, miſerrima conjux?
An mea mutata eſt facies nece? reſpice: noſces,
Invenieſque tuo pro conjuge conjugis umbram.
Nil opis, Halcyone, nobis tua 7 vota tulerunt.
[8] Occidimus: 9 falſo tibi me promittere noli.
Nubilus Ægæo deprendit in [10] æquore navem
Auſter, & ingenti jactatam [11] flamine [12] ſolvit:
Oraque noſtra tuum fruſtra clamantia nomen
Implerunt fluctus. Non hæc tibi nunciat autor

1 Morpheus. 2 Urbem Theſſaliæ, n. Trachina. 3 Convertit ſe in figuram Ceycis. 4 Mortuo.
5 Halcyones. 6 Humida.
7 Tuæ preces. 8 Mortui ſumus. 9 Vane. 10 Unde hæc mediterranei maris pars ſic dicta ſit, inter Scriptores non convenit. Alii ab Ægeo, Theſei patre, alii ab Ægeone. Sunt qui ab Ægea Amazonum regina ita denominant. Plinius a ſcopulo, capræ ſpeciem referente, atque ita ab αἴξ αἰγὸς &c. nunc vulgo *Archipelago* dicitur. 11 Vento. 12 Diſſolvit, reſolvit.

13 Ambiguus, non iſta 14 vagis rumoribus audis;
Ipſe ego fata tibi præſens 15 mea naufragus edo:
Surge age, da lacrymas, 16 lugubriaque indue: nec me
Indeploratum ſub 17 inania 18 Tartaramitte.
Adjicit his vocem Morpheus, quam conjugis illa
Crederet eſſe ſui; fletus quoque fundere veros
Viſus erat, geſtumque manus Ceycis 19 habebant.

13 Dubius. 14 Incertis. 15 Meam mortem mea infortunia. 16 Veſtes lugubres. 17 Vacua: neque enim animæ, ut quæ ſunt incorporeæ, occupant locum. 18 Locum apud inferos profundiſſimum. 19 Alii legunt, *Geſtumque manus Ceycis habebat.* Et *geſtum Ceycis*, exponunt *Scepterum*. Sed ego non credulus illis geſtum pro habitu & compoſitione corporis accipio.

XVIII.

Luget Ceycem Halcyone.

Ingemit Halcyone: lacrymas 1 movet atque lacertos
Per ſomnum, corpuſque petens amplectitur auras.
Exclamatque, Mane, Quo 2 te rapis? Ibimus una.
Voce ſua, ſpecieque viri turbata, ſoporem
3 Excutit, & primo 4 ſi ſit, circumſpicit 5 illic
Qui modo viſus erat: (nam moti voce miniſtri
Intulerant lumen) Poſtquam non invenit uſquam,
Percutit ora manus, laniatque a pectore veſtes,
Pectoraque ipſa ferit, nec crines ſolvere curans
Scindit, &, 6 altrici, quæ luctus cauſa, roganti,
Nulla eſt Halcyone, nulla eſt, ait, occidit una
Cum Ceyce ſuo: 7 ſolantia tollite verba:
Naufragus interiit, vidi, agnovitque, manuſque,
Ad diſcedentem, cupiens retinere, tetendit:
Umbra fuit: ſed & umbra tamen manifeſta, virique
Vera mei. Non ille quidem, ſi quæris, habebat
8 Aſſuetos vultus, nec, quo prius, ore 9 nitebat
Pallentem, nudumque, & adhuc 10 humente capillo,
Infelix vidi; ſtetit hoc miſerabilis ipſo
(Ecce!) loco: & quærit veſtigia, ſi qua ſuperſint.
11 Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam,
Et, ne me fugiens ventos ſequerere, rogabam:
At certe vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxiſſes. Fuit (ah!) fuit utile, tecum
Ire mihi: 12 neque enim vitæ de tempore quicquam
Non ſimul egiſſem, nec mors diſcreta fuiſſet.

13

1 Emittit. 2 Fugis. 3 Expellit. 4 An. 5 Ubi viſus fuerat maritus. 6 Nutrici, quam Poeta fere fœminis nobilibus addunt. 7 Auferte verba conſolatoria, & nolite me conſolari. 8 Solitos, i. hilares ac lætos. 9 Splendebat. 10 Madido. 11 Apoſtrophe Halcyones ad maritum querelarum plena: 12 Omne vitæ meæ tempus tecum traduxiſſem, tecumque fuiſſem.

[13] Nunc abſens perii, jactor quoque fluctibus [14] abſens,
Et ſine me te pontus habet: crudelior ipſo
Sit mihi mens pelago, ſi vitam [15] ducere nitar
Longius, & tanto pugnem ſupereſſe dolori.
Sed neque pugnabo, nec te, miſerande, relinquam:
Et tibi [16] nunc ſaltem veniam comes, inquit [17] ſepulcro
Si non urna, tamen junget nos [18] littera ſi non
Oſſibus oſſa meis, at nomen nomine tangam.
Plura dolor [19] prohibet: verboque intervenit omni
Plangor, & attonito gemitus a corde trahuntur.
Mane erat: egreditur tectis ad littus, & illum

13 Se cum Ceyce marito periiſſe ait Halcyone, quamvis abſens fuerit, quod ſuam quoque animam in Ceyois corpore fuiſſe vult videri. 14 Corpore, non animo. 15 Producere. 16 Poſtquam tu periiſti. 17 Inani, i. e. Cenotaphio.
18 Epigraphe.
19 Vetat. Sc. *loqui*.

XIX.

Céyx & Halcyone in aves mutantur.

Mœſta locum repetit, de quo ſpectarat [1] euntem.
Dumque [2] notata oculis [3] reminiſcitur [4] acta, [5] fretumque
Proſpicit: in liquida ſpatio diſtante [6] tuetur
Neſcio quid quaſi corpus, aqua; primoque, quid illud
Eſſet, erat dubium: poſtquam paulum appulit unda,
Et quamvis aberat, [7] corpus tamen eſſe liquebat.
Quis foret ignorans, quia naufragus, omine mota eſt:
Et tanquam ignoto lacrymas daret, Heu miſer, inquit,
Quiſquis es, [8] & ſi qua eſt conjux tibi! fluctibus actum
Fit propius corpus; quod [9] quo magis illa [10] tuetur,
[11] Hoc & minus eſt mentis; jam jamque propinquat,
[12] Admotum terræ, jam quod cognoſcere poſſet
Cernit, erat conjux. Ille eſt, exclamat, & [13] una
Ora, comas, veſtem lacerat, tendenſque trementes
Ad [14] Ceyca manus, Sic, o cariſſime conjux,
Sic ad me miſerande redis? ait. Adjacet undis
Facta manu [15] moles, quæ primas æquoris undas
Frangit, & incurſus quæ [16] prædelaſſat aquarum.
Inſilit [17] huc, mirumque fuit [18] potuiſſes, [19] volabat:
Percutienſque levem modo natis aera pennis,
[20] Stringebat ſummas ales miſerabilis undas.

Dum-

1 Maritum diſcedentem. 2 Suis oculis animadverſa. 3 In memoriam revocat Halcyone. 4 A Ceyce. 5 Mare. 6 Aſpicit, videt.
7 Cadaver. 8 Sc. *heu & miſera*. 9 Quanto. 10 Aſpicit.
11 Tanto minus eſt compos mentis. 12 Appulſum. 13 Et ſimul cum exclamatione. 14 Ad Ceycis cadaver. 15 Murus maximus, quo portus ab undarum incurſu tutus reddebatur. 16 Laſſos ac debiles reddit, antequam in portum perveniant. 17 Illuc, i. in illam molem manu factam. 18 Inſilire.
19 Jam enim in avem fuerat converſa. 20 Radebat, leviter attingebat.

Dumque volat, mœſto ſimilem, plenumque querelæ
Ora dedere ſonum tenui crepitantia roſtro.
Ut vero tetigit mutum & ſine ſanguine corpus,
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequicquam duro dedit oſcula roſtro.
Senſerit hæc Ceyx, an vultum motibus undæ
[21] Tollere ſit viſus, populus dubitabat; at ille
Senſerat: & tandem ſuperis miſerantibus ambo
[22] Alite mutantur. Fatis obnoxius iiſdem
Manſit amor, ſædus nec conjugiale ſolutum eſt.
[23] Perque dies placidos hyberno tempore ſeptem
[24] Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis.
Tum via tuta maris: ventos cuſtodit, & arcet
Æolus egreſſu, [25] præſtatque nepotibus æquor.

21 Extollere.
22 In alites.
23 Halcyones (ut ajunt) fœtificant bruma, placido mari tunc & navigabili. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt. Quibus quidem 14. diebus mare maxime fit tranquillum, unde & *Halcedonia* pro tranquillitate accipiuntur. 24 *Incubare* proprie dicuntur aves, dum ova fovent.
25 Accommodat, ac tutum reddit æquor Halcyonum pullis.

X X.

Æſacus in mergum.

Hos aliquis ſenior circum freta lata volantes
Spectat, & ad finem ſervatos laudat amores.
[1] Proximus, aut idem, ſi fors tulit, hic quoque, dixit,
Quem mare carpentem; [2] ſubſtrictaque crura gerentem
Aſpicis, (oſtendens ſpatioſum in guttura mergum)
Regia progenies, &, ſi deſcendere ad ipſum
Ordine perpetuo quæris, ſunt hujus origo
Ilus, & Aſſaracus, raptuſque Jovi Ganymedes,
Laomedonque ſenex, [3] Priamuſque noviſſima Trojæ
Tempora ſortitus. Frater fuit Hectoris [4] iſte,
Quid niſi ſenſiſſet prima [5] nova fata juventa,
Forſitan inferius non Hectore nomen haberet:
Quamvis eſt [6] illum [7] proles enixa Dymantis.
Æſacon umbroſa furtim periperiſſe ſub Ida
Fertur [8] Alyxothoe [9] Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes, nitidaque remotus ab aula,
Secretos montes, & inambitioſa colebat
Rura, nec Iliacos cœtus, niſi rarus, adibat:
Aſpicit [10] Eperien patria Cebrenida ripa

In-

1. Vel aliquis proximus, i. e. adſtans prope hunc ſenem, vel ipſe ſenior. 2 Subtilia. 3 Quo rege ruit Ilium. 4 Æſacus. 5 Transformationem. 6 Hectorem. 7 Hecuba Priami uxor. 8 Nympha fuit hæc, ex qua Priamus Venere non legitima Æacon ſuſcepit. 9 Fluvio Bithyniæ. 10 Cebreni fluvii Troadis filiam.

Injeſtos humeris ſiccantem Sole capillos.
Viſa fugit Nymphe, veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longeque [11] lacu deprenſa [12] relicto
Accipitrem [13] fluvialis anas, quam Troius [14] heros
Inſequitur celeremque metu, celer [15] urget amore.
Ecce! latens herba [16] coluber, fugientis adunco
Dente pedem [17] ſtrinxit, [18] viruſque corpore liquit.
Cum vita [19] ſuppreſſa fuga eſt. Amplectitur amens
Exanimem, clamatque, Piget, piget eſſe ſecutum:
Sed non hoc timui, nec erat mihi vincere [20] tanti.
Perdidimus miſeram [21] nos te duo: vulnus ab angue,
A me cauſa data eſt; Ego ſum ſceleratior illo,
Qui tibi morte mea mortis ſolatia mittam.
Dixit: & e ſcopulo, quem rauca [22] ſubederat unda,
[23] Decidit in pontum. [24] Tethys miſerata cadentem
Molliter excepit, nantemque per æquora pennis
Texit: & optatæ non eſt data [25] copia mortis.
Indignatur amans invitum vivere cogi:
Obſtantique animæ [26] miſera de ſede volenti
Exire: utque novas humeris aſſumpſerat alas,
[27] Subvolat, atque iterum corpus [28] ſuper æquora mittit.
Pluma levat caſus: Furit Æſacus, inque profundum
[29] Pronus abit, lethique viam ſine fine retentat.
[30] Fecit amor maciem: longa [31] internodia crurum,
Longa manet cervix, caput eſt a corpore longe:
Æquor amat, [32] nomenque manet, quia mergitur illo.

11 Gurgite.
12 Nam in lacu capi non poſſunt, cum, advolante accipitre, ſe mergant. 13 Fluvios incolens.
14 Æſacus. 15 Impellit.
16 Serpens. 17 Momordit.
18 Venenum. 19 Repreſſa.
20 Ut tu perires. 21 Ego, & ſerpens. 22 Subroſerat. 23 Dejecit, præcipitavit ſe Æſacus in mare. 24 Dea marina Nerei & Doridis filia. 25 Facultas moriendi. 26 Miſero corpore.
27 Surſum volat. 28 In mare.
29 In caput. Eleganter Mergi naturam deſcribit Poeta. 30 Amor, quem morte finire cupiebat, illum fecit macilentum. 31 *Internodium* id dicitur ſpatii, quod eſt inter duos nodos. Nodoſa autem crura mergus habere videtur. 32 A mergendo enim mergus a Latinis fuit appellatus. Belg. *een duikelaar*, aut *Scholkevaar*.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DUODECIMUS

SYNOPSIS.

BElli Trojani diuturnitatem ſerpens volucres devorans ſignificat, qui mutatur in ſaxum, Cerva mactatur in locum Iphigeniæ. Bellum Trojanum Orbi nuntiat Fama. Ejus domus. Cycnus ab Achille victus in avem cognominem vertitur: Cæneus, & Periclymonus, in volucres. Neſtor pugnam Lapitharum cum Centauris narrat.

I.

Græci conſpirant de Troja evertenda. Draco in ſaxum mutatur.

NEſcius aſſumptis Priamus pater Æſacon alis
Vivere, lugebat: 1 tumulo quoque nomen habenti
2 Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio 3 Paridis præſentia triſti:
4 Poſtmodo qui rapta 5 longum cum conjuge bellum
Attulit in patriam, conjurat æque ſequuntur
Mille rates gentiſque ſimul 6 commune Pelaſgæ,
Nec dilata foret vindicta, niſi æquora ſævi
7 Invia feciſſent venti, Bœotaque tellus

8 Au-

1 In quo nomen ſine corpore erat inſcriptum. 2 Sacrificia fecerat. (*inferiæ* dicuntur ea ſacrificia, quæ *inferis* & mortuis fiunt) i. e. juſta ſolverat, primum extruendo cenotaphio, dein variis liquoribus rite in tumulum infundendis.

3 Paris defuit, i. e. non interfuit exequiis Æſaci fratris. Nam in Græcia ad rapiendam Helenam navigarat: quam Venus pollicita erat, cum judex electus ſuper trium Dearum pulchritudine, Junonis, Palladis, & Veneris, pro Venere ipſa ſententiam tulit. Orta enim inter illas Deas contentione de pulchritudine, Alexander, qui Paris fuit cognominatus, Priami filius, judex fuit conſtitutus: cui quidem cum Juno totius Aſiæ regnum, Pallas vero ipſum invictum in bellis fore: Venus autem Helenam, mulierum omnium pulcherrimam pollicеretur, pro Venere, ut Helena potiretur, judicavit. 4 Poſtea.

5 Decem enim annos duravit.

6 Populus totius Grcæiæ. Pelaſgia regio Græciæ; Poetæ vero Pelaſgos pro quibuſvis Græcis uſurpant. 7 Innavigabilia.

8 Aulide piſcoſa puppes 9 tenuiſſet ituras.
Hic patrio de more Jovi cum ſacra paraſſent,
Ut vetus accenſis 10 incanduit ignibus ara,
Serpere 11 cæruleum 12 Danai videre draconem
In 13 platanum, cœptis 14 quæ ſtabat proxima ſacris.
Nidus erat volucrum bis quattuor arbore ſumma,
Quas ſimul & matrem circum ſua 15 damna volantem
Corripuit ſerpens; avidaque recondidit alvo.
Obſtupuere omnes. At veri providus augur
16 Theſtorides, Vincemus, ait, gaudete Pelaſgi,
Troja cadet: ſed erit noſtri mora longa laboris,
17 Atque novem volucres in belli digerit annos.
18 Ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis: & ſervat ſerpentis imagine ſaxum.

8 Ex Aulide Agamemnon, placata Diana, Trojam cum claſſe profecturus ſolvit. Eſt vero Aulis Bœotiæ pars.
9 Retinuiſſet, remorata fuiſſet.
10 Calefacta fuit. 11 Nigrum.
12 Græci: a *Danao* rege.
13 Arborem late ſpargentem ramos, umbræ tantum gratia expetitam. 14 Quæ imminebat ſacrificiis cœptis. 15 Pullos, quos cum maximo ſuo damno devorari a dracone videbat. 16 Ille inclytus valle, Calchas, Theſtoris filius, Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος, Ὃς ᾔδει τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα. Homer. Iliad. α.
17 Atque Calchas diſtribuit novem volucres & aves in novem belli annos. 18 Draco.

II.

Diana cervam in locum Iphigeniæ mactandæ ſubjicit.

1 Permanet Aoniis 2 Nereus violentus in undis,
Bellaque 3 non transfert. Et ſunt, qui parcere Trojæ
Neptunum credant, 4 quia mœnia fecerat urbis;
At non Theſtorides: 5 neque enim neſcitve, tacetve.
Sanguine virgineo placandam 6 virginis iram
Eſſe Deæ. Poſtquam pietatem publica 7 cauſa,
8 Rexque patrem vicit; caſtumque datura cruorem
Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris,
Victa 9 Dea eſt: nubemque oculis objecit, & inter
Of-

1 Agamemnon ad bellum Trojanum proficiſcens, cum apud Aulidem reliquos Græciæ Principes exſpectaret, imprudens Dianæ cervam occidit. Quare Diana irata in tantam tempeſtatem mare excitavit, ut Græcorum claſſis inde ſolvere non poſſet. Cum autem etiam peſte laborarent, conſultus Calchas reſpondit, Dianæ iram Agamemnonio ſanguine eſſe placandam. Tandem igitur Agamemnonis quoque conſenſu adducta Iphigenia ad aras, ut immolaretur, a Diana dicitur fuiſſe ſacerdoti ſubrepta, ac illius loco cerva ſuppoſita. 2 Tempeſtas in mari Bœotiæ Græcorum claſſem remoratur. 3 E Græcia ad Trojam. 4 Nam una cum Apolline muros urbis Trojæ ædificavit Neptunus. 5 Et ſcit, & ait virginis ſanguine Dianam eſſe placandam. 6 Dianæ. 7 Utilitas.
8 Officium regis pietatem & animum patris devicit. 9 Diana placata eſt.

Officium turbamque ſacri, voceſque precantum,
Suppoſita fertur mutaſſe [10] Mycenida cerva.

10 Iphigeniam Mycenæam. *Mycenæ* urbs eſt Peloponneſi.

III.

Fama bellum Trojanum Orbi nuntiat. Famæ domus.

Ergo ubi, qua decuit, lenita eſt cæde Diana,
Et pariter [1] Phœbes, pariter maris ira receſſit:
Accipiunt ventos a [2] tergo mille carinæ,
Multaque perpeſſæ [3] Phrygia potiuntur arena.
[4] Orbe locus medio eſt inter terraſque, fretumque,
Cœleſteſque plagas, [5] triplicis confinia mundi,
Unde quod eſt [6] uſquam, quamvis [7] regionibus [8] abſit,
Inſpicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures:
Fama [9] tenet, ſummaque domum ſibi [10] legit [11] in arce,
[12] Innumeroſque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & [13] nullis incluſit limina portis,
Nocte, dieque patet, tota eſt ex ære ſonanti,
Tota fremit, voceſque refert, iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullaque ſilentia parte,
Nec tamen eſt clamor, ſed parvæ murmura vocis:
[14] Qualia de pelagi (ſi quis procul audiat) undis
Eſſe ſolent; qualemve ſonum, cum Jupiter atras
[15] Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenet: [16] veniunt leve vulgus, euntque;
Miſtaque cum veris paſſim [17] commenta vagantur
Millia rumorum; [18] confuſaque verba volutant.
E quibus hi [19] vacuas implent ſermonibus aures,
Hi narrata ferunt alio: [20] menſuraque ficti
Creſcit, & auditis aliquid novus adjicit autor.
[21] Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Lætitia eſt, [22] conſternatique Timores,
Seditioque recens, dubioque autore Suſurri.
[23] Ipſa quid in cœlo rerum, pelagoque geratur
Et tellure videt: totumque [24] inquirit in orbem.

1 Dianæ. 2 A puppi. 3 Littore Trojano. 4 Deſcribit Famæ ædes. 5 In tres partes diviſi, cœlum, mare, & terram. 6 Aliquo in loco. 7 Regionum multarum ſpatio. 8 Diſtet. 9 Habitat.

10 Elegit. 11 In arcis ſummitate. 12 Et innumerabiles & infinitos ingreſſus. 13 Januæ ædium Famæ ſemper patent, nec unquam clauduntur, cum nullæ inſint.

14 Qualia eſſe ſolent murmura ab undis pelagi venientia.

15 Crepare & ſtrepere fecit.

16 Syntheſis. 17 Ficta Sic Virg. 4. Æn. *Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri.* 18 Obſcura, quæ difficulter percipi poſſunt.

19 Otioſas. 20 Sic Virg. ibid. *Fama malum, quo non aliud velocius ullum, Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo.* 21 Famæ comites enumerat Poeta. 22 Ab effectu, quod conſternatos atque perturbatos homines reddant.

23 Fama omnia, quæcunque in mundo aguntur, videt. 24 De iis, quæ in toto orbe aguntur.

IV.

IV.

Belli Trojani prima prælia. Achilles & Cycnus congreditur.

[1] Fecerat hæc notum, [2] Graias cum milite forti
Adventare [2] rates: neque inexpectatus in armis
[3] Hoſtis adeſt, prohibentque aditus, littuſque tuentur
Troes, & Hectorea primus fataliter haſta
[4] Proteſilae [5] cadis, commiſſaque prælia magno
[6] Stant Danais, [7] forteſque animæ, nec [8] cognitus Hector:
Nec Phryges exiguo, quid [9] Achaica dextra poſſit,
Sanguine ſenſerunt; & jam Sigæa [10] rubebant
Littora, jam letho [11] proles Neptunia Cycnus
Mille viros [12] dederat, jam curru [13] inſtabat [14] Achilles,
Totaque [15] Peliacæ ſternebat cuſpidis ictu
Agmina, perque acies aut Cycnum, aut Hectora quærens;
Congreditur Cycno. Decimum dilatus in annum
Hector erat. Tum [16] colla jugo candentia preſſos
Exhortatus [16] equos, currum direxit in hoſtem,
Concutienſque ſuis vibrantia tela lacertis.
Quiſquis es, o juvenis, dixit, [17] Solamen habeto
Mortis, ab [18] Æmonio quod ſis jugulatus Achille.
Hactenus [19] Æacides. Vocem gravis haſta ſecuta eſt:
Sed quanquam certa nullus fuit error in haſta,
Nil tamen emiſſi profecit acumine ferri.
[20] Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu,
[21] Nate dea, (nam te fama prænovibus) inquit

22

1 Divulgaverat hæc fama.

2 Grecas naves. 3 Hoſtes adveniunt. 4 Apoſtrophe. Fuit hic *Proteſilaus* Iphicli filius, ac Laodamiæ, Acaſti filiæ maritus, qui Græcorum primus in littus Trojanum egredi auſus, ab Hectore fuit interfectus. Unde ait in Epiſt. Laom. *Sors quoque neſcio quem fato deſignat iniquo, Qui primus Danaum Troada tanget humum. Infelix, quæ prima virum lugebit ademptum: Dii faciant, ne tu ſtrenuus eſſe velis.* 5 Moreris, interficeris. 6 Conſtant magno pretio: quia fortiſſimum virum amiſerunt. 7 Strenui homines, ſc. *conſtant magno*. 8 Sc. *conſtat magno*. Q. d. Et Hector non cognitus, magno conſtat Græcis: ſi enim cognitus fuiſſet, facile illum vitaſſet Proteſilaus. 9 Græcorum vires valeant. 10 Sanguine.

11 Cycnus, Neptuni filius, quod dono patris nullo ferro poſſet vulnerari. Achillis impetum exſpectare auſus eſt, a quo ſæpius haſta fruſtra percuſſus, cum ferri acies corpore illius retunderetur, tandem correptus & ſtrangulatus eſt. Quem cum Achilles ſpoliare vellet, arma ſine corpore fuiſſe relicta animadvertit: nam pater Neptunus illum in avem Cygnum jam commutaverat. 12 Occiderat, interfecerat. 13 Urgebat Trojanos.

14 Pelei & Thetidis filius.

15 Haſta Achillis *Pelias haſta* dicta eſt, confecta ex arbore in monte Pelio cæſa. 16 Preſſa & onerata jugo colla albentia habentes. 17 Sarcaſmus. Annotavimus hunc locum ſupra ad verſ. *Magna feres tacitas* &c. Lib. V. Cap. VI.

18 Theſſalo. 19 Achilles Æaci nepos, ſc. locutus eſt. 20 Tanquam hebeti & obtuſo, non autem acuto, 21 O Achille, fili Theti-

[21] Ille, Quid a nobis vulnus miraris abeſſe?
(Mirabatur enim) non hæc, quam cernis, [23] equinis
Fulva jubis [24] caſſis, nec onus [25] cava parma ſiniſtræ
Auxilio mihi ſunt: [26] decor eſt quæſitus ab iſtis.
[27] Mars quoque ob hoc capere arma ſolet. Removebitur omne
Tegminis officium, tamen [28] indiſtrictus abibo.
Eſt aliquid, Non eſſe ſatum [29] Nereide, [30] ſed [31] qui
Nereaque, & natas & totum temperat æquor.

dis Deæ. 22 Cycnus, Neptuni filius. 23 Galearum criſtas inſignibant heroes jubis equinis, ut ex Homero & Virgilio diſcimus.
24 Galea. 25 Concavum ſcutum.
26 Ornamento mihi ſunt, non auxilio. 27 Propter decorem, ut ornatus videatur, non autem ut protegatur. 28 Ne leviter quidem vulneratus. 29 Thetide Nympha, Nerei filia. 30 Sc. *ex eo*.
31 Neptuni periphraſis.

V.

Cycnus ab Achille ſtrangulatus in volucrem cognominem vertitur.

Dixit: & hæſurum clypei curvamine telum
Miſit in Æaciden, quod & æs, & proxima rupit
[1] Terga novena boum, decimo tamen orbe [2] moratum eſt.
Excutit [3] hoc [4] heros, rurſuſque trementia forti
Tela manu [5] torſit: Rurſus ſine vulnere corpus
[6] Sincerumque fuit. Nec tertia cuſpis apertum,
[7] Et ſe præbentem valuit [8] diſtringere Cycnum.
Haud ſecus exarſit, quam [9] circo taurus aperto,
Cum ſua terribili petit irritamina cornu,
[10] Phœniceas veſtes, [11] eluſaque vulnera ſentit.
Num tamen exciderit ferrum conſiderat haſtæ.
Hærebat ligno: Manus eſt mea debilis [12] ergo?
Quaſque, ait, ante habuit vires, effudit in uno?
Nam certe valuit: vel cum [13] Lyrneſſia primum
Mœnia dejeci; vel cum [14] Tenedonque, ſuoque
[15] Æetioneas implevi ſanguine Thebas;
Vel cum purpureus populari [16] cæde [17] Caicus

Flu-

1 Novem terga & pelles. 2 Retentum, atque remoratum eſt decimo tergore. 3 Telum. 4 Achilles fortis. 5 Conjecit in Cycnum. 6 Integrum. 7 Et ſe haſtæ opponentem. 8 Vulnerare.
9 Spatioſo loco, muris ſepto, in quo equi, pugileſque exerceri, & ſpectacula populo dari ſolebant.
10 Purpureas ſtramento aut fœno refertas, & in hominum effigies aptatas, quibus objectis maxime agreſtes tauri in arena irritabantur ad pugnam. 11 Irrita & vana.
12 Affectui & indignationi ſervit hæc dictio. Indignatur enim Achilles, quod Cycnus acuta haſtæ cuſpide vulnerari non poſſit. 13 Lyrneſſus erat urbs Troadis, unde Briſeida rapuit Achilles. 14 Inſulam e regione littoris Trojani.
15 Regnavit Thebis Æetion Andromaches pater. 16 Occiſione populi ſui. 17 Fluvius Myſiæ, quam regionem Græci devaſtarunt, ne Trojanis ferre auxilium poſſet.

Fluxit, [18] opuſque meæ bis ſenſit [19] Telephus haſtæ.
Hic quoque tot cæſis, quorum per littus acervos
Et feci, & video, valuit mea dextra valetque.
Dixit; & [20] ante actis veluti male crederet, haſtam
Miſit in adverſum Lycia de plebe Menœten,
Loricamque ſimul, ſubjectaque pectora rupit.
Quo [21] plangente gravem moribundo pectore terram,
Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
Atque ait, Hæc manus eſt, hæc, qua modo vicimus, haſta:
Utar in hunc [22] iſdem; ſit in hoc precor exitus idem.
Sic fatur, Cycnumque petit: nec [23] fraxinus errat,
Inde humero ſonuit [24] non evitata ſiniſtro.
Inde velut muro [25] ſolidaque a caute, repulſa eſt:
Qua tamen ictus erat, [26] ſignatum ſanguine Cycnum.
Viderat, & fruſtra fuerat gaviſus Achilles:
Vulnus erat nullum, ſanguis fuit ille Menœtæ.
Tum vero præceps curru fremebundus ab alto
Deſilit, & nitido [27] ſecurum cominus hoſtem
Enſe petens, parmam gladio, galeamque cavari
Cernit, & in duro [28] lædi quoque corpore ferrum.
Haud tulit ulterius: gladioque adverſa reducto
[29] Ter quater ora viri capulo & cava tempora pulſat,
[30] Cedentemque ſequens inſtat, turbatque, ruitque,
Attonitoque negat requiem: Pavor occupat illum,
Ante oculoſque [31] natant tenebræ, retroque ferenti
Averſos paſſus, medio lapis obſtitit arvo:
[32] Quem ſuper impulſum reſupino corpore Cycnum
Vi multa vertit, terræque [33] affixit Achilles.
Tum clypeo, genibuſque premens præcordia duris,
Vincla [34] trahit galeæ, quæ preſſo ſubdita mento
[35] Elidunt fauces, & reſpiramen, iterque
Eripiunt animæ. [36] Victum ſpoliare parabat:
Arma relicta videt, corpus [37] Deus æquoris albam
[38] Contulit in volucrem, cujus modo nomen habebat.

18 Vulnus, & auxilium. Telephus rex Myſiæ tranſitu prohibiturus Græcos, ad Trojam proficiſcentes, ab Achille vulneratus eſt: vulnus ubi putreſcebat, oraculo conſulto, reſponſum tulit, quærendum eſſe remedium ab eadem haſta. Conciliatus ergo Achilli ærugine cuſpidis ſanatus eſt. De Telephi vulnere Ovid. alibi: *Telephus æterna conſumptus tabe periſſet, Si non quæ nocuit, dextra tuliſſet opem.* Et Propert. *Myſus & Hæmonia juvenis qua cuſpide vulnus Senſerat, hac ipſa cuſpide ſenſit opem.* 19 Herculis filius ex Auge Nympha, qui expoſitus, a cerva dicitur fuiſſe educatus, roboſtuſque effectus, Lyciis, vel, ut alii, Myſis imperavit. 20 Cædibus ante factis. 21 Percutiente.
22 Haſta, & manu; alii legunt *idem*, i. e. *ego idem*. 23 Haſta fraxinea. 24 A Cycno. 25 Solido lapide. 26 Infectum. 27 Cycnum nihil timentem, quia vulnerari non poterat. 28 Hebeſcere.
29 Sæpius. 30 Sc. *retro*.
31 Volitant: attonitus enim nihil proſpicere poterat. 32 Anaſtrophe eſt, pro *ſuper quem*.
33 Proſtravit. 34 Trahens ſtringit. 35 Comprimunt. 36 Cycnum. 37 Neptunus Deus maris, Cycni pater. 38 Convertit in cygnum.

V I.

Rogatur Neſtor, ut pugnam Lapitharum cum Centauris narret.

[1] Hic labor, hæc requiem multorum pugna dierum
Attulit: & poſitis pars utraque ſubſtitit armis.
Dumque vigil Phrygios ſervat cuſtodia muros,
Et vigil [2] Argolicas ſervat coſtodia [3] foſſas:
Feſta dies aderat, qua Cycni victor Achilles
Pallada mactatæ placabat ſanguine [4] vaccæ.
Cujus ut impoſuit [5] profecta calentibus aris,
Et Diis [6] acceptus penetravit in æthera [7] nidor:
[8] Sacra tulere ſuam, [9] pars eſt data cætera menſis.
Diſcubuere [10] toris proceres: & corpora toſta
Carne replent, vinoque levant curaſque, ſitimque.
Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
Longaque [11] multifori delectat tibia buxi:
Sed noctem ſermone trahunt: [12] virtuſque loquendi
Materia eſt. Pugnas referunt hoſtiſque ſuaſque,
Inque vices adita atque [13] exhauſta pericula ſæpe
Commemorare juvat: Quid enim loqueretur Achilles?
Aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
Proxima præcipue domito victoria Cycno
In ſermone fuit. Viſum mirabile cunctis,
Quod juvenis corpus nullo penetrabile telo,
[14] Invictumque a vulnere erat; ferrumque [15] terebat;
Hoc ipſe Æacides, hoc mirabantur [16] Achivi:
Cum ſic Neſtor ait, Veſtro fuit unicus ævo
Contemptor ferri, nulloque [17] forabilis ictu
Cycnus; at ipſe olim patientem vulnera mille
Corpore non læſo [18] Perrhæbum Cænea vidi,

Quiſ-

1 Deſcripturus Poeta duplicem Cœni mutationem, (nam ex fœmina in virum, & ex viro in avem eſt mutatus) ſacrificia conviviaque Græcorum Principum, prœliumque Lapitharum cum Centauris in Pirithoi nuptiis prænarrat. 2 Græcas. 3 Caſtrorum.

4 Palladi vaccam mactari vidimus ſupra Lib. IV. Cap. XII.

5 Profectas hoſtiarum carnes.

6 Gratus. 7 Odor proprie toſtarum carnium. Ita Homer. Iliad. α. Κνίσση δ' οὐρανὸν ἷκεν &c.

8 Sacrificia ſuam habuere portionem. 9 Homer. Iliad. α. Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα, &c.

10 In lectis ſtratis: veteres enim tribus lectis diſcumbebant.

11 Multa foramina habentis. Hæc autem oblectamenta otioſorum & delicatorum ſunt, non fortium atque bellicoſorum. 12 Fortitudo.

13 Expugnata, ac ſuperata.

14 Et inſuperabile atque expers vulneris erat. 15 Hebetabat, retundebat. 16 Græci. 17 Penetrabilis. 18 Cænis Elati Lapithæ filia fuit, cui Neptunus cum vim intuliſſet, optionem ei conceſſit, ut quicquid vellet peteret, ſe enim omnino conceſſurum. Puella in virum fortiſſimum tranſmutari, qui a nullo vulnerari poſſet, petiit. Id illi conceſſit Neptunus, Cænuſque vocatus, nulli Deorum neque ſacrificabat, neque ſupplicabat, ſed ſuæ tantum haſtæ, cui etiam

pe-

Quiſquis adeſt, narretque rogant: quos inter Achilles,
Dic age (nam cunctis eadem eſt [19] audire voluntas)
O [20] facunde ſenex, ævi prudentia noſtri.
Qua tibi militia, cujus certamine pugnæ
Cognitus, a quo ſit victus, ſi [21] victus ab ullo eſt.
Tum ſenior, [22] Quamvis obſtet mihi tarda vetuſtas,
[23] Multaque me fugiant primis ſpectata ſub annis:
Plura tamen memini; nec, quæ magis hæreat, ulla
Pectore res noſtro eſt, inter bellique [24] domuſque
Acta tot. Ac, ſi quem potuit ſpatioſa ſenectus
Spectatorem operum multorum reddere: Vixi
Annos bis centum, nunc [25] tertia vivitur ætas.
[26] Duxerat Hippodamen [27] audaci Ixione [28] natus:
[29] Nubigenaſque [30] feros, poſitis ex ordine menſis.
Arboribus tecto diſcumbere juſſerat antro.
[31] Æmonii proceres aderant; aderamus & ipſi:
Feſtaque [32] confuſa reſonabat regia turba.
Ecce! Canunt [33] Hymenæon, & [34] ignibus atria fumant;
[35] Cinctaque adeſt virgo matrum nuruumque caterva,
Præſignis faciem. [36] Felicem diximus illa
Conjuge Pirithoum, quod pene [37] feſellimus omen.
Nam tibi ſævorum ſæviſſime Centaurorum
Euryte, quam vino pectus, tam [38] virgine viſa
Ardet: & Ebrietas geminata libidine regnat.

peregrinos ad ſe venientes ſacrificare cogebat. Qua impietate iram Jovis in ſe concitavit. Nam in pugna a Centauris in nuptiis Pirithoi excitata, multos hoſtium cum interfeciſſet, neque ipſe cujuſquam ferro vulnerari poſſet, a Centauris tandem, conjectis arboribus, fuit oppreſſus, atque a Neptuno in avem mutatus. 19 Audiendi.

20 Neſtor, qui tria ſæcula vixiſſe dicitur, fuit Græcorum facundiſſimus. Homer. Iliad. α. Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

21 Bene dubitat Achilles, an ab ullo ſit victus Cæneus, cum invulnerabilis eſſet. 22 Quamvis memoriam meam ſenectus impediat, multorumque ſim oblitus, plura tamen recordor. 23 Et multorum ſim oblitus. 24 Et pacis.

25 Tertium ſæculum. Vide quæ modo diximus ſupra ad v. *O facunde ſenex* &c. Cap. VI.

26 Pirithous, Ixionis filius, Hippodamiam uxorem duxit, ad cujus nuptias Centauros, Lapithaſque invitavit. Sed Centauri, imprimiſque Eurytus, vino calens, vim novæ nuptæ afferre cum vellet, maximam excitavit pugnam: in qua cum multi utrimque cecidiſſent, Lapithæ tandem ſuperiores evaſerunt. 27 Ixion audax dicitur, quod Junonem de ſtupro appellare auſus fuerit. Jupiter vero, re cognita, objecit ei nubem Junoni ſimilem, ex qua Centauri nati eſſe feruntur, caput quidem humanum, pedes vero equinos habentes. Vide quæ de pœna Ixionis diximus ad Lib. IV. verſ. *Volvitur Ixion* &c. Cap. V. 28 Pirithous, Ixionis filius. 29 Vide verſum ſuperiorem. 30 Feroces. 31 Theſſali Principes. 32 Variorum populorum.

33 Carmen nuptiarum. Hymen nuptiarum præſes: de quo ſæpius ſupra. 34 Thure aris injecto: in nuptiis enim erant extructæ aræ, & ſacra fiebant. 35 Circumdata multitudine matronarum. 36 *Signata tabulæ, dictum feliciter.* Juvenal. 37 Falſum effecimus propter eam, quæ ſecuta eſt, rixam.
38 Hippodamia.

VII.

Initium crudelis pugnæ.

Protinus everſæ turbant convivia menſæ,
Raptaturque comis per vim nova nupta prehenſis.
[1] Eurytus Hippodamen, alii, quam quiſque [2] probabat;
Aut poterat, rapiunt: captæque erat urbis imago.
Fœmineo clamore [3] ſonat domus. Ocyus omnes
Surgimus: & primus, [4] Quæ te vecordia, Theſeus,
Euryte [5] pulſat, ait, qui me vivente [6] laceſſas
Pirithoum? violeſque [7] duos ignarus in uno?
Neve ea magnanimus fruſtra memoraverit heros,
[8] Summovet inſtantes, raptamque [9] furentibus aufert.
[10] Ille nihil contra; neque enim defendere verbis
Talia facta poteſt: ſed [11] vindicis ora protervis
Inſequitur manibus, generoſaque pectora pulſat.
Forte fuit juxta ſignis [12] extantibus aſper
[13] Antiquus crater, quem [14] vaſtum vaſtior ipſe
Subſtulit [15] Ægides, adverſaque miſit in ora.
Sanguinis ille [16] globos pariter, cerebrumque merumque
Vulnere & ore vomens, madida reſupinus arena.
[17] Calcitrat: ardeſcunt germani cæde [18] bimembres,
Certatimque omnes uno ore arma arma [19] loquuntur.
[20] Vina dabant animos: & prima pocula pugna
Miſſa volant, [21] fragileſque cadi, curvique lebetes,
Res epulis quondam, tum bello & cædibus aptæ.
Primus [22] Ophionides Amycus [23] penetralia donis
Haud timuit ſpoliare ſuis: & primus ab æde
[24] Lampadibus denſum rapuit funale coruſcis,
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere [25] ſacrifica molitur colla ſecuri,
[26] Illiſit fronti Lapithæ Celadontis, & oſſa
Non cognoſcendo confuſa reliquit [27] in ore.
Exiluere oculi, [28] disjectiſque oſſibus oris

Acta

1 Sc. *rapiebat*. 2 Laudabat. 3 Reſonat, ſtrepit. 4 Theſeu partes Pirithoi ſuſcipit, cui amicitia tanta conjunctus erat, ut inter paria amicorum primi numerarentur. 5 Vexat. 6 Ad iram provoces. 7 Erat enim Pirithous Theſei intime amicus, & quaſi alter idem. 8 Repellit. 9 Centauris. 10 Eurytus. 11 Theſei, qui novam nuptam a Centaurorum injuria liberat. 12 Eminentibus. 13 Vetus. 14 Maximum. 15 Theſeus Ægei filius. 16 Quid Ovidiaine novit ſanguinem conſtare ex globulis? Sed rideo. Tu tyro intellige hic prorumpentis cruoris vim. 17 Calcibus terram percutit. 18 Centauri, qui & hominis & equi membra habebant. 19 Clamant. 20 Alibi dicit: *Vina parant animos*. 21 Vaſa vinaria, quibus vinum conditur. 22 Ophionis filius. 23 Sacraria, vel interiores ædium partes. 24 Lucernis coruſcantibus & lucentibus. 25 Sacrificiis dicata. 26 Intorſit, cum impetu miſit. 27 In facie, quæ propter omnium confuſionem cognoſci non poterat. 28 Diviſis, diſſipatis.

Acta retro naris, medioque eſt fixa palato.
Hunc pede convulſo menſæ [29] Pellæus [30] acernæ
[31] Stravit humi Pelates, dejecto in pectora mento,
Cumque atro miſtos [32] ſpumantem ſanguine dentes,
Vulnere Tartareas geminato [33] miſit ad umbras.
Proximus ut ſteterat, ſpectans altaria vultu
Fumida terribili, Cur non, ait, utimur iſtis?
Cumque ſuis Gryneus [34] immanem ſuſtulit aram
Ignibus, & medium Lapitharum jecit in agmen,
Oppreſſitque duos, Brotean & Orion: Orio
Mater erat Mycale, quam deduxiſſe [35] canendo
Sæpe reluctantis conſtabat cornua Lunæ.
Non impune feres, teli modo copia detur,
Dixerat Exadius: teliqne habet inſtar, in alta
Quæ fuerant pinu, votivi [36] cornua cervi.
[37] Figitur hinc duplici Gryneus ſua lumina [38] ramo,
Eruiturque oculos: quorum pars cornibus hæret.
Pars fluit in barbam, concretaque ſanguine pendet.

29 Pella urbs eſt Macedoniæ. 30 Ex acere confectæ. 31 Proſtravit. 32 Expuentem, cum ſpuma ejicientem. 33 Interfecit. Sic & alibi: *Mittere me Stygias ſi jam voluiſſet ad undas Cæſar, in hoc veſtra non eguiſſet* ope. 34 Maximam. 35 Incantandos ergo Mycale fuit Theſſala venefica. 36 Arripit Exadius cornua cervi. Dianæ devorare pinu, in qua fixa erant. 37 Lumina figuntur, i. oculi eruuntur. 38 Ramoſis cornibus cervi.

V I I I.

Crudeſcit ferale certamen.

Ecce! Rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
[1] Primitium torrem, dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti ſeges arida, flamma
Arſerunt crines, & vulnere ſanguis inuſtus
Terribilem ſtridore ſonum [2] dedit: ut dare ferrum
Igne [3] rubens plerumque ſolet, quod forcipe curva
Cum faber [4] eduxit, [5] lacubus demittit; at illud
Stridet, & in tepida ſubmerſum [6] ſibilat unda.
Saucius hirſutis avidum de crinibus ignem
Excutit, inque humeros limen tellure revulſum
Tollit, [7] onus plauſtri; quod ne [8] permittat in hoſtem,
[9] Ipſa facit gravitas; ſocium quoque [10] ſaxea moles
Oppreſſit ſpatio ſtantem propiore Cometen.
[11] Gaudia nec retinet Rhœtus: Sic comprecor, inquit,
Cætera ſit fortis caſtrorum turba tuorum,

12

1 Precipua magnitudinis. 2 Edidit, emiſit. 3 Candens. 4 Extraxit ex igne. 5 In lacus. 6 Sibilare videtur. 7 Magnitudinem ſaxi oſtendit. 8 Immittat, jaciat. 9 Ipſum pondus. 10 Saxi, magnitudo. 11 Rhœtus præ ſe fert lætitiam de Cometæ morte con-

[12] Semicrematoque novat repetitum ſtipite vulnus
[13] Terque quaterque: gravi juncturas [14] verticis ictu
Rupit, & in liquido [15] ſederunt oſſa cerebro.
Victor ad Evagrum, Coritumque, Dryantaque tranſit:
E quibus ut prima [16] tectus [17] lanugine malas
Procubuit Coritus, Puero quæ gloria [18] fuſo
Parta tibi eſt? Evagrus ait. Nec dicere Rhœtus
Plura finit: rutilaſque ferox in aperta loquentis
[19] Condidit ora viri, perque os in pectora flammas.
Te quoque ſæve Drya, circum caput igne rotato,
Inſequitur: [20] ſed non in te quoque conſtitit idem
Exitus, Aſſidue ſucceſſu cædis ovantem,
Qua juncta eſt humero cervix, [21] ſude figis obuſta.
Ingemuit, duroque ſudem vix oſſe revellit
Rhœtus: & ipſe ſuo madefactus ſanguine fugit.
Fugit & Orneus, Lycidaſque, & ſaucius [22] armo
Dexteriore Medon, & cum Piſenore Caumas,
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros accepto tum vulnere tardius ibat,
Et Pholus, & Meneleus, & Abas prædator aprorum,
Quique [23] ſuis fruſtra bellum diſſuaſerat augur
Aſtylos: ille etiam metuenti vulnera Neſſo,
Ne fuge, ad [24] Herculeos, inquit, ſervaberis arcus.

conceptam. 12 Semicremato. 13 Sæpius. Numerus finitus pro infinito. 14 Capitis. Pars pro toto. 15 Depreſſa fuerunt, deſcenderunt in cerebrum. 16 Tecta & coopertas habens maxillas. 17 Barba. 18 Strato, interfecto. 19 Conjecit. 20 Nam Dryas Centauros, ipſumque imprimis Rhœtum in fugam convertit. 21 Præuſto palo. 22 Humero. 23 Centauris. 24 Nam Neſſus, cum Dejaniræ, Herculis uxori, vim afferre vellet, ab Hercule ipſo ſagitta, Hydræ veneno tincta, tranſfixus eſt.

IX.

Pergit Neſtor eamdem pugnam narrare.

At non Eurynomos, Lycidas, & Aræus, & Imbreus
Effugere necem, quos omnes dextra Dryantis
1 Perculit adverſos. Adverſum tu quoque, quamvis
Terga fugæ dederas, vulnus, Cænee, tuliſti:
Nam grave, [2] reſpiciens, inter duo lumina ferrum,
Qua naris fronti [3] committitur, accipis, [4] imæ.
In tanto fremitu cunctis ſine fine jacebat
5 Sopitus venis, & inexperrectus [6] Aphypnas,
Languentique manu 7 carcheſia miſta tenebat,
Fuſus in [8] Oſſææ villoſis pellibus urſæ.

Quem

1 Percuſſit. 2 Fugiens igitur accepit vulnus. 3 Conjungitur. 4 Infimæ frontis parti. 5 Ebrius dormiebat, nec expergiſci poterat. 6 Alii legunt. *Aphidas*. Quis vero neget Poetam Græca voce ad ſomniculoſum hominem alluſiſſe. 7 Vas viliarium. 8 In Oſſa monte natæ, aut egeſtæ.

Quem procul ut vidit fruſtra nulla arma moventem.
Inſerit [9] amento digitos, miſcendaque, dixit,
[10] Cum Styge vina bibes, Phorbas. Nec plura locutus,
In juvenem torſit jaculum: ferrataque collo
[11] Fraxinus, ut caſu jacuit reſupinus, adacta eſt.
[12] Mors caruit ſenſu: plenoque e gutture fluxit,
Inque [13] toros, inque ipſa niger carcheſia ſanguis.
Vidi ego Petræum conantem evellere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit
Et quatit huc, illuc, [14] labefactaque robora pulſat,
Lancea Pirithoi [15] coſtis immiſſa Petræi
Pectora cum duro [16] luctantia robore fixit.
Pirithoi cecidiſſe Lycum [17] virtute ferebant;
Pirithoi virtute Chromin: ſed uterque minorem
Victori [18] titulum, quam [19] Dictys, Helopſque dederunt.
Fixus Helops jaculo eſt, [20] quod tempora pervia fecit,
Et miſſum a dextra lævam penetravit ad aurem:
Dictys ab [21] ancipiti delapſus acumine montis,
Dum fugit inſtantem trepidans [22] Ixione natum,
Decidit in præceps, & pondere corporis ornum
Ingentem fregit, [23] ſuaque induit ilia fractæ.
Ultor adeſt Phareus, ſaxumque e monte revulſum
Mittere conatur: [24] mittentem ſtipite querno
[25] Occupat [26] Ægides, cubitique ingentia fregit
Oſſa, nec ulterius dare corpus [27] inutile letho
Aut [28] vacat, aut curat, tergoque Bianoris alti
Inſilit, haud ſolito quenquam portare niſi [29] ipſum,
Oppoſuitque genus coſtis; prenſamque ſiniſtra
Cæſariem retinens, vultum, minitantiaque ora
[30] Robore nodoſo, præduraque tempora fregit.
Robore Nedymnum, jaculatoremque Lyceſpen
Sternit, & [31] immiſſa protectum pectora barba
Hippaſon, & ſummus [32] extantem Rhiphea ſylvis,
Thereaque Æmoniis qui prenſos montibus urſos
Ferre domum vivos indignanteſque ſolebat,

9 Loro, quo jaculatores utuntur, ut longius haſtas emittant. 10 Cum aqua Stygis paludis. 11 Haſta ex fraxino præfixa ferro. 12 Sopitus enim ac ebrius erat. 13 Lectum & urſæ pellem, aut etiam in pulpas pectoris, ſive armos: ut de anteriore parte Centauri intelligatur. Sed primus ſenſus potior videtur. 14 Labefactam quercum. 15 Per coſtas. 16 Retinentia. 17 Fortitudine. 18 Gloriam. 19 Centauri nomen.
20 Quod per media tempora penetravit. 21 Præcipiti, & alto montis vertice. 22 Pirithoum.
23 Suiſque ilibus cooperuit fractam ornum. 24 Mittere volentem. 25 Ante aggreditur.
26 Theſeus. 27 Propter brachium fractum. 28 Otium habet.
29 Se ipſum. 30 Clava nodis plena, vel e robore nodoſo.
31 Longa. 32 Eminentem.

X,

X.

Alii eventus ejuſdem prælii.

Haud tulit utentem pugnæ ſucceſſibus [1] ultra
Theſea Demoleon, ſolidoque revellere [2] dumo
Annoſam pinum magno [3] molimine tentat:
Quod quia non potuit, præfractam miſit in hoſtem.
Sed procul a telo Theſeus veniente [4] receſſit
Palladis admonitu ([5] credi ſic ipſe volebat)
Non tamen arbor iners cecidit: nam Crantoris alti
[6] Abſcidit jugulo pectuſque, humerumque ſiniſtrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
Quem Dolopum rector bello ſuperatus Amyntor
Æacidæ dederat [7] pacis pignuſque fidemque.
Hunc procul ut fœdo [8] disjectum vulnere Peleus
Vidit, At inferias, juvenum gratiſſime Crantor,
Accipe, ait: validoque in Demoleonta lacerto
Fraxineam miſit [9] mentis quoque [10] viribus haſtam;
Quæ [11] laterum cratem perrupit, & oſſibus hærens
Intremuit. Trahit ille manu ſine cuſpide lignum,
Id quod vix ſequitur: cuſpis pulmone retenta eſt.
Ipſe dolor vires animo dabat: [12] æger in hoſtem
[13] Erigitur, pedibuſque [14] virum conculcat equinis.
Excipit ille ictus galea clypeoque ſonantes,
Defenſatque humeros, prætentaque ſuſtinet arma,
Perque armos uno [15] duo pectora perforat ictu:
Ante tamen letho dederat Phlegræon, & Hylen
Eminus; Iphinoum [16] collato Marte Daninque.
Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, ſævique vicem præſtantia teli
[17] Cornua dura boum multo rubefacta cruore.
Huic ego (nam vires animus dabat) Aſpice, dixi,
[18] Quantum concedant noſtro tua cornua ferro,
Et jaculum [19] torſi: quod cum vitare nequiret,
Oppoſuit dextram paſſuræ vulnera fronti.
Affixa eſt cum fronte manus; fit clamor: at illum
[20] Hærentem Peleus, & acerbo vulnere victum
(Stabat enim propior) mediam ferit enſe ſub alvum.
Proſiluit, [21] terraque ferox ſua [22] viſcera traxit,

Tra-

1 Ulterius. 2 Dumeto. Sic Lib. 3. *Motos in arundine ventos*, i. in arundineto. 3 Conatu. 4 Refugit. 5 Sc. a Pallade admonitum fuiſſe Theſeus credi volebat 6 Avellit. 7 Significat Crantorem Peleo obſidem ab Amyntore fuiſſe datum. 8 Diſſipatum. 9 Indignatione. 10 Quas n. ira dabat. 11 Coſtas, quæ ita compoſitæ ſunt, ut cratem efficere videantur. 12 Indignatus & vulneratus. 13 Concitatur. 14 Peleum. 15 Et equi & hominis: erat enim Demoleon Centaurus. 16 Cominus & enſe percutiens. 17 Quibus inſtar teli pugnabat. 18 Quanto ſint inferiora noſtro enſe. 19 Cum impetu jeci. 20 Attonitum. 21 Per terram. 22 Inteſtina.

Tractaque calcavit, calcataque rupit, & illis
Crura quoque impediit, & inani concidit alvo.
Nec te pugnantem tua, Cyllare, [23] forma [24] redemit.
Si modo naturæ formam concedimus illi:
Barba erat incipiens, barbæ color [25] aureus, aureaque
Ex humeris medios coma dependebat in armos,
Gratus in ore, vigor, cervix, humerique, manusque,
Pectoraque [26] artificum [27] laudatis proxima ſignis;
[28] Autor in incerto eſt: jaculum de parte ſiniſtra
Venit, & inferius, qua collo pectora ſubſunt,
Cyllare, te fixit: parvo cor vulnere læſum
Corpore cum toto poſt tela educta [29] refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus,
Impoſitaque manu vulnus fovet, oraque ad ora
Admovet, atque animæ fugienti obſiſtere tentat.
Ut videt extinctum; dictis, quæ clamor ad aures
[30] Arcuit ire meas, telo [31] quod inhæſerat illi
[32] Incubuit, morienſque ſuum complexa maritum eſt.

23 Pulchritudo. 24 Servavit, liberavit a cæde.
25 Fulvus.
26 Siquidem formæ laus in Centauream cadat naturam Centauri enim, cum ſint ex parte equi, & parte homines, non videntur eſſe poſſe formoſi.
27 Statuis non vulgaribus, ſed approbatis ſimillima.
28 Ignoratur quis jaculum miſerit. 29 Frigidum factum & extinctum eſt. 30 Prohibuit, vetuit. 31 Quod in Cyllaro fuerat infixum. 32 Incumbens telo ſe transfixit.

X I.

Neſtor ſtrenue rem gerit contra Centauro.

[1] Ante oculos ſtat & ille meos, qui [2] ſæva leonum
[3] Vinxerat inter ſe conexis vellera nodis
Phæocomes, hominemque ſimul protectus, equumque
[4] Codice qui miſſo, quem vix [5] juga bina [6] moverent
Juncta, [7] Phonolenidon ſummo de vertice fregit.
Fracta [8] volubilitas capitis latiſſima, perque os
Perque cavas nares, oculoſque, aureſque cerebrum
Molle fluit; veluti concretum [9] vimine querno
Lac ſolet; utve liquor rari ſub pondere cribri
[10] Manat, & exprimitur per denſa foramina ſuccus
Aſt ego, dum parat hic armis [11] nudare jacentem,
(Sit tuus hoc [12] genitor) gladium ſpoliantis in ima
Ilia demiſi: Chthonius quoque, Teleboaſque

En-

1 Senſus eſt. Phæcomes, qui ſæva vellera leonum vinxerat nodis inter ſe connexis, etiam nunc videtur mihi ante oculos ſtare.
2 Pelles ſævorum leonum.
3 Colligaverat. 4 Trunco, vel ſtipite arboris. 5 Sc. equorum.
6 Nedum protraheret. 7 Phonoleni filium. 8 Rotunditas, i. e. caput rotundum. 9 Per foramina fiſcellæ e viminibus quernis, vel cribri. 10 Fluit. 11 Spoliare.
12 Deleus. Nam Achillem alloquitur Neſtor.

Enſe jacent noſtro; [13] ramum prior ille bifurcum
Geſſerat, hic jaculum: jaculo mihi vulnera fecit;
[14] Signa vides, apparet adhuc vetus inde cicatrix.
[15] Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti;
Tunc poteram magni, ſi non ſuperare, morari
Hectoris arma meis: illo ſed tempore [16] nullus,
Aut puer Hector erat; nunc me mea deficit ætas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyreti,
Ampyea quid referam qui [17] quadrupedantis Oicli
Fixit in [18] adverſo [19] cornum ſine cuſpide vultu?
Vecte [20] Pelethronius Macareus in pectus adacto
Stravit Erigdupum: memini & venabula condi
Inguine Neſſei manibus conjecta Cymeli.
Nec tu credideris tantum cecinifſe futura
Ampyciden Mopſum. Mopſo jaculante biformis
Occubuit, fruſtraque loqui tentavit Odites,
Ad mentum lingua, mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci Cæneus dederat, Stiphelumque, Bromumque
Antimachumque, Helimumque, ſecuriferumque Pyracmon:
Vulnera non memini; numerum, nomenque notavi.
Provolat [21] Æmathii ſpoliis armatus Aleſi,
Quem [22] dederat letho, membris & corpore Latreus
Maximus: huic ætas inter juvenemque, ſenemque,
Vis juvenilis erat, [23] variabant tempora cani.
Qui clypeo; gladioque Macedoniaque [24] ſariſſa
Conſpicuus, faciemque obverſus in agmen utrumque
Armaque concuſſit, certumque equitavit in orbem,
Verbaque tot fundit vacuas animoſus in auras:
Et te, Cæni, feram? nam ſtamen pollice torque,
Bella relinque viris. Jactanti talia Cæneus
Extentum curſu miſſa latus [25] eruit haſta,
Qua vir equo [26] commiſſus erat. Furit ille dolore,
Nudaque [27] Phyllei juvenis ferit ora ſariſſa:
Non ſecus hæc reſilit, quam tecti a culmine grando;
Aut ſi quis parvo feriat cava tympana ſaxo.
[28] Comminus aggreditur; laterique recondere [29] duro
[30] Luctatur gladium: gladio loca pervia non ſunt.
Haud tamen effugies: medio jugulaberis enſe,
Quandoquidem [31] mucro eſt hebes, inquit; & in latus enſem
[32] Obliquat, longaque amplectitur ilia dextra.

Pla-

13 Stipitem duas in partes diviſum. 14 Cicatricem vulneris accepti indicat Neſtor. 15 Eleganter ſenis mores exprimuntur. Solent enim ſenes ſe laudare.
16 Non Nomen pro adverbio.
17 Quatuor pedibus currentis: Centaurus enim erat. 18 In oppoſito ore. 19 Haſtam e corno abſque ferro. 20 A Peletrono Theſſaliæ monte. 21 Theſſali.
22 Interfecerat. 23 Alii enim ex capillis erant albi, alii nigri.
24 Haſta Macedonia, vocatur *Sariſſa*. 25 Aperuit. 26 Conjunctus. 27 Cænei, Theſſali *Phyllos* eſt oppidum Theſſaliæ.
28 Enſe invadit Cæneum: quod, niſi propius accederet, facere non poterat. 29 Impenetrabili.
30 Conatur. 31 Cuſpis eſt obtuſa. 32 Obliquo ictu mittit.

Plaga facit [33] gemitus, ut [34] corpore marmoris icto,
Fractaque diſſiluit percuſſo lamina collo.

[33] Strepitus. [34] Tanquam marmore percuſſo. Erat enim Cæneus invulnerabilis.

XII.

Cæneus congeſta mole arborum opprimitur a Centauris, & in avem novam mutatur.

Ut ſatis illæſos miranti [1] præbuit artus,
Nunc age, ait Cæneus, Noſtro tua corpora ferro
Tentemus: copuloque tenus demiſit in armos
Enſem [2] fatiferum, [3] cæcamque in viſcera movit
Verſavitque manum, [4] vulnuſque in vulnere fecit.
Ecce! ruunt vaſto trepidi clamore bimembres,
Telaque in hunc omnes unum mittuntque, feruntque:
Tela retuſa cadunt; manet imperfoſſus ab omni
[5] Inque cruentatus Cæneus Elateius ictu.
Fecerat attonitos [6] nova res. Heu dedecus ingens!
Monychus exclamat, Populus ſuperamur ab uno,
Vixque viro; quanquam ille [7] vir eſt: nos [8] ſegnibus actis
[9] Quod fuit ille, ſumus. Quid membra immania proſunt?
Quid geminæ vires? & quid fortiſſima rerum
In nobis duplex natura [10] animalia junxit?
Nec nos [11] matre dea, nec nos Ixione natos
Eſſe reor; qui [12] tantus erat, Junonis altæ
[13] Spem caperet: nos [14] ſemimari ſuperamur ab hoſte.
Saxa, trabeſque ſuper, totoſque involvite montes,
Vivacemque animam [15] miſſis [16] elidite ſylvis:
Sylva premat fauces; & erit pro vulnere pondus.
Dixit: & [17] inſanis dejectam viribus Auſtri
Forte [18] trabem nactus, [19] validum conjecit in hoſtem.
[20] Exemplumque fuit: parvoque in tempore nudus

Ar-

1 Exhibuit. 2 Mortiferum. 3 Occultam, coopertam. 4 Nam cum jam vulnus feciſſet, manum verſando alia vulnera faciebat. 5 Tmeſis. Dicitur enim pro *Incruentatus*. 6 Novum miraculum. 7 Validus atque robuſtus. Correctio ſuperioris dicti. 8 Ignavis factis. 9 Fœminæ. Nam Cæneus antea fœmina fuerat. 10 Hominem & equum. 11 Junone. Nube potius, Ixioni pro Junone ſuppoſita. 12 Tam magnanimus. 13 Sc. *potiundæ*. Hujus rei meminit Tibullus lib. 1. *Illic Junonem tentare Ixionis auſi Verſantur celeri noxia membra rota.* 14 Semiviro. 15 Injectis ſylvarum arboribus. 16 Opprimite, exprimite. 17 Maximis, furibundis. Sunt qui *inſani* legunt. 18 Arborem. 19 Potentem, ut qui ferro vulnerari non poterat. 20 *Exemplum* proprie eſt res, quæ nobis imitanda vel fugienda proponitur. Ille autem, in quo eſt aliquid imitandum, vel fugiendum, dicitur *exemplar*, i. a quo ſumitur: unde illud contentum eſt, hoc vero continens. Fuit ergo Monychus *exemplum* aliis Centauris, ut in Cæneum arbores conjicerent. Aliquando ſumitur pro gravi pœna, quæ poteſt cæteris documento eſſe, ne peccent. Ter. *Uterque in te exempla edent.* E-

nem-

Arboris Othrys erat, [21] nec habebat Pelion umbras.
[22] Obrutus immani cumulo ſub pondere Cæneus
[23] Æſtuat arboreo, conjectaque robora duris
Fert humeris: ſed enim poſtquam ſuper ora, caputque
Crevit onus, [24] nec habet quas ducat ſpiritus auras,
[25] Deficit interdum; modo ſe [26] ſuper aera fruſtra
[27] Tollere conatur, jactaſque [28] evolvere ſylvas,
Interdumque movet, veluti quam cernimus ([29] ecce!)
Ardua ſi terræ quatiatur motibus Ide.
[30] Exitus in dubio eſt: alii ſub inania corpus
Tartara detruſum [31] ſylvarum mole ferebant.
[32] Abnuit [33] Ampycides, medioque ex aggero [34] fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire ſub auras,
Quæ mihi tunc primum, tunc eſt conſpecta ſupremum.
Hanc ubi [35] luſtrantem leni ſua caſtra volatu
Mopſus, & ingenti circum clamore ſonantem
Aſpexit, pariterque animo eſt oculiſque ſecutus,
O ſalve, dixit, Lapitheæ gloria gentis,
Maxime vir quondam, ſed avis nunc [36] unica Cæneu.
[37] Credita res autore ſuo eſt. Dolor addidit iram.
Oppreſſumque [38] ægre tulimus tot ab hoſtibus unum:
Nec prius [39] abſtitimus ferro [40] exercere dolorem,
Quam data pars letho, partem fuga, noxque removit.

templum etiam dicitur, quod in oratione adhibetur rei aut probande, aut ordinandæ gratia.
21 Sicuti mons Othrys, ita & Pelion, Theſſaliæ mons, arboribus quoque ſpoliatus erat.
22 Oppreſſus maxima lignorum congerie. 23 Angitur; anhelat.
24 Nec reſpirare poteſt. 25 Deficere, i. mori videtur. 26 Ad.
27 Erigere. 28 Excutere.
29 Hoc adverbio ſignificat ſe digito oſtendere Idam Phrygiæ montem. 30 Mors Cænei in dubio eſt. Nam alii mortuum eſſe contendunt, alii in aquilam mutatum.
31 Arborum pondere. 32 Negat. 33 Mopſus. Supra v. *Ampyciden Mopſum* &c. Cap. XI.
34 In aquilam Cæneum fuiſſe mutatum innuit Poeta. 35 Circumvolantem. 36 Sola, ſingularis.
37 Creditus eſt Cæneus in aquilam fuiſſe mutatus, Mopſo autore.
38 Indignati ſumus. 39 Deſtitimus. 40 Sævire in Centauros ob dolorem de Cænei morte conceptum.

XIII.

Periclymenus in aquilam converſus, configitur ab Hercule.

Hæc inter Lapithas, & ſemihomines Centauros
Prælia, [1] Tlepolemus, [2] Pylio referente, dolorem
[3] Præteriti Alcidæ tacito [4] non pertulit ore,
Atque ait: [5] Herculeæ mirum eſt [6] oblivia laudis
Acta tibi, ſenior. Certe mihi ſæpe referre

V.

1 Herculis filius. 2 Neſtore ita dicto, a Pylo, oppido Meſſeniæ, in quo natus eſt. Λιγὺς Πυλίων ἀγορητής. Homer. Iliad, α.
3 Prætermiſſi Herculis, patris ſui. 4 Non eſt paſſus.
5 Herculis. 6 Oblivionem eſſe factam.

[7] Nubigenas [8] domitos a ſe pater ipſe ſolebat.
[9] Triſtis ad hæc Pylius: Quid me meminiſſe malorum
Cogis? & obductos annis reſcindere luctus?
Inque tuum genitorem odium, [10] offenſaſque fateri?
Ille quidem [11] majora fide quoque geſſit, & orbem
Implevit meritis, quod mallem poſſe negare:
[12] Sed neque [13] Deiphobum, nec [14] Polydamanta, nec ipſum
Hectora laudamus: Quis enim laudaverit hoſtem?
Ille tuus genitor [15] Meſſenia mœnia quondam
Stravit, & immeritas urbes [16] Elinque, [17] Pylumque
Diruit, inque meos ferrum, flammaſque penates.
Impulit: utque alios taceam, quos ille peremit,
[18] Bis ſex Neleidæ fuimus, conſpecta juventus;
Bis ſex Herculeis ceciderunt, [19] me minus uno,
Viribus. Atque alios vinci potuiſſe ferendum eſt.
Mira [20] Periclymeni mors eſt; cui poſſe figuras
Sumere quas vellet, rurſuſque [21] reponere ſumptas
Neptunus dederat: Nelei ſanguinis autor.
[22] Hic, ubi nequicquam eſt formas variatus in omnes
Vertitur in faciem volucris, [23] quæ fulmina curvis
Ferre ſolet pedibus, divum gratiſſima [24] regi.
Viribus uſus avis, pennis, roſtroque redunco,
[25] Hamatiſque [26] viri laniaverat unguibus ora:
Tendit in hanc nimium certos [28] Tirynthius arcus,
Atque inter nubes ſublimia membra ferentem,
Pendentemque, ferit, lateri qua jungitur ala.
Nec grave vulnus erat: ſed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motumque negant, vireſque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: [28] &, quæ levis hæſerat alæ,
Corporis affixi preſſa eſt gravitate ſagitta.
Perque latus ſummum [29] jugulo eſt [30] exacta ſiniſtro.
Num videor debere tui præconia rebus
[31] Herculis, o Rhodiæ [32] ductor pulcherrime claſſis?

Ne

7 Centauros nube genitos. 8 Devictos. 6 Neſtor. mœſtus: quod & ſe a Tlepolemo notari videret, & ea commemorare cogeretur, quæ ſibi luctus cauſa fuerant. 10 Injurias quibus me affecit. 11 Majora, quam credi debeat. 12 Hoſtes non eſſe laudandos colligit Neſtor. 13 Priami filium. 14 *Polydamas* unus e Principibus Trojanis fuit fortiſſimus: ſic vocatus, quod *multos domaret*.

15 *Meſſene* eſt Siciliæ urbs & Arcadiæ. 16 *Elis* urbs eſt Arcadiæ juxta Olympiam. 27 Meſſeniæ urbem. Supra v. *Prælia, Tlepolemus* &c. Cap. XIII. 18 Duodecim Nelei filii. *Neleus* autem Neptuni fuit filius, qui a fratre Pelia domo pulſus, Pylon, urbem in Meſſenia, condidit. 19 Me excepto. 20 Fratris mei. 22 Deponere. 22 Periclymenus. 23 Periphraſis eſt aquilæ.

24 Jovi.

25 In modum hami recurvis.

26 Herculis. 27 Hercules, a *Tyrinthe*, Peloponneſi urbe, ſic appellatos. 28 Et levis ſagitta, quæ hæſerat, & affixa erat alæ, preſſa & impulſa gravitate corporis illi affixi. 29 Per ſiniſtrum jugulum. 30 Expulſa. 31 Sc. *patris*. 32 O Tlepoleme inclyte dux claſſis quam ex inſula Rhodo adverſus Trojanos vexiſti.

O

Ne tamen ulterius, quam fortia facta ſilendo,
Ulciſcar fratres, [33] Solida eſt mihi gratia tecum.

33 Firma amicitia.

XIV.

Neptunus Apollinem incitat ad perdendum Achillem.

Hæc poſtquam [1] dulci [2] Neleius edidit ore,
A [3] ſermone ſenis repetito munere Bacchi
Surrexere toris: nox eſt data cætera ſomno.
At [4] deus, æquoreas qui cuſpide temperat undas,
In volucrem corpus nati [5] Cycneida verſum
Mente dolet patria: ſævumque peroſus Achillem
Exercet [6] memores [7] plus quam civiliter iras.
Jamque fere [8] tracto duo per quinquennia bello,
Talibus [9] intonſum compellat [10] Sminthea dictis:
O [11] mihi de fratris longe cariſſime [12] natis,
[13] Irrita qui mecum poſuiſti mœnia Trojæ,
Ecquid, ubi has jamjam caſuras aſpicis arces:
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia cæſa doles? ecquid (ne perſequar omnes)
Hectoris umbra [14] ſubit circum ſua Pergama [15] tracti?
Cum tamen ille ferox, belloque cruentior ipſo
Vivit adhuc, [16] operis noſtri [17] populator Achilles.
[18] Det mihi ſe: Faxo, [19] triplici quid cuſpide poſſim,
Sentiat. At quoniam concurrere comminus hoſti
Non datur, occulta, [20] nec opinum, perde ſagitta.

1 Suavi ſermone. Vide quæ diximus ſupra ad v. *O facunde ſenex* &c. Cap. VI. 2 Neſtor Nelei filius. 3 Poſt ſermonem Neſtoris.

4 Neptunus. 5 Reſpice Fab. 3. hujus Libri. 6 Quas in memoria habebat. Ut illud Virgil. *Memorem Junonis ob iram*. 7 Hoſtiliter. 8 Protracto, producto.

9 Comatum, crinitum. 10 Apollinem, ita dictum (omiſſis aliis conjecturis) quia, cum mures Chyſen urbem Myliæ infeſtarent, Apollo, civium precibus exauditis, animalia iſta infeſta ſagittis interfecit: cujus illi memores beneficii, templum & ſimulacrum Apollini Smintheo poſuerunt, quod ejus linguæ dialecto muros σμίνθοι appellentur. Vide Homer. Iliad. 1. v. 39. 11 Hac oratione Neptunus Apollinem hortatur, ut Achillem, Cycni interfectorem, ſagitta interficiat. 12 De filiis fratris mei Jovis. 13 Peritura. Sequenti verſu, *arces caſuras* inquit. 14 In mentem cum quadam miſeratione venit. 15 Sc. ab Achille. 16 Neptunus & Apollo in condenda Troja Laomedonti opem tulerunt. Vide Lib. XI. Cap. VII. 17 Deſtructor. 18 Committat ſe mihi & mari. 19 Tridente. 20 Non opinantem.

XV.

Achilles a Paride, Apollinis ductu perimitur. Illius elogium. Pro ejuſdem armis orta Ulyſſem inter & Ajacem contentio.

Annuit, atque animo pariter patruique, ſuoque
Delius [1] indulgens, nebula velatus, in agmen
Pervenit [2] Iliacum, mediaque in cæde virorum
Rara per ignotos ſpargentem cernit Achivos
Tela Parin, faſſuſque deum, Quid ſpicula perdis
[3] Sanguine plebis? ait: Si qua eſt tibi cura tuorum,
Vertere in [4] Æaciden, cæſoſque ulciſcere fratres.
Dixit: & oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora [5] Peliden, arcumque obvertit in illum,
[6] Certaque lethifera direxit ſpicula dextra.
Quo Priamus gaudere ſenex [7] poſt Hectora poſſet,
Hoc fuit. [8] Ille igitur tantorum victor, Achille,
Victus es a timido [9] Graiæ [10] raptore maritæ:
At ſi [11] fœmineo fuerat tibi Marte cadendum,
[12] Thermodontiaca malles cecidiſſe bipenni.
Jam timor ille Phrygum: decus & tutela Pelaſgi
Nominis Æacides, caput inſuperabile bello
Arſerat: armarat [13] deus idem, idemque cremarat.
Jam cinis eſt, & de tam magno reſtat Achille
[14] Neſcio quid, parvam quod non bene compleat urnam:
At vivit totum quæ gloria compleat orbem.
[15] Hæc illi menſura viro reſpondet: & hæc eſt
Par tibi, Pelide, nec inania Tartara ſentit.
Ipſe etiam, [16] ut cujus fuerit cognoſcere poſſis,
Bella movet clypeus; [17] deque armis arma feruntur.

Non

1 Obſequens. 2 Trojanum. 3 Plebeios ac viles interficiendo. 4 Achillem, Æaci nepotem. 5 Achillem Pelei filium. 6 *Phœbe, graves Trojæ ſemper miſerate labores, Dardana qui Paridis direxti tela, manuſque Corpus in Aeacidæ.* Æneas Phœbum precatus 6. Æneid. In eam corporis partem quæ erat vulnerabilis, calcaneum nempe, quem prehendens mater eum in Stygia tinxit palude. 7 Poſt interfectum filium ſuum Hectora. 8 Apoſtrophe ad Achillem indignationem continens, quod ab effœminato Paride fuerit interfectus. 9 Græcæ mulieris Helenæ, quæ viris imperavit.

10 Paride, a quo Achilles interfectus eſt. Huc pertinet illud: *Bella gerant fortes, tu Pari ſemper ama.* 11 Imbelli. 12 Manu Amazonum accolarum fluvii Thermodoontis, quarum dux Pentheſilea. Virg. Lib. 1. Æneid.

13 Vulcanus, qui rogatu Thetydos Achilli arma fabricavit, & eum mortuum combuſſit. 14 Parum quid cineris de tanto Achillis corpore ſupereſt? quo ne urna quidem impleri poteſt. 15 Totus terrarum orbis menſura eſſe videtur gloriæ Achillis. 16 Q. d. fortiſſimi ac bellicoſiſſimi illum clypeum fuiſſe, pro quo tantæ contentiones fuere ſuſceptæ. 17 Propter arma Achillis bella & contentiones excitantur. Nam poſt mortem Achillis inter Ajacem & Ulyſſem de armis ipſius Achillis graviſſimæ ſunt ortæ contentiones, quas libro ſequenti videbimus.

Non [18] ea [19] Tydides, non audet [20] Oileus Ajax,
Non [21] minor Atrides, non bello [22] major & ævo,
Poſcere, non alii: ſoli [23] Telamone creato,
[24] Laerteque, fuit tantæ fiducia laudis.
A ſe [25] Tantalides onus invidiamque [26] removit,
Argolicoſque duces mediis conſidere caſtris
Juſſit, & arbitrium litis [27] trajecit in omnes.

18 Arma Achillis.
19 Diomedes, Tydei filius.
20 Oilei filius. Duo Ajaces fuerunt, hic, & Telamonis filius.
21 Menelaus minor natu Atrei filius, 22 Agamemnon. 23 Ajaci, Telamonis filio unde appellatur *Telamonius*. 24 Ulyſſe, Laertis filio. 25 Agamemnon a Tantalo genus ducens. 26 A ſe derivavit, repulit. 27 Tranſmiſit, tranſtulit.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUSTERTIUS.

S Y N O P S I S.

AJax & Ulyſſes certant de armis Achillis. Ajax in florem mutatur. Trojæ excidium, Polyxena mactatur ad Achillis tumulum. Hecuba in canem convertitur. Anii filiæ in columbas. Memnonides aves e Memnonis rogo naſcuntur. Iter Æneæ in Italiam, in quo variæ metamorphoſes perſtringuntur. Acis in fluvium liqueſcit, fugiens Polyphemum. Glaucus fit piſcis. Charybdis, vorago:

I.

Ajax & Ulyſſes de Achillis armis certant. Ajacis oratio.

1 COnſedere 2 duces, & 3 vulgi ſtante corona,
4 Surgit ad hos 5 clypei dominus ſeptemplicis 6 Ajax:
Utque erat impatiens iræ, 7 Sigeia torvo
Littora reſpexit claſſemque 8 in littore vultu,
9 Intendenſque manus, 10 Agimus, (pro Jupiter!) inquit,
11 Ante rates cauſam, 12 & mecum confertur Ulyſſes?

Ac

1 Civilem inſtituit concionem, in qua principes ſedent, ſed potiſſimum illi, qui dicturi ſunt, ac vulgus ſtant. 2 Agamemnon, Menelaus, Diomedes, Neſtor, Idomeneus &c. 3 Ex conventu hominum circumſtante. 4 Ad hunc locum reſpexit *Juv.* Sat. 7. *Conſedere duces, ſurgis tu pallidus Ajax, dicturus dubia pro libertate bubulco Judice.* 5 Septem boom coriis tecti. Sic infra: *Fruſtra Telamone creatus Geſtaſſet læva taurorum tergora ſeptem.* 6 Telamonis, Pelei fratris, filius, Achillis patruelis fuit. 7 Sigeum & urbs & promontorium eſt Troadis, juxta quod Græcorum claſſis ſubducta erat. 8 Sc. *ſtantem.* 9 Extendens ad claſſem. 10 Ajax oſtendere volt, arma ſibi potius, quam Ulyſſi, deberi; primo quidem jure ſucceſſione ſive hæreditario, quod frater Achillis patruelis ſit, & nobiliore etiam genere natus: deinde ex merito, quoniam plura, quam ille, præclare geſſit, ille autem quædam etiam peſſime. Etiam illud addit, neque parem neque idoneum his armis geſtandis Ulyſſem eſſe. 11 Naves, a quibus ego ſolus Hectoris faces repuli, cum alii Græci, & imprimis Ulyſſes, illius viri impetum non ſuſtinentes, eas deſeruerint. Cum enim Achilles, Agamemnoni iratus propter Briſeida ereptam, infra tentorium ſe contineret, neque pugnare vellet, Hector cum delecta Trojanorum juventute in hoſtium claſſem impetum fecit, quam etiam incendiſſet, niſi Ajacis virtute fuiſſet repulſus. 12 Indignationem hoc loco ſignificat.

At [13] non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
Quas ego ſuſtinui, quas [14] hac à claſſe fugavi.
Totius eſt igitur [15] fictis contendere verbis,
Quam pugnare manu: [16] ſed nec mihi dicere promptum,
Nec facere eſt [17] iſti; [18] quantumque ego Marte feroci,
Inque acie valeo, tantum valet iſte loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta Pelaſgi
Eſſe reor (vidiſtis enim) ſua narret Ulyſſes,
Quæ ſine teſte gerit, quorum nox conſcia ſola eſt.
[19] Præmia magna peti fateor; [20] ſed demit honorem
Æmulus Ajaci. Non eſt [21] tenuiſſe [22] ſuperbum,
[23] Sit licet hoc ingens, quicquid ſperavit Ulyſſes.
[24] Ipſe tulit pretium jam nunc certaminis hujus,
Qui, cum victus erit, mecum certaſſe [25] feretur.
Atque ego, ſi [26] virtus in me dubitabilis eſſet,
Nobilitate potens eſſem Telamone creatus,
Mœnia qui forti Trojana ſub [27] Hercule cepit,
[28] Littoraque intravit [29] Pagaſæa Colcha carina.
Æacus [30] huic pater eſt, [31] qui jura ſilentibus illic
[32] Reddit, ubi [33] Æoliden ſaxum grave Siſyphon urget;
Æacon agnoſcit ſummus, prolemque fatetur
Jupiter eſſe ſuam: Sic a Jove tertius Ajax.
Nec tamen hæc [34] ſeries in cauſam proſit, Achivi,
Si mihi cum magno non ſit communis Achille:
[35] Frater erat; fraterna peto. Quid ſanguine cretus
Siſyphio, furtiſque, & fraude ſimillimus illi,
[36] Inferis [37] Æacidis alienæ nomina gentis?

13 Ulyſſes auſus eſt.

14 Δεικτικῶς: manum enim ad claſſem intendit Ajax, & ſic illam Græcis oſtendit. 15 Compoſitis. 16 Ita Hercu. Lib. 9. *Melior mihi dextra lingua eſt.*

17 Ulyſſi: cum magno contemptu hoc dicit. 18 Collatio, qua oſtendit ſe in certamine, & adverſarium Ulyſſem in eloquentia valere. 19 Arma Achillis a Vulcano fabricata. 20 Ex æmuli collatione mea fama plus detrimenti quam victoria gloriæ eſt comparatura.

21 Obtinuiſſe. 22 Glorioſum.

23 Quamvis id, de quo contenditur, ſit maximum. 24 Si parit ignominiam celebri & inſigni certare cum ignobili & abjecto: ergo huic contra, cum ſe longe majori decertanti gloriam pariet. Talis autem eſt Ulyſſes mecum collatus.

25 Dicetur. Eſt enim glorioſum cum magnis viris certare, etiamſi eos vincere non poſſis. 26 Fortitudo. 27 Hercules enim Telamonem ad Trojam duxit, quæ ab iis capta eſt. 28 Colchica. Nam Telamon cum Jaſone in Colchos navigavit. 29 Argo nave, juxta Pagaſas, promontorium & oppidum Theſſaliæ, fabricata. 30 Telamoni. 31 Æacus. Is enim tanta juſtitia præditus fuiſſe dicitur, ut a Plutone apud inferos judex ſit delectus. 32 Jus dicit. 33 Æoli filium. 34 Stemmatis diſpoſitio.

35 Achilles fuit patruelis frater Ajacis. Nam Peleus & Telamon fratres fuerunt. *Patrueles* autem *fratres* dicuntur, qui e fratribus naſcuntur. 36 Annumeras.

37 Achilli, & mihi, Æaci nepotibus.

II.

II.

Secunda pars orationis Ajacis.

An, quod in arma prior, nulloque [1] ſub indice veni,
Arma neganda mihi? [2] potiorque videbitur [3] ille,
[4] Ultima qui cepit, [5] detrectavitque furore
Militiam ficto, donec [6] ſolertior [7] iſto,
[8] Et ſibi inutilior, timidi [9] commenta retexit
[10] Naupliades animi, vitataque traxit ad arma?
[11] Optima nunc ſumat, qui ſumere noluit ulla:
Nos inhonorati, & [12] donis patruelibus [13] orbi,
Obtulimus quia nos ad prima pericula, ſimus.
Atque utinam, aut verus [14] furor ille, aut creditus eſſet,
Nec comes hic Phrygias unquam veniſſet ad arces
[15] Hortator ſcelerum! Non te [16] Pœantia proles,
Expoſitum [17] Lemnos noſtro cum crimine haberet,
Qui nunc (ut memorant) ſylveſtribus abditus antris,
Saxa moves gemitu, [18] Laertiadæque precaris
Quæ meruit; quæ (ſi dii ſunt) non vana precaris.
Et nunc [19] ille eadem nobis juratus in arma,
(Heu!) pars una ducum, quo ſucceſſore ſagittæ
Herculis utuntur fractus morboque, famaque,
Venaturque, aliturque avibus, volucreſque [20] petendo

21

1 Nullo indicante. 2 Melior, præſtantior. 3 Ulyſſes. 4 Qui ultimus omnium Græcorum ducum cepit & arripuit arma, ſimulata inſania. 5 Vitavit. 6 Prudentior, perſpicacior.
7 Ulyſſe.
8 Nam Palamedes in ſe Ulyſſem concitavit, cujus falſa proditione tandem ut proditor a cuncto Græcorum exercitu fuit interfectus, Ulyſſes enim literas finxit a Priamo ad Palamedem datas: quibus ſignificare videbatur Priamus, ſe magnum auri pondus miſiſſe, aliudque miſſurum. Cum vero literæ ad Agamemnonem fuiſſent perlatæ, Principeſque omnes præter Palamedem conveniſſent, vixque illud ſcelus in Palamedem cadere poſſe cunctis videretur. Ulyſſes nihil temere de tanto viro credendum dixit, niſi aurum, quod ille jam per ſervos corruptos in illius tentorio defodiendum curaverat, deprehenderetur. Qui igitur miſſi ad hoc inquirendum fuerant, cum renunciaſſent inventum, lapidibus Palamedes a toto exercitu, de quo optime meritus erat, obrutus eſt.
9 Figmenta. 10 Palamedes, Nauplii filius. Nauplius autem, Neptuni & Amymones filius, in Eubœa regnavit. 11 Ironia indignationis plena, qua Ajas ſignificat, Ulyſſem nulla ratione armis Achillis eſſe dignum, ſe autem eſſe digniſſimum. 12 Armis fratris patruelis Achillis. 13 Orbati, privati. 14 Inſania illa Ulyſſis.
15 Virg. 2. Æn. *Scelerumque inventor Ulyſſes.* 16 Apoſtrophe ad Philoctetem Pœantis filium, cui cum Hercules moriturus dediſſet arcum, & ſagittas venenatas, ſine quibus Trojam capi non poſſe oraculum reſponderat, (vide ſupra Lib. IX. v. *Ferre jubes* &c. Cap. VII. una ſagittarum in ejus pedem decidit, ita ut ſaucius, Ulyſſe auctore, in inſula Lemno relinqueretur. Sed vide ſis quem diximus locum Lib. IX. 17 Inſula Vulcano dicata. 18 Ulyſſis, Laertis filio. 19 Philoctetes. 20 Jaculando.

[21] Debita Trojanis exercet ſpicula fatis.
[22] Ille tamen vivit, quia non comitatur Ulyſſem.
Vellet & infelix Palamedes eſſe relictus:
Viveret, aut [23] certe lethum ſine [24] crimine haberet,
[25] Quem, male [26] convicti [27] nimium memor [28] iſte furoris,
Prodere rem Danaum finxit, fictumque probavit
Crimen, & oſtendit quod jam [29] præfoderat aurum.

21 Trojano excidio deſtinata i. quibus Trojam perituram io fatis erat. 22 Philoctetes. 23 Saltem. 24 Proditionis inſimulatione. 25 Palamedem, 26 Deprehenſæ, detectæ inſaoiæ. 27 Illa enim memoria Palamedes, optime de Græcorum exercitu meritos, foit interfectus. 28 Ulyſſes. 29 Ante defoderat in tentorio Palamedis.

III.

Tertia pars Orationis Ajacis.

Ergo aut [1] exilio vires [2] ſubduxit Achivis,
[3] Aut nece: [4] ſic pugnat, ſic eſt metuendus Ulyſſes.
[5] Qui licet [6] eloquio fidum quoque Neſtora vincat;
Haud tamen efficiet deſertum ut Neſtora crimen
Eſſe rear nullum: qui cum imploraret [7] Ulyſſem
Vulnere tardus equi, feſſuſque ſenilibus annis,
[8] Proditus a ſocio eſt. Non hæc [9] mihi crimina fingi
[10] Scit bene [11] Tydides, qui nomine ſæpe vocatum
[12] Corripuit, [13] trepidoque fugam exprobravit amico.
Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia juſtis.
En! Eget auxilio, qui non tulit: utque reliquit,
Sic linquendus erat: legem ſibi dixerat ipſe.
[14] Conclamat ſocios. Adſum; videoque trementem,
Pallentemque metu, & trepidantem morte futura:
Oppoſui [15] molem clypei, texique jacentem,
Servavique animum (minimum eſt hoc laudis) inertem.
Si perſtas certare locum redeamus ad illum:
Redde hoſtes, [16] vulnuſque tuum, ſolitumque timorem,
Poſt clypeumque late, & mecum contende ſub illo.
At poſtquam eripui, [17] cui ſtandi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.

He-

1 Relinquens Philoctetem in Lemno tanquam exulem. 2 Subtraxit, ademit. 3 Inducens exercitum ad lapidaodum Palamedem. 4 Ironia. Hæc ſunt ejus facinora militaria, hi terrores, fraudes, inſidiæ, machinationes improbæ. 5 Neſtor. 6 Eloquentia, facundia. 7 Ulyſſis auxilium. 8 Ab Ulyſſe derelictus fuit. Qui autem ſocios in pugna derelinquunt, nt proditores habentur. 9 A me. 10 Probat adverſarii crimen Diomedis teſtimonio. 11 Diomedes. 12 Objorgavit, reprehendit. 13 Timido Ulyſſi. 14 Trojani, ubi vidiſſent Socum ab Ulyſſe interfectum, irruunt io eom, & periiſſet, niſi Ajax, monitu Menelai, inclamanti auxilium ſuccorriſſet, 15 Clypeum. 16 A Soci haſta immiſſum. Nam Socus latus illius haſta trajecerat. 17 Mirum dictu: qui ob vulnus a Soco acceptum conſiſtere ne-

Hector [18] adeſt, ſecumque [19] deos in prælia ducit,
Quaque ruit, [20] non tu tantum terreris, Ulyſſe,
Sed fortes etiam: [21] tantum trahit ille timoris.
Hunc ego ſanguineæ ſucceſſu cædis [22] ovantem
Eminus [23] ingenti reſupinum pondere [24] fudi.
[25] Hunc ego [26] poſcentem, cum quo concurreret, unus
Suſtinui; ſortemque meam [27] voviſtis Achivi:
28 Et veſtræ valuere preces. Si quæritis hujus
Fortunam pugnæ, [29] non ſum ſuperatus ab illo.

nequibat, a me protectus & præſentiſſimo periculo ereptus, etiam fugere potuit. 18 Advenit.

19 Deorum, imprimis Jovis, auxilium. 20 Emphatice: Non tantum tu, qui ex omnium timidiſſimus, terreris impetu Hectoris, ſed etiam fortes. 21 Epiphonema ſeu acclamatio eſt. 22 Exultantem, triumphantem. 23 Maximo ſaxo. Nam cum Hector haſtam in Ajacem conjeciſſet, neque vulneraſſet, Ajax ipſe, ſublato maximo ſaxo, pectus illius ita percuſſit, ut cum ingenti armorum ſtrepitu in terram caderet. 24 Proſtravi.

25 Hectorem. 26 Provocantem. Ajax Telamonius forte ſe Hectori objecit: qui cum, adveniente nocte, e pugna æquali cum honore diſcederent, ſe invicem muneribus ſunt proſecuti. Nam Hector Ajaci gladium, contra Ajax Hectori baltheum dono dedit. 27 Voto optaſtis, ut ſors mea proferretur.

28 Nam ut optaverant, ſors Ajacis prima prolata eſt, ut cum Hectore pugnaret. 29 Pari enim gloria uterque ex ea pugna receſſit.

I V.

Reliqua Ajacis oratio.

Ecce! ferunt Troes ferrumque, ignemque, [1] Jovemque
In Danaas claſſes: ubi tunc facundus Ulyſſes?
[2] Nempe ego mille meo [3] protexi pectore puppes,
Spem veſtri reditus: 4 date pro tot navibus arma.
Quod ſi vera licet mihi dicere, 5 quæritur iſtis,
Quam mihi, major honos; conjunctaque gloria noſtra eſt.
Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur.
6 Conferat his 7 Ithacus Rheſum, 8 imbellemque 9 Dolona,
10 Priamidenque [11] Helenum rapta cum [12] Pallade captum.

Lu-

1 Auxilium Jovis Hectori faventis. 2 Solus Ajax, aliis Græcorum ducibus perterritis, claſſem ab ignibus hoſtium protexit.

3 Defendi. 4 Ego dedi vobis tot naves, dum eos capitis mei periculo conſervavi: nunquid tanto merito nihil debetur? 5 Non tam illa Ajaci, quam Ajax illis futurus eſt honori. 6 His geſtis meis comparet Ulyſſes Rheſum, regem Thraciæ, qui cum auxilio Trojanis cum candidiſſimis equis veniſſet, a Diomede & Ulyſſe ea ipſa nocte, qua venerat ad Trojam, cum ſuis interfectus eſt. 7 Ulyſſes, ab Ithaca inſula in mari Jonio, in qua regnavit Ulyſſes.

8 Bellicoſum minime. 9 Eumedis filium. Non autem inficiatur Ajax, Ulyſſem aliquid præſtitiſſe, ſed id, quantum poteſt, extenuat. 10 Priami filium. 11 Qui fata Trojanorum arcana Græcis revelavit. A Diomede & Ulyſſe captus. 12 Palladio, Trojanis fatali,

quod

Luce nihil geſtum eſt, nihil eſt Diomede remoto.
Si ſemel iſta datis meritis tam vilibus arma:
Dividite, & pars ſit major Diomedis in illis.
[13] Quo [14] tamen hæc Ithaco, qui clam, qui ſemper inermis
Rem gerit, & [15] furtis [16] incautum decipit hoſtem!
[17] Ipſe nitor galeæ claro radiantis ab auro
Inſidias prodet, manifeſtabitque latentem,
Sed neque [18] Dulichius ſub Achillis caſſide vertex
Pondera tanta feret, [19] nec, non onerosa: graviſque,
Pelias haſta poteſt imbellibus eſſe lacertis,
[20] Nec clypeus vaſti cœlatus imagine mundi
Conveniet timidæ, nataeque ad furta ſiniſtræ.
[21] Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi ſi populi donaverit error Achivi,
Cur ſpolieris, erit, non, cur metuaris ab hoſte:
Et fuga, qua ſola cunctos, timidiſſime, vincis,
Tarda futura tibi eſt geſtamina tanta [22] trahenti.
Adde, quod iſte tuus tam raro prælia paſſus:
Integer eſt clypeus: noſtro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus eſt ſucceſſor habendus.
Denique quid verbis opus eſt? Spectemur agendo.
Arma [23] viri fortis medios mittantur in hoſtes:
[24] Inde jubete peti, & referentem ornate relatis.
[25] Finierat Telamone ſatus, vulgique ſecutum
[26] Ultima [27] murmur erat: donec [28] Laertius heros
[29] Aſtitit, atque oculos paulum tellure [30] moratos
Suſtulit ad proceres, expectatoque reſolvit
Ora ſono; neque abeſt facundis gratia dictis.

quod Ulyſſes una cum Diomede rapuit, *cæſis ſummæ cuſtodibus arcis.* 13 Ad quid, ad quem finem, ſc. *petuntur.* 14 Arma Achillis incommodo Ulyſſi futura oſtendit Ajax. 15 Dolis, fraudibus, inſidiis. 16 Improvidum. 17 Argumentum ab inutili: quod Achillis arma Ulyſſi, homini omnium timidiſſimo, uſui futura non ſint. 18 Ulyſſis caput. Pars pro toto. 19 Et Pelias haſta non poteſt eſſe non onerosa & gravis imbellibus lacertis. 20 In clypeo Achillis ſculpta videbantur, & tota mundi machina, i. cœlum cum ſyderibus ſuis, terra cum urbibus & populis, & ipſe denique Oceanus.

21 Oneri magis, quam honori futurum. 22 Proprie dixit: illa enim trahimus, quæ geſtare non poſſumus. 23 Achillis. 24 Ex mediis hoſtibus. 25 Poetæ hæc ſunt verba, uſque ad illud, *Si mea* &c. 26 Ultimam orationis partem. 27 Nam populus murmure ſuo Ajacis dicta approbare eſt viſus. Murmur autem eſt approbationis ſignum. 28 Ulyſſes. 29 Surrexit. 30 In terram defixos. Contra fecerat Ajax: *Sigeia torvo Littora reſpexit.*

V.

Ulyſſis Oratio.

[1] Si mea cum veſtris valuiſſent vota Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres:
[2] Tuque tuis armis, nos te potiremur, Achille.
Quem quoniam non æqua mihi vobiſque negarunt
Fata (manuque ſimul veluti lacrymantia terſit
Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
[3] Quam per quem magnus Danais ſucceſſit Achilles?
Huic modo ne proſit, quod, ut eſt hebes, eſſe videtur.
Neve mihi noceat, quod vobis ſemper Achivi
Profuit [4] ingenium: [5] meaque hæc facundia, ſi qua eſt,
Quæ nunc pro domino, pro vobis ſæpe locuta eſt,
[6] Invidia careat, [7] bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam *Genus, & proavos, & quæ non fecimus ipſi,*
Vix ea noſtra voco. Sed enim, quia rettulit Ajax
[8] Eſſe Jovis pronepos, noſtri quoque ſanguinis autor
Jupiter eſt, totidemque gradus diſtamus ab illo:
Nam mihi Laertes pater eſt, Arceſius [9] illi,
Jupiter [10] huic; neque in his quiſquam [11] damnatus, & exul.
Eſt quoque per matrem [12] Cyllenius àddita nobis
Al-

1 Oratio Ulyſſis, qua primum judicum benevolentiam ſibi conciliat: deinde indicans, Achillis mortem ſibi moleſtiſſimam fuiſſe, eos in miſericordiam adducit. Exorditur autem a ſuo & a communi Græcorum omnium voto. 2 Sc. *potireris*, i. poſſideres ac frueretis. 3 Quam is, cujus opera Achilles ad bellum Trojanum deductus eſt: is autem Ulyſſes fuit. Nam (ut ipſe paulo poſt narrat) cum Thetys, mater Achillis, cognoſceret filium in bello Trojano periturum, illum virginis habitu ornatum Lycomedi, Scyri inſulæ regi, una cum filiabus ipſius educandum commendavit, ut tantiſper apud eum in virgineo habitu lateret, donec Troja foret deleta. Cum vero ſine Achille Troja capi non poſſet, nec uſquam inveniretur, Ulyſſes mercibus, quibus fœminæ capiuntur, gladium ſcutumque & galeam immiſcens, ad Lycomedem ſe contulit, ubi mercibus illis expoſitis, Achilles gladium ac ſcutum muliebria negligens, tractare cœpit: atque ita ſuo cognitus ad bellum Trojanum fuit deductus. 4 Ingenii acumen, vel calliditas, ſolertia. 5 Amolitur a ſe Ulyſſes arrogantiæ ſuſpicionem, ſimulque ad id reſpondet: *Quantumque ego Marte feroci, Inque acie valeo, tantum valet iſte loquendo.* 6 Non ſit mihi apud vos invidiæ. Nam Ajax in invidia Ulyſſis eloquentiam adducere conatus eſt, cum dixit, *Tutius eſt igitur fictis contendere verbis, Quam pugnare manu.* 7 Propria, vel natura data, vel induſtria comparata. Q. d. Sed liceat cuique ea agnoſcere, & ſuo loco illis gloriari. 8 Se eſſe pro nepotem Jovis. Conſtructio Græca. 9 Laerti. 10 Arceſio. 11 Sicut Peleus Achillis pater, & Telamon Ajacis pater. Peleus enim Phocum fratrem diſco interemit, uti dictum ad v. *Omnia contigerant* &c. Cap. IX. Lib. XI. & Telamonem, ferro in cervicem Phoci adacto, fraternæ cædis non inſontem fuiſſe arguit Ulyſſes mox v. *Nec mihi quod Pater* &c. Cap. V. Quare ab Æaco in exilium pulſi fuerunt. 12 Mercu-

rius

Altera nobilitas. Deus eſt in utroque parente.
Sed neque materno quod ſum generoſior ortu,
Nec mihi quod pater eſt fraterni ſanguinis [13] inſons,
Propoſita arma peto. Meritis expendite cauſam:
Dummodo, quod fratres Telamon, Peleuſque fuerunt,
Ajacis meritum non ſit; nec ſanguinis ordo,
Sed virtutis honor, ſpoliis quæratur in iſtis.
Aut ſi proximitas, primuſque requiritur hæres,
Eſt genitor Peleus, eſt Pyrrhus filius [14] illi.
Quis locus Ajaci? [15] Phthiam hæc, [16] Scyronve ferantur.
Nec minus eſt iſto [17] Teucer patruelis Achilli:
Non petit ille tamen. Num, ſi petat, auferat illa?

rius a Cyllene monte Arcadiæ, Sæpius ſupra. Anticlea, Ulyſſis mater, filia fuit Autolyci, cujus pater Mercurius. 13 Innocens, extra culpam. 14 Achilli.

15 Ubi Peleus. 16 Ubi tum Pyrrhus, qui poſtea a Græcis accerſitus eſt. 17 Ajacis frater: Ajacem enim Telamon ex Eribœa, Teucrum vero ex Heſione genuit.

V I.

Uliſſes præclara ſua facinora prædicat.

[1] Ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
Plura quidem feci, quam quæ comprendere dictis
In promptu mihi ſit: rerum tamen ordine ducar.
[2] Preſcia venturi [3] genitrix Nereia lethi
[4] Diſſimulat cultu natum: & deceperat omnes,
[5] In quibus Ajacem, ſumptæ fallacia veſtis,
[6] Arma ego fœmineis, animum motura virilem,
Mercibus inſerui: neque adhuc [7] projecerat heros
Virgineos habitus, cum parmam, haſtamque tenenti
Nate dea, dixi, tibi ſe perituras reſervant
Pergama: Quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injecitque manum, fortemque [8] ad fortia miſi.
[9] Ergo opera illius mea ſunt. Ego [10] Telephon haſta
Pugnantem domui: victum, [11] orantemque refeci.
Quod Thebæ cecidere, meum eſt: me credite Lesbon,
12

1 Quoniam quæſtio eſt ſola, uter noſtrum pluribus ac majoribus meritis Græcorum exercitum affecerit, non omnia, quæ geſſi, referri poſſum. 2 Hic incipit merita ſua commemorare ſine ulla arrogantia Ulyſſes. 3 Thetys Nerei filia, mater Achillis. 4 Habitu ſimulat Achillem non eſſe puerum, ſed puellam. Vide quæ diximus ſupra ad verſ. *Quam per quem magnus* &c. Cap. V. 5 Inter quos. 6 Gladium, haſtam, parmam.
7 Depoſuerat.

8 Sc. *gerenda*. 9 Colligit Ulyſſes omnia, quæcunque geſſit Achilles, ſibi eſſe adſcribenda, cum illum latitantem deprehenderit, & ad bellum Trojanum adduxerit.
10 Herculis filium ex Auge Nympha, regem Lyciæ, qui cum reſiſteret Græcis, ab Achille in femore fuit percuſſus, ac deinde in[...]to vulnere, ſanatus eſt. Se[...] Vide ſis quæ diximus Lib. XII. Verſ. *Fluxit opuſque mea his* Cap. V. 11 Vulnus inflictum [...]lem haſta ſanavi.

[12] Me Tenedon, Chryſenque, & Cilan Apollinis urbes,
Et Scyron cepiſſe: mea concuſſa putate
[13] Procubuiſſe ſolo [14] Lyrneſſia mœnia dextra.
Utque alios taceam, qui [15] ſævum perdere poſſet
Hectora nempe dedi: per me jacet inclytus Hector.
Illis hæc armis, quibus eſt inventus Achilles,
Arma peto: vivo [16] dederam, poſt [17] fata repoſco.
[18] Ut [19] dolor [20] unius Danaos [21] pervenit ad omnes,
[22] Aulidaque Euboicam complerunt mille carinæ:
Expectata diu: nulla, aut contraria claſſis
[23] Flamina ſunt [24] duræque jubent Agamemnona ſortes,
Immeritam ſævæ [25] natam mactare Dianæ.
Denegat hoc [26] genitor diviſque iraſcitur ipſis:
Atque in rege tamen [27] pater eſt. Ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor; faſſoque ignoſcat Atrides:
[28] Difficilem [29] tenui ſub iniquo judice cauſam.
Hunc tamen utilitas populi fraterque, datique
[30] Summa movet ſceptri, [31] laudem ut cum [32] ſanguine penſet.
Mittor & ad matrem; quæ non [33] hortanda, ſed aſtu
[34] Decipienda fuit: quo ſi Telamonius iſſet,
[35] Orba ſuis eſſent etiam nunc lintea ventis.
Mittor & Iliacas audax [36] orator ad arces,
Viſaque & intrata eſt altæ mihi curia Trojæ:
[37] Plenaque adhuc erat illa viris. Interritus egi,
Quam mihi mandarat communis Græcia, cauſam:

Ac-

12 Urbes Troadis, in quibus Apollo cultus fuit.

13 Proſtraſſe, ſolo æquaſſe.

14 Lyrneſſus urbs fuit Troadis, unde Briſeida rapuit Achilles.

15 Magnum, terribilem. 16 Sc. arma, cum ea mercibus inſerui. Tunc enim primum arma tractare cœpit Achilles. 17 Mortem.

18 Poſtquam. 19 Secundum, exponit meritum Ulyſſes, quo probat ſe armis Achillis digniorem eſſe, quam Ajacem. Nam cum mille Græcorum naves ad Aulida conveniſſent, inde tempeſtatibus impediti ſolvere non poterant. Quare conſulti vates, reſponderunt, Dianam ſanguine Iphigeniæ, filiæ Agamemnonis, eſſe placandam: nam Agamemnon illius cervam imprudens necarat: cum vero pater filiam immolari nollet, vi eloquentiæ Ulyſſis expugnatus eſt, ut publicam utilitatem privatæ anteponeret caritatis. Quod niſi perfeciſſet Ulyſſes, claſſis Græcorum nunquam ab Aulide profecta fuiſſet. 20 Menelai, ob ereptam ſibi Helenam. 21 Omnes Græcos commovit. 22 Aulis Bœotiæ urbs eſt, portum habens ampliſſimum, conventu mille navium Græcarum nobiliſſima. 23 Venti. 24 Crudelia oracula. 25 Filiam Iphigeniam.

26 Pater Agamemnon. 27 Paterna caritas. 28 Propter iniquum judicem. Nam Agamemnon magis privata caritate, quam publica utititate moveri videbatur.

29 Obtinui. 30 Poteſtas.

31 Gloriam. Hæc autem omnia ab Ulyſſe fuerunt Agamemnoni commemorata, publica utilitas, Menelaus frater, ac ſumma poteſtas illi data. 32 Iphigeniæ immolandæ. 33 Oranda. 34 Sc. Iphigeniam a matre petiit Ulyſſes, fingens, eam deſponſatam eſſe Achilli ab Agamemnone. 35 Ne nunc quidem ventis ſecundis uteremur. Q. d. Tetamonius, i. e. Ajax non impetraſſet Iphigeniam. 36 Legatus, hortator. 37 Significat ſe non noctu, ſed interdiu, cum adhuc

Accuſoque Parin, [38] prædamque, Helenamque repoſco,
Et moveo Priamum, Priamoque [39] Antenora junctum.
At Paris & fratres, & qui rapuere [40] ſub illo,
Vix [41] tenuere manus (ſcis hæc Menelae) [42] nefandas:
Primaque lux noſtri tecum fuit illa pericli.

huc curia viris eſſet plena, intrepide regem Priamum adiiſſe. Aut *plena*, quando nondum tot proceres Trojanorum bello occiſi fuere.
38 Quæcunque una cum Helena aſportaverat Paris. 39 Aut affinitate, aut quia aſſentiebatur Priami ſententiæ. Nam Antenor ſemper cenſuit Helenam Menelao eſſe reddendam. 40 Sub ductu & auſpiciis Paridis. 41 Abſtinuerunt, i. parum abfuit, quin me interfecerunt. 42 Nefas enim eſt legatos violare.

VII.

Res a ſe præclare geſtas narrare Ulyſſes pergit.

Longa referre mora eſt, quæ conſilioque, manuque
Utiliter feci [1] ſpatioſi tempore belli.
[2] Poſt acies primas, urbis ſe mœnibus hoſtes
Continuere diu; nec aperti copia Martis
Ulla fuit: decimo [3] demum pugnavimus anno,
Quid facis interea, qui nil niſi prælia noſti?
[4] Quis tuus uſus erat? Nam ſi mea facta requiris,
Hoſtibus inſidior; foſſas munimine cingo;
Conſolor ſocios, ut longi tædia belli
Mente ferant placida: [5] doceo quo ſimus alendi
Armandique modo: mittor quo poſtulat uſus.
[6] Ecce! Jovis monitu deceptus imagine ſomni
[7] Rex jubet incœpti curam dimittere belli.
Ille poteſt [8] autore ſuam defendere vocem:
[9] Non ſinat hoc Ajax, delendaque Pergama poſcat,
Quodque poteſt pugnet. Cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? [10] det, quod vaga turba ſequatur.
[11] Non erat hoc nimium, nunquam niſi magna loquenti.
Quid

1 Diuturni ac longi, & in decimum uſque annum protracti.
2 Poſt prima prælia, poſt primum conflictum.
3 Solum.
4 Quæ tua Græcis utilitas erat?
5 Commeatu inſtruo exercitum.
6 Aliud commemorat in Græcos meritum Ulyſſes. Nam Jupiter per ſomnium Agamemnonem admonuit, ut toto exercitu cum Trojanis confligeret: futurum, enim, ut victoriam adipiſceretur. Agamemnon vero, ut ſuorum animos tentaret, convocatis ad concionem Græcis, finxit ſe in ſomnis a Jove admonitum, ut Græciam cum toto exercitu repeteret: Trojam enim nulla ratione capi poſſe. Quare cum omnes deducerent naves, ut redirent in patriam, Ulyſſes id diſſuadere Principibus cœpit, tantumque eloquentia valuit, ut omnes mutare ſententiam coegerit. 7 Agamemnon. 8 Jove, a quo ſe monitum fingebat. 9 Ironia, qua ſignificat Ulyſſes Ajacem, nulla prædicum eloquentia, illud prohibere non potuiſſe. 10 Dicat aliquid, proponat aliquod conſilium, quod turba ſequatur. 11 Ajaci, magna ſemper jactanti, hoc nimium non erat. Siquidem eloquentia opus erat ad retinendum abituros.

Quid quod & ipſe [12] fugit? Vidi, puduitque videre,
Cum tu terga dares, [13] inhoneſtaque vela parares.
Nec mora, quid facitis? quæ vos dementia, dixi,
[14] Concitat, o ſocii, [15] captam dimittere Trojam?
Quidve domum fertis decimo, niſi dedecus, anno?
Talibus, atque aliis, [16] in quæ dolor ipſe diſertum
Fecerat, averſos [17] profuga de claſſe reduxi.
Convocat [18] Atrides ſocios terrore paventes,
Nec [19] Telamoniades etiam nunc hiſcere quicquam
Audet, & auſus erat reges [20] inceſſere [21] dictis
[22] Therſites, etiam per me [23] haud impune protervus.
Erigor, & trepidos cives exhortor in hoſtes,
Amiſſamque mea virtutem voce [24] repoſco.
[25] Tempore ab hoc quodcunque poteſt feciſſe videri
Fortiter iſte, meum eſt, qui dantem terga retraxi.
[26] Denique de Danais quis te laudatve, [27] petitve?
At ſua Tydides mecum communicat acta:
Me [28] probat, & ſocio ſemper confidit Ulyſſe.
[29] Eſt aliquid, de tot Graiorum millibus unum
A Diomede legi: [30] nec me ſors ire jubebat.
Sed tamen & ſpreto noctiſque hoſtiſque periclo,
Auſum eadem [31] quæ nos, Phrygia de gente [32] Dolona
Interimo: [33] non ante tamen, quam cuncta coegi
[34] Prodere, & edidici quid [35] perfida Troja pararet.
Omnia cognoram, nec quid [36] ſpecularer habebam:
Et jam promiſſa poteram cum laude reverti.
Haud contentus eo, petii tentoria [37] Rheſi,

In-

12 Fugere voluit. 13 Inhoneſte ac turpiter. Nomen enim pro adverbio poſito eſt. 14 Concitat ut dimittatis. 15 Non quæ revera capta eſſet, ſed quæ in eo erat, ut facile capi poſſet. 16 Ad quæ.
17 Ad fugiendum parata.
18 Agamemnon. 19 Ajax Telamonis filius. 20 Provocare.
21 Conviciis. 22 Quo nemo deformior nemo lingua protervior in Græcorum exercitu fuit. Loquacitatem ejus narrat Homer. Iliad. β.
23 Non ſine pœna. Cum enim Agamemnonem quoque conviciis inceſſiſſet, ab Ulyſſe ſceptro graviter fuit percuſſus. 24 in animos eorum immitto, reſtituo. 25 Quæcunque Ajax fortiter fecit, poſtquam cum aliis eum a fuga revocavi, mihi ſunt adſcribenda.
26 Reſpondet ad illud quod objecerat Ajax, verſ. 100. *Luce nihil geſtum eſt, nihil eſt Diomede remoto*. 27 Sc. *Socium*. 28 Laudat. 29 Pulchrum ac glorioſum eſt a præſtanti viro ſocium deligi. Nam Diomedes unum ex omnibus Græcorum optimatibus Ulyſſem ſocium delegit ad ſpeculandum Trojanorum caſtra. Sic alibi: *Eſt aliquid valida ſceptra tenere manu*. Sic, *Eſt aliquid nupſiſſe Jovi*.
30 Significat ſe ſponte ſocium Diomedi iviſſe ad ſpeculandum hoſtium caſtra.
31 Sc. *auſi ſumus*.
32 Huc faciunt illa ex Epiſt. Penel. *Retulit & ferro Rheſumque Dolonaque cæſos, Utque ſit, hic ſomno proditus, iſte dolo. Auſus es, o nimium, nimiumque oblite tuorum, Thracia nocturno tangere caſtra dolo*. 33 Sc. *interemi eum*. 34 Detegere, indicare, aperire. 35 Perfidi Trojani. Continens pro contento. 36 Explorarem, inquirerem. 37 Thracum regis, quem auxilium Trojanis ferentem, una cum comitibus Ulyſſes interfecit, abductis equis ejus candidis in caſtra ſua, *priuſquam Pabula guſtaſſent Trojæ, Xanthumque bibiſſent*, ut Virg. inquit.

Inque ſuis ipſum caſtris, comiteſque peremi:
Atque ita captivo victor, votiſque potitus,
Ingredior [38] curru lætos [39] imitante triumphos.
[40] Cujus equos pretium pro [41] nocte popoſcerat hoſtis,
Arma [42] negate mihi: fueritque [43] benignior Ajax.

38 Currum intelligit & equos Rheſi. 39 Conſcendo currum qui triumphum pene referebat. Obiter autem & ad triumphales equos & currum, quibus Romani victores vehi ſolebant, alludit. 40 Ordo eſt: *Negate mihi arma ejus viri, cujus equos hoſtis Dolon popoſcerat pro nocte*, 41 Nocturna ſpeculatione quid hoſtes agerent. 42 Ironia, qua Ulyſſes arma Achillis & Ajaci neganda, & ſibi adjudicanda eſſe oſtendit. 43 Gratior. Ironia.

VIII.

Laudes Ajaci elevat Ulyſſes.

Quid Licii referam [1] Sarpedonis agmina ferro
Devaſtata meo? Cum multo ſanguine fudi
Cœranon, [2] Iphitidenque, Alaſtoraque, Chromiumque,
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytanimque,
[3] Exitioque dedi cum Cherſidamante Thoona;
Et Charopen, fatiſque immitibus Ennomon actum:
Quique minus celebres noſtra ſub mœnibus urbis
Procubuere manu. Sunt & mihi vulnera, cives,
Ipſo [4] pulchra loco; nec vanis credite verbis:
[5] Aſpicite en! (veſtemque manu [6] diduxit) & hæc ſunt
Pectora ſemper, ait, veſtris exercitata rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in ſocios: & habet ſine vulnere corpus.
[7] Quid tamen hoc refert, ſi ſe pro claſſe Pelaſga
Arma tuliſſe refert contra Troaſque [8] Jovemque?
Confiteorque tulit, neque enim benefacta [9] maligne
Detrectare meum eſt: [10] modo ne communia ſolus

Oc-

1 Filii Jovis ex Europa, ac Minois fratris. Hic cum rex eſſet Lyciæ, Trojaniſque faveret, multis ex ejus ſociis ab Ulyſſe cæſis, a Patroclo tandem fuit interfectus.

2 Iphiti filium. 3 Et interfeci.

4 Pectore objecto excepta, non tergo: pudori enim erat illi, qui in tergo vulneratus eſſet, quod fugæ ſignum erat. 5 Militibus cicatrices, quas ab hoſte acceperant, oſtentare maximum apud veteres erat ornamentum. Docet hoc C. Marius apud *Sall.* in *Jugurt.* cui vitio dabatur generis ſui novitas: quod nemo ex eo Conſulatum, aut alios honores geſſiſſet. Verbo ejus hæc ſunt: *Non poſſum, fidei cauſa, imagines, neque triumphos, aut Conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtules, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverſo corpore.* 6 Removit a pectore, diviſit. 7 Q. d. Nihil. Confutat enim Ulyſſes id, quod jactaverat Ajax, ſe ſolum faces Trojanorum a Græcorum claſſe repuliſſe. Nam alii quoque (inquit) & imprimis Patroclus, armis Achillis indutus, reſtitit hoſtibus naves noſtras incendere volentibus.

8 Jupiter enim Hectori Trojaniſque favebat. 9 Cum quadam malignitate & vituperatione detrahere. 10 Dummodo Ajax ea, quæ communia ipſi vobiſcum ſunt, ſibi ſoli non arroget.

Occupet, atque aliquem nobis quoque reddat honorem.
Reppulit [11] Actorides ſub imagine tutus Achillis
Troas ab arſuris cum [12] defenſore carinis.
[13] Auſum etiam Hectores ſolum concurrere telis
Se putat, oblitus [14] regiſque, [15] duciſque, meſque,
Nonus in officio, & [16] prælatus munere ſortis.
Sed tamen eventus veſtræ, [17] fortiſſime, pugnæ
Quis fuit? [18] Hector abit violatus vulnere nullo.
[19] Me miſerum! [20] Quanto cogor meminiſſe dolore
Temporis illius, quo [21] Graium murus Achilles
Procubuit! nec me lacrymæ, luctuſque, timorque
Tardarunt, quin corpus humo ſublime [22] referrem
His humeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
Et ſimul arma tuli, quæ nunc quoque ferre [23] laboro.
Sunt mihi, quæ valeant in [24] talia pondera, vires:
Eſt animus certe [25] veſtros [26] ſenſurus honores.
Scilicet idcirco pro nato cærula [27] mater
[28] Ambitioſa ſuo fuit, ut cœleſtia dona,
Artis opus tantæ, rudis, & ſine [29] pectore miles
Indueret? neque enim clypei [30] cælamina novit,
Oceanum, & terras, cumque alto ſydera cœlo,
[31] Pleidaſque [31] Hyadaſque [32] immunemque æquoris Arcton,
Diverſaſque urbes, nitidumque Orionis [33] enſem.
Poſtulat ut capiat, quæ non intelligit, arma.

11 Patroclus, qui ab Hectore fuit interfectus. Patrocli autem collatione Ajacis res geſtas extenuat Ulyſſes.

12 Hectore. Trojanorum enim defenſor fuit Hector. 13 Hoc enim ſibi Ajas arrogaverat ſupra verſ. 87. *Hunc ego poſcentem, cum quo concurreret, unus. Suſtinui*. Hoc eo refutat Ulyſſes, quod Ajax certamen non ſua ſponte, ſed fortuito (ejus enim prima ſors prolata eſt) cum Hectore ſuſcepit. 14 Agamemnonis. 15 Menelai, & Patrocli, qui armis indutus Achilles, exercitum ducebat. 16 Antepoſitus aliis nulla alia, quam ſorte. Cum enim novem (ut diximus) ſe pugnaturos cum Hectore profiterentur, conſilio Neſtoris factum eſt, ut ſortem quiſque ſuam in galeam dejiceret, ac cujus prima educta foret, is in certamen cum Hectore deſcenderet. 17 Ironia. Qui tibi videris fortiſſimus, cum non ſis.

18 Hector, nullo accepto ab Ajace vulnere, incolumis Trojam ſe recepit: ſicque oſtendit, Ajacem nihil præclari in eo certamine præſtitiſſe. 19 Hæc lachrymans videtur pronuntiaſſe Ulyſſes. 20 Scenum. 21 Τεῦχος Ἀχαιῶν, i. Græcorum propugnaculum.

22 Reportarem corpus humo ſublatum. 23 Exopto, conor, ſtudeo. 24 Supra dixit, *Geſtamina tanta*. 25 Pretium, dignitatem ſeu celaturam armorum ſumma cum honore mihi a vobis adjudicatorum. 26 Cogniturus, intellecturus & ex merito æſtimaturus.

27 Thetys, Dea marina.

28 Rogando inſtitit apud Vulcanum, ut filio ſuo Achilli arma fabricaret. 29 Ingenio. Irridet Ajacem, qui arma petat, quæ non ſit intellecturus, propter ruditatem & inſcitiam ſuam. 30 Cælaturam, ſculpturam. 31 Quæ ſint Pleiades, & Hyades, annotavimus ſupra Lib. III. verſ. *Taygetemque Hyadaſque oculis* &c. C. X. 32 *Arctos* minor eſt urſa. Solum autem ex omnibus hoc ſydus nunquam occidit. 33 Sydus auſtrale, conſpicuum 32. ſtellis, & enſe ſtellato fulgens.

IX.

IX.

Ulyſſes pergit refellere quæ ſibi fuerunt ab Ajace objecta.

[1] Quid, quod me duri fugientem munera belli
Arguit [2] incepto ſerum acceſſiſſe labori?
Nec ſe magnanimo maledicére ſentit Achilli?
Si ſimulaſſe vocas crimen; ſimulavimus ambo:
Si mora pro culpa eſt; [3] ego ſum maturior illo.
Me pia detinuit conjux: pia mater Achillem:
Primaque ſunt illi data tempora; cætera vobis.
Haud timeo, ſi jam nequeam defendere crimen
[4] Cúm tanto commune viro: deprenſus Ulyſſis
Ingenio tamen [5] ille; at non Ajacis Ulyſſes.
[6] Neve in me ſtolida convitia fundere linguæ
Admiremur eum: vobis quoque digna pudore
Objicit. [7] An falſo Palamedem crimine turpe eſt
Accuſaſſe mihi? vobis damnaſſe decorum?
Sed neque [8] Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens valuit: nec vos audiſtis in illo
Crimina, vidiſtis, [9] pretio quæ objecta patebant.
[10] Nec, Pœantiaden quod habet [11] Vulcania Lemnos,
[12] Eſſe reus merui. Crimen defendite veſtrum,
[13] Conſenſiſtis enim: nec me ſuaſiſſe negabo,
Ut ſe ſubtraheret bellique viæque labori,
Tentaretque [14] feros requie lenire dolores.
Paruit, & vivit: Non hæc ſententia tantùm eſt
Fida, ſed, & [15] felix cum ſit, facit eſſe [16] fidelem.
[17] Quem quoniam vates delenda ad Pergama poſcunt,

Ne

1 Reſpondet ad verſ. Cap. II. *Ultima qui cepit, detrectavitque furore Militiam ficto.* 2 Ad bellum ſuſceptum. 3 Ego citius, quam Achilles, ad bellum veni.

4 Quantus fuit Achilles.

5 Achilles in gynecæo latitans.

6 Non mirum eſt Ajacem in me eſſe contumelioſum, qui vobis etiam non parcit. Quia ſolvere hoc de Palamede non poteſt, communicat cum judicibus, & conflat odium adverſario. Si mihi turpe eſt accuſaſſe Palamedem inſontem, turpe etiam eſt vobis damnaſſe. Ergo me reprehendendo, Ajax vos ſimul reprehendit. Mox negat utrumque, & ſe ipſoſque proceres abſolvit. 7 Q. d. Si mihi turpe eſt accuſaſſe Palamedem, turpe itidem vobis eſt eum damnaſſe. 8 Palamedes Nauplii filius. 9 Auro, quod in tentorio Palamedis fuit deprehenſum, cum illuc opera Ulyſſis foret importatum. Vide ſupra ad verſ. *Et ſibi inutilior* &c. Cap. II.

10 Quæ de Philoctete ſibi ſunt objecta refellit Ulyſſes, ac ſe conſenſu principum in Lemno inſula illum reliquiſſe ait. 11 Ita dicta, quia Vulcanus a Jove e cœlo præcipitatus in inſulam Lemnum decidit. Ipſe Vulcanus apud Homer. Iliad. α. ſub finem. Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο. Et poſt. Κάππεσον ἐν Λήμνῳ.

12 Debet accuſari.

13 Ut illum in Lemno relinquerem curandum. 14 Acerbos cruciatus. 15 Sc. ſucceſſu. 16 Sc. me. 17 Philoctetem. In fatis enim erat Trojam ſine Herculis ſagittis, quæ Philoctetæ traditæ fuerant, capi non poſſe. Ideoque oportebat Philoctetem cum ſagittis ipſis bello Trojano intereſſe.

Ne mandate mihi: [18] melius Telamonius ibit,
[19] Eloquioque virum, morbiſque, iraque furentem
Molliet, aut aliqua perducet callidus [20] arte.
[21] Ante retro Simonis fluet, & ſine [22] frondibus Ide
Stabit, & auxilium promittet [23] Achaja Trojæ,
Quam ceſſante meo pro veſtris [24] pectore rebus
Ajacis ſtolidi Danais [25] ſolertia proſit.
[26] Sis licet infeſtus [27] ſociis, [28] regique, mihique,
Dure Philoctete, licet [29] execrere, [30] meumque
Devoveas ſine fine caput, cupiaſque dolenti
Me tibi forte dari, noſtrumque haurire cruorem,
Utque tui mihi, ſic fiat tibi copia noſtri:
Te tamen [31] aggrediar, mecumque reducere nitar,
[32] Tamque tuis potiar ([33] faveat fortuna) ſagittis,
Quam ſum Dardanio, quem cepi, vate potitus;
Quam reſponſa deum, Trojanaque fata [34] retexi;
Quam rapui Phrygiæ [35] ſignum penetrale Minervæ
Hoſtibus e mediis. Et ſe mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata ſine [36] illo.
Fortis ubi eſt Ajax? ubi ſunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuit? cur audet Ulyſſes
Ire per [37] excubias, & ſe committere nocti?
Perque feros enſes, non tantum mœnia Trojæ,
Verum etiam ſummas arces intrare, [38] ſuaque
Eripere æde [39] Deam, raptamque efferre per hoſtes?
Quæ niſi feciſſem, fruſtra Telamone creatus
Geſtaſſet [40] læva [41] taurorum tergora ſeptem.
[42] Illa nocte mihi Trojæ victoria parta eſt:
Pergama tunc vici, cum vinci poſſe coegi.

18 Ironia. 19 Eloquentia, qua prorſus caret. 20 Fraude, cum tardus ſit & hebes. 21 Ante rerum natura mutabitur, quam nobis Ajacis ingenium prodeſſe poſſit.
22 Arboribus. 23 Græcia.
24 Mea prudentia. 25 Ingenii acumen. 26 Apoſtrophe ad Philoctetem. 27 Græcis. 28 Agamemnoni. 29 Deteſteris. Interim reſpondet Ulyſſes ad verſ. 47. Supra.
30 Quamvis aſſidue mihi mala impreceris, atque ea omnia facias, quæ ſolent a capitalibus inimicis fieri & optari, te tamen eloquentia mea placabo, ac mecum ad Trojanum bellum adducam.
31 Verbis & oratione te alloquar. 32 Sic in poteſtate mea tuas ſagittas habebo, ut habui & Helenum Priami filium vatem egregium, & Palladium, quod niſi hoſtibus abſtuliſſem, Troja nunquam capi potuiſſet. 33 Sc. *dummodo*.
34 Aperui. 35 Palladium, i. e. fatale Palladis ſimulacrum, quod Ulyſſes una cum Diomede, *caſis ſumma cuſtodibus arcis*, rapuit.
36 Palladio. 37 Vigilias & cuſtodias hoſtium. 38 Suo templo.
39 Palladem, ſ. Palladium ſeu ſimulacrum Palladis. 40 Manu ſiniſtra. 41 Scutum ſeptem boum coriis tectum. 42 *Qua rapui Phrygiæ ſignum penetrale Minervæ Hoſtibus e mediis*.

X.

Ulyſſes perorat, & cauſſam vincit.

Deſine [1] Tytiden vultuque & murmure nobis
Oſtentare meum: pars eſt ſua laudis [2] in illo.
Nec tu, cum ſocia clypeum pro [3] claſſe tenebas,
Solus eras; tibi turba comes: mihi contigit unus,
Qui, niſi pugnacem ſciret [4] ſapiente [5] minorem
Eſſe, nec [6] indomitæ deberi præmia dextræ,
[7] Ipſe quoque [8] hæc peteret; peteret moderatior [9] Ajax,
Eurypyluſque ferox, claroque Andremone [10] natus;
Nec minus Idomeneus; [11] patriaque creatus eadem
Meriones; peteret majoris [12] frater Atridæ:
Quippe manu fortes, [13] nec ſunt tibi Marte ſecundi.
[14] Conſiliis ceſſere meis. Tibi dextera bello
Utilis: [15] ingenium eſt, quod eget moderamine noſtro.
Tu vires ſine [16] mente geris: [17] mihi cura futuri eſt.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides. Tu tantum corpore prodes;
Nos animo: quantoque [18] ratem qui temperat anteit
Remigis officium; quanto eſt dux milite major,
Tantum ego te ſupero. Nec non in corpore noſtro
[19] Pectora ſunt potiora manu: [20] vigor omnis in illis.
At vos, o proceres, [21] vigili date præmia veſtro,
Proque [22] tot annorum curis, quas anxius egi,
Hunc [23] titulum meritis penſandum reddite noſtris.
[24] Jam labor in fine eſt; obſtantia fata removi;
Altaque, [25] poſſe capi faciendo, Pergama cepi.
[26] Per ſpes nunc ſocias, caſuraque mœnia Trojæ,
Perque [27] deos oro, quos hoſti nuper ademi
Per, ſi quid [28] ſupereſt, quod ſit ſapienter agendum,

Si

1 Diomedem mihi amicum. Objecerat Ajax ſupra verſ. *Luce nihil geſtum eſt* &c. Cap. IV. Ulyſſem nihil geſſiſſe luce, nec Diomede remoto. 2 Palladio a nobis rapto. 3 Claſſis defenſione. 4 Eloquente: omnis enim eloquens ſapiens eſſe exiſtimatur. 5 Inferiorem. 6 Viribus ratione carentibus ac temeritati? 7 Diomedes.

8 Arma Achillis. 9 Alter Ajax Oilei filius. 10 Thoas andremonis filius. 11 Creta. 12 Menelaus, Agamemnonis frater, Atrei filius. 13 Nec te ſunt pugnando inferiores. 14 Prudentiæ meæ.

15 Sc. *ſed*. Vires enim corporis Ajaci concedit Ulyſſes. 16 Ingenio, prudentia. 17 Ego proſpicio futura, quod nemo niſi prudens facere poteſt. 18 Navem regit & gubernat. 19 Ingenii acumina viribus corporis meliora. 20 Omnis virtus in ingenii acumine conſiſtit. 21 Ei, qui pro vobis libenter vigilare conſuevit.

22 Decem enim annos pro Græcis ſollicitus fuerat Ulyſſes.

23 Honorem, qui debetur: quaſi præmium vigiliarum & laborum publicæ ſalutis cauſa ſuſceptorum.

24 Nam finito labori præmium debetur. 25 Ut poſſet capi. Sic 5. Triſt. *Et facis accepto munere poſſe frui*. 26 Per ſpem communem. 27 Palladem, cujus ſimulacrum Trojanis abſtulerat.

28 Reſtat.

Si quid adhuc [29] audax, ex [30] præcipitique petendum eſt;
Si Trojæ [31] fatis aliquid reſtare putatis,
Eſte mei memores; aut, ſi mihi non datis arma,
[32] Huic date: & oſtendit ſignum fatale Minervæ.

29 In quo conficiendo audacia opus eſt. 30 Ex periculoſo loco ſumendum. 31 Fatis prohibentibus, ne Troja capiatur. Intelligit Herculis ſagittas: propterea ſupra dixit: *Te tamen aggrediar, mecumque reducere nitar, Tamque tuis potiar (faveat fortuna) ſagittis* &c.

32 Digito & manu Palladium, quod Trojanis abſtulerat, Ulyſſes indicavit.

X I.

Ajax ab Ulyſſe victus incumbit in gladium, & mutatur in florem.

[1] Mota manus procerum eſt [2] &, quid facundia poſſet,
Tum patuit, [3] fortiſque viri [4] tulit arma [5] diſertus.
[6] Hectora qui ſolus, qui ferrum, ignemque, Jovemque
Suſtinuit toties, unam non ſuſtinet iram:
[7] Invictumque virum vicit dolor. Arripit enſem;
Et meus hic certe eſt, an & hunc ſibi poſcit Ulyſſes?
Hoc, ait, utendum eſt in me mihi; quique cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde madebit:
Ne quiſquam Ajacem poſſit ſuperare, niſi Ajax.
Dixit, & in pectus [8] tum demum vulnera paſſum,
[9] Qua patuit ferro, [10] lethalem condidit enſem.
Nec valuere manus infixum [11] educere telum.
Expulit ipſe cruor: rubefactaque ſanguine tellus
Purpureum viridi genuit de ceſpite florem,
Qui prius [12] Oebalio fuerat de [13] vulnere natus.
[14] Littera communis mediis pueroque viroque
Inſcripta eſt foliis: [15] hæc nominis, illa [16] querelæ.

1 Commota & perſuaſa fuit principum Græcorum multitudo Ulyſſis oratione. 2 Tunc manifeſtum fuit, quantum eloquentia valeat in animis hominum flectendis. 3 Achillis. Græci enim Achillis, fortiſſimi viri, arma Ulyſſi potius ob facundiam, quam fortitudinem adjudicarunt. 4 Accepit. 5 Eloquens Ulyſſes. 6 Periphraſis Ajacis. 7 A cæteris, i. quem cæteri alii vincere non potuerunt, is ab ira victus fuit. 8 Tunc ſolum.

9 Quatenus ceſſit ferro.

10 Mortiferum gladium. Hic gladius, quo ſe Ajax interfecit, fuit Hectoris: quem ab eo in certamine (ut ſupra diximus) accepit, cum mutuis donis ſe ipſos, quoniam uterque ſtrenue ſe geſſerat, honeſtaſſent. Hector autem ab Ajace baltheum accepit, quo ipſe cum circum Trojam raperetur, vinctus eſt. 11 Extrahere. 12 Hyacinthi Oebalii, qui in florem purpureum ab Apolline amatore fuit mutatus. 13 Sanguine. 14 In foliis illius floris, in quem Ajax fuit mutatus, littera communis eſt, & Hyacinthi pueri querelis & nomini Ajacis. Nam in illo flore inſcriptæ videntur (ut ajunt) hæ duæ litteræ Græcæ αι quæ querimoniæ ſunt indices, & in hoc nomine αἴας primæ. 15 Ajacis.

16 Hyacinthi, qui gemens ac clamans αἴ, αἴ, extinctus eſt. Sed vide Lib. X. verſ. *Floſque novus ſcripto* &c. Cap. IV.

XII.

XII.

Trojæ excidium. Aſtianax e turri præceps datur. Hecuba in ſervitutem abducitur.

[1] Victor ad [2] Hypſipyles patriam, clarique Thoantis,
Et veterum [3] terras infames cæde virorum,
Vela dat, ut referat [4] Tyrinthia tela ſagittas.
Quæ poſtquam ad Graios, & domino comitante, revexit:
Impoſita eſt ſero tandem [6] manus ultima bello.
Troja ſimul, Priamuſque cadunt, [7] Priameia conjux
Perdidit infelix hominis poſt omnia [8] formam,
[9] Externaſque novo latratu terruit auras.
[10] Longus in anguſtum [11] qua clauditur Helleſpontus,
Ilion ardebat, neque adhuc [12] conſederat ignis,
[13] Exiguumque [14] ſenis Priami [15] Jovis ara cruorem
Combiberat, [16] tractiſque comis [17] antiſtita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.
[18] Dardanidas matres patriorum [19] ſigna deorum,
Dum licet, amplexas, ſuccenſaque templa tenentes,
[20] Invidioſa trahunt victores præmia Graii.
Mittitur [21] Aſtyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro ſe, proavitaque regna [22] tuentem
Sæpe videre [23] patrem monſtratum a [24] matre ſolebat.
Jamque viam ſuadet Boreas, flatuque ſecundo
[25] Carbaſa mota ſonant, jubet uti navita [26] ventis.

Tro-

1 Ulyſſes, qui Achillis arma aſſecutus erat, in armorum judicio ſuperior. 2 Inſulam Lemnum, ubi regnabat Hypſipyle, Thoantis filia. 3 Factum eſt aliquando ut omnes Lemniades, præter Hypſipylen, quæ ſola patri pepercit, patres ſuos, maritos, ac filios interficerent, hinc *terra infamis* &c.

4 Sagittas Herculis, qui cur *Tirynthius* dicitur, vide ſup. Lib. IX. ad verſ. *Riſit*, &, *illudens noſtras* &c. Cap. III. 5 Philoctete, quem Ulyſſes & Diomedes ex Lemno petierunt. Omnem rem vide ſupra Lib. IX. ad verſ. *Ferre Jubes Pœante ſatum* &c. Cap. VII. & hoc Libro ad v. *Hortator ſcelerum* &c. Cap. II. 6 Finis.

7 Hecuba uxor Priami. 8 In canem enim fuit mutata, ut noſter fingit. 9 Externum aerem, Thraciam. n. procul a Troja.

10 *Helleſpontus* eſt mare anguſtum & longum Aſiam ab Europa dividens. Dictus eſt autem *Helleſpontus* ab *Helle*, Phryxi ſorore, quæ in illo ſubmerſa eſt. 11 Ubi cogitur in anguſtum & ſtrictum. Anguſtatur maxime Helleſpontus illic, ubi olim fuerunt Seſtos & Abydos. Ad Helleſpontum autem uſque Troas, ubi fuit Ilium, protenditur. 12 Extinctus erat. ceſſaverat. 13 Quia in ſenibus eſt parum ſanguinis. 14 Sic alibi: *Hic ſteterat Priami regia celſa ſenis.* 15 Ad quam Priamus ipſe fuerat interfectus. 16 Cum tracta eſſet comis, i. capillis. 17 Caſſandra Priami filia Phœbi ſacerdos. 18 Trojanas mulieres.

19 Statuas, ſimulacra.

20 Prædam invidiæ plenam.

21 Hectoris filius, ex Andromache: ſic dictus, quod *urbi* videretur *imperaturus*. Nam ἄστυ *urbs*, & ἄναξ *rex* dicitur. Is ab Ulyſſe poſt Trojæ direptionem ex altiſſima turri fuit præcipitatus.

22 Deſcendentem. 23 Hectorem.

24 Andromache. 25 Vela a ventis commota ſtrepunt. 26 Ventorum commoditate, aut velis.

Troja vale, rapimur, clamant, dantque oſcula terræ
27 Troades, & patriæ fumantia tecta relinquunt.
Ultima conſcendit claſſem, miſerabile viſu,
In mediis Hecube natorum inventa ſepulcris.
28 Prenſantem tumulos, atque oſſibus oſcula dantem
29 Dulichiæ traxere manus: tamen unius 30 hauſit,
Inque ſinu cineres ſecum tulit Hectoris hauſtos.
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
31 Inferias inopes, crinem lacrymaſque reliquit.

27 Ordo eſt. *Troades*, i. mulieres Trojenæ, *clamans*, *Trojæ vale*, *rapimur*, i. vi abducimur.
28 Amplectentem filiorum ſepulcra. 29 Ulyſſes (dictus Dulichius ab inſula Dulichio, prope Ithacam, ejus patriam) deprehendit Hecubam dum tumulos natorum prenſat} atque oſſibus oſcula dat.
30 Accepit.
31 Sacrificia inopum & pauperiorum.

X I I I.

Polydorus a Polymeſtore cæditur. Polyxena mactatur ad Achillis tumulum.

Eſt, ubi Troja fuit, Prygiæ 1 contraria 2 tellus,
3 Biſtoniis habitata viris: 4 Polymneſtoris illic
Regia dives erat, cui te commiſit alendum
Clam, 5 Polydore, 6 pater, Phrygiiſque removit ab armis.
Conſilium ſapiens, ſceleris niſi præmia magnas
Adjeciſſet opes, animi 7 irritamen avari.
Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius enſem
8 Rex Thracum, 9 juguloque ſui demiſit 10 alumni,
Et tanquam tolli cum corpore crimina poſſent,
11 Exanimem e ſcopulo ſubjectas miſit in undas.
Littore Theicio claſſem 12 religarat 13 Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus mitior eſſet.
Hic ſubito, quantus cum viveret eſſe ſolebat,
Exit humo late rupta, ſimiliſque minanti
Temporis illius vultum 14 referebat Achilles,
Quo ferus injuſto 15 petiit Agamemnona ferro.
16 Immemoreſque mei diſceditis, inquit, Achivi?

1 Ex adverſo atque e regione Troadis poſita. 2 Thracia.
3 Thracibus. Nam *Biſtonia* urbs eſt Thraciæ, a *Biſtone*, Martis filio, cognominata unde & *Biſtones* & *Biſtonii* Thraces dicuntur.
4 Regis Thraciæ, avaritia & Polydori cæde famoſiſſimi. 5 Apoſtrophe. 6 Priamus. 7 Provocationem. 8 Polymneſtor. 9 In jugulum. 10 Polydori, quem a patre alendum ſuſceperat. 11 Mortuum. Cadaver enim Polydori in mare conjecit Polymneſtor.
12 Religari juſſerat. 13 Agamemnon Atrei filius. 14 Repræſentabat, præ ſe ferebat. 15 Aggreſſus eſt, invaſit, i. e. tali vultu, quali videbatur Achilles ſtringere gladium in Agamemnonem, ob raptam Briſeidem. Ἕλκετο δ' ἐκ κολεοῖο μέγα ξίφος, Homer. Ill. α. 16 Achillis umbra Græcos ingratitudinis accuſat.

[17] Obrutaque eſt mecum virtutis gratia noſtræ?
Ne facite: [18] utque meum non ſit ſine honore ſepulcrum,
Placet Achilleos [19] mactata [20] Polyxena manes.
Dixit: &, [21] immiti ſociis [22] parentibus umbræ,
Rapta ſinu matris: quam jam prope ſola fovebat,
Fortis, & infelix, & pluſquam fœmina virgo
Ducitur ad [23] tumulum [24] diroque fit hoſtia buſto.
Quæ memor ipſa [25] ſui, [26] poſtquam crudelibus aris
Admota eſt, ſenſitque ſibi [27] fera ſacra parari;
Utque [28] Neoptolemum ſtantem [29] ferrumque tenentem,
Utque ſuo vidit figentem lumina vultu,
Utere [30] jamdudum [31] generoſo ſanguine, dixit.
[32] Nulla mora eſt. Aut tu jugulo, vel pectore telum
Conde meo: jugulumque ſimul, pectuſque retexit.
[33] Scilicet [34] haud [35] ulli ſervire [36] Polyxena vellem.
Haud [37] per tale ſacrum numen placabitis ullum:
Mors tantum vellem matrem mea [38] fallere poſſet;
[39] Mater obeſt, minuitque necis mihi gaudia, quamvis
Non mea mors illi, verum ſua vita [40] gemenda eſt.
[41] Vos modo, [42] ne Stygios adeam non libera manes,
Eſte procul; removete manus: [43] acceptior illi,
[44] Quiſquis is eſt, quem cæde mea placare paratis;
Liber erit ſanguis. Si quos tamen ultima noſtri
Verba movent oris, Priami vos filia regis
Nunc captiva rogat: genitrici corpus inemptum
Reddite, neve auro redimat [45] jus triſte ſepulcri,
Sed lacrymis, [46] Tunc, cum poterat, redimebat & auro.
Dixerat; & populus lacrymas, quas illa tenebat,

Non

17 Sepulta. 18 Ut meum honoretur ſapulchrum. 19 Immolata. 20 Ita dicta, quaſi *Multorum hoſpita*. Filia fuit Priami ex Hecuba, quam Achilles & vivus amavit, & mortuus ſibi immolari voluit. 21 Crudeli, quæ ſibi virginem immolari volebat. 22 Obedientibus. 23 Sepulcrum Achillis, quod in Sigæo promontorio erat. 24 Sepulcro crudelium & dirorum manium, qui ſibi virginem immolari jubebant. 25 Suæ generoſitatis. 26 Poſtquam crudeliter ad aras fuit adducta. 27 Crudelia, utpote quibus ipſa interficiebatur. 28 Pyrrhum, Achillis ex Deidamia filium: qui *Neoptolemus* fuit appellatus, quod *juvenis* admodum ad *bellum* Trojanum eſt profectus: νέος enim *juvenis*, & *novus*, & πτόλεμος ſive πόλεμος *bellum* dicitur. 29 Enſem, quo ipſa erat jugulanda. 30 Cito.

31 Meo ſanguine, quæ ſum generoſa. 32 Sc. *in me*. 33 Certe. Aſſeverantis eſt adverbium.

34 Nulli certe ſervire vellem, cum ſim Polyxena Priami regis filia. 35 Nulli. 36 Emphaſis eſt. Q. d. Priami regis filia, Hectoriſque ſoror. 37 Per meam cædem.

38 Latere. Se autem Polyxena in matrem piam eſſe oſtendit, cum de illa ſola ſe dicat eſſe ſollicitam. 39 Dolor, quo mater afficitur morte mea, animum meum cruciat. 40 Lugenda & deflenda.

41 Rogat Polyxena, ne quiſquam virorum ſe tangat, ut inviolata ad inferos deſcendat.

42 Ut libera moriar. 43 Gratior, 44 Sive Deus, ſive heros. Ignora enim Polyxena, quem cæde ſua ſit placatura. 45 Facultatem ſepeliendi. 46 Quando mater mea poterat, non lachrymis ſolum, ſed etiam auro filiorum cadavera ab hoſtibus redimebat,

Non 47 tenet; ipſe etiam flens, 48 invituſque ſacerdos
49 Præbita conjecto rapit præcordia ferro.
50 Illa ſuper terram 51 defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos 52 ad fata noviſſima vultus.
53 Troades excipiunt, deploratoſque 54 recenſent
Priamidas, & 55 quid dederit domus una cruoris.
56 Teque gemunt virgo, teque, o modo regia conjux,
Regia dicta parens, Aſiæ florentis imago,
Nunc etiam 57 prædæ mala ſors: quam victor Ulyſſes
Eſſe ſuam nollet, 58 niſi quod tamen Hectora partu
Ediderat. 59 Dominum matri vix repperit Hector.
Quæ corpus complexa animæ tam fortis 60 inane,
Quas toties patriæ dederat, natiſque, viroque,
Huic quoque dat lacrymas, lacrymas in vulnera fundit,
61 Oſculaque ore tegit, 62 conſuetaque pectora 63 plangit,
64 Canitiemque ſuam 65 concreto ſanguine 66 verrens,
Plura quidem, ſed & hæc laniato pectore dixit:

47 Continet, cohibet. 48 Pyrrhus, qui ſacrificii curator, & Pontifex fuerat deſignatus. 49 Exhibita. 50 Polyxena. 51 Deficientibus genibus. 52 Uſque ad mortem. 53 Trojanæ mulieres ſuſcipiunt jacens Polyxenæ cadaver.

54 Recognoſcunt; enumerant: quod in næniis & fletibus fiebat.

55 Quantum ſanguinis: nam Priamidæ omnes fuerant interfecti.

56 Apoſtrophe ad Polyxenam atque Hecubam, quæ paulo ante Aſiæ regina vocabatur. 57 Nam Hecuba paulo ante quidem erat *regia conjux, regia parens, Aſiæ florentis imago. Nunc etiam eſt prædæ mala ſors*: quam omnes aſpernabantur. 58 Ratio eſt qua motus Ulyſſes, Hecubam accepit captivam. 59 Eleganter Hecubæ lamentabilem ſtatum exhibet Poeta: ac ſi diceret, *Illa magni, Hectoris mater adeo abjecta eſt, ut vix inveniatur dominus, cui ſerviat.*

60 Tam conſtanti anima vacuum. 61 Parva Polyxenæ ora. Eſt enim ab ore diminutivum hoc loco oſculum. 62 Aſſueta plangi & percuti filiorum cædibus.

63 Percotit. 64 Caput ſuum canum. Solebant autem veteres in maximis doloribus caput ſuum pulvere fœdare.

65 Coagulato.

66 Volvens.

XIV.

Hecuba Polyxenam deflet.

Nata tuæ (quid enim ſupereſt?) dolor ultime matris,
Nata jacet: videoque 1 tuum mea 2 vulnera pectus.
Et, ne perdiderim quenquam ſine cæde meorum,
Tu quoque vulnus habes: at te, quia fœmina, rebar
A ferro tutam: Cecidiſti & fœmina ferro,
Totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Trojæ, noſtrique 3 orbator Achilles.
At poſtquam cecidit Paridis Phœbique 4 ſagittis,

Nunc

1 Sc. *vulnere transfixum.* 2 Meos dolores. 3 Qui nos liberis orbavit atque ſpoliavit.

4 Dirigente enim Paridis ſagittas Apolline, Achilles fuit interfectus.

Nunc certe, dixi, non eſt metuendus Achilles:
Tunc quoque [5] mi metuendus erat. Cinis ipſe ſepulti
6 In genus hoc ſævit: 7 tumulo quoque ſenſimus hoſtem.
8 Æacidæ fœcunda fui: jacet Ilion ingens,
9 Eventuque gravi finita eſt publica clades.
Sed finita tamen: [10] Soli mihi Pergama reſtant,
11 In curſuque meus dolor eſt. [12] Modo maxima rerum,
13 Tot generis natiſque potens, nuribuſque, viroque,
Nunc trahor exul, inops, tumulis avulſa meorum,
14 Penelopæ munus, quæ me data penſa trahentem
Matribus oſtendens Ithacis, Hæc Hectoris illa eſt
Clara parens, hæc eſt, dicet, Priameia conjux.
Poſtque tot amiſſos [15] tu nunc, quæ ſola levabas
Maternos luctus, [16] hoſtilia buſta [17] oraſti.
Inferias hoſti peperi: [18] quo ferrea reſto?
Quidve [19] moror? quo me ſervas damnoſa ſenectus?
Quo dii crudeles, niſi uti nova funera cernam,
[20] Vivacem [21] differtis anum? Quis poſſe putaret
Felicem Priamum poſt diruta Pergama dici?
Felix morte ſua eſt. [22] Nec te, mea nata, peremptam
Aſpicit: & vitam pariter, regnumque reliquit.
At puto [23] funeribus dotabere regia virgo,
Condeturque tuum monumentis corpus avitis:
Non hæc eſt fortuna domus. Tibi munera matris
Contingens fletus, peregrinæque hauſtus arenæ.
Omnia perdidimus: [24] ſupereſt, cur vivere tempus
In breve ſuſtineam, proles gratiſſima matri,
Nunc ſolus; quondam minimus de ſtirpe virili;
Has [25] datus [26] Iſmario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere? & [27] ſparſos immiti ſanguine vultus?

5 Mihi. 6 In genus noſtrum. 7 In tumulo & ſepulcro exiſtentem. 8 Ad Achillis voluptatem multos peperi liberos.

9 Exitu pernicioſo. 10 Senſus eſt. *Aliis jam fato functis Troja diruta eſt; mihi vero ſoli reſtat.* Scil. quia hoſtes perinde in eam ſæviunt, ac ſi Troja ipſa ſtaret, neque finis eſſet bello impoſitus.

11 In perſeverantia. Non enim finitur. 12 Ex qua felicitate in quas miſerias reciderit, flebiliter Hecuba commemorat. 13 Hecuba Priamo 7. filias, & 12. filios peperiſſe ſcribitur. Ex aliis enim mulieribus reliquos ad 50. uſque Priamus ſuſcepit. 14 Ulyſſis uxori.

15 Polyxena. 16 Hoſtium ſepulchra & manes. Eſt autem Apoſtrophe ad Polyxenam commiſerationis plena. 17 Placaſti. 18 Ad quem vitæ exitum dira ego ac in me ipſam crudelis reſervor. 19 Expecto. 20 Me vetulam diu viventem. 21 In longum tempus differtis. 22 Rationibus colligit Hecuba Priamum inter felices numerandum. 23 Pompa funerea, i. e. exequiarum honoribus ornaberis. Eſt autem ironia doloris plena, qua ſignificat Hecuba Polyxenam & funeris & ſepulturæ honore carituram. 24 De tot filiis meis ſolus reſtat Polydorus Polymneſtori regi commendatus. Sed fallitur Hecuba, jam enim a Polymneſtore erat interfectus. 25 Miſſus. 26 Polymneſtori Thraciæ regi. Nam *Iſmarus* Thraciæ mons eſt. De hoc Polydoro ſic Virg. 3. Æn. *Hunc Polydorum auri* &c. uſque ad *Auri ſacra fames!* 27 Infectos. Cadavera autem antiqui abluebant.

XV.

Hecuba in Polydori cadaver incidit. Dolore amens ululat, & in canem mutatur.

Dixit, & ad littus paſſu procedit anili,
Albentes lacerata comas: date Troades urnam,
Dixerat infelix, liquidas haurirer ut undas.
Aſpicit ejectum Polydori in littore corpus,
Factaque Threiciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant. Obmutuit [1] illa dolore:
Et pariter vocem, lacrymaſque [2] introrſus obortas
[3] Devorat ipſe dolor; duroque ſimillima ſaxo
Torpet, & adverſa figit [4] modo lumina [5] terra.
Interdum [6] torvos extollit ad æthera vultus;
Nunc [7] poſiti ſpectat vultum, nunc vulnera nati;
Vulnera præcipue, ſeque armat, & inſtruit ira.
Qua ſimul exarſit, tanquam regina [8] maneret,
Ulciſci ſtatuit: pœnaque [9] in imagine tota eſt.
Utque [10] furit catulo lactante orbata leæna,
Signaque nacta pedum, ſequitur quem non videt [11] hoſtem:
Sic Hecube, poſtquam cum luctu miſcuit iram,
Non oblita [12] animorum, annorum oblita ſuorum,
Vadit ad artificem diræ Polymneſtora cædis,
Colloquiumque petit: nam [13] ſe monſtrare relictum
Velle [14] latens illi, quod nato redderet, aurum.
Credidit [15] Odryſius, prædaque aſſuetus amore,
In ſecreta venit. Tum blando callidus ore,
Tolle moras Hecube, dixit; da munera nato:
Omne fore illius quod das, quod & ante dediſti,
Per ſuperos juro. Spectat [16] truculenta loquentem,
Falſaque jurantem, [17] tumidaque exæſtuat ira.
Atque ita [18] correpto, captivarum agmina matrum
Invocat, & digitos in [19] perfida lumina condit,
[20] Expilatque genis oculos ([21] facit ira valentem)
Immergitque manus, fœdataque [22] ſanguine ſonti

Non

1 Hecuba. 2 Intus natas. 3 Conſumit. 4 Interdum. 5 In Troade, ubi fuit Troja e regione Thraciæ ſita. 6 Triſtitia efferatos. 7 Jacentis. 8 Eſſet. 9 In imaginatione & cogitatione pœnæ, qua Polymneſtorem afficere poſſet. 10 Sævit. Hac autem ſimilitudine oſtendit Poeta, quantam iram indignationemque conceperit Hecuba adverſus Polymneſtorem, filii, quem educandum ſuſceperat, interfectorem. 11 Catuli raptorem. 12 Magnitudinis ac præſtantiæ animi ſui. 13 Sc. *ait*. 14 Occultam. 15 Polymneſtor Thracius: nam *Odryſæ* ſunt populi Thraciæ, & *Odryſa* urbs eorum. 16 Indignata, torvum præ ſe ferens aſpectum. 17 Quæ tumidos & inflatos homines reddit. 18 Comprehenſo Polymneſtore. 19 In perfidi Polymneſtoris oculos. 20 Extrahit, eruit. 21 Parentheſis tacitæ objectioni occurrens. 22 Sanguine nocentis ac ſcelerati Polymneſtoris.

Non [23] lumen (neque enim [24] ſupereſt) loca luminis [25] haurit.
Clade ſui Thracum gens irritata tyranni,
[26] Troada telorum lapidumque [27] inceſſere jactu
Cœpit. At [28] hæc miſſum [29] rauco cum murmure ſaxum
Morſibus inſequitur, rictuque ad verba parato
Latravit conata loqui: locus extat, & [30] ex re
Nomen habet, veterumque diu memor illa malorum
Tum quoque [31] Sithonios ululavit mœſta per agros.
Illius, Troaſque ſuos, hoſteſque Pelaſgos,
Illius fortuna deos quoque moverat omnes:
Sic omnes; ut & ipſa [32] Jovis conjuxque ſororque.
Eventus Hecubam meruiſſe negaverit illos.

23 Oculos. 24 Salvum eſt.
25 Percutit, aperit. 26 Hecubam Trojanam. 27 Irritare, provocare, invadere.
28 Hecuba.
29 Cum voce canina. Jam enim in canem fuerat mutata. 30 Nam κυνος σῆμα appellatur, i. *canis ſepulchrum*. 31 Thraciæ. Nam *Sithonia* pars eſt Thraciæ.
32 Juno, quæ Trojanorum tam atrox erat inimica.

XVI.

Memnonides aves e Memnonis rogo natæ.

Non vacat [1] Aurora, [2] quanquam iiſdem faverat armis,
Cladibus & caſu Trojæque Hecubæque moveri,
Cura deam propior, luctuſque domeſticus angit
Memnonis amiſſi: Phrygiis quem [3] lutea campis
Vidit Achillea pereuntem cuſpide mater.
Vidit: & ille color, quo matutina rubeſcunt
Tempora, palluerat; latuitque in nubibus æther.
At non impoſitos ſupremis ignibus artus
[4] Suſtinuit ſpectare [5] parens: ſed crine ſoluto
Sicut erat, magni genibus procumbere non eſt
Dedignata Jovis, lacrymiſque has addere voces.
[6] Omnibus inferior, quas ſuſtinet [7] aureus æther,
([8] Nam mihi ſunt totum rariſſima templa per orbem)
Diva tamen veni, non ut delubra, [9] dieſque
Des mihi ſacrificos, caliturasque [10] ignibus aras.
Si tamen [11] aſpicias [12] quantum tibi fœmina præſtem,
Tum cum luce nova [13] noctis confinia ſervo,
Præmia danda putes. Sed non ea cura, neque hic eſt
Nunc ſtatus Auroræ, meritos ut poſcat honores:

Mem-

1 Tithoni uxori, Memnonis matri. 2 Propter Tithonum maritum, qui Laomedontis fuerat filius, ac Priami frater. 3 Aurora ipſa, Memnonis mater, rutila ac rubicunda. 4 Potuit. 5 Quia parens erat. 6 Omnium infima.
7 Splendidum cœlum. 8 Ratio eſt, cur Aurora omnium Dearum ſit infima. 9 Dies feſtos.
10 Sacrificiis. 11 Conſideres.
12 Quantum tibi proſim, quamvis fœmina ſim. 13 Cuſtodio ne nox ſuos fines tranſeat. Niſi enim

Au-

Memnonis orba mei venio, qui fortia [14] fruſtra
Pro [15] patruo tulit arma ſuo, primiſque ſub annis
Occidit, a [16] forti (ſic Dii voluiſtis) Achille.
Da precor huic aliquem ſolatia mortis honorem,
Summe Deum rector, [17] maternaque vulnera leni.
Jupiter annuerat. Cum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus, nigrique [18] volumina fumi
[19] Infecere [20] diem: veluti cum flumina natas
[21] Exhalant nebulas, nec Sol admittitur [22] infra.
Atra favilla volat, [23] glomerataque corpus in unum
Denſatur, [24] faciemque capit, ſumitque colorem
Atque [25] animum ex igni: [26] levitas ſua præbuit alas.
Et primo ſimilis volucri, mox vera volucris
Inſonnuit pennis: pariter ſonuere ſorores
Innumeræ, [27] quibus eſt eadem natalis origo.
Terque rogum [28] luſtrant; & conſonus exit in auras
Ter [29] plangor: quarto [30] ſeducunt caſtra volatu.
Tunc duo [31] diverſa populi de parte feroces
Bella gerunt, roſtriſque & aduncis unguibus iras
Exercent, alaſque, adverſaque pectora laſſant:
Inferiæque cadunt cineri [32] cognata ſepulto
Corpora, ſeque viro forti meminere creatas.
[33] Præpetibus ſubitis nomen facit [34] autor; ab illo
Memnonides dictæ, [35] cum Sol duodena peregit
Signa, parentali [36] moritura morte [37] rebellant.
Ergo aliis latraſſe [38] Dymantida flebile viſum eſt;
Luctibus eſt Aurora ſuis intenta, piaſque
Nunc quoque dat lacrymas, & toto [39] rorat in orbe.

Aurora vigilans eſſet, nox ſemper videretur duratura. 14 Quia & ipſe fuit interfectus, & Troia everſa. 15 Priamo, qui Tithoni frater. 16 Sc. *interfectus, percuſſus*. 17 Et maternos dolores mitiga. 18 Revolutiones.
19 Obſcuravere, denigravere.
20 Dici lucem. 21 Emittunt.
22 Sc. *nebulas*. 23 Congregata.
24 Figuram ac formam accipit.
25 Vitam. 26 Propria favillæ levitas alas effecit. 27 Nam & ipſæ ex favillis ſunt ortæ.
28 Circumagunt. 29 Clangor.

30 Separant caſtra, & dividunt ſe in duas partes. 31 Ex partibus adverſis. 32 Simul nata.
33 Subito natis alitibus.
34 Memnon earum origo. *Memnonides* enim a *Memnone* fuerunt cognominatæ. 35 Quotannis, ubi Sol per duodecim ſigna cœleſtia curſum annuum peregit. 36 More eorum, qui inferis parentant. *Parentalia* vero proprie dicuntur ſacrificia, quæ manibus fiunt.
37 Bellum iterum inter ſe ſuſcipiunt. 38 Hecubam Dymantis filiam. 39 Rorem fundit.

X V I I.

Anii filiæ in columbas mutatæ.

[1] Non tamen everſam Trojæ cum mœnibus eſſe
Spem

1 Non ita quidem in fatis erat, ut cum diruta Troja, etiam Trojanorum ſpes omnis ſit everſa. Stirps enim Trojana, duce Ænea, in-

Spem quoque fata ſinunt, [2] ſacra, & [3] ſacra altera patrem
Fert humeris venerabile onus 4 Cythereius heros,
De tantiſque opibus 5 prædam pius eligit illam,
Aſcaniumque ſuum, profugaque per æquora claſſe,
Fertur ab 6 Antandro, ſcelerataque littora Thracum,
Et Polydoreo manantem ſanguine terram
7 Linquit, & utilibus ventis, æſtuque ſecundo
Intrat Apollineam, ſociis comitantibus, [8] urbem.
9 Hunc Anius, quo rege [10] homines, antiſtite Phœbus
Rite colebatur, temploque, domoque recepit,
Urbemque oſtendit, delubraque [11] nota, [12] duaſque
Latona quondam ſtirpes pariente retentas.
[13] Thure dato flammis, vinoque in thura profuſo,
Cæſarumque boum fibris de more crematis,
Regia tecta petunt: poſitiſque [14] tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tunc pius [15] Anchiſes: O Phœbi lecte ſacerdos,
Fallor? an & natum, [16] cum primum hæc mœnia vidi,
[17] Biſque duas natas, quantum reminiſcor, habebas?
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens, & triſtis, ait, Non falleris, heros.
Maxime: [18] vidiſti natorum quinque parentem,
Quem nunc (tanta homines rerum [19] inconſtantia verſat)
[20] Pene vides orbum. [21] Quod enim mihi filius abſens
Auxilium? quem dicta ſuo de nomine tellus
[22] Andros habet, pro patre locumque & regna tenentem.
[23] Delius [24] augurium dedit [25] huic: dedit altera [26] Liber
Fœmineæ ſtirpi [27] voto majora fideque
Munera. Nam tactu natarum cuncta mearum
In ſegetem, [28] laticemque meri, [29] baccamque Minervæ
Transformabantur: [30] diveſque erat uſus in illis.

Hoc

intulit Deos Latio, *Genus unde Latinum, Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ*, ut Virg. inquit Lib. 1. Æneid. 2 Deæ Veſtæ: Patrioſque Penates, Virg. Liber 2. 3 Patrem Anchiſem. Non enim minus pium eſt parentibus, quam ſacris, auxilium ferre.

4 Æneas Veneris, quæ & *Cytherea* dicitur, filius. 5 Sacra, & patrem. 6 *Antandrus* urbs eſt ſub Ida, ab *Antandro* duce cognominata. 7 Quamvis ibi jam urbem Ænum ædificaſſet, ut Virg. 3. Æn. narrat. 8 Urbem in inſula Delo, regnatam Anio.

9 Æneam. 10 Sc. *utebantur*. Erat enim Rex hominum, Phœbique ſacerdos. Virg. 11 Clara propter oraculum. 12 Duas arbores, quas tenens amplectenſque Latona, Apollinem & Dianam peperit.

13 Sacrificiis peractis. 14 Inſtratis tapetibus toris altis.

15 Sc. *inquit*. 16 Quando.

17 Anius quatuor habuit filias, quibus Bacchus conceſſit, ut quicquid tangerent, in frumentum, vel vinum, vel oleum mutaretur. Eas cum Agamemnon vi ducere vellet in expeditionem Trojanam, ut exercitum alerent, Bacchi auxilio in columbas fuiſſe mutatas fabulantur. 18 Sc. *me*. 19 Inſtabilitas fortunæ. 20 Fere carentem filiis.

21 Nulli mihi eſt auxilio filius abſens, quamvis ſit vivus.

22 Inſula eſt, ab *Andro*, Anii filio, denominata. 23 Apollo.

24 Auguriorum ac vaticinandi peritiam. 25 Andro. 26 Bacchus.

27 Majora, quam quis expetere aut credere debeat, 28 Vinum.

29 Olivam. Pallas enim olivam extulit in lucem. 30 Opulenta utilitas.

Hoc ubi cognovit 31 Trojæ populator Atrides,
(32 Ne non ex aliqua veſtram ſenſiſſe procellam
Nos quoque parte putes) armorum viribus uſus
Abſtrahit in vitas gremio genitoris, alantque
Imperat Argolicam cœleſti munere 33 gentem
Effugiunt quo quæque poteſt: 34 Eubœa duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita eſt.
35 Miles adeſt: &, ni dedantur, bella minatur.
Victa metu 36 pietas 37 conſortia corpora pœnæ
Reddidit: & timido poſſes ignoſcere fratri.
Non hic Æneas, non qui defenderet Andron
Hector erat, 38 per quos decimum duraſtis in annum.
Jamque parabantur 39 captivis vincla lacertis.
Illæ attollentes etiamnum libera cœlo
Brachia; Bacche; pater; fer opem; dixere: tulitque
Muneris autor opem, (ſi 40 miro 41 perdere more
42 Ferre vocatur opem) nec qua ratione figuram
Perdiderint, potui ſcire, aut nunc dicere poſſum.
Summa mali nota eſt: Pennas ſumpſere, 43 tuæque
Conjugis in volucres niveas 44 abiere columbas.

31 Agamemnon Trojæ deprædator. 32 At ſcias veſtram calamitatem etiam ex quadam parte me oppreſſiſſe. Metaphora a tempeſtate. 33 Græcos, vel Græcorum exercitum. Alii legunt *claſſem*. 34 Inſula eſt Bœotiæ adjacens, admodum longa. 35 Milites Græci inſtant. 36 Andri fratris in ſorores. 37 Sorores.
38 Quorum virtute. 39 Captivorum brachiis. 40 Mirando modo. 41 Deſtruere, delere.
42 Q. d. Anius: Perdere miro modo non eſſe opem ferre.
43 Veneris, cujus conjugio tu Anchiſen dignatus es. Nam Veneri columbæ ſunt dicatæ. 44 Converſæ fuere.

X V I I I.

Iter Æneæ in Italiam, Variæ metamorphoſes, pro re nata, inferuntur.

Talibus atque aliis poſtquam convivia dictis
Implerunt, menſa ſomnum petiere remota,
Cumque die ſurgunt, adeuntque oracula Phœbi:
Qui petere antiquam 1 matrem, cognataque juſſit
Littora, Proſequitur 2 rex, & dat munus ituris:
Anchiſæ ſceptrum, chlamydem, pharetramque 3 nepoti,
Craterem Æneæ, quem quondam miſerat illi
Hoſpes ab Aoniis Therſes 4 Iſmenius 5 oris.
Miſerat hunc illi Therſes: fabricaverat Alcon
6 Myleus, & 7 longo cælaverat argumento.
8 Urbs erat, & ſeptem poſſes oſtendere portas,

9 Hæ

1 Italiam, unde Dardanus, Trojanæ gentis autor, in Phrygiam venerat. 2 Anius. 3 Aſcanio.
4 Thebanus ab Iſmeno, Bœotiæ fluvio. 5 Bœotia, cujus pars Aonia. 6 Eſt Mylæ Siciliæ urbs: hinc Mylæus pro Siculo. 7 Prolixa materia. 8 In illo cratere cælata

9 Hæ pro nomine erant, &, quæ foret illa, docebant:
Ante urbem exequiæ, tumulique, igneſque, rogique,
[10] Effuſæque comas, & apertæ pectora matres
Significant luctum: Nymphæ quoque flere videntur,
Siccatoſque queri fontes: ſine frondibus arbor
Nuda riget: [11] lambunt arentia ſaxa capellæ.
Ecce! facit mediis [12] natas ab Orione Thebis,
Hanc [13] non fœmineum jugulo dare pectus aperto,
Illam demiſſo per fortia pectora telo,
Pro populo cecidiſſe ſuo, pulchriſque per urbem
Funeribus ferri, celebrique in parte cremari:
Tum de virginea geminos exire favilla,
Ne genus intereat, juvenes, quos fama Coronas
Nominat, & cineri materno ducere pompam.
[14] Hactenus antiquo [15] ſigni fulgentibus ære
Summus [16] in aurato crater erat [17] aſper acantho.
Nec [18] leviora datis Trojani dona [19] remittunt,
Dantque ſacerdoti cuſtodem thuris [20] acerram:
Dant pateram, claramque auro gemmiſque coronam.

lata erat urbs Thebæ. 9 Nam ſeptem portæ ſignificans eſs eſſe Thebas Beotiss. Thebæ enim Bœotiæ ſeptem portas habuiſſe dicuntur. 10 Diffuſas & ſparſas & comas & aperta pectora habentes.

11 Herbæ enim omnes aruerant.

12 Filias Orionis. 13 Non timidum, ſed virile, & audax: omnes enim conſtanti animo, ad Deorum iram placandam, ſe immolari paſſæ ſunt. 14 Simulacra hactenus enumerata in antiquo ære ſculpta erant crater's vero ſummo ora aurato opere pretexebatur; quod acanthum herbam ref rebat. Herba hæc Græce ἄκανθος Belg. *Beerenklaauw*. In Virg. Æn. Lib. 1. bis occurrit. 15 Simulacris.

16 Quia in aurato cratere Acanthus erat inſculptus. 17 Cælatus. Nam vaſa cælata aſpera ſunt.

18 Minora.

19 Retribuunt.

20 Arculam, in quam thus reponi ſolet, quo Diis ſacrificatur.

X I X.

Æneas claſſem ad Siciliam appellit.

[1] Inde recordati Teucros a ſanguine Teucri
Ducere principium, Cretam tenuere, locique
Ferre diu nequiere [2] Jovem: [3] centumque relictis
Urbibus [4] Auſonios optant contingere portus.
Sævit hyems, jactatque viros: [5] Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales [6] Aello,

Et

1 Hiſce apud Anium peractis, *Trojani recordati Teucros ducere principium a ſanguine Teucri petunt Cretam* &c. 2 Aerem. Sic Horat. Lib. 1. Od. 1. *Sub Jove frigido*. 3 Relicta Creta, centum urbibus clara. 4 Italos. 5 *Strophades* inſulæ ſunt in mari Jonio, ſuæ juxta Zacynthum, ἀπὸ τῆς ϛροφῆς, i. a *converſione*, Zetes & Calais dictæ: nam illuc uſque Harpyjas proſecuti retro rediere.

6 Harpyiarum una, quæ Virgil. *Cœleno* 3. Æn. Hæ tres eſſe finguntur. Neptuni & Terræ filiæ Aello, Ocypete, & Celæno.

Et jam 7 Dulichios portus, Ithacamque, Samumque,
8 Neritiaſque domos, regnum fallacis 9 Ulyſſei,
Prætereunt vecti: 10 certatam lite deorum
11 Ambraciam, verſique vident ſub imagine ſaxum
Judicis: 12 Actiaeo quæ nunc ab Apolline nota eſt,
Vocalemque ſua 13 terram Dodonida quercu,
14 Chaonioſque ſinus: 15 ubi nati rege Moloſſo
Impia ſubjectis fugere incendia pennis.
16 Proxima Phæacum felicibus obſita pomis
Rura petunt: Epiros 17 ab his, 18 regnatque vati
19 Buthrotos Phrygio 20 ſimulataque Troja tenentur.
Inde futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
21 Sicaniam: Tribus hæc excurrit in æquora linguis:
E quibus imbriferos eſt 22 verſa Pachynos ad 23 Auſtros,
25 Mollibus expoſitum Zephyris 26 Lilybaon ad 27 Arctos
Æquoris expertes ſpectat, Boreamque 28 Peloros.
Hanc ſubeunt Teucri remis, æſtuque ſecundo,
Sub noctem potitur 29 Zanclæ a claſſis arena.

7 *Dulichium*, *Ithaca*, *Samus*, inſulæ ſunt in mari Jonio, quibus imperavit Ulyſſes. 8 *Neritus* & mons eſt in Ithaca inſula, & urbs.

9 Eſt hic genitivus nominis tetraſyllabi Ulyſſeus 2. declin.

10 De qua Dii certarunt.

11 Urbem Theſprotiæ Epiri, concilio deorum claram. 12 Qui apud Actium colebatur. Eſt vero Actium oppidum & promontorium Epiri, ubi Auguſtus prælio navali Antonium & Cleopatram devicit.

13 Et terram Dodonæam, i. e. nemus juxta Dodonam urbem, in Chaonia Epiri regione, in quo duæ columbæ e quercu reſponſa dabant. Sunt, qui ipſas arbores vocales fuiſſe, atque oracula edidiſſe volunt. 14 *Chaones* populi ſunt Epiri. 15 Significat autem Poeta Moloſſi filios in aves fuiſſe mutatos. Obſcuram eſſe hanc fabulam notant interpretes. 16 Æneæ navigationem deſcribit Poeta, quo in Siciliam tandem perveniat, ubi Acis juvenis in fluvium ſui nominis fuit mutatus. Sunt autem Phæaces populi inſulæ Corcyræ, pomariis Alcinoi claræ.

17 Poſt hæc.

18 Heleno, Priami filio, cui poſt mortem Pyrrhi ab Oreſte cæſi, in conjugium ceſſerat, una cum regno Epiri, Andromache, quæ fuerat uxor Hectoris, dein Pyrrho capta, & illi in Epiro connubio juncta. Vide ſis rem omnem in 3. Æneid. Virg. 19 Urbs eſt haud longe a Corcyra diſtans. 20 Condiderat Helenus in Epiro urbem repræſentatam, & delineatam ad formam antiquæ Trojæ. Vide ibid. Virg.

21 Siciliam, quæ tria habet promontoria, Pachynum, Lilybæum, & Pelorum, quorum Pachynus Græciam, Lilybeum Africam, Pelorus Italiam ſpectat. Hoc idem dixit aliis verbis Ovid. 4. Faſt. *Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor Trinacris, a poſitu nomen adepta loci.* 22 Ad linguam refertur, non ad *Pachynum*.

23 Ad meridiem, unde flat Auſter. 25 Molliter ac ſuaviter flantibus. 26 Urbs eſt Siciliæ, & promontorium, Occidentem verſus, unde flat Zephyrus, ſpectans.

27 Ad Septentrionem. 28 *Pelorus* autem dictus eſt a *Peloro* claſſis Hannibalis gubernatore ibi ſepulto. 29 *Zancle* urbs eſt Siciliæ a *Zanclo* gigante, vel a *Zancle* fonte dicta.

X X.

Scylla & Charybdis. Polyphemi cantilena.

[1] Scylla latus dextrum, lævum irrequieta [2] Charyb
Infeſtat: vorat hæc raptas, revomitque carinas;
[3] Illa feris atram canibus ſuccingitur alvum,
Hanc multi petiere proci: quibus illa repulſis
Ad pelagi Nymphas, pelagi gratiſſima Nymphis,
Ibat, & eluſos juvenum narrabat amores.
Cui dum pectendos præbet [4] Galatea capillos,
Talibus alloquitur referens ſuſpiria dictis:
Horrendus [5] ſylvis, & viſus ab hoſpite nullo
[6] Impune, & magni cum Diis contemptor Olympi,
Quid ſit amor ſentit; jamque eſt tibi cura placendi:
Jam rigidos pectis [7] raſtris, Polypheme, capillos,
Jam libet hirſutam tibi falce recidere barbam,
[8] Et ſpectare feros in aqua & [9] componere vultus.
Cædis amor, feritáſque ſitiſque immenſa cruoris
Ceſſant, & tutæ veniunt abeuntque, carinæ
[10] Telemus interea Siculum delatus in æquor.
Telemus Eurymides, [11] quem nulla fefellerat ales.
Terribilem Polyphemon adit: Lumenque, quod unum
Fronte geris media rapit tibi, dixit, Ulyſſes;
Riſit: &, Ovatum ſtolidiſſime, falleris, inquit
[12] Altera jam rapuit. [13] Sic fruſtra vera monentem
Spernit: & aut gradiens ingenti littora paſſu
[14] Degravat; aut feſſus ſub opaca revertitur antra.

1 Duæ fuerunt Scyllæ: quarum altera Niſi filia in avem fuit mutata: altera Phorci filia, de qua hic agitur, in monſtrum, quod in freto Siculo navigantibus inſidiatur nata eſt fabula, e ſaxo, vel ſcopulo in freto Mamentino inter Siciliam, & Italiam, navigantibus periculoſiſſimo. 2 Hanc Poetæ fabulantur fuiſſe vetulam furaciſſimam; quæ cum Herculi boves furata eſſet, a Jove in fretum projecta in monſtrum marinum fuit mutata, quod adhuc priſtinam retinet rapiendi naturam: nam illac tranſeuntes naves ad ſe rapit, devoratque ac revomit. Eſt vero hic in freto Siculo gurges periculoſiſſimus, Scyllæ oppoſitus. 3 Scylla, n. cujus inguina canibus cincta.

4 Nerei & Doridis fuit filia, quæ amore Acidis capta Polyphemum Cyclopem feramantem fugiebat. Sed cum Cyclops eam in gremio Acidis reſidentem deprehendiſſet, ira correptus ingens ſaxum in illos conjecit, quo Acis obtritus (nam Galatea aufugerat) in fluvium ſui nominis fuit mutatus.

5 Feris. Metonymia. 6 Sine pœna. Omnes enim ad ſe venientes interficiebat Polyphemus.

7 Pulchra emphaſis, qua craſſitudo Polyphemi & ruditas innuitur.

8 Hoc eſt quod mox dicit: *Liquidaque in imagine vidi Nuper aquæ.* 9 Gratos efficere vultus & jucundos, ut amicæ poſſit placere.

10 Eurymi filius, inter Cyclopas vates fuit egregius, qui Polyphemo prædixit omnia, quæcunque ab Ulyſſe paſſus eſt. 11 Auguriorum peritiſſimum Telemum fuiſſe oſtendit: nam ex avium volatu augurabantur vates. 12 Galatea. Ad id autem alludit, quod cæci finguntur eſſe amantes. 13 Hujuſmodi dictis. 14 Deprimit.

[15] Prominet in pontum [16] cuneatus acumine longo
Collis; [17] utrumque latus circumfluit æquoris unda:
[18] Huc ferus aſcendit Cyclops, [19] mediuſque, reſedit;
[20] Lanigeræ pecudes nullo ducente ſecutæ.
[21] Cui poſtquam pinus, baculi quæ præbuit uſum,
Ante pedes poſita eſt, antennis apta ferendis,
Sumptaque arundinibus compacta eſt fiſtula centum:
Senſerunt toti [22] paſtoria ſibila montes,
Senſerunt undæ: lætitans procul, auribus [23] hauſi
Talia dicta meis, auditaque verba [24] notavi.
[25] Candidior folio [26] nivei Galatea [27] liguſtri,
Floridior prato, longa [28] procerior [29] alno,
[30] Levior aſſiduo detri, is æquore conchis,
Solibus hybernis, æſtiva gratior umbra,
Nobilior pomis, platano conſpectior alta,
Lucidior glacie, matura dulcior uva,
Mollior & cycni plumis, & lacte coacto,
Et, ſi non fugias, riguo formoſior horto.
[31] Sævior indomitis eadem Galatea juvencis.
Durior annoſa quercu, fallacior undis.
Lentior & ſalicis virgis, & vitibus albis.
His immobilior ſcopulis, violentior amne,
Laudato pavone ſuperbior, acrior igni,
Aſperior [32] tribulis, fœta [33] truculentior [34] urſa,
Surdior æquoribus, [35] calcato immitior hydro,
Non tantum cervo claris latratibus acto,
Verum etiam ventis, voluctique [36] fugacior aura:
At, bene [37] ſi noris, pigeat fugiſſe: moraſque
Ipſa tuas damnes, & me retinere [38] labores.
Sunt mihi pars montis vivo [39] pendentia ſaxo
Antra, quibus nec Sol medio ſentitur in æſtu,
Nec ſentitur hyems: ſunt poma [40] gravantia ramos,
Sunt [41] auro ſimiles longis in vitibus uvæ.

Sunt

15 Topographia. Deſcribit Poëta promontorium, in quod ſe Polyphemus recepit. 16 Factus in formam cunei longi. 17 Et dextrum & ſiniſtrum. 18 Illuc, in illum collem. 19 In medio. 20 Pecora & oves. 21 Per emphaſin qualis fuerit Polyphemus, Poeta oſtendit, pinum pro baculo ei geſtandam attribuens, ex qua malus navis commode fieri potuiſſet. 22 Paſtorales cantus. 23 Audivi. 24 Memoriæ mandavi. 25 Cantilena Cyclopis, laudes Galateæ continens, hic deſcribitur. 26 Candidi.

27 *Liguſtrum* genus eſt virgultorum, flores habens candidiſſimos, quibus areſactis, fructum emittit ſubnigrum: ſed maturum hic accipio. Hoc igitur loco debemus *nivei liguſtri* ad florum candorem referre. 28 Longior, atque rectior. 29 Arbore in ripis fluminum in magnam altitudinem creſcente. 30 Levigatior. 31 Hactenus Galateæ virtutes fuerunt enumeratæ, nunc vitia referuntur. 32 Herba ſpinoſa ſegetibus inimica.

33 Terribilior. 34 Urſa, quæ peperit. 35 Preſſo ſerpente, qui calcatus maxime ſævire ſolet.

36 Velocior ad fugiendum.

37 Sc. *me*. Enumerat autem Polyphemus omnia, quæcunque ſibi adſunt, bona, ut Galateam in ſuum pelliciat amorem. 38 Studeas, ac nitaris. 39 Suſpenſæ & altæ ſpeluncæ.

40 Deprimentia.

41 Flavæ, bene maturæ.

Sunt & purpurea; tibi & has ſervamus, & illas.
Ipſa tuis manibus ſylveſtri nata ſub umbra
[42] Mollia fraga [43] leges: ipſa [44] autumnalia [45] corna,
Prunaque non ſolum nigra liventia ſucco,
Verum etiam [46] generoſa, [47] novaſque imitantia ceras.
Nec tibi caſtaneæ, me conjuge, nec tibi deerunt
[48] Arbutei fœtus: Omnis tibi [49] ſerviet arbos.
[50] Hoc pecus omne meum eſt: multæ quoque vallibus [51] errant,
Multas ſylva tegit, multæ ſtabulantur in antris.
Nec, ſi forte roges, poſſem tibi dicere, quot ſint.
Pauperis eſt numerare pecus: de laudibus harum
Nil mihi credideris; præſens potes ipſa videre,
Ut vix ſuſtineant [52] diſtentum cruribus uber.
[53] Sunt fœtura minor tepidis in ovilibus agnis
Sunt quoque par ætas aliis in ovibus hœdi.
Lac mihi ſemper adeſt niveum: pars inde bibenda
Servatur; partem liquefacta [54] coagula [55] durant.
Nec tibi deliciæ [56] faciles, [57] vulgataque tantum
Munera contingent: damæ, leporeſque, capræque,
Parque columbarum, demptuſque cacumine nidus.
[58] Inveni geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe [59] ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſæ catulos in ſummis montibus urſæ:
Inveni & dixi [60] dominæ ſervabimus iſtos.

42 Suavia. 43 Colliges. 44 Autumni tempore maturescentia. 45 Baccæ ſunt rubicundæ, in medio nucleum duriſſimum habentes: unde Virg. dixit, *Lapidoſaque corna*. 46 Aurei ac crocei coloris ſimillima. 47 Noviſque ceris ſimilia. 48 Arbuti fructus. Eſt autem *arbutus* humilis arbor poma ferens rubicunda. 49 Erit tibi uſui. 50 Hæ omnes meæ ſunt oves. 51 Paſcuntur. 52 Plena ubera. Significat autem greſſum ovium magnitudine uberum impediri. 53 Sc. *mihi*. 54 *Coagulum* (a *cogendo*) dicitur illud, quo addenſandum lac utimur. 55 Condenſant in caſeum. 56 Quæ facile haberi poſſunt. 57 Vulgaria dona, quales ſunt damæ, lepores, capræ, columbæ. 58 Hæc ſunt ſcilicet illa munera, quæ non eſſe vulgaria Polyphemus ait. 59 Scita, ſive *æque*. 60 Amicæ. Amatores enim amicas appellare *dominas*, ſolent. Tibull. *Quam juvat immites ventos audire cubantem, & dominam tenero continuiſſe ſinu*.

X X I.

Acis in fluvium vertitur.

Jam modo cæruleo nitidum caput [1] exere ponto,
Jam Galatæa veni: nec munera deſpice noſtra.
[2] Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ: placuitque, mihi mea forma videnti.
Aſpice ſim quantus: non eſt hoc corpore major

Ju-

1 Emitte. 2 Se quoque formoſum eſſe colligit Polyphemus. Confer cum ſuperiori verſu. *Et ſpectare feros* &c. Cap. XX.

Jupiter in cœlo (nam vos narrare ſoletis
Neſcio quem regnare Jovem) coma plurima torvos
Prominet in vultus, humeroſque ut lucus obumbrat.
Nec, mea quod [3] duris horrent denſiſſima ſetis
Corpore, turpe puta: [4] Turpis ſine frondibus arbor;
Turpis equus, niſi colla jubæ flaventia velent.
Pluma tegit volucres ovibus ſua lana decori eſt:
Barba viros hirtæque decent in corpore ſetæ.
[5] Unum eſt in media lumen mihi fronte, ſed [6] inſtar
Ingentis clypei. [7] Quid? Non hæc omnia magno
Sol videt e cœlo? Solis tamen unicus orbis.
Adde, quod in [8] veſtro genitor [9] meus æquore regnat.
Hunc tibi do ſocerum: tantum miſerere, preceſque
Supplicis exaudi. Tua fulmine ſævior ira eſt.
Talia nequicquam queſtus (nam cuncta videbam)
Stare nequit, ſylviſque & notis ſaltibus errans
Me videt, atque Acin. Paveſacta ſub æquore mergor.
Terga fugæ dederat converſa [10] Symæthius heros,
Et, Fer opem Galatea, precor, mihi ferte parentes,
Dixerat: & [11] veſtris periturum admittite regnis.
Inſequitur Cyclops, partemque, e monte revulſam
Mittit, & extremus [12] quam vis pervenit ad illum
Angulus e ſaxo, totum tamen [13] obruit Acin.
At nos, quod fieri ſolum [14] per fata licebat,
Fecimus, ut vires aſſumeret Acis [15] avitas.
Puniceus de mole cruor manabat: & intra
Temporis exiguum rubor evaneſcere cœpit,
Fitque color primo turbati fluminis imbre,
Purgaturque mora. Tum [16] moles tacta dehiſcit,
Vivaque per rimas, [17] proceraque ſurgit arundo:
Oſque cavum ſaxi ſonat exultantibus undis.
Miræque res, Subito media tenus extitit alvo
Inflexis juvenis [18] cinctus nova [19] cornua cannis,

Qui,

3 Dura corpora denſiſſimis ſetis horrent. Colligit autem multis ſimilibus Polyphemus pilos & ſetas potius ſibi decori, quam dedecori eſſe.

4 Alibi: *Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus: Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.* 5 Objectioni, quæ fieri poſſet. Polyphemus occurrit, fateturque ſe unum tantum oculum habere, ſed tam magnum, ut par duobus eſſe poſſit. 6 Ad magnitudinem & ſimilitudinem magni ſcuti.

7 Exemplo Solis Polyphemus oſtendit unicum oculum ſibi ornamento eſſe, cum, Sol, qui omnia videt, uno ſit oculo contentus.

8 Mari, ubi vos vivitis, o Nereides. 9 Neptunus. 10 Acis, filias Nymphæ Symæthidis.

11 In veſtra aquarum regna.

12 Quamvis ultima pars anguli. Hinc colligitur quantum fuerit illud ſaxum, quod in Acin Polyphemus conjecit. 13 Texit.

14 Fatis permittentibus. 15 Simæthi fluvii, ut in fluvium mutaretur. Eſt vero Symæthus fluvius rapidiſſimus. 16 Rupes percuſſa aperitur. 17 Recta & longa.

18 Cincta autem cornua cannis idcirco habere finguntur, quod ſere in ripis fluminum arundines naſcantur. 19 Ripas. Fluviorum autem Dii cornua habere, & bubus vel tauris ſimiles aliquando finguntur, propter ſtrepitum, & circumflexiones, quas *cornua* vocant.

Qui, niſi quod major, quod toto [20] cærulus ore eſt;
Acis erat: Et ſic quoque, erat tamen Acis in amnem
Verſus, & [21] antiquum tenuerunt flumina nomen.

20 Niger. 21 Acis enim fluvius ille fuit appellatus, quod ſit ſimilis ἀκίδι, i. e. cuſpidi ſagittæ.

XXII.

Glaucus, e Piſcatore, Deus.

Deſierat Galatea loqui: cœtuque [1] ſoluto
Diſcedunt, placidiſque natant Nereides undis.
[2] Scylla redit: neque; enim medio ſe credere ponto
Audet, & aut [3] bibula ſine veſtibus errat arena,
Aut ubi laſſata eſt, [4] ſeductos nacta receſſus
Gurgitis, incluſa ſua membra refrigerat unda.
Ecce! Fretum ſcindens alti [5] novus incola ponti,
Nuper in [6] Euboica verſis [7] Anthedone membris,
Glaucus adeſt: Fugit illa tamen, veloxque, timore
Pervenit in [8] ſummam poſiti prope littora montis.
Ante fretum eſt ingens apicem collectus in [9] unum
Longa ſub arboribus [10] convexus ad [11] æquora vertex.
Conſtitit hic, & tuta loco, monſtrumne, deuſne
Ille ſit ignorans, admiratur colorem,
Cæſariemque humeros ſubjectaque terga tegentem.
[12] Senſit, & innitens, quæ ſtabat proxima [13] moli,
Non ego [14] prodigium, nec ſum fera bellua, virgo,
Sed [15] Deus, inquit, aquæ; nec [16] majus in æquore [17] Proteus
Jus habet, & [17] Triton, [17] Athamantiadeſque Palæmon:
Ante tamen mortalis eram, ſed ſcilicet altis
[18] Deditus æquoribus, tantum exercebar in illis.
[19] Nam modo [20] ducebam ducentia retia piſces:
Nunc in mole ſedens moderabar arundine [21] linum.
[22] Sunt viridi prato confinia littora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis:
Quas neque cornigeræ [23] morſu læſere juvencæ,

Nec

1 Dimiſſo cœtu Nereidem, i. e. Nympharum marinarum. 2 Ad littus revertitur e mari. 3 Quæ facile aquam ſorbet. 4 Secretos ſinus. 5 Nuper in Deum marinum verſus. 6 Quia Eubœa Bœotiæ adjacet. 7 Urbs Bœotiæ.
8 Summitatem & cacumen.
9 In unum cacumen. 10 Devexus, inclinatus. 11 In mare verſus. 12 Animadvertit Glaucus eam mirari & dubitare, utrum Deus, an monſtrum eſſet. 13 Rupi vel ſaxo. 14 Monſtrum. 15 Deus marinus. 16 Majorem potentiam.
17 De Proteo ac Tritone vide quæ diximus ad v. *Cæruleos habet unda deos* &c. & ſeq. Lib. II. Cap. I. Et de Athamantis filio in Deum marinum verſo lege Fab. IV. Lib. 4. 18 Piſcandi in alto mari ſtudioſus. 19 Nam interdum retibus, interdum hamis piſces capiebam.
20 Trahebam. 21 Hami lineam.
22 Topographia & loci deſcriptio. 23 Depavere.

Nec placidæ carpſiſtis oves, hirtæve capellæ.
Non apis inde tulit collectos ſedula flores,
Non data ſunt capiti [24] genialia ſerta, nec unquam
Falciferæ ſecuere manus. Ego primus in illo
[25] Ceſpite conſedi, dum [26] lina madentia ſicco.
Utque [27] recenſerem [28] captivos ordine piſces,
[29] Inſuper expoſui, quos aut in retia caſus,
Aut ſua credulitas in aduncos [30] egerat hamos
[31] Res ſimilis ſictæ: [32] ſed quid mihi fingere prodeſt?
[33] Gramine contacto cœpit [34] mea præda [35] moveri,
Et motare latus, terraque ut in æquore [36] niti.
Dumque moror, mirorque ſimul, fugit omnis in undas
Turba ſuas, dominumque novum, littuſque relinquunt.
Obſtupui: dubitoque diu, cauſamque requiro,
Num Deus hæc aliquis, num ſuccus fecerit herbæ.
Quæ tamen [37] has, inquam, [38] vires habet herba? manuque
Pabula decerpſi, decerptaque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura ſuccos:
Cum ſubito trepidare intus præcordia ſenſi,
[39] Alteriuſque, rapi naturæ [40] pectus amore.
Nec potui [41] reſtare diu: repetendaque, nunquam
Terra vale dixi, corpuſque ſub æquore merſi.
Dii maris exceptum [42] ſocio dignantur honore,
Utque mihi, quæcunque, [43] feram mortalia, [44] demant,
Oceanum, Tethynque, rogant. Ego [45] luſtror ab illis,
Et, purgante [46] nefas novies mihi carmine dicto,
Pectora fluminibus jubeor [47] ſupponere centum.
Nec mora: diverſi lapſi de [48] partibus amnes,
Totaque, vertuntur ſupra caput æquora noſtrum.
Hactenus [49] actæ tibi poſſum momoranda referre:
Hactenus & memini: nec mens mea cætera ſenſit.
Quæ poſtquam rediit; alium me corpore toto
Ac fueram nuper, nec eundem mente [50] recepi.
Hanc ego tum primum [51] viridem ferrugine barbam,
Cæſariemque, meam, quam longa per æquora [52] vero,
In-

24 Coronas genio ac voluptati convenientes.

25 Herboſo littore. *Ceſpes* enim dicitur terra cum propria herba avulſa. 26 Retia madefacta. Metonymia. 27 Dinumerarem.

28 Captos. 29 Deſuper, ſuperne. 30 Impulerat. 31 Sc. *videtur*. 32 Q. d. Nullam habeo cauſam, cur fingere debeam.

33 Herba. 34 Capti piſces, jamque mortui. 35 Frequenter moveri. 36 Salire. Salientes enim niti ſolent, ut longiores faciant ſaltus. 37 Tantam vim, ut mortuos piſces vivos efficere poſſit. 38 Salire, moveri. 39 Æquoris ac piſcis. 40 Animum teneri. 41 Reſiſtere amori & cupiditati, altecius naturæ. 42 Nam me quoque in ſuum numerum admiſerunt.

43 Habeam.

44 Auferant.

45 Purgor. 46 Sordes vitiorum ex anteacta vita mortali contractas, i. e. impietatem, humanamque infirmitatem. 47 Subjicere.

48 Regionibus. 49 Facta memoria digna. 50 Percepi.

51 Dii marini a colore maris cærulei finguntur. Sæpius ſupra.

52 Traho.

Ingenteſque, humeros & cærula brachia vidi,
53 Cruraque 54 pinnigero curvata noviſſima piſce.
Talia dicentem, dicturum plura reliquit
Scylla Deum: 55 Furit ille, irratuſque, repulſa,
56 Prodigioſa petis Titanidos atria 57 Circes.

53 Et crura mea in piſcis caudam tranſmutata.
54 In piſcem pinnas habentem.
55 In furorem ſtimulatur.
56 Ædes monſtrorum plenas.
57 Circes Solis filiæ, quæ potentibus herbis (ut Virg. inquit Lib. 7. Æn.) homines ſolebat induere in vultus, ac terga ferarum. Vide v. *Sole Satæ Circes* &c. Libri ſeq. Cap. I.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUSQUARTUS.

SYNOPSIS.

Scylla in ſcopulum mutata : Cercopes in ſimias : Sybilla in vocem : ſocii Ulyſſis in porcos ; Picus in avem : ſocii Diomedis in aves : paſtor in oleaſtrum : naves Æneæ in nymphas : urbs Ardea in volucrem : Vertumnus in varias formas : aquæ frigidæ in calidas : Æneas, & Romulus in Deos, Romæ natales, & reges.

I.

Scylla canibus ſuccincta, & in ſaxum verſa.

JAmque [1] giganteis injectam faucibus Ætnam,
[2] Arvaque Cyclopum, [3] quid raſtra, quis uſus aratri,
[4] Neſcia, nec quicquam junctis debentia bobus,
Liquerat [5] Euboicus [6] tumidarum cultor aquarum:
Liquerat & [7] Zanclen, adverſaque, mœnia [8] Rhegi,
[9] Navifragumque fretum, [10] gemino quod littore [11] preſſum:
[12] Auſoniæ Siculæque tenet confinia terræ.
Inde manu magna [13] Tyrrhena per æquora vectus,
[14] Herbiferos adiit colles, atque atria Glaucus
Sole ſata Circes, variarum plena ferarum.
Quam [15] ſimul aſpexit, dicta, acceptaque ſalute,
Diva Dei miſerere, precor: nam ſola [16] levare

Tu

1 Capitibus gigantum, qui oppreſſi Ætna dicuntur. Diximus aliquoties ſupra de Ætna Siciliæ monte incendia eructante, cui Poetæ fingunt Typhoea, Enceladum, aliosque gigantes a Jove ſubjectos. 2 Arva Sicula, prope tres Cyclopum ſcopulos, quos hodie *Faraglioni* appellant. 3 Sc. *ſint*. 4 Inarata. 5 Glaucus, natus Anthedone, urbe Bœotiæ, contra Eubœam. 6 Maris. 7 Hodie *Meſſanam* Siciliæ urbem, in penitiſſimo Pelori ſinu. 8 *Rhegium* ἀπὸ τῶν ῥήγνυσθαι, i. ab *abrumpendo*, quod eo in loco Sicilia ab Italia fuerit *abrupta*. 9 In quo fiunt naufragia, quippe periculoſo, ſcopulis, Scylla, & Charybdi. 10 Duobus littoribus, Italico & Siculo. 11 Anguſtatum. 12 Freto enim Sicilia ab Italia diſterminatur. 13 Ita dicta a Tyrrhenia regione Italiæ. 14 Circæum ſignificat, in quo monte Circe dicitur habitaſſe, quæ homines carminibus, ſuccisque herbarum in feras mutabat. 15 Simulac, poſtquam. 16 Levem facere.

Tu potes hunc, dixit, (videar [17] modo dignus) amorem.
Quanta ſit herbarum, [18] Titani, potentia nulli
Quam mihi [19] cognitius, [20] qui ſum mutatus ab illis:
Neve mei non nota tibi ſit cauſa [21] furoris,
Littore in Italico, Meſſenia mœnia [22] contra,
Scylla mihi viſa eſt. [23] Pudor eſt, promiſſa, preceſque;
Blanditiaſque, meas, contemptaque verba referre.
At tu, ſive aliquod [24] regnum eſt in carmine, carmen
Ore move ſacro: ſive [25] expugnantior herba eſt,
Utere tentatis operoſæ viribus herbæ.
At circe horrendis [26] infamia pabula ſuccis
Conterit, & tritis [27] Hecateia carmine miſcet,
[28] Cærulaque induitur velamina, perque ferarum
Agmen adulantum media [29] proceſſit ab aula,
Oppoſitumque, petent contra Zancleia ſaxa
[30] Rhegion, ingreditur ferventes æſtibus undas;
In quibus, ut ſolida [31] ponit veſtigia terra.
[32] Summaque decurrit pedibus ſuper æquora ſiccis.
[33] Parvus erat gurges curvos ſinuatus in arcus.
Grata quies Scyllæ: quo ſe referebat ab æſtu
Et maris, & cœli, [34] medio cum plurimus [35] orbe
Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras.
Hunc Dea [36] prævitiat; [37] portentificiſque, venenis
[38] Inquinat: hic [39] preſſos latices radice nocenti
Spargit: & obſcurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen [40] magico demurmurat ore.
Scylla venit, mediaque tenus deſcenderat alvo,
Cum ſua [41] fœdari latrantibus inguina monſtris
Aſpicit; ac primo refugitque, [42] abigitque: timetque
Ora [43] proterva canum: ſed quos fugit, attrahit una,
Et [44] corpus quærens femorum, crurumque, pedumque,
[45] Cerbereos rictus pro partibus invenit illis:

46

17 Dummodo. 18 O Circe, filia Solis, qui e Titanum familia.
19 Notius. 20 Quia ab illis ſum converſus ex homine in Deum marinum. 21 Amoris tam vehementis. 22 E regione Meſſeniæ urbis, olim *Zancle* appellata, cui e regione Rhegium in Italia.
23 Pudet me tibi narrare; blanditiis enim uſus erat Glaucus Deo non convenientibus. 24 Aliqua potentia. 25 Potentior ad expugnandum & vincendum. 26 Infames herbas propter nocumenta.
27 Incantationes a matre Hecate adoctas & acceptas. 28 Cæruleas veſtes & nigras.
29 Exceſſit.
30 Reſpondet Rhegium e regione urbi Meſſanæ, olim Zancle appellatæ. Vide ſupra v. *Liquerat & Zanclen* &c. & Littore in Italico &c. Cap. I. 31 Ingreditur.
32 Artibus magicis inſtructa tranſgreditur fretum ſiccis pedibus.
33 Gurgitem deſcribit, in quo ſe lavare ſolebat Scylla, Glauci amica. 34 Periphraſis eſt meridiei. 35 Medio cœlo. 36 Ante inficit præcorrumpit. 37 Portenta ac monſtra facientibus. 38 Inficit, contaminat. 39 Succos ex herbis noxiis expreſſos. 40 Pro *magicum carmen*.
41 Deturpari.
42 Et depellit manibus.
43 Improba, rabida. 44 Carnem ac pulpam femorum, crurumque &c. 45 Ora canum terribilium inſtar Cerberi tri acois.

46 Flevit amans Glaucus, nimiumque, hoſtiliter uſæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco manſit : cumque eſt data copia primum
In 48 Circes odium ſociis ſpoliavit Ulyſſem.
49 Mox eadem 50 Teucras 51 fuerat merſura carinas,
Ni prius in ſcopulum, qui nunc quoque ſaxeus extat,
Transformata foret : ſcopulum quoque navita vitat.

46 Amans flevit Scyllæ fatum. 47 In eodem gurgite remanſit. 48 Sciebat enim Ulyſſem a Circe amari. Multos autem e ſociis in freto Siculo amiſit Ulyſſes. 49 Scylla, ne Æneæ, in Italiam naviganti, perinde noceret atque Ulyſſis ſociis, in ſaxum prius mutata eſt, quod etiamnum a nautis vitatur. 50 Naves Trojanorum, qui a Teucro orti ſunt. 51 Submerſiſſet, niſi, quo tempore illac tranſivit Æneas, in ſcopulum jam mutata fuiſſet.

II.

Cecropes in ſimia mutati.

1 Hunc ubi Trojanæ remis, 2 avidamque Charybdim,
Evicere rates, cum jam prope littus adeſſent
Auſonium, Libycas vento referuntur ad oras :
Excipit Æneam illic animoque, domoque,
3 Non bene diſſidium 4 Phrygii latura mariti
5 Sidonis : 6 inque, pyra ſacri ſub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rurſus 7 harenoſæ fugiens nova mœnia terræ
Ad 8 ſedes Ericis, 9 fidumque relatus Aceſten,
Sacrificat, tumulumque ſui 10 genitoris honorat,
Quaſque, rates 11 Iris Junonia pene cremarat :
Solvit, & 12 Hippotadæ regnum terraſque calenti
Sulphure fumantes, 13 Acheloiadumque relinquit
Sirenum ſcopulos : 14 orbataque præſide pinus

1 Errores Æneæ breviter deſcribit Poeta. 2 Quæ devorat naves atque evomit. Vide quæ nos ad Lib. XIII. verſ. *Scylla latum dextrum* &c. Cap. XX. 3 Acerbe, ægre latura, nam ſe ipſam interfecit, *Virg.* 4. *Æn.* 4 Æneæ Trojani. 5 Dido Sidonia relicta ab Ænea, quem ſibi ut maritum copularat. 6 De hoc 3. Epiſt. *Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne, Arſerat extructis in ſua fata rogis. Compoſituſque cinis, tumulique in marmore carmen. Hoc breve, quod moriens ipſa reliquit, erat. Præbuit Æneas & cauſam mortis, & enſem : ipſa ſua Dido concidit uſa manu.* Vide *Juſtin.* 18. 7 Carthaginis. 8 Siciliam. Fuit vero Eryx Butæ & Veneris filius, qui ab Hercule occiſus, in monte, in quo Veneri matri templum condiderat, ſepultus eſt. Mons ipſe Eryx, & Venus inde Erycina vocatur. 9 Vide *Virg.* 5. *Æn.* 10 Anchiſæ. 11 A Junone emiſſa. 12 Æolias inſulas. Nam Æolus Jovis fuit filius ex Aceſta Hippotæ Trojani filia. 13 Sirenum, Acheloi filiarum. *Sirenes* enim Acheloi filiæ ex Calliope, vel, ut alii volunt, Melpomene, aut Terpſichore Muſa dicantur : quæ juxta fretum Siculum habitantes tam ſuaviter canebant, ut illac navitantes ſopirent, ſomnoque oppreſſos mergerent. 14 Navis Palinuro gubernatore privata.

[15] Inarimen, [16] Prochytemque [17] legit, ſteriliſque locatas
Colle [18] Pithecuſas habitantum nomine dictas.
Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſæ,
In deforme viros animal mutavit, ut iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimileſque videri.
Membraque, contraxit, nareſque, a fronte remiſſas
Contundit, & rugis peraravit anilibus ora,
Totaque velatos flaventi corpora villo
Miſit in has ſedes, nec non prius abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ:
[19] Poſſe queri tantum rauco ſtridore reliquit.

15 Inſulam non procul a Neapoli; alio nomine *Ænaria*, a ſtatione navium Æneæ. Hodie *Iſchia* dicta, a forma coxendicis, quia huic inſulæ gigantem Typhoea ſubjectum narrat *Virg.* Lib. 9. *Æn.*
16 Inſulam ſuperiori vicinam.
17 Tranſit. 18 *Pithecuſa* inſula eſt in ſinu Campano urbem in monte habens; *Pithecuſa* a multitudinem ſimiarum dicta. Nam πίθηκος o *ſimia* dicitur. Jupiter (ut Poetæ volunt) Cercopum perfidiam odio habens, eos in ſimias convertit, hancque inſulam illis aſſignavit habitandam.
19 Facultatem querendi a: lamentandi.

III.

Sybilla Cumæa in vocem mutanda.

[1] Has ubi præteriit, & Parthenopeia dextra
[2] Mœnia deſeruit, læva de parte [3] canori
Æolidæ tumulum, & loca fœta paluſtribus undis
Littora [4] Cumarum, [5] vivaciſque antra Sibyllæ
Intrat: &, ut [6] manes adeat per Averna paternos.
Orat. At illa diu vultum tellure moratum
Erexit, tandemque Deo [7] furibunda [8] recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime cujus
[9] Dextera [10] per ferrum eſt, [11] pietas ſpectata per ignes.
Tro-

1 Advenum Æneæ ad Sybillam deſcribit Poeta: quæ dum eſſet virgo ab Apolline amata, ab eo, ut quicquid vellet peteret hortante, impetraſſet, ut tot annos viveret, quot in manu arenas tenebat, oblita eſt adjicere voto, ne unquam ſeneſceret. Quare cum Apollini morem gerere noluerit, ad tantum decrepitatis pervenit, ut a corpore derelicta in vocem ſit mutanda.
2 Urbem Neapolin, prius Parthenopen dictam de nomine unius Sirenum ibi ſepultæ. 3 Miſeni Æoli fil. *quo non præſtantior alter Ære ciere viros, Martemque accendere cantu*, 6. Æn. unde etiam promontorium *Miſenum* fuit appellatum. 4 Cumæ urbs Campaniæ antiquiſſima Italicarum urbium atque Sicularum. 5 Quæ ſeptingentos jam annos vixiſſet, ut ipſa infra narrat. De Sibyllarum oraculis, libris, atque ementitis verſibus, quibus & hodie aliquot Chriſtianorum (proh pudor!) nimium creduli ſunt, dicturus ſum in libello meo, brevi, ſi fata dent, lucem viſuro, cui tit. Græcæ, Lat. & Belg. Linguæ amænitates.
6 Animam Anchiſæ patris.
7 Furenti ſimilis. 8 Apolline accepto. 9 Fortitudo. 10 Per enſem, quo multos hoſtium interfecit Æneas. 11 Nam ex incendio Trojano & Deos Penatos, & patrem

Pone tamen, Trojane, motum: potiere
[12] Elyſiaſque, domos, & regna [13] noviſſ
Me duce cognoſces, [14] ſimulacraque, cha
[15] *Invia virtuti nulla eſt via.* Dixit: & au
Fulgentem ramum ſylva [16] Junonis Avernæ
Monſtravit, juſſitque ſuo divellere trunco.
Paruit Æneas, & [17] formidabilis Orci
Vidit opes, atavoſque, ſuos, umbramque ſenilem
Magnanimi Anchiſæ: didicit quoque, jura locorum
Quæque novis eſſent adeunda pericula bellis.
[18] Inde ferens laſſos adverſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæa [19] fallit ſermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuſcula carpit,
Seu Dea tu præſens, ſeu Diis gratiſſima, dixit,
[20] Numinis inſtar eris ſemper mihi, meque fatebor
[21] Muneris eſſe tui, quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis:
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras,
Templa tibi ſtatuam, [22] tribuam tibi thuris honores.
Reſpicit hunc vates, & [23] ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit, nec ſacri thuris honore
[24] Humanum [25] dignare caput: neu neſcius erres,
[26] Lux æterna mihi, carituraque fine dabatur;
Elige, Phœbus ait, virgo Cumæa, quid optes,
[27] Optatis potiere tuis. Ego pulveris [28] hauſti
Oſtendens cumulum. Quot haberet corp ra pulvis,
Tot mihi natales contigere vana rogavi.
[29] Excidit, ut peterem [30] juvenes quoque protinus annos.
[31] Innuba permaneo. Sed jam [32] felicior ætas
[33] Terga dedit, tremuloque gradu venie [34] ægra ſenectus,
[35] Quæ patienda diu eſt: nam jam mihi [36] ſecula ſeptem
Acta vides; [37] ſupereſt numeros ut pulveris æquem,

;S

trem Anchiſen humeris exportavit Æneas. Unde alibi: *Cum foret Æneæ cervix ſubjecta parenti, Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam.* 12 *Elyſium* a Poetis fingitur locus eſſe apud inferos, ubi animæ eorum, qui bene vixerunt, quieſcere in ſumma felicitate dicuntur. 13 Ultima, i. e. infima.

14 Hoc ex eorum opinione dictum eſt, qui ajunt hominem ex tribus conſtare, anima, corpore, & ſimulacro: animam autem cœlum petere, corpus reddi terræ: ſimulacrum ad inferos deſcendere.

15 Sc. *nam*. Eſt enim ſententia cauſam continens, cur ſit ad inferos deſcenſurus Æneas. 16 Proſerpinæ. Nemus enim juxta Avernum & Plutoni & Proſerpinæ fuit dicatum. 17 Formidandi Plutonis.

18 Laſſus ab inferis revertens.

19 Loquendo efficit, ut labor non ſentiatur. 20 Ad ſimilitudinem Deæ pro Dea. 21 Me vitam abs te dono accepiſſe. 22 Tibi, tanquam Deæ, ſacrificabo.

23 Suſpiciis tractis. 24 Mortale. 25 Dignum puta. 26 Vita perpetua: immortalitas. 27 Voti tui compos fies. 28 Eruti.

29 Oblita ſum, e memoria fugit. 30 Juveniles. 31 Virgo, ſine nuptiis. 32 Juvenilis.

33 Fugit. 34 Ab effectu, quod ægros homines reddat. 35 Quam mihi per longum tempus eſt tolerande. 36 Annos 700. Nam *ſæculum* centum annorum ſpatium complectitur. 37 Ut videam.

[15] Inarimen, [16] Prochytemque [17] legit, ſteriliſque locatas
Colle [18] Pithecuſas habitantum nomine dictas.
Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſæ,
In deforme viros animal mutavit, ut iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimileſque videri.
Membraque, contraxit, nareſque, a fronte remiſſas
Contundit, & rugis peraravit anilibus ora,
Totaque velatos flaventi corpora villo
Miſit in has ſedes, nec non prius abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ:
[19] Poſſe queri tantum rauco ſtridore reliquit.

15 Inſulam non procul a Neapoli; alio nomine *Ænaria*, a ſtatione navium Æneæ. Hodie *Iſchia* dicta, a forma coxendicis, quia huic inſulæ gigantem Typhoea ſubjectum narrat *Virg.* Lib. 9. *Æn.*

16 Inſulam ſuperiori vicinam.

17 Tranſit. 18 *Pithecuſa* inſula eſt in ſinu Campano urbem in monte habens: *Pithecuſa* a multitudinem ſimiarum dicta. Nam πίθηκος o *ſimia* dicitur. Jupiter (ut Poetæ volunt) Cercopum perfidiam odio habens, eos in ſimias convertit, hancque inſulam illis aſſignavit habitandam.

19 Facultatem querendi ac lamentandi.

III.

Sybilla Cumæa in vocem mutanda.

[1] Has ubi præteriit, & Parthenopeia dextra
[2] Mœnia deſeruit, læva de parte [3] canori
Æolidæ tumulum, & loca fœta paluſtribus undis
Littora [4] Cumarum, [5] vivaciſque antra Sibyllæ
Intrat: &, ut [6] manes adeat per Averna paternos.
Orat. At illa diu vultum tellure moratum
Erexit, tandemque Deo [7] furibunda [8] recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime cujus
[9] Dextera [10] per ferrum eſt, [11] pietas ſpectata per ignes.

1 Adventum Æneæ ad Sybillam deſcribit Poeta: quæ dum eſſet virgo ab Apolline amata, ab eo, ut quicquid vellet peteret hortante, impetraſſet, ut tot annos viveret, quot in manu arenas tenebat, oblita eſt adjicere voto, ne unquam ſeneſceret. Quare cum Apollini morem gerere noluerit, ad tantum decrepitatis pervenit, ut a corpore derelicta in vocem ſit mutanda.

2 Urbem Neapolin, prius Parthenopen dictam de nomine unius Sirenum ibi ſepultæ. 3 Miſeni Æoli fil. *quo non præſtantior alter Ære ciere viros, Martemque accendere cantu*, 6. Æn. unde etiam promontorium *Miſenum* fuit appellatum. 4 Cumæ urbs Campaniæ antiquiſſima Italicarum urbium atque Sicularum. 5 Quæ ſeptingentos jam annos vixiſſet, ut ipſa infra narrat. De Sibyllarum oraculis, libris, atque ementitis verſibus, quibus & hodie aliquot Chriſtianorum (proh pudor!) nimium creduli ſunt, dicturus ſum in libello meo, brevi, ſi fata dent, lucem viſuro, cui tit. Græcæ, Lat. & Belg. Linguæ amœnitates.

6 Animam Anchiſæ patris.

7 Furenti ſimilis. 8 Apolline accepto. 9 Fortitudo. 10 Per enſem, quo multos hoſtium interfecit Æneas. 11 Nam ex incendio Trojano & Deos Penates, & pa-

Pone tamen, Trojane, motum: potiere
[12] Elyſiaſque, domos, & regna [13] novi
Me duce cognoſces, [14] ſimulacraque, cha
[15] *Invia virtuti nulla eſt via*. Dixit: & a
Fulgentem ramum ſylva [16] Junonis Avernæ
Monſtravit, juſſitque ſuo divellere trunco.
Paruit Æneas, & [17] formidabilis Orci
Vidit opes, atavoſque, ſuos, umbramque ſenilem
Magnanimi Anchiſæ: didicit quoque, jura locorum
Quæque novis eſſent adeunda pericula bellis.
[18] Inde ferens laſſos adverſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæa [19] fallit ſermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuſcula carpit,
Seu Dea tu præſens, ſeu Diis gratiſſima, dixit,
[20] Numinis inſtar eris ſemper mihi, meque fatebor
[21] Muneris eſſe tui, quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis:
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras,
Templa tibi ſtatuam, [22] tribuam tibi thuris honores.
Reſpicit hunc vates, & [23] ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit, nec ſacri thuris honore
[24] Humanum [25] dignare caput: neu neſcius erres,
[26] Lux æterna mihi, carituraque fine dabatur;
Elige, Phœbus ait, virgo Cumæa, quid optes,
[27] Optatis potiere tuis. Ego pulveris [28] hauſti
Oſtendens cumulum. Quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contigere vana rogavi.
[29] Excidit, ut peterem [30] juvenes quoque protinus annos.
[31] Innuba permaneo. Sed jam [32] felicior ætas
[33] Terga dedit, tremuloque gradu venit [34] ægra ſenectus,
[35] Quæ patienda diu eſt: nam jam mihi [36] ſecula ſeptem
Acta vides; [37] ſupereſt numeros ut pulveris æquem,

38

trem Anchiſen humeris exportavit Æneas. Unde alibi: *Cum foret Æneæ cervix ſubjecta parenti, Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam*. 12 *Elyſium* a Poetis fingitur locus eſſe apud inferos, ubi animæ eorum, qui bene vixerunt, quieſcere in ſumma felicitate dicuntur. 13 Ultima, i. e. infima.

14 Hoc ex eorum opinione dictum eſt, qui ajunt hominem ex tribus conſtare, anima, corpore, & ſimulacro: animam autem cœlum petere, corpus reddi terræ: ſimulacrum ad inferos deſcendere.

15 Sc. *nam*. Eſt enim ſententia cauſam continens, cur ſit ad inferos deſcenſurus Æneas. 16 Proſerpinæ. Nemus enim juxta Avernum & Plutoni & Proſerpinæ fuit dicatum. 17 Formidandi Plutonis.

18 Laſſus ab inferis revertens.

19 Loquendo efficit, ut labor non ſentiatur. 20 Ad ſimilitudinem Deæ pro Dea. 21 Me vitam abs te dono accepiſſe. 22 Tibi, tanquam Deæ, ſacrificabo.

23 Suſpiciis tractis. 24 Mortale. 25 Dignum puta. 26 Vita perpetua: immortalitas. 27 Voti tui compos fies. 28 Eruti.

29 Oblita ſum, e memoria fugit. 30 Juveniles. 31 Virgo, ſine nuptiis. 32 Juvenilis.

33 Fugit. 34 Ab effectu, quod ægros homines reddat. 35 Quæ mihi per longum tempus eſt toleranda. 36 Annos 700. Nam *ſæculum* centum annorum ſpatium complectitur. 37 Ut videam.

[15] Inarimen, [16] Prochytemque [17] legit, ſterilique locatas
Colle [18] Pithecuſas habitantum nomine dictas.
Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſæ,
In deforme viros animal mutavit, ut iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimileſque videri.
Membraque, contraxit, nareſque, a fronte remiſſas
Contundit, & rugis peraravit anilibus ora,
Totaque velatos flaventi corpora villo
Miſit in has ſedes, nec non prius abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ:
[19] Poſſe queri tantum rauco ſtridore reliquit.

15 Inſulam non procul a Neapoli; alio nomine *Ænaria*, a ſtatione navium Æneæ. Hodie *Iſchia* dicta, a forma coxendicis, quia huic inſulæ gigantem Typhoea ſubjectum narrat *Virg.* Lib. 9. *Æn.*

16 Inſulam ſuperiori vicinam.

17 Tranſit. 18 *Pithecuſa* inſula eſt in ſinu Campano urbem in monte habens, *Pithecuſa* a multitudinem ſimiarum dicta. Nam πίθηκος o *ſimia* dicitur. Jupiter (ut Poetæ volunt) Cercopum perfidiam odio habens, eos in ſimias convertit, hancque inſulam illis aſſignavit habitandam.

19 Facultatem querendi ac lamentandi.

III.

Sybilla Cumæa in vocem mutanda.

[1] Has ubi præteriit, & Parthenopeia dextra
[2] Mœnia deſeruit, læva de parte [3] canori
Æolidæ tumulum, & loca fœta paluſtribus undis
Littora [4] Cumarum, [5] vivaciſque antra Sibyllæ
Intrat: &, ut [6] manes adeat per Averna paternos.
Orat. At illa diu vultum tellure moratum
Erexit, tandemque Deo [7] furibunda [8] recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime cujus
[9] Dextera [10] per ferrum eſt, [11] pietas ſpectata per ignes.

Po-

1 Adventum Æneæ ad Sybillam deſcribit Poeta: quæ dum eſſet virgo ab Apolline amata, ab eo, ut quicquid vellet peteret hortante, impetraſſet, ut tot annos viveret, quot in manu arenas tenebat, oblita eſt adjicere voto, ne unquam ſeneſceret. Quare cum Apollini morem gerere noluerit, ad tantum decrepitatis pervenit, ut a corpore derelicta in vocem ſit mutanda.

2 Urbem Neapolin, prius Parthenopen dictam de nomine unius Sirenum ibi ſepultæ. 3 Miſeni Æoli fil. *quo non præſtantior alter Ære ciere viros, Martemque accendere cantu*, 6. Æn. unde etiam promontorium *Miſenum* fuit appellatum. 4 Cumæ urbs Campaniæ antiquiſſima Italicarum orbium atque Sicularum. 5 Quæ ſeptingentos jam annos vixiſſet, ut ipſa infra narrat. De Sibyllarum oraculis, libris, atque ementitis verſibus, quibus & hodie aliquot Chriſtianorum (proh pudor!) nimium creduli ſunt, dicturus ſum in libello meo, brevi, ſi fata dent, lucem viſuro, cui tit. Græcæ, Lat. & Belg. Linguæ amenitates.

6 Animam Anchiſæ patris.

7 Furenti ſimilis. 8 Apolline accepto. 9 Fortitudo. 10 Per enſem, quo multos hoſtium interfecit Æneas. 11 Nam ex incendio Trojano & Deos Penatos, & pa-

trem

Pone tamen, Trojane, motum: potiere
[12] Elyſiaſque, domos, & regna [13] noviſſ
Me duce cognoſces, [14] ſimulacraque, cha
[15] *Invia virtuti nulla eſt via*. Dixit: & a
Fulgentem ramum ſylva [16] Junonis Avernæ
Monſtravit, juſſitque ſuo divellere trunco.
Paruit Æneas, & [17] formidabilis Orci
Vidit opes, atavoſque, ſuos, umbramque ſenilem
Magnanimi Anchiſæ: didicit quoque, jura locorum
Quæque novis eſſent adeunda pericula bellis.
[18] Inde ferens laſſos adverſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæa [19] fallit ſermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuſcula c
Seu Dea tu præſens, ſeu Diis gratiſſima, dixit
[20] Numinis inſtar eris ſemper mihi, meque fa
[21] Muneris eſſe tui, quæ me loca mortis adire
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis:
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras,
Templa tibi ſtatuam, [22] tribuam tibi thuris ho
Reſpicit hunc vates, & [23] ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit, nec ſacri thuris honore
[24] Humanum [25] dignare caput: neu neſcius erres
[26] Lux æterna mihi, carituraque fine dabatur;
Elige, Phœbus ait, virgo Cumæa, quid optes,
[27] Optatis potiere tuis. Ego pulveris [28] hauſti
Oſtendens cumulum. Quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contigere vana rogavi.
[29] Excidit, ut peterem [30] juveneſque quoque protinus
[31] Innuba permaneo. Sed jam [32] felicior ætas
[33] Terga dedit, tremuloque gradu venit [34] ægra ſene
[35] Quæ patienda diu eſt: nam jam mihi [36] ſecula ſ
Acta vides; [37] ſupereſt numeros ut pulveris æquem,

trem Anchiſen humeris exportavit Æneas. Unde alibi: *Cum foret Æneæ cervix ſubjecta parenti, Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam*. 12 *Elyſium* a Poetis fingitur locus eſſe apud inferos, ubi animæ eorum, qui bene vixerunt, quieſcere in ſumma felicitate dicuntur. 13 Ultima, i. e. infima.

14 Hoc ex eorum opinione dictum eſt, qui ajunt hominem ex tribus conſtare, anima, corpore, & ſimulacro: animam autem cœlum petere, corpus reddi terræ: ſimulacrum ad inferos deſcendere.

15 Sc. *nam*. Eſt enim ſententia cauſam continens, cur ſit ad inferos deſcenſurus Æneas. 16 Proſerpinæ. Nemus enim juxta Avernum & Plutoni & Proſerpinæ fuit dicatum. 17 Formidandi Pluto

18 Laſſus ab inferis revert

19 Loquendo efficit, ut non ſentiatur. 20 Ad ſi nem Deæ pro Dea. 21 abs te dono accepiſſe. 22 tanquam Deæ, ſacrificabo.

23 Suſpiciis tractis. 24 le. 25 Dignum puta. perpetua: immortalitas. 27 cui compos fies. 28 Eruti.

29 Oblita ſum, e memoria git. 30 Juveniles. 31 Vi ſine nuptiis. 32 Juvenilis.

33 Fugit. 34 Ab effectu, q ægros homines reddat. mihi per longum tempus eſt toleranda. 36 Annos 700. Nam culum centum annorum ſpatium complectitur. 37 Ut videam.

Col

Q

Ia-

tra

ori

ſtribus undis

antra Sibyllæ

per Averna paternos.

tum tellure moratum

Deo 7 furibunda 8 recepto,

vir factis maxime cujus

per ferrum eſt, 11 pietas ſpectata per ignes.

Lo-

... ad Sybillam ... dum ... et ... ab ... , u ... ret, ... t, ob- ... Apollini ... it, ad tantum ... t, ut a corpo- ... vocem ſit mutanda. ... prius Par- ... de nomine unius ... ſepultæ. 3 Miſeni ... *quo non præſtantior al- ... viros, Martemque ... cantu*, 6. Æn. unde et- ... promontorium *Miſenum* fuit appellatum. 4 Cumæ ... Campaniæ ... Italicarum ... aqua ... 5 Quæ ſe- ... os jam annos vixiſſet, ut ... De Sibyllarum ... libris, atque ementitis ... bus, quibus & hodie aliquot ... ſtianorum (proh pudor!) nimium creduli ſunt, dicturus ſum in ... bello meo, brevi, ſi fata dent, ... ucem viſuro, cui tit. Græca, Lat. & Belg. Linguæ amœnitates.

6 Animam Anchiſæ patris.

7 Furenti ſimilis. 8 Apolline accepto. 9 Fortitudo. 10 Per enſem, quo multos hoſtium interfecit Æneas. 11 Nam ex incendio Trojano & Deos Penates, & pa-

tre

…e petitis;
…a mundi
…aret.tis.

…m
…orum,
….
…s,
…rem.
…uſcula carpit,
…ma, dixit,
…, meque fatebor
… mortis adire,
…re mortis:
…us ad auras,
…am tibi thuris honores.
…ſpiratibus hauſtis,
…cri thuris honore
…put: neu neſcius erres,
…ituraque fine dabatur;
…rgo Cumæa, quid optes,
…is. Ego pulveris [28] hauſti
…. Quot haberet corp ra pulvis,
… contigere vana rogavi.
… peterem [30] juvenes quoque protinus annos.
…ermaneo. Sed jam [32] felicior ætas
…edit, tremuloque gradu venit [34] ægra ſenectus,
…æ patienda diu eſt: nam jam mihi [36] ſecula ſeptem
Acta vides; [37] ſupereſt numeros ut pulveris æquem,

trem Anchiſen humeris exportavit Æneas. Unde alibi: *Cum fores Æneæ cervix ſubjecta parenti, Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam.* 12 *Elyſium* a Poetis fingitur locus eſſe apud inferos, ubi animæ eorum, qui bene vixerunt, quieſcere in ſumma felicitate dicuntur. 13 Ultima, i. e. infima.

14 Hoc ex eorum opinione dictum eſt, qui ajunt hominem ex tribus conſtare, anima, corpore, & ſimulacro: animam autem cœlum petere, corpus reddi terræ: ſimulacrum ad inferos deſcendere.

15 Sc. *nam*. Eſt enim ſententia cauſam continens, cur ſit ad inferos deſcenſurus Æneas. 16 Proſerpinæ. Nemus enim juxta Avernum & Plutoni & Proſerpinæ fuit dicatum. 17 Formidandi Plutonis.

18 Laſſus ab inferis revertens.

19 Loquendo efficit, ut labor non ſentiatur. 20 Ad ſimilitudinem Deæ pro Dea. 21 Me vitam abs te dono accepiſſe. 22 Tibi, tanquam Deæ, ſacrificabo.

23 Suſpiciis tractis. 24 Mortale. 25 Dignum puta. 26 Vita perpetua: immortalitas. 27 Voti tui compos fies. 28 Eruti.

29 Oblita ſum, e memoria fugit. 30 Juveniles. 31 Virgo, ſine nuptiis. 32 Juvenilis.

33 Fugit. 34 Ab effectu, quod ægros homines reddat. 35 Quæ mihi per longum tempus eſt toleranda. 36 Annos 700. Nam *ſæculum* centum annorum ſpatium complectitur. 37 Ut videam.

Tu potes hunc, dixit, (videar [17] modo dignus) amorem.
Quanta ſit herbarum, [18] Titani, potentia nulli
Quam mihi [19] cognitius, [20] qui ſum mutatus ab illis:
Neve mei non nota tibi ſit cauſa [21] furoris,
Littore in Italico, Meſſenia mœnia [22] contra,
Scylla mihi viſa eſt. [23] Pudor eſt, promiſſa, preceſque;
Blanditiaſque, meas, contemptaque verba referre.
At tu, ſive aliquod [24] regnum eſt in carmine, carmen
Ore move ſacro: ſive [25] expugnantior herba eſt,
Utere tentatis operoſæ viribus herbæ.
At circe horrendis [26] infamia pabula ſuccis
Conterit, & tritis [27] Hecateia carmine miſcet,
[28] Cærulaque induitur velamina, perque ferarum
Agmen adulantum media [29] proceſſit ab aula,
Oppoſitumque, petent contra Zancleia ſaxa
[30] Rhegion, ingreditur ferventes æſtibus undas;
In quibus, ut ſolida [31] ponit veſtigia terra.
[32] Summaque decurrit pedibus ſuper æquora ſiccis.
[33] Parvus erat gurges curvos ſinuatus in arcus.
Grata quies Scyllæ: quo ſe referebat ab æſtu
Et maris, & cœli, [34] medio cum plurimus [35] orbe
Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras.
Hunc Dea [36] prævitiat, [37] portentificiſque, venenis
[38] Inquinat: hic [39] preſſos latices radice nocenti
Spargit: & obſcurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen [40] magico demurmurat ore.
Scylla venit, mediaque tenus deſcenderat alvo,
Cum ſua [41] fœdari latrantibus inguina monſtris
Aſpicit; ac primo refugitque, [42] abigitque: timetque
Ora [43] proterva canum: ſed quos fugit, attrahit una,
Et [44] corpus quærens femorum, crurumque, pedumque,
[45] Cerbereos rictus pro partibus invenit illis:

46

17 Dummodo. 18 O Circe, filia Solis, qui e Titanum familia. 19 Notius. 20 Quia ab illis ſum converſus ex homine in Deum marinum. 21 Amoris tam vehementis. 22 E regione Meſſeniæ urbis, olim *Zancle* appellata, cui e regione Rhegium in Italia.

23 Pudet me tibi narrare: blanditiis enim uſus erat Glaucus Deo non convenientibus. 24 Aliqua potentia. 25 Potentior ad expugnandum & vincendum. 26 Infames herbas propter nocumenta.

27 Incantationes a matre Hecate edoctas & acceptas. 28 Cæruleas veſtes & nigras.

29 Exceſſit.

30 Reſpondet Rhegium e regione urbi Meſſanæ, olim Zancle appellatæ. Vide ſupra v. *Liquerat &* *Zanclen* &c. & Littore in Italico &c. Cap. I. 31 Ingreditur.

32 Artibus magicis inſtructa tranſgreditur fretum ſiccis pedibus.

33 Gorgitem deſcribit, in quo ſe lavare ſolebat Scylla, Glauci amica. 34 Periphraſis eſt meridiei. 35 Medio cœlo. 36 Ante inficit præcorrumpit. 37 Portenta ac monſtra facientibus. 38 Inficit, contaminat. 39 Succos ex herbis noxiis expreſſos. 40 Pro *magicum carmen.*

41 Deturpari.

42 Et depellit manibus.

43 Improba, rabida. 44 Carnem ac pulpam femorum, crurumque &c. 45 Ora canum terribilium inſtar Cerberi tri acois.

46 Flevit amans Glaucus, nimiumque, hoſtiliter uſæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco manſit: cumque eſt data copia primum
In 48 Circes odium ſociis ſpoliavit Ulyſſem.
49 Mox eadem 50 Teucras 51 fuerat merſura carinas,
Ni prius in ſcopulum, qui nunc quoque ſaxeus extat,
Transformata foret: ſcopulum quoque navita vitat.

46 Amans flevit Scyllæ fatum.
47 In eodem gurgite remanſit.
48 Sciebat enim Ulyſſem a Circe amari. Multos autem e ſociis in freto Siculo amiſit Ulyſſes.
49 Scylla, ne Æneæ, in Italiam navigranti, perinde noceret atque Ulyſſis ſociis, in ſaxum prius mutata eſt, quod etiamnum a nautis vitatur. 50 Naves Trojanorum, qui a Teucro orti ſunt.
51 Submerſiſſet, niſi, quo tempore illac tranſivit Æneas, in ſcopulum jam mutata fuiſſet.

II.

Cecropes in ſimia mutati.

1 Hunc ubi Trojanæ remis, 2 avidamque Charybdim,
Evicere rates, cum jam prope littus adeſſent
Auſonium, Libycas vento referuntur ad oras:
Excipit Æneam illic animoque, domoque,
3 Non bene diſſidium 4 Phrygii latura mariti
5 Sidonis: 6 inque, pyra ſacri ſub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rurſus 7 harenoſæ fugiens nova mœnia terræ
Ad 8 ſedes Ericis, 9 fidumque relatus Aceſten,
Sacrificat, tumulumque ſui 10 genitoris honorat,
Quaſque, rates 11 Iris Junonia pene cremarat:
Solvit, & 12 Hippotadæ regnum terraſque calenti
Sulphure fumantes, 13 Acheloiadumque relinquit
Sirenum ſcopulos: 14 orbataque præſide pinus

1 Errores Æneæ breviter deſcribit Poeta. 2 Quæ devorat naves atque evomit. Vide quæ nos ad Lib. XIII. verſ. *Scylla latum dextrum* &c. Cap. XX. 3 Acerbe, ægre latura, nam ſe ipſam interfecit, *Virg.* 4. *Æn.* 4 Æneæ Trojani. 5 Dido Sidonia relicta ab Ænea, quem ſibi ut maritum copularat. 6 De hoc 3. Epiſt. *Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne, Arſerat extructis in ſua fata rogis. Compoſituſque cinis, tumulique in marmore carmen. Hoc breve, quod moriens ipſa reliquit, erat. Præbuit Æneas & cauſam mortis, & enſem: ipſa ſua Dido concidit uſa manu.* Vide *Juſtin.* 18.

7 Carthaginis. 8 Siciliam. Fuit vero Eryx Buræ & Veneris filius, qui ab Hercule occiſus, in monte, in quo Veneri matri templum condiderat, ſepultus eſt. Mons ipſe Eryx, & Venus inde Erycina vocatur.

9 Vide *Virg.* 5. *Æn.*

10 Anchiſæ. 11 A Junone emiſſa. 12 Æolias inſulas. Nam Æolus Jovis fuit filius ex Aceſta Hippotæ Trojani filia. 13 Sirenum; Acheloi filiarum. *Sirenes* enim Acheloi filiæ, ex Calliope, vel, ut alii volunt, Melpomene, aut Terpſichore Muſa dicuntur: quæ juxta fretum Siculum habitantes tam ſuaviter canebant, ut illac navitantes ſopirent, ſomnoque oppreſſos mergerent.

14 Navis Palinuro gubernatore privata.

[15] Inarimen, [16] Prochytemque [17] legit, ſteriliſque locatas
Colle [18] Pithecuſas habitantum nomine dictas.
Quippe Deum genitor fraudem & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentiſque admiſſa doloſæ,
In deforme viros animal mutavit, ut iidem
Diſſimiles homini poſſent, ſimileſque videri.
Membraque, contraxit, nareſque, a fronte remiſſas
Contundit, & rugis peraravit anilibus ora,
Totaque velatos flaventi corpora villo
Miſit in has ſedes, nec non prius abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ:
[19] Poſſe queri tantum rauco ſtridore reliquit.

15 Inſulam non procul a Neapoli; alio nomine *Ænaria*, a ſtatione navium Æneæ. Hodie *Iſchia* dicta, a forma coxendicis, quia huic inſulæ gigantem Typhoea ſubjectum narrat *Virg.* Lib. 9. *Æn.*

16 Inſulam ſuperiori vicinam.

17 Tranſit. 18 *Pithecuſa* inſula eſt in ſinu Campano urbem in monte habens; *Pithecuſa* a multitudinem ſimiarum dicta. Nam πίθηκος o *ſimia* dicitur. Jupiter (ut Poetæ volunt) Cercopum perfidiam odio habens, eos in ſimias convertit, hancque inſulam illis aſſignavit habitandam.

19 Facultatem querendi ac lamentandi.

III.

Sybilla Cumæa in vocem mutanda.

[1] Has ubi præteriit, & Parthenopeia dextra
[2] Mœnia deſeruit, læva de parte [3] canori
Æolidæ tumulum, & loca fœta paluſtribus undis
Littora 4 Cumarum, 5 vivaciſque antra Sibyllæ
Intrat: &, ut [6] manes adeat per Averna paternos.
Orat. At illa diu vultum tellure moratum
Erexit, tandemque Deo 7 furibunda [8] recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime cujus
9 Dextera [10] per ferrum eſt, [11] pietas ſpectata per ignes.
Lo-

1 Advenum Æneæ ad Sybillam deſcribit Poeta: quæ dum eſſet virgo ab Apolline amata, ab eo, ut quicquid vellet peteret hortante, impetraſſet, ut tot annos viveret, quot in manu arenas tenebat, oblita eſt adjicere voto, ne unquam ſeneſceret. Quare cum Apollini morem gerere noluerit, ad tantum decrepitatis pervenit, ut a corpore derelicta in vocem ſit mutanda.

2 Urbem Neapolin, prius Parthenopen dictam de nomine unius Sirenum ibi ſepultæ. 3 Miſeni Æoli fil. *quo non præſtantior alter Ære ciere viros, Martemque accendere cantu*, 6. Æn. unde etiam promontorium *Miſenum* fuit appellatum. 4 Cumæ urbs Campaniæ antiquiſſima Italicarum urbium atque Sicularum. 5 Quæ ſeptingentos jam annos vixiſſet, ut ipſa infra narrat. De Sibyllarum oraculis, libris, atque ementitis verſibus, quibus & hodie aliquot Chriſtianorum (proh pudor!) nimium creduli ſunt, dicturus ſum in libello meo, brevi, ſi fata dent, lucem viſuro, cui tit. Græcæ, Lat. & Belg. Linguæ amœnitates.

6 Animam Anchiſæ patris.

7 Furenti ſimilis. 8 Apolline accepto. 9 Fortitudo. 10 Per enſen, quo multos hoſtium interfecit Æneas. 11 Nam ex incendio Trojano & Deos Penatos, & pa-
trem

Pone tamen, Trojane, motum: potiere petitis;
[12] Elyſiaſque, domos, & regna [13] noviſſima mundi
Me duce cognoſces, [14] ſimulacraque, chara parentis.
[15] *Invia virtuti nulla eſt via.* Dixit: & auro
Fulgentem ramum ſylva [16] Junonis Avernæ
Monſtravit, juſſitque ſuo divellere trunco.
Paruit Æneas, & [17] formidabilis Orci
Vidit opes, atavoſque, ſuos, umbramque ſenilem
Magnanimi Anchiſæ: didicit quoque, jura locorum,
Quæque novis eſſent adeunda pericula bellis.
[18] Inde ferens laſſos adverſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæa [19] fallit ſermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuſcula carpit,
Seu Dea tu præſens, ſeu Diis gratiſſima, dixit,
[20] Numinis inſtar eris ſemper mihi, meque fatebor
[21] Muneris eſſe tui, quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis:
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras,
Templa tibi ſtatuam, [22] tribuam tibi thuris honores.
Reſpicit hunc vates, & [23] ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit, nec ſacri thuris honore
[24] Humanum [25] dignare caput: neu neſcius erres,
[26] Lux æterna mihi, cariturаque fine dabatur;
Elige, Phœbus ait, virgo Cumæa, quid optes,
[27] Optatis potiere tuis. Ego pulveris [28] hauſti
Oſtendens cumulum. Quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contigere vana rogavi.
[29] Excidit, ut peterem [30] juvenes quoque protinus annos.
[31] Innuba permaneo. Sed jam [32] felicior ætas
[33] Terga dedit, tremuloque gradu venie [34] ægra ſenectus,
[35] Quæ patienda diu eſt: nam jam mihi [36] ſecula ſeptem
Acta vides; [37] ſupereſt numeros ut pulveris æquem,

38

trem Anchiſen humeris exportavit Æneas. Unde alibi: *Cum foret Æneæ cervix ſubjecta parenti, Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam.* 12 *Elyſium* a Poetis fingitur locus eſſe apud inferos, ubi animæ eorum, qui bene vixerunt, quieſcere in ſumma felicitate dicuntur. 13 Ultima, i. e. infima.

14 Hoc ex eorum opinione dictum eſt, qui ajunt hominem ex tribus conſtare, anima, corpore, & ſimulacro: animam autem cœlum petere, corpus reddi terræ: ſimulacrum ad inferos deſcendere.

15 Sc. *nam*. Eſt enim ſententia cauſam continens, cur ſit ad inferos deſcenſurus Æneas. 16 Proſerpinæ. Nemus enim juxta Avernum & Plutoni & Proſerpinæ fuit dicatum. 17 Formidandi Plutonis.

18 Laſſus ab inferis revertens.

19 Loquendo efficit, ut labor non ſentiatur. 20 Ad ſimilitudinem Deæ pro Dea. 21 Me vitam abs te dono accepiſſe. 22 Tibi, tanquam Deæ, ſacrificabo.

23 Suſpiciis tractis. 24 Mortale. 25 Dignum puta. 26 Vita perpetua: immortalitas. 27 Voti tui compos fies. 28 Eruti.

29 Oblita ſum, e memoria fugit. 30 Juveniles. 31 Virgo, ſine nuptiis. 32 Juvenilis.

33 Fugit. 34 Ab effectu, quod ægros homines reddat. 35 Quæ mihi per longum tempus eſt toleranda. 36 Annos 700. Nam *ſæculum* centum annorum ſpatium complectitur. 37 Ut videam.

[38] Tercentum meſſes tercentum muſta videre.
Tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
Longa dies faciet, conſumptaque membra ſenecta
Ad minimum redigentur onus; nullique videnda,
Voce tamen noſcar, vocem mihi fata relinquent.

38 Trecentos annos.

I V.

Æneas Cajetam ſubit. Achamenides occurrit Machreo.

Talia convexum per iter [1] memorante Sibylla,
Sedibus [2] Euboicam Stygiis emerſit in urbem
Troius Æneas: ſacriſque ex more litatis,
Littora adit nondum [3] nutricis habentia nomen.
4 Hic quoque ſubſtiterat poſt tædia longa laborum
5 Neritius Macareus, comes [6] experientis Ulyſſei:
7 Deſertum quondam mediis in rupibus Ætnæ
Neſcit [8] Achæmeniden, improviſoque repertum
Vivere miratus. Quis te caſuſve deuſve
9 Servat Achæmenidem? [10] Cur, inquit, barbara [11] Grajum
Prora vehit? [12] Petitur veſtra quæ terra carina?
Talia quærenti [13] jam non hirſutus amictu,
Jam [14] ſuus & ſpinis concreto tegmine nullis
Fatur Achæmenides: [15] iterum Polyphemon, & [16] illos
17 Aſpiciam fluidos humano ſanguine rictus,
Hæc mihi [18] ni potior domus eſt, Ithacique carina,
Si minus Æneam veneror genitore. Nec unquam
Eſſe ſatis potero (præſtem licet omnia) gratus.
Quid loquor, & [19] ſpiro, cœlumque & lumina Solis
Aſpicio (poſſum ne ingratus & immemor eſſe?)
Ille dedit: quod non anima hæc Cyclopis in ora

Ve-

1 Narante. 2 Cumas, quo olim Bœoti coloniam deduxerunt.

3 Cajetæ. Nam *Cajeta* nutrix Æneæ fuit, quæ moriens urbi & portui nomen dedit. 4 Illic quoque remanſerat. 5 Ithacenſis. Ita & Ulyſſes *Dux Neritius* dicitur, a Nerito Ithacæ monte. 6 Experti multa & paſſi Ulyſſis. 7 Olim relictum. 8 Achæmenides timore Polyphemi Cyclopis in Sicilia relictus, ab Ænea, illac navigante, fuit exceptus. 9 Servavit Putabat enim Macareus illum periiſſe.

10 Miratus Macareus Achemænidem Græcum Ulyſſiſque comitem, cum Trojanis Græcorum hoſtibus navigare, atque ideo navem Trojanam vocat *proram barbaram*.

11 Græcam. 12 Quo navigantis? 13 Jam non aſperis indutus veſtibus, quales, in Ætna latitans, gerebat. Alludere autem Poeta videtur ad ea, quæ de Achæmenide 3. Æn. ſcribit Virgil. *Cum ſubito e ſylvis* &c. uſque ad *miſſus in armis*. 14 Sui juris.

15 Illi interrogationi reſpondet: *Cur barbara Grajum Prora vehit?* Se autem gratum erga Æneam oſtendit Achemænides.

16 Illa fluentia ora. 17 Optandi modus eſt. 18 Niſi melior & carior hæc domus eſt mihi, quam ſit & mea & Ulyſſis navis.

19 Vivo. Fatetur autem Achæmenides ſe vitam ab Ænea accepiſſe, illique ſe omnia debere. Eſt autem ordo: *Ille dedit, quod loquor & ſpiro.*

Venit, & [20] ut lumen jam nunc vitale relinquam,
Ut tumulo, [21] aut certe non illa [22] condar in [23] alvo.
[24] Quid mihi tunc animi, niſi quod timor abſtulit omnem
Senſum, animumque, fuit, cum vos petere alta reliquus
Æquora conſpexi? volui inclamare; ſed hoſti
Prodere me timui: veſter quoque clamor Ulyſſis
Pene rati nocuit. Vidi, cum monte revulſum
Immanem ſcopulum medias [25] permiſit in undas:
Vidi iterum veluti [26] tormenti viribus [27] acta
Vaſta [28] giganteo jaculantem ſaxa lacerto:
Et, ne [29] deprimeret [30] fluctuſve lapiſve carinam;
Pertimui, [31] jam me non eſſe oblitus in illa.

20 Quamvis contingat me ſtatim mori. 21 Correctio eſt dicti prioris: poſſet enim in mari perire. 22 Sepeliar, ſc. *dedit*. 23 Cyclopis. 24 Quis animus eſſe debuit? 25 Conjecit. 26 Inſtrumenti pellici, *a torquendis* & cum impermittendis lapidibus dictum. 27 Impulſa. 28 Maximo brachio, quale eſt gigantum. 29 Demergeret. 30 Saxorum jactu excitatus. 31 Perinde timui, ac ſi in illa nave ego quoque fuiſſem.

V.

Achæmenides de Polyphemo narrare pergit.

Ut vero fuga vos ab acerba morte [1] reduxit,
Ille quidem totam gemebundus obambulat Ætnam,
[2] Prætentatque manu ſylvas, & luminis [3] orbus
Rupibus [4] incurſat, fœdataque brachia [5] tabo
In mare protendens, gentem [6] execratur Achivam,
Atque ait: [7] O ſi quis [8] referat mihi caſus Ulyſſem,
Aut aliquem ex ſociis, in quem mea [9] ſæviat ira,
Viſcera cujus edam, cujus viventia dextra
Membra mea [10] laniem, cujus mihi ſanguis [11] inundet
Guttur & [12] eliſi trepident ſub dentibus artus!
Quam nullum, aut leve ſit damnum mihi [13] lucis ademptæ?
[14] Hæc & plura ferox. Me [15] luridus occupat horror
Spectantem vultus etiamnum [16] cæde madentes,
Crudeleſque, manus, & [17] inanem luminis orbem,
[18] Membraque & humano concretam ſanguine barbam.
Mors erat ante oculos, [19] minimum tamen ipſa doloris.
Et jam prenſurum, jam nunc mea viſcera [20] rebar
In ſua merſurum: mentique, [21] hærebat imago

Tem-

1 Liberavit. 2 Ut cæci ſolent. 3 Oculo privatus. 4 Incidit in ſaxa, ſic ut pedes lædat. 5 Sanie corporum devoratorum. 6 Deteſtatur. 7 Ordo eſt: *O quam nullum ſit, aut leve damnum lucis ademptæ, ſi quis caſus referat mihi Ulyſſem.* 8 Reveat. 9 Sævitiam ac crudelitatem exerceat. 10 Lacerem. 11 Unde more impleat. 12 Contuſa membra. 13 Effoſſi oculi. 14 Sc. *locutus eſt*. 15 Metonym. effic. 16 Sanguine. 17 Circulum oculo vacuum. 18 Sc. *vaſta*. 19 Sc. erat. 20 Opinabar, putabam. 21 Affixa erat.

Temporis illius, quo vidi bina meorum
Terquater [22] affligi ſociorum corpora terræ;
Cum ſuper ipſe jacens hirſuti more leonis
Viſceraque, & carnes, cumque albis oſſa medullis,
[23] Semianimeſque; artus [24] avidam condebat in alvum.
Me tremor invaſit: ſtabam [25] ſine ſanguine mœſtus,
Mandentemque, [26] videns, ejectantemque, cruentas
Ore dapes, & [27] fruſta mero [28] glomerata vomentem.
[29] Talia fingebam miſero mihi fata parari:
Perque dies latitans multos, omnemque tremiſcens
Ad ſtrepitum, mortemque timens, cupiduſque [30] moriri,
[31] Glande famem pellens, & miſta frondibus herba,
Solus, inops, [32] exſpes, letho pœnaque, relictus,
Hanc procul aſpexi longo poſt tempore navem,
Oravique fugam geſtu, ad littuſque cucurri.
Et [33] movi, [34] Graiumque ratis Trojana recepit.
[35] Tu quoque pande tuos, comitum gratiſſime, caſus.
Et ducis, & turbæ, quæ tecum eſt credita ponto.

22 Allidi. 23 Semimortuos. 24 Devorabat. 25 Pallidus. 26 Quia videbam. 27 Carnium partes. 28 Permiſta mero, illi ab Ulyſſe dato. 29 Talem mortem. 30 Moriendi. 31 Glandibus & herba veſcens. 32 Extra omnem ſpem conſtitutus. 33 Commovi, perſuaſique ut me acciperet. 34 Græcum. Q. d. ſibi hoſtem. 35 O Macareu.

V I.

Soci Ulyſſis variis periculis defuncti.

[1] Æolon ille refert [2] Thuſco regnare profundo,
Æolon Hippotaden cohibentem carcere ventos,
Quos [3] bovis incluſos tergo (memorabile munus)
Dulichium ſumpſiſſe [4] ducem, flatuque ſecundo
[5] Lucibus iſſe novem, & [6] terram aſpexiſſe petitam:
[7] Proxima poſt nonam cum ſeſe aurora moveret,
Invidia ſocios, prædæque cupidine victos
Eſſe [8] ratos aurum [9] dempſiſſe ligamina ventis,
Cum quibus iſſe retro, per quas modo venerat undas,
[10] Æoliique ratem portus repetiſſe tyranni.
Inde [11] Lami veterem Laſtrygonis, inquit, in urbem
Venimus: [12] Antiphates terra regnabat in illa.
Miſſus ad hunc ego ſum, numero comitante duorum.

1 Vide ſup. verſ. *Neve mei non nota tibi* &c. Cap. I. & Lib. IV. verſ. *Clauſerat Hippotades* &c. Cap. X. 2 In Thuſco mari. 3 In utre ex tergore bovis confecto. 4 Ulyſſem. Vide Lib. 13. verſ. *Dulichia traxere manus* &c. Cap. XII. 5 Diebus. 6 Ithacam. 7 Decimus dies. 8 Putantes aurum utri eſſe incluſum. 9 Diſſolviſſe ventos: 10 Et navem repetiſſe portum Æoli. 11 Antiquiſſimi Læſtrygonum regis, fil. Neptuni, qui urbem, poſtea *Formia* dictam, condidit. 12 De hoc Antiphate loquitur Homer. Odyſſ. Lib. 10. Fuit Læſtrygonum rex ferociſſimus ἀνθρωποφάγος.

13 Vixque fuga quæſita ſalus comitique, mihique:
Tertius e nobis 14 Laſtrygonis impia 15 tinxit
Ora cruore ſuo. Fugientibus inflat, & 16 agmen
17 Concitat Antiphates: 18 coeunt & ſaxa, trabeſque
Conjiciunt, merguntque viros, merguntque carinas;
Una tamen, quæ nos, ipſumque vehebat Ulyſſem,
Effugit. Amiſſa ſociorum parte dolentes,
Multaque conqueſti 19 terris allabimur illis,
Quas procul hinc cernis: 20 Procul hinc (mihi crede)
videnda
Inſula viſa mihi: Tuque o juſtiſſime Troum
21 Nate Dea (neque enim finito 22 Marte vocandus
Hoſtis es Ænea) moneo, fuge littora Circes.
Ne quoque Circæo religata in littore 23 pinu
Antiphatæ memores 24 immanſuetique Cyclopis
25 Ire negabamus, vel tecta ignota ſubire.
Sorte ſumus lecti: ſors me, fidumque Politen,
Eurylochumque 26 ſimul, nimiique Elpenora vini,
Biſque novem ſocios Circæa ad mœnia miſit.
Quæ ſimul attigimus, ſtetimuſque in limine 27 tecti,
28 Mille lupi, miſtique lupis urſique, 29 leæque
Occurſu fecere metum: 30 ſed nulla 31 timenda,
Nullaque erat noſtro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandis movere per aera caudas,
Noſtraque adulantes 32 comitant veſtigia, donec
Excipiunt famulæ, perque atria 33 marmore tecta
Ad dominam ducunt. Pulcro ſedet 34 illa receſſu
Sublimi ſolio, palliamque induta nitentem:
Inſuper aurato circum velatur 35 amictu.
Nereides, Nymphæque ſimul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila ſequentia ducunt,
36 Gramina diſponunt, ſparſoſque ſine ordine flores,
37 Secernunt calathis, variaſque coloribus herbas.
Ipſa, quod hæ faciunt, opus exigit: ipſa 38 quis uſus,
Quoque ſit 39 in folio, quæ ſit concordia miſtis
Novit, & advertens 40 penſas examinat herbas.

13 Ulyſſes ad Antiphatis litus ejectus, mittit ad eum tres ſocios, regionem exploraturos, e quibus iſte unum dilaniavit. 14 Antiphatæ. 15 Madefecit. 16 Læſtrygonum multitudinem. 17 Convocat. 18 Conveniunt, concurrunt. 19 Ad illas terras navigavimus, quas procul vides. Digito véro demonſtrat promontorium Circes de quo Virg. Lib. 7. Æn.

20 Non enim tutum eſt accedere propius. 21 O Ænea. 22 Bello. Metonymia efficientis. 23 Navi. Metonymia materiæ. 24 Valde ac prorſus crudelis. 25 Nolebamus ire. 26 Poſtquam. 27 Domus.

28 Multi. Numerus finitus pro infinito, 29 Et leænæ. 30 Scil. *ferarum*. 31 Quia nondum humanitatem depoſuerant, ideoque hominibus adulabantur. 32 Archaiſmus, pro comitantur. 33 Marmoreis tegmentis incruſtata. 34 Circe. 35 Pallio. 36 Herbas.

37 Diſcernunt. 38 Quæ utilitas. 39 In qua herba. Pars pro toto. 40 Ponderatas. Neque enim pharmaca, niſi ponderentur, recte componi poſſunt.

VII.

Circes ſocios Ulyſſis in porcos mutat.

Hæc ubi nos vidit, dicta, acceptaque ſalute,
[1] Diffudit vultus, & [2] reddidit omnia votis.
Nec mora: miſceri toſti jubet [3] hordea grani,
Mellaque, vimque meri, & cum lacte coagula paſſo,
Quique ſub hac lateant furtim dulcedine ſuccos
Adjicit. Accipimus [4] ſacra data pocula dextra.
Quæ ſimul arenti ſitientes hauſimus ore,
Et tetigit virga ſummos Dea dira capillos,
Et pudet, & referam, Setis [5] horreſcere cœpi,
Nec jam poſſe queri, pro verbis edere raucum
Murmur, & in terram toto procumbere vultu,
Oſque meum ſenſi [6] pando [7] occalleſcere roſtro,
[8] Colla tumere toris, & [9] qua modo pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illa veſtigia feci.
[10] Cumque eadem paſſis (tantum medicamina poſſunt)
Claudor in antra: ſuis ſolum caruiſſe figura
Vidimus Eurylochum: ſolus data pocula fugit,
Quæ niſi vitaſſet, pecoris pars una [11] maneret
Nunc quoque ſetigeri: nec tantæ cladis [12] ab illo
Certior ad Circen ultor veniſſet Ulyſſes.
[13] Pacifer huic dederat florem Cyllenius album
[14] Moly vocant ſuperi, nigra radice tenetur.
Tutus eo, mentiſque ſimul cœleſtibus, intrat
Ille domum Circes, & inſidioſa vocatus
Pocula, conantem virga mulcere capillos
Reppulit, & ſtricto pavidam deterruit enſe.
Spargimur ignotæ ſuccis melioribus herbæ,
[15] Percutimurque caput converſæ verbere virgæ,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magis illa canit, [16] magis hoc tellure levati
Erigimur, ſetæque cadunt, bifidoſque relinquit
Rima pedes: redeunt humeri, & ſubjuncta lacertis
Brachia ſunt, flentem flentes complectimur [17] illum,
Hæremuſque ducis collo, nec verba locuti
Ulla priora ſumus, [18] quam nos teſtantia gratos.

1 Exhilaravit. 2 i. e. vultu hilari ad omnia pro votis nobis reſpondit. 3 Grana hordei toſti.
4 Execrabili. 5 Horridus & aſper fieri. 6 Recurvo. 7 In callum commutari. 8 Extantibus carnibus tumida fieri. 9 Manus, quibus pocula ſumſeram in crura anteriora ſunt. 10 Cum ſocii meis, qui eadem etiam paſſi, in ſtabulo claudor. 11 Eſſet. 12 Sc. *factus*, ille enim Ulyſſi nunciatum abiit. 13 Mercurius ferens caducæum, qui pacis ſignum eſt. Vide quæ nos annotavimus ad v. *Hinc ſe ſuſtulerat paribus* &c. Cap. XVI. Lib. II. & alibi. 14 Sc. *quod*. De hac herba *Moly* legendus Homerus. 15 Caput nobis percutitur.
16 Tanto magis. 17 Sc. *Ulyſſem*. 18 Se ante omnia gratias Ulyſſi egiſſe ait.

VIII.

VIII.

Picus in avem ejuſdem nominis a Circe converſus.

Annua nos illic tenuit mora, multaque præſens
Tempore tam longo vidi, multa auribus hauſi:
[1] Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
Quatuor e famulis [2] ad talia ſacra [3] paratis.
[4] Illa mihi niveo factum de marmore [5] ſignum
Oſtendit juvenile, gerens in vertice picum
Æde ſacra poſitum, multiſque [6] inſigne coronis.
Quis foret, & quare ſacra coleretur in æde,
Cur hanc ferret avem, quærenti, & ſcire volenti,
[7] Accipe, ait, Macareu, [8] dominæque potentia quæ ſit
Hinc quoque diſce meæ. Tu dictis [9] adjice mentem.
Picus in Auſoniis, [10] proles Saturnia, terris
Rex fuit, utilium bello ſtudioſus equorum.
[11] Forma viro, quam cernis, erat: licet ipſe decorum
Aſpicias, fictaque probes ab imagine veram.
Par animus formæ: [12] nec adhuc ſpectaſſe per annos
Quinquennem poterat Graiam quater edere pugnam.
[13] Ille ſuos Drydas Latiis in montibus ortas
Verterat in vultus; illum fontana petebant
Numina Naiades, quas [14] Albula, quaſque [15] Numici,
Quas [16] Anienis aquæ, curſuque breviſſimus [17] Almo,
[18] Narve tulit præceps, & opacæ [19] Farſarus undæ,
Quæque colunt [20] Scythicæ [21] ſtagnum nemorale Dianæ,
Finitimoſque lacus; ſpretis tamen omnibus, unam
Ille colit Nympham, quam quondam in colle Palati
Dicitur [22] ancipiti peperiſſe [23] Venilia Jano.
Hæc ubi nubilibus primum maturuit annis,

Præ-

1 Pici juvenis in avem ſui nominis portentoſam Metamorphoſin narrat Achæmenidi Macareus.

2 Magica. 3 Inſtructis. 4 Famula. 5 Statuam. 6 Ornatum.

7 Audi. 8 Circes.

9 Adhibe.

10 Filius Saturni. 11 Tali erat pulchritudine, quali & ſtatua ipſius. 12 Significat Picum tunc, cum mutatus fuit, nondum ad viginti annos perveniſſe. Ordo eſt: *Nec poterat edere adhuc per annos, ſe ſpectaſſe quater pugnam Graiam quinquennem*: i. e. Nondum poterat dicere ſe quater ſpectaſſe ludos Olympicos, qui quinto quovis anno in Græcia edebantur.

13 Nymphas ſylveſter & fluviales ad amorem ſui allexerat.

14 Tybris, qui a *colore* aquæ prius *Albula* dicebatur. 15 Fluvii Laureatis agri, in quem Æneam cecidiſſe ferunt. 16 Anio fluvius eſt Latii, haud longe ab urbe in Tyberim defluens.

17 Fluvius haud longe ab urbe Roma diſtans. 18 Nar fluvius eſt Umbriæ in Tyberim labens.

19 Fluvius eſt Sabinorum.

20 Quæ ab Oreſte una cum Iphigenia ex Taurica regione Ariciam uſque allata fuit: vel etiam, cui Scythico, ſeu Taurico ritu, i. humano ſanguine aliquando ſacrificatum eſt: donec Romani crudelitatem iſtam averſati, ſacrificandi morem hunc aboleverunt. 21 In nemore Aricino poſitum. 22 Bicipiti, bifronti. 23 Uxor fuit Jani, antiquiſſimi Italiæ regis, qui a Romanis poſtea Deus habitus eſt.

Præpoſito cunctis Laurenti tradita Pico eſt.
[24] Rara quidem facie, ſed rarior arte canendi,
Unde [25] Canens dicta eſt: ſylvas, & ſaxa movere,
Et mulcere feras, & flumina longa [26] morari
[27] Ore ſuo volucreſque vagas retinere ſolebat.
Quæ dum fœminea modulatur carmina voce,
[28] Exierat tecto [29] Laurentes Picus in agros.
Indigenas [30] fixurus apros, tergumque premebat
[31] Acris equi, lævaque haſtilia bina gerebat,
[32] Phœniceam fulvo chlamydem comprenſus [33] ab auro.
Venerat in ſylvas & [34] filia Solis eaſdem:
Utque novas legeret fœcundis collibus herbas
Nomine dicta ſuo [35] Circæa reliquerat arva.
Quæ ſimul ac juvenem virgultis [36] abdita vidit,
[37] Obſtupuit: cecidere manu quas legerat herbas.
Ut primum valido mentem collegit [38] ab æſtu,
Quid cuperet faſſura fuit. Ne poſſet adire,
Curſus equi fecit, circumfuſuſque [39] ſatelles.
Non tamen effugies, vento rapiare [40] licebit,
Si modo [41] me novi, ſi non [42] evanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.
Dixit, & effigiem nullo cum corpore [43] falſi
Finxit apri, præterque oculos tranſcurrere regis
Juſſit, & in denſum [44] trabibus nemus ire videri,
Plurima qua ſylva eſt, & equo loca pervia non ſunt.
Haud mora: continuo prædæ [45] inſcius [46] umbram
Picus, equique celer ſpumantia terga reliquit,
[47] Spemque ſequens vanam, ſylva pedes [48] errat in alta.
Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotoſque Deos [49] ignoto carmine adorat,
[50] Quo ſolet & niveæ vultum [51] confundere Lunæ,
Et patrio capiti bibulas ſubtexere nubes.
Tunc quoque cantato [52] denſatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus, [53] cæciſque vagantur
Limitibus comites, & [54] abeſt cuſtodia regis.
Nacta locum ſocetum, qui prævidet omnia Solem

As-

24 Præſtans. Omne enim rarum præclarum eſt. 25 Propter excellentem canendi peritiam. 26 Remorari, ſiſtere. 27 Cantu.

28 Egreſſus erat domo. 29 Laurentum, populorum Latii, a *Laurento* urbe. 30 Confecturus, percuſſurus. 31 Ferocis. 32 Purpuream. 33 Ab aureo cingulo comprehenſam & cinctam chlamydem habens. 34 Circe. 35 Circæum montem, a *Circe* denominatum.

36 Abſcondita. 37 Ob Pici pulchritudinem, qua Circe ſtatim capta eſt. 38 A vehementi amore.

39 Satellites & comites circumfuſi. 40 Licet, quamvis.

41 Meam potentiam. 42 Vana facta eſt. 43 Finxit umbratilem apri effigiem. 44 Ramis, & arboribus, e quibus trabes fiunt.

45 Prædam non cognoſcens eſſe aliam. 46 Imaginem apri ſimulati & victi. 47 Umbram corpore carentem. 48 Vagatur. 49 Obſcuris & non intellectis verbis.

50 Carmine magico, quo vulgus credebat veneficas poſſe Lunam rubore ſuffundere, & deducere cœlo. 51 Obſcurare. 52 *In nubem cogitur aer*, ut ait Virg. 5. Æn.

53 Ignotis. 54 Comites regis ab-

Aſpice, nec 55 durus Titanida deſpice Circen.
Dixerat. Ille ferox ipſamque, preceſque repellit,
Et 56 quæcunque es, ait, non ſum tuus: altera captum
Me tenet, & teneat per longum comprecor ævum,
Nec 57 Venere externa 58 ſocialia fœdera lædam
Dum mihi 59 Janigenam ſervabunt fata Canentem.
Sæpe 60 retentatis precibus Titania fruſtra,
61 Non impune feres, neque ait, 62 reddere Canenti;
Læſaque quid faciat, quid amans, quid fœmina, 63 diſces
Rebus ait: ſed amans, & læſa, & fœmina, Circe eſt.
Tum bis ad occaſum, bis ſe convertit ad ortum:
Ter juvenem 64 baculo tetigit, tria carmina dixit.
Ille fugit: ſed ſe ſolito 65 velocius ipſe
Currere miratus, pennas in corpore vidit;
Seque novam ſubito Latiis 66 accedere ſylvis
Indignatus avem, 67 duro fera robora roſtro
68 Figit, & iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem:
69 Fibula quod fuerat, veſtemque 70 momorderat, aurum
Pluma fit, & fulvo cervix præcingitur auro.
71 Nec quicquam antiquum Pico, niſi nomina, reſtat.

abſunt. 55 Crudelis. 56 Cum quodam contemptu hæc ait Picus. Q. d. Etiamſi eſſes filia Jovis, nedum Solis. 57 Vetito amore tui, quæ es externa. 58 Connubialia. 59 Jano genitam, uxorem meam. 60 Iteratis. 61 Non abibis ſine pœna. 62 Redibis ad Canentem. 63 Reipſa cognoſces. 64 Virga iſta prodigioſa. Ῥάβδῳ πεπληγεια, κὰ συφεοῖσι ἐέργνυ, Homer. 65 Citius quam ſolebat. Jam enim in avem fuerat mutatus. 66 Adjungi. 67 Dura robora fero percutit roſtro. 68 Percutit. 69 Fibula aurea. 70 Depilaverat. Nam *fibulæ veſtes mordere* videntur, cum eas pilis privant. Significat autem Pili aureum baltheum in torquem fulvum, quo collum Pici avis cingitur, fuiſſe mutatum. 71 *Picus Martius* idcirco hæc avis appellatur, quod *Marti* ſit conſecratus.

I X.

Pici comites in varia mutati monſtra: ejus conjux in auram tenuem dolore vaneſcit.

Interea 1 comites clamato ſæpe per agros
Nequicquam Pico, nullaque in parte reperto,
Inveniunt Circen, (nam jam 2 tenuaverat auras,
Paſſaque erat nebulas ventis ac ſole reſolvi)
Criminibuſque premunt veris, 3 regemque repoſcunt,
4 Vimque ferunt, ſæviſque parant 5 inceſſere telis,
Illa nocens ſpargit virus, ſuccoſque veneni,
Et noctem, noctiſque 6 deos, 7 Ereboque, Chaoque
Con-

1 Stipatores, & ſatellites, de quibus Cap. 8. 2 Tenues ac ſubtiles reddiderat. 3 Picum. 4 Et violentiam Circæ afferri volunt. 5 Invadere. 6 Hecaten, Plutonem, & reliquos inferos Deos. Nam nox apud inferos ſemper eſſe putatur. 7 Ab Erebo & Chao, i. e. ab

Convocat, & longis Hecaten ululatibus orat.
Exiluere loco (dictu mirabile) ſylvæ.
Ingemuitque ſolum, vicinaque palluit arbor,
Sparſaque ſanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides viſi mugitus [8] edere raucos,
Et latrare canes, & humus ſerpentibus atris
Squallere, & [9] tenues animæ volitare videntur:
Attonitum monſtris [10] vulgus pavet. Illa paventum
Ora venenata tetigit [11] mirantia virga:
Cujus ab attactu variarum [12] monſtra ferarum
[13] In juvenes veniunt. Nulli ſua manſit imago.
Preſſerat occiduus [14] Tarteſſia littora Phœbus,
Et fruſtra conjux oculis animoque Canentis
Expectatus erat: famuli populuſque per omnes
Diſcurrunt ſylvas, atque obvia [15] lumina portant.
Nec ſatis eſt Nymphæ flere, & lacerare capillos,
Et [16] dare plangorem; facit hæc tamen omnia, ſeque
[17] Proripit, ac latos errat [18] veſana per agros:
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
[19] Lumina viderunt inopem ſomnique cibique,
Per juga, per valles, qua ſors ducebat, euntem.
[20] Ultimus aſpexit feſſam luctuque viaque
Tybris, & in gelida ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrymis ipſos modulata dolores,
Verba ſono tenui mœrens fundebat: ut olim
[21] Carmina jam moriens canit exequialia cycnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
[22] Tabuit, inque leves paulatim [23] evanuit auras:
Fama tamen ſignata loco eſt, quem [24] rite Canentem
Nomine de Nymphæ veteres dixere coloni.
[25] Talia multa mihi longum narrata [26] per annum,
Viſaque ſunt: [27] reſides, & deſuetudine tardi
Rurſus [28] inire fretum, rurſus [29] dare vela jubemur:
Ancipiteſque vias, & iter Titania vaſtum
Dixerat, & [30] ſævi reſtare pericula ponti.
Pertimui, fateor, nactuſque hoc littus adhæſi.
Finierat Macareus: urnaque [31] Æneia nutrix
Condita, marmoreo tumulo breve carmen habebat:

Hic

e. ab inferis. 8 Emittere. 9 Sine corpore. 10 Comites Pici.
11 Stupentia. 12 Monſtroſæ figuræ. 13 Nam illi in varias feras fuerunt mutati. 14 Occidentalia: nam *Tartheſus* urbs eſt ulterioris Hiſpaniæ. 15 Faces &c.
16 Edere ejulatum. 17 E domo ſe.... 18 Inſana ac furens.
19 Dies. 20 Tandem feſſa pervenit ad Tybrim. 21 Exequiis convenientia. Cygnus autem morti vicinus ſuaviſſime canere dicitur. Vide Ovid. in Triſtibus. 22 Paulatim abſumpta eſt. 23 Reſoluta eſt. 24 Merito & recte ob memoriam illius Nymphæ, quæ mariti deſiderio illic vitam cum morte commutarat. 25 Hæc inquit Macareus. 26 Quo apud Circen fuimus. 27 Deſides, pigri, ſc. *facti*. 28 Intrare, ingredi.
29 Navigare. 30 Maris furentis, & in tempeſtatem concitati.
31 Cajeta, Æneæ nutrix, quæ mortua ac ſepulta, & portui & urbi

Hic me Cajetam 32 notæ pietati 33 alumnus,
Ereptam 34 Argolico, quo debuit, 34 igne cremavit.

bi nomen dedit. 32 Singularis, [illegible] atque educatus. 34 Quo a inſignis, eximiæ. 33 Æneas a me Græcis Ilium fuit incenſum.

X.

Socii Diomedis in aves cycnorum ſimiles mutati.

Solvitur herboſo religatus ab aggere 1 funis,
Et procul inſidias, infamatæque relinquunt
2 Tecta Deæ, lucoſque petunt, ubi nubilus 3 umbra
In mare cum fulva 4 prorumpit Tybris arena,
5 Faunigenæque domo potitur 6 nataque Latini,
Non ſine 7 Marte tamen. Bellum cum gente feroci
Suſcipitur, pactaque furit pro conjuge Turnus.
8 Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
Ardua ſollicitis victoria quæritur armis.
Auget uterque ſuas 9 externo robore vires,
Et multi Rutulos, multi Trojana tuentur
Caſtra; 10 neque Æneas Evandri ad mœnia fruſtra,
11 At Venulus fruſtra 12 profugi Diomedis ad urbem
Venerat, 13 ille quidem ſuo 14 Iapige maxima 15 Dauno
Mœnia condiderat, dotaliaque arva tenebat;
Sed venulus Turni poſtquam mandata peregit,
Auxilium petiit. Vires 16 Ætolius heros
17 Excuſat, nec ſe, aut 18 ſoceri committere pugnæ
Velle ſui populos, aut quos e gente ſuorum
Armet habere ullos. Neve hæc commenta putetis,
Admonitu quanquam luctus renoventur amari,
19 Perpetiar memorare tamen. Poſtquam alta cremata eſt
20 Ilios, & Danaas paverunt Pergama flammas,

21

1 Quo naves religatæ tenentur. 2 Domum Circes, veneficiis famoſæ. 3 Sc. *arborum*. 4 Cum impetu ingreditur. 5 Latini Fauni filii. 6 Lavinia, Latini filia, quæ primum deſponſa Turno, Rutulorum regi, dein Æneæ nupſit. Verum rem omnem fuſſe canit Virgilius. 7 Bello. 8 Thuſciæ populi ſub rege Mezentio pro Turno bellum contra Latinos & Trojanos ſuſcipiunt. 9 Externis copiis auxiliaribus. 10 Nam Evander in Trojanorum auxilium, & Pallantem filium miſit, & ut a Thuſcis imploraret auxilium, hortatus eſt.

11 Venulus unus ex proceribus a Turno ad Diomedem, qui in Apulia urbem ædificaverat, miſſus orator, nihil auxilii ab eo impetravit: quod diceret eum alia quædam, tum Trojanos nimium Diis eſſe gratos & caros. 12 Procul a patria ob uxoris turpitudinem fugati. Nam Diomedes a bello Trojano reverſus, ubi comperiſſet uxorem Ægialem a Comata filio Stheneli corruptam, vitæque ſuæ inſidiantem, in Apuliam profugit: ubi regni parte & filia in uxorem a Dauno donatus, Argiripam condidit. 13 Diomedes. 14 Apido. Nam Apuliæ pars Japygia vocatur. 15 Rege Apuliæ, a quo Daunia fuit appellata. 16 Diomedes, cujus pater Tydeus, Ætoliæ rex.

17 In excuſationem adducit.

18 Dauni. 19 Suſtinebo.

20 Urbs Troja, quæ & *Ilion* dicitur.

21 Nariciuſque heros a [22] virgine, [23] virgine rapta,
Quam meruit pœnam ſolus, [24] digeſſit in omnes:
25 Spargimur, & ventis inimica per æquora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram cœlique mariſque,
Perpetimur Danai, [26] tumulumque Capharea cladis.
Neve morer referens triſtes ex ordine caſus,
Græcia tum potuit Priamo quoque [27] fluenda videri.
Me tamen [28] armiferæ ſervatum [29] cura Minervæ
Fluctibus eripuit: patriis ſed rurſus ab agris
Pellor, & antiquo [30] memores de [31] vulnere pœnas
Exigit alma Venus; tantoſque per alta labores
Æquora ſuſtinui, tantos terreſtribus armis,
Ut mihi felices ſint illi ſæpe vocati,
Quos communis hyems, [32] importunuſque 33 Caphareus
Merſit aquis, vellemque horum pars una fuiſſe.
Ultima jam paſſi comites belloque fretoque,
34 Deficiunt, finemque rogant erroris. At Acmon
35 Fervidus ingenio, tum vero & cladibus 36 aſper,
Quid ſupereſt, quod jam patientia noſtra 37 recuſet
Ferre, viri? dixit. Quid habet [38] Cytherea, quod ultra
(Velle puta) faciat? Nam dum pejora timentur,
39 Eſt locus in voto: [40] Sors autem ubi peſſima rerum eſt,
[41] Sub pedibus timor eſt; [42] ſecuraque ſumma malorum
Audiat ipſa licet; &, quod facit, oderit omnes
43 Sub Diomede viros: odium tamen illius omnes
Spernimus; & magno ſtat 44 magna potentia nobis.
Talibus iratam Venerem 45 Pleuronius Acmon

In-

22 Ajax Oilei filius ortus ex oppido Locrorum vetuſtiſſimo.

22 Pallade. 23 Caſſandra ſtuprata in æde Palladis. 24 Diſſipavit. Nam Pallas ultura ſacrilegium Ajacis Oilei filii, qui Caſſandram in ejus templo ſtupraverat, iram ſuam diffudit in omnes Græcos, & eorum claſſem tempeſtatibus oppreſſit. Ita queritur ſecum Juno irata apud Virg. Lib. 1. Æn. *Pallas ne exurere claſſem Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto, Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei.* 25 Diſſipamur, diſpergimur. 26 *Caphareus* promontorium eſt Eubœæ in Helleſpontum ſpectans, ad cujus radices ira Minervæ ac fraude Nauplii Palamedis patris, (qui ulturus filii necem Græcos noctu tempeſtate laborantes facibus fraudavit) Græcorum claſſis maximum fecit naufragium.

27 Deploranda.

28 Quippe quæ Dea belli.

29 Minerva. Sic Lib. 1. dixit *Cura Dei*. 30 Quas in memoria habebat. Sic Virg. 1. Æn. dixit *memore miram*. 31 Diomedes, ut Homer. Iliad. ε. narrat, bello Trojano *Veneris violavit vulnere dextram*, Virg. Lib. 11. cujus illa memor ſummiſit Stheneli filium, qui Ægialam Diomedis uxorem corrupit. Vide quæ nos modo ad v. *At Venulus fruſtra* &c. Cap. X.

32 Sine portu, perniciosſus.

33 Vide ſupra verſ. *Perpetimur Danai* &c. Cap. X. 34 Me derelinquere volunt. 35 Feroci ingenio præditus. 36 Etiam iratus, utpote qui longo malorum uſu induruerat. 37 Nolit pati. 38 Venus. 39 Votis & precibus locus relinquitur: tunc enim homines ad preces confugiunt, cum pejora timent. 40 Ubi peſſimus eſt rerum ſtatus. 41 Nihil timetur. 42 Sine timore. 43 Diomede duce navigantes. 44 Veneris. 45 Oriundus Pleurone Ætoliæ urbe.

Inſtimulat verbis, veteremque reſuſcitat iram.
Dicta placent paucis: [46] numeri majoris amici
Acmona corripimus; cui reſpondere volenti
Vox pariter, vociſque via eſt [47] tenuata, comæque
In plumas abeunt, plumis quoque colla teguntur,
Pectoraque, & tergum, majores brachia pennas
Accipiunt, cubitique leves ſinuantur in alas.
[48] Magna pedis digitos pars occupat, oraque [49] cornu
Indurata rigent, [50] finemque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas, & cum Rhetenore Nycteus.
Hunc miratur Abas: & dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem, numeruſque ex [51] agmine major
Subvolat, & remos [52] plauſis circumvolat alis.
Si volucrum quæ ſit [53] dubiarum forma requiris:
Ut non Cycnorum, ſic albis [54] proxima cycnis.
Vix equidem has ſedes, & [55] Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo minima cum parte meorum.

46 Plures amici. 47 Tenuis & exigua facta. 48 Magna pedis pars a digitis fuit occupata.
49 Roſtro. 50 Acutum habent roſtrum.
51 Multitudine comitum.
52 Cum quodam ſtrepitu motis.
53 Avium, de quibus dubitatur, an Cycni ſint, an aliæ a Cycnis.
54 Simillima. Nam Diomedeæ aves coloribus ſunt ſimiles.
55 Soceri mei. Vide ſup. ad v. *Auxilium petit* &c. Cap. X., & *Vetle ſui populos* &c. Cap. ibid.

X I.

Paſtor in oleaſtrum.

Hactenus [1] Oenides. Venulus [2] Calydonia regna,
[3] Peucetioſque ſinus, Meſſapiaque arva reliquit:
[4] In quibus antra videt, quæ multa [5] nubila ſylva,
Et levibus guttis [6] manantia [7] ſemicaper Pan
Nunc tenet, at quodam tenuerunt tempore Nymphæ.
Apulus has illa paſtor regione fugatas
Terruit, & primo ſubita formidine [8] movit:
Mox ubi mens rediit, & contempſere ſequentem,
[9] Ad numerum motis pedibus [10] duxere choreas.
[11] Improbat has paſtor, ſaltuque imitatus agreſti
Addidit obſcœnis convitia ruſtica dictis:
Nec prius obticuit, quam guttura [12] condidit arbor;

Ar-

1 Diomedes Oenei nepos.
2 Apuliam, ubi Diomedes donatus a Dauno parte regni, & filia. Diomedis autem pater Tydeus fuit rex Ætoliæ, cujus civitas Calydon. 3 *Calabriam*, quam & *Peucetiam* veteres dixere, & Meſſapiam, non procul a Sicilia.
4 Paſtoris cujuſdam Apuli in oleaſtrum Metamorphoſin exponit.
5 Obſcura. Eſt enim hoc loco adiectivum. 6 Stillantia. 7 Pan Deus eſt paſtorum, qui a parte poſteriori capro ſimilis pingebatur.
8 Commovit ad fugiendum.
9 Ad rythmum & geſtus rationem. 10 Tripudiarunt. 11 Vituperat. 12 Abſcondidit.

Arbor enim eſt, [13] ſuccoque licet cognoſcere mores.
Quippe [14] notam linguæ baccis [15] oleaſter amaris
Exhibet: aſperitas verborum [16] ceſſit in illas.

13 Ex ſucco, qui eſt amarus & etiam. 15 Oliva eſt ſylveſtris. aſper. 14 Signum, n. amarulen-[?] 16 Tranſivit.

X I I.

Æneæ naves in nymphas; Ulyſſis, in ſcopulos.

Hinc ubi [1] legati rediere, negata [2] ferentes
Arma Ætola ſibi, [3] Rutuli ſine viribus illis
Bella infauſta gerunt: multumque ab utraque cruoris
Parte datur. Fert (ecce!) avidas in pinea Turnus
[4] Texta faces: ignesque timent, quibus unda pepercit:
Jamque picem & ceras, alimentaque cætera flammæ
[5] Mulciber urebat, perque altum ad carbaſa malum
Ibat, & incurvæ fumabant tranſtra [6] carinæ.
Cum memor has pinus Idæo [7] vertice cæſas
Sancta [8] deum genitrix, [9] tinnitibus æthera pulſi
Æris, & inflati complevit murmure [10] buxi.
Perque leves [11] domitis invecta leonibus auras,
[12] Irrita [13] ſacrilega jactas incendia dextra.
Turne, ait, eripiam: nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes & membra meorum.
Intonuit dicente dea, tonitrumque ſecuti
Cum ſaliente graves ceciderunt grandine nimbi:
Aeraque, & tumidum ſubitis concurſibus æquor
[14] Aſtræi turbant, & eunt in prælia, fratres.
E quibus [15] alma parens unius viribus uſa,
[16] Stuppea prærupit Phrygiæ retinacula puppis,
Fertque rates pronas, medioque ſub æquore mergit.
[17] Robore mollito, lignoque in [18] corpora verſo,
In capitum facies puppes mutantur aduncæ,
In digitos abeunt & crura natantia remi,

Quod-

1 Quorum princeps Venulus. Vide ſup. v. *Sed Venulus Turni* &c. Cap. X. 2 Annunciantes Diomedem Ætolum auxilia negaſſe.

3 Populi, quibus imperavit Turnus. 4 Naves quæ ex pineis tabulis conficiuntur. De Æneæ autem navibus, quibus Turnus ignem immiſit, ſic Virg. 9. Æn. *Atque illi (Æneæ) medio in ſpatio, uſque ad avumque habitare ſub undis.* 5 Vulcanus, ignis. Metonym. effic. 6 Navis. 7 In vertice montis Idæ. 8 Cybele. 9 Sonitu cymbalorum, & tympanorum, quibus in ſacris Cybeles utebantur.

10 Tibiarum e buxo. 11 Currus enim Cybeles trahitur a leonibus, in quos Hippomenes & Atalanta mutati fuerunt, ut narrat noſter Lib. 10. Cap. VII. 12 Vana. 13 Ipſe Turnus ſacrilegus.

14 Venti. Fingit enim Heſiodus Auroram ex Aſtræo gigante ventos peperiſſe. 15 Cybele, quæ & eadem eſt cum terra. 16 Oras, i. funes, ex ſtupa quibus navis terræ vel littori alligatur. Sic Virg. Æneid. Lib. 2. *Et ſtupea vincula collo Intendunt.*

17 Duritie molli facta.

18 Carnes.

Quodque ſinus fuerat, latus eſt, mediiſque carina
Subdita navigiis ſpinæ mutatur in uſum,
[19] Lina comæ molles, antennæ brachia fiunt,
[20] Cærulus, ut fuerat, color eſt, quaſque ante timebant,
Illas virgineis exercent luſibus undas.
Naiades æquoreæ, ſummis in montibus ortæ,
Molle fretum celebrant: [21] nec eas ſua tangit origo.
Non tamen oblitæ quam multa pericula ſæpe
Pertulerint pelago, jactatis ſæpe carinis
Suppoſuere manus, [22] niſi ſi qua vehebat [23] Achivos.
Cladis adhuc [24] Phrygiæ memores, odere [25] Pelaſgos,
Neritiæque [26] ratis viderunt fragmina lætis
Vultibus, & lætis videre rigeſcere [27] puppim
Vultibus Alcinoi, ſaxumque increſcere ligno.

19 Funes ex lino confecti.
20 Niger.
21 Nihil moventur cupiditate ſuæ originis videndæ. Nihil curant redire in montes, ubi ſunt ortæ.
22 Cum enim antea Trojanæ naves fuiſſent, Græcos Trojanorum hoſtes adhuc dum oderant.
23 Græcos.
24 Trojanæ.
25 Græcos. 26 Navis qua vectus eſt Ulyſes, qui unde Neritius vocetur vide ſup. ad ver. *Neritius Macareus*, *Comes* &c. Cap. IV.
27 Navem Ulyſſis naufrago datam ab Alcinoo Phæacum rege.

XIII.

Avis ardea ex urbis Ardeæ rogo nata.

Spes erat in Nymphas animata [1] claſſe marinas
Poſſe metu monſtri [2] Rutulum deſiſtere bello
Perſtat; [3] habetque deos pars utraque quodque deorum
[4] Inſtar, habent animos, nec jam dotalia regna,
Nec ſceptrum [5] ſoceri, nec te Lavinia virgo,
Sed [6] viciſſe petunt: [7] deponendique pudore
Bella gerunt: tandemque Venus victricia nati
Arma videt, [8] Turnuſque cadit: cadit Ardea, Turno
Soſpite dicta potens. Quam poſtquam barbarus ignis
[9] Abſtulit, & tepida [10] patuerunt tecta favilla,
[11] Congerie e media tum primum cognita [12] præpes
Subvolat, & cineres [13] plauſis everberat alis:
Et [14] ſonus, & macies, & pallor, & omnia, captam
Quæ deceant urbem, nomen quoque manſit in illa
Urbis; & ipſa ſuis [15] deplangitur Ardea [16] pennis.

1 Claſſe mutata in Nymphas animam habentes. 2 Turnum.
3 A parte Æneæ ſtat Venus, a parte Turni Juno. 4 Ad ſimilitudinem Deorum. Nam animi, ut Dii, ſunt immortales. 5 Latini regis. 6 Victoriam Verbum pro nomine poſitum eſt. Sic Perſius, *Scire tuum nihil eſt*. 7 Sc. *bella*: utrumque enim pudebat deponere bellum. 8 Ab Ænea interficitur. 9 Suſtulit, delevit.
10 Diſſoluta fuerunt. 11 E media urbis incenſæ mole. 12 Avis. Dicuntur autem proprie *præpetes* aves majores, quæ volatu ſuo dant augurium. 13 Concuſſis. 14 Vox tenuis & exilis.
15 Percutitur.
16 Alis.

XIV.

Æneas in Deum mutatus.

Jamque deos omnes [1] ipſamque Æneia virtus
Junonem veteres finire coercuit iras:
Cum bene fundatis opibus creſcentis [2] Juli,
[3] Tempeſtivus erat cœlo Cythereius heros.
[4] Ambieratque Venus ſuperos, [5] colloque parentis
Circumfuſa ſui, Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore dure pater, nunc ſis mitiſſimus opto:
Æneæque meo, qui te de ſanguine noſtro
Fecit avum, [6] quamvis parvum, des, optime, numen,
Dummodo des aliquod. Satis eſt [7] inamabile regnum
Aſpexiſſe ſemel, Stygios ſemel iſſe per amnes.
Aſſenſere dei: nec [8] conjux regia vultus
Immotos tenuit; placatoque annuit ore.
Tum [9] pater, Eſt [10] is, ait, cœleſti numine dignus:
Quæque petis, pro quoque petis, cape nata, quod optas.
Fatus erat: gaudet, grateſque agit illa parenti,
Perque leves auras [11] junctis invecta columbis,
Littus adit Laurens, ubi tectus arundine [12] ſerpit
In freta fomineis vicina [13] Numicius undis.
Hunc jubet Æneæ quæcumque [14] obnoxia morti
Abluere, & tacito deferre ſub æquora curſu.
[15] Corniger exequitur Veneris mandata, ſuiſque,
Quicquid in Ænea fuerat mortale, repurgat
Et reſperſit aquis: [16] pars optima [17] reſtitit [18] illi.
[19] Luſtratum [20] genitrix divino corpus odore
Unxit; & [21] ambroſia cum [22] dulci nectare miſtam
[23] Contigit os, fecitque deum quem turba [24] Quirini
[25] Nuncupat Indigitem, temploque ariſque recepit.

1 Quæ ſemper ei adverſata fuerat. 2 Æneæ filii, qui & Aſcanius dictus patri in regno Latino ſucceſſit. Virg. Æn. Lib. 1. *At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo.* 3 Quum jam ad extremum vitæ terminum perveniſſet, tempus erat, quo quietis ordinibus Deorum adſcriberetur, & lucidas iniret ſedes. 4 Favorem Deorum petierat. 5 Collum Jovis patris ſui complexa. 6 Quantumvis parvum.
7 Inferorum regnum. 8 Et Juno ipſa annuit.
9 Jupiter.
10 Æneas. 11 Currus Veneris columbis trahi fingitur.
12 Lente labitur. 13 Fluvius Latii, in quo cum Æneas pugnans periiſſet, ad Deos migraſſe creditus eſt. 14 Subjecta, i. mortalia. 15 Fluvius: omnes enim fluvii cum cornibus pingebantur. Vide quæ diximus ſupra Lib. XIII. ad verſ. *Inflexis juvenis* &c. Cap. XXI. 16 Divina particula.
17 Manſit. 18 Æneæ.
19 Purgatum. 20 Venus.
21 Cibo, quo Dii veſcuntur.
22 Ut *ambroſia* pro Deorum cibo ponitur, ita *nectar* pro Deorum ſuaviſſima accipitur potione.
23 Tetigit. 24 Populus Romanus a Romulo, qui poſt obitum Quirinus dictus eſt. 25 Nuncupavit, i. appellavit Deum Indigetem, i. qui ex indigena mortali in Deorum numerum relatus eſt. *Jovem Indigetem appellant*, inquit Livius Lib. 1.

XV.

Latini reges. Vertumnus in varias formas ſe ſe vertens.

Inde ſub Aſcanii [1] ditione [2] binominis [3] Alba
[4] Reſque Latina fuit. Succeſſit [5] Sylvius illi:
Quo ſatus antiquo tenuit repetita [6] Latinus
Nomina cum ſceptro. Clarus ſubit Alba Latino;
[7] Epitus ex illo: poſt hunc Capetuſque, Capyſque;
[8] Sed Capys ante fuit. [9] Regnum Tyberinus [10] ab illis
Cepit, & in [11] Thuſci demerſus fluminis undis
Nomina fecit aquæ: de quo Remuluſque, feroxque
Acrota ſunt geniti: Remulus [12] maturior annis
Fulmineo periit [13] imitator fulminis ictu.
Fratre ſuo [14] ſceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino: qui, quo regnarat, eodem
Monte jacet [15] poſitus, [16] tribuitque vocabula monti.
Jamque Palatinæ [17] ſummam [18] Proca gentis habebat;
Rege ſub hoc [19] Pomona fuit, qua nulla Latinas
Inter [20] Hamadryadas coluit [21] ſolertius hortos,
Nec fuit arborei ſtudioſior altera fœtus;
[22] Unde tenet nomen: [23] non ſylvas illa, nec amnes;
Rus

1 Imperio. 2 Duo nomina habentis. Nam & *Aſcanius* & *Julus* fuit cognominatus. 3 Alba urbs quæ ab ſitu longa fuit denominata, ab Aſcanio, Æneæ filio, fuit ædificata, & ab alba ſue, illic triginta porcellos enixa, nominata eſt. 4 Imperium Latinum.

5 Hic poſthumus fuit *Æneæ* ex Lavinia filius ita dictus, quod in *ſylvis* cum matre a paſtore quodam Tyrrheno educatus eſſet: unde 4. Faſt. ait: *Venimus ad felix aliquando nomen Juli, Unde domus Teucros Julia tangit avos. Poſthumus hinc, qui quod ſylvis fuit ortus in altis, Sylvius in Latia gente vocatus erat.* Liv. Lib. 2. *Sylvius deinde regnat, Aſcanii filius, caſu quodam in ſylvis natus.* 6 Sylvii Æneæ filius.

7 Tyberinus. 8 Capys Capetum genuit, & non contra.

9 Sic 4 Faſt. *Cumque patris regnum poſt hunc Tyberinus haberet, Dicitur in Tuſcæ gurgite merſus aqua.* 10 Poſt illos. 11 Periphraſis eſt Albulæ, qui poſtea *Tyberis* a *Tyberino* rege, in illo ſubmerſo, fuit appellatus.

12 Major natu. 13 Cum enim vellet videri fulmina jaculari, a Jove fulmine vero percuſſus eſt.

14 Imperium. 15 Sepultus.

16 *Aventinus* enim, unus ex ſeptem urbis Romæ collibus, ab *Aventino* rege, illic ſepulto, fuit cognominatus. Sic alibi: *Venit Aventinus poſt hos, locus unde vocatur Mons quoque, poſt illum tradita regna Procæ.* 17 Imperium & ſummam partem gentis, quæ circa Palatium & ea loca, ubi poſtea Roma fuit condita, tum habitabant. 18 Pater Amulii & Numitoris. 19 Dea fuit pomorum, unde etiam *Pomona* vocata eſt.

20 Nymphas, quæ una cum arboribus & oriuntur & occidunt. Unde etiam nomen ſumpſerunt: ἅμα enim *ſimul*, & δρῦς δρυὸς dicitur *quercus*. 21 Diligentius. 22 *Pomona* enim a *pomis* nomen eſt conſecuta. *Poma* vero dicuntur omnes fructus, quicunque ex arboribus nati eſui ſunt apti, molliori cortice tecti: *nuces* vero ſunt fructus qui duriori cortice teguntur.

23 Pomona non amat ſylvas, ut venetur, non amnes, ut piſcatum eat.

Fus amat, & ramos [24] felicia poma ferentes.
[25] Nec jaculo gravis eſt, ſed adunca dextera falce,
Qua modo [26] luxuriem [27] premit, & ſpatiantia paſſim
[28] Brachia [29] compeſcit, fiſſo modo cortice [30] lignum
Inſerit, & ſuccos [31] alieno præſtat alumno,
Nec ſentire ſitim patitur, bibulæque recurvas
Radicis [32] fibras labentibus irrigat undis.
Te, Vertumne, tamen metuens, [33] pomaria claudit
O quoties habitu [34] duri meſſoris ariſtas
Corbe tulit, verique fuit meſſoris imago?
Tempora ſæpe gerens fœno religata recenti,
[35] Deſectum poterat gramen verſare videri.
[36] Sæpe manu [37] ſtimulos rigida portabat, ut illum
Juraſſes feſſos modo disjunxiſſe juvencos.
Falce data [38] frondator erat, vitiſque putator.
[39] Induerat ſcalas, [40] lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piſcator arundine ſumpta.

24 Dulcia, non amara & aſpera. 25 Nec dextra Pomonæ jaculum geſtat, ſed falcem qua luxuriantes ramos recidat. 26 Luxuriantes ramos. 27 Recedit.
28 Ramos. 29 Cohibet.
30 Surculum alterius arboris.
31 Surculo ex alia arbore in aliam translato. 32 Tenuiores radices. 33 Loca arboribus frugiferis conſita, atque pomorum repoſitoria. 34 Aſperi ac laborum patientis. *Meſſor* autem eſt qui frumenta metit ac ſecat. 35 Fœnum: per quod ſignificat Vertumnum ſœniſecæ figuram aliquando ſuſcepiſſe. Varias aatem Vertumni Metamorphoſeis Poeta deſcribit.
36 Sæpe in bubulcum Vertumnus commutabatur, ut Pomona potiri poſſet. 37 Præacutos fuſtes, quibus ruſtici boves pungunt.
38 Frondium putator. 39 Susceperat, ſc. *ſi*. 40 Collecturum.

XVI.

Aquæ frigidæ in calidas mutatæ. Romæ natales. Romanorum cum Sabinis fœdus.

[1] Proximus [2] Auſonias injuſti miles Amuli
Rexit [3] opes: [3] Numitorque ſenex amiſſa nepotum
Munere regna capit, feſtiſque [4] Palilibus urbis
Mœnia conduntur. Tavius, patreſque Sabini
Bella gerunt, [5] arciſque via Tarpeja recluſa.
Di-

1 Ad hiſtoriam regum Albanorum, intermiſſa narratione mutationum Vertumni, redit Poeta. Q. d. Dein Amulins, vi militum occupat arcem, injuſteque regnavit, fratre nam majore Numitore pulſo, filiuſque ejus Lauſo interempto, filia vero Rhea, quæ & Ilia dicta eſt, Veſtæ Sacerdotio conſecrata.
2 Italas. Regnum Italiæ.
3 Romulus & Remus, Marte & Rhea geniti, avo Numitori, ab Amulio pulſo, regnum reſtituunt, Amumuliumque avunculum obtruncant. 4 Feſtum hoc, ſive Palilia, a Dea paſtorum Pale, ſive a partu pecorum Parilia, nuncupatum, agebatur 12. Calendas Majas, quo die urbis fundamenta jacta ſunt, ut latius docet 4. *Faſt.* Meminit autem & Plutarchus in vita Romuli, & Propert. Lib. 4. Eleg. 4. *Urbi Feſtus erat dixere Palilia Patres, Hic rœpis primus mœnibus eſſe dies.* 5 Ordo eſt: Et Tarpeja virgo exuit, i. depoſuit *animam* di-

Dignam animam pœna congeſtis exuit armis.
Inde 6 ſati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore 7 premunt voces, & 8 corpora victa ſopore
Invadunt, portaſque petunt, quas obice firmo
Clauſerat 9 Iliades: unam tamen ipſa recluſit,
Nec ſtrepitum verſo 10 Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portæ cecidiſſe repagula ſenſit:
Et clauſura fuit, niſi quod reſcindere nunquam
Diis licet acta deum. 11 Jano loca juncta tenebant
Najades Auſoniæ, gelido rorantia fonte:
Has rogat auxilium. Nec Nymphæ juſta petentem
Suſtinuere deam, venaſque, & flumina fontis,
Elicuere ſui: 12 nondum tamen in via Jani
Ora 13 patentis erant, nec iter præcluſerat unda,
Lurida ſupponunt fœcundo ſulphura fonti,
Incenduntque cavas 14 fumante 15 bitumine venas.
Viribus his, aliiſque vapor penetravit ad ima
Fontis, & Alpino modo quæ 16 certare rigori
Audebatis aquæ, non ceditis ignibus ipſis,
Flammifera gemini fumant aſpergine poſtes,
Portaque nequicquam 17 rigidis promiſſa Sabinis
Fonte fuit 18 præſtructa novo, dum Martius arma
Induerat 19 miles: quem poſtquam Romulus ultro
Obtulit, & 20 ſtrata eſt tellus Romana Sabinis
Corporibus, ſtrata eſtque ſuis, 21 generique cruorem
Sanguine cum ſoceri permiſcuit impius enſis.
Pace tamen ſiſti bellum, nec in 22 ultima ferro
Decertare placet, 23 Tatiumque accedere regno.

dignam pœnæ, *armis*, i. clypeis *congeſtis* in eam, *via arcis recluſa*, i. poſt apertam arcis viam.
6 Sabini, quorum primaria urbs Cures. 7 Silent. 8 Romanos ſomno oppreſſos. 9 Romulus Iliæ fil.
10 Juno Saturni filia. 11 Prope Jani Sacellum. 12 Sed nondum Nymphæ aquis ſuis januam Jani inviam fecerant: ergo opponunt ſulphura &c. 13 Aperti.
14 Ardente. 15 *Bitumen* genus eſt picis facillime ignem concipientis. 16 Contendere cum Alpium frigore, quod eſt vehementiſſimum. De Alpibus altiſſimis Italiæ montibus dictum eſt alibi. 17 Severis. 18 Obſtructa, obturata.
19 Romani orti Romulo, qui Martis fil.
20 Cooperta fuit.
21 Romani enim Sabinorum filias uxores acceperunt. 22 Non ad internecionem. 23 Nam inter reliquas pacis conditiones hoc etiam placuit, ut Tatius una cum Romulo æqua poteſtate paribuſque honoribus regnaret.

XVII.

Romulus Superis adſcriptus.

1 Occiderat Tatius, populiſque 2 æquata duobus.
3 Romule jura dabas; poſita cum caſſide Mavors

4 Ta-

1 Interfectus fuerat. Pergit Poeta narrare.
2 Æqualia facta.
3 Apoſtrophe ad Romulum.

[4] Talibus aſſatur divumque hominumque parentem:
Tempus adeſt genitor (quoniam [5] fundamine magno
[6] Res Romana valet, & [7] præſide Pendet ab uno)
Præmia jam promiſſa mihi, digneque [8] nepoti
[9] Solvere, & ablatum terris [10] imponere cœlo.
Tu mihi concilio quondam præſente deorum,
(Nam [11] memoro, memorique animo pia verba notavi)
[12] Unus erit, quem tu tolles ad ſydera cœli,
Dixiſti: rata ſit verborum ſumma tuorum.
Annuit [13] omnipotens: & [14] nubibus aera cæcis
Occulit, tonitruque, & fulgure terruit orbem.
Quæ ſibi promiſſæ [15] ſenſit data [16] ſigna rapinæ,
Innixuſque haſtæ preſſos temone cruento
Impavidus conſcendit equos [17] Gradivus, & ictu
[18] Verberis increpuit; pronumque per aera lapſus
Conſtitit in ſummo [19] nemoroſi colle Palati:
Reddentemque ſuo [20] non regia jura Quiriti
Abſtulit [21] Iliaden: Corpus mortale per auras
Dilapſum tenues, ut lata plumbea funda
Miſſa ſolet medio glans [22] intabeſcere cœlo.
Pulchra ſubit facies: & [23] pulvinaribus altis.
Dignior eſt, qualis [24] trabeati forma Quirini.

4 Martis oratio ad Jovem, qua, at Romulum, filium ſuum, in Deorum numerum referat, precatur: commemorans ſe olim id ei palam aliis Diis effecturum recepiſſe.

5 Firmo fundamento. 6 Imperium Romanum. 7 Et unius præſidiis & regis nuto regitur atque gubernatur. 8 Romulo, cujus pater ego Mars, filius tuus. 9 Solvendi. 10 In numerum Deorum referre. 11 In memoria habeo. Alioqui *memorare* eſt narrare. Ordo eſt: *Tu dixiſti mihi quondam*, i. olim, *concilio Deorum præſente, unus erit* (Romulus) *quem tu* (o Mars) *tolles*, i. extolles, *ad ſydera cœli*. 12 Hæc ſunt ergo verba, quæ de Romulo, inter Deos referendo, Jupiter dixerat Marti.

13 Jupiter. 14 Audi Romuli ἀποθέωσιν breviter ex Floro. Repente cum concionem haberet ante urbem apud Capreæ paludem, e conſpectu ablatus eſt. Diſcerptum aliqui a Senatu putant ob aſperius ingenium: ſed oborta tempeſtas, ſoliſque defectio, conſecrationis ſpeciem præbuere: cui mox Julius Proculus fidem fecit, viſum a ſe Romulum affirmans, auguſtiore forma quam fuiſſet: mandare præterea ut ſe pro numine acciperent, *Quirinum* in cœlo vocari.

15 Cognovit, animadvertit.

16 Quibus ſibi nunc liceret filium Romulum rapere e terris.

17 Mars. 18 Flagelli, quo equi verberantur. 19 Nemoribus obſiti. *Palatium* autem unus eſt ex collibus Romanis, Imperatorum ſede clariſſimus. 20 Non Tyrannica, ſed æqua. 21 Romulum Iliæ filium. 22 Liqueſcere, atque conſumi. 23 Sedibus atque pulvinaribus excelſis. *Pulvinaria* enim ſunt Lecti, qui Diis extrui ſolebant in templis. 24 Trabea induti Romuli. Erat autem Trabea tunica purpura, & albo trabeatim diſtincta.

XVIII.

Romuli conjux in Deam Oram transformatur.

Flebat ut amiſſum conjux, cum regia Juno
Irin ad [1] Herſiliam deſcendere [2] limite curvo
Imperat, & vacuæ ſua ſic mandata referre.
O & de Latio, o & de gente Sabina
Præcipuum matrona decus, digniſſima tanti
Ante fuiſſe viri conjux, [3] nunc eſſe Quirini,
[4] Siſte tuos fletus: &, ſi tibi cura videndi
Conjugis eſt, duce me lucum [5] pete, [6] colle Quirino
Qui viret, & templum [7] Romani regis obumbrat.
Paret; & in terram [8] pictos delapſa per arcus,
Herſiliam juſſis compellat vocibus Iris.
Illa verecundo vix tollens lumina vultu,
O dea (namque mihi nec, quæ ſis dicere, promptum eſt.
Et [9] liquet eſſe deam) duc, o duc; inquit, & [10] offer.
Conjugis [11] ora mihi: Quem ſi modo poſſe videre
Fata ſemel dederint, [12] cœlum accepiſſe videbor.
Nec mora: [13] Romuleos cum [14] virgine Thaumantæa
Ingreditur colles. Ibi ſydus ab æthere lapſum
Decidit in terras: a cujus lumine flagrans
Herſiliæ crinis cum ſydere [15] ceſſit in [16] auras.
Hanc manibus [17] notis Romanæ [18] conditor urbis
Excipit, & [19] priſcum pariter cum corpore nomen
Mutat, Oramque vocat: [20] quæ nunc dea juncta Quirino
eſt.

1 Romuli uxorem: cujus metamorphoſin exponit Poeta: nam & ipſa in Deam, nomine Oram, fuit mutata. 2 Arcum intelligit, per quem Iris decurrere dicitur. De Iride vide ſupra quæ nos ad Lib. I. v. *Concipit Iris æqua* &c. Cap. X. & Lib. XI. verſ. *Iris & arcuato cælum* &c. Cap. XV. 3 Qui in Deorum numerum translatus eſt.
4 Tuis fletibus finem impone.
5 Vade ad lucum. 6 Qui a *Quirino Quirinalis* fuit appellatus. 7 Romuli, qui poſt mortem *Quirinus* fuit appellatus. 8 Variis coloribus diſtinctos. 9 Conſtat. 10 Oſtende. 11 Faciem, figuram. 12 Felix mihi eſſe videbor. 13 Quirinalem collem.
14 Iride Thaumantis filia. Vide ſupra Lib. IV. v. *Roratis luſtravit aquis* &c. Cap. V. & diximus ad Lib. I. v. *Concipit Iris aqua* &c. Cap. X. & ad Lib. XI. verſ. *Iris & arcuato cælum* &c. Cap. XV. 15 Receſſit. 16 Aerem.
17 Amicis. 18 Romulus.
19 Nam corpus ex mortali effectum eſt immortale, & pro *Herſilia Ora* fuit cognominata.
20 Nam Ora in templo Romuli colebatur.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER QUINTUSDECIMUS.

S Y N O P S I S.

Myſcelus, calculis nigris in albos mutatis, abſolutus. Pythagoras in Italia docet. Ejus placita præcipua, & præſertim de perpetua rerum aliarum in alias transfiguratione. Roma ingens, e minima urbe. Ægeria in fontem converſa; Hippolytus in Virbium; haſta Romuli; in arborem; Æſculapius in Draconem; Anima Cæſaris in ſidus. Auguſti laudes, & pro eo vota.

I.

Croton ædificata. Calculi nigri in albos mutati.

Quæritur interea quis [1] tantæ pondera molis
Suſtineat, [2] tantoque queat ſuccedere regi.
Deſtinat imperio [3] clarum prænuntia veri
Fama Numam. Non ille ſatis cognoſſe Sabinæ
Gentis habet [4] ritus: animo majora capaci
Concipit, &, quæ ſit rerum natura, [5] requirit.
[6] Hujus amor curæ, patria, [7] Curibuſque relictis,
Fecit, ut Herculeis [8] penetraret ad [9] hoſpitis urbem,
Graia quis Italicis autor poſuiſſet in oris
Mœnia quærenti, ſic e ſenioribus unus
Rettulit indigenis, veteris [10] non inſcius ævi:
Dives ab Oceano bobus [11] Jove natus [12] Iberis
[13] Littora felici tenuiſſe Lacinia curſu

Fer-

1 Tanti imperii. 2 Quantus fuit Romulus. 3 Nobilem, ſua juſtitia atque integritate notum. 4 Mores. 5 Inquirit, ſcrutatur. 6 Cupiditas perdiſcendæ rerum Naturæ. 7 *Cures* opulentiſſima fuit Sabinorum urbs: ex qua evocati ſunt T. Tatius, & Numa Pompilius, reges. 8 Cum difficultate iret. Per varios enim populos illum tranſire oportuit. 9 Crotonis. Nam Croto Herculem ex Hiſpania redeuntem cum armentis Geryonis hoſpitio excepit: ab eo didicit fore, ut aliquando eodem in loco urbs conderetur, quam tandem condidit Myſcelus. 10 Priſcarum hiſtoriarum peritus. 11 Hercules. 12 Hiſpanis, Geryone interfecto, abactis. *Iberia* enim eſt Hiſpania, ab *Ilero* fluvio cognominata. 13 Lacinium promontorium in extrema Italia, dividens mare Jonium ab Adriatico, inter Petiliam & Crotonem, denominatum a latione Lacinio, quem Hercules inter-

Fertur, &, armento teneras errante per herbas,
Ipſe domum magni nec inhoſpita tecta Crotonis
Intraſſe, & requie [14] longum relevaſſe laborem,
Atque ita diſcedens, ævo, dixiſſe, nepotum
Hic locus urbis erit: promiſſaque vera fuerunt.
Nam fuit [15] Argolico generatus Alemone quidam
Myſcelus, illius diis [16] acceptiſſimus ævi.
[17] Hunc ſuper incumbens [18] preſſum gravitate ſoporis
[19] Claviger alloquitur: Lapidoſas [20] Æſaris undas
[21] I pete [22] diverſi, patrias age deſere ſedes:
Et, niſi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Poſtea diſcedunt pariter, Somnuſque [23] Deuſque,
Surgit Alemonides: tacitaque [24] recentia mente
Viſa refert, [25] pugnatque diu ſententia ſecum.
Numen abire jubet: prohibent diſcedere leges;
Pœnaque mors poſita eſt patriam mutare volenti.
[26] Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et [27] caput extulerat [28] denſiſſima ſydereum nox:
[29] Viſus adeſſe [30] idem Deus eſt, eademque monere,
Et, niſi paruerit, plura & graviora minari.
Pertimuit: [31] patriumque ſimul transferre parabat
In ſedes penetrale novas. Fit murmur in urbe,
[32] Spretarumque [33] agitur legum reus: utque peracta eſt
Cauſa prior, crimenque patet [34] ſine teſte probatum,
Squalidus ad ſuperos tollens reus ora, manuſque,
O cujus cœlum [35] bis ſex [36] fecere labores,
Fer, precor, inquit, opem: [37] nam tu mihi criminis autor.
Mos erat antiquus, niveis, atriſque lapillis,
[38] His damnare reos, [39] illis abſolvere culpa.
Tunc quoque ſic lata eſt [40] ſententia triſtis, & omnis
Calculus immitem demittitur ater in [41] urnam.
Quæ ſimul effudit numerandos verſa lapillos,
Omnibus e nigro color eſt mutatus in album:
[42] Candidaque Herculeo ſententia numine facta
Solvit Alemoniden. Grates agit ille parenti

Am-

terfeciſſe dicitur. 14 Longi itineris defatigationem. 15 Argis nato. 16 Gratiſſimus. 17 Anaſtrophe eſt. 18 Gravi ſomno oppreſſum. 19 Hercules clavo armatus. 20 Fluvium juxta Crotonem oppidum. 21 Ad petendum & quærendum vade. 22 Hinc longe remoti: ab Argis ſc. 23 Hercules. 24 Nova inſomnia. 25 Diſſidet. 26 Deſcriptio noctis. 27 Syderibus ornatum. 28 Obſcuriſſima. 29 Sc. *cum*. 30 Hercules. 31 Paternum domicilium. 32 Contemptarum. 33 Accuſatur. *Peragere reum*, damnare eſt. 34 Ipſe enim confeſſus eſt ſe commigrare decreviſſe. 35 Herculis labores vide ſupra Lib. 9. 36 Aperuere, acquiſivere. 37 Nam tu perſuaſiſti mihi ut commigrarem. 38 Atris lapillis. 39 Niveis ſeu candidis lapillis. 40 Ab effectu; condemnatus enim erat Myſcelus. Proprie autem *ſententia ferri* a judicibus dicitur, i. dari. 41 Vas, quo judicum ſuffragia colligebantur. *Urna* eſt etiam vas, quo aqua e puteis fluminibuſve hauritur. In urnis præterea mortuorum cineres ſervabantur. 42 Ad calculos alludit.

Amphitryoniadæ: ventiſque faventibus æquor
Navigat Jonium; 43 Lacedæmoniumque Tarentum
Præterit, & 44 Sybarim, Salentinumque 45 Neæthum,
46 Thurinoſque ſinus, 47 Temeſenque & 48 Japygis arva;
Vixque pererratis, quæ ſpectant littora, terris
Invenit 49 Æſarei 50 fatalia fluminis 51 ora;
Nec procul hinc 52 tumulum, ſub quo ſacrata Crotonis
Oſſa tegebat humus; 53 juſſaque ibi mœnia terra
Condidit, & 54 nomen tumulati traxit in urbem.
Talia conſtabat certa primordia fama
Eſſe loci, 55 poſitæque Italis in finibus urbis.

43 A Lacedæmoniis conditum. *Tarentum* urbs eſt Calabriæ.
44 Magnæ Græciæ oppidum.
45 Fluvius in Salentinis.
46 *Thurii* urbs eſt Calabriæ.
47 Oppidum æris fodinis olim clarum. 48 Japygium promontorium. 49 Vide ſup. v. *Ipſe diverſi* &c. 50 Fato debita, & Herculis indicio quæſita. 51 Oſtia.
52 Sepulcrum. 53 Ab Hercule.
54 Nam *Croton* a *Crotone* heroe fuit dicta, unde *Crotoniatæ* dicuntur. 55 Crotonis.

II.

Pythagoras in Italiam venit; ibique docet. Carnibus veſci vetat.

Vir fuit 1 hic 2 ortu Samius; ſed fugerat una
Et Samon, & 3 dominos, odioque tyrannidis exul
Sponte erat: iſque, licet cœli regione remotus,
4 Mente 5 deos adiit, & quæ natura negabat
Viſibus humanis, 6 oculis ea pectoris 7 hauſit:
Cumque animo, & 8 vigili perſpexerat omnia cura,
In medium diſcenda 9 dabat, cœtumque ſilentum,
10 Dictaque mirantum, 11 magni primordia mundi,
12 Et rerum cauſas, 13 & quid natura, docebat;
14 Quid deus, 15 unde nives, quæ fulminis eſſet origo;
16 Juppiter, an venti, diſcuſſa nube tonarent;
17 Quid quateret terras; 18 qua ſydera lege mearent;

19

1 Illic, ſcil. Crotoni, quo ſe contulit Numa Pompilius, ut Pythagoram audiret.
2 Origine.
3 Tyrannos. 4 Mentis contemplatione. 5 Cæleſtia ac divina ſcrutatus eſt. 6 Ingenio. 7 Percepit, intellexit. 8 Diligenti ſtudio. 9 Proponebat. 10 Verba Pythagoræ ob ſummam gravitatem admirantum. Tanta enim fuiſſe autoritate Pythagoras traditur, ut diſcipuli, etiamſi nullam dictorum rationem reddidiſſet, maximam adhiberent fidem, rogatique alicujus dicti rationem, reſponderent, αὐτὸς ἔφη, i. *ipſe dixit*, Pythagoram innuentes, exiſtimarentque ſe Dei vocem audire. 11 De quibus variæ ſunt Philoſophorum opiniones. 12 In quibus inveniendis Philoſophi maxime laborant.
13 Sc. *ſit*. Hæc omnia a Phyſicis tractantur. 14 Quænam ſit Dei definitio. 15 Qua ex cauſa nives & fulmina generentur. 16 Quæ cauſa tonitru eſſet. Alii enim tonitru eſſe ajunt aeris vehementem ſtrepitum: alii autem eruptionem ventorum effracta nube cum maximo impetu coeuntium. 17 Quid faceret terræ motus. 18 Alia enim ſydera cum mundo, alia contra mundum meare dicuntur.

[19] Et quodcunque latet: primuſque animalia menſis
[20] Arguit imponi, primus quoque talibus ora
Docta quidem ſolvit, ſed non & credita, verbis.
[21] Parcite mortales dapibus [22] temerare nefandis
Corpora: ſunt fruges; ſunt [23] deducentia ramos
Pondere poma ſuo, [24] tumidæque in vitibus uvæ;
Sunt herbæ dulces; ſunt quæ miteſcere flamma,
[25] Mollirique queant; nec vobis [26] lacteus humor
Eripitur, nec mella [27] thymi redolentia flore.
[28] Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus
[29] Suggerit, atque epulas ſine cœde & ſanguine præbet.
Carne feræ ſedant jejunia; nec tamen omnes:
Quippe equus, & [30] pecudes, [31] armentaque gramine vivunt:
At, quibus [32] ingenium eſt, immanſuetumque, ferumque,
Armeniæ tigres, iracundique leones.
Cumque lupis urſi, dapibus cum ſanguine gaudent.
Heu! Quantum ſcelus eſt [33] in viſcere [34] viſcera condi,
Congeſtoque avidum pingueſcere corpore corpus,
Alteriuſque animantem animantis vivere letho!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra creat, nil te niſi triſtia mandere ſævo
Vulnera dente juvat? [35] ritusque referre Cyclopum?
Nec, niſi perdideris alium, placare voracis
Et [36] male morati poteris jejunia ventris?
At vetus illa ætas, [37] cui fecimus Aurea nomen.
[38] Fœtibus arboreis &, quas humus educat, herbis
[39] Fortunata fuit: nec [40] polluit ora cruore.
Tunc & aves [41] tutæ [42] movere per aera pennas,
Et lepus [43] impavidus mediis erravit in arvis,
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo:
Cuncta ſine inſidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant. Poſtquam non utilis autor
[44] Victibus invidit, ([45] quiſquis fuit ille deorum)
[46] Corporeaſque dapes avidam demerſit in alvum,
[47] Fecit iter ſceleri; primoque e cæde ferarum

In-

19 Omnia hominibus alioquin incognita docebat Pythagoras. 20 Reprehendit. Alii legunt *arcuit*, i. vetuit. 21 Graviſſima Pythagoræ oratio, qua hominibus diſſuadet, ne carnibus veſcantur. 22 Nolite violare. 23 Curvantia, flectentia. Superius idem dixit aliis verbis: *Sunt poma gravantia ramos*. 24 Succi plenæ. 25 Mollia fieri, coqui. 26 Lac. 27 Herbæ apibus gratiſſimæ. 28 Quæ omnia copioſe effundit. 29 Subminiſtrat. 30 Oves. 31 Boves. 32 Natura. 33 In ventre, & inteſtinis. 34 Carnes. 35 Mores Cyclopum qui carnibus humanis crudiſque veſcebantur. Q. d. Turpe homini imitari & feras, & ſævos Cyclopum mores. 36 Malis moribus aſſueti. 37 Quam Auream appellavimus: de qua vid. Lib. 1. 38 Fructibus arborum. 39 Felix & beata. 40 Inquinavit. 41 Securæ, ſine periculo. Neque enim tunc illis retia tendebantur. 42 Volaverunt. 43 Intrepidus, ſine ullo timore. 44 Facilitati vivendi. 45 Ignoratur enim, quiſnam fuerit. Poetæ Jovi imputant. 46 Epulas ex corpore & carne confectas. 47 Aperuit viam cædibus.

Incaluiſſe putes maculatum ſanguine ferrum;
(48 idque ſatis fuerat) 49 noſtrumque petentia lethum
Corpora miſſa neci ſalva pietate fatemur:
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt,
Longius 50 inde nefas abiit. Et prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori: quia ſemina 51 pando
52 Eruerit roſtro, 53 ſpemque interceperit anni.
Vite caper 54 morſa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur ultoris. 55 Nocuit ſua culpa duobus.
Quid meruiſtis oves placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere 56 nectar?
Mollia quæ nobis veſtras velamina lanas
Præbetis, vitaque magis, quam morte, juvatis?
Quid meruere boves, animal ſine fraude doloque,
Innocuum, ſimplex, natum 57 tolerare labores?
58 Immemor eſt demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit, curvi dempto modo pondere aratri,
59 Ruricolam mactare ſuum: 60 qui trita labore,
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat meſſes, percuſſit colla ſecuri.
Nec ſatis eſt, quod tale nefas committitur: ipſos
61 Inſcripſere deos ſceleri, 62 numenque ſupernum
Cæde laborifeti credunt gaudere juvenci.
63 Victima labe carens, & præſtantiſſima forma
(64 Nam placuiſſe nocet) 65 vittis præſignis, & auro
Siſtitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique ſuæ videt inter cornua fronti
Quas coluit fruges, percuſſaque ſanguine 66 cultros
Inficit in liquida 66 prævisos forſitam unda.
Protinus ereptas viventi pectore, fibras
67 Inſpiciunt, menteſque deum 68 ſcrutantur in illis.
Unde fames homini 69 vetitorum tanta ciborum eſt?

Au-

bus & homicidiis. 48 Ut feras interficeremus. 49 Feras quidem nobis perniciosas interficiendas eſſe ait, ſed earum carnibus non eſſe veſcendum. 50 A cæde ferarum deventum eſt ad cædem cicurum ac manſuetorum animalium, &, quod pejus eſt, hominum quoque.

51 Recurvo. 52 Subruerit, ſubverterit. Sus autem Cereri immolari ſolebat, ut caper Baccho.

53 Segetem, & frumentum.

54 Corroſa. 55 Sui & capro. Concedit ergo Pythagoras ſuem quidem & caprum merito fuiſſe jugulatos. Verum oves & boves nihil prorſus unquam mali commiſiſſe, ac potius humano generi maximopere prodeſſe, ideoque non eſſe interficiendos. 56 Lac ſuaviſſimum.

57 Ad tolerandum. 58 Ingratus. 59 Bovem, quo rura & arva coluntur. 60 Interpretatio eſt: idem enim dicit per diverſa verba. Eſt autem ordo: *Qui percuſſit ſecuri illa colla, quibus toties renovaverat durum arvum*, i. aratro proſciderat. 61 Deos in partem ſceleris adſciverunt, n. victimis.

62 Jovem, ſiquidem Jovi ſacrificant juvencum. 63 Vitio ac morbo. 64 Niſi enim placeret, non immolaretur. 65 Sic Lib. III. *Criſtis præſignis & auro*.

66 Quorum imaginem, aut etiam quos ipſa in aqua, quæ ſacrificiis adhiberi ſolet, juxtaque poni ubi hoſtiæ jugulantur, ante fortaſſis vidit. 67 Inde *Haruſpices* ſunt dicti, ab *harugis*, i. victimis inſpiciendis. 68 Inquirunt.

69 Prohibitarum carnium.

Audetis veſci genus o mortale? quod oro,
Ne facite: monitis animos advertite noſtris,
Cumque boum dabitis cæſorum membra palato,
Mandere vos 70 veſtros ſcite & ſentite colonos.
Et quoniam 71 deus ora movet, ſequar ora moventem
Rite deum, 72 Delphoſque meos, ipſumque recludam
Æthera, & 73 auguſtæ reſerabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis inveſtigata priorum,
Quæque diu latuere, canam: Juvat 74 ire per alta
Aſtra, juvat terris, & 75 inerti ſede relicta,
Nube vehi, validique humeris inſiſtere 76 Atlantis,
77 Palanteſque homines paſſim, ac rationis egentes
78 Deſpectare procul, trepidoſque obitumque timentes
Sic exhortari, ſeriemque evolvere fati.

70 Nam boves, ut coloni, arva colunt. 71 Hortatur ut loquar. 72 Sententiam meam æque veram ac Oraculum Apollinis Delphici, quem colo. 73 Divinæ. 74 Inveſtigare cœleſtia. 75 Immobili terra. 76 Qui cœlum ſuſtinere fingitur. Vide ſupra Lib. IV. Pollicetur autem Pythagoras ſe tanquam ex alto mortalium inſaniam deſpectantem nova de animæ immortalitate eſſe commemoraturum. 77 Errantes. 78 Deorſum a cœlo ſpectare.

III.

Metempſychoſim docet Pythagoras, ac probare ſimilibus exemplis conatur.

O 1 genus attonitum 2 gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, & nomina vana timetis,
3 Materiem vatum, 4 falſique pericula mundi?
Corpora ſive rogus flamma, ſeu 5 tabe vetuſtas
Abſtulerit, mala poſſe pati 6 non ulla putetis.
7 Morte carent animæ, ſemperque priore relicta
Sede, novis 8 domibus vivunt, habitantque receptæ.
9 Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
10 Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
11 Hæſit in adverſo gravis haſta minoris 12 Atridæ:
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper 13 Abantæis, templo Junonis, in 13 Argis.
Omnia mutantur; 14 nihil interit: errat, & illinc

Ne

1 Immortales animas eſſe Pythagoras ait, variaque ſubire corpora oſtendit. 2 Sic alibi: *Stulte, quid eſt ſomnus gelidæ niſi mortis imago?* 3 Poetarum, qui multa de inferis ſcribunt. 4 Ficti.
5 Morbo, corruptione. 6 Nulla. 7 Ratio eſt & cauſa, cur homines nulla patiantur mala.
8 Corporibus. Hæc autem eſt Pythagoræ μετεμψύχωσις, i. animæ de corpore in corpus commigratio. 9 Exemplo ſui oſtendit Pythagoras animas de corporibus in corpora tranſire. Credat qui velit. 10 Panthi filius. 11 Fixa eſt. 12 Menelai, qui Euphorbum occidit. 13 *Argos* clariſſima urbs eſt Peloponneſi, in qua Abas regnavit, unde *Abantei* Argi dicuntur. 14 Ex ſententia omnium veterum Philoſophorum hæc dicuntur,

qui

Huc venit, hinc illuc, & quoſlibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora tranſit,
Inque feras noſter, nec tempore deperit ullo.
[15] Utque novis [16] facilis ſignatur cera figuris,
Nec manet, ut fuerat, nec formas ſervat eaſdem,
Sed tamen ipſa eadem eſt: animam ſic ſemper eandem
Eſſe, ſed in varias doceo migrare figuras.
[17] Ergo ne pietas ſit victa cupidine ventris,
[18] Parcite (vaticinor) [19] cognatas cæde nefanda
Exturbare animas, ne ſanguine ſanguis alatur.
[20] Et quoniam magno feror æquore, plenaque ventis
Vela dedi: Nihil eſt toto quod [21] perſtet in orbe;
Cuncta fluunt, omniſque [22] vagans formatur imago.
[23] Ipſa quoque aſſidua labuntur tempora motu,
Non ſecus ac flumen: Neque enim conſiſtere flumen,
Nec levis hora poteſt; ſed, ut unda impellitur unda,
Urgeturque eadem veniens, urgetque priorem,
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterque ſequuntur,
Et nova ſunt ſemper: nam quod fuit ante, relictum eſt,
Fitque quod haud fuerat, momentaque cuncta novantur.
Cernis & emenſas in lucem tendere noctes,
Et [24] jubar hoc nitidum nigræ ſuccedere nocti.
Nec color eſt idem cœlo, cum laſſa [25] quiete
Cuncta jacent media, cumque albo Lucifer exit
Clarus equo: rurſuſque [26] alius, cum prævia lucis
Tradendum Phœbo [27] Pallantias [28] inficit orbem,
Ipſe dei [29] clypeus, terraque cum tollitur ima,
Mane rubet, terraque rubet cum conditur ima:
Candidus [30] in ſummo eſt, melior natura quod illic
Ætheris eſt, terræque procul contagia fugit.
Nec par, aut eadem [31] nocturnæ forma Dianæ
Eſſe poteſt uſquam: ſemperque hodierna ſequente,
Si creſcit, minor eſt; major, [32] ſi contrahit orbem.

qui ſentiunt quidem omnia poſſe reſolvi in quatuor Elementa, vel in materiam primam; ſed minime in nihilum redigi. 15 Hac ſimilitudine colligit Pythagoras ſubſtantias varias quidem ſuſcipere formas, nunquam tamen interire.

16 Mollis. 17 Ne igitur pietas violetur, nolite animas e corporibus cum perturbatione quadam expellere, ea interficiendo. 18 Nolite expellere. 19 Cognatorum veſtrorum animas. 20 Et quandoquidem in profundiſſima verſor quæſtione. Cuncta eſſe in continuo fluxu ait. 21 Permaneat, & a mutatione alienum ſit. 22 Fluxa, mutabilis. 23 Exemplo temporis colligit Pythagoras, omnia eſſe in continuo fluxu. 24 Splendorem Solis. 25 Nocte. Alium autem cœli eſſe colorem in media nocte colligit, alium in crepuſculo, quando Lucifer lucere deſinit. 26 Sc. *color eſt cœlo*. 27 Aurora Pallantis filia. Vide Lib. IX. Cap. XII.

28 Tingit colore rubicundo.

29 Orbis Solis. Vocat hunc clypeum, forte quia Sol nobis appare forma rotunda inſtar clypei.

30 In cœli ſummitate. 31 Lunæ, quæ ſemper aut decreſcit, nec unquam in eodem permanet ſtatu.

32 Luna major eſt hodie, quam cras ubi decreſcit & minuit orbem.

IV.

Quatuor anni tempeſtates; totidem vitæ humanæ viciſſitudines.

Quid? Non in [1] ſpecies ſecedere quattuor annum
Aſpicis, [2] ætatis peragentem imitamina noſtræ?
Nam tener, & lacteus, puerique ſimillimus ævo
Vere novo eſt: tunc herba nitens, & [3] roboris expers
[4] Turget, & [5] inſolida eſt, & [6] ſpe delectat agreſtos.
Omnia tum florent, florumque coloribus [7] almus
[8] Ludit ager: [9] neque adhuc virtus in frondibus ulla eſt.
[10] Tranſit in Æſtatem poſt Ver [11] robuſtior annus,
[12] Fitque valens juvenis: neque enim robuſtior ætas
Ulla, nec [13] uberior, nec qua magis [14] ardeat, ulla eſt.
[15] Excipit Autumnus, poſito fervore juventæ,
Maturus, mitiſque, inter juvenemque ſenemque
Temperie medius, [16] ſparſus quoque tempora canis.
Inde [17] ſenilis hyems tremulo venit horrida poſſu,
Aut ſpoliata ſuos, aut quos habet, [18] alba capillos.
[19] Noſtra quoque ipſorum ſemper requieque ſine ulla
Corpora vertuntur: Nec quod fuimuſve, ſumuſve
Cras erimus. [20] Fuit illa dies, qua ſemina tantum
[21] Speſque hominum primæ, matriſque habitavimus [22] alvo:
Artifices natura manus [23] admovit, & [24] angi

Cor-

1 In partes quatuor, ver, æſtatem, autumnum, hyemem, quæ quidem ſibi invicem cedunt.

2 Annum ætates hominis referre ſcribit: nam ut quatuor ſunt anni partes, ita ex Pythagoræ ſententia, quatuor ſunt hominis ætates. Pueritia, quæ viginti annos implet: Adoleſcentia viginti: Juventus viginti: Senectus viginti. Pueritia autem Veri ſimilis videtur: Adoleſcentia Æſtati: Juventus Autumno: Senectus Hyemi. 3 Firmitate carens. 4 Tumeſcit ſuccorum copia. Sic Virg. 2. Georg. *Vere tument terræ*. 5 Infirma.

6 Agricolas: ſperant enim ſe fruges omnis generis collecturos.

7 Ab *alendo almus* dicitur ager, quod homines ſuis fructibus *alat*.

8 Ludere videtur & luxuriare.

9 Tenellæ enim tempore veris ſunt frondes, ut puerorum corpora ſine ullo robore & firmitate.

10 Veri ſuccedit æſtas. Enumerat viciſſitudines, quæ fiunt toto anno, ac deſcribit quatuor anni tempora. Quæ alibi quoque ſic complexus eſt: *Vere prius flores, æſtu numerabis ariſtas, Poma per Autumnum, frigoribuſque nives.*

11 Pars anni robuſtior. 12 Valenti, fortique ac robuſto juveni fit ſimilis. 13 Fœcundior.

14 Ferveat variis cupiditatibus.

15 Æſtatem ſubſequitur Autumnus, qui viridi primæque ſenectuti ſimilis videtur. 16 Tempora canis capillis ſparſa habens: nam tempora primo caneſcere incipiunt.

17 Senectus hyemi ſimilis.

18 Canos capillos habens.

19 Noſtra etiam corpora in continuo eſſe fluxu colligit Pythagoras. 20 Illud fuit tempus, quo ſemina tantum fuimus. 21 Primum ſpes hominum fuimus. Ex ſemine enim, in uterum mulieris projecto, homines natum iri ſperantur.

22 Utero. *Alvus* enim eſt, per quam defluunt ſordes: uterus autem, in quo mulieres concipiunt.

23 Adhibuit.

24 Suffocari.

Corpora viſceribus [25] diſtentæ condita matris
Noluit, [26] eque domo vacuas emiſit in auras.
Editus in lucem jacuit ſine viribus infans:
Mox [27] quadrupes, rituque tulit ſua membra ferarum,
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Conſtitit, adjutiſque aliquo [28] conamine nervis.
Inde valens, veloxque fugit, ſpatiumque juventæ
Tranſit, & [29] emeritis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduæ per iter [30] declive [31] ſenectæ.
[32] Subruit hæc ævi [33] demoliturque prioris
Robora. Fletque [34] Milo ſenior, cum ſpectat inanes
Illos, qui fuerant [35] ſolidarum forte ferarum
Herculeis ſimiles, [36] fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in ſpeculo rugas conſpexit aniles
[37] Tyndaris, & ſecum, cur ſit bis rapta, [38] requirit.
[39] Tempus edax rerum, tuque invidioſa vetuſtas
Omnia deſtruitis, vitiataque [40] dentibus ævi
Paulatim [41] lenta conſumitis omnia morte.

25 Gravidæ, ac diſtentæ, repletumque ventrem habentis. 26 Ex utero. 27 Inſtar quadrupedis fere procedens. Manibus enim ac pedibus infantes repunt brutorum more. 28 Aliquo adminiculo, quo poſſint niti. 29 Exhauſtis, præteritis, peractis. Hinc *emeriti milites* nominantur, qui militia perfuncti, & ab ea liberati, vacationem jam habent. 30 Devexum & deorſum vergens, perinde ut Sol cum ad occaſum tendit. 31 Ad ſenectam, quæ ultima eſt ætatum hominis, quæque facile occidit ac moritur, perinde ut occidens, ultima meta curſu Solaris.

32 Evertit. 33 Deſtruit.

34 Athleta fuit Crotoniata tantis viribus, ut uno ictu nudæ dextræ taurum interfeciſſe credatur, humeriſque non ſolum ſine fatigatione geſtaſſe, ſed & totum ſolus devoraſſe. Hunc ſenem factum, cum videret lacertos ſuus fluidos pendere, illacrymaſſe refert Cicero in Catone. 35 Robuſtarum.

36 Flaccidos, viribus actoris vacuos. 37 Helena, quæ Tyndari filia putabatur, cum revera eſſet Jovis, qui in Cygnum converſus, cum Leda rem habuit, quæ ovum peperit ex quo nata eſt Helena. Hæc ob pulchritudinem fuit rapta a Theſeo, cum eſſet novennis: dein vero recuperata, & Menelao nupta, a Paride rapta fuit.

38 Bene Helena deformis ſenectute effecta miratur, cur bis fuerit rapta. 39 Apoſtrophe ad tempus. 40 Multitudine annorum. Nam anni *dentes ævi* dicuntur, quibus omnia rodi videntur. Alludit autem ad dentes rotarum, quibus horæ menſurantur in horologiis. 41 Lente ac tarde venienti.

V.

Diverſas elementorum commutationes idem Pythagoras recenſet.

Hæc quoque non [1] perſtant, quæ nos elementa vocamus:
Quaſque vices peragant, animos adhibete, docebo.
Quatuor æternas genitalia [2] corpora mundus

Con-

1 Permanent. Elementa quoque in continuo fluxu eſſe oſtendit. Hæc autem quatuor eſſe vult, quorum duo, Terra & Aqua, gravia; duo, Aer & Ignis, levia.

2 Hæc ſunt illa, quæ vocant ele-

Continet: ex illis duo ſunt [3] onerofa, ſuoque
Pondere in inferius tellus atque unda feruntur;
Et [4] totidem gravitate [5] carent, [6] nulloque premente
Alta petunt, aer, atque aere purior ignis.
Quæ quanquam ſpatio diſtent, tamen omnia [7] fiunt
[8] Ex ipſis, & in ipſa [9] cadunt: [10] reſolutaque tellus
In liquidas rareſcit acquas; tenuatus in auras
Aeraque humor abit; dempto quoque pondere rurſus
In [11] ſuperos aer [12] tenuiſſimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque [13] retexitur ordo:
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aera tranſit;
[14] Hic in aquas; [15] tellus glomerata cogitur unda.
Nec ſpecies ſua cuique manet: rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat natura figuras.
[16] Nec perit in tanto quicquam (mihi credite) mundo,
Sed variat, faciemque novat: [17] Naſcique vocatur,
Incipere eſſe aliud, quam quod fuit ante; Morique
Deſinere illud idem. [18] Cum ſint [19] huc forſitan illa,
Hæc translata [20] illuc, ſumma tamen omnia conſtant.
Nil equidem durare diu ſub [21] imagine eadem
Crediderim: ſic [22] ad ferrum veniſtis [23] ab auro
Secula; ſic toties [24] verſa eſt fortuna locorum.
[25] Vidi ego, quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus,
Eſſe fretum; vidi factas ex æquore terras:
Et procul a pelago [26] conchæ jacuere marinæ,
Et vetus inventa eſt in montibus anchora ſummis;
Quodque fuit campus, vallem decurſus aquarum
Fecit, & [27] eluvie mons eſt deductus in æquor;
Eque [28] paludoſa ſiccis humor aret arenis;
[29] Quæque ſitim tulerant, [30] ſtagnata paludibus [31] hument.

lementa, ſeu quatuor corpora ſimplicia, ut olim voluit Ariſtoteles.

3 Gravia. 4 Duo. 5 Sunt levia. 6 Sc. *pondere*. 7 Generantur. 8 Quatuor elementis.

9 Reſolvuntur: nam *elementa* dicuntur, ex quibus omnia conſtant, & in quæ omnia reſolvuntur. 10 Elementum unum in alterum tranſire probat. Nam & terra in aquam, & aqua in aerem, & aer in ignem, & contra ignis in aerem, & aer in aquam, aqua in terram convertuntur. 11 Ætherem, qui omnium elementorum ſupremus eſt.

12 Puriſſimus.

13 Reſolvitur. 14 Aer.

15 Aqua condenſata tranſit in terram. 16 Quæ enim perire videntur, in quatuor elementa reſolvuntur. 17 Quid naſci, quidque mori ſit, eleganter deſcribit. *Naſci* enim aliquid dicitur, cum aliud, quam quod fuit ante, incipit eſſe. *Mori* vero; cum id deſinit eſſe, quod ante fuit. 18 Corruptionem unius eſſe generationem alterius ait, eaque, quæ perire videntur, in alia converti.

19 In hoc corpus. 20 In illud corpus. 21 Figura. 22 Ad ferreum ſæculum. 23 Ab aureo ſæculo. Eſt autem Apoſtrophe ad ſæcula, de quibus dictum Lib. 1.

24 Mutata. 25 Nam ubi nunc eſt fretum Siculum, ibi fuit terra & quidem ſolidiſſimo. 26 Unde colligitur illic mare aliquando fuiſſe. 27 Diluvio. 28 Sc. *terra*.

29 Et quæ ſicca fuerant loca, a paludibus ſunt occupata. 30 Stagna facta. 31 Humeſcunt, humida facta ſunt.

V I.

Fontes, fluvii, campi, urbes, mutantur.

Hic fontes natura novos emiſit, & illic
Clauſit: & antiquis tam multa [1] tremoribus orbis
Flumina proſiliunt; aut exſiccata reſidunt.
[2] Sic ubi terreno [3] Lycus eſt epotus hiatu,
Exiſtit procul hinc, [4] alioque renaſcitur orbe.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapſus
Redditur Argolicis ingens [5] Eraſinus in agris.
Et [6] Myſum capitiſque ſui ripæque prioris
Pœnituiſſe ferunt, alia nunc ire, Caicum.
Nec non Sicanias volvens [7] Amaſenus arenas
Nunc fluit: interdum ſuppreſſis fontibus aret.
Ante bibebatur; nunc [8] quas contingere nolis
Fundit [9] Anigrus aquas: poſtquam ([10] niſi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavere [11] Bimembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? Non & Scythicis [12] Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, ſalibus vitiatur amaris?
[13] Fluctibus [14] ambitæ fuerant Antiſſa, Pharoſque,
Et Phœniſſa Tyros: quarum nunc inſula nulla eſt.
[15] Leucada continuam veteres habuere coloni;
Nunc freta circumeunt. [16] Zancle quoque juncta fuiſſe
Dicitur Italiæ; donec confinia pontus
Abſtulit, & media tellurem reppulit unda.
Si quæris [17] Helicen, & Buran Achaidas urbes,
Invenies ſub aquis: & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.
Eſt prope [18] Pittheam tumulus Trœxena, ſine ullis
Arduus arboribus; quondam planiſſima campi
Area, nunc tumulus: Nam (res [19] horrenda relatu)

20

1 Terræ motibus. 2 Variis probat exemplis multa flumina modo oriri, modo occultari. 3 Aſiæ fluvius. 4 Alia regione, alio loco. Sic & alibi. *Victor abes: nec ſcire mihi, quæ cauſa morandi, Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.* 5 Arcadiæ flumen. 6 Fluvius Myſiæ, qui a terra abſorptus, nomine, & curſu mutato, Caicus dicitur? 7 Siciliæ fluvius, alibi fluens, alibi ſiccus. 8 Quia amarus potu factus dicitur ex quo Centauri, ab Hercule vulnerati ſeſe in eo lavere. 9 Peloponneſi fluvius.
10 Venuſte. Pythagoras enim ſupra v. *Materiem ratum, & nomina vana* ſpernere jubet. Cap. III.
11 Centauri ſemiviri. 12 Scythiæ fluvius potu dulciſſimus, quem tamen fonticulus quidam amaritudine ſua corrumpit. 13 Ex inſulis continentem fieri, & ex continente inſulas, exemplis colligit Pythagoras. Nam Antiſſa, cum antea per ſe inſula eſſet inſ. Lesbo, Pharos autem Ægypto, & Tyros Phœniciæ adjuncta eſt.
14 Circumdatæ. 15 Fuit hæc humano opere a continenti avulſa.
16 Hodie Meſſana. Sed vide ſupra Lib. XIV. v. *Liquerat & Zanclen* &c. Cap. I. 17 Hæc Achaiæ oppida maris impetu abſorpta ſunt.
18 Pitthi, Æthræ patris, patriam. Nam *Trœzene* urbs eſt Peloponneſi.
19 Admiranda.

[20] Vis fera ventorum [21] cæcis incluſa cavernis
Expirare [22] aliqua cupiens, [23] luctataque fruſtra
Liberiore frui cœlo, cum carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia [24] flatibus eſſet,
Extentam tumefecit humum, [25] ceu ſpiritus oris
Tendere veſicam ſolet, aut [26] direta bicornis
Terga capri. Tumor ille loci permanſit, & alti
Collis habet ſpeciem, longoque induruit ævo.

20 Violentia terribilis. 21 Occultis. 22 Via. 23 Conata. 24 Flaminibus. 25 Sicut. 26 Periphraſis eſt utrium.

VII.

Affert alias, veluti naturales rerum metamorphoſes.

Plurima cum [1] ſubeant audita aut cognita nobis,
Pauca [2] ſuper referam. Quid? Non & lympha figuras
Datque, capitque novas? Medio tua, [3] Corniger Ammon,
Unda die gelida eſt, ortuque obituque caleſcit.
Admotis [4] Athamanis aquis accendere lignum
Narratur, minimos cum Luna [5] receſſit in orbes.
Flumen habent [6] Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.
[7] Crathis, & hinc Sybaris veſtris conterminus oris
Electro ſimiles faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum eſt, ſunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
[8] Clitorio quicunque ſitim de fonte levarit
Vina fugit, gaudetque meris [9] abſtemius undis:
Seu vis eſt in aqua calido contraria vino,
Sive, quod [10] indigenæ memorant, [11] Amithaone natus
Prœtidas attonitas poſtquam per carmen & herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas
Miſit aquas, odiumque meri permanſit in undis.
Hinc fluit effectu [12] diſpar [13] Lynceſtius amnis:

Quem

1 In mentem veniant. 2 Inſuper. 3 Jupiter ſub figura arietis in Libya hac de cauſa colitur: quod, cum Liber pater per Libyæ deſerta exercitum ducens ſiti laboraret, patrem rogavit, ut ſibi auxilio eſſet: cui repente aries occurrit, quem ſecutus limpidiſſimum fontem invenit. In tantæ autem rei memoriam & templum magnificentiſſimum exſtruxit, & inſtituit, ut Jupiter ſub figura arietis coleretur. Fons vero ille interdiu frigidus, noctibus fervet. De hoc fonte præter Curtium Lucret. Lib. 6. *Eſſe apud Hammonis, fanum fons luce diurna Frigidus: at calidus nocturno tempore fertur.*

4 Fons eſt apud Athamanas Epiri populos, qui lign. &c. 5 Decreſcit. 6 Populi & Thracia.

7 Fluvii in magna Græcia.

8 Arcadiæ fonte. 9 *Abſtemius* eſt, qui vino abſtinet. 10 Accolæ ibi geniti. 11 Melampus medicus, Amythaonis fil. qui Prœti filias furentes mentis ſanitati reſtituit; purgamina vero, ut hic noſter vult, in fontem Clitorium abjecit. 12 Bibentes enim inebriat, inſtar vini. 13 In Macedonia.

Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam ſi mera vina bibiſſet.
Eſt lacus Arcadiæ, Pheneum dixere priores,
Ambiguis ſuſpectus aquis; quas nocte timeto:
Nocte nocent potæ; ſine 14 noxa luce bibuntur.
Sic aliis, aliaſque, lacus & flumina, vires
Concipiunt. Tempuſque fuit 15 cum navit in undis,
Nunc ſedet Ortygie. Timuit concurſibus 16 Argo
17 Undarum ſparſas 18 Symplegadas eliſarum:
Quæ nunc immotæ perſtant, ventiſque reſiſtunt.
Nec quæ ſulfureis ardet fornacibus 19 Ætna
Ignea ſemper erit: neque enim fuit ignea ſemper.
Nam, ſive eſt animal tellus, & vivit, habetque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotieſque movetur.
Has finire poteſt, illas aperire cavernas:
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxaque cum ſaxis, & habentem ſemina flammæ.
Materiam jactant, ea concipit 20 ictibus ignem;
Antra relinquentur ſedatis 21 frigida ventis:
Sive 22 bituminæ rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis areſcunt ſulfura fumis;
Nempe ut terra cibos, alimentaque pinguia flammæ
Non dabit, abſumptis per longum viribus ævum,
Naturæque ſuum nutrimen deerit edaci,
Non feret illa famem, deſertaque deſeret ignes.

14 Nocumento. 15 Ortygia inſula, quæ & Delos vocatur, fluitare ſolebat. 16 Navis qua Jaſonem cum Argonautis Colchos profectum eſſe fabulantur Poetæ, petitum vellus aureum. Vide ſupra Lib. VII. verſ. *Jamque fretum* &c. Cap. I. 17 Expreſſarum duorum ſcopulorum concurſu. 18 Quæ & Cyaneæ dictæ ſunt. Sunt hæ inſulæ vel ſcopuli in oſtio maris Euxini, qui navigantibus videntur inter ſe concurrere. Συμπλήττω Græce concurro, collido. 19 Siciliæ mons, de quo ſupra ſæpius. 20 Jactatibus. 21 Sine igne. 22 *Bitumen* genus eſt picis celeberrima ignem rapientis.

VIII.

Idem argumentum proſequitur.

Eſſe viros fama eſt in 1 Hyperborea 2 Pallene,
3 Qui ſoleant levibus velari corpora plumis,
Cum 4 Tritoniacam novies ſubiere paludem.
Haud equidem credo: 4 Sparſæ quoque membra veneno
Exercere artes 5 Scytides memorantur 6 eaſdem
Si qua fides 7 rebus tamen eſt addenda probatis:
Nonne vides quæcunque mora, 8 fluidoque calore

Cor-

1 Septentrionali. 2 Urbs eſt Thraciæ. 3 Qui ſoleant in aves mutari. 4 Eſt hæc palus, unde Pallas Tritonia dicitur. 4 Perunctæ. 5 Scythicæ mulieres, quæ ſe in aves mutare dicuntur. 6 Ut ſe in aves convertant. 7 De quibus periculum eſt factum. 8 Ab efecta,

Corpora [9] tabuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos [10] obrue tauros,
(Cognita res [11] uſu) de [12] putri viſcere paſſim
Florilegæ naſcuntur apes, quæ more parentum
[13] Rura colunt, operique favent! in [14] ſpemque laborant.
Preſſus humo [15] bellator equus crabronis origo eſt.
Concava [16] littoreo ſi demas brachia cancro,
Cætera ſupponas terræ: de parte ſepulta
Scorpius exibit, [17] caudaque minabitur unca.
Quæque ſolent canis frondes intexere filis
Agreſtes [18] tineæ (res [19] obſervata colonis)
[20] Ferali mutant cum papilionem figuram.
Semine limus habet virides generantia ranas,
Et generat [21] truncas pedibus: mox apta natando
Crura dat, utque eadem ſint longis ſaltibus apta,
Poſterior ſuperat partes menſura priores.
Nec catulus partu quem reddidit urſa recenti,
Sed male viva caro eſt: lambendo mater in artus
[22] Fingit, & in formam quantam capit ipſa reducit.
Nonne vides quos cera tegit ſexangula fœtus
Melliferarum apium ſine membris corpora naſci?
Et feroſque pedes, feraſque aſſumere pennas?
[23] Junonis volucrem, quæ cauda ſydera portat,
[24] Armigerumque Jovis [25] Cytherejadaſque columbas,
Et genus omne avium [26] mediis e partibus ovi,
Ni ſciret fieri, quis naſci poſſe putaret?
Sunt qui, cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.

ctu, quod fluida, i. mollia corpora reddat. 9 Corrupta fuerint. 10 Terra rege boves mactatos: nam ex iis (ut 4. *Georg.* ſcribit *Virg.*) apes naſcuntur. Ejuſmodi apium reparationem Proteus Ariſtæum docet, 1. Faſt. *Obrue mactati corpus tellure juvenci, Quod petis a nobis obrutus ille dabit. Juſſa facit paſtor: fervent examina pueri De bove: mille animas una necata dedit.*
11 Experientia. 12 De corrupta carne. 13 Nam in agris, e floribus rorem legentes, verſantur.
14 Futuri mellis, & novi examinis. 15 Aptus bello. Dicuntur autem crabrones ex equis putrefactis naſci. 16 In littore moranti. Volunt nonnulli Scorpium naſci ex cancro terra obruto. 17 Nam Scorpium cauda lædit.
18 Vermiculi agreſtes. *Tineæ* proprie vocantur, quæ conſumunt atque arrodunt aliquid, ut veſtes, &c. 19 Animadverſas notata.
20 Venenoſo, ac noxio.
21 Mutilatas & carentes pedibus.
22 Format, figurat. Sed hæc mera fabula eſt. 23 Pavonem.
24 Aquilam. 25 Veneri dicatas. 26 Ex vitello.

I X.

Phœnix, chamæleon, & alia id genus.

Hæc tamen ex aliis generis [1] primordia ducunt.
Una eſt quæ reparet ſeque ipſa reſeminet ales.
Aſſyrii [2] Phœnica vocant: nec fruge nec herbis,

Sed

1 Originem. 2 A colore purpureo Phœnix videtur appellatus.

Sed thuris lacrymis, & ſucco vivit amomi.
[3] Hæc ubi quinque ſuæ complevit ſæcula vitæ,
Ilicis in ramis, tremulæque cacumine palmæ,
Unguibus & duronidum ſibi conſtruit ore,
Quo ſimul ac [4] caſias, ac nardi lenis ariſtas,
Quaſſæque cum fulva ſubſtravit cinnama myrrha,
Se ſuper imponit, finitque in odoribus [5] ævum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos
Corpore de patrio parvum Phœnica renaſci.
Cum dedit huic ætas vires, [6] onerique ferendo eſt,
Ponderibus nidi ramos [7] levat arboris altæ,
Fertque pius cunaſque ſuas, patriumque ſepulcrum,
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus
Ante fores ſacras [8] Hyperionis æde reponit.
[9] Id quoque quod ventis animal nutritur, & aura,
Protinus aſſimulat tetigit quoſcunque colores.
Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho,
E quibus, ut memorant, [10] quicquid veſica remiſit
Vertitur in lapides, & congelat aere tacto.
Sic & Coralium quo primum contigit auras
Tempore dureſcit: mollis fuit herba ſub undis.
Deſinet ante dies, & in alto Phœbus anhelos
Æquore tinget equos, [11] quam conſequar omnia dictis
In ſpecies tranſlata novas. Sic omnia verti
Cernimus, atque alias aſſumere robora gentes,
Concidere has: ſic magna fuit [12] cenſuque viriſque
Perque decem potuit tantum dare ſanguinis annos;
Nunc humiles veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos oſtendit avorum.
Clara fuit [13] Sparte; magnæ viguere [14] Mycenæ;
Necnon & [15] Cecropis, necnon Amphionis [16] arces:
Vile ſolum Sparte eſt; altæ cecidere Mycenæ;
[17] Oedipedoniæ quid ſunt, niſi nomina, Thebæ?
Quid [18] Pandioniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ?

3 Quingentos annos vixit. De hujus ætate ſic Auſonius: *Hos* (homines) *novies ſuperat vivendo garrula Cornix, Et quater egreditur cornicis ſæcula Cervus: Alipedem Cervum ter vincit Corvus, & illum Multiplicat novies Phœnix reparabilis ales.* Quicquid vero vel primæ notæ Oratores, vel Poetæ de mirabili Phœnicis reſurrectione ſcripſerint, ſunt gerræ, mendacia priſca. 4 Caſia & Nardus frutices ſunt ſuaviſſimi odoris in Arabia naſcentes. 5 Vitam.
6 Sufficit nido auferendo. Sic dicimus, aliquem non eſſe ſolvendo. 7 Allevat, ac leves reddit.
8 Templo Solis, quod in urbe Solis eſt. Solem Hyperionis filium, & ipſum Hyperionem appellari alibi jam diximus. 9 Intelligit Chamæleontem. 10 Omnis urina Lyncum. *Lynx* Belgis *eenloſch*.
11 Quam verbis omnia explicare poſſim. 12 Opibus, & incolis.
13 Quæ & Lacedæmon dicta, urbs Peloponneſi. 14 Urbs Peloponneſi. 15 Athenæ, quarum autor fuit Cecrops. 16 Thebæ, ab Amphione conditæ. 17 Ubi Oedipus regnavit. 18 Ubi Pandion regnavit.

X.

Futuram urbis Romanæ amplitudinem Pythagoras canit.

Nunc quoque [2] Dardaniam fama eſt conſurgere Romam.
[3] Appenninigenæ quæ proxima Tybridis undis
Mole ſub ingenti rerum ſundamina ponit.
Hæc igitur formam creſcendo mutat; & olim
Immmenſi caput orbis erit: ſic dicere [4] vates
[5] Faticinaſque ferunt ſortes, [6] quantumque recordor,
Dixerat Æneæ, cum [7] res Trojana labaret,
[8] Priamides Helenus flenti, dubioque ſalutis:
Nate Dea, ſi nota ſatis præſagia noſtræ
Mentis habes, Non tota cadet te ſoſpite Troja.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis, & una
Pergama rapta feres; donec Trojæque, tibique
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem etiam cerno Phrygios [9] debere nepotes,
Quanta nec eſt, nec erit, nec viſa prioribus annis.
Hanc alii [10] proceres [11] per ſecula longa potentem,
Sed dominam rerum de ſanguine [12] natus Juli
Efficiet: quo, cum tellus erit uſa, fruentur
Æthereæ ſedes, cœlumque erit exitus illi.
Hæc Helenum ceciniſſe [13] Penatigero Æneæ
Mente memor refero, cognataque mœnia lætor
Creſcere, & [14] utiliter Phrygibus viciſſe [15] Pelaſgos.
[16] Ne tamen oblitis [17] ad metam tendere longe
[18] Expatiemur equis: Cœlum, & quodcunque ſub illo eſt,
Immutat formas: telluſque: & quicquid in illa eſt.

Nos

1 Exemplo urbis Romæ, quæ tum maxime creſcebat, omnia eſſe in continuo motu & viciſſitudine Pythagoras oſtendit. 2 Romam conditam a Romulo, ducente genus e Dardanidis, ſive Trojanis, olim urbium reginam, & non ſolum Italiæ, ſed totius mundi caput dictam. 3 In Apenuino monte Orientis. 4 Sibyllas. 5 Fata canentes, i. prædicantes. 6 Vel maxime ſe recordari putat Pythagoras, utpote qui tempore Trojano ſe Euphorbum fuiſſe teſtatur. Scite. 7 Imperium Trojanum vacillaret, periclitaretur. 8 Helenus Priami filius, qui fuit vates optimus. 9 Urbi ædificandæ, ita volentibus fatis, obnoxios eſſe.

10 Varii Domini, primum Reges, dein Conſules &c. quibus Roma regnata fuit. 11 Per ſeptingentos annos. 12 Blanditur Cæſari Octavio Auguſto, qui Julii Cæſaris adoptione filius fuit, & maternum genus ad Aſcanium (cui & cognomen Julo) Æneæ filium referebat. 13 Penates gerenti. Penates autem Dardanus ex Samothracia in Phrygiam, Æneas ex Phrygia in Italiam detulit.

14 Senſus eſt: Pelaſgos, i. Græcos, viciſſe utiliter Phrygibus, i. e. cum utilitate Phrygum, vel Trojanorum: jactura nempe amiſſæ Trojæ cedente in bonum, & Roma ex ejus cineribus renata.

15 Græcos Trojam expugnaſſe.

16 Concludit omnia in continuo eſſe fluxu, & a carnibus omnino eſſe abſtinendum Pythagoras, cum animæ noſtræ in varia corpora tranſeant. 17 Ad finem & concluſionem. Metaphora ab equis currentibus ſumpta. 18 Evagemur copia verborum.

Nos quoque pars mundi (quoniam non corpora ſolum,
Verum etiam volucres [19] animæ ſumus, [20] inque ferinas
Poſſumus ire domos, [21] pecudumque in pectora condi)
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certe, tuta eſſe, & honeſta ſinamus:
Neve [22] Thyeſteis [23] cumulemus [24] viſcera [25] menſis.
[26] Quam male conſueſcit, quam ſe parat ille [27] cruori
Impius humano, vituli qui guttura cultro
Rumpit, & [28] immotas præbet mugitibus aures!
Aut qui vagitus ſimiles puerilibus [29] hœdum
Edentem jugulare poteſt, aut [30] alite veſci,
Cui dedit ipſe cibos! [31] Quantum eſt quod deſit in iſtis
Ad plenum [32] facinus? [33] Quis tranſitus [34] inde paratur?
[35] Bos aret, aut mortem ſenioribus imputet annis.
[36] Horriferum contra Boream ovis [37] arma miniſtret.
Ubera dent faturæ manibus [38] preſſanda capellæ.
Retia cum [39] pedicis, laqueoſque, arteſque doloſas
[40] Tollite, nec volucres [41] viſcata fallite virga,
Nec formidatis cervos includite pennis,

Nec-

19 Leves atque veloces. Animo enim nihil eſt velocius.

20 In corpora ferarum.

21 Ordo eſt & ſenſus: *Nos quoque pars mundi ſinamus*, i. permittamus, *ea corpora eſſe tuta & honeſta, quæ poſſunt habuiſſe animas parentum*, *aut fratrum*, *aut junctorum nobis aliquo fœdere*, affinitate, *aut certe hominum*, *quoniam ſumus non ſolum corpora*, *verum etiam volucres*, i. leves atque veloces *animæ*, i. quoniam non ſolum ex corpore, ſed etiam anima conſtamus, *& poſſumus ire in domos ferinas*, *& in pectora pecudum*. Ex his omnibus colligit Pythagoras nullo modo carnibus eſſe veſcendum. 22 Atreus & Thyeſtes, Pelopis & Hippodamiæ filii, opera Mercurii, ægre ferentes Mirtilum filium a Pelope ipſo fuiſſe interfectum, in tantam devenere diſcordiam, ut alter alteri inſidias strueret, cum ea conditione regnum a patre accepiſſent, ut alternis regnarent annis. Nam Thyeſtes, ut facilius arietem velleris aurei, in quo regni fata conſiſtebant, ſibi uſurpare poſſet, Aeropen, Atrei uxorem, compreſſit, ex eaque filios ſuſcepit. Quod cum Atreus reſciviſſet, bello illum Mycenis in exilium ejecit. Quo quidem non contentus, ſimulata gratia fratrem ad ſe revocavit, treſque ejus filios decoctos ſic appoſuit comedendos, ut ſanguinem quoque poculis immiſcuiſſe feratur. Hoc vero nefandiſſimum ſcelus ne Sol videret, alio radios avertiſſe memoratur. Hinc *menſa Thyeſtea*, pro *diris epulis*.

23 Uſque ad cumulum repleamus.

24 Inteſtina. 25 Cibis. Continens pro contento. 26 Eum, qui poſſit pati, ut interficiat vitulam, aut hœdum, aut avem, facile aſſueſcere ait necandis hominibus.

27 Sanguini humano effundendo.

28 Nulla miſericordia motas.

29 Emitentem vagitus puerorum.

30 Avem comedere. 31 Q. d. Minimum. 32 Homicidium.

33 Q. d. Ad hominum cædem.

34 Ex immolatione brutorum animalium. 35 Cum magna autoritate hæc a Pythagora dicuntur. Imperat enim, ut bos ſic arare permittatur, ut nulla alia vi, quam ſenectute, moriatur.

26 Frigora Boreæ: is enim horrorem & frigus adſert. 37 Lanam Arma enim, quibus Boreæ, frigidiſſimo vento, reſiſtitur, ſunt veſtes ex ovium lanis confectæ.

33 Exprimenda. 39 *Pedicæ* ſunt vincula pedum, ut manicæ manuum. 40 Removete, auferte, abjicite.

41 Viſco infecta.

Nec 42 celate cibis uncos fallacibus hamos.
43 Perdite, 44 ſi qua nocent, verum hæc quoque perdite tantum:
Ora 45 vacent epulis, alimentaque 46 congrua carpant.

42 Occultate.
43 Interficite.
44 Noxia animalia perdite, ſed, ne carnibus eorum veſcamini.
45 Careant ejuſmodi epulis.
46 Homini convenientia.

XI.

Hippolytus in Virbium transformatus.

Talibus atque aliis inſtructo 1 pectore 2 dictis,
In patriam 3 remeaſſe ferunt, 4 ultroque petitum
Accepiſſe Numam populi 5 Latialis habenas:
6 Conjuge qui felix Nympha, 7 ducibuſque Camœnis
8 Sacrificos docuit ritus, gentemque feroci
Aſſuetam bello pacis traduxit 9 ad artes.
10 Qui poſtquam ſenior regnumque, ævumque 11 peregit,
Extinctum Latiæque nurus, populuſque, patreſque,
Deflevere Numam: nam 12 conjux urbe relicta,
13 Vallis Aricinæ denſis latet abdita ſylvis,
14 Sacraque Oreſteæ gemitu quæſtuque Dianæ
Impedit. Ah quoties Nymphæ nemoriſque, lacuſque,
15 Ne facerct, monuere, & conſolantia verba
Dixerunt! quoties flenti 16 Theſejus heros,
17 Siſte modum, dixit! nec enim fortuna querenda
Sola tua eſt: *Similes aliorum reſpice caſus*;
Mitius iſta feres. Utinamque exempla dolentem,

Non

1 Animo, inſtituto.

2 Pythagoræ præceptis. Eorum autem opinionem ſequitur Ovidius, qui ſentiunt Numam a Pythagora inſtitutum fuiſſe.

3 Rediiſſe.

4 Quæſitum, ſponteque a Romanis invitatum. 5 Latini atque Romani: nam Roma Latii eſt caput.

6 Ægeria Nympha Numæ Pompilii fuit uxor, quæ poſt mariti interitum, urbe relicta, in ſylvas abiit, ac tandem miſeratione Deorum in fontem fingitur mutata. Cum illa vero Nympha congreſſus nocturnos ſibi eſſe Numa ſimulavit, ejuſque monitu ſe, quæ gratiſſima Diis eſſent, ſacra conſtituere Populo Romano perſuaſit. 7 Autoribus Muſis. 8 Sacrificiorum leges. Nam ſua cuique Deo ſacra, ſacerdoteſque inſtituit. 9 Ad Deorum religionem, & jura, & leges, & mores colendos. Numa enim urbem Romanam, vi & armis a Romulo conditam, jure, legibus, ac moribus de integro condidit.

10 Numa, cum tres & quadraginta regnaſſet annos, periit.

11 Perfecit, ac finivit.

12 Uxor Ægeria. 13 *Aricina* urbs eſt Latii, haud longe ab urbe Roma diſtans. 14 Et impedit aſſiduo gemitu, & queſtu ſacra Dianæ, cujus ſimulacrum & ſacrificiorum ritus Oreſtes ex Taurica in Italiam apportaverat, & in Aricino nemore ſtatuerat. 15 Ne flere pergeret. 16 Hippolytus Theſei filius, qui equorum furore dilaniatur, dein præcibus Dianæ Æſculapii ope vitæ reſtitutus, templo ejuſdem Deæ in Aricina ſylva præfectus fuit. Sed tranſi ad ſequentem fabulam. 17 Statue, impone finem luctui.

Non mea te poſſent [18] relevare! Sed & mea poſſunt.
[19] Fando [20] aliquem Hippolytum, veſtras ſi contigit aures,
Credulitate [21] patris, ſceleratæ & fraude [22] novercæ
Occubuiſſe neci, mirabere, [23] vixque probabo.
Sed tamen ille ego ſum: [24] me Paſiphaeia quondam
Tentatum [25] fruſtra patrium [26] temerare cubile,
Quod voluit, finxit voluiſſe, & [27] crimine verſo,
[28] Indiciine metu magis, offenſave repulſæ
[29] Arguit; immeritumque pater [30] projecit ab urbe,
[31] Hoſtilique caput prece deteſtatur [32] euntis.
[33] Pittheam profugo curru Trœzena petebam,
Jamque Corinthiaci carpebam littora ponti,
Cum mare [34] ſurrexit, cumuluſque immanis aquarum
[35] In montis ſpeciem curvari, & creſcere viſus,
Et [36] dare mugitus, ſummoque cacumine findi.
[37] Corniger hinc taurus ruptis [38] expellitur undis,
Pectoribuſque tenus molles erectus in auras
Naribus, & patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum: mihi mens interrita manſit,
[39] Exiliis contenta ſuis. Cum [40] colla [41] feroces
[42] Ad freta convertunt, [43] arrectiſque auribus [44] horrent
Quadrupedes, [45] monſtrique metu turbantur, & [46] altis
[47] Præcipitant currus ſcopulis: [48] ego [49] ducere [50] vana
Frœna manu ſpumis albentibus oblita [51] luctor,

Et

18 Levem reddere, a fletu liberare. 19 Inter loquendum. Sic Virgil. 2. Æneid. *Fando aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures* &c. Alii legunt hic. *Veſtras, ſi, contigit aures*.

20 Quendam. 21 Theſei, qui nimium facile credidit Phedræ uxori, privignum accuſanti.

22 Phedræ. 23 Et difficulter perſuadebo. 24 Ordo eſt: *Paſiphaeia finxit quondam me, fruſtra tentatum, voluiſſe temerare patrium cubile, quod ipſa voluit*.

25 A Phædra, noverca mea, de ſtupro fruſtra interpellatum.

26 Violare. 27 Sc. *in me*.

28 Altera duarum cauſarum ſe accuſatum a Phædra Hippolytus ait, vel quod timebat ne ipſa accuſaretur, vel quod repulſa fuit & ſpreta. 29 Accuſavit. 30 Ejecit, expulit. 31 Imprecatione hoſti conveniente, non patri. Theſeus enim Neptunum patrem precatus eſt, ut Hippolytus filius ab equis diſcerperetur. 32 In exilium.

33 Trœzena urbem Peloponneſi, ubi educatus fuerat Hippolytus a Pittheo rege Pelopis filio, ac Æthræ, matris Theſei, patre.

34 Tumefactum eſt. 35 Per emphaſin oſtendit, quantus eſſet vitulus ille marinus, qui inſtar montis mare extolleret. 36 Mugire: nondum enim vitulus ille marinus ex aquis extulerat caput. Phocæ autem, ut tauri, mugitus edunt.

37 Deinde Phoca, ut taurus, cornua habens, ex ruptis undis egreſſa eſt. 38 Erumpit, cum impetu egreditur. 39 Exilii ſui mœrore confecta. 40 Capita.

41 Feroces equi, quibus Hippolyti currus trahebatur. 42 Ad mare, propter ſtrepitum phocæ egredientis. 43 Proprie hoc de pecudibus dicitur. Metaphorice autem Ter. in Andr. *Arrige aures, Pamphile*. Et Virg. 2. Æn. *Atque arrectis auribus adſto*. 44 Timent.

45 Vituli illius marini timore.

46 Per alta ſaxa. 47 In præceps jaciunt. 48 Ego fruſtra conor retrahere fræna ſpumis infecta.

49 Reducere, retrahere. 50 Infirma.

51 Conor.

Et [52] retro [53] lentas [54] tendo reſupinus habenas.
Nec vires tamen [55] has [56] rabies ſuperaſſet equorum:
Ni rota, [57] perpetuum quæ circumvertitur [57] axem,
Stipitis occurſu fracta & disjecta fuiſſet.
[58] Excutior curru; loriſque tenentibus [59] artus
Viſcera viva trahi, nervoſque in ſtirpe teneri,
Membra rapi partim, partim [60] reprehenſa relinqui,
Oſſa [61] gravem [62] dare fracta ſonum, feſſamque [63] videres
[64] Exhalare animam, nullaſque in corpore partes,
Noſcere quas poſſes: unumque erat omnia vulnus.
[65] Num potes, aut audes cladi [66] componere noſtræ,
Nympha, tuam? [67] vidi quoque luce carentia regna,
[68] Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda.
Nec, niſi [69] Apollineæ valido medicamine prolis,
Reddita vita foret: quam poſtquam [70] fortibus herbis
Atque [71] ope Pæonia, [72] Dite indignante, recepi,
Tum mihi [73] ne præſens augerem muneris hujus
Invidiam, denſas objecit [74] Cynthia nubes.
Utque forem tutus, poſſemque [75] impune videri,
[76] Addidit ætatem; nec cognoſcenda reliquit
[77] Ora mihi, Creteque diu dubitavit [78] habendam
Traderet, an Delon: Delo, Cretaque relictis
[79] Hic poſuit, [80] nomenque ſimul, quod poſſit equorum
Admonuiſſe, jubet deponere; quique fuiſti
Hippolytus, dixit, nunc idem [81] Virbius eſto.
[82] Hoc nemus inde colo, de diiſque minoribus unus
Numine ſub [83] dominæ lateo, atque aſſentior illi.

52 Sc. *ducere*, i. retrahere.
53 Flexibilia lora.
54 Contendo. 55 Mens.
56 Ferocitas. 57 Continuum lignum illud, circa quod rotæ currus vertuntur. 58 E curru ejectus cado. 59 Pedes, aut etiam manus: nam manibus habenas moderantur aurigantes. 60 Retenta a radicibus ſtirpibuſque arborum.
61 Magnum ſtrepitum. 62 Edere, efficere. 63 Videre poſſes.
64 Emittere, ſc. *me*. 65 Majorem ſuam fuiſſe calamitatem, quam quæ Ægeriæ contigit, Hippolytus ait.
66 Comparare.
67 Ad inferos quoque deſcendi.
68 Et corpus laniatum in ardentiſſima Phlegethonti aqua lavi. Eſt enim *Phlegeton* unus ex inferorum fluviis, qui *ardens* exponi poteſt. 69 Æſculapii Apollinis filii. 70 Potentibus. 71 i. e. Arte medica, ſive quod Apollo, medicinæ inventor Pæan dicatur, ſive a Pæone, medico peritiſſimo, quem Homerus narrat Plutonem, ab Hercule vulneratum, curaſſe.
72 Plutone ægre ferente me vitæ reſtitui. 73 Ne, ſi in Græcia viverem, Athenienſium in me invidiam concitarem, a Diana fui occultatus. 74 Diana, a Cyntho Deli monte. 75 Sine ulla mea pœna. 76 Me natu majorem effecit, quam eſſem, cum ab equis fui dilaceratus. 77 Faciem, qua cognoſci poſſem. Innuit autem Hippolytus ſe in novam figuram fuiſſe mutatum, ne a quoquam cognoſci poſſet. 78 Habitandam. 79 In Latio juxta Ariciam. 80 *Hippolytus* enim fuit appellatus, quod ab equis fuerit *ſolutus*, i. laniatus: nam ἵππος *equus*, & λύω *ſolvo* dicitur. 81 Quod *bis vir* fuiſſe videatur, & antequam ab equis fuit laceratus, & poſtquam vitæ fuit reſtitutus. 82 Ex eo tempore, quo ab inferis ſum revocatus, in hoc Aricino nemore habito. 83 Dianæ, quæ juxta Ariciam templum habebat.

Illa

XII.

Ægeria in fontem mutata. Tages ex humo natus. Haſta Romuli frondeſcens. M. Genutii Cipi moderatio.

Non tamen Ægeriæ luctus aliena [1] levare
Damna valent; montiſque jacens radicibus imis
[2] Liquitur in lacrymas: donec pietate dolentis
Mota [3] ſoror Phœbi gelidum de corpore fontem
Fecit, & æternas artus [4] tenuavit in undas.
At [5] Nymphas tetigit nova res: & [6] Amazone natus
Haud aliter ſtupuit, quam cum [7] Tyrrhenus arator
[8] Fatalem glebam motis aſpexit in arvis,
Sponte ſua primum, nulloque agitante moveri,
Sumere mox hominis, [9] terræque amittere formam,
Oraque [10] venturis aperire [11] recentia fatis.
Indigenæ [12] dixere Tagen: [13] qui primus Hetruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.
[14] Utque Palatinis [15] hærentem collibus olim,
Cum ſubito vidit frondeſcere Romulus haſtam,
Quæ radice nova, [16] non ferro [17] ſtabat adacto:
Et jam non telum, ſed [18] lenti viminis arbor
[19] Non expectata [20] dabat [21] admirantibus umbras.
Aut [22] ſua fluminea cum vidit [23] Cippus in unda
Cornua: vidit enim, falſamque in imagine credens
Eſſe fidem, digitis ad frontem ſæpe relatis
Quæ vidit, tetigit: [24] nec jam ſua lumina damnans
Reſtitit, ut victor domito veniebat ab [25] hoſte,
Ad cœlumque oculos, & eodem cornua tollens,
Quicquid, ait, ſuperi monſtro [26] portenditur iſto,
Seu lætum eſt aliquid, [27] patriæ [28] populoque Quirini:
Sive

1 Leves reddere. 2 Reſolvitur. 3 Diana. 4 In tenues aquas mutavit. 5 Gleba agricolæ aranti in puerum, vaticinandi peritum, viſa eſt transformari. 6 Hippolytus, Hippolytæ, Amazonum reginæ, filius. 7 Theſeus. 8 In qua fata & futurorum præſcientia continebantur. 9 Glebæ figuram.

10 Diſciplinæ & arti eorum, quæ fato ventura erant, cognoſcendorum. 11 Nuper ex terræ gleba figurata. 12 Appellavere. 13 Nam Tages primus omnium haruſpicinam, artemque divinandi ac prædicendi futura Thuſcos docuit.

14 Virbium ita ſtupuiſſe ait Poeta mutatione Ægeriæ in fontem, ut ſtupuit Romulus, cum haſtam ſuam frondeſcere vidit. 15 Fixam in monte Palatino. 16 Non cuſpide terræ infixa. Nam haſtæ cuſpis in radicem fuerat mutata.

17 Erecta erat. 18 Flexibilis virgæ. Cornus enim arbor ramos admodum flexibiles habet. 19 Inſperatas. 20 Faciebat. 21 Haſtam in arborem fuiſſe mutatam.

22 Sc. *ita ſtupuit Virbius*.

23 Cippus eſt hic quidem nomen viri (nam Genitius Cippus dictus fuit) ſed & ſignificat lapidem, qui ſepulcro imponitur, & columnam, in qua epitaphia ſcribuntur.

24 Nec jam diutius credens, ut ante, oculos ſuos ſe fallerat.

25 Ab hoſtibus ſuperatis.

26 Præſignificatur, præmonſtratur. Unde *portenta* monſtra dicuntur, quæ futurum aliquid prænunciant. 27 Sc. *ſit*. 28 Populo Romano ita denominato a Romulo, poſt

Sive [29] minax, mihi ſit: vividique e ceſpite factas
[30] Placat [31] odoratis herboſas ignibus aras,
[32] Vinaque dat pateris, [33] mactatarumque bidentum
[34] Quid ſibi ſignificent [35] trepidantia conſulit exta.
Quæ ſimul aſpexit [36] Tyrrhenæ gentis aruſpex,
[37] Magna quidem rerum molimina vidit in illis:
Non manifeſta tamen. Cum vero ſuſtulit [38] acre
A [39] pecudis fibris ad Cippi cornua lumen,
Rex ait, O ſalve: tibi enim, tibi Cippe, tuiſque
[40] Hic locus, & [41] Latiæ parebunt cornibus arces:
[42] Tu modo rumpe moras, portaſque intrare patentes
Adpropera, ſic fata jubent. Namque [43] urbe receptus
Rex eris, & [44] ſceptro tutus potiere perenni.
Rettulit ille pedem, [45] torvamque a mœnibus urbis
Avertens faciem, Procul o procul [46] omina, dixit,
Talia dii [47] pellant: multoque ego juſtius ævum
Exul agam, quam me videant Capitolia regem.
Dixit, & extemplo populumque gravemque ſenatum
[48] Convocat: ante tamen capitis nova cornua fronde
Velat, & aggeribus factis a milite forti
[49] Inſiſtit, [50] priſcoque deos de more precatus,
Eſt, ait, hic unus, quem vos niſi pellitis urbe,
Rex erit: is qui ſit, ſigno non nomine [51] dicam.
Cornua fronte gerit, quem vobis indicat augur,
Si Romam intrarit, [52] famularia jura daturum.
Ille quidem potuit portas [53] irrumpere apertas;
Sed nos obſtitimus: [54] quamvis conjunctior illo
Nemo mihi eſt, vos urbe virum [55] prohibete Quirites,
Vel, ſi dignus erit, gravibus vincite catenis,
Aut ſinite metum fatalis morte tyranni.
[56] Qualia [57] ſuccinctis, ubi trux inſibilat Eurus,

Mur-

poſt mortem in cœlis Quirini nomen adepto. 29 Triſte. 30. Deos mitigat. Metonymia: Dii enim placari dicantur, per ſacrificia in aris facta. 31 Thuribus incenſis.

32 In pateras fundit vina, mox rite in victimas effundenda.

33 Immolatarum ovium. 34 Sc. *cornua in fronte nata*. 35 Palpitantia. 36 Ex Hetruria enim haruſpices petebantur. 37 Magnas rerum commutationes. 38 Acute videntes oculos. 39 Ab extis pecudum. *Fibræ* enim ſunt tenuiores venæ, quibus exta, velut lineis quibuſdam diſtinguuntur. 40 Romam indicat digito. 41 Romanum imperium. 42 Tu ſolummodo tolle moras, & feſtina ut portas patentes ingrediaris. 43 In urbem. 44 Perpetuo regno.

45 Cornibus terribilem, atque deturparem. 46 Portenta.

47 Avertant. 48 Extra urbem ſc. 49 Stat in aggere alto, vel tribunali e ceſpitibus facto, ut ab omnibus audiatur. 50 Priſca conſuetudine. 51 Indicabo. 52 Leges ſerviles, quibus ut ſervos omnes oporteat vos obedire. 53 Intrare cum impetu. 54 Figurate ſe illum eſſe innuit Cyppus, quem haruſpex futuram eſſe regem dixerat. 55 Arcete. 56 Duabus ſimilitudinibus exprimit Poeta quale murmur populi fuerit, poſtquam Cippus finem orationi impoſuit.

57 Altis & proceris. *Succincta* dicuntur altius cincta: inde *ſuccincti milites* dicantur, quod brevioribus veſtibus utentes *altius cincti* videantur. *Pinea* vero dicuntur *ſuccincta*, quod juxta cacumen ramos emittant.

Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus,
Æquorei faciunt, ſi quis procul audiat illos:
Tale ſonat populus; ſed 58 per confuſa 59 trementis
Verba tamen vulgi vox 60 eminet una, Quis ille eſt?
Et ſpectant frontes: prædictaque cornua quærunt.
Rurſus ad hos Cippus, Quem poſcitis, inquit, habetis.
Et dempta capiti, populo prohibente, corona
Exhibuit 61 gemino 62 præſignia tempora cornu.
63 Demiſere oculos omnes, gemitumque dedere:
Atque illud meritis clarum (64 quis credere poſſit?)
Inviti videre caput: nec honore carere
Ulterius paſſi, 65 feſtam impoſuere coronam.
At 66 proceres, quoniam muros intrare vetari
67 Ruris honorati tantum tibi Cippe dedere,
Quantum depreſſo ſubjectis bobus aratro
Complecti poſſes, 68 ad finem lucis ab ortu:
Cornuaque 69 æratis miram 70 referentia formam
Poſtibus inſculpunt, longum manſura per ævum.

58 Inter. 59 Trepidantis populi.
60 Elatior eſt & clarior.
61 Duobus cornibus ſimilibus.
62 Inſignia.
63 In terram oculos demiſerunt, ne cornua cum ſummo dedecore tam boni civis aſpicerent. 64 Nemo crederet Romanos invitos aſpexiſſe viri caput tam præclare de patria meriti, ut, cum regnum aſſequi poſſet, noluerit. Illos enim, qui de nobis bene ſunt meriti, libenter aſpicere ſolemus, 65 Regiam, conſpicuam. 66 Senatores. Cippum autem jugere optimi agri ob ſpretum regnum donatum fuiſſe ait. *Jugerum* enim tantum terræ dicitur, quantum par boum uno die poſſit exarare. 67 Agri honorato viro convenientis. 68 Ab ortu diei uſque ad occaſum. 69 Æreis poſtibus portæ illius, per quam ingredi poterat Cippus. 70 Significantia, repræſentantia mirandam Cippi effigiem.

XIII.

Æſculapius in anguem verſus.

Pandite nunc Muſæ, 1 præſentia numina vatum,
(Scitis enim, nec vos fallit ſpatioſa vetuſtas)
2 Unde Coroniden circumflua Tybridis alti
Inſula Romuleæ ſacris arceſſerit urbis.
3 Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque 4 exangui ſquallebant corpora morbo.
Funeribus feſſi, poſtquam 5 mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes poſſe medentum,
Auxilium cœleſte petunt; 6 mediamque tenentis
Orbis humum Delphos adeunt oracula Phœbi:
Utque 7 ſalutifera miſeris ſuccurrere rebus

Sor-

1 Propitii Dii Poetarum Muſæ enim præſidere Poetis finguntur.
2 Qua de cauſa. 3 Peſtis a Deorum ira immiſſa. 4 Faciente homines exſangues. 5 Hominum experimenta. 6 Delphi in medio terrarum orbe eſſe ſcribuntur.
7 Reſponſo ſalutem adferente.

ſorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
Et locus, & laurus, & quas habet ipſe pharetras,
Intremuere ſimul, [8] cortinaque reddidit imo
Hanc [9] adyto vocem, pavefactaque corpora movit:
Quod petis hinc, [10] propiore loco, Romane, petiſſes,
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus eſt, ſed [11] Apolline nato.
Ite bonis [12] avibus, prolemque [13] accerſite noſtram.
Juſſa Dei prudens poſtquam accepere [14] Senatus,
Quam colat, [15] explorant [16] juvenis Phœbeius urbem:
Quique [17] petant ventis [18] Epidauria littora mittunt.
Quæ ſimul incurva miſſi tetigere [19] carina:
Concilium, Grajoſque patres adiere, darentque
Oravere Deum, qui [20] præſens [21] funera gentis
Finiat Auſoniæ: [22] certas ita dicere ſortes.
[23] Diſſidet, & variat ſententia; parſque negandum
Non putat: auxilium multi retinere, [24] ſuamque
Non emittere opem, nec numina tradere ſuadent.
Dum [25] dubitant, ſeram pepulere crepuſcula lucem,
[26] Umbraque telluris tenebras induxerat orbi,
Cum [27] Deus in ſomnis opifer conſiſtere viſus
Ante tuum, Romane, torum; ſed [28] qualis in æde
Eſſe ſolet: baculumque tenens agreſte ſiniſtra
Cæſariem [29] longe dextra deducere barbæ,

Et

8 Phœbus in cortina exiſtens. Continens pro contento. *Cortinam* Poetæ pro tripode Apollinis uſurpant, unde oracula dabantur, ſive ea menſa fuit, ſive alia quædam machina, tribus pedibus ſeu fulcris innixa, qua conſcenſa, Phœbades oracula reddebant & vaticinari ſolebant. Unde Virg. 3. Æn. *Tremere omnia viſa repente, Liminaque laurusque Dei, totuſque moveri Mons circum, & mugire adytis cortina recluſis.* Et Lib. 6. *Neque te Phœbi cortina fefellit, Dux Anchiſiade.* Proprie tamen *Cortina* vas dicitur tripes, ſive lebes, in quo pigmenta coloreſque coquuntur: *Een ververs ketel.* Item *Cortinæ* dicuntur aulæa & vela ad locum aliquem contegendum: *Gordynen.* 9 Loco ſecretiori templi, ad quem nulli eſt aditus, niſi ſacerdoti. 10 Viciniore. Nam Epidaurus Romæ propinquior eſt quam Delphi.

11 Æſculapio Apollinis filio.

12 Auſpiciis. Ex volatu, vel cantu avium auſpicia ſumebantur.

13 Advocate Æſculapium filium meum. 14 Syntheſis eſt. 15 Diligenter inquirunt. 16 *Æſculapius*, Apollinis filius. 17 Adnavigent. 18 *Epidaurus* urbs eſt Peloponneſi, templo Æſculapii maxime inſignis. 19 Navis pars pro toto. 20 Propitius. 21 Peſtilentiam, qua Romani & Italæ gentes moriebantur. 22 Alii ſic legunt: *Certant addicere ſortes*, i. legati ſtudent ſuis dictis Apollinis reſponſa conſentire, & ſibi Æſculapium adjudicare contendunt. 23 Senatorum Epidauriorum ſententiæ diſcordes & variæ erant. Alii enim tradendum Romanis, alii negandum Æſculapium ſentiebant.

24 Suum auxilium, i. Æſculapium, ad quem in adverſis confugiebant. 25 De re dubia conſultant. 26 Definitio eſt noctis. Nox enim nihil aliud eſt quam terræ umbra. 27 Æſculapius opem & auxilium morbo laborantibus ferens. 28 Specie humana, non draconis. Nam in templo ſub effigie humana colebatur Æſculapius, quamvis in anguem mutatus Romam fuerit advectus. 19 Promiſſæ barbæ. Æſculapius enim barbatus pingebatur. Apollo vero ſine

Et placido tales emittere pectore voces:
Pone metus, veniam, ſimulacraque noſtra relinquam,
Hunc modo [30] ſerpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perſpice, & [31] uſque nota, viſum ut cognoſcere poſſis:
Vertar in hunc, ſed major ero, tantuſque videbor,
In quantum verti cœleſtia corpora poſſunt.
Extemplo cum voce Deus, cum voce Deoque
Somnus abit: ſomnique fugam lux alma ſecuta eſt.
Poſtera ſydereos Aurora fugaverat [32] ignes:
Incerti quid agant [33] proceres, ad templa [34] petiti
Conveniunt operoſa Dei, quaque ipſe morari
[35] Sede velit, ſignis cœleſtibus indicet, orant.
Vix bene deſierant, cum criſtis [36] aureus altis
In ſerpente Deus [37] prænuncia ſibila [38] movit,
Adventuque ſuo, [39] ſignumque, araſque, foreſque,
Marmoreumque ſolum, faſtigiaque aurea movit,
Pectoribuſque tenus media ſublimis in æde
Conſtitit, atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet: cognovit numina caſtus
Evinctus vitta crines albente ſacerdos.
En! Deus eſt, Deus eſt: [40] animis, linguiſque favete,
Quiſquis adeſt, dixit. [41] Sis, o pulcherrime, viſus,
Utiliter, populoſque juves tua ſacra colentes.
Quiſquis adeſt, viſum veneratur numen: & omnes
Verba ſacerdotis referunt geminata, piumque
[42] Æneadæ præſtant & voce, & mente favorem.
Annuit his, motiſque Deus [43] rata pignora criſtis,
Et repetita dedit vibrata ſibila lingua.
[44] Tum gradibus nitidis elabitur, oraque retro
Flectit, & antiquas abiturus reſpicit aras,
Aſſuetaſque domos, habitataque templa ſalutat.
Inde per [45] injectis adopertam floribus ingens
Serpit humum, flectitque ſinus, mediamque per urbem,
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
[46] Reſtitit hic: [47] agmenque ſuum, turbæque ſequentis
Officium [48] placido viſus dimittere vultu;
Corpus in [49] Auſonia poſuit rate. Numinis illa

Sen-

ne barba. 30 Inſignia addita erant Æſculapii ſimulacro, baculus ingens, & draco vigilans. 31 Eo uſque animadverte. 32 Sydera, lumina nocturna. 33 Epidauri.

34 Æſculapii a Romanis poſtulati. 35 Urbe. Epidauri ſcil. an Romæ. 36 Æſculapius, qui ſub aureo ſimulacro colebatur, in ſerpentem mutatus. 37 Ipſum adventare ſignificantia. 38 Emiſit.

39 Simulacrum Dei & ſtatuam.

40 Adeſtote ſacris animo attento ac religioſo &c. Sic 1. Faſt. *Proſpera lux oritur, linguis animiſque favete. Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.* 41 Preces ſacerdotis ad Æſculapium. 42 Romani, qui & ipſi bona ominabantur.

43 Certa ſigna, quibus innuebat ea futura, quæ petierant. 44 Situs deſcribitur veterum templorum, in quæ, eminentioribus in locis ædificata, per gradus aſcendebatur.

45 Sparſis. 46 Apud portum conſtitit Æſculapius in ſerpentem mutatus. 47 Epidauriorum multitudinem. 48 Hoc de more principum virorum ſumptum eſt, qui comites benignis verbis dimittere ſolent

Senſit onus, preſſaque Dei gravitate carina,
Æneadæ gaudent, cæſoque in littore [50] tauro,
[51] Torta coronatæ ſolvunt retinacula navis.

lent. 49 Nave Romana. 50 Felicis navigationis ſacro. Hunc morem oſtendit & Virg. 3. Æn. *Cælicolum regi mactabam in littore taurum.* 51 Funes, quibus naves terræ alligantur.

XIV.

Æſculapius Romam defertur.

Impulerat levis aura ratem: Deus eminet alte
Impoſitaque premens puppim cervice recurvam
Cæruleas deſpectat aquas, [1] modicíſque per æquor
Jonium [2] Zephyris [3] ſextæ Pallantidos ortu
Italiam tenuit, [4] præterque [5] Lacinia templa
Nobilitata Dea, [6] Scyllæaque littora fertur.
Linquit [7] Japygiam, levibuſque [8] Amphryſia remis
Saxa fugit, dextra prærupta Ceraunia parte,
Romechiumque legit, [9] Caulonaque, [9] Naryciamque,
[10] Evincitque fretum, Siculique anguſta [11] Pelori,
[12] Hippotadæque domos regis, [13] Themeſeſque metalla,
[14] Leucoſiamque petit, [15] tepidique roſaria [16] Pæſti,
Inde [17] legit [18] Capreas: promontoriumque Minervæ,
Et [19] Surrentinos generoſo palmite colles,
[20] Herculeamque urbem, [21] Stabiaſque, & in otia natam
[22] Parthenopen, & ab hac [23] Cumææ templa Sibyllæ.
Hinc [24] calidi fontes, [25] lentiſciferumque, tenetur
[26] Linternum, multamque trahens ſub gurgite arenam

27

1 Temperatis. 2 Ventis proſperis. Synecdochice. 3 Sextæ Auroræ. Quo ſignificatur ſexto die Epidauro in Italiam perveniſſe. Unde vero Aurora dicta ſit Pallantia, vide Lib. IX. v. *Murmur erat* &c. Cap. XII. 4 Juxta templa Junonis Laciniæ. 5 Templum Junonis eſt in promontorio Lacinio, a Lacinio latrone, illic ab Hercule interfecto, cognominato.

6 Scyllæi ſaxi de quo ſuperiori libro. 7 Calabriam, ab *Japige*, Dædali filio, dictam. Hæc olim Magna Græcia appellata fuit.

8 Ubi in Italia ſint ſaxa Amphryſia, & Ceraunia, & ubi ſit Romachium, doctos diu multumque torſit: pleriſque, ut & mihi, Hercle, hic nox eſt. 9 Urbes Calabriæ. 10 Cum difficultate tranſit per fretum Siculum, quod quidem eſt maxime verticoſum. 11 Siciliæ promontorii. 12 Inſulas Æolias, in quibus regnavit Æolus, Jovis filius ex Aceſta, Hippotæ Trojani filia. 13 Themeſen Brunorum urbem metallis claram.

14 Lucaniæ inſulam. 15 Semper vernantis. 16 Eſt hæc Lucaniæ urbs, roſis uberrima.

17 Tranſit. 18 Inſulam maris Tyrrheni contra promontorium Minervæ, Tiberii ſeceſſu notam.

19 *Surrentum* urbs eſt Campaniæ vino maxime nobilis. 20 Herculaneum, vel Herculeum Campaniæ urbem. 21 Oppidum Campaniæ.

22 Neapolim, amænitatem, & otium ſtudiis præbentem. 23 Cumas Campaniæ oppidum vaticiniis Sibyllæ clariſſimum. 24 Qui ſunt in Campania. Tepentes fontibus Bajæ &c. 25 Lentiſcum arborem ferens. 26 Campaniæ fluvius, & vicus.

[27] Vulturnus, niveiſque frequens [28] Sinueſſa colubris,
[29] Minturnæque [30] graves, & [31] quam [32] tumulavit [33] alumnus,
[34] Antiphatæque domus, [35] Trachaſque obſeſſa palude,
Et tellus [36] Circæa, & [37] ſpiſſi littoris [38] Antium.
Huc ubi veliferam nautæ advertere carinam,
([39] Aſper enim jam pontus erat) Deus explicat orbes,
Perque ſinus crebros & magna volumina labens,
Templa [40] parentis init flavum tangentia littus.
Æquore placato patrias Epidaurius aras
Linquit, & hoſpitio juncti ſibi numinis uſus
Littoream tractu ſquamæ crepitantis arenam
Sulcat, & innixus moderamine navis, in alta
Puppe caput poſuit: donec Caſtrumque, ſacraſque

27 Fluvius eſt Campaniæ.
28 Campaniæ urbs eſt. 29 Latii oppidum eſt, paludibus cinctum.
30 Morboſæ, gravis ac noxii aeris. 31 Cajetam: portus, & Campaniæ urbs, quæ a Cajeta, Æneæ nutrice, denominata eſt.
32 Sepelivit. 33 Æneas a Cajeta educatus. 34 Formiæ. Vide quæ nos ſupra Lib. XIV. v. *Inde Lami veterem* &c. & ſeq. Cap. VI.
35 Taracina, Volſcorum civitas in Campania, non procul a Cajeta. 36 Circæum Straboni, oppidum Campaniæ Circes domus dictum. 37 Denſi ac duri. 38 Antiquum Latii oppidum. 39 Mare enim jam in tempeſtatem fuerat erectum. 40 Apollinis, quem mox numen ſibi (i. e. Æſculapio) junctum vocat.

X V.

Æſculapius in inſula Tiberina collocatus.

[1] Lavini ſedes, [2] Tyberinaque ad oſtia venit.
Huc omnes populi paſſim, matrumque patrumque
Obvia turba ruit, [3] quæque ignes [4] Troica ſervant
Veſta tuos: lætoque Deum clamore ſalutant.
Quaque per adverſas navis cita ducitur undas,
Thura ſuper ripas, aris ex ordine factis
Parte ab utraque [5] ſonant: & [6] odorant aera fumis,
Ictaque conjectos [7] incalfacit hoſtia cultros.
Jamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
Erigitur ſerpens, ſummoque acclivia malo
Colla movet, ſedeſque ſibi circumſpicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus [8] amnis,
Inſula nomen habet, laterumque a parte duorum
Porrigit æquales media tellure lacertos.

Hoc

1 *Lavinium* urbs eſt Latii, ut & Caſtrum. 2 Ad oſtia Tyberis.
3 Virgines Veſtales. Et eſt Apoſtrophe ad Veſtam. 4 Trojana, quia a Troja allata fuit ab Ænea.
5 Strepunt. Nam thura ardentia ſonitum quendam emittunt: vel contentum pro continente poſitum eſt, ut acerras & thuribula ſonare intelligamus. 6 Odoribus aerem replent. 7 Calefacit. Dum enim victimæ jugulantur, cultri ſanguine caleſiunt. 8 Tybris, in quo hic ager, nomine inſula.

Huc ſe de 9 Latia pinu 10 Phœbeius anguis
Contulit: & finem, ſpecie cœleſte reſumta,
11 Luctibus impoſuit, venitque ſalutifer urbi.

9 E navi Latina, i. e. Romana: pinus pro navi, Metonymia materiæ: ſunt quibus legere placet, *Huc ſe delata pinu* &c.

10 Æſculapius Apollinis filius. 11 Morbo & peſti. Conſequens pro antecedente.

XVI.

C. Julii Cæſaris laudes. Veneris luctus imminentem illi necem proſpicientis.

Hic tamen acceſſit delubris 1 advena noſtris:
Cæſar in urbe ſua Deus eſt, quem 2 Marte, togaque
Præcipuum, non bella magis finita triumphis,
Reſque domi geſtæ, 3 properataque gloria rerum
In ſydus vertere novum, 4 ſtellamque comantem,
Quam 5 ſua progenies. 6 Nec enim de Cæſaris actis
Ullum majus opus, quam quod pater extitit hujus.
Scilicet 7 æquoreos plus eſt domuiſſe Britannos,
Perque 8 papyriferi ſeptemflua flumina Nili
9 Victrices egiſſe rates, 10 Numidaſque 11 rebelles,
12 Cinyphiumque Jubam, 13 Mithridatiſque tumentem
Nominibus Pontum, Populo adjeciſſe Quirini,
14 Et multos meruiſſe, aliquos egiſſe triumphos,
15 Quam tantum genuiſſe virum, quo præſide rerum
Humano generi, ſuperi, faviſtis abunde.
Ne foret 16 Hic igitur mortali ſemine 17 cretus.
18 Ille Deus faciendus erat: quod ut 19 aurea vidit
Æneæ genitrix, vidit quoque triſte parari
20 Pontifici lethum, & conjurata arma moveri:

Pal-

1 Æſculapius Deus advena fuit Romæ, Cæſar autem Deus Indigena. 2 Bello & pace. Metonymia adjuncti. 3 Properanter ac cito acquiſita. 4 Cometam. *Cometa* ſtella eſt crinita. 5 Octavius Auguſtus Julii Cæſaris filius adoptivus & hæres. 6 Omnibus Cæſaris geſtis adoptionem Auguſti anteponit Poeta. 7 Mari cinctos, ac navigationi deditos, quos imperio Romano una cum Gallis Julius Cæſar ſubegit. 8 Papyrum ferentis, ex qua olim charta conficiebatur. 9 Devicto Ptolomæo rege. 10 Populos Africæ admodum feroces. 11 Propterea quod Jubam, regem ſuam, recipere noluerunt. 12 Mauritaniæ regem, a Cinyphe fl. Scipionis & reliquiarum Pharſaliæ partes tuentem, a Cæſare ſuperatum. 13 Mithridatis gloria, utpote qui 40. annos cum Romania bellum geſſit. 14 Multo plures triumphos meruiſſe Cæſarem, quam egerit, aſſerit Poeta. *Quinque vero triumphos egit Cæſar, Gallicum, Alexandrinum, Ponticum, Africanum, & Hiſpanienſem, diverſo quemque apparatu,* Suet. in Cæſ. cap. 36. 15 Quam tantum reliquiſſe filium, quantus eſt Auguſtus, quem quidem non genuit, ſed ſibi adoptavit Julius Cæſar. 16 Auguſtus. 17 Natus. Q. d. Julius Cæſar in numerum Deorum fuit referendus, ne Auguſtus ex ſemine mortali natus eſſe videretur. 18 Julius Cæſar. 19 Pulchra Venus. 20 Cæſari

qui

Palluit, & cunctis, ut cuique erat obvia, divis,
Aſpice, dicebat, [21] quanta mihi mole parentur
Inſidiæ, quantaque [22] caput cum fraude petatur,
Quod de [23] Dardanio ſolum mihi reſtat Julo.
Solane ſemper ero injuſtis [24] exercita curis?
Quam modo [25] Tydidæ Calydonia vulneret haſta;
[26] Nunc male defenſæ [27] confundant mœnia Trojæ.
Quæ videam [28] natum longis erroribus actum.
Jactarique freto, ſedeſque intrare [29] ſilentum,
Bellaque cum Turno gerere; aut, ſi vera fatemur,
Cum Junone magis? Quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? Timor hic meminiſſe priorum
Non finit. [30] In me acui ſceleratos cernitis enſes:
Quos prohibete, precor, facinuſque repellite, neve
Cæde ſacerdotis [31] flammas extinguite Veſtæ.

qui Pontifex erat. Nam (ut narrat *Suet.* in *Cæſ.* cap. 76.) cum Cæſar dominatione abuteretur, regnumque affectaret, *in eum conſpiratum eſſe a ſexaginta & amplius*, C. Caſſio, Marcoque & D. Bruto principibus conjurationis. *Pontifex* vero appellatus eſt vel a *poſſe* & *facio*, vel (ut Varro affirmat) a *ponte faciendo*. Nam a Pontificibus pons Sublicius primum eſt factus, & poſtea ſæpe reſtitutus, nec non cæterorum pontium cura iis data Antiduitatis curioſi longe aliam hujus vocis originem ex Prudentio diſcere poſſunt. Erant autem *Majores* & *Minores Pontifices*, inter quos unus ſummus, qui *Pontifex Maximus* dicebatur, a Numa Pompilio inſtitutus, quod maximarum rerum, quæ ad ſacra & religionem pertinent, judex eſſet. 21 Quanto ſtudio. 22 Vita Julii Cæſaris. 23 Æneæ filio, a quo gens Julia originem duxit. Virg. 1. Æn. *Julius, a magno demiſſum nomen Julo*. Julius autem Cæſar de gente Julia ſolus reſtabat. 24 Sollicita, anxia.

25 Diomedis regis Calydoniæ, qui Venerem, Æneæ faventem, ipſumque nube operientem, ſagitta vulneravit. 26 Sc. *quam*.

27 Perturbent. 28 Æneam.

29 Inferorum. Nam Æneas, duce Sibylla, ad inferos deſcendit.

30 In Jul. Cæſarem, e ſanguine meo procreatum, Progeniem meam.

31 Religionem atque pietatem omnem ne deſtruatis. Sic Cic. *Pro Fonteio*; *Proſpicite, ac ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus, vigiliiſque ſervatus, Sacerdotis Veſtæ lachrymis extinctus eſſe dicatur*. *Veſta* fuit filia Saturni ex Ope. Unde autem *Veſtæ* nomen acceperit, inter ſcriptores non convenit. Ovidius eam a *vi ſtando* dictam putat 6. Faſt. *Stat vi terra ſua, vi ſtando Veſta vocatur*. Alii a *veſtiendo*, quod terra variis tum floribus, tum plantis cæteriſque *veſtiatur*. Nec deſunt, qui ἀπὸ τῆς ἑστίας, *a foco*, nomen hoc deductum velint. Ad id vero alludit Poeta, quod perpetuus ignis in Veſtæ templo ſervabatur a Virginibus Veſtalibus, quæ Veſtæ ſacra curabant, ut ipſe docet 6. Faſt. *Ignis inextinctus templo celatur in illo*. Quare alibi appellat Vigiles flammas.

XVII.

XVII.

Prodigia necem Cæſaris præmonſtrant.

Talia [1] nequicquam toto Venus anxia cœlo
Verba jacit, [2] ſuperoſque movet: [3] qui rumpere quanquam
[4] Ferrea non poſſunt [5] veterum decreta ſororum.
[6] Signa tamen [7] luctus dant haud incerta futuri.
[8] Arma [9] ferunt inter nigras [10] crepitantia nubes,
Terribileſque tubas, auditaque cornua cœlo
[21] Præmonuiſſe [12] nefas. Solis quoque triſtis imago
[13] Lurida [14] ſollicitis præbebat lumina terris.
[25] Sæpe faces viſæ mediis ardere ſub aſtris:
[16] Sæpe inter nimbos guttæ cecidere cruentæ.
[17] Cærulus & vultum ferrugine Lucifer [28] atra
[19] Sparſus erat: [20] ſparſi lunares ſanguine currus.
Triſtia [21] mille locis [22] Stygius dedit omina bubo;
Mille locis lacrymavit [23] ebur: cantuſque feruntur
Auditi, [24] ſanctis & verba minantia lucis.
[25] Victima nulla litat, [26] magnoſque [27] inſtare tumultus
[28] Fibra monet, [29] cæſumque caput reperitur in extis.
Inque foro, circumque domos, & templa deorum
[30] Nocturnos ululaſſe canes, [31] umbraſque ſilentum
Erraviſſe ferunt, [32] motamque tremoribus urbem.
Non tamen inſidias, venturaque vincere fata

33

1 Fruſtra. Non enim prohibere potuit, quin Julius Cæſar a conjuratis trucidaretur. 2 Et Deos ad miſericordiam commovet, 3 Qui quamvis duras fatorum leges mutare non poſſunt, multis tamen ſignis declararunt hominibus, ſe valde Cæſaris cæde mœrere. 4 Duras & immutabiles leges. 5 Parcarum & fatorum. 6 Ceſaris cædem evidentibus prodigiis, quæ etiam enumerantur, denunciatam fuiſſe mortalibus, Poeta narrat.

7 Mœroris toti terrarum orbi futuri propter Julii Cæſaris cædem. 8 Prodigia enumerat Poeta, quæ ante cædem Julii Cæſaris apparuerunt. 9 Ajunt. Quæ e hæc prodigio in Plutarcho, Suetonio aliiſque. 10 Strepitum emittentia.

11 Prænunciaſſe. 22 Nefandam ac impiam Cæſaris Pontificis Maximi cædem. 13 Pallida.

14 Anxiis mortalibus, ne quid magnæ calamitatis ſibi impenderet, timentibus. 15 Sæpe faces ardentes in cœlo ante cædem Cæſaris viſæ ſunt. 16 Sæpe ſanguinem pluit. 17 Obſcurus, cum alioqui nitidiſſimus ſoleat eſſe. 18 Nigro colore. 19 Reſperſum & tectum os habens. 20 Luna ipſa ſanguineis guttis reſperſa videbatur.

21 Multis in locis. Numerus finitus pro infinito. 22 Horribilis, funeſtus. Habebatur enim hæc avis peſſimi ominis. 23 Eburnea ſimulacra Deorum. Ita Virg. 1. Georg. *Et mæſtum illacrimat templis ebur*. 24 Qui Diis conſecrati, cædi jure non poſſunt. 25 Nulla hoſtia Deos ſignificat eſſe placatos. Id vero Ceſari eveniſſe, quo die fuit trucidatus, ſcribit Suetonius. *Nam pluribus hoſtiis cæſis, cum litare non poſſet, introiit curiam, ſpreta religione*. 26 Magnam rerum mutationem. 27 Imminere, impendere. 28 Exta ſignificant.

29 Reciſum: nam exta ſine capite ſignificant mortem alicui imminere. 30 Nocte canes ululatibus luporum ſimiles voces emiſiſſe. Verum, quod ait *Virg.* majus eſt: *Pecudeſque locutæ*. 31 Animas mortuorum. 32 Urbem Romam fuiſ-

33 Præmonitus potuere Deum; 34 ſtrictique feruntur
In templum gladii. Nec enim locus ullus in urbe
Ad facinus, diramque placet, niſi, curia, cædem.

fuiſſe concuſſam. 33 Prædictiones, prodigia & portenta Deorum. Legem enim fatorum ne Dii quidem perrumpere poſſunt. Fata vero magis prævideri, quam vitari poſſunt. 34 In curiam Pompeji, in qua Senatus habebatur: *Diu ducem conſultarunt conjurati, utrum illum in campo* &c. uſque ad finem cap. 80.

XVIII.

Jupiter Venerem conſolatur, eique fata & Auguſti felicitatem aperit.

Tum vero Cytherea manu percuſſit utraque
Pectus, & ætherea [1] molitur condere nube,
[2] Qua prius infeſto Paris eſt ereptus Atridæ,
3 Et Diomedeos Æneas fugerat enſes.
4 Talibus hanc 5 genitor: Sola inſuperabile fatum
Nata [6] movere paras? 7 Intres licet ipſa ſororum
Tecta [8] trium: cernes illic molimine 9 vaſto
Ex ære, & ſolido [10] rerum tabularia ferro,
Quæ neque [11] concuſſum cœli, neque fulminis iram,
Nec metuunt ullas tuta atque æterna ruinas.
Invenies illic [12] inciſa adamante [13] perenni
14 Fata tui generis: legi ipſe, animoque notavi,
15 Et referam, ne ſis jam nunc ignara futuri.
Hic [16] ſua complevit, pro quo Cytherea laboras,
Tempora, perfectis, quos terræ debuit, annis.
Ut deus accedere cœlo, templiſque colatur,
Tu facies: [17] natuſque ſuus, qui nominis hæres
Impoſitum feret unus [18] onus, cæſique parentis
19 Nos in bella ſuos fortiſſimus ultor habebit.

20

1 Præparat ut abſcondat. 2 Paris, cum Menelao congreſſus, ope, & auxilio Veneris, quæ nube ipſum texit, manus illius effugit. 3 Æneas, cum Diomede congreſſus, facile interfectus fuiſſet, niſi a Venere fuiſſet liberatus. 4 Sc. *alloquitur*. 5 Jupiter Veneris pater. 6 Mutare. 7 Tu ipſa intrare potes Parcarum & fatorum ædes. 8 Trium Parcarum. Hæ vitæ mortiſque omnium præſides eſſe finguntur, ac vitam nendo producere, quæ ſunt Lacheſis, Atropos & Clotho. 9 Vaſtæ magnitudinis. 10 Tabulæ æreæ, in quibus immutabilia fatorum decreta ſunt inciſa. Parcæ enim Deorum ſunt ſcribæ, quæ Jovis & cœli decreta, quæ mutari non poſſunt, in tabulis habent deſcripta. 11 Tonitru, quod cœlum concutit. 12 Inſculpta. 13 Perpetuo, incorruptibili. 14 Ea omnia, quæ tuo generi neceſſario ſunt eventura. 15 Auguſti laudes referendi viam ſternit Poeta. 16 Ætatem ſuam, fato conceſſam, i. e. annos: nam Julius Cæſar ſextum & quinquageſimum ætatis annum agens: in Senatu fuit interfectus. 17 Octavius Auguſtus, quem ex dodrante hæredem Cæſar reliquit, & in familiam nomenque adoptavit. 18 Imperii adminiſtrationem. 19 Nos ſibi in bellis faventes. Nam *bella civilia quinque geſſit Auguſtus, Mutinenſe, Philip-*

pen-

[20] Illius auſpiciis obſeſſæ mœnia pacem
Victa [21] petent Mutinæ: [22] Pharſalia ſentiet illum,
[23] Emathiique iterum madeſient cæde Philippi,
Et [24] magnum Siculis nomen ſuperabitur undis:
Romanique ducis [25] conjux Ægyptia [26] tedæ
Non bene fiſa cadet; fruſtraque erit illa minata
Servitura ſuo [27] Capitolia noſtra [28] Canopo.
Quid tibi barbariem, genteſque ab [29] utroque jacentes
Oceano numerem? Quodcunque habitabile tellus
Suſtinet, hujus erit: pontus quoque ſerviet illi.
Pace data terris, animum ad civilia vertet
Jura ſuum, legeſque feret juſtiſſimus autor,
Exemploque ſuo [30] mores reget, inque futuri
Temporis ætatem venturorumque nepotum
Proſpiciens, [31] prolem ſancta de Conjuge natam
Ferre ſimul nomenque ſuum [32] curaſque jubebit.
Nec, niſi cum ſenior [33] ſimiles æquaverit annos,
Æthereas ſedes [34] cognataque ſydera tanget.
[35] Hanc animam interea cæſo de corpore raptam

Fac

penſe, *Peruſinum*, *Siculum*, *Actiacum*: *quorum bellorum initium & cauſam hinc ſumſit, nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, illiuſque acta tueri*, Suet. in Aug. cap. 9. & 10. 20 Illius ductu. Nam cum *D. Brutus Mutinæ a M. Antonio obſideretur, juſſus eſt a Senatu Octavius comparato exercitui pro Prætore præeſſe*, & Hirtio ac Panſa *Conſulibus*, *D. Bruto opem ferre*, Suet. in Aug. cap. 10. 21 Quærent pacem & liberationem. 22 *Pharſalus* urbs eſt Theſſaliæ. Unde fit *Pharſalia*, ac pro Theſſalia ponitur, in qua Romani exercitus conflixere, ducibus Pompejo & Cæſare. 23 Macedonici Nam *Philippi* urbs eſt Macedoniæ, a *Philippo* rege cognominati. Bellum Philippenſe, inita cum M. Antonio & Lepido ſocietate, adverſus Brutum & Caſſium Octavius geſſit: ſolent vero Poetæ Virgilius, Ovidius & Lucanus Pharſalum Theſſaliæ urbem, ubi inter Cæſarem & Pompejum pugnatum eſt, confundere cum Philippis Macedoniæ, ubi Octavius & Antonius ultori Cæſaris percuſſores, devicerunt Brutum, & Caſſium. Vid. *Virg.* in fine Lib. 1. *Georg.* & *Lucanum* ſub fin. Lib. 1.

24 Sext. Pompejus, Magni Pompeji filius, circa Siciliam ab Octavio Cæſare victus. 25 Cleopatra regina Ægypti, nupta M. Antonio. 26 Non bene confiſa nuptiis M. Antonii: nam & regnum & vitam amiſit. 27 Romana. Intellige hic per *Capitolium* Romam, & per *Canopum* Ægyptum. Dein utriuſque incolas. Metonym. ſubj.

28 Sibi placenti ac grato. Eſt autem *Canopus* urbs Ægypti.

29 Orientali & Occidentali. Prædicit autem Veneri Jupiter, Auguſtum Cæſarem totius orbis terrarum imperio potiturum. 30 Ubi Cenſor fuerit. 31 Tiberium, Octavio genitum ex Livia Druſilla, quam ille gravidam a Druſo impetrarat uxorem. 32 Imperii adminiſtratione. 33 Sc. gloria, felicitate, moribus &c. Nam Julii Cæſaris ætatem (quam vide ad verſ. *Hic ſua comp.evit* &c. Cap. XVIII. ſupra) Auguſtus fere viginti annis ſuperavit. 34 Ad Romuli & Cæſaris ſtellas aſcendet.

35 Hortatur Venerem Jupiter, ut Julii Cæſaris animam in ſtellam commutet: quod quidem idcirco fingitur, quia (ut *Suetonius* narrat) poſt ejus cædem; edente Auguſto ludos patri conſecratos, ſtella crinita per ſeptem continuos dies fulſit: unde creditum, eam ſtellam eſſe animam Cæſaris in cœlum recepti.

Fac [36] jubar, ut ſemper Capitolia noſtra, forumque
Divus [37] ab excelſa proſpectet Julius æde.

36 Stellam. 37 Ab alto cœlo.

XIX.

C. Julius Cæſar in aſtrum mutatus. Vota in gratiam Auguſti.

Vix ea fatus erat, media cum ſede ſenatus
Conſtitit alma Venus, nulli cernenda, ſuique
Cæſaris eripuit membris, nec in aera ſolvi
Paſſa recentem animam, cœleſtibus intulit aſtris.
Dumque tulit, numen [1] capere, atque igneſcere ſenſit,
Emiſitque ſimul: ſimul evolat altius illa,
[2] Flammiferumque trahens ſpatioſo limite crinem
Stella [3] micat, [4] Natique videns benefacta, fatetur
Eſſe ſuis majora, & vinci gaudet ab illo.
[5] Hic ſua præferri quanquam vetat acta paternis,
Libera fama tamen, nullíſque obnoxia juſſis
Invitum præfert, [6] unaque in parte repugnat.
[7] Sic magnis cedit titulis [8] Agamemnonis [9] Atreus;
Ægea ſic Theſeus; ſic Pelea vincit Achilles:
Denique ut [10] exemplis ipſos æquantibus utar,
Sic & Saturnus minor eſt Jove, Juppiter [11] arces
[12] Temperat ætherias, & [13] mundi regna triformis;
Terra ſub Auguſto; Pater eſt & Rector [14] uterque.
[15] Dii, precor, [16] Æneæ comites, quibus enſis, & ignis
Ceſſerunt, [17] Diique Indigetes, [18] genitorque Quirine

Ur-

1 Contrahere divinitatem.
2 Cometæ exprimit definitionem: *cometa* enim ſtella eſt crinita.
3 Splendet. 4 Auguſti.
5 Quamvis Auguſtus vetet ſua geſta præferri meritis Julii Cæſaris ſui parentis, fama tamen illum anteponit invitum, atque in hoc uno populi judicio Auguſti ſententia repugnat. 6 In hac una re. In reliquis enim [illegible]rem Imperatori Auguſto gerit [illegible] Julium Cæſarem gaudere, ſe rerum geſtarum magnitudine a filio Auguſto ſuperari, exemplis probat Poeta.
8 Cujus ductu Troja fuit everſa.
9 Pater Agamemnonis. 10 Æqualibus ipſis, Julio & Auguſto Cæſaribus: tria enim exempla, quæ adduxit Ovidius, virorum quidem præſtantiſſimorum fuere, ſed Julio & Auguſto Cæſaribus, qui in numerum Deorum relati ſunt, accommodata minus eſſe videntur, ideoque Deorum exemplis illud idem Poeta demonſtrat. 11 Cœlum.
12 Moderatur, regit. 13 Jupiter regit mundi ſuperiores partes, quæ conſtant ex cœlo, æthere, & aere: Auguſtus vero inferiores, terram & mare. 14 Jupiter & Auguſtus. 15 Deos Penates, Veſtam, Romulum, Martem, Apollinem, Jovem, alioſque precatur Poeta, ut diu Auguſtus in terris maneat, ſero autem in cœlum recipiatur. Sic Horat. *Serus in cœlum redeas*, diuque *Lætus interſis populo Quirini*. 16 O Penates Dii, quorum ope Æneas ex hoſtium enſibus & Trojæ incendio fuit liberatus. 17 Qui ex hominibus Dii eſtis effecti. 18 O Romule, qui etiam *Quirinus* appellatus es, urbiſque Romæ conditor fuiſti.

Urbis, & invicti genitor [19] Gradive Quirini,
[20] Veſtaque Cæſareos inter ſacrata penates,
Et cum Cæſarea tu [21] Phœbe domeſtice Veſta,
Quique tenes altus [22] Tarpeias Juppiter [23] arces,
Quoſque alios vati fas appellare, piumque eſt:
Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior ævo,
[23] Qua caput Auguſtum, quem temperat orbe relicto,
Accedat cœlo; faveatque precantibus [24] abſens.

19 O Mars, ex quo Romulus invictus natus eſt?

20 Et tu o Veſta, cui ſacellum eſt in Palatio, ubi habitant Imperatores.

21 Auguſtus templum Apollinis (ut ſcribit Suetonius) in ea parte Palatinæ domus excitavit, addita porticu, cum Bibliotheca Græca & Latina.

22 Tuque o Jupiter, qui templum habes Romæ in monte Tarpejo, ita dicto a Tarpeja Virgine. Mons autem Tarpejus idem eſt qui Capitolinus.

23 Qua Auguſtus in ſedes Deorum cœleſtes, orbe terrarum, quem gubernat, relicto transferatur.

24 In cœlum receptus.

X X.

Operis clauſula.

[1] Jamque opus [2] exegi, quod nec Jovis [3] ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec [4] edax [5] abolere vetuſtas.
[6] Cum volet illa dies, quæ nil niſi corporis hujus
Jus habet, incerti ſpatium mihi finiat ævi:
[7] Parte tamen meliore mei ſuper alta [8] perennis
Aſtra ferar, nomenque erit [9] indelebile noſtrum.
[10] Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi: perque omnia ſecula fama,
Si quid habent veri vatum [11] præſagia, vivam.

1 Mos eſt fere Poetarum, ut in ſuorum operum fine aliquid de ſe dicant. Sic *Virg.* quartum *Georg.* concludit: *Hæc ſuper arvorum cultu pecorumque canebam, Et ſuper arboribus, Cæſar cum magnus ad altum Fulminat Euphratem.* Hanc conſuetudinem Ovidius in fine operis imitatus, nonnulla in commendationem operis ſui ait. 2 Perfeci, abſolvi, finem operi impoſui. Sic Horat. *Exegi monumentum ære perennius, Regalique ſitu pyramidum altius.* 3 Aſpera tempeſtas, fulmen &c. 4 Omnia rodens & corrumpens. 5 Delere, ad nihilum redigere. Sic Horat. *Exegi* &c. *Quod non imber edax, non Aquilo impotens Poſſit diruere, aut innumerabilis Annorum ſeries & fuga temporum.* 6 De morte ſe nihil curare ait, quando ſuum opus & nomen immortale ſit futurum.

7 Ingenii mei fama. 8 Immortalis, ac per omnes annos duraturus. 9 Incorruptibile, immortale.

10 Per totum terrarum orbem opus meum legetur, cum hoc tempore totus orbis Auguſto pareat, ac ubique Latina lingua in uſu ſit.

11 Divinationes Poetarum.

APPENDIX

DE DIIS, ET HEROIBUS POETICIS,

Ad Ovidii Metamorphoſeon, & reliquorum Poetarum intelligentiam neceſſaria.

Licet Ovidius ordinem in fabulis narrandis, & fabricandis Metamorphoſibus, aliquem obſervaverit, quia tamen in eo non nimis accuratus eſt, ac multa de profanis Numinibus dumtaxat obiter indicat, tamquam ſuis temporibus cognita; eadem paullo diſtinctius exponere viſum eſt, ut hoc veluti filo cæca legentium veſtigia regerentur. Ac primo quidem referentur, quæ de majoribus ac minoribus ethnicorum Diis: deinde quæ de Semideis, & Heroibus mandata monumentis veterum leguntur; ſimulque digitus intendetur ad locum Metamorphoſeon, ubi quodpiam ex illis Ovidius attingit. Non ſum neſcius pleraque ex iis, quæ in hac ſæculi fabuloſi obſcuritate geſta memorantur, aliter ab aliis narrari ſcriptoribus: nos ea, quæ vulgo traduntur, attulimus. Si cui plura vacat ac reconditiora cognoſcere, habet quos conſulat, Lilium Gyraidum in Syntagmate de Diis gentium: Natalem Comitem, in Mythologia, Gerardum Voſſium, de Theologia veterum &c.

PARS

PARS PRIMA.

De majoribus & minoribus Ethnicorum Diis.

CAPUT I.

SATURNUS.

DEorum antiquiſſimus habebatur Cælus. Duo ejus filii celebrantur a Poetis, Tempus ſive Saturnus, & Titanus. Hic, etſi priore loco genitus foret, eique proinde imperium orbis deberetur, jus tamen ſuum remiſit, conceſſitque Saturno, rogante Veſta matre, ſed ea lege tamen, ut Saturnus maſculam prolem educaret nullam. His ita conſtitutis, Saturnus mares ſtatim editos devorabat, invita vehementer uxore, quæ uno partu Jovem & Junonem enixa, ſolam Junonem oſtendit Saturno, Jovem occultavit. Senſit dolum Titanus, ac Saturnum acie victum in vincula conjecit. Is liberatus poſtea fuit per Jovem filium ſuum, a quo Titanes, bellum pro Titano patre redintegrantes, fuere profligati.

Saturnus vinculis liberatus, cum in fatis eſſe cognoviſſet futurum, ut ab eodem Jove regno ſpoliaretur, illi ſtruxit Inſidias, ac bellum etiam indixit (Ovid. lib. I. n. 5.) Jupiter debellatum patrem Cælo expulit.

Saturnus, amiſſo Cælo, in eam Italiæ partem, ubi Roma condita poſtmodum eſt, venit, quæ Latium fuit appellata, quod ibi latuiſſet. Extorrem Deum Janus, Latii rex, benigne accepit, ac viciſſim a Saturno donatus eſt inſigni prudentia, cujus ope meminerat præterita, futura proſpiciebat: unde biceps, ſeu bifrons appellatur. Eo regnante, mores optimi, arteſque viguerunt, quæ illi ætati nomen Aureæ fecerunt.

Saturni feſta dicebantur Saturnalia, & Decembri menſe celebrata ſunt per dies primo tres, deinde quatuor, tum quinque, ac plures. Per eos dies Senatus non habebatur: vacabant ſcholæ, munera ultro citroque mittebantur ab amicis: de ſontibus ſupplicium ſumere, ac bellum indicere, nefas; ſervis menſæ accumbentibus miniſtrabant domini, & ſervorum vicem implebant, ad refricandam videlicet memoriam priſtinæ, quæ florebat Saturno regnante, libertatis, cum nemo ſerviret.

Janus de quo proxime facta mentio eſt, pingebatur cum clavi & virga. Virgam gerebat, quaſi viarum præſes; clavim, quia domorum januas & ſeras, inveniſſe credebatur;

tur; Ab eo Januarius menſis invenit nomen: aræ duodecim ſidem ponebantur, pro numero menſium: utque ſunt anni tempeſtates quatuor, ita quatuor ipſi frontes aliquando datæ. In omnibus ſacrificiis appellabatur primo loco, quippe qui primus aras & ſacrorum ritus inſtituiſſet. Ejus templum Romæ claudebatur pace compoſita; patebat fragrante bello.

CAPUT II.

CYBELE.

Cybele, Saturni, uxor, varia ſortitur apud Poetas nomina, Dyndimene vocatur, Berecynthia, & Idæa, a montibus Phrygiæ Dyndimo, Ida, & Berecyntho, ubi præcipue colebatur: Magna mater, quia Dii plurimi, maximique, ex ea nati: Ops & Tellus; quia, ut Saturnus cælo, ſic illa terræ præerat, opemque mortalibus ferebat: Rhea, quia e terra fluunt omnia, & gignuntur. Dicta quoque Veſta reperitur: vulgo tamen Veſta Saturni mater, non conjux, ponitur.

Itaque duas aliqui Veſtas conſtituunt, unam Cæli conjugem & matrem Saturni: alteram juniorem & Saturni filiam. Seniorem eamdem eſſe cum Cybele ac Tellure cenſent. Pingebatur illa ſedens, quia terra ſtat, ſuis librata ponderibus; tympanum gerebat manu, quia terra ventos ſinu continet, qui erumpunt inde cum fragore; aderant circum belluæ; curru vehebatur, quem trahebant leones: caput floribus, plantiſque, ſæpius corona e turribus & murorum pinnis conflata, cingebatur. Junior Veſta igni præerat, eique aram Numa Pompilius conſecravit, & ignem in ara perpetuum foveri juſſit, cujus alendi curam virginibus Veſtalibus demandavit. Si caſu extingueretur, indicebatur juſtitium; & publica privataque negotia intermittebantur, donec prodigium illud infauſtum, expiatum fuiſſet: ſi Veſtalium incuria, graviter in eas animadvertebatur. Quotannis renovabatur ignis ille, Kalendis Martii, petita non ab igne alio, ſed a Sole, flamma.

Cybeles feſta Megaleſia vocabantur: ſacerdotes, dicebantur Galli, a Gallo, Phrygiæ fluvio, cujus aqua epota in rabiem verſi lacerabant ſe cultris, caput rotabant, & adverſis frontibus inter ſe velut arietabant: unde illis etiam Corybantes nomen fuit. Tondebant iidem comam in priori capitis parte, ſtola muliebri erant induti: Jovem in Creta inſula aluerant; quas ob cauſſas Curetes pariter dictos volunt. Denique reperiuntur appellati ſæpe Dactyli Idæi: Dactyli quidem (quæ vox Græca digitos, ſignificat) quia decem (quot in manibus digiti) erant: vel quod, inſtar digitorum, quibus manus ambæ utuntur, Divæ præſto eſſent ad ſacrorum obſequium. Idæi vero, quia Idam Phrygiæ montem incolebant. Sacra Cybeles celebrabant

bant inconditis clamoribus, fiſtulis, tibiis, ac tympanis percrepantibus. Romæ a feminis fiebant eadem in templo ac loco ſecreto, quod Opertum nuncupabant, excluſis viris.

Saturni & Opis, ſeu Cybeles, filia Ceres fuit: Dea frugum, & inventrix frumenti. Quamobrem cum ſpicea corona pingitur, & plenis uberibus (ex quo Mammoſæ, & Almæ, nomen eſt adepta) quod omnes alat. Facem geſtabat, quia filiam Proſerpinam a Plutone raptam diu quæſivit (Lib. V. 12. 13. &c.) cumque ſomnum præ mœrore capere non poſſet, ei papaver edendum præbuiſſe Jupiter dicitur, cujus ea vis eſt ut ſomnum conciliet. Hinc papavera manu tenebat. Uſa eſt Triptolemo adjutore ad monſtrandam hominibus ſerendi artem (Lib. V. 17.) erat hic Eleuſini regis: apud quem Proſerpinam Ceres quærens diverterat, filius.

In eodem oppido Eleuſi cœpta ſunt primum peragi Cereris ſacra, Eleuſina dicta: in iis incredibile ſervabatur ſilentium: ac ſummum nefas putabatur ex illis aliquid evulgare. Alia duo Cereris feſta memorantur in ſcriptoribus antiquis: Teſmophoria, quia Ceres Athenienſibus leges deſcripſerat; & Ambarvalia, inſtituta ad fertilitatem, & ubertatem impetrandam arvis, quæ tunc ambiebantur a ſupplicantibus, unde feſto nomen. Vinum ab aris Cereris amovebatur: immolabatur illi porcus: quia fruges & fata roſtro eruit. Agrorum limitibus præerat Deus Terminus; ejus feſtæ Terminalia dicebantur. Cererem in Græcia regnaſſe D. Auguſtinus tradit, artemque agros colendi tradidiſſe: ac per eam factum ut Græcia ſuis frugibus uteretur, cum antea frumento aliunde importato vixiſſet.

CAPUT III.

JUPITER.

JUpiter, Saturni & Cybeles filius, poſtquam patrem egiſſet in fugam, regnum mundi cum fratribus ita diviſit: ut cælum ſibi vindicaret, aquas Neptuno, inferos Plutoni regendos permitteret. Non diu tranquillum regnum habuit. Tellus enim, Titani uxor, dolens filios ſuos Titanas a Jove interfectos, Gigantes procreavit, mole viribuſque ſpectandos, qui, congeſtis in cumulum montibus, Jovem cælo detrudere aggreſſi ſunt. (Lib. I. n. 6. 8. XIV. 1.) Sed fulminibus dejecti, & ſui obtriti montibus, pœnas Jovi dedere vocati ab illo in belli & periculi partem Dii, cum id imparem unum tot hoſtibus crederet, ſic Gigantum conſpectu perterrefacti ſunt, ut omnes in Ægyptum fugerint, ibique ſub variis animantium formis latuerint. (Lib. V. n. 9.) Hinc factum ut belluas Ægyptii colerent pro Numinibus. Bacchus tamen ſpecie leonis indutus, rem ſtrenue aliquantiſper geſſit, hortante

Jove, & Evohe εὖ ἰυὲ, ideſt *Euge fili*, ingeminante.

Jupiter pacatum adeptus regnum, curam ad formandos homines contulit. Eum imitatus Prometheus finxit ſtatuas quaſdam hominum ex argilla, illaſque rapto e curru ſolis igne animavit. (Lib. I. n. 4.) Promethei temeritatem indigne ferens Jupiter negotium Vulcano dedit, ut eum in Caucaſo monte religaret, addidit vulturem qui laniaret viſcera, in novos cruciatus ſemper renaſcentia. Severitatem Jovis inique tulerunt cæteri Dii, ac doluerunt quod ſibi uni formandorum hominum jus arrogaret. Quare collatis ſtudiis & muneribus, mulierem effinxere, quam Pandoram appellarunt, quaſi ex omnium donis conflatam. Jupiter ſuperum arrogantium ulturus, illi capſulam dedit, infelix munus. In eam quippe congeſta erant omnia naturæ mala. Hinc Pandora cum detuliſſet ad Epimetheum Promethei fratrem ille impulſus curioſitate prava, ſive ut alii narrant, ejus uxor, capſulam aperuit: ex eaque peſtes omnis generis in orbem terrarum evolarunt, ſola Spe in fundo capſulæ relicta. Hinc ætas ferrea & ſcelerum colluvies nata eſt.

Jovem non unum in Creta regnaſſe doctorum opinio eſt, omnium celeberrimum Abrahamo ſupparem Euſebius facit. Patrem ſpoliavit regno, quod ita cum ſuis fratribus Neptuno & Plutone diviſit, ut ipſi regiones ad ortum ſitæ, Plutoni occidua pars inſulæ; Neptuno maritimi tractus obtigerint. Hinc Jupiter cæli, Neptunus maris, Pluto inferorum rex, Numenque dictus eſt. Jovis nomine apud poetas aer ut plurimum ſignificatur; ſive cælum: ut nomine Junonis, quæ Jovis conjux, terra: quia cælo, terraque, omnia gignuntur.

Ejuſdem Jovis varia ſunt apud ſcriptores profanos nomina: hæc frequentiora. *Dieſpiter* vocatur, quaſi diei pater. *Feretrius*, vel quod hoſtes feriret, vel quod in ejus templum ferrentur omnia ſpolia. *Stator* (ita eſt a Romulo dictus) quod Romanorum contra Sabinos pugnantium fugam ſteterat: *Xenius*, ſive *Hoſpitalis*, quia gerebat hoſpitum curam. *Vejovis*, & *Vedius* tunc appellabatur, cum rogabatur ne quid inferret mali, & inter ſiniſtra, noxiaque Numina cenſebatur: factæ voces iſtæ ſunt ex interjectione *væ*, quæ mali ominis: & duplici genitivo, altero Græco, altero Latino: Jovis, & Διὸς.

CAPUT IV.

JUNO.

JUno, Jovis ſoror, & conjux, matrimoniis præerat, ac partubus feliciter edendis; tumque Pronuba, Lucina, & Illyrhyja, nominabatur, (Lib. IX. 9.) Ejus filia Hebe, Juventutis Dea, nectar Jovi tamdiu miſcuit, dum ejus locum Ganymedes a Jove in aquilam mutato raptus, oc-

occupavit. (Lib. IX n. X. 4.) Edidit etiam Juno Martem, belli armorumque præſidem, cujus ſoror Bellona, ſive Enyo: denique Vulcanum, ſed diſtortum, & informem. Horruit partum degenerem Jupiter, & calce in terras dejecit.

Vulcanus, crure inter cadendum fracto, claudus remanſit. Jupiter ut infortunium hoc ſolaretur, illum præfecit fabricandis fulminibus. Officinæ Vulcani Lemnos, Lypara, Æthna: adjutores & adminiſtri fuere Cyclopes, ita dicti, quod unum in fronte media oculum haberent. Ceterum offenſus Jupiter & arrogantia Junonis, & poſtremo partu: eam faſtidire, atque alias amare cœpit. Imo Palladem e fœcundo capite productam: bello pariter præeſſe, litteriſque voluit. Vulgo tamen cum litterarum eſt præſes, Minerva nuncupatur. Olea ipſi dicata erat, pacis inſigne: nam & pace gaudent litteræ; & belli finis præmiumque pax eſſe debet. (Lib. VI. 3.) Ab Athenienſibus præcipue culta fuit.

Interim Juno maritum in pellicum amores turpiter effuſum obſervans, illi cuſtodem oppoſuit centum oculi præditum, Argum nomine. Moleſtum obſervatorem Jupiter, opera Mercurii, obtruncavit. (Lib. I. n. 17) Ejus oculos Juno indidit pavonis caudæ. Argum ipſum, ut alii volunt, in pavonem mutavit. Junonis famula & nuntia Iris fuit, quamvis operam aliquando Jovi, ceteriſque Diis, navaret.

De Marte, addo, illum Gradivum appellari ſolitum, quando ſæviebat: gradior enim proprie de militibus in aciem procurrentibus dicitur: Quirinum vero, cum tranquillus & mitis erat; ſumpto nomine a Sabino vocabulo, *Curis*, ſeu *Quiris*, quod haſtam ſignificabat. Id nominis Romulo quoque, Martis filio, tributum eſt. Salii, Martis ſacerdotes, urbem obibant ſaltando, & ancilia (clypeolos ſacros) circumferendo.

C A P U T V.

A P O L L O.

JUpiter, ſpreta Junone, Latonam adamavit, ex eaque ſuſcepit Apollinem & Dianam. Priuſquam in lucem ederentur, Juno Terram obſecravit, ut nullum Latonæ, ubi conſiſtere poſſet ac parere, locum relinqueret. (Lib. VI. n. 5.) Promiſit Terra excludendam omnibus locis Latonam; præterquam ab inſula Delo, quæ tunc fluitabat incerto mari, ac fere ſemper fluctibus erat obruta. Sed Neptunus, Latonam miſeratus, Delum ſtabilem reddidit, ac juſſit emergere. Hinc Apollo Delii cognomen eſt nactus ab inſula natali.

Ejus filius Æſculapius, cum artem medicam a patre, & a Chirone Centauro didiciſſet, tantum in ea profecit ut

Hippolytum, Theſei filium a monſtris marinis diſcerptum, ad vitam revocaret. (Lib. II. 14. XV. 11.) Quo facto Jupiter auctoritatem ſuam lædi ratus, Æſculapium fulmine percuſſit. Apollo viciſſim Cyclopes, fulminis fabricatores, quoniam ſævire in Jovem ipſum non poterat, interemit. Exarſit iracundia gravi Jupiter, & Apollinem cælo pulſum, divinitate per aliquot annos ſpoliavit.

Redactus in hominem Apollo, multis incommodis afflictatus eſt, ac, ne periret fame, operam ſuam locavit Admeto, Theſſaliæ regi, cujus greges paſcendos accepit. (Lib. II. n. 15.) Hinc Deus paſtorum habitus fuit: eique immolabatur lupus, ovium peſtis. Armenta ſic paſcentem aliquando vidit Mercurius, eique vaccam dolo ſurripuit: mox ipſam ejuſdem humeris furtim pharetram detraxit. Daphne in laurum ab eo mutata fuit. (Lib. I. 14.) Hyacinthus, quem diſco imprudens colludentem interemerat, in florem cognominem. (Lib. X. 4.)

At Hyacinthi parentes Apollinem, ut pœnas expeterent, inſecuti, fugere coegerunt in Troadem, ubi incidit in Neptunum, cælo pariter exulantem, irato Jove, in quem cum Diis aliquot conjuraverat. Ambo ad Laomedontem, qui Trojam tunc ædificabat, confugiunt; ac pacto pretio navant operam conſtruendis Trojæ mœnibus. (Lib. XI. 8.) Cum promiſſam mercedem negaret Laomedon, conſpirarunt in perjurium regem, ejuſque civitatem Neptunus immiſſis aquis evertit magna ex parte; Apollo peſtilentia regionem devaſtavit.

Tot malis remedium quæſivit Laomedon, oraculo conſulto. Reſponſum eſt placandos Apollinem ac Neptunum objecta monſtris marinis Trojana quotannis virgine: ſors Heſionem, regis ipſius filiam, neci addixerat, Hercules ita ſe liberaturum illam ſpopondit, ſi Laomedon quoſdam inſignes equos ſibi daret. (Lib. XI. 8.) Promiſit rex, at liberata filia, monſtris abactis & interfectis, Herculem indonatum irriſumque valere juſſit. Hercules, juſto furore percitus obſedit urbem, cepit, ac regem interfecit.

Interea mitigatus Jupiter cœlum Apollini ac divinitatem reddidit. Apollo priſtinum decus non modo recuperavit, ſed magna etiam acceſſione cumulavit. Nam in cælo lucis Orbi dividendæ munus recepit, quod antea gerebat, etſi provinciam hanc aliqui poetæ tribuant uni e Titanibus, quem Titanem, & Hyperionem dixerunt. Hunc alii Solis ipſius patrem faciunt. Solem Ægyptii Horum appellabant: Perſæ, Mithram. In terris vero edocere cœpit oracula, præſertim Delphis, ubi ſacerdos reſponſa dabat inſidens cortinæ, ſive tripodi, tecto pelle ſerpentis Pythonis, olim ab Apolline interfecti. (Lib. I. 13.)

Præterea invenit artem canendi, & Marſyam ſatyrum, a quo fuerat provocatus, victum cantando, exuit pelle (Lib. VI. 9.) Eandem canendi artem, & poeſim docuit Muſas, Jovis & Mnemoſynes filias. Novem recenſentur.

Cal-

Calliope, Clio, Erato, Thalia, Polyhymnia, Urania, Melpomene, Terpſichore, Euterpe. Parnaſſum una cum Apolline incolebatur. (Lib. V. 8. 9.)

Inter Apollinis filios celebratur Phaethon, qui paternum currum, temere expetitum, cum male regeret, a Jove percuſſus, & in Eridanum deturbatus eſt. Ejus ſorores Heliades in populos mutatæ. (Lib. II. n. 1. 8. &c.)

Inter Apollinis liberos nonnulli numerant Auroram. Hæc Tithonum, Laomedontis filium, habuit in matrimonio, eique immortalitatem a Jove impetravit, nec tamen obtinere potuit, ne ſeneſceret. Itaque ſenio fractus; in cicadam ut mutaretur, exoravit, e Tithono genuit Auroræ Mmenomen, qui Priamo ſuppetias, in Trojano bello, tulit. Ab Achille interfectus, a matre diuturnis lacrymis, quæ rorem effecere, deploratus eſt, & ex ejus rogo natæ aves Memnonides. (Lib. XIII. 16.) Illi ſtatuam Ægyptii poſuerant, quæ ſolis orientis primoribus radiis icta, ſonum canoræ voci ſimilem edere jactabatur.

CAPUT VI.

DIANA.

Diana ſoror Apollinis, eadem in cælo Luna, in terris Diana, in inferis Hecate dicebatur. Hinc triformis diva, triceps Hecate, a poetis nuncupatur. Venationi præſertim addicta, venatoribus præfuit. Eadem virginitatem perpetuo coluit, & Actæonem venatorem quod in eum, ubi ſe eum nymphis lavabat, locum imprudens veniſſet, mutavit in cervum. (Lib. III. 4. 5.) Inſigne templum habuit Epheſi, & inter ſeptem orbis miracula numeratum: aram quoque in Taurica Cherſoneſo, ad Pontum Euxinum, in qua ipſi homines immolabantur, præſertim ſi qui naufragio ad iſtas oras ejecti fuiſſent.

CAPUT VII.

BACCHUS.

Jupiter e Semele ſuſcepit Bacchum, quem narrant, cum ante tempus in lucem exiiſſet, inſertum fuiſſe Jovis femori, donec menſes legitimi partus implerentur. (Lib. IV. 1.) Ætate provectior peragravit orbem terrarum, deque India triumphavit. Inveniſſe vinum fertur, eique caper immollabatur, quia vitium gemmas arrodit. Primus etiam aratro boves ſubjunxiſſe memoratur: quam ob cauſſam ejus capiti affiguntur cornua, quæ pariter indicant robur & audaciam ebrioſis familiarem. Sacra illi quoque hedera, quia vini fumos nativo frigore diſcutere creditur. Ea involutum & pampinis jaculum geſtabat, quem thyrſum vocabant. Eodem inſtructæ feminæ, ſparſis comis,

ululantes, ſacra Bacchi celebrabant. Trieterica illis nomen, quia tertio quoque anno recurrebant: & Origa, ob furorem, quo iſtæ Bacchantes, pellibus tigridum, & pantherarum indutæ, nonnumquam armatæ facibus, per invios montes vagabantur, præſertim in Thracia (Lib. IV. 12. Lib. XI. 1.)

Præter illius nomina, quæ expoſuimus Lib. IV. Metamorph. vocabatur etiam Dionyſius, ſive Dionyſus, a Jove, ipſius patre, & ab urbe Nyſa, ubi regnavit: Vel, a Nyſeis nymphis, a quibus educatus. Apud Latinos vulgo Liber dicebatur, quia ebrio liberius nihil, nihil ab omni cura ſolutius. Hinc nomini reſpondet Græcum Lyæus. Hinc ejus feſta vocabantur apud Græcos Dionyſia: apud Latinos vero Liberalia, ſive Bacchanalia. Peculiaria quædam celebrabantur in Atticæ pagis, Aſcolia nuncupata, a voce Græca, quæ utrem ſignificat. Statuebant itaque utres hircinos in prato, inflatos, & oleo inunctos. Saltabant per hos ruſtici unico tantum pede, nam alterum erectum, & in aere libratum habebant. Qui cadebant (quod proprio vocabulo cernuare dictum eſt a Romanis, eadem ſubinde feſta imitatis) riſu agreſtis coronæ, & cachinnis excipiebantur. Conſule Lacerdam Lib. II. Georg. verſu 384. Sunt qui adumbratum in Baccho fuiſſe velint Nembrodum, qui Hebræa voce Bar-chus; ideſt, Chusi filius, appellatur. Sunt qui Moyſen in eo expreſſum pugnent, ac multa proferunt a poetis attributa Baccho, quæ plane in Moyſem quadrant. Plerique omnes Noemum in eo depictum cenſent, ſatorem vitis, ac vini ſive monſtratorem, ſive reparatorem. In eam ſententiam explicant, quæ poetæ de Baccho tradunt, nempe a Najadibus, fontium nymphis præſidibus, educatum fuiſſe, ut vinum aqua temperandum docerent. Pingunt eumdem puerili ſemper vultu: ebrii puerorum ſimillimi ſunt: nudum, quia nullum ebrio arcanum eſt. Furioſos comites illi addunt, tigres ejus currui ſubjungunt: vinum, exceſſo rationis imperio, intemperantes ira & furore incendit, ac belluis ſimillimos reddit.

CAPUT VIII.

MERCURIUS.

MErcurius, Maja genitus, Atlantis filia, Jovis & Deorum interpres fuit ac nuntius. Itaque alas in capite & pedibus habebat, quo expeditior eſſet ad mandata Superum perferenda: caduceum vero in manu. (Lib. II. n. 16.) Mercurium narrant incidiſſe aliquando in duos angues inter ſe dimicantes, utrumque diremiſſe interpoſita virga, quam tenebat manu. Inde factum, ut virgam gemino angue circumfuſo inſignem geſtaret, caduceuſque pacis eſſet, ac fœderis ſymbolum. Quia Deorum miniſter & nun-

nuntius erat Mercurius, inditum illi quoque fuit Camilli nomen, quo nomine pueros, ac ſacrificiorum præſertim adminiſtros, antiqui vocare conſueverant, Mercurii nomen invenit a mercibus, & mercatura, cui præerat.

Alterum Mercurii munus erat, animas mortuorum ad inferos deducere: ex iiſque, cum res ferebat, revocare. Tertium, fures adjuvare. Idem paleſtræ, & eloquentiæ laude florebat: ac ſæpe pingebatur cum aureis catenis ex ore defluentibus, quibus audientes vinciebat. Hinc Hermes apud Græcos appellatus eſt. Ejus ſtatuæ apud Romanos in triviis, & compitis, ut iter oſtenderent, locabantur, erantque manibus captæ ac pedibus, & *Hermæ* vocabantur. Iidem Romani ſolebant Mercurii ac Minervæ ſtatuas jungere, & eidem quaſi trunco imponere: *Hermathenas* vocitabant: item Cupidinis ac Mercurii; & *Hermeretes* dicebantur.

CAPUT IX.

VENUS.

Veneris mater, Dione fuit: filius Cupido: item Priapus hortorum, & Hymenæus nuptiarum, præſes; denique Æneas: filiæ vero, Charites, ſive Gratiæ tres, Aglaja, Thalia, Euphroſyne. Colebatur præſertim Amathunte, Cytheris, Paphi. Aſtarte, Sidoniorum Dea, non aliam fuiſſe quam Venus, ab eruditis creditur. Additur aliquando Veneri comes Pytho, ſive Soada, eloquentiæ Dea. Currum Veneris trahebant columbæ, cycni, aut paſſeres. Magiſtra impudicitiæ ferebatur, ut ne puderet miſeros mortales volutare ſe in cœno libidinum, qui Deos ad hæc flagitia duces hortatoreſque ſibi feciſſent.

CAPUT X.

NEPTUNUS.

Neptunus, Jovis frater; maris imperium ſortitus eſt. Illi pro ſceptro, tridens: pro curru: ingens concha: pro equis, hippocampi, ſive equi marini, bipedes, tantum, poſtrema corporis parte in piſcium caudam deſinentes: pro ſatellitibus, Tritones erant. Uxor ejus Amphitrite: filiæ Harpyæ. (Lib. VII. n. 1.)

Oceanus, Neptuni filius, pater fluviorum, Thetyn uxorem duxit, ex qua Nereum, & Doridem ſuſcepit. E Nereo & Doride prognatæ ſunt nymphæ; quarum aliæ vocabantur Nereides, quæ mari; Najades, quæ fontibus & fluviis; Napeæ, Dryades, & Amadryades, quæ ſilvis, pratiſque, præerant. Inter Nereides inſignis fuit Thetis, Pelei conjux. (Lib. XI. n. 8.) Oceani pariter filius erat Proteus, Neptuni paſtor, qui Phocas ejus regebat, a La-

ti-

tinis dictus Vertumnus, quia in omnes formas ſeſe vertebat. (Lib. II. 1. VIII. 18. XIV. 15.)

Inter maris Numina cenſebantur etiam Glaucus, Ino, ejuſque filius Melicerta. Glaucus quo pacto Deus evaſerit, explicat Vates Lib. VII. nu. 5. & Lib. XIII. nu. 22. Ino conjux erat Athamantis Thebarum regis. Hunc irata Juno egit in furias, quibus ille agitatus necem uxori machinatus eſt. Furentem Ino fugiens, in mare ſe dejecit, cum filio Melicerta. Utrumque miſeratus Neptunus Deos maris eſſe juſſit, & Inonem Leucholheam, Melicertam vero Palemonem dixit. (Lib. IV. 6.).

Nec prætereundus inter Deos maris Æolus eſt, ventorum arbiter. Ejus regia & ventorum carcer, prope Siciliam in Æolis inſulis collocatur. In anguſto freto, quod Siciliam ab Italia ſeparat, monſtra duo marina ponuntur a Poetis, Scylla nempe, & Charybdis. In eodem freto Siculo degebant Sirenes, quæ ſuavitate cantus pellectos vectores in brevia ſyrteſque perducebant. (Lib. V. 15.)

CAPUT XI.

PLUTO.

PLutonis conjux Proſerpina, Cereris filia, quam rapere coactus eſt, quia Dearum nullam, quæ tam deformis regni domino vellet nubere, inveniebat (Lib. V. 11. &c.) Inferorum fluvii, Acheron, Cocytus, Phlegethon, Palus, Styx. (Lib. II. n. 1.) Cuſtos inferorum, Cerberus, canis triceps: portitor Charon, ſenex inexorabilis: carnifices, Furiæ tres, Alecto, Megera, Tiſiphone, flagellis & facibus armatæ. (Lib. IV. 5. 6.).

Plutonis adminiſtræ, Parcæ tres; Clotho, Lacheſis, Atropos. Illæ fatalem tenebant colum, modo nigra involutam lana, modo alba, ex eaque filum ducebant, quo reciſo, pereundum erat. Mortuorum animæ, opera Charontis tranſvectæ, deducebantur a Mercurio ad Judices Æacum, Minoem, & Rhadamantum: qui, expenſa ſingulorum vita, probos mittebant in Elyſium, ſceleratos in Tartarum detrudebant. Eorum pœnas, & inſignium facinorum nomina deſcribit Vates Lib. IV. n. 4. & 5.

Porro animæ in Elyſios campos miſſæ, poſt centum annorum numerum, ex iis educebantur, & in alia migrabant corpora, novam ut vitam inſtituerent. Sed antequam felicibus exirent campis, hauriebant aquas fluvii Lethes, quarum ea vis erat, ut rerum omnium præteritarum oblivionem afferrent. Mortui, quorum inſepulta jacerent cadavera, centum annos in ripa Stygis errabant, quibus exactis, a Charonte tranſmittebantur.

Plutonis nomina tria præ ceteris erant illuſtria: Orcus dicebatur, quaſi Urgus, vel Uragus, quod omnes urgeret in.

in interitum. Februus, ab antiquo verbo februo, quod ſignificat purgo, luſtro: quia in funebribus cæremoniis multæ luſtrationes & purgationes adhibebantur: præcipua quædam ſacra Plutoni fiebant, dicta ob eamdem cauſſam Februa, unde etiam fluxit nomen Februarii menſis, quo hæc ſacrificia peragebantur: Plutonis vocabulum a Græca voce divitias ſignificante, ducitur, quia aurum & alia metalla in imam tellurem naturæ provida benignitas; ut laterent, retruſit, ipſiſque admovit inferis, ac Plutonis arbitrio ſubjecit, ut fingebant Poetæ: qui tamen peculiarem Deum, Platonis adminiſtrum, divitiis præfecerunt, Plutum nomine: claudum faciunt, quia tarde comparantur opes: cæcum, quia ſæpe immeritis contingunt.

CAPUT XII.

PAN, FAUNUS, SATYRI, &c.

Ut cæli & inferorum, ſic terræ propria quædam erant Numina. Principem inter agreſtes Deos locum obtinebat Pan, & Pales. Pan, Mercurii filius, capri caput ac pedes, necnon barbam & cornua gerebat; illum comitabantur Satyri, non diſſimiles; itemque Silvanus, ſilvarum præſes. In Arcadia præcipue colebatur Pan: ejus in honorem Romani menſe Februario celebrabant Lupercalia, quibus in feſtis Luperci, Panos ſacerdotes, nudi per urbem diſcurrebant.

Pan, ut ipſa vox Græca innuit, ac teſtatur Servius, ſimbolum erat Univerſi: in quo homines belluis mixti ſunt: itaque ſuperne hominis; inferne pecudis ſpeciem gerebat. Fiſtulam geſtabat ad ſignificandum partium mundi, junctarum inter ſe ſe ordine pulcherrimo, concentum. Narrat Pauſanias, cum Galli, Brenno duce, Græciam percurſantes, templum Delphicum pararent ſpoliare; injectum illis a Pane improviſum terrorem, quo perculſi omnes fugam arripuerint. Inde natum, ut terror ſine cauſſa ſuſceptus, panicus appelletur. Pales invocabatur a Paſtoribus: eadem ac Cybele eſſe putabatur. Ejus feſta Palilia celebrabantur Aprili exeunte.

Faunus quoque Pici, Latinorum regis, filius in agreſtium Deorum numerum veniebat, quia multa docuerat homines ad agriculturæ uſum ſpectantia.

Pomona fructuum: Flora ſeu Chloris, florum gerebat curam. Ludi ejus in honorem celebrati vocabantur Floralia, & tuba indicebantur. Præterea ſuum ſingulis fontibus, fluviis, domibus, hominibus, Deum aſſignabant. Domeſtici Dii Lares, ſive Penates appellabantur, Lares vicorum etiam, itinerumque præſides erant: itaque in vicis & compitis colebantur, & ludis in eorum honorem celebratis, Compitalitiis nomen erat. Tunc hominum effigies e lana, tamquam victimæ piaculares, ſuſpendebantur

tur

tur in compitis, rogabantque Lares, ut in hæc ſimulacra iram & pœnas effunderent, ſi quas ipſimet homines commeruiſſent. Cum bullas pueri deponebant, eas Laribus conſecrabant. Canes illis erant dicati, animal domeſticum, & fidele; ipſique canina pelle veſtiebantur. Locus Laribus domi ſacer, vocabatur Lararium. Iidem Præſtites nominabantur, quaſi qui multa familiis commoda præſtarent.

Proprium cujuſque hominis Numen, Genium vocabant, eumque ſimul cum unoquoque naſci, & mori arbitrabantur. Duplicem ſtatuebant Genium, alterum candidum & felicem: alterum nigrum & ſiniſtrum, qui ſi albo eſſet fortior, omnibus infortuniis miſerum hominem male mulctabat. Feminarum genios appellabant Junones. Serpens Genio dicatus erat. Rerum humanarum veluti clavum moderabatur Fortuna, Dea cæca, rotæ inſidens volubili, & in ſola inconſtantia conſtans. Huic maxime ſupplicabant, eique varia diverſis nominibus templa poſita reperiuntur. Si quis fortuna ſecunda & ſavente abuteretur, hunc plectebat Nemeſis, & indignos ingratoſque ulciſcebatur. Inditum id illi nomen a voce Græca quæ ſignificat *diſtribuere*, quia pænas & præmia unicuique veluti dividebat. Dicta quoque legitur Adraſtæa, vel ab Adraſto, rege Argivarum qui primus aram illi condidit: vel quod nemo illam poſſet effugere, ut vox Græca ſonat. Rhamnunte (pagus Atticæ fuit) præcipue colebatur. Hinc Rhamnuſia vocatur a Poetis. Alatam exhibebant, ad ſignificandam celeritatem pænarum, quæ impii non tardo pede conſequuntur: inſidentem rotæ, ut indicarent eam viciſſitudinem qua delictis pœnæ reſpondent, iiſque ſuccedunt. In Deorum etiam numerum referebantur Nox, & Somnus, ſive Morpheus. Ex utroque genitus Momus, ludo jociſque præſidebat.

Poſita quoque templa viſebantur variis ſcelerum monſtris, & morbis: ut Invidiæ, Fraudi, Calumniæ, Diſcordiæ, Furori, Febri, Pavori, Paupertati, Neceſſitati, Tempeſtati. Illud paullo rectius, quod eoſdem honores tribuerent virtutibus, Fidei, Juſtitiæ, ſive Aſtrææ: Pietati, Pudicitiæ, Concordiæ, Veritati, Saluti, Libertati, Paci; demum Silentio, cujus præſes apud Ægyptios erat Harpocrates; apud Græcos, Sigalion: uterque pingebatur cum digito indice, labris admoto, quaſi ſilentium indicens. Harpocrati ſacra erat arbor Perſea, quod ejus folia linguæ, fructus autem cordis ſpeciem præſeferant. Ab iiſdem Ægyptiis Angeronia, ſilentii Dea præſes, habebatur, cujuſque ſimulacrum, ore obligato, & obſignato proſtabat.

PARS

PARS SECUNDA.

De Semideis & Heroibus.

CAPUT XIII.

ORIGO IDOLOLATRIÆ.

CUm primum homines, abrepti cupiditatum æſtu, in graviora flagitia prolapſi ſunt, tunc originis ſuæ & conditoris obliti, nova ſibi Numina fabricarunt. Ac primo quidem Solem & Lunam adoravere, quia nihil formoſius objiciebatur ſenſibus, quorum judicio fere omnia metiebantur: deinde hominibus ipſis cultum uni Deo debitum adhibuerunt: Id primus omnium tentaſſe Ninus fertur, circa mundi annum 1945. qui collocata publice patris ſui Beli ſtatua, juſſit ad eam preces & vota concipi. Exemplum ſecutæ gentes vicinæ, Divinos honores ſuis principibus, aut heroibus de genere humano bene meritis, decreverunt. Sic inter Superos relati Saturnus, Jupiter, Neptunus, Hercules, aliique, & pro Numinibus deinde habiti ſunt, communi gentium omnium ſuffragio, præcipue Græcorum, qui ceteris eruditione ac ſapientia præſtare credebantur.

Ordinem nihilominus aliquem ſtatuebant inter Deos. Quoſdam enim cenſebant omni exceptione majores, ut Jovem, Junonem, Neptunum &c. quoſdam minores, ut Pana, Faunos, Satyros, Nymphas &c. Nonnullos dimidiatos quaſi Deos, ſive Semideos, appellabant, qui maternum dumtaxat, paternumve genus ab aliquo Deo ducerent, ut Æſculapium, Pollucem, & ſimiles. Denique heroibus, ob res præclare geſtas, & magna quædam in mortales collata beneficia, cælum ac Divinitatem indulſerunt. De duobus primis Deorum generibus dictum eſt parte I, nunc de Semideis & Heroibus diſſerendum.

CAPUT XIV.

PERSEUS.

ACriſius, Argivorum rex, cum oraculo didiciſſet futurum, ut periret a puero quem Danae filia ſua pareret, hanc arca turri incluſit, appoſitis cuſtodibus, ne quis ad illam vir adſpiraret. Eo tamen penetravit Jupiter in imbrem aureum mutatus, hoc eſt auro corruptis puellæ cuſtodibus. Genitum ſic furto Perſeum Acriſius in arcam abdidit, & in medios fluctus projecit: ſed a piſca-

toribus ſervatus, cum ætate proceſſiſſet, ac ludicro intereſſet certamini, patrem imprudens interfecit.

Res ejus præclare geſtas deſcribit Ovidius Lib. IV. a n. 9. ad finem: & initio Lib. V. Pegaſus, de quo meminit idem Ovidius Lib. IV. n. 12. egregiam Perſeo primum navavit operam; deinde Bellerophonti: Glauci regis Corinthiorum filio. Ille cum Prœtum Argivorum regem inviſeret, ejuſque uxori Stenobææ aſſentiri nollet, ab ea fuit accuſatus apud Prœtum, qui ne datam hoſpiti dextram, fidemque violaret, miſit ipſum cum litteris, quaſi commendatitiis, quarum ſimiles, *Bellerophontis Epiſtolæ* poſtea ſunt appellatæ, ad Jobatem regem Lyciæ, ſocerum ſuum. Rogabatur iſtis litteris Jobates, ut Bellerophontem inſidiis & aſtu perderet. Statim variis periculis fuit objectus ab Jobate, uti periret, præſertim Chimæræ, horribili monſtro, in Lycia, quod Pegaſi tamen ope domuit. Sed dum equi alati tergo inſidens evolare in cælum conatur, a Jove dejectus & oculis orbatus eſt. Commodius actum fuit cum Perſeo & ipſo Pegaſo, nam ambo in ſidera ſunt relati. Stenobœa necem ſibi conſcivit.

CAPUT XV.

HERCULES.

Heroum, quos vetuſtas celebravit, clariſſimus extitit Hercules, Alcmena genitus, conjuge Amphytrionis, Thebani principis, & Jove. Regnabat per idem tempus Mycenis, in Græcia, Stenelus, & regnum Herculi fata deſtinabant. Senſit Juno, effecitque, ut Euryſteus Steneli filius, prior naſceretur, quam Hercules, cum antea impetraſſet a Jove, ut qui amborum prior foret in lucem editus, alteri imperitaret. Imperium inclementer in Herculem Euryſtheus poſtea exercuit. (Lib. IX. n. 6. & 9.) Longum tamen Junoni viſum eſt, dum uterque adoleſceret: Herculem in cunis perdere tentavit, immiſſis anguibus geminis, quos infans, jam doctus vincere, qui vivere vix cœperat, tenellis manibus eliſit. Palladis tamen ope, Juno Herculi conciliata paulliſper eſt; dumque pueri labris ubera immulget, decidit aliqua particula candidi liquoris, & in eam cæli partem defluxit, quæ via Lactea poſtmodum eſt appellata. (Lib. I. n. 7.)

Hæc Junonis benevolentia minime fuit diuturna. Euryſtheum, Mycenarum ſolio potitum, impulit, ut Herculem variis objiceret laboribus, quibus denique oppreſſus periret. Duodecim vulgo numerantur. Primo juſſus eſt leonem Nemeæ ſilvæ, a quo toti regioni pernicies creabatur, interficere. Adortus feram Hercules in atrium compulit, unde nullum patebat effugium: faucibuſque conſtrictis interemit. (Lib. IX. 6.) Ejus pellem deinceps primo ſcilicet victoriæ monumentum, ſemper geſſit. Erat Hydra

dra leone iſto tetrior, ſerpens immanis in Lerna palude, prope Argos: cui ſeptem capita ſic uni collo inſerebantur, ut cum unum exſcinderetur, alia multa repullularent: omnia ſimul eodem ictu Hercules abſcidit: aut igne, ut alii tradunt, exeuſſit. (Lib. IX. n. 3.)

Dirus aper in Erimantho monte vaſtitatem agris afferebat: vivum cœpit, Euryſteoque obtulit. Neque nihil nocebat in Mænalo montecerva, æreis dedibus, aureiſque cornibus prædita; hanc anno toto inſecutus, denique aſſecutus eſt, jaculiſque confixit. Damni plus afferebant volucres quædam in lacu Stymphalo, inuſitatæ magnitudinis & roboris, ita ut prætereuntes unguibus laniarent: iis fugatis magnam eſt adeptus gloriam: majorem debellatis Amazonibus, ad fluvium Thermedontem, (Lib. IX. 6.) & tyrannis duobus, Diomede ac Buſiride interfectis, quorum hic in Ægypto peregrinos atque hoſpites immolabat Jovi; ille, in Thracia, eoſdem ferocibus equis conculcandos, ac devorandos, præbebat.

Illis par immanitate ferebatur Geryon, Hiſpaniæ rex, tricorpor, quem ſimili affecit pœna. Magnam quoque induſtriæ laudem tulit in repurgando Augiæ, regis Elidis, ſtabulo, in quo collectæ multis ab annis ſordes, aerem peſtilenti odore inficiebant. (Lib. IX. n. 6.) Parem adhibuit ſolertiam tum in domando tauro ferociſſimo, quem iratus Neptunus in Græciæ eladem creaverat: tum in auferendis aureis Heſperidum pomis, & ſopiendo pervigili dracone, illorum cuſtode: hoc in labore adjutorem Atlantem habuit, qui dum poma colligebat, Hercules cœlum humeris tulit. Sed maximum omnium periculorum adiit in educendo ab inferis Cerbero (Lib. IX. 6.) eum quo Theſeum amicum ſuum, ibi vinctum, pariter eduxit.

His laboribus feliciter perfunctus, orbem terrarum, ad levandos mortales variis calamitatibus conflictatos, peragravit. Italiam Caco, Vulcani filio, latrone inſigni, liberavit. Prometheum, in Caucaſo religatum, vinculis exemit. Antæum Terræ filium ſingulari certamine profligavit. (Lib. IX. n. 6.) Lycum, qui, Thebis captis, Creontem, earum regem, ſocerum Herculis, tunc ad inferos profecti, interſecerat, merita morte mulctavit. Oceanum in medias terras induxit: aperto freto Gaditano, duobuſque montibus, Calpe, & Abila diductis: quibus, tamquam columnis triumphalibus, elogium illud inſcripſit: *Non plus ultra*.

Herculis gloriam iniquiſſime ferens Juno, tam diro furore illum concuſſit, ut Megaram uxorem, liberoſque occiderit. Nec ſibi violentas ipſe non attuliſſet manus, poſtquam ſe ab illo furore collegit, niſi eum amici detinuiſſent. Victorem tot monſtrorum Amor imbellis vicit: ac ſervire turpiter Omphalæ, Lydorum reginæ, coegit, clavamque, colo, leonis exuvias, muliebri cultu mutare.

Pro Dejanira quoque pugnavit contra Acheloum, The-

tidis filium, (Lib. IX. nu. 1.) Eo ſuperato, cum puellam, pugnæ præmium, domum duceret, centaurum Neſſum, Dejaniram abducere tentantem, ſagittis interemit. Neſſus moriens, & ultionem ſpirans, veſtem ſuo cruore, quod præſentiſſimum erat venenum, tinctam, Deianiræ dedit, affirmans, ſi eam Hercules indueret, futurum ut nunquam aliam amaret. (Lib. IX. n. 4.) Dejanira veſtem ſacrificanti in Oeta monte Herculi miſit. Vix induerat, cum inteſtino correptus igne, in pyram ſe conjecit, eaque conflagravit. (Lib. IX. n. 5. & 8.) Antea tamen ſagittas ſuas, Hydræ Lernæ ſanguine imbutas, ſine quibus Trojam capi non poſſe in fatis erat, donavit Philoctetæ, Pæantis filio. Philoctetes illa Trojam attulit, ab Ulyſſe perductus. (Lib. XIII. n. 2. 9.) Cenſent eruditi tot res præclare geſtas nequaquam eſſe unius Herculis, ſed multorum, qui eodem nomine, non eodem loco ac tempore, vixerint: ac duos præſertim ſtatuunt, alterum Libycum, cui aſcribunt pugnam cum Antæo, cum Ceryone, cum dracone Heſperio; diductam Africam ab Hiſpania, immiſſo freto Gaditano, & ſi qua ſunt alia geſta per Africam, & Hiſpaniam: Alterum Thebanum, cui reliqua facinora tribuunt per Arcadiam, Peloponneſum, & Phrygiam, ſparſa.

CAPUT XVI.

THESEUS.

THeſeus, Ægei, regis Athenienſium, filius, Herculi propinquus tempore, & conſanguinitate, fuit. Ejus fortitudo eluxit præſertim in domandis tyrannis, ac dynaſtis, qui potentiam ſuam vexandis hominibus, & publica infelicitate, metiebantur. (Lib. VII. nu. 10. 11.) Talis erat Sciron, qui prætereuntes in mare præcipitabat: talis Procuſtes, qui hoſpites in ſuo ipſius lecto ſternebat, iiſque pedum partem, quæ modum lecti excederet, amputabat: aut actis in diverſa equis miſeros diſtrahebat. Iſtis, aliiſque id genus, profligatis, ad monſtra quoque debellanda curas animumque vertit.

Tria præcipue ſuſtulit; taurum immanem, qui Marathonium agrum fœda populatione deformabat: aprum Calydonium, ab irata Diana immiſſum in Ætoliam (Lib. VIII. n. 6. 7.) & Minotaurum, monſtrum ex homine tauroque conflatum: cui devorandos mittere quotannis ſeptem pueros, ſorte lectos, cogebantur Athenienſes: hæc eos pœna victor Minos, rex Cretæ, cujus filium Androgeum interfecerant, mulctaverat. (Lib. VII. 3.)

Inceſſit Theſeum cupido Minotauri occidendi: venit in Cretam, & monſtro perempto, Minois filiam Ariadnen, cujus ope labyrinthi ambages explicuerat, ſecum abſtulit: eam tamen, immemor beneficii, deſeruit in inſula Naxo de-

deſtitutam Bacchus duxit. (Lib. VIII. n. 3.) Navis, qua vehebatur in Cretam Theſeus, nigris inſtructa velis erat, mutandis in alba, ſi rem bene geſſiſſet. Mutare non meminit, elatus lætitia victoriæ. At Ægeus nigris velis eminus aſpectis, & periiſſe filium ratus, in mare ſe dedit præcipitem: & Ægæo mari nomen fecit.

Pirithous, Theſſaliæ in eadem Græcia rex, accenſus invidia, ob res præclare a Theſeo geſtas, ejus regionem infeſtis armis incurſavit, ut ad ſingulare certamen illum eliceret. Nec recuſavit Theſeus: Sed ubi primum eſt conſpectus Pirithoum oris dignitate, comitate indolis, ita devinxit ſibi, ut amor invidiæ locum occupaverit, & animos atque arma, æterno fœdere ambo junxerint. Nec diu expectata fuit occaſio amicitiæ ſanciendæ. Centauri cum vicinis Lapithis invitati ad nuptias Pirithoi & Hippodamiæ, moverant rixam temulenti, & ingentem Lapitharum cædem ediderant (Lib. XII. n. 7. 8.) Erant Centauri equites adeo ſtrenui, ut ſedentes in equo, unum cum eo corpus conflare viderentur. Illorum proterviam ac libidinem Pirithous, Theſeo adjuvante, ultus eſt, ut par erat. Ambo deinde, annis ante excidium Trojæ quatuor & viginti, Helenam rapuerunt, quæ a Caſtore poſtea & Polluce fuit recuperata. Iidem ad rapiendam Proſerpinam regis Moloſſorum filiam profecti ſunt. Eam canis ferociſſimus cuſtodiebat, quem Cerberum vocabant: ab eo laceratus eſt Pirithous: Theſeus a rege datus in cuſtodiam, Herculis precibus conceſſus eſt. Inde nata de inferis fabula, quod Theſeus, ut narrant poetæ, adiit cum Pirithoo, ut Proſerpinam abduceret. Pluto, recognita, utrumque comprehendit, & vinculis oneravit: In iis hæſit Pirithous, ſive, ut alii narrant, a Cerbero devoratus eſt. Theſeum Hercules, cum adiret inferos, liberavit: & adjutorem habuit in ſuſcepto contra Amazones bello, quarum reginam Hippolytem ipſi uxorem dedit. Ex ea Theſeus genuit Hippolytum: quem Phædra, Minois filia, ſecundis nuptiis Theſeo juncta, cum aliter amaret, ac par & honeſtum erat, accuſavit, quaſi paternum temerare torum voluiſſet. Theſeus Hippolytum diris devovit, ac Neptunum filio ultorem invocavit, a quo immiſſæ Phocæ Hippolytum in maris littore ſpatiantem curru excuſſerunt. Mortuum Æſculapius revocavit in vitam: Diana tranſtulit in Italiam, & Virbium appellavit. (Lib. II. 14. XV. 11.) Phedra, crimen confeſſa, necem ſibi attulit.

CAPUT XVII.

CASTOR, ET POLLUX.

CAſtor, Pollux, Helena, & Clytemneſtra, Ledam habuere matrem, uxorem Tyndari, Oebaliæ regis in Græcia; ſed Pollux & Helena, Jovem; Caſtor, & Clytem-

temneſtra Tyndarum, patrem ſortiti ſunt. Caſtor tamen & Pollux vulgo Tyndaridæ a Poetis vocantur: & amborum celebratur amicitia, quæ tanta extitit, ut Pollux, Jove ſcilicet natus & immortalis, ſuam immortalitatem impertiri fratri non dubitaverit. Annuit Jupiter ut alternis diebus alter viveret, alter moreretur; immo Caſtorem adoptavit, in Pollucis gratiam, ita ut ambo appellarentur promiſcue Dioſcuri, hoc eſt Jovis filii, & inter ſidera collocarentur, ubi tertium in Zodiaco locum obtinent, Geminique nuncupantur.

Honorem hunc tamen, niſi magnis in mortales pro meritis conſecuti non ſunt, ac potiſſimum depellendis mari prædonibus, quam ob cauſſam vota ipſis facere nautæ conſueverant, & agnos immolare candidos, cum nigras oves Tempeſtatibus ſacrificarent. A Romanis quoque impenſius culti ſunt: apud quos viri per ædem Pollucis jurabant vulgo; feminæ, per ædem Caſtoris.

CAPUT XVIII.

JASON, ET ARGONAUTÆ.

ATHamas, Thebarum rex, arietem auro inſignem vellere donatum a Superis ſervabat domi familiæ Palladium. (Lib. VI. 15. VII. 1. 3.) Hunc Phryxus, Athamantis filius, Novercam Nephelen fugiens, aſportavit, & ad Colchos delatum immolavit Jovi: aureum autem vellus dedit Æetæ regi Colchorum, a quo repoſitum in luco Marti ſacro fuit, additis cuſtodiæ cauſſa tauris ignem ſpirantibus, & pervigili dracone. Hunc theſaurum cripere Colchis Jaſon decrevit, filius Æſonis, Theſſaliæ regis hortante patruo Pelia, qui, fratris ſenio confecti loco, regnum adminiſtrans, donec ei regendo per ætatem Jaſon par foret, eum in iſta expeditione periturum ſperabat.

Jaſon vocatis in periculi, & gloriæ ſocietatem ducibus Græciæ fortiſſimis, Hercule, Theſeo, Caſtore, Polluce, Orpheo, Lynceo, Typhi, &c. navim Argo fabricavit, trabibus e Pello monte ſumptis, ſive, ut alii tradunt, e Dodonæa ſilva, cujus arbores, voce præditæ, edebant oracula. Typhis clavum regebat: Lynceus, oculis acutiſſimis valens, brevia, & ſcopulos detegebat: Orpheus navigationis tædia levabat cantu: ceteris heroes, qui vulgo dicuntur Argonautæ, remos agitabant. Solus Hercules curſum parumper retardabat, tum quia pondere corporis deprimebat navim, tum quia ingentem ſtomachum nulli ſatis implebant cibi: cumque omnem, quæ condita in ea ferebatur, aquam hauſiſſet, miſit Hylam, adoleſcentem ſibi carum, ad petendas e vicino fonte lymphas. Lapſus in fontem Hylas, ſive a Nymphis, ut Poetis placet, raptus; (ſunt illæ fontium Deæ) cum non rediret, ex-

ſcendit

ſcendit Hercules, cum quæſiturus, ac ſocio moleſto vectores liberavit.

Navis hoc onere levata, petras Cyaneas, quæ Symplegades vocantur, prætervecta (Lib. VII. n. 1. XV. 7.) & Pontum Euxinum feliciter emenſa, Colchidem attigit. Jaſon aureum vellus abſtulit, adjuvante Medea, (Lib. VII. n. 3.) quæ una cum illo fugiens in Theſſaliam ut patrem Æætam perſequentem moraretur, Abſyrtum fratrem interfecit, ejuſque membra, qua pater inſtabat, diſſipavit, quæ colligens Æëta, illi ſpatium fugiendi dedit. Ut Medea venit Jaſonis domum, Æſonem ejus patrem, annis & morbis gravem, in priſtinum robur ac juventutem arte magica reſtituit; (Lib. VII. n. 47.) at Peliam, deceptis ejus filiabus, jugulavit. (Lib. VII. n. 8.)

Jaſon interea Corinthum profectus ad Creontem regem, ejus filiam Creuſam adamavit. Medea ſe ſpretam furens, arculam gemmis incantatis plenam Creuſæ miſit, quæ, igne concepto, ipſam & Creontem abſumpſerunt. (Lib. VII. n. 10.) Medea poſt exprobratam Jaſoni perfidiam, ſuſceptos ex eo duos filios, in ipſius conſpectu, mactavit, alatiſque vecta draconibus, Athenas evaſit ad Ægeum regem, cui cum nupſiſſet ac Medum filium genuiſſet, conata eſt Theſeum, Ægei filium, e medio tollere, veneno dato; ſed deprehenſo ſcelere, fugit in eam Aſiæ partem, quæ ab ejus filio Media eſt nominata (Lib. VII. 10.) Argonautarum expeditionem chronologi aſſignant anno poſt conditum Ilium ſexageſimo quarto, ante ejus ἅλωσιν, ſeptuageſimo nono.

CAPUT XIX.

CADMUS.

JUpiter in taurum converſus Europen Agenoris, Phœnicum regis, filiam abduxerat in Cretam (Lib. II. 19.) Agenos ejus inveſtigandæ negotium Cadmo filio dedit, cumque niſi reperta ſorore, domum redire vetuit. Cadmus pererratis fruſtra variis orbis terrarum partibus oraculo Delphico juſſus eſt in eo Græciæ loco conſiſtere, ubi obvium haberet bovem, ibique urbem condere (Lib. III. n. 1. 3.) Regionem, Bœotiam; urbem Thebas appellavit.

In ea plures regnavit annos, domeſticis tamen calamitatibus graviter conflictatus. Ex ejus quippe liberis Semele, cum Jovem, ex quo Bacchum edidit, videre fulminantem exoptaſſet, ambuſta fulmine periit; Ino furentem virum ſuum Athamantem fugiens, in mare ſe præcipitem dedit. (Lib. IV. 6.) Agave Penthei mater, filium diſcerpſit. (Lib. III. 12.) Cadmus ipſe Thebis pulſus ab Amphione, conceſſit ad Illyrios, cum conjuge, ubi tædio calamitatum affecti, Diis miſerantibus, in ſerpentes ambo mutati ſunt. (Lib. IV. n. 8.)

Amphion

Amphion Thebanæ civitatis muros condidit, convenientibus ad ſonitum lyræ ſaxis, ſeptemque in ea portas aperuit. Hanc Alexander delevit, Pindari tamen familiæ ac domicilio parcitum uni voluit. Alia ſuit urbs ejuſdem nominis in Ægypto, centum portis patens, a qua regio vicina cognomen Thebaidis habuit: alia in Cilicia, Andromaches patria, quam Græci Trojanum ad bellum proficiſcentes, vaſtaverunt.

CAPUT XX.

OEDIPUS.

LAjus, Thebarum rex, cum audiviſſet ſe periturum a filio, Jocaſtæ uxori præcepit, ut natum infantem jugularet. Averſata facinus mater, occidendum puerum tradidit militi: miles pueruli lacrymis, & liberali forma motus eum ex arbore ſuſpendit pedibus, quos fune, ſeu vimine, in calces indito, trajecerat. Suſpenſum vidit magiſter armentorum Polybii Corinthiorum regis, & reginæ, liberis carenti, obtulit, quæ puerum aluit pro ſuo, Oedipumque dixit a pedum tumore, quos inflatos & tumentes retinebat.

Ætate provectus comperit nequaquam Polibii ſe eſſe filium; oraculum conſuluit, ab eoque didicit futurum ut patrem in Phocide reperiret. Illuc profectus, Lajum, in ſeditione populari ſedanda laborantem, imprudens peremit, ac Thebas rediit. Erat non procul ab urbe Spinx, monſtrum ingenioſum, virgineo capite; corpore canino, alis draconis & cauda, pedibus leonis & unguibus, inſigne. Prætereuntibus ænigma proponebat, eosque, niſi objectum nudum ſolverent, devorabat. Hinc regionis vaſtitas, & urbis ſolitudo, ad quam nemo poterat adſpirare.

Creon Jocaſtæ frater, qui Lajo mortuo regnum Thebanum occupaverat, præconis voce per univerſam Græciam edixit fore ut regnum & Jocaſtam, Laii uxorem, illi traderet, quicumque propoſitum ænigma poſſet explicare. *Quodnam animal eſt:* inquiebat Sphinx, *mane quadrupes, ſub meridiem bipes, & veſpere tripes?* Oedipus, tanto præmio invitatus, reſpondit animal iſtud hominem ipſum eſſe, qui pedibus manibuſque reptat in infantia; binis pedibus nititur vir; ſenex, baculo, quaſi tertio pede, fulcitur, (Lib. VIII. 18.) Hoc reſponſo victa Spinx, præcipitem ſe in mare projecit, & regnum metu liberatum, ac Jocaſtam, Oedipo reliquit. Ex ea Eteoclem & Polynicem; itemque Antigonem, & Iſmenam tulit, nec prius matrem eſſe ſuam cognovit, quam orta peſtilentia vates pronuntiaſſent immiſſam peſtem a Superis Laii necem vindicantibus, nec deſituram, niſi exularet, is, a quo Lajus cæſus fuiſſet. Compertum denique fuit cædis auctorem Oedipum eſſe, eumdemque martem habere in

matri-

matrimonio. His attonitus infelix, oculos eruit ſibi, & in voluntarium exilium diſcedens, regnum Eteocli & Polynici adminiſtrandum reliquit.

CAPUT XXI.

ETEOCLES, ET POLYNICES.

Eteocles & Polynices, Oedipi filii, ne paternum regnum dividendo debilitarent, ſatius, duxerunt, illud integrum, ſed alternis annis, poſſidere. Eteocles, ut major natu, primus regnavit anno ſuo: ſed eo elapſo, fratrem, contra quæ convenerat, ſolio excluſit. Lib. IX. 11.) Hæc belli Thebani, a Poetis, præſertim a Statio, decantati, cauſſa. Polynices enim omnes Græciam in arma excivit, adſcito in fœdus Adraſto Argivorum rege. Tireſias fauſta omnia Thebanis promittebat, ſi Menœcus Creontis filius, ultimus Cadmi poſterorum, ſe pro patria devoveret. Nec dubitavit fortis adoleſcens, invito patre, procurrere in conſpectum hoſtium, & cruore ſuo, voluntaria victima, litare.

Hinc ſecunda omnia Thebanis ceſſerunt. Multi hoſtium duces, & potiſſimum Tydeus, Parthenopæus, Capaneus, Amphiaraus, maximis jactati periculis periere. Ad extremum ambo fratres crudeli bello finem imponere ſingulari certamine aggreſſi, alter alterius manu ceciderunt. Nec ipſa mors odium illorum internecinum extinxit. In eumdem quippe rogum conjectis cadaveribus, flamma ſponte diviſa, vivere in ipſis mortuorum fratrum cineribus inimicitias demonſtravit.

Creon, extinctis Oedipo, ejuſque filiis, regnum, quod ipſi ſponte conceſſerat, recepit. Ereptum rogo Polynicis corpus & inhumatum projecit. Antigonem, Fratris oſſa conatam ſepelire, vivam humo juſſit infodi; ſed ipſa ſupplicium, eliſis faucibus antevertit. At Hemon, Creontis filius qui Antigonem ſponſam optaverat, enſem ſibi adegit in pectus; Eurydice, Creontis uxor tantum filiis obitu luctum hauſit, ut mortem ſibi conſciverit. Hanc regiæ familiæ cladem Sophocles in ſcenam cum protuliſſet tam ſuavi commiſeratione affecit ſpectatores, ut inſulæ Sami præfectura donatus fuerit.

CAPUT XXII.

TANTALUS.

Non levioribus infortuniis familia Tantali, regis Phrygiæ, concidit. Prima calamitatum origo, impietas ipſius Tantali fuit. Jovem, a quo genus ducebat, cum ceteris Diis domi ſuæ acceperat: eorum Divinitatem ut probaret, Pelopem ſuum filium, in fruſta conciſum,

& elixum, illis oppoſuit. (*Lib. VI. 9.*) Ceres paullò reliquis avidior, humerum Pelopis abſumpſit, alii ferales epulas deteſtati, Tantalum in tartara detruſerunt, ubi mediis in undis ſiti, & alludentibus ori pomis, fame cruciatur. (*Lib. IV. 5.*) Pelopem deinde in vitam revocarunt, educta ex inferis per Mercurium ejus anima, & membris ita reparatis, ut humerus eburneus, in ejus locum, qui a Cerere comeſus fuerat, ſubſtitueretur. (*Lib. VI. 9.*)

Niobe Tantali filia, paternam impietatem imitata, dum Latonam contemnit, numeroſam amiſit ſobolem, telis Apollinis ac Dianæ confixam, & ipſa dolore amens in ſaxum diriguit. (*Lib. VI. n. 5. 6. 7.*) Pelops Phrygiam tot cladibus ſuorum funeſtam deſerens, venit in Elidem, & Hippodamiam, Oenomai regis filiam, uxorem ab ejus patre poſtulavit, Oenomaus mortem ſibi a genero afferendam admonitus, eam filiæ procis conditionem propoſuerat, ut curuli certamine ſecum decertarent, ea potituri ſi vincerent: perituri, ſi vincerentur.

Accipit conditionem Pelops, & regem vinci aliter, quam dolo, non poſſe intelligens, egit cum Myrtillo, ejus auriga, ut ferrum tolleret, quod axi extremo, rotarum modiolis inſerto infigitur, eaſque, ne effluant, continet: Excuſſo hunc in modum curru Oenomaus fractis cervicibus, cum vita victoriam & regnum amiſit. Pelops regno dotali potitus, Peloponneſo nomen dedit, felix ſi concordes habere filios Atreum, & Thyeſten, potuiſſet! Sed fratrum diſcordia tanto ſolet eſſe gravior, quanto ſanctior amicitia eſſe debet. Thyeſtes uxorem fratris temeravit. Atreus Thyeſtæ filios, inſcio patre interfectos, eidem epulandos præbuit.

Supererat Thyeſtæ filius nothus, qui perire ſtatim ab ortu juſſus a paſtoribus tamen ſervatus & lacte caprino nutritus fuerat, unde illi nomen Ægyſthus factum. Hic Atreum obtruncavit: Agamemnonem, Atrei filium, e Trojano reverſum bello ſuſtulit, conſcia & adjuvante, quam ſibi male devinxerat, Clytemneſtra, conjuge Agamemnonis. Hinc fœcunda tragœdiarum ſeges.

CAPUT XXIII.

TROJANI REGES.

IN ea Phrygiæ parte, quæ Boſphorum Tracium reſpicit, Trojam Dardanus, Jovis & Electræ filius condidit, e Thuſcia fugiens occiſo fratre, quocum in hac Italiæ parte regnabat. Rerum in Troade tunc potiebatur Teucer, qui Dardanum generum adſcivit, cumque illo Trojæ fundamenta jecit, annis ante natam Romam fere ſeptingentis. Dardano ſucceſſit Erichthonius filius, Erichthonio Tros, qui Trojam de ſuo appellavit nomine. Trois filius fuit

fuit Ganymedes, a Jove raptus: (Lib. X. 4.) item Aſſaracus, ex quo genitus eſt Capys, Anchiſæ pater: demum Ilus, qui paternum adeptus regnum, Trojam Ilium vocari juſſit.

Ilo ſucceſſit filius Laomedon, quem Hercules vita regnoque ſpoliavit, abducto ejus filio (Lib. XI. 8.) qui a Trojanis redemptus, inde Priami nomen conſecutus eſt, cum antea Podarces diceretur. Priamus patri ſuffectus, turribus arcibuſque munivit urbem, quæ tunc Pergama vocabantur, unde ipſa Troja nomen quoque ſumpſit. Priami uxor, Hecuba: filii præcipui, Deiphobus Helenus, & Paris, ſive Alexander, funeſta patriæ fax. Talem ſibi viſa fuerat parere mater, ejuſque ſomnio cognito, Priamus necari puerum juſſerat. Hecuba clam inter paſtores educandum curavit, ubi cum regias dotes oſtenderet in conditionis humilitate, originem probavit, ipſiſque Superis dignus eſt viſus, qui ortam inter Junonem, Palladem, & Venerem, controverſiam dirimeret. Intererant epulo geniali, cum Thetis Peleo nuberet. Diſcordia in medium jecit fatale pomum, cum hac inſcriptione: *Detur pulchriori*. Paris arbiter duræ litis ſumptus, eam Veneri adjudicavit, & ſibi ſuiſque Junonis ac Minervæ conflavit odia.

Interim Priamus certamen ludicrum nobilitati Trojanæ propoſuit. Adfuit Paris adhuc incognitus, & ceteris, qui congreſſi fuerant, victis, ipſum Hectorem ſuperavit. Hector, cum pugilem ignotum ferro perſequeretur, ut ignominiam ejus ſanguine elueret, agnovit fratrem, conſpectis certis inſignibus, & geminis, quas Hecuba paſtori ejus educatori tradiderat. Priamus, fatorum immemor, filium lætus amplectitur, & in regiæ partem accipit.

CAPUT XXIV.

TROJANI BELLI CAUSSA.

CUM Hercules Trojam vaſtaret, Heſionem Laomedontis filiam, Telamoni, Græco duci, conjugem dederat, (Lib. XI. 8.) Paris, amitam ſuam repetiturus, claſſem inſtruxit, Priamo non invito qui opibus & gloria pollens, imminebat in omnem injurias a Græcis toties acceptas vindicandi occaſionem. Paris recte Spartam contendit, ad Menelaum, Spartæ regem, filium Atrei, & Agamemnonis fratrem. Exceptus humanitate ſumma; & domi relictus eſt a Menelao, cui erat iter in Cretam neceſſarium.

Helenam, uxorem Menelai, Venus ita Paridi conciliavit, ut cum eo Trojam profugerit, probante Priamo, qui Heſionem, ſororem ſuam, ita redditum iri facile ſperabat, ſi cum Helena permutaretur. Contra ac ſperaverat accidit: Nam Græci Heſionem reddere negarunt, Helenamque junctis viribus, & armis repetentes, Trojam,

per annos decem obſeſſam, ſolo demum æquarunt. Quo pacto Ulyſſes, & Achilles ad hoc bellum perducti fuerint, exponit Ovidius Lib. XIII.

Idem explicat quemadmodum Græcorum exercitus Aulidem convenerit, ibique ventis adverſis tandiu retentus fuerit, dum Agamemnon filiam Iphygeniam Dianæ immolare conſtitueret. Cervam tamen ejus in locum Diana ſubſtituit, eamque in Tauricam Cherſoneſum deportavit. (Lib. XII. 2. XIII. 6.) Diana placata, ſolvit Græcorum claſſi, mille ducentarum nonaginta navium, ſub ducibus quinque & nonaginta, & ad Trojam caſtra poſuit.

Diuturnam bello moram attulit Aſia fere univerſa, ad urbis unius auxilium concurrens: tum Hectoris fortitudo: denique diſcordia Achillem inter, & Agamemnonem coorta. Hic puellam quandam ſacerdoti Apollinis ereptam penes ſe habebat. Apollo a virginis patre oratus, immiſſa peſte, Græcorum exercitum populabatur, quamvis ut Achilles averteret: Agamemnonem coegit puellam parenti reddere. Agamemnon iracundia elatus Briſeidem viciſſim Achilli eripuit. Achilles, injuriam non ferens, incluſit ſe tentorio, Græcoſque Trojanis profligandos permiſit: arma ſua duntaxat conceſſit Patroclo, quibus ille indutus, & Hectorem auſus laceſſere, ab illo ſternitur, (Lib. XIII. 8.) Tum vero Achilles ulciſcendi amici cauſſa bellum repetit, Hectoremque cæſum ter circa muros urbis raptavit.

CAPUT XXV.

TROJÆ EXCIDIUM.

HEctoris necem clades fortiſſimorum e Trojanis ducum eſt conſecuta. Priamo & Hecubæ in deſperationem actis, promiſit Paris necem Achillis, quo uno maxime Græci ſtabant. Comperit eum Polyxenæ, Priami filiæ, amore captum: adducit in ſpem conjugii, & pactis paucorum dierum induciis, in templum Apollinis invitat, colloquii uberioris cauſſa. Venit Achilles, nihil a Paridis perfidia metuens, a quo ſagitta percuſſus interiit. Cæſum in acie canit Ovid. L. XII. 14. 15. De illius armis certatum Ajacem inter & Ulyſſem. (L. XIII.) At Græci dolo pariter & proditione ulciſcendos proditores arbitrati, reditum in patriam, velut feſſi bello, ſimulant, & equum ingentem fabricantur, quaſi donum placandæ Minervæ, cujus Numen a ſe violatum dictitabant, rapto ex arce Trojana Palladio, ſeu Minervæ ſacra ſtatua, qua Trojæ fatum & felicitas contineri putabatur.

Equum in littore relictum, Græcis ad inſulam Tenedum profectis, Trojani in urbem inducunt, diruta murorum parte, per quam Græci noctu e vicina inſula Tenedo reverſi, ſubierunt, & civitatem ſomno ac vino ſepultam incenderunt. Hanc illis ab Ænea & Antenore proditam fuiſ-

fuiſſe fama eſt. Pyrrhus, Achillis filius, Priamum ad Jovis aram jugulavit; immolavit Polyxenam ad Achillis, qui ejus nuptias ambierat, tumulum (Lib. XIII. n. 13.) Andromacham Hectoris conjugem abduxit in Græciam. Paris ſagitta Herculis a Philoctete confoſſus eſt. Menelaus Helenam a Deiphobo, cui poſt Paridem occiſum nupſerat, recepit.

Ulyſſes Aſtyanacten Hectoris filium e ſumma turri dejiciendum curavit. (Lib. XIII. 12.) Ajax, Oilei filius, Caſſandra Priami filia temerata, Palladis, cujus ad ſtatuam veluti ad aſylum illa confugerat, iram in ſe concitavit: quare facto naufragio, fulmine conflagravit. Claſſis Græcorum ad Caphareos ſcopulos, inſulæ Eubœæ, alliſa (Lib. XIV. 10.) magna ex parte periit, Nauplii ſcelere, qui dolens filium ſuum Palamedem ab Ulyſſe falſo crimine accuſatum, & a Græcis damnatum, ignes nocturnos e cautibus extulit, ad quas claſſis, portum rata, per tenebras temere appulit. Contigit Trojæ excidium anno Mundi bis milleſimo octingenteſimo ſeptuageſimo, cum Ailon Hebræis jus diceret. Cæſa eſſe perhibentur in eo bello, Græcorum octingenta octoginta ſex millia: Trojanorum vero, ante captam urbem, ſexcenta ſeptuaginta ſex millia.

CAPUT XXVI.

AGAMEMNON, ET ORESTES.

AGamemnon domum redux, Clytemneſtræ & Ægyſthi, ejus adulteri, ferro cecidit. Oreſtes ultus eſt patris mortem, perempta matre: quam cum obſervari ſibi ſemper crederet tædis & ſerpentibus armatam, oraculum conſuluit. Eo jubente, in Tauricam Cherſoneſum contendit, comite Pylade, regis Strophii filio: cujus amicitiam cum in maximis antea periculis, tum in hoc præcipue loco eſt expertus.

Mos erat, ut hoſpites ac peregrini comprehenderentur, Dianæ, quæ ibi colebatur, immolandi. Capti Pylades, & Oreſtes, adducuntur ad Thoantem, ſummum ſacerdotem. Is novorum hoſpitum nobilitate permotus & indole liberali, cum utrumque ſervare, ſalvis patriæ legibus, non poſſet; alterum, ducta ſorte, incolumen fore pronuntiat. Hic vero celebris orta eſt inter Pyladen & Oreſten contentio, dum alter alterius perire loco certat. Sors Oreſten addixit neci. Præerat Dianæ ſacris Iphygenia, Oreſtæ ſoror, illuc per Dianam ex Aulide translata, cum cervam in illius mactandæ locum ſuppoſuit, ut Ovidius narrat Lib. XII. n. 2. Iphygenia, cum ferrum libraret in fratris caput, eum agnovit. Occiſo Thoante, Oreſtes cum ſorore, Pylade, & Dianæ ſtatua, rediit in Græciam, ubi expiatus, & Furiarum tetro aſpectu liberatus, paternum regnum feliciter adminiſtravit. Eadem ſtatua Dianæ in

Italiam poſtremo delata eſt, & in Aricino collocata nemore. Templi æditiuus, & ſacerdos iſtius Dianæ Aricinæ, Rex Nemorum vocabatur, ac vulgo ſervus erat fugitivus, cui tandiu regnum illud obtinebat, dum ab alio fugitivo commiſſa pugna victus necaretur. (Lib. XV. 11.)

C A P U T XXVII.

U L Y S S E S.

DEcem annos Ulyſſes erravit poſt exciſam Trojam prius, quam paternos lares reviſeret. Vix ingreſſus navim, in Thraciam tempeſtate delatus eſt. Ibi regnabat Polymeſtor: cujus fidei ac tutelæ Priamus filium Polydorum, & regales theſauros, ne venirent in Græcorum manus, tradiderat cuſtodiendos. Polydorum rex avarus, ut auro poteretur, trucidaverat. Hecuba id cum reſciviſſet (nam Ulyſſi in Trojana præda dividenda obvenerat) Polymeſtorem adiit, velut ignara: oſtentanſque ſpem theſauri alterius, eum ſeduxit a regio comitatu: mox involans in vultum, oculos illi unguibus eruit. Quo facto lapidibus a populo ſupervenienie appetita, in canem rabidam mutata fuit. (Lib. XIII. n. 13. 14. 15.)

Ulyſſes repetita navigatione, abripitur in Africam ad Lotophagos: ita vocatos a loto arbore, cujus fructus tam ſuaves habebat illecebras, ut advenis oblivionem patriæ afferret, ejuſque ſuavitate captos e ſociis ſuis nonnullos Ulyſſes amiſerit. Alii redintegrato curſu, Siciliam cum eo tenuerunt. Sex eorum Polyphemus, Cyclopum teterrimus, devoravit. (Lib. XIV. n. 4. 5.) Ulyſſes vino gravem invaſit, eique unum, quem in fronte media gerebat, oculum exſculpſit. Inde ad Æolum propere fugit, qui ventos adverſos utribus incluſos, in ejus navim congeſſit, ne nocerent. Utres tumidos ſocii male curioſi recluſere. Ventis ſolutis novæ tempeſtates excitatæ, nova pericula. Iis jactatum Ulyſſem, & a Læſtrigonibus, Formianum littus incolentibus, atque humana carne veſci ſolitis, pene oppreſſum, inſidioſa benignitate excepit Circe, famoſa venefica. Hæc ſocios Ulyſſis in ferarum varia monſtra transformavit: ipſe artes magicas eluſit inſtructus herba Moly, ſapientiæ ſymbolo, a Mercurio ſibi donata. (Lib. XIV. n. 7.)

Eadem Circe adjuvante, adiit inferos, ubi a Tireſia vate multa de rebus aliquando ſibi eventuris cognovit. Pari felicitate ac prudentia Sirenum doloſos cantus, in eodem Tyrrheno littore effugit, ſociorum auribus cera obturatis, ipſe ad malum alligatus; inde Siciliam rurſum tenuit, Solis boves Phaetuſa nympha paſcebat. Præceperat enixe ſociis Ulyſſes, ut ſacris armentis temperarent. Auditus non eſt: itaque Sole irato, naves cum ſociis amiſit, vixque in fractæ ratis tabula enatavit ad Ogygiam inſulam,

lam, ubi recenti navigio inſtructus a nympha Caliplo, mari ſe commiſit.

Facto iterum naufragio, cujus auctor Neptunus, Polyphemum filium ab Ulyſſe excæcatum ægre ferens, evaſit ope Leucothoæ in inſulam Corcyram, & acceptis ab Alcino, Phæacum rege, navibus Ithacam attigit. Domum ſuam, ruſtici cultu, ingreſſus, cognoſcendum ſe Telemacho filio, & fidis aliquot famulis, dedit, quorum opera procis deletis, fortunas, uxoremque Penelopen, recuperavit.

Re bene geſta lætum tacitus augebat metus, ne a filio interficeretur: id enim Tireſias prædixerat: ac ne triſti vaticinio fidem faceret, cogitabat ſecedere in aliquam ſolitudinem, cum Telegonus, quem a Circe genuerat, audito felici patris in Ithacam adventu, acceſſit gratulaturus. Dum ut ignotus repellitur, nonnihil tumultus ortum eſt ad fores. Procurrit Ulyſſes, ut rem cognoſceret, interque confuſos tumultuantium clamores e ſagitta vulneratur a Telegono. Fieri medicina plagæ non potuit, quia jaculum veneno infectum erat.

CAPUT XXVIII.

ÆNEAS.

Æneas, Veneris, & Anchiſæ filius, Creuſam, Priami natarum unam, duxerat. E patriæ incendio elapſus, ope matris, ſeptem annos erravit incerto mari, ob iram Junonis, Nomini Trojano ſemper infenſæ. His tranſactis Carthaginem venit, ubi, quemadmodum canunt Virgilius, & Ovidius, Dido novam condebat urbem, ab eaque menſibus aliquot retardatus, monente demum Jove, perrexit in Italiam, ac victo Rutulorum rege Turno, Laviniam regis Latini filiam cum dotali regno, accepit, ac Romani imperii fundamenta jecit. (Lib. XIII. 17. 19, XIV. 4. &c.)

CAPUT XXIX.

UTILITAS E FABULIS CAPIENDA.

Cum poetæ ac doctores profanæ antiquitatis plurima, quæ ad explicandam rerum naturam, aut inſtruendos mores pertinent, ſimulacris Deorum, & fabulis involverint: diſpiciendum eſt quid veri, bonive, ſub iſtis integumentis lateat. Ita Cælum finxerunt Saturni, ſive Temporis, patrem, quia Cælum diurna & annua converſione tempus efficit. Cum vero temporis par vetuſtati ſit velocitas, idemque finem rebus quas produxit afferat, deſcripſere Saturnum habitu ſenis alati, & falce armati, qui liberos ſuos devoraret.

Saturnum excepit Janus Latii rex prudentiſſimus, qui cum proſpiceret futura, præterita meminiſſet, eum bifrontem idcirco pinxerunt. Rudes & incultos homines Prometheus a ferino victu abductos excoluit, ac mentem veluti corporibus brutis addidit: hæc fuit cauſſa cur homines dictus ſit e luto finxiſſe; idem uſum ignis edocuit, ac reperit quo pacto e ſolis radiis, puta, concavo ſpeculo exceptis, eliceretur. Hinc nata multa vitæ commoda, & e commodis incommoda, nimirum morbi, ſebres &c. Deucalion urbes condidit, invenit artes, vitam moribus ornavit: hinc ſaxa in homines mutaſſe prædicatur.

Amphion devinctos concordia Thebanos ad urbem ædificandam adduxit: lapides lyræ ſono moviſſe narratur: Atlas vero in montem converſus cælum humeris ferre, quia ut aſtra ſpecularetur in editiorem aſcendebat locum, & cæleſtem excogitavit ſphæram, quam fere ſemper præ manibus habebat. Alas Dædalo dederunt, ut e labyrintho evolaret, quia navigandi & utendi velis, artem reperit. Icarum audaci volatu ſublimia captantem in mare dejecerunt, ut juvenilem notarent imprudentiam, quæ medium iter ac tutum tenere neſcit.

In Tantalo avaros; in Lycaone, crudeles; in Sirenibus & Circe, amatores voluptatum; in aliis alia flagitia deſcripſerunt. In Meduſa, muliere libidinoſa, indolem impuræ libidinis adumbratam voluere, cujus ea vis, labeſque eſt, ut homines omni rationis, pietatis, & humanitatis ſenſu ſpoliatis, in ſaxa transformare videatur. Quis in Narciſſo non agnoſcit hominem ſui amantiorem? in Marſya, quem Apollo cute ſpoliat, arrogantem, in Perſei Pegaſo, celeritatem rebus gerendis neceſſariam; in ejuſdem ſpeculo polito, quod inſtar clypei geſtabat, ſapientiam non intelligit? An temere conjiciet, ſi altiora ſpectamus, qui Adamum in Saturno liberos devorante expreſſum arbitrabitur? In Japeto Japhetum, e Noemi liberis tertium? & alia ejuſdem generis. Sacrarum arcana litterarum e Judæis cognoſcere Phœnices, & Ægyptii, facile potuerunt; ab utriſque hauſerunt Græci, & jam adulterata, novis commentis depravarunt; a Græcis Romanus orbis ſumpſit: ut ſubtiliter & erudite diſſerit P. Turneminus Soc. Jeſu, in egregio ſpecimine prolixioris de tota ratione ſabularum commentarii; cujus conſpectus magnam totius operis expectationem omnibus eruditis fecit. Multa quoque morum documenta ſub fabularum velo latentia detegit P. Michael Pexenfelderus Soc. Jeſu in eleganti ac pia lucubratione, cui nomen fecit *Ethica Symbolica* &c. Edita Monachii, 1680.

CA-

CAPUT XXX.

QUOMODO EXPLICANDÆ FABULÆ.

ERit igitur Chriſtiani præceptoris, videre quid lateat ſub illo cortice fabuloſo, & veritatem iſtis involutam umbris evolvere. Sic impiæ vetuſtatis venena vertentur in antidota, & ſuus virtuti honor, improborum errore ad vitia traductus, jure merito reſtituetur. Quamvis autem hæc una caperetur utilitas ex hiſtoria fabuloſa; quamvis hæc una legeretur tot flagitiorum, quibus religio profana ſordes, ſterquillinio gemma, nimirum commendatio Chriſtianæ religionis, quæ Deum, moreſque, tanto veteribus illis diſſimiles, tradit, ſatis magnus pateret ad juventutem non pie ſolum, ſed feſtive ac eleganter inſtituendam, campus.

Documento eſt P. Carolus de Aquino, Italus, Soc. Jeſu, quo Eloquentiæ magiſtro frui per annos duodeviginti Romano licuit Collegio, in egregiis quas recens edidit Satyris, ubi totam illam veterem Deorum farraginem ita excutit, exagitatque, ut ingenium cum eruditione certet, majeſtas heroici carminis, cum ſatyrica dicacitate: latinitatis exquiſitæ ſapor, cum inſigni priſcorum auctorum notitia. Eaſdem dotes in aliis duobus carminum, quos vulgavit ante paucos annos, tomis obſervare eſt, ac præſertim in ipſius *Anacreonte recantato*; in quo quinquaginta ſex odas lepidiſſimi, at non uſquequaque modeſti & ſobrii vatis, eodem quo ſcriptæ ſunt metro, & ordine, ſic imitatur Latinis verſibus, ut eas ad honeſtiorem ſenſum accommodet, per totidem parodias; non ſacra dumtaxat argumenta ſubſtituendo profanis; ſed ingenioſa varietate fingendo, ludendo, & priſcas recentibus hiſtorias, ac ſententias, utiliter ſuaviterque intexendo.

FINIS.

INDEX

Prior numerus Librum, alter Libri caput: litteræ A. *Appendicem, ſignificat.*

A

ABas, iv. 9
Abila, A. 15
Abſtemius, xv. 7
Acanthus, xiii. 18
Acxſtus, xi. 11
Accipiter, xi. 9
Achæmenides, xiv. 4
Achaja, iv. 9. xiii. 9. viii. 13
Achelous, viii. 14. 22. ix. 1
Achilles, xii. 5. 14. 15. xiii. 6. A. 24. 25
Acis, 13. 21
Acœtus, iii. 9. 10
Aconitum, I. 6. vii. 10
Acriſius, iii. 9. iv. 9. A. 14
Acroia, xiv. 15
Actæon, iii. 4. 5
Actæus, i. 11
Actium, xiii. 19
Acu pingere, vi. 1. 5
Admetus, ii. 15. A. 5
Adonis, x. 6. 11
Adraſtæa, A. 22
Adverſum vulnus, xii. 9. xiii. 8.
Aelo, xiii. 19.
Æacus, vii. 11. A. 11
Æcaſtor, A. 17
Ædepol. A. 17
Æeta, vii. 1. 2. A. 18
Ægæon, ii. 1
Ægeum mare, xi. 17 A. 16
Ægeria, xv. 11. 12
Ægeus, vii. 10. A. 16. 18
Ægina, vii. 11
Ægeis, v. 2
Ægyſthus, R. 22. 26
Ægyptiorum Dii, v. 9. A. 3
Ænonia, i. 16. vii. 3
Ænaria, xiv. 2
Æneas, xiii. 18. xiv. 14. xv. 18. A. 9. 28
Æneas Silvius, xiv. 15
Æneæ naves, xiv. 12
Ænigma Sphingis, xv. 4. A. 20
Æolus, xiv. 6. A. 10
Æliæ inſulæ, xiv. 2
Æoli, vii. 9
Æs Corinthium, vi. 10
Æſacus, xi. 20
Æſar, xv. 1
Æſculapius, II. 14. xv. 11. 13. 14. A. 5
Æſon, vii. 1. 4. A. 18
Ætas ærea, i. 6
Ætas aurea &c. i. 5. A. 1
Ætates hominis, xv. 4
Æther, i. 2. 3
Æthiopes, i. 2. ii. 5
Ætna, ii. 5. xv. 7. A. 4
Aganippe, v. 9
Agamemnon, xii. 2. xiii. 6. A. 22. 26
Agave, iii. 4. 12
Agenor, iii. 1. A. 19
Aglauros, II. 16. 18
Ajax Oileus, xii. 15 xiv. 10
Ajax, Telam. x. 4. xiii. 1. 11 A. 25
Alba, xiv. 15
Abula, xiv. 8
Alcides, ix. 1
Alcinous, xiii. 19. A. 27
Alcmena, ix. 9
Alcmæon, ix. 11
Alexithoe, xi. 20
Almo, xiv. 8
Aloides, 6. 4
Alpes, ii. 5
Alpheſibœa, ix. 11
Alphæus, v. 11. 16
Althea, viii. 11
Amalthea, iii. 10
Amatheus, x. 5
Amazones, vi. 10. ix. 6. xv. 12. A. 15. 26
Ambarvalia, A. 2
Ambracia, xiii. 19
Amentum, vii. 18
Ammon, iv. 10. xv. 7
Amonium, xv. 9
Amphiaraus, ix. 11. A. 21
Amphion, vi. 5. A. 19 29
Amphitrite, I. 1. A. 10
Amphitryon, vi. 4. A. 11
Amphryſe, xv. 14
Amulius, xiv. 16
Amycle, viii. 7. x. 4
Amymone, ii. 5
Anaphe, vii. 12
Anacreon recantatus, A. 30
Ancilia, A. 4
Androgeus, vii. 12. A. 15
Andromeda, iv. 10
Andros, xiii. 17
Anemone, A. 11
Angeronia, A. 11
Anigrus, xv. 6
Anius, xiii. 17
Anio, xiv. 8
Anni tempeſtates, ii. 2
Anſer, ii. 13. xi. 15
Antæus, ix. 6. A. 15
Antennæ, iii. 10. xi. 12
Anthedon, vii. 5
Anticlea, xiii. 5
Antigone, vi. 3. A. 20 21
Antiphrates, xiv. 6
Antiſſa, xv. 6
Antium, xv. 14
M Antonius, xv. 18
Anubis, ix. 13
Aonia, i. 11. iii. 6
Apenninus, ii. 5
Aper Calydonius, viii. 6, 7. A. 16

Aper

Digitized by Google

Aper Erimanthius, IX. 6
Apes, XV. 8
Apidanus, I. 16. VII. 5
Apis, IX. 13
Apollo, VI. 5. II. 15. XI. 6. A. 5
Apulia, XIV. 10. 11
Aquilo, I. 10
Arachne, VI. 1. 4
Aranea, VI. 4
Arbutus, I. 5. XIII. 20
Arcadia, I. 9
Arcas, II. 12
Arceſius, XIII. 5
Arctos, II. 3. 4. 12
Ardea, XIV. 13
Arethuſa, V. 11. 13. 16
Areopagus, VI. 3
Argentea ætas, I. 5
Argo, VI. 15. VII. 1. A. 18
Argolicus, I. 19. VIII. 6. XII. 15
Argonautæ, VII. 1. A. 18
Argos, VI. 10. VIII. 6. XII. 15
Argus, I. 17. A. 4
Ariadne, VIII. 3
Aricia, XIV. 8
Diana Aricina, XV. 11. A. 16
Aries bellicus, XI. 13
Armentum, I. 14
Aſcanius, XIV. 15
Aſcalaphus, V. 14
Aſcolia, A. 7
Aſcopus, VII. 12
Aſſaracus, II. 20. A. 23
Aſſyria, V. 2
Aſſarte, A. 9
Aſtræa, I. 6
Aſtræi, fratres, XIV. 12
Aſtrorum motus, II. 2
Aſtyanax, XIII. 12. A. 25
Aſtypalæa, VII. 12
Atalanta, VIII. 7. 9. X. 7. 8. 9
Athamantis, XV. 7
Athamas, III. 9. IV. 5. 6. VI. 15. A. 10. 18
Athenæ, II. 16. VI. 3
Athos, II. 5
Atreus, A. 21
Atlas, II. 7. IX. 6. IV. 9. A. 15. 29
Atrium, I. 7
Atys, X. 3
Aventinus, XIV. 15
Avernus, X. 2
Augias, IX. 6. A. 15
Augurium, V. 5. VI. 10. X. 1
Auguſtus, I. 8. XV. 9. 17. 18. 19
Aulis, XII. 1. A. 24
Aura, VII. 19
Aures Midæ, XI. 7
Aureus ramus, XIV. 3
Aureum vellus, VI. 15. VII. 1. 3
Aurora, XIII. 16. A. 6
Auſpicium, V. 5. X. 1
Autolycus, VIII. 18
Autonoe, III. 4
Axis, I. 9

B

Babylon, IV. 2
Bacca, VI. 3. VIII. 6. X. 3
Bacchæ in arbores, XI.
Bacchantes, IV. 1. A. 7
Bacchi nutrices, VI. 7
Bacchi nomina, IV. 1
Bacchi comitatus, III. 9. A. 7
Bacchiadæ, V. 11
Baccaus, III. 10. A. 3. 7
Bactra, V. 4
Bajæ, XV. 14
Baleares, II. 16
Balliſta, XI. 13
Barbaricus, VI. 12
Battus, II. 15
Baucis, VIII. 15
Belides, IV. 5
Bellerophon, IV. 12. VI. 8. A. 14
Bellona, A. 4
Bellus, A. 13
Berecynthia, A. 1
Berecynthus, IX. 1
Blattæ, XV. 8
Bœbe, VII. 5
Bœotia, I. 11. III. 1. A. 15
Boötes, II. 4
Boreas, VI. 15
Briſeis, A. 24
Bromius, IV. 1
Bubaſides, IX. 12
Bubaſtis, IX. 13
Bubo, V. 14. VI. 10. XI. 1
Bulla, X. 3. 11. A. 12
Buſiris, IX. 6. A. 15
Buthrotus, XIII. 19
Byblis, IX. 12

C

Caballinus fons, V. 8
Cadmus, III. 2. 3. 4. IV. 8. A. 19
Cadmi liberi, III. 4. IV. 4
Cadmeides, IV. 7
Caduceus, II. 16. A. 8
Cæneus, XII. 11. 12
C. Jul. Cæſar, I. 8. XV. 16. 17
Cæſtus, V. 4
Cæcus, VII. 9
Cajeta, XIV. 4. 9
Calais, VI. 15. VII. 1
Calaurea, VII. 9
Chalchas, XII.
Caliſto, II. 11. 12
Calpe, A. 15
Calydon, VI. 10. VIII. 6
Calydna, VIII. 4
Calydonius Aper, VIII. 6. 7
Calypſo, A. 27
Callirhoe, IX. 11
Calculi, XV. 1
Camillus, A. 8
Cancer, II. 2. X. 3
Canes, I. 14. 15. III. 5. VII. 14. 18
Capaneus, IX. 11. A. 21
Capellæ aſtrum, III. 10
Capetus, XIV. 15
Caphareus, XIV. 10. A. 25
Capiſtrum, X. 3
Capreæ, XV. 14
Capys, XIV. 15. A. 23
Carica, VIII. 16
Carina, XIV. 12
Cartheja, VII. 9
Caſſandra, XIII. 12
Caſſiope, IV. 10
Caſſius, XV. 18
Caſtor, VIII. 7. A. 17
Caucaſus, II. 5

Caulon, xv. 14
Caycna, II. 6. xv. 6. xii. 5
Cayſter, II. 6
Cea, vii. 9
Cebrenus, xi. 20
Cebrina, vii. 9
Cecrops, vi. 14
Cenotaphium, xii. 1
Cenſus, xv. 9
Centauri, ix. 6. xii. 7. A. 16
Cephalus, vii. 13
Cepheni, v. 1. &c.
Cepheus, iv. 10. v. 1
Cephiſus, I. 12
Cerambus, vii. 9
Ceraſtæ, x. 5
Cerberus, x. 2. A. 15. vii. 16
Cercopes, xiv. 2
Cercyon, vii. 11
Ceres, v. 10. 13. 17. A. 1
Cerva Menali, A. 15
Cervus, iii. 4. x. 3
Ceyx, xi. 11. 12. 13
Chamalæon, xv. 9
Chaonia, v. 5. x. 3. xiii. 19
Chaos, I. 1. xiv. 9
Charites, vi. 10. A. 9
Charon, A. 11
Charybdis, xiii. 20
Chelydrus, vii. 6
Cherſoneſus, xii. 2. A. 6. 26
Chiron, II. 2. 14
Chimæra, IV. 12. vi. 8. ix. 12. A. 14
Chlamys, v. 2
Chloris, A. 12
Chryſaor, iv. 12
Cicones, vi. 51. xi. 1
Cimmerii, xi. 15
Cimolus, vii. 12
Cinum, v. 12
Cinyphius, v. 4
Cinyras, vi. 3
Cipus, xv. 12
Ciroe, xiv. 1. 6. 7. 8. A. 27. 29
Circæum, xiv. 6
Circinus, viii. 5
Circuli ſphæræ, I. 3. II. 3
Circus r vii. 14. xii. 5
Ciris, viii. 2
Citharedus, xi. 6
Citheron, II. 5
Claros, I. 14. xi. 11
Cleonæ, vi. 10. ix. 6
Cleopatra, xv. 18
Clicorius, xv. 7
Clymene, I. 20
Clytemneſta, A. 17. 22. 26
Cnidus, viii. 4
Cæli ſitus & aſpectus diverſus, II. 3
Colchi, vi. 15. vii. 1
Colophon, vi. 5
Colorum, temperatio, vi. 2
Columnæ Herculis, A. 15
Commune, xii. 1
Compitalitii ludi, A. 12
Convexus, I. 2
Convivium ruſticanum, viii. 16
Corallium, iv. 11. xv. 9
Corcyra, xiii. 19
Corinthus, vi. 10. v. 11
Corna, I. 5
Cornucopiæ, ix. 9
Cornus, viii. 9
Corona Arianides, viii. 3
Coronæ, xiii. 15
Cortina, A. 5
Corvus, II. 13
Corybantes, A. 2
Corymbi, iii. 11
Corynera, vii. 11
Crabrones, xv. 8
Cragus, ix. 12
Cratis, xv. 1
Cremyon, vii. 11
Creon, A. 15. 18. 20. 21
Crepuſculum, I. 9
Creta, ix. 13
Creuſa, vii. 10. A. 18. 28
Crinale, v. 2
Criſtæ angulum, iii. 1
Crocus, iv. 3
Crœſus, iii. 4
Croton, xv. 1
Cume, xiv. 3. 4
Cupidinis tela, I. 14
Cupreſſus, x. 3
Cures, xiv. 16
Curetes, viii. 3. A. 2
Curruntium certamen, x. 7. 8
Cyane, v. 11
Cyaneæ Petræ, vii. 1. A. 18
Cybele, xiv. 12. A. 1. 2. 12
Cyclades, II. 6. vii. 12
Cyclopes, I. 9. A. 4
Cycnus, II. 9. xii. 4. 5
Cyllene, I. 9
Cyllenius, v. 9
Cynthia. II. 11
Cypariſſus, x. 3
Cyprus, iii. 5
Cythera, x. 6
Cythorus, vi. 4

D

DActyli, viii. 16 A. 2
Dædalion, xi. 9
Dædalus, viii. 4
Danae, iv. 9. A. 14
Daphne, I. 14
Dardanus, xiii. 19. A. 25
D…ia, v. 8
Danus, xiv. 10
Decumanus, xi. 14
Dejanira, ix. 14. 5. A. 15
Deiphobus, A. 23. 25
Delius, I. 24. A. 5
Delphi, I. 14. v. 4. xv. 13. A. 5
Delphines, iii. 11
Delus, vi. 5. A. 5
Deois, v. 1. 4
Depoſitum, ix. 4
Decretis, iv. 5
Deucalion, I. 11
Dia, iii. 10. 11
Diana, vi. 5. A. 5. 6
Diana Aricina, xv. 15
Dianæ ſtagnum, xiv. 8
Templum Dianæ, A. 6
Dicte, iii. 1
Dictynna, II. 11
Dido, xiv. 2. A. 28
Diem frangere, viii. 14
Dies ſolidus, viii. 14
Dieſpiter, A. 3
Digiti pectinatim nexi, ix. 9
Dii ethnicorum, A. 13
Diluvium, I. 10
Dyndimene, A. 1
Dindymus, II. 5

Dio-

Diomedes, XIII. 10. XIV. 10. XV. 1. A. 15
Dione, A. 9
Dionyſia, A. 7
Dionyſius, A. 7
Dioſcuri, A. 10
Dirce, II. 5
Dis, V. 10
Diſcus, X. 4.
Dodona, VII. 16. XIII. 19. A. 18
Dolon, XIII. 4. 7
Doris, II. 1. A. 10
Draco cœleſtis, II. 3
Draconis dentes, VII. 3
Dryades, I. 8. A. 10
Dryopes, IX. 10
Dulichius, XIII. 2
Durateus equus, A. 25

E

ECHidna, IV. 6. VII. 10
Echinades, VIII. 14
Echo, III. 6. 8
Ecliptica, II. 2. 3
Edoni, XI. 3
Electrum, II. 9
Eleleus, IV. 2
Elementa, I. 2. XV. 5
Eleuſinia, A. 2
Eleuſis, VII. 11. A. 2
Elis, II. 15. V. 13. XIV. 8
Elpenor, XIV. 6
Elyſium, A. 11
Emathia, XV. 18
Engonaſis, VIII. 3
Enna, V. 11
Enyo, A. 4
Epaphus, I. 20
Ephire, II. 5. VII. 9
Epidaurus, VII. 11. XV. 13
Epimetheus, A. 3
Epirus, VIII. 6. XIII. 19
Epitus, XIV. 15
Epops, VI. 24
Equos domare, VI. 6
Equus Trojanus, A. 25
Eraſinus, XV. 6
Erechtheus, VI. 15. VII. 11
Erichthonius, A. 23
Erimanthus, II. 6. 12
Aper Erimanthi, A. 15
Erinnys, I. 9. IV. 6
Eriphyle, IX. 11
Eriſichthon, VIII. 18. 19
Erucæ, XV. 8
Eryx, II. 5. V. 10
Eteocles, IX. 11. A. 20. 21
Ethica ſymbolica, A. 30
Evander, XIV. 19
Evippe, II. 14
Evius, IV. 2
Eumelus, VII. 9
Eumenides, X. 2
Eumolpus, XI. 4
Evoche, IV. 1. A. 9
Euphorbus, XV. 3
Euphrates, II. 6
Europe, II. 19. A. 19
Eurotas, II. 6. X. 4
Eurypylus, VII. 9
Euryſtheus, IX. 6. 9. A. 15
Exemplar, II. 11
Εχεμυθία, XV. 2

F

FAbularum utilitas, A. 29. 30
Famæ domus, XII. 3
Famelicus, VIII. 21
Famis deſcriptio, VIII. 20
Favi, XV. 8
Favilla, III. 2
Faunus, A. 12
Febrnus, A. 12
Felicitas humana, III. 4. VI. 5. 10. VII. 12
Ferrerius, A. 3
Ætas ferrea, I. 6. A. 3
Ferrugo, II. 18. V. 11
Ferula, IV. 1
Fibræ, XV. 12
Fiſtulæ origo, I. 18
Floralia, A. 12
Fluviorum cornua, VIII. 22. XIII. 21
Fons Caballinus, V. 8
Formiæ, XIV. 6. XV. 24
Formicæ, VII. 16
Fortuna, A. 12
Fuci, XV. 8
Funerum ritus, VII. 15
Furiæ, IV. 5. A. 11

G

GAlanthis, IX. 9
Galatea, XIII. 20
Galli Cybeles, A. 2
Ganges, II. 9. IV. 1
Ganymedes, X. 4. A. 4. 23
Gemini, VIII. 9. A. 17
Genius, A. 12
Genucius Cipus, XV. 12
Gerana, VI. 3
Geryon, IX. 6. A. 15
Gigantes, I. 6. 8. XIV. 1. A. 3
Glaucus, VII. 5. XIII. 26. XIV. 1. A. 10
Gorgones, IV. 9. 12
Gortyn, VII. 18
Gradivus, A. 4
Grææ, IV. 12
Græcorum ludi, I. 13
Granicus, XI. 20
Gratiæ tres, A. 9.
Grues, VI. 3
Gyarus, VII. 12

H

HÆmus, II. 5. VI. 3
Halcione, XI. 21. 13
Dies Halcyonei, XI. 19
Halyætus, VIII. 2
Hamadryades, I. 18. A. 10
Harpe, V. 1
Harpocrates, IX. 15. A. 12
Harpiæ, VII. 1
Haruſpex, XV. 11
Haſta Romuli, XV. 12
Hebe, IX. 11. A. 4
Hebrus, II. 6
Hecate, VII. 2. 5. A. 7
Hector, XII. 4. A. 24. XIII. 3. 4
Hecuba, XI. 20. XIII. 13. 14. 15. A. 23. 27
Hedera, V. 10
Helena, XII. 4. XV. 4. A. 16. 17. 22. 25
Helenus, XIII. 4. 19
Heliades, II. 9. A. 5
Helice, II. 4. VIII. 4
Helicon, II. 5
Helle, VI. 35
Helleſpontus, XI. 8. XIII. 12. VI. 15
Herculanum, XV. 14
Hercules, IX. 1. 2. 8. VI. 8. A. 5. 15. 18
Herculis labores, IV. 6. A. 15.

Her-

Herculis ſagittæ, IX. 7
Mors Herculis, IX. 6. 7. 8
Hermathenæ, A. 8
Hermeros, A. 8
Hermes, A. 8
Hermione, III. 3. 4. IV. 8
Heroes, I. 8. A. 13
Herſe, II. 16
Herſilia XIV. 18
Herſione, XI. 8. A. 5. 24
Heſperia, II. 8 XI. 20
Heſperidum horti, IX. 6. XI. 4. A. 15
Heſperus, II. 3
Hetruria, XV. 12
Hippocampi, A. 10
Hippocrene, IV. 12
Hippolyta, IX. 6. A. 16
Hippolytus, II. 14. XV. 11. A. 5. 16
Hippomenes, X. 7. 8. 9. 10
Hippotades, IV. 10
Horus, A. 5
Hoſpitalis Jupiter, V. 1
Hyacinthus, X. 4
Hyades, XIII. 8. 10
Hyanteus, III. 4. V. 9
Hydra Lernæa, IX. 3. A. 15
Hyems, II. 1
Hylas, A. 18
Hyllus, IX. 9
Hymenæus, X. 1. A. 9
Hypallage, I. 1
Hypæpæ, VI. 1
Hyperion, XV. 9. A. 5
Hyrie, VII. 9

I

IAcchus, IV. 1
Jalyſus, VII. 9
Janus, XIV. 8. 16. A. 1. 19
Japetus, I. 4. A. 29
Japigia, XIV. 10. XV. 1
Jaſion, IX. 12
Jaſon, VI. 15. VII. 1. 2. 3. A. 18
Ibis, V. 9
Icarus, VIII. 4. A. 29
Icelus, XI. 16.
Ida, II. 5. VII. 9.
Dactyli Idæi, A. 2
Origo Idololatriæ, A. 13
Idomeneus, XIII. 10
Ignis, I. 2
Ilus, XI. 20. A. 23
Illyricum, IV. 8
Ilythia, IX. 9. A. 4
Inachus, I. 16
Inarime, XIV. 1.
Indago, VII. 18. XV. 20
Index, lapis, II. 15
Indigena, VI. 8. X. 8
Indiges, XIV. 14
Inferi poetici, IV. 4. XV. 3. A. 11
Inferiæ, VIII. 12. XII. 1
Ino, III. 9. IV. 4. 6. A. 10. 19
Internodium, VI. 6. XI. 20
Invidiæ deſcriptio, II. 17
Io, I. 16. 17. 19
Jocaſta, V. 10
Joalus, IX. 11
Jole, IX. 3. 9
Jolchos, VII. 3
Iphigenia, XII. 1. XIII. 6. A. 25
Iphis, IX. 13
Iræ remedium, III. 11
Iris, I. 10
Iſis, I. 19. IX. 13
Iſmarus, II. 6. IX. 11
Iſmenides, III. 4
Iſther, II. 6
Iſthmia, I. 13
Iſthmus, VI. 10
Itys, VI. 11. 13. 14
Juba, XV. 16
Jugerum, I. 14. IV. 5
C. Jul. Cæſar. XV. 16. 17. I. 8
Juno, XI. 15. A. 1. 4. I. 16. IV. 4
Junones, A. 12
Jupiter, A. 1. 3. 13. I. 5. II. 19
Ixion, IV. 5

L

LAborrs Herculis, IX. 6. XV. 1. A. 15. 51
Labyrinthus, VIII. 3. 4
Lacedæmon, X. 4
Lacinium, XV. 1.
Laconia, X. 4
Via Lactea, I. 7
Læſtrygones, XIV. 6. A. 27
Lajus, VII. 18. A. 20
Lamus, XIV. 6
Laomedon, XI. 8. A. 5. 23
Lapithæ, XII. 7. 8. A. 16
Lararium, A. 12
Lares, A. 12
Lariſſa, II. 13
Latinus, XIV. 15
Latona, VI. 5. A. 5
Lavinia, XIV. 13. A. 18
Lavinium, XV. 14
Laurus, I. 15
Learchus, IV. 6
Lebynthus, VIII. 4
Leda, A. 17
Lelex, VIII. 7
Lemnos, XIII. 2. 22. A. 4
Lenæus, IV. 1.
Leo Nemæus, IX. 6. 7. A. 15
Lerna, I. 16. IX. 3. A. 15
Lesbos, XI. 2
Lethe, VII. 3. XI. 15. A. 11
Leucas, XV. 6
Leucothea, IV. 7. A. 10
Libare, VIII. 6
Liber, A. 7
Libya, II. 5
Lichas, IX. 5. 7
Liguria, II. 9
Lilybæum, V. 10. XIII. 19
Linternum, XV. 24
Lipara, A. 4
Litare, XV. 17
Lotophagi, A. 27
Lotos, IX. 10
Lucifer, II. 3
Lucina, IX. 13. A. 4
Luctatio, IX. 2
Lucus, XV. 17
Lupercalia, A. 12
Lupus ambiguus, VII. 6
Lupus in ſaxum, XI. 10
Luſtrare, IV. 5

Lyæus, IV. 1
Lycanthropus, VII. 6
Lycaon, I. 8. 9. A. 29
Lyceum, II. 16
Lyceus, I. 9
Lycia, IX. 12
Lycomedes, XIII. 6
Lycormas, II. 6
Lyctus, IX. 13
Lycurgus, IV. 1
Lycus, XV. 8. A. 15
Lymphatus, XI. 1
Lynceſtius, XV. 7
Lynceus, A. 18
Lyns, III. 11
Lyrneſſus, XII. 3

M

MAcareus, XIV. 4
Mæander, II. 6
Mænalus, I. 9
Mæonia, III. 10. VI. 1
Mæonides, V. 8
Magicum ſacrum, VII. 5. 6
Magnetes, XI. 11
Maja, II. 19. A. 8
Majores Dii, I. 7
Manes, I. 16. IV. 4. XIV. 3
Manto, VI. 5
Marathon, VII. 11
Mars, VI. 3. XIV. 17. A. 4
Marſyas, VI. 9. A. 5. 29
Matuta, IV. 7
Medea, VII. 1. 2. &c. A. 18
Medus, A. 18
Meduſa, IV. 9. 12. A. 29
Megaleſia, A. 2
Megara, VII. 11. VIII. 1. A. 15
Melampus, XV. 7
Meleager, VIII. 6. 7. 8. 13
Meleagrides, VIII. 13
Melicerta, IV. 6. 7. A. 10
Memnon, XIII. 16. A. 5
Memnonides aves, XIII. 16
Mendeſia, V. 5
Menelaus, A. 24
Menœceus, A. 21
Menſæ ſecundæ, VIII. 16
Menthe, X. 11
Mercurius, I. 18. A. 8
Mergus, XI. 20
Merops, I. 20
Meſſapia, XIV. 11
Meſſene, VI. 10
Metamorphoſis, I. 1
Metempſychoſis, XV. 2. 3
Metra, VIII. 18
Metus, III. 1
Midas, XI. 4. 5. 6. 7
Miletus, IX. 12
Milites ex humo nati, VII. 3
Milon, XV. 4
Mineides, IV. 1. 3
Minerva, V. 8. VI. 3. A. 4
Minos, VII. 12. VIII. 1. A. 11
Minotaurus, VIII. 3. A. 6
Minturnæ, XV. 14
Minyæ, VI. 1. VIII.
Miſeri cur audaces, VI. 7. XIV. 10
Mithras, XV. 14. A. 5
Mnemonides, V. 8
Moloſſi, I. 9. 19
Moly, XIV. 7. A. 27
Momus, A. 12
Monedula, VII. 12
Montes varii, II. 5
Moſopia, V. 17
Mora ex albis nigra, IV. 2
Morpheus, XI. 16. A. 12
Mortui, XIV. 3. A. 11
Mulciber, II. 1
Munichia, II. 16
Murex, VI. 1
Muſæ, V. 8. &c. A. 5
Muſtela, IX. 9
Mu inæ, XV. 18
Mycenæ, VI. 10
Mycone, VII. 12
Mygdonia, VI. 2
Myrmidone, VII. 16
Myrtilus, A. 22
Myſcellus, XV. 1

N

NAbathæa, I. 3
Najades, I. 8 XIV. 8, A. 10
Napeæ, I. 8. A. 10
Nar, XIV. 8
Narciſſus, III. 6. 7. 8
Narix, VIII. 7
Natura, I. 2. XV. 2
Navale, III. 11
Naves Æneæ, XIV. 12
Naxus, III. 11
Neapolis, XIV. 3
Neæthus, XV 1
Neleus, XI. 10. XII. 13. II. 15
Nemea, I. 13
Nemeſis, A. 12
Nemorum rex, A. 26
Neoptolemus, XII. 11
Nephele, VI. 15. XI. 8. XII. 6
Neptunus, A. 1. 5. 10. 13. VI. 3
Nereides, A. 10
Nereus, I. 8. A 10
Neritus, XIII. 19
Neſſus, IX. 4. A. 18
Neſtor, XII. 11
Nilus, I. 13. II. 6
Ninus, A. 13
Niobe, VI. 5. 6. 7.
Niſus, VIII. 1
Nix, IX. 7.
Nixi Dii, IX. 9
Nonacris, I. 18
Notus, I. 10
Nubigenæ, XII. 6
Numa, XV. 1
Numeri, VII. 3
Numicus, XIV. 8
Nurus, II. 9
Nyctelius, IV. 1
Nymphæ, I. 8
Nyſeus, IV. 1

O

OBſes, I. 9
Oceanus, A. 10
Ocyroe, II. 14
Oebalia, X. 4
Oechaliæ, IX. 5
Oedipus, VII. 18. A. 20
Oeneus, VIII. 6
Oenomaus, A. 22
Oenopia, VII. 12
Oeſtrus, I. 19
Oeta, II. 5. IX. 7. A. 15
Oileus Ajax, XII. 15. XIII. 10. XIV. 10
Olea Minervæ, VI. 5. A. 4

Olea-

Oleaſter, XIV. 11
Olenus, X. 2
Olearius, VII. 15
Olympica, I. 13. XIV. 8
Olympus, I. 6. VI. 9
Omen, V. 14. X. 1
Omphala, A. 15
Opertum, A. 2
Opes, I. 6
Ophias, VII. 9
Ophiucus, VIII. 3
Ophiuſa, X. 5
Ops, A. 2
Ora, XIV. 18
Orchomenus, V. 16. VI. 10
Oreus, A. 11
Oreades, I. 8
Oreſtes, XV. 11. A. 26
Orgia, IV. 1. A. 7
Orion, VIII. 4
Orithya, VI. 15
Orontes, II. 6
Orpheus, X. 1. 2. XI. 3. A. 18
Ortygia, I. 18. V. 13
Oſiris, IX. 13. I. 19
Oſſa, I. 6. II. 5
Oſtia, XV. 14
Othrys, II. 5
Ovidius, VX. 20

P

PAchinus, V. 10. XIII. 19
Pactolus, VI. 1. XI. 5
Padus, II. 6
Pæan, I. 15
Pæon, XV. 11.
Pæonia, V. 9
Pæſtum, XV. 14
Pegaſæa navis, VII. 1
Palæmon, IV. 7. A. 10
Paleſtina, V. 5
Palæſtra, VI. 6
Palamedes, XIII. 2. 9. XIV. 10
Palearia, II. 19
Pales, A. 12
Palici, V. 11
Paſitia, XIV. 16. A. 12
Palinurus, XIV. 3
Palladium, XIII. 4. A. 25
Paleantias, IX. 11. XV. 14
Pallas, VI. 3. A. 4
Pallene, XV. 8
Palma, X. 3
Pan, I. 18. XI. I. XIV. 11. A. 12
Pandora, A. 3
Panicus terror, A. 15
Panomphæus, XI. 8
Panope, III. 1
Papilio, XV. 8
Parcæ, A. 11. XV. 18
Paris, XII. 15. A. 13. 25
Paros, III. 7. VII. 12
Parnaſſus, II. 5
Parrhaſius, VIII. 7
Parricidarum pœna, VIII. 2
Parthaon, IX. 5
Parthenium nemus, IX. 6
Parthenopæus, IX. 2. A. 21
Parthenope, XV. 14. XIV. 3
Patara, I. 14
Patræ, VI. 10
Patroclus, XIII. 8. A. 24
Patruelis, I. 11. IV. 5
Pavo, I. 18. II. 13
Pecten textorius, VI. 2
Digiti pectinatim nexi, IX. 9
Pegaſus, A. 19. 29. IV. 12
Pelaſgi, XII. 1
Peleus, VII. 13. 17. XI. 8. 9. XIII. 5
Pelias, VI. 15. VII. 8. A. 18
Pelion, I. 6
Pella, V. 9
Peloponneſus, A. 25
Pelops, VI. 9. A. 22
Pelorus, V. 10. XIII. 19
Penates, I. 7. A. 12
Penelope, A. 27
Peneus, I. 14. 16
Penium, IV. 1
Pentheus, III. 9. 12
Peparethus, VII. 12
Perdix, VIII. 4. 5
Pergama, XII. 14. A. 23
Pergus, V. 11
Periclymenus, XII. 13
Periphetas, VII. 11.
Perſephone, V. 13
Perſeum, IV. 9. 10. 11. V. 17. A. 14. 29
Peſtilentiæ deſcriptio, VII. 14
Peacetia, XIV. 11
Phœnicia, II. 19
Phæaces, XIII. 19. A. 27
Phædra, XV. 11. A. 16
Phaethon, I. 10. II. 1. 8. &c. A. 5
Phantaſus, XI. 16
Pharnax, XV. 16
Pharos, XV. 6
Pharſalia, XV. 18
Phaſis, II. 6. VII. 1.
Phegeus, IX. 11
Pheneus, XV. 7
Philemon, VIII. 15
Philoctetes, XIII. 2. 9. A. 15
Philomela, VI. 10. 15
Phineus, V. 1. 7. VII. 1
Phlegræi campi, X. IV
Phlegye, XI. 11
Phobetor, XI. 16
Phocæ, II. 6. A. 10
Phocis, I. 11
Phocus, VII. 13. 17
Phœnix, XV. 9
Phœniceus, XII. 5
Pholus, IX. 6
Phorbas, XI. 11
Phorcydes, IV. 15
Phoſphorus, II. 3
Phryxus, XI. 15. A. 18
Phyllus, VII. 9
Pice, V. 9. 17
Picus, XIV. 8
Pierides, V. 9. 17
Pignorari, VII. 15
Pindus, II. 5
Pangere ecu, VI. 1. 5
Pinnæ, III. 11
Pinus, X. 3
Pirenus, VI. 10
Pirene, VII. 9
Pirithous, XII. 6. A. 16
Piſa, V. 11. 13
Pithecuſa, XIV. 2
Plectrum, II. 13. A. 4
Pleias, I. 18. XIII. 8
Pleuron, VII. 9. XIV. 10
Pluto, V. 10. A. 11
Plutus, A. 11
Pluvia, IX. 7
Polenta, V. 12
Pollus, VIII. 7. A. 17

Polus geminus, II. 2. 3
Polydectes, v. 7.
Polydorus, XIII. 13. A. 27
Polymeſtor, XIII. 13. A. 27
Polynices, IX. 11. A. 20. 21
Polyphemus, XIII. 20. XIV. 4. 5. A. 27
Polyxena, XIII. 13. A. 25
Pomona, XIV. 15
Pompejus Magnus, XV. 18
Sextus Pompejus, XV. 13
Pomum diſcordiæ, A. 23
Poples, VI. 6
Præpes, IV. 11
Prœtides, XV. 7
Prœtus, V. 7. A. 14
Priamus, XI. 10. A. 5. 23. 25
Priapus, A. 9
Procas, XIV. 15
Prochyta, X. V. 2
Procne, VI. 10. 12
Procris, VI. 15. VII. 17. 19
Procuſtes, VII. 11. A. 16
Prometheus, I. 4. A. 3. 15
Propœtides, X. 5
Profecta, XII. 6
Proſerpina, V. 11. VII. 2. 5. A. 11
Proteſilaus, XII. 4
Proteus, II. 1. VIII. 18. A. 10
Pſamathe, XI. 10
Pterophoros, XV. 8
Pugilatus, I. 13
Pulvinaria, XIV. 17
Pumex, III. 4
Pygmæi, VI. 3
Pylades, A. 26
Pylus, II. 15. VI. 10
Pyramus, IV. 1
Pyrene, II. 5
Pyropus, II. 2
Pyrrha, I. 11
Pyrrhus, XIII. 13. A. 15
Pythagoras, XV. 2
Pythia, I. 13
Python, A. 9
Pythos, I. 13

Q

Quirinus, XIV. 14. A. 4
Quirites, XIV. 17

R

Radius textorius, VI. 2
Ramus aureus, XIV. 3
Ranæ, V. 18
Recinctæ veſtes, I. 12. VII. 4
Repagula, II. 4
Repercuſſus, III. 7
Reſponſa, III. 6
Rhadamanthus, IX. 12. A. 11
Rhamnuſia, A. 1. 2
Rhea, A. 2
Rhegium, XIV. 1
Rhenus, II. 6
Rheſus, XIII. 4. 7
Rheteum, XI. 8
Rhodope, II. 5. 6. 3
Rhodus, VII. 9
Rogus, IV. 2
Roma, XIV. 16. XV. 10
Romulus, XIV. XV. 16. 17
Romuli haſta, XV. 12
Roſtrum navis, IV. 11

S

Sabini, XIV. 16
Sagittæ Herculis, X. 7. A. 25
Salentini, XV. 1
Salii, A. 4
Samos, VIII. 4. XIII. 19. XV. 2
Sarpedon, XII. 8
Saturnus, A. 1. 13. 29. I. 1
Saturnalia, A. 1
Satyri, I. 8. A. 12
Sceptrum, VII. 13
Sciros, VII. 11. A. 16
Scorpius, II. 2. 4
Scylla, VIII. 1. 2. XIII. 20. XIV. 1. A. 10
Scylacæum, XV. 14
Secundæ menſæ, VIII. 16
Semele, III. 4. A. 7. 19
Semidei, I. 6. A. 13
Semiramis, IV. 12
Senectus, VI. 1. 2
Septem ad Thebas, IX. 11
Septentriones, I. 3
Serapis, IX. 13
Serpens in ſaxum, XII. 1
Serra, VIII. 5
Schœneja, X. 9
Sibylla Cumæa, XIV. 3
Sicilia, V. 10. 15
Sigalion, A. 12
Sigeum, XI. 8
Signa Zodiaci, II. 1. 2
Silenus, XI. 4. A. 7
Silvanus, A. 12
Silvius Æneas, XIV. 15
Simæthus, XIII. 21
Simiæ, XIV. 2
Simois, XIII. 9
Sinis, VII. 11
Sipylus, VI. 5. 7
Sirenes, V. 15. A. 10. 27. 29
Siſyphus, IV. 5. XIII. 1
Sithonia, VI. 13
Smaragdus, II. 1
Sminthœus, XII. 14
Sol, II. 1. 2. 3. XV. 14
Solon, III. 4
Solum, I. 4
Somni domus, XI. 15. A. 12
Somnia, XI. 16
Sortes, I. 12
Sparta, X. 4
Speculum, III. 7
Sperchius, I. 16
Sphæræ circuli, I. 3. II. 3
Sphinx, VII. 28. XV. 4. A. 20
Sponda, VIII. 16
Sporades, VII. 12
Stabiæ, XV. 14
Stamen, IV. 1. VI. 2
Stator, A. 3
Sthenelus, A. 15
Sthenobœa, A. 11
Stellæ caducæ, II. 8
Stellæ fixæ, II. 2
Stellio, V. 12
Stephani, XIII. 18
Stomachus, VIII. 20
Strix, VII. 6

Stro-

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approvazione del P. *Fr. Gio: Tommaſo Maſcheroni*, Inquiſitor General del Santo Offizio di *Venezia* nel Libro intitolato: *Pub. Ovidii Naſonis Metamorphoſeos Lib. 15. cum Annotationibus poſthumis &c. Minellii &c. Stampato*, non vi eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Principi, e Buoni Coſtumi, concediamo Licenza a *Gio: Antonio Pezzana* che poſſi eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 2. Giugno 1782.

(*Andrea Tron Kav. Proc. Rif.*

(*Niccolò Barbarigo Rif.*

(*Alviſe Contarini 2do. K. Proc. Rif.*

Regiſtr. in Lib. a Carte 84. al Num. 789.

Davidde Marcheſini Segr.

Adì 2. Giugno 1783. Regiſtr. in Lib. dell' Ecc. Magiſtrato contro la Beſtemia a Carte 114.

Andrea Sanfermo Segr.

2562946 A

Digitized by Google

B.14.5.120
B.N.C.F.
Digitized by Google

246